

POJMOVNIK EU

A B C D E F G H I

Evropska unija

POJMOVNIK **EU**

Beograd, oktobar 2018.

POJMOVNIK EU

Izdavač

Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji
Vladimira Popovića 40/V
11070 Novi Beograd, Srbija
www.europa.rs

Urednik:

Vladimir Medović

Recezent:

Ivan Vejvoda

Autori:

Aleksandar Bogdanović
Dina Rakin
Emilija Milenković
Ivan Knežević
Ivana Lazarević
Katarina Stevanović
Jelena Dimitrijević
Jelena Ribać
Jelena Vojvodić
Milan Marjanović
Nina Cvetanović
Tara Tepavac
Vana Filipovski
Vladimir Međak

Lektura i korektura

Biljana Batanović
Ivana Ilić-Stojadinović
Vlado Đukanović

Dizajn

Luksemburg, Kancelarija za zvanične publikacije Evropske unije, 2017

Štampa

Grafolik

Tiraž: 3700

Pojmovnik EU je završen tokom 2017. a realizovan u okviru projekta «*Izrada jedinstvenog glosarija termina i pojmova o Evropskoj uniji na srpskom jeziku*» koji je finansirala Evropska unija.

Ova publikacija ima samo informativni karakter. Sadržaj ove publikacije ne odražava nužno zvanične stavove Evropske unije niti Delegacije Evropske unije u Republici Srbiji.
Za navedene informacije i mišljenja odgovorni su isključivo navedeni autori.

© 2018, Evropska unija

Umnožavanje je dozvoljeno. Za korišćenje i reprodukciju pojedinačnih fotografija potrebno je zatražiti dozvolu nosilaca autorskih prava.

Štampano izdanje	ISBN 978-92-9238-441-8	doi:10.2871/1022	JN-04-16-868-SR-C
Elektronsko izdanje	ISBN 978-92-9238-442-5	doi:10.2871/052350	JN-04-16-868-SR-N

SADRŽAJ

UVODNIK	5
SKRAĆENICE	7
POJMOVI.....	11
INDEKS	379
BIBLIOGRAFIJA.....	385

UVODNIK

2018
EVROPSKA GODINA
KULTURNOG
NASLEĐA
 #EuropeForCulture

EU POJMOVNIK koji je pred vama dolazi u trenutku kada je Evropska unija ponovo potvrdila svoju “nedvosmisleni podršku evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana” u 2018. godini kada je Evropska komisija usvojila Strategiju za Zapadni Balkan, a zemlje članice Evropske unije jednoglasno donele Sofijsku deklaraciju. Pristupanje Evropskoj uniji i dalje predstavlja strateški prioritet Vlade Srbije.

Dok Srbija napreduje na svom putu ka članstvu u Uniji, EU POJMOVNIK će poslužiti kao jedinstvena alatka za temeljnije i bolje informisanje javnosti u Srbiji o procesu evropskih integracija.

Od svog nastanka pre više od 60 godina potpisivanjem Ugovora iz Rima, Evropska unija se razvijala kao inovativan projekat, postavljajući globalne standarde za prakse i koncepte međunarodnih organizacija. Iz njene jedinstvene vizije, institucija i politika izrastao je i specifičan jezik. I mada je taj jezik prilagođen potrebama u kreiranju politika, on može dovesti do zabune i pogrešnih shvatanja. Zato moramo da se postaramo da EU bude razumljivija i pristupačnija svim građanima.

Ovaj Pojmovnik sadrži 251 termin i koncept ne samo o Evropskoj uniji, funkcionisanju njenih institucija, istoriji evropske integracije i evropskim politikama, već i druge relevantne koncepte i činioce iz Srbije i Evrope.

Grupa stručnjaka iz Srbije koja je radila na izradi EU Pojmovnika oslanjala se na zvaničnu terminologiju Ministarstva za evropske integracije Vlade Republike Srbije, kao i na već odomaćene izraze u srpskom jeziku. Za one pojmove za koje još ne postoji zvanični prevod u srpskom jeziku, konsultovani su domaći stručnjaci za predmetnu oblast.

Nadam se da će vam *EU Pojmovnik* biti od koristi.

Ambasador Sem Fabrici
 Šef Delegacije Evropske unije
 u Republici Srbiji

SKRAĆENICE

SKRAĆENICA NA ENGLISKOM JEZIKU	NAZIV NA ENGLISKOM JEZIKU	SKRAĆENICA NA SRPSKOM JEZIKU	NAZIV NA SRPSKOM JEZIKU
ACP STATES	African, Caribbean and Pacific Group of States	AKP DRŽAVE	Grupa afričkih, karipskih i pacifičkih država
All	Adriatic Ionian Initiative	JJI	Jadransko-jonska inicijativa
CAP	Common Agricultural Policy	ZPP	Zajednička poljoprivredna politika
CCP	Common Commercial Policy	ZTP	Zajednička trgovinska politika
CEFTA 2006	Central European Free Trade Agreement 2006	CEFTA 2006	Sporazum o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi 2006
CEI	Central European Initiative	CEI	Centralnoevropska inicijativa
CETA	Comprehensive Economic and Trade Agreement		Sveobuhvatni ekonomski i trgovinski sporazum
CFP	Common Fisheries Policy	ZPR	Zajednička politika u oblasti ribarstva
CFSP	Common Foreign and Security Policy	ZSBP	Zajednička spoljna i bezbednosna politika
CMU	Capital Markets Union		Unija tržišta kapitala
COREPER	Committee of Permanent Representatives	KOREPER	Komitet stalnih predstavnika
CSDP	Common Security and Defence Policy	ZBOP	Zajednička bezbednosna i odbrambena politika
DG	Directorate General	GD	Generalni direktorat
DSM	Digital Single Market	JDT	Jedinstveno digitalno tržište
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development		Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
EASO	European Asylum Seeker Office		Evropska kancelarija za podršku tražiocima azila
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development	EBRD	Evropska banka za obnovu i razvoj
	European Commission	EK	Evropska komisija
EC	European Community	EZ	Evropska zajednica
ECB	European Central Bank	ECB	Evropska centralna banka
ECC-Net	European Consumer Centres Network		Evropska mreža potrošačkih centara
ECHO	Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations		Generalni direktorat za humanitarnu pomoć i civilnu zaštitu
ECSC	European Coal and Steel Community	EZUČ	Evropska zajednica za uglj i čelik
EDA	European Defence Agency		Evropska odbrambena agencija
EDF	European Development Fund		Evropski razvojni fond
EEA	European Economic Area	EEP	Evropski ekonomski prostor
EEAS	European External Action Service		Evropska služba za spoljne poslove
EEC	European Economic Community	EEZ	Evropska ekonomska zajednica
EEIG	European Economic Interest Grouping	EEIG	Evropska ekonomska interesna grupacija
EES	European Employment Strategy	ESZ	Evropska strategija zapošljavanja

EFTA	European Free Trade Area	EFTA	Evropsko udruženje za slobodnu trgovinu
EGF	European Globalisation Adjustment Fund		Evropski fond za prilagođavanje globalizaciji
EIB	European Investment Bank	EIB	Evropska investiciona banka
EIDHR	European Instrument for Democracy and Human Rights		Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava
EJN	European Judicial Network	EPM	Evropska pravosudna mreža
EMI	European Movement International		Međunarodni evropski pokret
EMU	Economic and Monetary Union	EMU	Ekonomska i monetarna unija
ENRD	European Network for Rural Development	EMRR	Evropska mreža za ruralni razvoj
EnU	Energy Union	EnU	Energetska unija
EQF	European Qualification Framework	EOK	Evropski okvir kvalifikacija
ERA	European Research Area	EIP	Evropski istraživački prostor
ESA	European Space Agency	ESA	Evropska svemirska agencija
ESCB	European System of Central Banks	ESCB	Evropski sistem centralnih banaka
ESFS	European System of Financial Supervisors	ESFS	Evropski sistem finansijskih supervizora
ESI FUNDS	European Structural and Investment Funds	ESI FONDOVI	Evropski strukturni i investicioni fondovi
ESM	European Stabilisation Mechanism	ESM	Evropski stabilizacioni mehanizam
ESRB	European Systemic Risk Board		Evropski odbor za sistemski rizik
ESRP	Employment and Social Reform Programme		Program reformi u oblasti zapošljavanja i socijalne politike
ETC	European Territorial Cooperation	ETS	Evropska teritorijalna saradnja
EU	European Union	EU	Evropska unija
EUFOR	European Union Force	EUFOR	Snaga Evropske unije
EUIC	European Union Info Centre	EUIC	EU info centar
EULEX	European Union Rule of Law Mission in Kosovo*	EULEKS	Misija Evropske unije za podršku vladavini prava na Kosovu
EURATOM	European Atomic Energy Community	EVROATOM	Evropska zajednica za atomsku energiju
EURES	European Employment Service		Evropska služba za zapošljavanje
EUROCORPS	European Corps	EVROKORPUS	Evropski vojni korpus
EUROJUST	European Union's Judicial Cooperation Unit	EVRODŽAST	Jedinica Evropske unije za pravosudnu saradnju
EUROPOL	European Police Office	EVROPOL	Evropska policijska služba
EUROSTAT	European Statistical Office	EVROSTAT	Evropska služba za statistiku
FADN	Farm Accountancy Data Network		Mreža računovodstvenih podataka poljoprivrednih gazdinstava
FRONTEX	European Border and Coast Guard Agency	FRONTEKS	Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance	IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
MEI	Ministry of European Integration of the Government of Serbia	MEI	Ministarstvo za evropske integracije Vlade Republike Srbije

* Ovaj naziv ne prejudicira status Kosova i u skladu je sa rezolucijom Saveta bezbednosti UN 1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

NATO	North Atlantic Treaty Organisation	NATO	Organizacija Severnoatlantskog ugovora
NCEU	National Convention on the European Union	NKEU	Nacionalni konvent o Evropskoj uniji
NEET	Not in Education, Employment, or Training		Mladi koji nisu zaposleni i nisu u procesu obrazovanja i obuke
NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics	NUTS	Nomenklatura teritorijalnih statističkih jedinica
OCTs	Overseas Countries and Territories		Prekomorske države i teritorije
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development	OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
OLAF	European Anti-Fraud Office	OLAF	Evropski biro za borbu protiv prevara
OMC	Open Method of Coordination	OMK	Otvoreni metod koordinacije
OSCE	Organisation for Security and Cooperation in Europe	OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
RCC	Regional Cooperation Council	RSS	Regionalni savet za saradnju
REC	Regional Environmental Centre for Central and Eastern Europe	REC	Regionalni centar za životnu sredinu za centralnu i istočnu Evropu
SAA	Stabilisation and Association Agreement	SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SAP	Stabilisation and Association Process	PSP	Proces stabilizacije i pridruživanja
SEA	Single European Act	JEA	Jedinstveni evropski akt
SECI	Southeast European Cooperative Initiative	SECI	Inicijativa za saradnju u jugoistočnoj Evropi
TC	Transport Community	TZ	Transportna zajednica
TEN	Trans-European Networks		Transevropske mreže
TTIP	Transatlantic Trade and Investment Partnership	TTIP	Transatlantsko trgovinsko i investiciono partnerstvo
VAT	Value Added Tax	PDV	Porez na dodatu vrednost
WBIF	Western Balkans Investment Framework	IOZB	Investicioni okvir za Zapadni Balkan
WEU	Western European Union	ZEU	Zapadnoevropska unija

POJMOVI

1. ADENAUER, KONRAD A-16
2. AGENCIJA EVROPSKE UNIJE ZA OSNOVNA PRAVA A-17
3. AGENCIJA ZA SNABDEVANJE EVROPSKE ZAJEDNICE ZA ATOMSKU ENERGIJU A-18
4. AGENCIJE EVROPSKE UNIJE A-19
5. BANKARSKA UNIJA B-22
6. BARSELONSKI PROCES B-23
7. BELA KNJIGA B-25
8. BERLINSKI PROCES B-26
9. BREGZIT B-27
10. BRISELSKI SPORAZUM B-28
11. BUDŽET EVROPSKE UNIJE B-29
12. CARINSKA UNIJA C-32
13. CEFTA 2006 – SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI U CENTRALNOJ EVROPI C-33
14. CELOŽIVOTNO UČENJE C-35
15. CENTRALNOEVROPSKA INICIJATIVA C-36
16. CIVILNA ZAŠTITA U EVROPSKOJ UNIJI C-38
17. ČERČIL, VINSTON Č-40
18. ČETIRI SLOBODE Č-41
19. ČLANSTVO EVROPSKE UNIJE U MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA Č-42
20. DE GOL, ŠARL D-44
21. DELOR, ŽAK D-45
22. DEMOKRATSKI DEFICIT D-46
23. DOKUMENTA KOJA SE DONOSE U PROCESU EVROPSKIH INTEGRACIJA SRBIJE D-47
24. DRŽAVE ČLANICE EVROPSKE UNIJE D-48
25. DRŽAVNA POMOĆ D-50
26. DUNAVSKA KOMISIJA D-52
27. DUNAVSKI REGION D-53
28. EFTA – EVROPSKO UDRUŽENJE ZA SLOBODNU TRGOVINU E-56
29. EKONOMSKA I MONETARNA UNIJA E-57
30. EKONOMSKI I SOCIJALNI KOMITET E-58
31. EKONOMSKO UPRAVLJANJE E-59
32. ENERGETSKA UNIJA E-61
33. ENERGETSKA ZAJEDNICA E-62
34. EU INFO CENTAR E-63
35. EUFOR – SNAGE EVROPSKE UNIJE E-64
36. EULEKS – MISIJA EVROPSKE UNIJE ZA PODRŠKU VLADAVINI PRAVA NA KOSOVU E-65
37. EUR-LEX E-66
38. EVROBAROMETAR E-67
39. EVRODŽAST – JEDINICA EVROPSKE UNIJE ZA PRAVOSUDNU SARADNJU E-68
40. EVROGRUPA E-70
41. EVROKORPUS – EVROPSKI VOJNI KORPUS E-71
42. EVROPEIZACIJA E-72
43. EVROPOL – EVROPSKA POLICIJSKA SLUŽBA E-73
44. EVROPSKA AGENCIJA ZA ŽIVOTNU SREDINU E-75
45. EVROPSKA AGENDA ZA BEZBEDNOST E-76
46. EVROPSKA BANKA ZA OBNOVU I RAZVOJ E-77
47. EVROPSKA CENTRALNA BANKA E-78
48. EVROPSKA EKONOMSKA ZAJEDNICA E-79
49. EVROPSKA INVESTICIONA BANKA E-80
50. EVROPSKA KANCELARIJA ZA PODRŠKU TRAŽIOCIMA AZILA E-81
51. EVROPSKA KOMISIJA E-82
52. EVROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA E-84
53. EVROPSKA MREŽA POTROŠAČKIH CENTARA E-86
54. EVROPSKA MREŽA ZA RURALNI RAZVOJ E-87
55. EVROPSKA ODBRAMBENA AGENCIJA E-88
56. EVROPSKA OKVIRNA KONVENCIJA O PREKOGRANIČNOJ SARADNJI IZMEĐU TERITORIJALNIH ZAJEDNICA ILI VLASTI E-90
57. EVROPSKA POVELJA O LOKALNOJ SAMOUPRAVI E-91
58. EVROPSKA PRAVOSUDNA MREŽA E-92
59. EVROPSKA PRIVREDNA DRUŠTVA E-93
60. EVROPSKA SLUŽBA ZA SPOLJNE POSLOVE E-95
61. EVROPSKA SLUŽBA ZA ZAPOSŁJAVANJE E-96
62. EVROPSKA STRATEGIJA ZAPOSŁJAVANJA E-97
63. EVROPSKA SVEMIRSKA AGENCIJA E-98
64. EVROPSKA TERITORIJALNA SARADNJA E-100
65. EVROPSKA UNIJA E-101
66. EVROPSKA UNIJA I CIVILNO DRUŠTVO E-102
67. EVROPSKA UNIJA I VERSKE ZAJEDNICE E-103
68. EVROPSKA ZAJEDNICA ZA ATOMSKU ENERGIJU E-104
69. EVROPSKA ZAJEDNICA ZA UGALJ I ČELIK E-106
70. EVROPSKE ZAJEDNICE E-107
71. EVROPSKI EKONOMSKI PROSTOR E-108
72. EVROPSKI FOND ZA PRILAGOĐAVANJE GLOBALIZACIJI E-109
73. EVROPSKI INSTRUMENT ZA DEMOKRATIJU I LJUDSKA PRAVA E-110
74. EVROPSKI ISTRAŽIVAČKI PROSTOR E-111
75. EVROPSKI IZBORI E-112
76. EVROPSKI NALOG ZA HAPŠENJE E-113
77. EVROPSKI ODBOR ZA SISTEMSKI RIZIK E-114
78. EVROPSKI OKVIR KVALIFIKACIJA E-115
79. EVROPSKI OMBUDSMAN E-116
80. EVROPSKI PARLAMENT E-117
81. EVROPSKI POLJOPRIVREDNI FOND ZA RURALNI RAZVOJ E-120
82. EVROPSKI RAZVOJNI FOND E-121
83. EVROPSKI SAVET E-122
84. EVROPSKI SEMESTAR E-124
85. EVROPSKI SISTEM CENTRALNIH BANAKA E-125
86. EVROPSKI SISTEM FINANSIJSKIH SUPERVIZORA E-126
87. EVROPSKI SPORAZUMI E-127
88. EVROPSKI STABILIZACIONI MEHANIZAM E-128
89. EVROPSKI STRUKTURNI I INVESTICIONI FONDOVI E-129
90. EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA E-130
91. EVROPSKI SUPERVIZOR ZA ZAŠTITU PODATAKA E-132
92. EVROSKEPTICIZAM E-133
93. EVROSTAT – EVROPSKA SLUŽBA ZA STATISTIKU E-135
94. EVROZONA E-136
95. FINANSIJSKA POMOĆ EVROPSKE UNIJE DRŽAVAMA ČLANICAMA F-138
96. FRONTEKS – EVROPSKA AGENCIJA ZA GRANIČNU I OBALSKU STRAŽU F-139

97. GENERALNI DIREKTORAT ZA HUMANITARNU POMOĆ I CIVILNU ZAŠTITU G-142
98. GLOBALNA STRATEGIJA ZA SPOLJNU I BEZBEDNOSNU POLITIKU EVROPSKE UNIJE G-143
99. GRAĐANSTVO EVROPSKE UNIJE G-145
100. GREGZIT G-146
101. GRUPA AFRIČKIH, KARIPSKIH I PACIFIČKIH ZEMALJA G-147
102. HUMANITARNA POMOĆ EVROPSKE UNIJE H-150
103. INDUSTRIJSKA POLITIKA I POLITIKA PREDUZETNIŠTVA I-152
104. INICIJATIVA ZA SARADNJU U JUGOISTOČNOJ EVROPI I-153
105. INKLUZIVAN RAST I-154
106. INSTITUCIONALNI OKVIR ZA PRIMENU SPORAZUMA O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU I-155
107. INSTRUMENT ZA PRETPRISTUPNU POMOĆ I-156
108. INVESTICIONI OKVIR ZA ZAPADNI BALKAN I-157
109. INVESTICIONI PLAN ZA EVROPU I-158
110. ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ I-159
111. ISTUPANJE IZ ČLANSTVA EVROPSKE UNIJE I-160
112. IZMENA OSNIVAČKIH UGOVORA EVROPSKE UNIJE I-161
113. JADRANSKO-JONSKA INICIJATIVA J-164
114. JEDINSTVENI EVROPSKI AKT J-165
115. JEDINSTVENO DIGITALNO TRŽIŠTE J-166
116. KANCELARIJA EVROPSKOG JAVNOG TUŽIOCA K-168
117. KANDIDATI I POTENCIJALNI KANDIDATI ZA ČLANSTVO K-169
118. KLAUZULA SOLIDARNOSTI K-170
119. KOMITET REGIONA K-171
120. KOMITOLOGIJA K-172
121. KONCEPTI RAZVOJA EVROPSKE UNIJE K-173
122. KOORDINACIONO TELO ZA PROCES PRISTUPANJA REPUBLIKE SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI A-175
123. KOREPER – KOMITET STALNIH PREDSTAVNIKA K-174
124. KRITERIJUMI KONVERGENCIJE K-176
125. LIBERALIZACIJA VIZNOG REŽIMA L-178
126. LUKSEMBURŠKI KOMPROMIS L-180
127. MAKROREGIONALNE STRATEGIJE M-182
128. MEĐUINSTITUCIONALNI SPORAZUMI M-183
129. MEĐUNARODNA SARADNJA I RAZVOJ M-184
130. MEĐUNARODNI EVROPSKI POKRET M-185
131. MEĐUNARODNI SPORAZUMI IZMEĐU EVROPSKE UNIJE I TREĆIH ZEMALJA ILI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA M-187
132. MEŠOVITI SPORAZUMI M-189
133. MINISTARSTVO ZA EVROPSKE INTEGRACIJE M-190
134. MLADI KOJI NISU ZAPOSLENI I NISU U PROCESU OBRAZOVANJA I OBUKE M-191
135. MONE, ŽAN M-192
136. MONETARNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE M-193
137. MREŽA RAČUNOVODSTVENIH PODATAKA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA M-194
138. NACIONALNI KONVENT O EVROPSKOJ UNIJI N-196
139. NAČELO PARTICIPATIVNE DEMOKRATIJE N-197
140. NADLEŽNOSTI EVROPSKE UNIJE N-198
141. NADNACIONALNI KARAKTER MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA N-200
142. NATO – ORGANIZACIJA SEVERNOATLANTSKOG UGOVORA N-201
143. NOMENKLATURA TERITORIJALNIH STATISTIČKIH JEDINICA N-203
144. OBRAZOVNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE O-206
145. ODRŽIVI RAST O-208
146. OEBS – ORGANIZACIJA ZA EVROPSKU BEZBEDNOST I SARADNJU O-209
147. OECD – ORGANIZACIJA ZA EKONOMSKU SARADNJU I RAZVOJ O-211
148. OLAF – EVROPSKI BIRO ZA BORBU PROTIV PREVARA O-213
149. OPOREZIVANJE U EVROPSKOJ UNIJI O-214
150. OPŠTA NAČELA PRAVA EVROPSKE UNIJE O-215
151. ORGANI EVROPSKE UNIJE O-217
152. OSNIVAČKI UGOVORI EVROPSKE UNIJE O-218
153. OTVORENI METOD KOORDINACIJE O-220
154. PAKT ZA STABILNOST I RAST P-222
155. PAKT ZA STABILNOST U JUGOISTOČNOJ EVROPI P-223
156. PAMETAN RAST P-224
157. PLAVA KARTA P-225
158. POLITIČKA UNIJA P-226
159. POLITIČKE PARTIJE NA EVROPSKOM NIVOU P-227
160. POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI KONKURENCIJE P-229
161. POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI KRIVIČNOG PRAVA P-231
162. POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI KULTURE P-232
163. POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI ZAŠTITE POTROŠAČA P-234
164. POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI ŽIVOTNE SREDINE P-235
165. POLITIKA EVROPSKE UNIJE ZA MLADE P-237
166. POLITIKA PROŠIRENJA EVROPSKE UNIJE P-239
167. POLITIKA SUSEDSTVA EVROPSKE UNIJE P-241
168. POLITIKA USLOVLJAVANJA P-242
169. POREZ NA DODATU VREDNOST P-243
170. POVELJA EVROPSKE UNIJE O OSNOVNIM PRAVIMA P-244
171. PRAVNE TEKOVINE EVROPSKE UNIJE P-246
172. PRAVNI POREDAK EVROPSKE UNIJE P-248
173. PRAVO INTELAKTUALNE SVOJINE EVROPSKE UNIJE P-250
174. PRAVO IZBORA P-252
175. PREGOVORI O PRISTUPANJU EVROPSKOJ UNIJI P-254
176. PREKOMORSKE DRŽAVE I TERITORIJE P-256
177. PRIMARNI IZVORI PRAVA EVROPSKE UNIJE P-257
178. PROCES PRISTUPANJA EVROPSKOJ UNIJI P-258
179. PROCES STABILIZACIJE I PRIDRUŽIVANJA P-260
180. PROEVROPSKE MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE P-261
181. PROGRAM REFORMI U OBLASTI ZAPOSŁJAVANJA I SOCIJALNE POLITIKE P-263
182. PROGRAM SIGMA P-264
183. PROGRAMI EVROPSKE UNIJE P-265
184. PROSTOR SLOBODE, BEZBEDNOSTI I PRAVDE P-269
185. RADNE GRUPE PRI SAVETU EVROPSKE UNIJE R-272
186. REGIONALNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE R-273
187. REGIONALNA SARADNJA R-275
188. REGIONALNI CENTAR ZA ŽIVOTNU SREDINU ZA CENTRALNU I ISTOČNU EVROPU R-277
189. REGIONALNI SAVET ZA SARADNJU R-278
190. REVIZORSKI SUD EVROPSKE UNIJE R-279
191. SAMIT U FONTENBLOU S-282
192. SAVET EVROPE S-283
193. SAVET EVROPSKE UNIJE S-285

194. SEKUNDARNI IZVORI PRAVA EVROPSKE UNIJE S-287
195. SIMBOLI EVROPSKE UNIJE S-289
196. SLOBODAN PRISTUP INFORMACIJAMA U EVROPSKOJ UNIJI S-290
197. SOCIJALNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE S-291
198. SOLUNSKA AGENDA ZA ZAPADNI BALKAN S-293
199. SPAK, POL ANRI S-294
200. SPINELI, ALTIJERO S-295
201. SPOLJNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI VAZDUHOPLOVSTVA S-296
202. SPOLJNE AKTIVNOSTI EVROPSKE UNIJE S-297
203. SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU S-298
204. SPORAZUMI IZMEĐU REPUBLIKE SRBIJE I EVROPSKE UNIJE S-300
205. SPORAZUMI O PRIDRUŽIVANJU S-302
206. SPORAZUMI O SLOBODNOJ TRGOVINI IZMEĐU EVROPSKE UNIJE I TREĆIH ZEMALJA S-303
207. STRATEGIJA EVROPA 2020 ZA PAMETAN, ODRŽIV I INKLUZIVAN RAST S-305
208. STRATEGIJA EVROPSKE UNIJE ZA DUNAVSKI REGION S-307
209. STRATEGIJA EVROPSKE UNIJE ZA JADRANSKO-JONSKI REGION S-309
210. STRUKTURNE REFORME S-310
211. SUD PRAVDE EVROPSKE UNIJE S-311
212. SUSPENZIJA PRAVA DRŽAVA ČLANICA S-313
213. ŠENGENSKI PROSTOR Š-316
214. ŠUMAN, ROBERT Š-318
215. ŠUMANOVA DEKLARACIJA Š-319
216. TELEKOMUNIKACIJE U EVROPSKOJ UNIJI T-322
217. TEORIJE INTEGRACIJE T-324
218. TRANSATLANTSKO TRGOVINSKO I INVESTICIONO PARTNERSTVO T-325
219. TRANSEVROPSKE MREŽE T-326
220. TRANSNACIONALNA SARADNJA T-326
221. TRANSPORTNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE T-328
222. TRANSPORTNA ZAJEDNICA T-330
223. TREVI GRUPA T-331
224. TROJKA T-332
225. TVINING T-333
226. TVRĐAVA EVROPA T-335
227. UGOVOR IZ AMSTERDAMA U-338
228. UGOVOR IZ LISABONA U-339
229. UGOVOR IZ MASTRIHTA U-341
230. UGOVOR IZ NICE U-343
231. UGOVOR O PRISTUPANJU EVROPSKOJ UNIJI U-345
232. UGOVOR O USTAVU EVROPSKE UNIJE U-346
233. UNAPREĐENA SARADNJA U-348
234. UNIJA INOVACIJA U-350
235. UNIJA TRŽIŠTA KAPITALA U-351
236. UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE EVROPSKE UNIJE U-352
237. USKLAĐIVANJE ZAKONODAVSTVA U-353
238. USLOVI I KRITERIJUMI ZA ČLANSTVO U EVROPSKOJ UNIJI U-355
239. VISOKI PREDSTAVNIK UNIJE ZA SPOLJNE POSLOVE I BEZBEDNOSNU POLITIKU V-358
240. VREDNOSTI EVROPSKE UNIJE V-359
241. ZAJEDNIČKA BEZBEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA Z-362
242. ZAJEDNIČKA POLITIKA U OBLASTI RIBARSTVA Z-364
243. ZAJEDNIČKA POLJOPRIVREDNA POLITIKA Z-365
244. ZAJEDNIČKA SPOLJNA I BEZBEDNOSNA POLITIKA Z-367
245. ZAJEDNIČKA TRGOVINSKA POLITIKA Z-369
246. ZAKONODAVNI POSTUPCI Z-370
247. ZAMOR OD PROŠIRENJA Z-372
248. ZAPADNI BALKAN Z-373
249. ZAPADNOEVROPSKA UNIJA Z-374
250. ZDRAVSTVENA POLITIKA EVROPSKE UNIJE Z-376
251. ZELENA KNJIGA Z-378

A

ADENAUER, KONRAD

(Adenauer Konrad, 1876–1967)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Čerčil, Vinston; De Gol, Šarl; Delor, Žak; Mone, Žan; Spak, Pol Anri; Spineli, Altijero; Šuman, Robert

Konrad Adenauer se rodio u Kelnu, 5. januara 1876. godine u porodici skromnog porekla. Kao član katoličke partije „Centrum“ je postao gradonačelnik Kelna 1917. godine. Tokom obavljanja ove dužnosti, uključio se u velike projekte, kao što je izgradnja prvog auto-puta u Nemačkoj između Kelna i Bona.

Tokom Drugog svetskog rata se povukao iz javnog života, ali je hapšen u više navrata od strane nacista. Posle rata ponovo postaje gradonačelnik Kelna i osniva Hrišćansko-demokratsku uniju (CDU). Po osnivanju Savezne Republike Nemačke (Zapadna Nemačka) 1949. godine postao je njen prvi premijer i na tom položaju je ostao do 1963. godine. Pod njegovim vođstvom Zapadna Nemačka je postala stabilna demokratska država i postigla je trajno pomirenje sa susednim državama. Konrad Adenauer zapamćen je kao pragmatičan demokrata i neumoran pobornik evropskog ujedinjenja. Značajno je uticao na tok istorije nakon Drugog svetskog rata snažno se zalažući za ujedinjenje Evrope, koje je smatrao preduslovom za trajni mir. Evropsko jedinstvo za njega nije značilo samo mir već i način reintegracije postnacističke Nemačke u međunarodnu zajednicu. Budućnost Nemačke vezao je uz zapadne saveznike članstvom u Savetu Evrope (1951), Evropskoj zajednici za uglj i čelik (1951) i NATO-u (1955). Adenauer je bio veliki zagovornik osnivanja Evropske zajednice za uglj i čelik kao i kasnijeg Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice.

Posebno se zalagao za pomirenje Francuske i Nemačke, te je to postavio kao kamen temeljac nemačke posleratne spoljne politike. Važnost ovog cilja prepoznao je i francuski predsednik Šarl de Gol pa je sa Adenauerom, 1963. godine, potpisao Elisejski sporazum o prijateljstvu Francuske i Nemačke, čime je postavljen jedan od temelja na putu ka evropskom ujedinjenju.

AGENCIJA EVROPSKE UNIJE ZA OSNOVNA PRAVA

(eng. *European Union Agency for Fundamental Rights*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Uredba Saveta br. 168/2007 od 15. februara 2007. godine

POVEZANI POJMOVI: Povelja Evropske unije o osnovnim pravima, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

INTERNET IZVOR: <http://fra.europa.eu/en>

Agencija Evropske unije za osnovna prava jedna je od specijalizovanih agencija koja organima EU i državama članicama pruža stručne savete u oblasti osnovnih prava. Cilj rada Agencije je da doprinese obezbeđivanju potpunog poštovanja osnovnih prava širom Evropske unije, u skladu sa Poveljom o osnovnim pravima EU.

ORGANIZACIJA

OSNOVNA PRAVA — Organi, tela, službe i agencije Evropske unije, kao i države članice kada primenjuju pravo EU, dužni su da poštuju prava i slobode predviđene Poveljom o osnovnim pravima EU.

Na čelu Agencije nalazi se direktor, koji radi uz podršku direktorata. Direktora bira upravni odbor na period od pet godina. Kao najviši organ Agencije, upravni odbor je zadužen za utvrđivanje prioriteta u radu, odobravanje budžeta i praćenje rada Agencije, kao i za usvajanje godišnjeg plana rada. Članovi upravnog odbora su nezavisni stručnjaci, po jedan iz svake države članice, dva predstavnika Evropske komisije i jedan nezavisan stručnjak koga imenuje Savet Evrope. Izvršni odbor čine predsedavajući i zamenik predsedavajućeg upravnog odbora, dva člana upravnog odbora i jedan predstavnik Evropske komisije. Izvršni odbor priprema odluke upravnog odbora. Naučni odbor je sačinjen od 11 nezavisnih stručnjaka. Izvršni i naučni odbor zajedno sastavljaju strateški plan rada Agencije, dok ga upravni odbor usvaja.

Direktorat upravlja Agencijom, osiguravajući efikasnost u radu i usklađenost sa odlukama upravnog odbora. Kako bi se osigurala bliska saradnja, svaka država članica imenuje nacionalnog oficira za vezu, koji stalnom komunikacijom i redovnim sastancima pomaže u stvaranju čvrstog partnerstva.

NADLEŽNOSTI

- Prikupljanje i analiziranje informacija i podataka o osnovnim pravima
- Pružanje pomoći i davanje stručnih mišljenja
- Informisanje i podizanje nivoa svesti građana o osnovnim pravima.

U glavne oblasti rada spadaju borba protiv diskriminacije, rasizma i ksenofobije, pristup pravdi, zaštita podataka, prava žrtava zločina i prava deteta. Agencija je ustanovljena radi pružanja saveta Evropskoj uniji i državama članicama prilikom primene propisa i sprovođenja politike EU. Samim tim, mandat Agencije ograničen je samo na pitanja koja spadaju u nadležnost Evropske unije. Takođe, iako Agencija pruža informacije pojedincima o tome kako i gde mogu da ostvare svoja prava, ona ne može da ispituje žalbe pojedinaca niti da odlučuje o njima. U skladu sa svojim mandatom, Agencija isključivo može da ukaže pojedincima na pravi put za dobijanje pomoći, na nacionalnom, evropskom i međunarodnom nivou.

ISTORIJSKI OSVRT

Preteča Agencije Evropske unije za osnovna prava bio je Evropski centar za praćenje rasizma i ksenofobije (eng. *European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia*), koji je kao nezavisno telo EU osnovan Uredbom Saveta br. 1035/97 od 2. juna 1997. godine. Zbog potrebe da se prošire dužnosti i oblast rada, Savet je 2007. godine osnovao Agenciju Evropske unije za osnovna prava. Sedište Agencije je u Beču.

AGENCIJA ZA SNABDEVANJE EVROPSKE ZAJEDNICE ZA ATOMSKU ENERGIJU

(eng. Euratom Supply Agency)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 52. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju

POVEZANI POJMOVI: Evropska zajednica za atomsku energiju, Evropska zajednica za uglj i čelik, Evropska ekonomska zajednica, Evropska unija

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/euratom/index.html>

Agencija je osnovana na osnovu člana 52. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju radi obezbeđenja stalnog i pravičnog snabdevanja korisnika u EU nuklearnim gorivom u skladu sa ciljevima Zajednice (detaljnije: *Evropska zajednica za atomsku energiju*). Kako bi izvršila zadatke koji su joj povereni, Agencija primenjuje politiku zasnovanu na načelu jednakog pristupa nuklearnom gorivu za sve korisnike. S tim u vezi Agencija obezbeđuje sigurnost snabdevanja nuklearnim gorivom i deli odgovornost za održivost nuklearne industrije u EU. Ona takođe nadgleda sve transakcije u vezi sa proizvodnjom, kupovinom i distribucijom nuklearnih materijala. U tom smislu, ona ne samo da održava i nadgleda tržište već i daje preporuke korisnicima o načinu čuvanja nuklearnih rezervi radi dugoročne energetske stabilnosti, koja se oslanja na više izvora energije. Zajedno sa Evropskom komisijom prikuplja informacije od država članica o trendovima i proizvodnji nuklearnih materijala i sastavlja godišnje izveštaje. Agencija je postala operativna 1960. godine i funkcioniše pod nadzorom Evropske komisije.

Na čelu Agencije je generalni direktor, kog postavlja Evropska komisija.

Savet je 2008. godine usvojio nov statut Agencije, kojim su proširene njene nadležnosti. Pored postojećeg sektora za operacije na tržištu nuklearnim materijalom i sektora za ugovore o nabavkama, odlukom Saveta uspostavljeni su:

- Opservatorija za nuklearno tržište (eng. *ESA Nuclear Observatory*), koja prikuplja informacije i sastavlja izveštaje o kretanjima na tržištu, te tako informiše ne samo učesnike na tržištu već i javnost, i
- Savetodavni odbor (eng. *ESA Advisory Committee*), koji pomaže Agenciji tako što daje mišljenja, analize i priprema izveštaje; obično se sastaje dva puta godišnje, a čine ga predstavnici država članica, čiji je broj po državi određen statutom Agencije.

Agencija ima status pravnog lica i finansijsku autonomiju potrebnu za izvršavanje zadataka koji su joj povereni. Sedište Agencije je u Luksemburgu.

AGENCIJE EVROPSKE UNIJE

(eng. *European Union Agencies*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

POVEZANI POJMOVI: Organi Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/about-eu/agencies/index_en.htm

Agencije Evropske unije su posebna pravna lica koja se uspostavljaju aktima organa EU kako bi obavljale određene tehničke, naučne ili upravljačke poslove.

VRSTE AGENCIJA

- Decentralizovane agencije – Osnivaju se radi obavljanja tehničkih i naučnih poslova u svrhu pružanja pomoći organima EU prilikom primene politika i donošenja odluka. Osim toga, podržavaju saradnju Unije i država članica tako što povezuju tehnička i stručna znanja organa EU i organa vlasti država članica. Raspoređene su po celoj Uniji i osnivaju se na neodređeno vreme u oblastima kao što su: hrana, lekovi, hemikalije, obrazovanje, pravosuđe, kvalitet radnog vremena i radne sredine, sigurnost i bezbednost u transportu, osnovna prava, znanje i pružanje usluga javnosti i industrijama (npr. Evropska agencija za hemikalije, Evropska kancelarija za podršku tražiocima azila, Evropski centar za prevenciju i nadzor bolesti).
- Agencije u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike – Osnovane su radi izvršavanja specifičnih tehničkih, naučnih i administrativnih poslova u okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike Unije (npr. Evropska odbrambena agencija, Evropski institut za studije bezbednosti, Evropski satelitski centar).
- Izvršne agencije – Evropska komisija osniva izvršne agencije na ograničeno vreme radi upravljanja posebnim zadacima povezanim sa programima EU (npr. Izvršna agencija za mala i srednja preduzeća, Izvršna agencija za istraživanje, Izvršna agencija za obrazovanje, audio-vizuelnu delatnost i kulturu).
- Agencije i tela Evropske zajednice za atomsku energiju – Osnovani su kao vid podrške pri ostvarivanju ciljeva utvrđenih Ugovorom o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju, što podrazumeva koordinaciju nacionalnih nuklearnih istraživačkih programa u miroljubive svrhe, pružanje znanja, infrastrukture i finansijskih sredstava za nuklearnu energiju, obezbeđivanje dovoljne količine bezbednih zaliha nuklearne energije (npr. Agencija za snabdevanje Evropske zajednice za atomsku energiju).
- Druge organizacije – obuhvataju tela koja su osnovana kao deo programa EU i kao javno-privatna partnerstva Evropske komisije i industrijskog sektora (npr. Evropski institut za inovacije i tehnologiju, Zajednički poduhvat Čisto nebo 2 (eng. *Clear Sky 2 Joint Undertaking*)).

B

BANKARSKA UNIJA

(eng. *Banking Union*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član. 114. i član 127. stav 6. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evrozona, Evropska komisija

INTERNET IZVOR: <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/banking-union/>

Bankarska unija predstavlja sistem za nadzor i sanaciju banaka na nivou Evropske unije. Ovaj sistem se zasniva na Jedinственном pravilniku (eng. *Single Rulebook*), koji se sastoji od niza propisa iz oblasti finansija. Za praćenje njihove primene zaduženo je Evropsko nadzorno telo za bankarstvo.

Uspostavljanje Bankarske unije treba da omogući bolji nadzor nad bankama, veću zaštitu deponenata, kao i lakše rešavanje problema u finansijskom sektoru. Članice Bankarske unije su sve države članice koje su deo evrozona i druge države članice koje odluče da učestvuju.

Potreba za dubljom integracijom u bankarskom sektoru naročito je pojačana nakon svetske ekonomske krize 2008. godine. Evropska komisija je, kao odgovor na otkrivene nestabilnosti u finansijskom sektoru, pokrenula niz inicijativa čiji je cilj bilo uspostavljanje stabilnijeg bankarskog sektora na jedinstvenom tržištu EU. Predložene mere su predviđale strože prudencijalne zahteve za banke, dodatnu zaštitu štediša i donošenje novih pravila o upravljanju bankama koje su neuspešno poslovale. Evropski savet je prihvatio pomenute inicijative 2012. godine, čime je omogućeno uspostavljanje Bankarske unije.

Osnovni ciljevi Bankarske unije jesu da:

- obezbedi da banke budu otpornije na sve buduće finansijske krize;
- spreči mogućnost da se novac poreskih obveznika koristi za spasavanje propalih banaka;
- smanji usitnjavanje tržišta time što bi harmonizovala pravila poslovanja u finansijskom sektoru;
- ojača finansijsku stabilnost u evrozoni i EU kao celini.

Jedinstveni pravilnik — Jedinstveni pravilnik se sastoji od niza propisa koji su obavezujući za sve finansijske institucije u EU. Između ostalog, ovi propisi bankama postavljaju zahteve u pogledu kapitala, omogućuju bolju zaštitu deponenata i regulišu situacije u slučaju propasti banke.

BARSELONSKI PROCES

(eng. *Barcelona Process*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Politika susedstva Evropske unije, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: <http://ufmsecretariat.org>

Barselonski proces predstavljao je dugoročnu saradnju između Evropske unije i mediteranskih država. Glavni cilj saradnje bilo je uspostavljanje prostora za dijalog koji bi doprineo miru, stabilnosti i napretku regiona kroz političku, bezbednosnu, ekonomsku i kulturnu dimenziju. Ovim je stvoreno Evromediteransko partnerstvo (Evromed) i postavljen osnov za današnju Uniju za Mediteran. Učesnici Barselonskog procesa su: EU 28, Albanija, Alžir, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Egipat, Izrael, Jordan, Liban, Maroko, Mauritanija, Monako, Palestina, Sirija, Tunis i Turska. Libija ima status posmatrača.

Iniciran je Deklaracijom iz Barselone 1995. godine, koju su potpisale EU i 12 mediteranskih država, čime su uspostavljena tri stuba multilateralne i bilateralne saradnje država:

1. političko i bezbednosno partnerstvo – stvaranje zajedničkog prostora mira i stabilnosti kroz poštovanje međunarodnog prava, vladavine prava, demokratije, ljudskih i manjinskih prava;
2. ekonomsko i finansijsko partnerstvo – stvaranje oblasti zajedničkog prosperiteta kroz zonu slobodne trgovine, finansijsku pomoć Evropske unije i ekonomsku saradnju;
3. socijalno i kulturno partnerstvo i partnerstvo između naroda – dijalog usmeren na razumevanje između kultura, religija i naroda kroz očuvanje zajedničkog kulturnog nasleđa, izgradnju ljudskih resursa i unapređenje civilnog društva, posebno usmeren na žene i mlade.

Na desetogodišnjici pokretanja Evromeda, šefovi vlada i država su na Samitu u Barseloni (2005) predstavili i četvrti stub saradnje: migracije, socijalna integracija, pravda i bezbednost. Tada je i potpisan Evromediteranski kodeks ponašanja u borbi protiv terorizma (eng. *Euro-Mediterranean Code of Conduct on Countering Terrorism*).

Proces je revidiran i proširen na 15 država na Pariskom samitu za Mediteran, održanom 13. jula 2008, kada je osnovana Unija za Mediteran. Kroz politiku susedstva, EU saraduje sa Unijom za Mediteran i njenim državama članicama.

EVROMEDITERANSKI SPORAZUMI O PRIDRUŽIVANJU

— Sporazum zaključen pojedinačno između Evropske unije i svake države učesnice Barselonskog procesa predstavlja pravni okvir za partnerstvo. Njime se potvrđuje posvećenost načelima iz Barselone, i obuhvata niz normi i standarda sa ciljem dalje političke, ekonomske i kulturne integracije. Sporazumima je planirano fazno uspostavljanje zone slobodne trgovine do 2010. godine, a sadrže i posebnu klauzulu o posvećenosti demokratiji i ljudskim pravima.

Radna tela: Savet za pridruživanje, komiteti i potkomiteti.

Zaključeni sa: Palestinom (1997. – prelazni sporazum), Tunisom (1998), Izraelom (2000), Marokom (2000), Jordanom (2002), Egiptom (2004), Alžirom (2005), Libanom (2006).

INSTRUMENTI SARADNJE

Barselonski proces odvijao se na dva paralelna koloseka: multilateralno, putem godišnjih sastanaka ministara spoljnih poslova i sektorskih ministara i Evromed komiteta u okviru Evropske komisije, i bilateralno, putem evromediterranskih sporazuma o pridruživanju sklopljenih sa svakom državom učesnicom procesa.

Evromed komitet je telo koje je upravljalo multilateralnim i regionalnim aspektima Barselonskog procesa. Činili su ga zvaničnici evromediterranskih partnera (države članice EU i mediteranske države) i Evropske komisije. Pored osnovnih kanala saradnje, stvoreni su i dodatni institucionalni mehanizmi, kao što su: Parlamentarna skupština Evromeda, Fondacija za kulturno nasleđe „Ana Lind“, Evromed mreža ljudskih prava i Unija mediteranskih konfederacija preduzeća.

Osnovni instrumenti ekonomske i finansijske saradnje u okviru Evromediterranskog partnerstva su programi *MEDA I (1995–2000)* i *MEDA II (2000–2006)*, koji su funkcionisali kao programi *PHARE* za države centralne i istočne Evrope. Njima je Evropska unija pružala finansijsku i tehničku podršku u okviru sva tri stuba Barselonskog procesa. Evropska komisija je koordinirala bespovratne grantove i donacije zainteresovanih država članica EU ili obezbeđivala sredstva Evropske investicione banke po povoljnim stopama. Nakon pokretanja evropske politike susedstva, programi *MEDA* su zamenjeni programima za evropsko susedstvo i partnerstvo.

ISTORIJSKI OSVRT

Jedna od prvih inicijativa Evropske ekonomske zajednice (EEZ) za saradnju sa trećim državama bila je usmerena ka državama Mediterana zbog jakih istorijskih, ekonomskih i kulturnih veza. Već tokom šezdesetih godina 20. veka EEZ je razvijala programe ekonomske, političke i kulturne saradnje kroz potpisivanje sporazuma o pridruživanju (Grčka, Turska, Kipar, Malta) i kroz sporazume o saradnji (Maroko, Alžir, Tunis, Egipat, Liban, Jordan, Sirija). Od uspostavljanja Evropske političke saradnje EEZ se trudila da vodi koherentnije politike prema Mediteranu, od kojih su neke rezultirale članstvom, kao u slučaju Grčke, Portugalije i Španije 80-ih godina 20. veka. Uspostavljanjem zajedničke spoljne i bezbednosne politike 1993, države članice imale su nameru da zajedničkim delovanjem postanu regionalni i globalni akter, šireći svoje vrednosti i načela i van granica EU. Prvi strateški pravci delovanja bili su usmereni ka istoku, na države centralne i istočne Evrope, i ka južnim susedima kroz Evromediterransko partnerstvo. Albanija, Mauritanija, Bosna i Hercegovina, Monako i Crna Gora postaju učesnice Barselonskog procesa 2007. godine.

Union pour la Méditerranée
Union for the Mediterranean
الإتحاد من أجل المتوسط

BELA KNJIGA

(eng. *White Paper*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

POVEZANI POJMOVI: Zelena knjiga, Evropska komisija, Savet Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/white_paper.html

Bele knjige Evropske komisije su dokumenti koji sadrže analizu nekog problema i predloge za delovanje EU u određenim oblastima javnih politika. Ove dokumente sačinjava Evropska komisija i potom ih predstavlja Savetu EU. Za razliku od zelene knjige (detaljnije: *Zelena knjiga*), bela knjiga sadrži predlog mera koje treba usvojiti u zakonodavnom postupku. Svrha bele knjige jeste pokretanje širokih konsultacija sa javnošću, zainteresovanim stranama, Evropskim parlamentom i Savetom EU kako bi se obezbedio politički konsenzus oko nekog pitanja. Ukoliko je Savet EU prihvati, ona može dovesti do pokretanja akcionog programa u određenoj oblasti. Tako je, na primer, *Bela knjiga Evropske komisije o uspostavljanju unutrašnjeg tržišta iz 1985. godine* (eng. *The Commission's 1985 White Paper on the Completion of the Internal Market*) rezultirala odgovarajućim izmenama osnivačkih ugovora i donošenjem Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine, kao i niza drugih propisa. Sličan značaj ima Bela knjiga o budućnosti Evrope – Razmatranja i scenariji za EU 27 do 2025. iz 2017. godine (*White Paper on the Future of Europe – Reflections and scenarios for the EU 27 by 2025*) u kojoj je Evropska komisija predložila pet mogućih scenarija za razvoj EU. Od marta 2002. u javnim raspravama o beloj knjizi mogu učestvovati i građani.

BERLINSKI PROCES

(eng. Berlin Process)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Zapadni Balkan, Solunska agenda za Zapadni Balkan

INTERNET IZVOR: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586602/EPRS_BRI\(2016\)586602_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586602/EPRS_BRI(2016)586602_EN.pdf)

Berlinski proces je okvir za saradnju zemalja Zapadnog Balkana (detaljnije: *Zapadni Balkan*) i Evropske unije čiji je cilj da očuva i unapredi mirnu, stabilnu i demokratsku budućnost zemalja iz regiona kroz održivi ekonomski rast i zajedničko delovanje u procesu evropskih integracija. Proces su politički inicirale države članice (Austrija, Nemačka, Francuska, Italija, Slovenija i Hrvatska) i Evropska komisija, kao vid podrške državama Zapadnog Balkana na njihovom putu ka članstvu u EU, u periodu 2014–2018. godine. Tokom te četiri godine održavaju se godišnji samiti predstavnika vlada zemalja Zapadnog Balkana i predstavnika država članica EU, Evropske komisije i međunarodnih finansijskih institucija, koji zajednički određuju ciljeve, inicijative i planove za sledećih godinu dana. U periodu između samita, kontinuiranost procesa obezbeđuje se kroz zajednički rad na dogovorenim projektima i inicijativama. Cilj Berlinskog procesa je stvaranje uslova za sveobuhvatnu saradnju u političkom, ekonomskom i društvenom smislu na Zapadnom Balkanu, kao dopuna evropskim politikama i inicijativama, poput politike proširenja, Energetske zajednice, transevropskih mreža i sl.

U tom smislu, proces se zasniva na tri stuba saradnje:

1. intenzivna regionalna saradnja, koja bi kroz dobrosusedske odnose i rešavanje bilateralnih sporova doprinela stabilnosti, napretku i ojačavanju regiona u celini; regionalna saradnja, pored saradnje na državnom nivou, uključuje i onu u okviru regionalnih inicijativa, kao što su Regionalni savet za saradnju (detaljnije: *Regionalni savet za saradnju*) i saradnju između organizacija civilnog društva,

Regionalna kancelarija za saradnju mladih je institucionalni mehanizam za saradnju mladih iz učesnika sa zapadnog Balkana čiji je cilj da podržava proces pomirenja kroz programe interkulturelne razmene; uz to ona podržava razvoj solidarnosti, tolerancije i saradnje između mladih u regionu. Kancelarija će biti zadužena za promociju međusobnog razumevanja kroz prepoznavanje i rešavanje zajedničkih problema mladih. Sedište joj je u Tirani, a predstavništva su otvorena u svim državama Zapadnog Balkana. Sa radom počinje 2017. godine.

čiji je cilj pomirenje i razmena iskustava između samih građana; važan osnov regionalne saradnje je čvršće povezivanje mladih i u skladu sa tim je na samitu u Parizu 2016. godine potpisan sporazum o uspostavljanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih (eng. *Regional Youth Cooperation Office*);

2. jačanje vladavine prava kroz zajednički rad zemalja Zapadnog Balkana u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, ekstremizma i radikalizma, kao i zajednički napor za reformu javnih uprava i razvoj pluralističke demokratije;
3. održivi ekonomski rast regiona, koji će doneti prosperitet kroz ekonomske reforme, otvaranje tržišta i strane investicije; uz podršku članica EU ostvarena je saradnja između Zapadnog Balkana i razvojnih agencija država članica; ekonomsko osnaživanje regiona odvija se kroz postojeće fondove namenjene Zapadnom Balkanu (detaljnije: *Programi Evropske unije*); takođe, ostvareni su kanali komunikacije za velike infrastrukturne projekte uključujući *TEN-T* (detaljnije: *Transevropske mreže*) i izgradnju mediteranskog i orijentalnog koridora i koridora Rajna–Dunav.

ISTORIJSKI OSVRT

Neki od osnovnih stubova Procesu stabilizacije i pridruživanja (detaljnije: *Proces stabilizacije i pridruživanja*) jesu dobrosusedski odnosi i regionalna saradnja. U tom cilju Evropska unija je još devedesetih godina pokretala različite inicijative za pomirenje na prostorima bivše Jugoslavije. Među njima su Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi (detaljnije: *Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi*) i različite inicijative čiji je cilj pružanje podrške evropskoj perspektivi i pristupanju EU. Takva je, na primer, Solunska agenda za Zapadni Balkan (detaljnije: *Solunska agenda za Zapadni Balkan*). Na inicijativu nemačke kancelarke Angele Merkel, u avgustu 2014. održana je konferencija o Zapadnom Balkanu (Berlinska konferencija) kako bi se dao pozitivan signal državama ovog regiona da nastave sa evropskim integracijama i regionalnom saradnjom radi održivog ekonomskog rasta i povezivanja. Nakon Berlinske konferencije usledile su i konferencije u Beču (27. avgusta 2015), Parizu (4. jula 2016) i Trstu u julu 2017. godine.

BREGZIT

(eng. *Brexit*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Trendovi

POVEZANI POJMOVI: Istupanje iz članstva Evropske unije, Osnivački ugovori Evropske unije

Termin *Bregzit* nastao je spajanjem engleskih reči *British* („britanski”) i *Exit* („izlazak”) i označava pokret za izlazak Velike Britanije iz Evropske unije, koji je otpočeo u drugoj deceniji 21. veka, što je 2016. i dovelo do održavanja referenduma o izlasku Velike Britanije iz EU. Građani Velike Britanije su na referendumu održanom 23. juna 2016. godine, sa 51,9% glasova „za” i 48,1% „protiv”, izglasali da Velika Britanija treba da izađe iz Evropske unije. Naredni korak je na Velikoj Britaniji, koja treba da aktivira klauzulu o napuštanju (član 50. Ugovora o EU), kojom je propisan postupak izlaska države članice iz EU (detaljnije: *Istupanje iz članstva Evropske unije*).

Još od stupanja u članstvo u Evropskim zajednicama 1973. godine, Velika Britanija bila je percipirana kao nevoljna članica. Pozicija Britanije često je opisivana izrazima kao što su „čudan partner” (*awkward partner*) ili „nevoljni Evropljanin” (*reluctant European*). Razloge za to treba tražiti u motivima zbog kojih je Britanija ušla u Evropske zajednice, kao i u njenom držanju nakon toga.

Mada je načelno podržavala ideju evropskih integracija, Velika Britanija se nije našla među osnivačima Evropskih zajednica. To se obično objašnjava tradicionalno rezervisanim stavom Velike Britanije prema svim oblicima čvršćeg međunarodnog organizovanja, posebno nadnacionalnog tipa, kao što je bio slučaj sa Evropskim zajednicama. Međutim, postojali su i čisto ekonomski razlozi. U suštini, Velika Britanija nije želela da izgubi privilegovan odnos u trgovini sa delovima svog, tada još uvek velikog kolonijalnog carstva i sa dominionima, što bi bio slučaj da je ušla u Evropsku ekonomsku zajednicu (EEZ) i prihvatila zajedničku trgovinsku politiku. Zbog toga je Britanija inicirala stvaranje Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu (*EFTA*) 1960. godine kao konkurentne organizacije (detaljnije: *EFTA*). Za razliku od Evropske ekonomske zajednice, *EFTA* je predstavljala klasičnu zonu slobodne trgovine u kojoj su države članice

uklonile barijere za međusobno trgovanje, ali su zadržale zasebne carinske i trgovinske politike prema trećim državama. Međutim, vrlo brzo se pokazalo da EEZ, pre svega zahvaljujući zajedničkim politikama, omogućuje svojim članicama veći privredni rast. Osim toga, glavni trgovinski partneri Velike Britanije bili su članovi ove organizacije. Zato je Britanija već 1962. godine odlučila da podnese zahtev za članstvo u EEZ. Međutim, prijem Velike Britanije u Evropsku ekonomsku zajednicu nije tekao lako i bez komplikacija. Članstvu Velike Britanije oštro se protivila Francuska, na čelu sa predsednikom De Golom. Britanija je tek iz trećeg pokušaja primljena u Evropsku ekonomsku zajednicu 1973. godine. Problemi između Velike Britanije i EEZ nastavljeni su i posle njenog prijema. Prvih desetak godina članstva obeležile su velike i teške debate o finansijskom doprinosu Velike Britanije budžetu EEZ (detaljnije: *Samit u Fontenblou*).

Takođe, tokom godina razvoja Evropskih zajednica i njihovog prerastanja u EU, Velika Britanija bila je rezervisana prema dubljim oblicima integracija, posebno političkim. Sa druge strane, zalagala se za stalno širenje EU videvši to kao protivtežu produbljivanju integracija. Takav stav Britanije omogućio joj je da u pregovorima sa ostalim državama članicama obezbedi za sebe nekoliko značajnih izuzetaka od opštih pravila Unije (detaljnije: *Pravo izbora*), poput neučestvovanja u Šengenskom prostoru, neučestvovanja u evrozoni, zadržavanje drugačijih pravila za pružanje finansijskih usluga ili izuzetaka u domenu socijalne politike (detaljnije: *Socijalna politika Evropske unije*).

Referendum održan 2016. godine bio je drugi referendum u Velikoj Britaniji o izlasku iz Evropske unije. Prvi referendum o ostanu u članstvu EEZ održan je 1975. godine, ali su tada građani Britanije velikom većinom glasali za ostanak u Evropskoj ekonomskoj zajednici.

Izlazak Velike Britanije iz Evropske unije je prvi slučaj da jedna članica napušta EU i samim tim je slučaj bez presedana u njenoj istoriji. Godine 1980. desilo se da je Grenland, kao deo Danske, sa posebnim statusom u okviru ustavnog poretka te države, odlučio da napusti tadašnju Evropsku ekonomsku zajednicu, ali je njegova matična država Danska ostala članica EEZ.

BRISELSKI SPORAZUM

(eng. Brussels Agreement)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa Beograda i Prištine od 19. aprila 2013. godine

POVEZANI POJMOVI: Proces stabilizacije i pridruživanja, Zapadni Balkan

INTERNET IZVOR: <http://www.kim.gov.rs/>

„Briselski sporazum” je kolokvijalni naziv za Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa Beograda i Prištine. Potpisan je 19. aprila 2013. u Briselu. Sporazum je rezultat dijaloga na visokom nivou o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine, koji se odvija od 2012. godine, a koordinira ga visoki predstavnik Evropske unije za spoljnu i bezbednosnu politiku. Potpisali su ga predsednici vlada Srbije i Kosova, Ivica Dačić i Hašim Tači.

Sporazum se sastoji iz 15 tačaka. Prvih šest tačaka odnosi se na formiranje Zajednice srpskih opština (ZSO), u kojima Srbi čine većinsko stanovništvo na Kosovu. Članstvo u ZSO biće otvoreno za svaku drugu opštinu na Kosovu, pod uslovom da se članice o tome saglase. Predviđeno je da Zajednica funkcioniše na osnovu Statuta i da ima pun nadzor nad oblastima ekonomskog razvoja, obrazovanja, zdravstva, urbanizma i ruralnog razvoja. Zajednica će imati reprezentativnu ulogu prema centralnim vlastima u Prištini i u tom cilju biće zastupljena u konsultativnom savetu za zajednice.

Sporazumom je predviđena integracija bezbednosnih struktura i pravosudnih institucija na severu Kosova u jedinstveni pravosudni i bezbednosni sistem na Kosovu. Pri tome, regionalnog komandanta policije, koji je Srbin sa Kosova, za četiri opštine sa većinskim srpskim stanovništvom na severu Kosova imenuje Ministarstvo unutrašnjih poslova sa spiska koji dostavljaju četiri gradonačelnika tih opština u ime Zajednice. Sastav policije na severu odslikavaće etnički sastav stanovništva ove četiri opštine. Apelacioni sud u Prištini će uspostaviti veće koje će pretežno činiti sudije koje su

kosovski Srbi, a biće nadležno za sve opštine gde su Srbi većinsko stanovništvo. Odeljenje Apelacionog suda imaće stalnu kancelariju u severnoj Kosovskoj Mitrovici (Okružni sud u Mitrovici). Predviđeno je i održavanje opštinskih izbora u severnim opštinama 2013. godine, uz posredovanje OEBS-a, u skladu sa kosovskim zakonom i međunarodnim standardima, što se i dogodilo novembra te godine. Predviđeno je i da će dve strane intenzivirati razgovore o energetici i telekomunikacijama, što je rezultiralo postizanjem sporazuma u ovim oblastima u septembru 2013. godine. Dogovoreno je da nijedna strana u sporazumu neće blokirati ili podsticati druge da blokiraju napredak druge strane na njenom putu ka Evropskoj uniji.

Na osnovu Sporazuma je napravljen Plan implementacije Prvog sporazuma o principima koji regulišu normalizaciju odnosa, usvojen u maju 2013. Nakon potpisivanja Briselskog sporazuma, dijalog o normalizaciji odnosa je nastavljen.

Ovim Sporazumom Srbija je otklonila prepreku koja je stajala na putu otvaranja pristupnih pregovora sa Evropskom unijom, nakon čega je Evropski savet 28. juna 2013. doneo odluku o otvaranju pregovora sa Srbijom. Pregovori o pristupanju Srbije Evropskoj uniji otvoreni su 21. januara 2014. U okviru pregovaračkog poglavlja 35 – *Ostala pitanja*, Evropska unija pratiće napredak Srbije u ispunjavanju svih dogovora postignutih u okviru dijaloga između Beograda i Prištine, uključujući i Briselski sporazum. Poglavlje 35 – *Ostala pitanja* otvoreno je za pregovore decembra 2015. godine.

BUDŽET EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Budget*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Čl. 310–324. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Savet Evropske unije, Evropski parlament, Evropska komisija, Revizorski sud Evropske unije

INTERNET IZVOR: https://europa.eu/european-union/topics/budget_en

Evropska unija poseduje sopstvene izvore prihoda koji čine njen budžet. Iz budžeta EU finansira se širok spektar aktivnosti. Oko 94% sredstava iz budžeta EU usmerava se ka projektima država članica, podršci studentima, istraživačima, gradovima, regijama, organizacijama civilnog društva, zatim ka obezbeđivanju zdrave i sigurne hrane, ka izgradnji saobraćajnica, čistijoj životnoj sredini, osiguravanju spoljnih granica Unije, ka projektima iz kulture itd. Preostalih 6% usmerava se na troškove funkcionisanja administracije Evropske unije.

Budžet EU finansira se iz sledećih izvora:

- tradicionalni sopstveni izvori – čine 12% ukupnih budžetskih prihoda i obuhvataju naplaćene uvozne carine pri uvozu proizvoda koji ne potiču iz država članica EU, i prelevmane na uvoz poljoprivrednih proizvoda; carinske službe država članica nadležne su za prikupljanje ovih sredstava u ime i za račun EU i imaju pravo na zadržavanje administrativne takse;
- prihodi od dela poreza na dodatu vrednost – čine oko 11% budžetskih prihoda; plaćaju ih države članice obračunom jedinstvene stope na harmonizovanu obračunsku osnovicu za svaku državu članicu;
- doprinosi iz bruto nacionalnog dohotka zemalja članica EU – predstavljaju najznačajniju budžetsku stavku jer čine 76% prihoda Evropske unije; i
- ostali izvori – neznatni su i obuhvataju odbitke od plata javnih službenika Unije, naplaćene članarine od zemalja van EU za učešće u evropskim programima, novčane kazne preduzećima za kršenje pravila konkurencije i moguće prenete viškove iz prethodnih godina; ovi prihodi čine 1% budžeta EU.

POSTUPAK ZA USVAJANJE BUDŽETA

Budžet EU usvaja se svake godine. Evropska komisija priprema nacrt budžeta i dostavlja ga Savetu EU i Evropskom parlamentu. Ovo je važna razlika u odnosu na usvajanje većine nacionalnih budžeta, gde samo jedan organ – parlament, odobrava nacionalni budžet. U slučaju neslaganja između Evropskog parlamenta i Saveta EU, saziva se poseban Odbor za usaglašavanje sa zadatkom da izdejsvuje postizanje dogovora. U slučaju da Savet EU ne prihvati predloženi budžet, Evropski parlament ima pravo da ga samostalno odobri. Ipak, ukoliko Evropski parlament odbije tekst budžeta, Evropska komisija mora da podnese novi predlog budžeta. Ako se budžet ne usvoji pre početka nove finansijske godine, dvanaestina prošlogodišnjeg budžeta može da se koristi svakog meseca pod određenim uslovima, pre nego što novi budžet bude konačno usvojen.

Godišnji budžet Evropske unije mora biti u skladu sa višegodišnjim finansijskim okvirom (eng. *Multiannual Financial Framework*), koji određuje maksimalne granice potrošnje iz budžeta EU. Višegodišnji finansijski okvir donosi se za period od najmanje pet godina. Usvaja ga Savet EU u posebnom zakonodavnom postupku. Za usvajanje višegodišnjeg finansijskog okvira potrebna je jednoglasna odluka Saveta EU, koji je donosi nakon što pribavi saglasnost Evropskog parlamenta.

C

CARINSKA UNIJA

(eng. *Customs Union*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 28–32. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Unutrašnje tržište Evropske unije, Četiri slobode, Evropski ekonomski prostor

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/taxation_customs/40customs/customs_general_info/about/index_en.htm

Carinska unija predstavlja osnovu evropskih integracija i najvažniju komponentu koja omogućava funkcionisanje unutrašnjeg tržišta EU. Osnove carinske unije postavljene su Rimskim ugovorom, Ugovorom o osnivanju Evropske ekonomske zajednice, koji je stupio na snagu 1. januara 1958. Ugovorom je predviđen prelazni period za uspostavljanje carinske unije od 12 godina. Uspostavljena je 18 meseci pre roka, 1. jula 1968. Carinska unija predstavlja jedinstveno carinsko područje za 28 država članica Evropske unije.

U okviru carinske unije celokupna unutrašnja trgovina i promet robe među državama članicama odvija se bez carina ili carinskog nadzora nad robom. Pri uvozu iz trećih zemalja, tj. država koje nisu u Evropskoj uniji, sva roba koja ulazi na unutrašnje tržište unije podleže jedinstvenim pravilima kontrole i uz naplatu carine prema jedinstvenoj carinskoj stopi.

Carine su zasnovane na zajedničkoj carinskoj tarifi i usklađenom carinskom zakonodavstvu za primenu tarife. Visina uvoznih carina određena je na osnovu međunarodnih sporazuma zaključenih u okviru Saveta za carinsku saradnju i Svetske trgovinske organizacije. Uz to, Evropska unija ima niz bilateralnih ili multilateralnih međunarodnih sporazuma o slobodnoj trgovini sa trećim državama koji predviđaju ukidanje ili snižavanje carina na određene proizvode. Svakako najdalekosežniji od njih jeste Sporazum o Evropskom ekonomskom prostoru sa Norveškom, Lihtenštajnom i Islandom, koji predviđa bescarinski pristup ovih država unutrašnjem tržištu Evropske unije i obratno (detaljnije: *Evropski ekonomski prostor*).

Operativno sprovođenje carinske politike Evropske unije delegirano je nacionalnim carinskim službama država članica. Njihov zadatak je prikupljanje carinskih taksi, akciza i poreza na dodatu vrednost na proizvode uvezene iz trećih zemalja, a uz to brinu i o poštovanju uvoznih kvota i drugih ograničenja. Prihodi od carina ulaze u budžet Evropske unije tako što država članica zadržava u svom budžetu 25% naplaćene carine, dok se preostalih 75% uplaćuje u budžet EU.

Radi suzbijanja svih oblika krijumčarenja, terorizma, pranja novca, organizovanog kriminala, kao i u svrhu zaštite prava intelektualne svojine, osiguravanja zaštite zdravlja i sigurnosti potrošača i očuvanja životne sredine, države članice zadužene su za efikasno sprovođenje odgovarajuće carinske kontrole na spoljnim granicama Evropske unije.

CEFTA 2006 – SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI U CENTRALNOJ EVROPI

(eng. *Central European Free Trade Agreement 2006 – CEFTA 2006*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Sporazum o izmeni i pristupanju Sporazumu o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi (CEFTA 2006)

POVEZANI POJMOVI: Proces stabilizacije i pridruživanja, Zapadni Balkan, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: <http://www.cefta.int>

CEFTA 2006 predstavlja sporazum o zoni slobodne trgovine (eng. *Agreement on Amendment of and Accession to the Central European Free Trade Agreement*) koji uključuje države Zapadnog Balkana i Moldaviju. Sporazum su, 19. decembra 2006. u Bukureštu potpisale Bugarska, Rumunija (postale članice EU 2007), Hrvatska (postala članica EU 2013), Albanija, Crna Gora, Srbija, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Moldavija, Bosna i Hercegovina i Privremena administrativna misija Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) u ime Kosova, u skladu sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti UN. Ovim sporazumom države Zapadnog Balkana i Moldavija pristupile su Sporazumu o zoni slobodne trgovine u centralnoj Evropi – *CEFTA*. Potpisivanjem multilateralnog sporazuma zamenjeni su prethodni bilateralni sporazumi između potpisnica kako bi se otklonile prepreke u međusobnoj trgovini i uspostavila zona slobodne trgovine do kraja 2010. godine. Pored uklanjanja carinskih i necarinskih barijera, *CEFTA 2006* obuhvata i odredbe o javnim nabavkama, sanitarnim i fitosanitarnim merama, transparentnosti, investicionim kapacitetima regiona, pravilima konkurencije i pravilima intelektualne svojine. Cilj ovog sporazuma je da se kroz ekonomsku integraciju, pored obnove i razvoja trgovine, ostvari šira društvena i politička integracija regiona. Potpisnice će među sobom uskladiti pravila i standarde i povećati obim trgovine i investicija. S obzirom na to da se *CEFTA 2006* zasniva na pravilima Svetske trgovinske organizacije i Evropske unije, biće im olakšan put u procesu evropskih integracija.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Zajednički komitet *CEFTA 2006* je međuvladin organ zadužen da nadgleda i sprovodi Sporazum. Takođe, može da daje preporuke i služi kao konsultativna platforma za razmenu mišljenja i informacija između predstavnika potpisnica. Zajednički komitet čine predstavnici svih potpisnica sporazuma koje naizmenično godišnje predsedavaju Komitetu. Ukoliko dođe do spora koji se ne može rešiti direktnim konsultacijama u okviru Zajedničkog komiteta, *CEFTA 2006* predviđa arbitražu kao mehanizam za rešavanje sporova. Radi boljeg funkcionisanja, osnovan je Stalni sekretarijat *CEFTA 2006*, sa sedištem u Briselu, koji pruža administrativnu i tehničku podršku Zajedničkom komitetu i drugim posebno osnovanim telima (potkomiteti, radne i ekspertske grupe i sl.). Na čelu sekretarijata je direktor, kog na trogodišnji mandat imenuje Zajednički komitet.

CEFTA 2006 I KORISTI ZA SRBIJU

Uklanjanjem carinskih i necarinskih barijera i stvaranjem jedinstvenog investicionog okvira, Srbija je dobila ulaz na zajedničko tržište sa državama sa kojima ima trgovinski suficit i koje su njeni najznačajniji izvozni partneri. Odredbama o poreklu robe dobija se mnogo veća mogućnost za regionalnu saradnju u proizvodnji, ali i lakši prodor na druga tržišta, posebno na tržište EU. Sa stanovišta članstva u Evropskoj uniji, Srbiji se kroz primenu pravila *CEFTA 2006* olakšava ispunjavanje ekonomskih kriterijuma za članstvo (detaljnije: *Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji*), ali i ispunjavanje kriterijuma za članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji (što je jedan od uslova za članstvo u EU).

CEFTA 2006 I PROCES STABILIZACIJE I PRIDRUŽIVANJA ZAPADNOG BALKANA

Evropska unija vidi *CEFTA 2006* kao bitan uslov regionalne saradnje i važan instrument u sprovođenju Procesu stabilizacije i pridruživanja Zapadnog Balkana. Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju propisuju obavezu za države Zapadnog Balkana da u potpunosti poštuju pravila *CEFTA 2006*.

ISTORIJSKI OSVRT

ČLANICE: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Srbija, Kosovo (UNMIK), Bugarska (do 2007), Rumunija (do 2007) i Hrvatska (do 2013. godine).

Prvobitni *CEFTA* sporazum činile su bivše članice Istočnog bloka, Poljska, Mađarska i Čehoslovačka, koje su potpisale Sporazum radi međusobnog integrisanja i prelaska na kapitalistički model ekonomije kroz reformu političkih, ekonomskih, bezbednosnih i pravnih sistema i otvaranje ka demokratiji i slobodnom tržištu.

Sporazum o uspostavljanju zone slobodne trgovine između ove tri države (kasnije četiri nakon razdvajanja Češke i Slovačke) potpisan je u Krakovu 1992, a stupio je na snagu 1993. godine. Kasnije su im se pridružile i Slovenija (1996), Rumunija (1997), Bugarska (1999), Hrvatska (2003). Cilj potpisivanja ovog sporazuma jeste ekonomska integracija, koja će dovesti do bliže integracije na svim ostalim poljima i biće prilagođena sistemima Evropske unije, jer su sve države krenule i u proces evrointegracija, sa članstvom u EU kao glavnim ciljem.

U okviru Procesu stabilizacije i pridruživanja, države Zapadnog Balkana su 2001. godine na inicijativu Pakta za stabilnost u jugoistočnoj Evropi potpisale Memorandume o liberalizaciji i olakšicama u trgovini na bilateralnom nivou, čime se stvorio osnov za olakšavanje trgovinskih odnosa. Nakon proširenja Evropske unije 2004. godine, *CEFTA* su činile samo Bugarska, Rumunija i Hrvatska, čime je zona slobodne trgovine izgubila smisao. Na inicijativu Evropske unije i Pakta za stabilnost u jugoistočnoj Evropi došlo je do revidiranja *CEFTA* s ciljem stvaranja zone slobodne trgovine na Zapadnom Balkanu (uključujući i Moldaviju).

CELOŽIVOTNO UČENJE

(eng. *Lifelong Learning*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 165. Ugovora o funkcionisanju EU, Rezolucija 2002/C 163/01 Saveta EU o celoživotnom učenju

POVEZANI POJMOVI: Obrazovna politika Evropske unije, Programi Evropske unije, Politika Evropske unije za mlade

INTERNET IZVOR: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32002G0709\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32002G0709(01))

Celoživotno učenje je koncept koji podrazumeva učenje u toku celog života sa ciljem unapređenja znanja, veština i kompetencija koji se odnose na sve dimenzije života pojedinca, uključujući individualni, građanski i društveni nivo, kao i perspektivu zapošljivosti i zapošljavanja. Centralno mesto u ovom konceptu zauzima pojedinac, odnosno značaj jednakih mogućnosti i kvaliteta učenja za celokupni individualni razvoj i prosperitet. Koncept podrazumeva kako formalno, tako i neformalno učenje i obrazovanje.

Celoživotno učenje predstavlja osnovni pristup u kreiranju obrazovnih politika država članica, dok sama Evropska unija u njemu vidi način da postane najkonkurentnija i najdinamičnija ekonomija zasnovana na znanju, sposobna za održivi ekonomski rast sa boljim radnim mestima i većom socijalnom kohezijom, što je kao cilj definisano još Lisabonskom strategijom 2000. godine.

Rezultat Lisabonske strategije je povećanje integracije obrazovnih politika u Evropi, dok je celoživotno učenje prvi put jasno definisala Komisija u *Memorandumu o celoživotnom učenju* 2000. godine. Ovim dokumentom se još jednom potvrđuje da je celoživotno učenje suštinski element u tranziciji ka ekonomiji i društvu zasnovanom na znanju, a ono predstavlja „sve svrsishodne aktivnosti, preduzete na stalnoj osnovi sa ciljem usavršavanja znanja, veština i kompetencija”. Glavne poruke Memoranduma odnosile su se na potrebu da se omogući sticanje ili obnavljanje veština za učešće u društvu zasnovanom na znanju, podizanje nivoa ulaganja u ljudske resurse kao najznačajnije resurse Evrope, uvođenje novina u obrazovanju i učenju razvijanjem efikasnih metoda za celoživotno učenje i omogućavanje lakog pristupa informacijama i savetima o mogućnostima učenja širom Evrope i tokom celog života na način koji je prilagođen potrebama građana.

Sprovođenje koncepta celoživotnog učenja predstavlja zajedničku odgovornost država članica i Evropske komisije na osnovu njihovog partnerstva, što je potvrđeno i Rezolucijom Saveta EU o celoživotnom učenju iz 2002. godine. U ovom dokumentu su navedene smernice za države članice i Evropsku komisiju, koje se pozivaju da predlože konkretne aktivnosti za sprovođenje Rezolucije.

U dokumentu *Obrazovanje i obuka 2010* (eng. *Education and Training 2010*), kao i u dokumentu *Obrazovanje i obuka 2020* (eng. *Education and Training 2020*), Evropska komisija je operacionalizovala ciljeve celoživotnog učenja. Ovim dokumentima istaknuta je neophodnost da celoživotno učenje postane realnost putem definisanja nacionalnih sveobuhvatnih strategija celoživotnog učenja, koje uključuju priznavanje prethodnog učenja i kreiranja mogućnosti za dalje učenje, zasnovano na socijalnom partnerstvu. Takođe, postavljena je obaveza za države članice da formulišu nacionalne strategije, koje će biti u skladu sa situacijom u njima i njihovim nadležnostima, ali i sa prioritetima i načelima koje je postavila Evropska unija. Oslanjajući se na ove dokumente, države članice se obavezuju da samostalno kreiraju strategije celoživotnog učenja.

Sprovođenje ciljeva celoživotnog učenja započeto je kroz različite programe, koji su 2007. godine objedinjeni u Program za celoživotno učenje (eng. *Lifelong Learning Programme*). Program je namenjen unapređenju saradnje i usklađivanju različitih obrazovnih institucija i programa, izgradnji bolje i fleksibilnije povezanosti osnovnog, višeg, stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, kao i tržišta rada. Na ovaj način teži se uključivanju različitih aktera, poput škola, različitih institucija koje sprovode obuke, univerziteta, sindikata i preduzeća, u konstruktivni dijalog za učenje od ranog uzrasta do perioda posle odlaska u penziju. Budžet programa za period 2007–2013. godine iznosio je skoro sedam milijardi evra, dok se aktivnosti od 2014. do 2020. godine sprovode u okviru programa Erazmus+, koji je u nadležnosti Izvršne agencije za obrazovanje, audio-vizuelne delatnosti i kulturu Evropske komisije (detaljnije: Programi Evropske unije).

CENTRALNOEVROPSKA INICIJATIVA

(eng. Central European Initiative – CEI)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Programi Evropske unije, Regionalna saradnja, Makroregionalne strategije, Evropska banka za obnovu i razvoj

INTERNET IZVOR: <http://www.cei.int/>

Centralnoevropska inicijativa (CEI) je regionalni međuvladin forum za saradnju usmeren na podršku procesu evropskih integracija. Povezuje evropske makroregione (detaljnije: *Makroregionalne strategije*), u vidu fleksibilne platforme za multilateralnu diplomatiju i upravljanje projektima. Saraduje ne samo sa državama već i sa nevladinim organizacijama, privatnim sektorom i međunarodnim i regionalnim organizacijama. Trenutno broji 18 država članica, od kojih je 10 članica Evropske unije.

Strateški ciljevi CEI:

- podrška državama članicama CEI u procesu evropskih integracija,
- podsticanje usaglašavanja standarda država članica CEI sa standardima Evropske unije,
- implementacija malih projekata i projekata srednjeg obima.

STRUKTURA I NAČIN RADA

Centralnoevropska inicijativa zamišljena je kao fleksibilan forum za različite oblike saradnje tako da se većina njenih aktivnosti održava periodično ili *ad hoc*. Jedina stalna tela u okviru CEI su Izvršni sekretarijat, na čelu sa generalnim sekretarom i sa sedištem u Trstu, koji ima administrativnu ulogu i koordinira aktivnosti, i Kancelarija za fondove CEI pri Evropskoj banci za obnovu i razvoj (detaljnije: *Evropska banka za obnovu i razvoj*), koja pruža tehničku pomoć članicama i upravlja fondom kroz izbor, ocenjivanje i

implementaciju projekata. Sekretarijat takođe pruža pomoć predsedavajućoj državi, koja organizuje funkcionisanje CEI zajedno sa svojom prethodnicom i naslednicom (smenjuju se na svakih godinu dana abecednim redom). Najviše telo Centralnoevropske inicijative je sastanak šefova vlada i država koji se održava jednom godišnje, ujesen, kada se razmatraju ključna pitanja, kao što su političke i ekonomske smernice za saradnju, članstvo i načela. Osnovno radno telo je Komitet nacionalnih koordinatora, koji zaseda šest puta godišnje i upravlja radom na nacionalnom nivou i između članica.

Pored političkog aspekta saradnje, Inicijativa je zamišljena kao platforma za povezivanje projekata sa donatorima (EU, EBRD i druge finansijske institucije) pri čemu pruža stručnu pomoć, ali i sama ima instrumente za manje projekte: fond CEI za saradnju, fond CEI pri EBRD i Program za razmenu znanja, koje finansiraju članice. Ona, takođe, pomaže pri promovisanju prekogranične i regionalne saradnje zemalja CEI preko projekata EU.

Zbog proširenja Evropske unije (2004. i 2007. godine) prioriteti delovanja CEI revidirani su na samitu u Sofiji 2007. godine. Nove tematske oblasti su:

- društvo zasnovano na znanju (istraživanje i inovacije, informatičko društvo, celoživotno učenje);
- održiva ekonomija i razvoj (transport, energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije, klima, životna sredina i ruralni razvoj, poslovanje i razvoj srednjeg i malog preduzetništva);
- inkluzivno društvo (interkulturalna saradnja, mediji i civilno društvo).

Godine pristupanja članica CEI:

1989. – Italija, Austrija, Mađarska, SFRJ

1990. – Čehoslovačka

1991. – Poljska

1992. – Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina

1993. – Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija,

Češka, Slovačka

1996. – Albanija, Bugarska, Rumunija, Belorusija,

Ukrajina, Moldavija

2000. – SRJ

2006. – Srbija, Crna Gora

ISTORIJSKI OSVRT

Centralnoevropska inicijativa nastala je na predlog Italije 1989. godine, dva dana nakon pada Berlinskog zida, kada su se u Budimpešti sastali ministri spoljnih poslova Italije, Mađarske, Austrije i SFRJ radi učvršćivanja dobrosusedskih odnosa i saradnje. Ovaj sastav predstavljao je prvu inicijativu koja je povezivala članice Evropske zajednice, neutralne države i bivše države Varšavskog pakta. Ideja je odmah privukla i ostale države, i 1992. promjenjen je naziv u „Centralnoevropska inicijativa”. U prvim godinama postojanja osnovan je fond pri *EBRD*, koji je finansirala Italija, a nakon ulaska istočnih zemalja 1996. godine otvoren je Centar CEI za informacije i dokumentaciju, koji je 1997. preimenovan u Izvršni sekretarijat, sa sedištem u Trstu. Politička dimenzija delovanja CEI bila je izražena u prvoj deceniji njenog funkcionisanja i usmerena na integraciju bivših komunističkih zemalja u političke i ekonomske strukture Evropske unije sa članstvom kao konačnim ciljem. Jedno od najvećih dostignuća Inicijative je i Instrument za zaštitu manjina, sačinjen u formi konvencije, kojoj su pristupile sve članice. Na samitu u Sofiji, CEI je svoje aktivnosti preformulisala okrenuvši se ekonomskom razvoju i razvoju ljudskih resursa sa posebnim fokusom na izgradnju kapaciteta i razmenu iskustava između članica.

CIVILNA ZAŠTITA U EVROPSKOJ UNIJI

(eng. *Civil Protection of European Union*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 196. Ugovora o funkcionisanju EU, Odluka Saveta EU br. 1313/2013 od 17. decembra 2013. godine

POVEZANI POJMOVI: Generalni direktorat za humanitarnu pomoć i civilnu zaštitu, Klauzula solidarnosti, Humanitarna pomoć Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection/mechanism_en

Mehanizam Evropske unije za civilnu zaštitu uspostavljen je kako bi se pomoglo državama članicama da izbegnu prirodne katastrofe i katastrofe prouzrokovane ljudskim faktorom, pripreme se za hitne slučajeve i prikupe sredstva koja će biti na raspolaganju pogođenim državama. Glavni cilj je jačanje pripravnosti u slučajevima katastrofa i međusobne saradnje država članica u ovoj oblasti. U mehanizam civilne zaštite uključene su sve članice Evropske unije, Island, Crna Gora i Norveška. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija je u postupku obnavljanja članstva, dok su Turska i Srbija 2015. godine potpisale sporazume o učešću u mehanizmu.

INSTITUCIJE

Mehanizam civilne zaštite je u nadležnosti Evropske komisije, tj. njenog Generalnog direktorata za humanitarnu pomoć i civilnu zaštitu (detaljnije: *Generalni direktorat za humanitarnu pomoć i civilnu zaštitu*). U okviru ovog direktorata, glavno telo za upravljanje mehanizmom civilne zaštite je Koordinacioni centar za reagovanje u vanrednim situacijama (eng. *Emergency Response Coordination Centre*). Kada država pogođena katastrofom zatraži pomoć, Koordinacioni centar obaveštava sve države učesnice u mehanizmu civilne zaštite o specifičnim potrebama te države. Države učesnice zatim nude svoje stručnjake i pomoć na terenu (službe za potragu i spasavanje, lekare, jedinice za prečišćavanje vode itd.). Centar pomaže pri koordinaciji odgovora država tako što povezuje zahteve sa ponuđenom pomoći, olakšava i često sufinansira prevoz pomoći te prema potrebi šalje na teren službe za praćenje stanja. Centar je danonoćno dostupan.

Evropski parlament i Savet EU, u skladu sa redovnim zakonodavnim postupkom, utvrđuju mere potrebne za ostvarivanje ciljeva mehanizma civilne zaštite, pri čemu je isključeno svako usklađivanje zakona i drugih propisa država članica.

INSTRUMENTI

- Evropski kapacitet za reagovanje u vanrednim situacijama – obezbeđuje udružena sredstva država učesnica, kao i postupak za identifikaciju mogućih nedostataka kapaciteta
- Zajednički komunikacioni i informacioni sistem za hitne situacije – poboljšava komunikaciju u slučaju opasnosti preko internet aplikacije za upozoravanje i obaveštavanje
- Mreža obučениh stručnjaka dostupnih u kratkom roku.

ISTORIJSKI OSVRT

Mehanizam Evropske unije za civilnu zaštitu osnovan je Odlukom Saveta EU 23. oktobra 2001. Postojeći pravni osnov za politiku civilne zaštite postavljen je Lisabonskim ugovorom iz 2007. godine. Odlukom Saveta EU 1313/2013 od 17. decembra 2013. godine o mehanizmu civilne zaštite utvrđeni su ciljevi, nadležnosti i procedure.

Č

ČERČIL, WINSTON

(Churchill Winston, 1874–1965)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Savet Evrope; Šumanova deklaracija; Međunarodni evropski pokret; Adenauer, Konrad; De Gol, Šarl; Delor, Žak; Mone, Žan; Spak, Pol Anri; Spineli, Altijero; Šuman, Robert

Winston Čerčil rođen je 30. novembra 1874. godine u aristokratskoj porodici. U periodu do 1929. godine zauzimao je sva najvažnija ministarska mesta u britanskoj vladi osim pozicije ministra spoljnih poslova. Bio je britanski premijer u dva navrata: od 1940. do 1945. i od 1951. do 1955. godine. Ubraja se u vodeće svetske državnike iz perioda Drugog svetskog rata. Kao ratni premijer Ujedinjenog Kraljevstva, suočen sa opasnošću od invazije od strane nacističke Nemačke, svojim sugrađanima je obećao „krv, suze i znoj”. Bio je poznat i kao slikar i pisac, a 1953. godine je dobio Nobelovu nagradu za književnost.

Autor je kovanice „gvozdена zavesа”, koju je upotrebio u svom govoru u Fultonu (SAD) 5. marta 1946. da opiše rađanje novog odnosa između sila pobednica u Drugom svetskom ratu. Winston Čerčil je bio uveren da samo ujedinjenje evropskih država može da garantuje mir i spreči buduće sukobe na evropskom tlu. Bio je jedan od prvih koji su zagovarali evropsku integraciju radi sprečavanja da se zločini iz dva svetska rata ponove, pozivajući na stvaranje Saveta Evrope kao prvi korak u tom procesu. Septembra 1946. pozvao je na stvaranje „Sjedinjenih Evropskih Država” govoreći studentima Univerziteta u Cirihi. Međutim, njegova vizija ujedinjenja odnosila se na države kontinentalne Evrope. Ujedinjeno Kraljevstvo video je kao transatlantski most u odnosima između SAD i ostatka Evrope. Njegov stav doći će do izražaja na Kongresu Evrope održanom u Hagu 1948. godine, kada se oštro suprotstavio zagovornicima nadnacionalnog ujedinjenja čitavog kontinenta. Idejna razmimoilaženja oko institucionalnog uređenja saradnje evropskih država uslovala su karakter misije, ciljeva i načina funkcionisanja današnjeg Saveta Evrope koji je osnovan 1949. godine (detaljnije: Savet Evrope).

Takođe, Čerčil je prvi predložio ideju o „evropskoj vojsci”, u cilju zaštite kontinenta i osnaživanja evropske diplomatije. Osim toga, prvi je izneo i ideju o formiranju Evropskog suda za ljudska prava koji je i osnovan 1959. godine u okviru Saveta Evrope.

ČETIRI SLOBODE

(eng. *Four Freedoms*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 3. Ugovora o EU, član 26. Ugovora o funkcionisanju EU, Protokol br. 27. o unutrašnjem tržištu i konkurenciji

POVEZANI POJMOVI: Unutrašnje tržište Evropske unije, Evropski ekonomski prostor, Jedinstveni evropski akt

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/growth/single-market/index_en.htm

Četiri slobode predstavljaju osnovne slobode garantovane državama članicama Evropske unije i njihovim građanima na unutrašnjem tržištu EU (detaljnije: *Unutrašnje tržište Evropske unije*), i to su: sloboda kretanja robe, sloboda kretanja usluga, sloboda kretanja kapitala i sloboda kretanja ljudi.

1. **SLOBODA KRETANJA ROBE** podrazumeva ukidanje svih količinskih ograničenja i mera sa istim efektom, ukidanje carinskih barijera, kao i svakog oblika fiskalne ili druge diskriminacije robe poreklom iz druge države članice.
2. **SLOBODA PRUŽANJA USLUGA** podrazumeva pravo pravnih i fizičkih lica, sa sedištem u nekoj od država članica, da uđu na teritoriju druge članice i tamo borave stalno ili privremeno, pružaju ili primaju usluge, bez bilo kakvih zabrana ili ograničenja koji proizlaze iz nacionalnih propisa, pod istim uslovima kao i domaća lica. S tim u vezi posebno je značajna Direktiva 2006/123 o uslugama na unutrašnjem tržištu, koja je predvidela uklanjanje pravnih i administrativnih barijera za razvoj jedinstvenog tržišta usluga unutar Evropske unije. Sloboda pružanja usluga povezana je sa pravom na poslovno nastanjivanje, koje podrazumeva pravo fizičkih i pravnih lica, nastanjenih u jednoj državi članici, na osnivanje privrednih društava, društava kćeri ili ogranaka na teritoriji druge države članice i obavljanje privredne delatnosti pod istim uslovima koji važe za domaća fizička ili pravna lica. Takođe, ono obuhvata pravo fizičkih lica na obavljanje privredne delatnosti na teritoriji druge države članice u svojstvu samozaposlenih lica i dobijanje prava na zakoniti boravak po tom osnovu.
3. **SLOBODA KRETANJA KAPITALA** obavezuje države članice Evropske unije da ukinu sva ograničenja na kretanje kapitala kako unutar EU, tako i između država članica i trećih zemalja, uz pojedine izuzetke.

4. **SLOBODA KRETANJA LJUDI** garantuje svim građanima Evropske unije pravo ulaska, pravo boravka i pravo izlaska sa teritorije jedne države članice na teritorije ostalih država članica. S tim u vezi, zabranjena je svaka diskriminacija građana EU na osnovu državljanstva u pogledu pristupa tržištu rada ili pristupa nekoj profesiji ili delatnosti na teritoriji druge države članice. Ovo pravilo primenjuje se na sve državljane svih članica Evropske unije, kao i na državljane Islanda, Lihtenštajna i Norveške, koje su članice Evropskog ekonomskog prostora (detaljnije: *Evropski ekonomski prostor*). U skladu sa odredbama člana 45. Ugovora o funkcionisanju EU, odredbe o slobodi kretanja radnika ne primenjuju se na zapošljavanje u javnoj upravi. Sloboda kretanja ljudi povezana je sa pravom na poslovno nastanjivanje, a obuhvata i pravo građana EU na obavljanje ekonomske delatnosti na teritoriji druge države članice u svojstvu samozaposlenih lica i dobijanje prava na ulazak u određenu državu članicu i boravak u toj državi članici po tom osnovu.

ISTORIJSKI OSVRT

Ugovorom o osnivanju Evropske ekonomske zajednice iz 1957. godine bilo je predviđeno uspostavljanje zajedničkog tržišta sa četiri osnovne slobode. Potpisivanjem Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine stvoren je pravni osnov za uklanjanje postojećih fizičkih (granične i carinske kontrole), tehničkih (različiti standardi) i fiskalnih barijera za uspostavljanje jedinstvenog tržišta sa punom slobodom kretanja robe, usluga, kapitala i radnika do kraja 1992. Ugovorom o EU iz Matrihta 1992. godine i uspostavljanjem instituta građanstva Evropske unije, sloboda kretanja radnika proširena je na slobodu kretanja ljudi. Kasnijim izmenama Ugovora iz Matrihta, posebno Lisabonskim ugovorom, dodatno su proširene četiri slobode na unutrašnjem tržištu Unije.

ČLANSTVO EVROPSKE UNIJE U MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

(eng. *Membership of the EU in International Organisations*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 220–221. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija, Savet Evrope, Spoljne aktivnosti Evropske unije

INTERNET IZVOR: https://ghum.kuleuven.be/ggs/publications/working_papers/new_series/wp121-130/wp121-ramopoulos-odermatt-wouters-1.pdf
http://ec.europa.eu/europeaid/international-organisations_en

Stepen uključenosti Evropske unije u rad međunarodnih organizacija, ali i u globalnu politiku i donošenje odluka na tim instancama, uslovljen je njenim međunarodno-pravnim statusom, a time i ugovornom sposobnošću. Koliko je Evropska unija sposobna da inkorporira međunarodne sporazume u svoj pravni sistem i usaglasi ih sa svojom institucionalnom strukturom, utoliko je i njeno globalno političko delovanje efikasnije.

Posebne oblasti međunarodne saradnje su bezbednost, ljudska prava i vladavina prava, održivi razvoj, standardizacija ekonomskih odnosa i trgovine, uopšteno – unapređenje saradnje na globalnom nivou radi izgradnje bezbednijeg i prosperitetnijeg međunarodnog okruženja.

Ugovor o funkcionisanju EU posebno naglašava značaj bliske saradnje Evropske unije sa Ujedinjenim nacijama i njenim specijalizovanim agencijama, Savetom Evrope, Organizacijom za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) i Organizacijom za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). Međutim, Evropska unija može saradivati i sa ostalim međunarodnim organizacijama i telima u oblastima koje spadaju u njenu nadležnost. Takođe, predviđeno je da Unija održava odnose sa međunarodnim organizacijama preko svojih akreditovanih delegacija.

U skladu sa osnivačkim ugovorima, Evropska unija ima status pravnog lica i subjekta međunarodnog prava. Kao takva, ona može, u okvirima svojih nadležnosti, postati članica međunarodnih organizacija čije je članstvo, osim za države, otvoreno i za druge međunarodne organizacije. U ovom trenutku EU je član Organizacije

Od 1974. godine tadašnje Evropske zajednice (sada Evropska unija), zajedno sa grupom afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja i Savetom Evrope, stekle su status stalnog posmatrača u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija. U većini specijalizovanih agencija UN Evropska unija takođe ima status posmatrača.

UN za hranu i poljoprivredu (FAO) od 1991, Svetske trgovinske organizacije (STO) od 1995, a Komisije *Codex Alimentarius* od 2003. godine.

Evropska unija održava bliske odnose sa Međunarodnom pomorskom organizacijom sa kojom ima zaključen sporazum o saradnji i u okviru koje Evropska komisija ima status posmatrača.

Ugovorom iz Lisabona Uniji je dato ovlašćenje da pristupi Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, čime će se podvrgnuti nadležnosti Saveta Evrope. Pregovori između EU i Saveta Evrope o pristupanju ovoj konvenciji još su u toku.

U okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike, Ugovor o Evropskoj uniji naglašava značaj zauzimanja zajedničkih stavova i podsticanja jedinstva Unije kada je reč o učešću država članica u radu međunarodnih organizacija. Države članice koordiniraju svoje aktivnosti u međunarodnim organizacijama i na međunarodnim konferencijama. Na tim forumima one zastupaju stavove Unije. Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku osigurava ovu koordinaciju. U međunarodnim organizacijama i na međunarodnim konferencijama, gde ne učestvuju sve države članice, one koje učestvuju zastupaju stavove Unije. Osim toga, ukoliko su samo neke države članice predstavljene u međunarodnim organizacijama ili na međunarodnim konferencijama, one informišu ostale države članice i visokog predstavnika Unije o svim pitanjima od zajedničkog interesa. Posebna pažnja pridaje se zajedničkom nastupu u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija. Države članice, koje su istovremeno članice ovog organa UN, dužne su da zastupaju stavove i interese EU, ne dovodeći u pitanje obaveze koje za nju proizilaze iz odredbi Povelje Ujedinjenih nacija. U slučaju kada Evropska unija zauzme zajednički stav o određenom pitanju, države članice dužne su da zahtevaju da se na sednicu Saveta bezbednosti pozove visoki predstavnik Unije kako bi izložio njen stav.

D

DE GOL, ŠARL

(De Gaulle Charles, 1890–1970)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Adenauer, Konrad; Čerčil, Vinston; Delor, Žak; Mone, Žan; Spineli, Altijero; Šuman, Robert; Luksemburški kompromis

Šarl de Gol bio je francuski državnik, general, predsednik i pisac. Kao vođa Pokreta slobodne Francuske i predsednik privremene vlade nakon Drugog svetskog rata (1944–1946), obezbedio je svojoj državi mesto među silama pobednicama.

De Gol je imao viziju nezavisne Evrope u političkom, ekonomskom i odbrambenom smislu. Takva Evropa počivala bi na međuvladinom principu i bila ravnopravan partner Sjedinjenim Američkim Državama. Bio je protivnik ulaska Velike Britanije u Evropske zajednice smatrajući da bi to narušilo ravnotežu u Evropi u korist SAD. Zbog toga je u dva navrata blokirao njenu kandidaturu za članstvo (1963. i 1967. godine). Zagovarao je političku integraciju Evropskih zajednica, koje bi se, između ostalog, bavile i pitanjima odbrane nezavisno od NATO-a. On je video Nemačku kao značajnog partnera i zajedno sa Adenauerom, već 1958. godine, uspostavlja tzv. francusko-nemačku osovinu, koja će 1963. biti krunisana Jelisejskim sporazumom o prijateljstvu. De Golov predlog, poznatiji kao Plan Fuše, predviđao je revidiranje Rimskog ugovora stvaranjem nove Unije evropskih naroda bez nadnacionalnih institucija, na međuvladinoj osnovi. U skladu sa ovim planom šefovi vlada ili država članica bi usmeravali političku, ekonomsku, kulturnu i odbrambenu saradnju. Prvi nacrt Plana Fuše predložen je 2. novembra 1961, a drugi 18. januara 1962. godine. Iako je ova inicijativa bila prethodnica zajedničke spoljne, bezbednosne i odbrambene politike, naišla je na oštro protivljenje zemalja Beneluksa.

Uprkos tome što je bio oštar protivnik prenošenja suverenosti na nadnacionalne institucije, zalagao se za stvaranje zajedničkog tržišta i inicirao zajedničku poljoprivrednu politiku kao što je planirano Rimskim ugovorom. De Gol je bio glavni akter prve institucionalne krize u okviru Evropskih zajednica 1965. godine, poznate kao Kriza prazne stolice (videti: *Luksemburški kompromis*). Takođe, bio je jedan od zagovornika razvojne saradnje sa pridruženim afričkim, pacifičkim i karipskim državama.

DELOR, ŽAK

(Delors Jacques, 1925)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Adenauer, Konrad; Čerčil, Vinston; De Gol, Šarl; Mone, Žan; Spak, Pol Anri; Spineli, Altijero; Šuman, Robert; Evropska komisija; Bela knjiga; Jedinstveni evropski akt

Žak Delor, francuski ekonomista i političar, rođen je u Parizu 1925. godine. Političku karijeru započeo je kao savetnik za socijalnu politiku u francuskoj vladi krajem 60-ih godina, nakon čega se povukao iz političkog života sve do dolaska Socijalističke partije Francuske i Fransa Mitterana na vlast (krajem 70-ih godina prošlog veka). Prvo je izabran za poslanika u Evropskom parlamentu (1979–1981), a u periodu 1981–1984. bio je ministar finansija Francuske. Kao evrofederalista, verovao je u veću integraciju i proširenje Evropskih zajednica i time se vodio kao osmi predsednik Komisije. Bio je predsednik Evropske komisije u tri mandata između 1985. i 1995. godine. Za vreme njegovog mandata sprovedena je budžetska reforma, usvojen je i sproveden plan Ekonomske i monetarne unije, osnovan Komitet regiona, Evropske zajednice su reformisane zaključivanjem Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine, a Ugovorom iz Mاستrihta 1992. osnovana je Evropska unija.

Delor je pokrenuo značajne inicijative za dalju ekonomsku integraciju zaokruživanjem jedinstvenog tržišta, stvaranjem Ekonomske i monetarne unije i Evropskog ekonomskog prostora. Shvatajući važnost jedinstvene socijalne i kohezione politike, započeo je reformu strukturnih fondova i dijalog između socijalnih partnera. Velike napore uložio je u izradu Povelje o osnovnim socijalnim pravima koja je, iako neobavezujuća, usvojena 1989. godine. Takođe, mandat Delorove komisije je obeležilo i nekoliko talasa proširenja Evropske unije. Najpre su 1986. godine Španija i Portugalija postale članice Evropskih zajednica, zatim je pad Berlinskog zida omogućio ponovno ujedinjenje Nemačke, a 1995. godine došlo je do pristupanja Austrije, Finske i Švedske Evropskoj uniji. Delor je proglašen za počasnog građanina Evrope 2015. godine.

DEMOKRATSKI DEFICIT

(eng. *Democracy Deficit*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Trendovi

POVEZANI POJMOVI: Evropski parlament, Evropska unija i civilno društvo, Građanstvo Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/democratic_deficit.html

Demokratski deficit je pojam kojim se objašnjava slabost organa Evropske unije i donosilaca odluka da na vidljiv način prikažu i približe politike Evropske unije svojim građanima. Netransparentnost i složenost institucionalnih procedura i političkih odluka dovode do zbuđenosti i neupućenosti građana u način funkcionisanja Evropske unije. To stvara izvesno nepoverenje kod građana i mišljenje da Evropska unija nije demokratska onoliko koliko sebe predstavlja. Građani često misle da njihovi glasovi na nacionalnom nivou, kao i na nivou EU, preko Evropskog parlamenta, nemaju uticaj na kreiranje politika Unije.

ISTORIJSKI OSVRT

Termin *demokratski deficit* prvi put je upotrebljen 1977. godine u *Manifestu Mladih evropskih federalista* (eng. *Young European Federalists*). Međutim, 1979. godine Dejvid Markand (*David Marquand*) prvi ga je upotrebio da opiše slab Evropski parlament, govoreći kako u odabiru njegovih poslanika ne učestvuju građani tadašnje Evropske zajednice.

S vremenom će izraz *demokratski deficit* poprimiti značenje odsustva i nedovoljne zastupljenosti građana Evropske unije u njenim organa, ali i nedostatak odgovornosti evropskih institucija prema građanima Unije.

Lisabonski ugovor iz 2007. godine posvećuje posebnu pažnju pitanju demokratskog deficita. U tom smislu ovaj ugovor definiše Evropsku uniju kao novu fazu u procesu stvaranja sve bližeg saveza između naroda Evrope u kojoj se odluke donose što je moguće otvorenije i što bliže građanima (član 1, stav 2. Ugovora o EU).

Politički sistem Evropske unije zasnovan je na načelima reprezentativne i participativne demokratije, u čijem su centru građani (član 10 Ugovora o EU). Načelo reprezentativne demokratije podrazumeva da su građani EU direktno predstavljeni na nivou Unije u Evropskom parlamentu. Načelo participativne demokratije omogućuje građanima i njihovim udruženjima da neposredno učestvuju u političkom životu EU.

Demokratski deficit ogleda se u slaboj zainteresovanosti građana da izađu na izbore za Evropski parlament. Poređenja radi, 1979. godine 63% građana sa pravom glasa izašlo je na evropske izbore; 1989. 58,5% građana; 1999. godine 49,8% građana, dok je na poslednjim izborima 2014. izašlo tek 42,54% građana. Demokratski deficit je u žiži šire i stručne javnosti još od samih početaka evropskih integracija. Ugovorom o Evropskoj uniji iz Mاستrihta 1992. godine i njegovim kasnijim izmenama učinjeni su pokušaji da se EU približi svojim građanima i da se omogući njihov veći uticaj na politički život Unije, pre svega kroz stalno proširivanje nadležnosti Evropskog parlamenta. Međutim, jačanje uloge Evropskog saveta tokom 90-ih godina prošlog veka i još uvek dominantan uticaj država članica kroz Savet EU učvrstili su kod znatnog broja građana Unije uverenje da njihov glas nije od bitnog značaja za formulisanje politika EU i donošenje odluka.

Jedan od ciljeva Lisabonskog ugovora iz 2007. godine upravo je bio da poveća transparentnost donošenja odluka u organima EU, kao i da omogući veći legitimitet EU kroz proširivanje zakonodavne i budžetske nadležnosti Evropskog parlamenta i jačanje njegove političko-kontrolne funkcije. Lisabonskim ugovorom je takođe omogućeno veće učešće građana u političkom životu kroz uvođenje prava na zakonodavnu inicijativu. Nakon Lisabonskog ugovora, 11. novembra 2009. Evropska komisija je objavila zelenu knjigu sa kojom se ušlo u konsultacije sa javnošću povodom izgleda građanske inicijative. U februaru 2011. doneta je Uredba br. 1179/2011 o primeni Evropske građanske inicijative (detaljnije: *Evropska unija i civilno društvo*).

DOKUMENTA KOJA SE DONOSE U PROCESU EVROPSKIH INTEGRACIJA SRBIJE

(eng. *National Documents on EU Integration of Serbia*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Program reformi u oblasti zapošljavanja i socijalne politike, Ministarstvo za evropske integracije

INTERNET IZVOR: www.mfin.gov.rs

Tokom pristupanja Evropskoj uniji, država kandidat donosi više strateških dokumenata, pomoću kojih upravlja reformskim procesima i aktivnostima usmerenim na ispunjavanje kriterijuma za članstvo u EU. Ovim dokumentima država kandidat predstavlja svojim građanima i Evropskoj uniji planove za reformu domaćeg sistema i za vođenje i završetak pregovora o članstvu u EU. Njima se omogućava bolja koordinacija i praćenje primene više paralelnih i vrlo složenih procesa. Ovi dokumenti su srednjoročnog tipa i odnose se na period od tri do pet godina.

Osnovni dokument preko kog se prati napredak u ispunjavanju kriterijuma za članstvo jeste Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije 2014–2018. (eng. *National Programme for the Adoption of the Acquis – NPAA*). Taj dokument se očekuje od svake države kandidata za članstvo pred početak pregovora o članstvu. Predstavlja stratešku viziju države, kako planira da dostigne spremnost za članstvo, tj. kako planira da uskladi domaći pravni sistem sa pravnim tekovinama EU i izgradi odgovarajuće administrativne kapacitete za primenu tekovina. Period na koji se programira zavisi od faze u toku pristupnih pregovora, ali je uobičajeno da to bude period od četiri do pet godina. Pre početka pregovora sa Evropskom unijom program se zvao Nacionalni program za integraciju (eng. *National Programme for Integration – NPI*), a od otpočinjanja pregovora zove se Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina EU. U Crnoj Gori se, na primer, taj dokument zove Program pristupanja Crne Gore, ali suština je uvek ista. Za koordinaciju izrade nacionalnih programa (eng. *NPI/NPAA*) u Srbiji je zaduženo Ministarstvo za evropske integracije Vlade Republike Srbije. (detaljnije: *Ministarstvo za evropske integracije*).

U sklopu priprema za buduće članstvo i učestvovanje u koordinaciji ekonomske i fiskalne politike na nivou EU, od država kandidata i potencijalnih kandidata od 2015. godine se očekuje da pripreme Nacionalni program ekonomskih reformi ili Program ekonomskih reformi (PER) (eng. *Economic Reform Programme*). PER sadrži srednjoročni okvir makroekonomske i fiskalne politike, sa posebnim osvrtom na proces eksterne održivosti i glavnih strukturnih prepreka rastu, kao i konkretne strukturne reforme, kojima se neposredno podržava makrofiskalni okvir politike i omogućava rast i povećavanje konkurentnosti privrede. PER pokriva srednjoročni period od tri do četiri godine. Za koordinaciju izrade Programa ekonomskih reformi u Srbiji zaduženo je Ministarstvo finansija.

Radi pravilnog planiranja i koordinacije sredstava međunarodne razvojne pomoći, države u procesu pristupanja usvajaju dokument pod nazivom Nacionalni prioriteti za međunarodnu pomoć (eng. *Needs Assessment Document*). Ovim dokumentom država ističe svoje potrebe za međunarodnom razvojnom pomoći, koja obuhvata kako bespovratna sredstva tako i koncesione kredite. Na osnovu toga, različiti donatori mogu da utvrde gde se njihovi ciljevi ukrštaju sa potrebama Republike Srbije i adekvatno usmere sredstva koja stavljaju na raspolaganje Srbiji, izbegavajući pri tome preklapanje sa drugim donatorima. Period na koji se programiraju Nacionalni prioriteti za međunarodnu pomoć je obično tri godine. Za koordinaciju izrade ovog dokumenta u Srbiji je bila zadužena Kancelarija za evropske integracije Vlade Republike Srbije.

DRŽAVE ČLANICE EVROPSKE UNIJE

(eng. *European Union Member States*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji, Suspenzija prava država članica, Politika proširenja Evropske unije, Istupanje iz članstva Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/>

Evropska unija ima 28 država članica, koje povezuje posebno političko i ekonomsko partnerstvo, nastalo višegodišnjim razvojem i unapređivanjem mirovnog projekta pokrenutog posle Drugog svetskog rata. Prvi koraci osnivača EU bili su usmereni ka podsticanju ekonomske saradnje kako bi se međusobnom trgovinom i ekonomskom međuzavisnošću smanjila mogućnost za izbijanje novih sukoba. Tako su 1951. godine Belgija, Nemačka, Francuska, Italija, Luksemburg i Holandija osnovali Evropsku zajednicu za uglj i čelik, a zatim 1957. i Evropsku ekonomsku zajednicu i Evropsku zajednicu za atomsku energiju, koje su označile početak ekonomskog i političkog ujedinjenja evropskih država. Od tada su se Evropskoj uniji, kroz sedam krugova proširenja, pridružile još 22 države.

ŠTA ZNAČI BITI DRŽAVA ČLANICA?

Pojmovi „pridruženo članstvo” i „punopravno članstvo”, koji se često spominju, predstavljaju mit. Ovi pojmovi ne postoje, već se koristi isključivo pojam „članstvo”!

Države članice kreiraju opšti politički pravac i prioritete Evropske unije, što ih čini pokretačkom snagom EU. Osim što su kreatori političkog i pravnog sistema EU, one istovremeno predstavljaju i subjekte prava koje se stvara na nivou EU, jer su u obavezi da ga primenjuju. Ova dvostruka uloga država članica i njihov odnos sa Unijom regulisani su osnivačkim ugovorima (Ugovor o EU i Ugovor o funkcionisanju EU). Odnos između EU i država članica zasniva se na četiri načela:

- na jednakosti država članica pred osnivačkim ugovorima;
- na poštovanju nacionalnih identiteta država članica na kojima počivaju njihove osnovne političke i ustavne strukture, uključujući i lokalnu samoupravu;
- na poštovanju suštinskih funkcija država članica, uključujući obezbeđenje teritorijalnog integriteta država, održavanje javnog poretka i zaštite nacionalne bezbednosti; i

- na načelu iskrene saradnje (poznato i kao *načelo lojalnosti*). U skladu sa ovim načelom države članice i Evropska unija dužne su da, uz puno uzajamno poštovanje, pomažu jedne drugima u sprovođenju zadataka koji proizlaze iz osnivačkih ugovora. Države članice su obavezne da preduzmu sve potrebne mere, bilo opšte ili posebne, kako bi obezbedile ispunjenje obaveza koje proizlaze iz osnivačkih ugovora ili akata organa EU, kao i da se uzdrže od svake mere koja može ugroziti ispunjenje ciljeva iz osnivačkih ugovora.

Island, Lihtenštajn, Norveška i Švajcarska nisu članice Evropske unije, već Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu (*EFTA*). Ove države su, međutim, deo Šengenskog prostora i imaju pristup unutrašnjem tržištu EU – Norveška i Island kroz Sporazum o evropskom ekonomskom prostoru, dok je Švajcarska svoje odnose sa EU regulisala posebnim međunarodnim sporazumima.

Članstvo u EU je u načelu otvoreno za sve evropske države koje poštuju osnovne vrednosti Unije i posvećene su njihovom promovisanju (detaljnije: *Politika proširenja Evropske unije*).

Obaveza poštovanja osnovnih vrednosti EU odnosi se i na postojeće države članice. U slučaju trajnog i ozbiljnog kršenja vrednosti Evropske unije, Ugovor o EU predviđa mogućnost suspenzije određenih prava date države članice koja proizlaze iz članstva (detaljnije: *Suspenzija prava država članica*).

Lisabonskim ugovorom iz 2007. godine prvi put je propisan postupak za izlazak države članice iz Evropske unije, koji treba da omogući sporazumno regulisanje međusobnih odnosa (detaljnije: *Istupanje iz članstva Evropske unije*).

LISTA DRŽAVA ČLANICA

Država članica	Datum pristupanja EU	Glavni grad	Površina	Broj stanovnika (2014)	Valuta
Austrija	1. 1. 1995.	Beč	83.879 km ²	8.507.786	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Belgija	1. 1. 1958.	Brisel	30.528 km ²	11.203.992	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Bugarska	1. 1. 2007.	Sofija	111.002 km ²	7.245.677	bugarski lev (BGN)
Češka Republika	1. 5. 2004.	Prag	78.867 km ²	10.512.419	češka kruna (CZK)
Danska	1. 1. 1973.	Kopenhagen	42.921 km ²	5.627.235	danska kruna (DKK)
Estonija	1. 5. 2004.	Talin	45.227 km ²	1.315.819	evro (članica evrozone od 1. 1. 2011)
Finska	1. 1. 1995.	Helsinki	338.435 km ²	5.451.270	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Francuska	1. 1. 1958.	Pariz	632.833 km ²	65.856.609	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Grčka	1. 1. 1981.	Atina	131.957 km ²	10.992.589	evro (članica evrozone od 1. 1. 2001)
Holandija	1. 1. 1958.	Amsterdam	41.540 km ²	16.829.289	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Hrvatska	1. 7. 2013.	Zagreb	56.594 km ²	4.246.700	hrvatska kuna (HRK)
Italija	1. 1. 1958.	Rim	302.073 km ²	60.782.668	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Irska	1. 1. 1973.	Dablin	69.797 km ²	4.604.029	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Kipar	1. 5. 2004.	Nikozija	9251 km ²	858.000	evro (članica evrozone od 1. 1. 2008)
Letonija	1. 5. 2004.	Riga	64.573 km ²	2.001.468	evro (članica evrozone od 1. 1. 2014)
Litvanija	1. 5. 2004.	Vilnius	65.300 km ²	2.943.472	evro (članica evrozone od 1. 1. 2015)
Luksemburg	1. 1. 1958.	Luksemburg	2586 km ²	549.680	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Mađarska	1. 5. 2004.	Budimpešta	93.024 km ²	9.879.000	mađarska forinta (HUF)
Malta	1. 5. 2004.	Valeta	316 km ²	425.384	evro (članica evrozone od 1. 1. 2008)
Nemačka	1. 1. 1958.	Berlin	357.340 km ²	80.780.000	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Poljska	1. 5. 2004.	Varšava	312.679 km ²	38.495.659	poljski zlot (PLN)
Portugalija	1. 1. 1986.	Lisabon	92.225 km ²	10.427.301	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Rumunija	1. 1. 2007.	Bukurešt	238.391 km ²	19.942.642	rumunski lev (RON)
Slovačka	1. 5. 2004.	Bratislava	49.035 km ²	5.415.949	evro (članica evrozone od 1. 1. 2009)
Slovenija	1. 5. 2004.	Ljubljana	20.273 km ²	2.061.085	evro (članica evrozone od 1. 1. 2007)
Španija	1. 1. 1986.	Madrid	505.970 km ²	46.507.760	evro (članica evrozone od 1. 1. 1999)
Švedska	1. 1. 1995.	Stokholm	438.574 km ²	9.644.864	švedska kruna (SEK)
Velika Britanija / Ujedinjeno Kraljevstvo	1. 1. 1973.	London	248.528 km ²	64.308.261	funta sterling (GBP)

DRŽAVNA POMOĆ

(eng. State Aid)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 107–109. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Politika Evropske unije u oblasti konkurencije, Unutrašnje tržište Evropske unije, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/index_en.html

Državna pomoć privrednim subjektima predstavlja značajan instrument ekonomske i socijalne politike. S druge strane, državna pomoć može dovesti do neravnopravnosti učesnika na unutrašnjem tržištu, što je u suprotnosti sa načelom o slobodnoj i fer konkurenciji. Ugovor o funkcionisanju EU sadrži pravila koja regulišu pitanje državne pomoći. U skladu sa ovim ugovorom, svaki oblik državne pomoći koji narušava ili preti da naruši konkurenciju davanjem prednosti određenim preduzećima ili proizvodima nespojiv je sa unutrašnjim tržištem u meri u kojoj ugrožava trgovinu između država članica.

Pojam *državna pomoć* obuhvata svaki vid subvencija koji odobri centralna, regionalna, lokalna vlast, kao i svako drugo telo ili agencija pod kontrolom države. U praksi se državna pomoć može ispoljiti kao davanje bespovratnih novčanih sredstava preduzećima, oslobađanje od plaćanja poreza i drugih dažbina ili njihovo umanjeње, odobravanje preferencijalnih kamatnih stopa, odobravanje posebnih cena za kupovinu zemljišta, investiciona davanja i subvencije.

Postoje slučajevi, određeni Ugovorom, kada je državna pomoć u načelu dozvoljena kako bi se ostvarili specifični ciljevi koji su u skladu sa pravilnim funkcionisanjem unutrašnjeg tržišta. Sledeći oblici državne pomoći su dozvoljeni:

- pomoć socijalnog karaktera data individualnim potrošačima, ako se pri tome ne pravi diskriminacija zasnovana na poreklu robe,
- pomoć koja se daje za naknadu štete nastale usled prirodnih nepogoda ili drugih vanrednih događaja,
- pomoć data privredi određenih područja SR Nemačke pogođenih podelom Nemačke, onoliko koliko je potrebno da bi se nadoknadile ekonomske posledice uzrokovane podelom.

Osim pomenutih oblika državne pomoći, uz odobrenje Evropske komisije može biti dozvoljena:

- pomoć za podsticanje ekonomskog razvoja područja na kojima je životni standard izuzetno nizak ili gde je znatna podzaposlenost,
- pomoć za podsticanje važnih projekata od evropskog značaja ili za otklanjanje znatnog poremećaja u privredi države članice,
- pomoć za olakšavanje razvoja određenih privrednih delatnosti ili oblasti, ukoliko ne utiče štetno na uslove trgovanja u meri u kojoj je to u suprotnosti sa zajedničkim interesom,
- pomoć namenjena očuvanju kulturne baštine, ako to ne utiče na uslove trgovanja i konkurencije u EU u meri u kojoj bi to bilo u suprotnosti sa zajedničkim interesom,
- drugi oblici pomoći koja može biti utvrđena odlukom Saveta EU na predlog Evropske komisije.

Država članica dužna je da blagovremeno obavesti Evropsku komisiju o nameri i planovima da odobri ili izmeni postojeću državnu pomoć. U slučaju da Evropska komisija utvrdi da je odobrena državna pomoć nespojiva sa unutrašnjim tržištem ili da je ta pomoć zloupotrebljena, doneće odluku kojom se datoj državi članici nalaže da obustavi ili izmeni takvu pomoć u određenom roku. Ukoliko država članica ne postupi u skladu sa tom odlukom, Evropska komisija može protiv nje pokrenuti postupak pred Sudom pravde EU. Na zahtev date države članice, Savet EU će jednoglasno odlučiti da je planirana ili odobrena državna pomoć u skladu sa unutrašnjim tržištem, ako je takva odluka opravdana postojanjem izuzetnih okolnosti.

PRAVILA IZ SPORAZUMA O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU O DRŽAVNOJ POMOĆI

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Evropske unije i Srbije iz 2008. godine sadrži pravila o državnoj pomoći koja su preuzeta iz Ugovora o funkcionisanju EU. Članom 73. SSP-a predviđeno je da će Srbija, u roku od jedne godine od stupanja sporazuma na snagu, osnovati operativno nezavisno telo koje će imati ovlašćenje da odobrava šemu državne pomoći i da naredi povraćaj nezakonito dodeljene državne pomoći. Ovo telo ima sličnu ulogu koju ima Evropska komisija u pogledu nadzora nad primenom pravila o korišćenju državne pomoći unutar pravnog sistema EU. U prvih pet godina od dana stupanja sporazuma na snagu svaka državna pomoć koju Srbija dodeli ocenjivaće se s obzirom na činjenicu da će se Srbija smatrati područjem na kojem je životni standard izuzetno nizak, odnosno u kojem postoji znatna nezaposlenost. U roku od četiri godine od dana stupanja sporazuma na snagu Srbija će Evropskoj komisiji dostaviti podatke o bruto domaćem proizvodu po glavi stanovnika koji su usklađeni na nivou *NUTS II*. Pomenuti rokovi počeli su da teku 1. februara 2010, kada je stupio na snagu Prelazni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima. Nadležno nadzorno telo u Srbiji i Evropska komisija potom zajedno ocenjuju podobnost regija u Srbiji i, na osnovu toga, maksimalni intenzitet pomoći kako bi se izradila karta regionalne pomoći na osnovu odgovarajućih smernica Evropske unije. U skladu sa sporazumom, svaka strana primenjuje zajednička pravila o državnoj pomoći na svojoj teritoriji. Sporazumom je izričito predviđeno da će se svaka povreda tih pravila ocenjivati na osnovu kriterijuma koji proističu iz primene pravila konkurencije koja se primenjuju i u EU i instrumenata za tumačenje koje su usvojili organi Unije.

DUNAVSKA KOMISIJA

(eng. *Danube Commission*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Konvencija o režimu plovidbe na Dunavu 1948. godine

POVEZANI POJMOVI: Strategija Evropske unije za Dunavski region, Transportna politika Evropske unije

INTERNET IZVOR: www.danubecommission.org

Dunavska komisija je međunarodna međuvladina organizacija, čija je osnovna funkcija obezbeđivanje i razvijanje pravila slobodne plovidbe Dunavom i razvijanje međusobne ekonomske i kulturne saradnje između podunavskih zemalja, kao i sa trećim državama. Komisija nadgleda i unapređuje sprovođenje Konvencije o režimu plovidbe na Dunavu potpisane u Beogradu 18. avgusta 1948.

SASTAV I ODLUČIVANJE

Dunavsku komisiju čini po jedan predstavnik iz svake podunavske države. Komisija među svojim članovima bira predsednika, potpredsednika i sekretara na tri godine. Sastanci se održavaju najmanje dva puta godišnje. Komisija donosi odluke većinom glasova prisutnih članova, osim u posebno predviđenim slučajevima, kada odlučuje većinom glasova svih svojih članova (budžet, promena sedišta itd.). Kvorum čini pet članova. Podršku u radu Komisiji pruža Sekretarijat, na čelu sa generalnim direktorom, koji ima deset specijalizovanih savetnika sa šestogodišnjim mandatom.

NADLEŽNOSTI

Prioritetna područja delovanja usmerena su na integraciju Dunava, kao značajnog transportnog koridora, u evropski sistem. Kako bi obezbedila integraciju, Komisija saraduje sa relevantnim nacionalnim i evropskim institucijama koje se bave različitim aspektima unutrašnjeg vodnog transporta,

ČLANSTVO

Konvencija ograničava članstvo u Komisiji kroz definisanje podunavskih zemalja kao zemalja čiji bar jedan deo obale pripada Dunavu.

Članice: Austrija, Mađarska, Nemačka, Bugarska, Rumunija, Slovačka, Hrvatska, Srbija, Moldavija, Rusija i Ukrajina.

Posmatrači: Belgija, Kipar, Češka, Francuska, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Crna Gora, Holandija, Gruzija, Grčka i Turska.

kao što je Evropska komisija (posebni administrativni aranžmani), Međunarodna komisija za sliv reke Save, Centralna komisija za plovidbu Rajnom i dr. Prema Konvenciji, osnovni zadaci Komisije su:

- nadzor nad sprovođenjem odredbi Konvencije;
- priprema i izrada generalnog plana radova u interesu plovidbe na osnovu predloga i projekata koje su iznele države članice i specijalne rečne uprave;
- izvršenje radova koji omogućavaju i unapređuju upravljanje i plovidbu Dunavom;
- uspostavljanje i unapređenje jednoobraznog sistema održavanja plovnih puteva i pravila rečne bezbednosti;
- harmonizacija carinskih, sanitarnih i drugih odredbi sa Evropskom unijom, Centralnom komisijom za plovidbu rekom Rajnom i Međunarodnom komisijom za sliv reke Save;
- koordinacija rada hidrometeoroloških službi na Dunavu;
- objavljivanje priručnika, plovidbenih karata, saobraćajnih karata i atlasa za potrebe plovidbe;
- davanje preporuka i saveta i međunarodna saradnja.

ISTORIJSKI OSVRT

Pariskim mirovnim ugovorom iz 1856. godine, kojim je okončan Krimski rat, osnovana je Evropska komisija za Dunav, čime su načinjeni prvi koraci ka uspostavljanju slobodne plovidbe. Evropska komisija za Dunav bila je prvo međunarodno telo sa naddržavnim elementima koje je imalo upravna, policijska i sudska ovlašćenja. Međutim, tek nakon potpisivanja Versajskog mirovnog ugovora 1919. uspostavljen je međunarodni režim slobodne plovidbe na celom toku reke Dunav. Sadašnji režim plovidbe Dunavom uređen je Dunavskom konvencijom, potpisanom u Beogradu 1948. godine. Od 1954. godine sedište Dunavske komisije je u Budimpešti.

DUNAVSKI REGION

(eng. Danube Region)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Strategija Evropske unije za Dunavski region, Makroregionalne strategije, Dunavska komisija

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/regional_policy/

Dunavski region je makroregion Evropske unije koji se prostire na 14 država koje pripadaju rečnom slivu Dunava. Kroz makroregionalni pristup (detaljnije: *Markoregionalne strategije*) Unija želi da koordinira saradnju između država radi ravnomernog regionalnog razvoja, teritorijalne kohezije i sektorske integracije. Pored geografske odrednice, ključna karakteristika Dunavskog regiona je to što otvara mogućnosti za prekograničnu saradnju u oblastima od zajedničkog interesa između država članica, ali i trećih država. Time se mogu ostvariti ključni prioriteti politike proširenja (saradnja sa Zapadnim Balkanom), politike susjedstva

EU (Moldavija i Ukrajina) i prioriteti regionalne politike (teritorijalna kohezija država članica). U tu svrhu je Savet EU 2011. godine usvojio Strategiju EU za Dunavski region (detaljnije: *Strategija Evropske unije za Dunavski region*) kao ključnu platformu za rešavanje zajedničkih problema na nacionalnom, regionalnom i evropskom nivou. Pored inicijativa Evropske unije, najznačajnije međunarodne organizacije koje se direktno bave slivom Dunava su Dunavska komisija (detaljnije: Dunavska komisija) i Međunarodna komisija Ujedinjenih nacija za zaštitu reke Dunav.

E

EFTA – EVROPSKO UDRUŽENJE ZA SLOBODNU TRGOVINU

(eng. *European Free Trade Association*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Sporazum iz Stokholma iz 1960. godine

POVEZANI POJMOVI: Evropski ekonomski prostor, Evrostat

INTERNET IZVOR: <http://www.efta.int/>

Evropsko udruženje za slobodnu trgovinu – *EFTA*, međuvladina je organizacija čije su članice Island, Lihtenštajn, Norveška i Švajcarska. Osnovano je 1960. godine kako bi promovisalo slobodnu trgovinu i ekonomske integracije.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Savet *EFTA* je najviše telo i upravlja organizacijom. Sastaje se osam puta godišnje na ambadorskom nivou (predstavnicima stalnih delegacija u *EFTA*) i dva puta godišnje na ministarskom nivou. Na sastancima se raspravlja o političkim temama u vezi sa organizacijom, o saradnji među članicama i saradnji sa trećim državama. Sastancima prisustvuju predstavnici svih država članica. Svaka država ima jedan glas, mada se odluke najčešće donose konsenzusom. Savet *EFTA* donosi odluke o izmenama osnivačkog sporazuma.

Sekretarijat je operativno telo *EFTA*. Vodi ga generalni sekretar sa još dva zamenika, od kojih je jedan u Stalnom odboru u Briselu, zadužen za saradnju *EFTA* i Evropskog ekonomskog prostora i pruža podršku Savetu *EFTA*. Drugi zamenik je u sedištu *EFTA* u Ženevi i bavi se saradnjom *EFTA* sa trećim državama i pružanjem stručne i tehničke podrške Savetu *EFTA*.

Služba za statistiku *EFTA* smeštena je u prostorijama Evrostate (detaljnije: *Evrostat*) u Luksemburgu i doprinosi razvoju Evropskog statističkog sistema.

Kako bi se pratila primena Sporazuma o EEP (detaljnije: *Evropski ekonomski prostor*) i vršio nadzor, u okviru Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu postoje Nadzorno telo *EFTA* i Sud *EFTA*.

NADLEŽNOST EFTA

- Upravljanje *EFTA* sporazumom, koji je temelj organizacije i uređuje odnose u slobodnoj trgovini između svojih članica
- Upravljanje Sporazumom o EEP, kojim je omogućeno da tri od četiri države članice (Island, Lihtenštajn i Norveška) učestvuju u unutrašnjem tržištu Evropske unije
- Upravljanje međunarodnom mrežom *EFTA* partnera koji su potpisali sporazume o slobodnoj trgovini i partnerstvu

EFTA I SRBIJA

Sporazum o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i država članica *EFTA* potpisan je 17. decembra 2009. u Ženevi. Zbog specifičnog procesa ratifikacije, od 1. oktobra 2010. primenjuje se Sporazum između Srbije i Švajcarske i Lihtenštajna, od 1. juna 2011. između Srbije i Norveške, a od 1. oktobra 2011. između Srbije i Islanda. Zajedno sa Sporazumom potpisani su i dopunski bilateralni sporazumi o trgovini poljoprivrednim proizvodima, koje je Srbija pojedinačno zaključila sa svakom članicom *EFTA*. Bilateralni sporazumi su sastavni deo Sporazuma o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i država članica *EFTA*. Ovim dokumentom stvorena je zona slobodne trgovine između Srbije i država članica *EFTA* radi podsticanja ekonomskog razvoja kroz:

- liberalizaciju trgovine robom u skladu sa članom XXIV Opšteg sporazuma o carinama i trgovini;
- uzajamno povećanje mogućnosti za ulaganja između strana i postepeno stvaranje okruženja za bolju trgovinu uslugama;
- pravične uslove za konkurenciju u trgovini između strana i osiguranje odgovarajuće i delotvorne zaštite prava intelektualne svojine;
- postepeno ostvarivanje dodatne liberalizacije na tržištima javnih nabavki strana na uzajamnoj osnovi; i
- doprinos razvoju i povećanju svetske trgovine.

ISTORIJSKI OSVRT

EFTA je osnovana 1960. godine Stokholmskim sporazumom, kao protivteža EEZ kako bi se predupredila opasnost od ekonomske diskriminacije. Države osnivači bile su Austrija, Danska, Norveška, Portugalija, Švedska, Švajcarska i Velika Britanija, a kasnije su se priključile Finska (1965) i Island (1970). S vremenom su *EFTA* i Evropske zajednice razvijale ekonomske odnose, što je rezultiralo potpisivanjem Sporazuma o EEP 1992. godine. Kako su Evropske zajednice, odnosno Evropska unija, sve više dobijale na značaju, prvobitne članice su kasnije napustile *EFTA*: Velika Britanija i Danska 1973. godine, Portugalija 1986, Austrija, Švedska i Finska 1995. *EFTA* danas ima četiri članice: Island, Lihtenštajn, Norvešku i Švajcarsku. Stokholmski sporazum o osnivanju izmenjen je sporazumom iz Vaduza, potpisanim 21. juna 2001.

EKONOMSKA I MONETARNA UNIJA

(eng. *Economic and Monetary Union – EMU*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Čl. 119–144. Ugovora o funkcionisanju EU, Protokol br. 12 o proceduri za slučaj prekomernog deficita, Protokol br. 13 o kriterijumima konvergencije, Protokol br. 4 o statutu Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke, Protokol br. 14 o Evrogrupi

POVEZANI POJMOVI: Evropska centralna banka, Ekonomsko upravljanje, Pakt za stabilnost i rast, Evrogrupa, Evrozona

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/index_en.htm

Ekonomska i monetarna unija (EMU) predstavlja najviši stepen ekonomske integracije koji su države članice dostigle. EMU podrazumeva koordinaciju fiskalnih politika (kontrola javnog duga i deficita), sprovođenje zajedničke monetarne politike i usvajanje zajedničke valute – evra.

Samo 19 članica EU odlučilo je da se dublje integriše i uzme evro za sopstvenu valutu. Ova grupa zemalja čini evrozonu (detaljnije: *Evrozona*).

Za ekonomsko upravljanje (detaljnije: *Ekonomsko upravljanje*) unutar ove unije nadležno je nekoliko aktera: Evropski savet, Savet Evropske unije, Evrogrupa, države članice, Evropska komisija, Evropska centralna banka (ECB) i Evropski parlament. Svesni negativnih posledica koje je ostavila nedovoljno koordinirana ekonomska politika među državama članicama, predsednici pet institucija EU (Evropska komisija, Evrogrupa, Evropski savet, Evropska centralna banka i Evropski parlament) predstavili su 2015. godine inicijativu za kompletiranje EMU u dokumentu pod nazivom *Izveštaj pet predsednika*.

Predviđeno je da se uspostavljanje Ekonomske i monetarne unije okonča do 2025. godine. Aktivnosti će biti sprovedene u dve faze.

ISTORIJSKI OSVRT

Uspostavljanje Evropske i monetarne unije predviđeno je Ugovorom o EU potpisanog u Mاستrihtu 1992. godine. Time je označen početak dublje ekonomske integracije među državama članicama EU. Samo uspostavljanje teklo je u tri faze.

Faza 1: Trajala je od 1. jula 1990. do 31. decembra 1993. Ukinute su kontrole nad kretanjem kapitala u EEZ/EZ; 1. novembra 1993. godine stupio je na snagu Ugovor iz Mاستrihta.

Faza 2: Trajala je od 1. januara 1994. do 31. decembra 1998. Osnovan je Evropski monetarni institut (preteča Evropske centralne banke) sa zadatkom da ojača saradnju u sprovođenju monetarnih politika među državama članicama; usvojen je Pakt za stabilnost i rast kako bi se uvela budžetska disciplina u državama članicama; uspostavljen je mehanizam deviznih kurseva *ERM II*; 1. juna 1998. osnovana je Evropska centralna banka.

Faza 3: Od 1. januara 1999. teče treća faza razvoja EMU. Njen početak označilo je usvajanje evra i vođenje jedinstvene monetarne politike pod vođstvom Evropske centralne banke; 1. januara 2002. u opticaj se uvodi evro.

„Prođublјivanje činjenjem“

eng. *Deepening by Doing*

- Aktivnosti se ostvaruju korišćenjem postojećih instrumenata i ugovora: podsticanje konkurentnosti, strukturna konvergencija, uspostavljanje održivih i odgovornih fiskalnih politika na nacionalnom i evropskom nivou, kompletiranje finansijske unije i jačanje demokratske odgovornosti
- Rok za sprovođenje aktivnosti: 1. jul 2015. – 30. jun 2017.

Kompletiranje EMU

- Aktivnosti: pokrenuti set akcija koje će učiniti proces konvergencije obaveznijim (primer: pravno obavezujuća merila za konvergenciju, uspostavljanje trezora za evrozonu)
- Rok za sprovođenje aktivnosti: do 2025. godine

EKONOMSKI I SOCIJALNI KOMITET

(eng. *Economic and Social Committee*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 13. stav 4. Ugovora o EU, čl. 301–304. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Organi Evropske unije, Komitet regiona

INTERNET IZVOR: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.about-the-committee>

Ekonomski i socijalni komitet je savetodavni organ koji predstavnicima evropskih profesionalnih udruženja, udruženjima poslodavaca i zaposlenih i drugih interesnih grupa pruža mogućnost da izraze svoje stavove u vezi sa određenim temama u okviru EU. Komitet ima ključnu ulogu u procesu donošenja odluka u Evropskoj uniji, jer se njegova mišljenja prosleđuju Savetu EU, Evropskoj komisiji i Evropskom parlamentu. Savet EU i Evropska komisija obavezni su da se konsultuju sa Komitetom u svim oblastima predviđenim Ugovorom o funkcionisanju EU, a mogu se konsultovati i u svim drugim slučajevima kada smatraju da je to potrebno. Pored toga, Komitet može i na sopstvenu inicijativu da da mišljenje, ali ono nema obavezujuću snagu.

SASTAV I ČLANSTVO

Komitet ima 350 članova – predstavnika privrede i socijalnih interesnih grupa. Članove Komiteta bira Savet EU, na predlog država članica, na mandat od pet godina sa mogućnošću reizbora. Članovi se razvrstavaju u jednu od tri grupe: poslodavci, radnici i ostale interesne grupe. Komitet na svake dve i po godine obrazuje biro, na čijem su čelu predsednik i dva potpredsednika.

Komitet se sastoji od šest odeljaka:

1. Poljoprivreda, ruralni razvoj i životna sredina
2. Ekonomska i monetarna unija i ekonomska i socijalna kohezija
3. Zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
4. Spoljni odnosi
5. Jedinствeno tržište, proizvodnja i potrošnja
6. Transport, energetika, infrastruktura i informaciono društvo

Plenarne sednice Komiteta se održavaju devet puta godišnje. Mišljenja se donose prostom većinom.

CILJEVI:

- Pomaganje u uspostavljanju bolje povezanosti evropske politike i zakonodavstva sa građanskim, socijalnim i ekonomskim okolnostima
- Promovisanje razvoja participacije unutar Evropske unije, pri čemu deluje kao institucionalni forum za predstavljanje i izražavanje stavova organizacija radnika, poslodavaca i ostalih interesnih grupa, kao i za ostvarivanje dijaloga između njih
- Promovisanje vrednosti na kojima se temelji evropska integracija i podsticanje participativne demokratije i uloge organizacija civilnog društva

ISTORIJSKI OSVRT

Komitet je uspostavljen Rimskim ugovorima (1957) radi uključivanja ekonomskih i socijalnih interesnih grupa u zajedničko tržište. Jedinствeni evropski akt (1986), ugovori iz Matrihta (1992), Amsterdama (1997), Nice (2001) i Lisabona (2007) ojačali su ulogu Komiteta.

EKONOMSKO UPRAVLJANJE

(eng. *Economic Governance*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Čl. 121, 126, 136. Ugovora o funkcionisanju EU i Protokol broj 12 o postupku u slučaju prekomernog deficita

POVEZANI POJMOVI: Strategija *Evropa 2020* za pametan, održiv i inkluzivan rast, Pakt za stabilnost i rast, Evropski semestar, Investicioni plan za Evropu, Ekonomska i monetarna unija

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/index_en.htm

Ekonomsko upravljanje u Evropskoj uniji odnosi se na sistem putem kojeg institucije donose i primenjuju procedure za ostvarenje postavljenih ekonomskih ciljeva. Ekonomsko upravljanje podrazumeva bolju koordinaciju ekonomskih politika među državama članicama. Opšti cilj vođenja takve koordinirane ekonomske politike jeste dalje jačanje i produblјivanje Ekonomske i monetarne unije (detaljnije: *Ekonomska i monetarna unija*).

Svetska ekonomska kriza i kriza javnog duga potvrdile su da visok stepen međuzavisnosti privreda zemalja članica zahteva usklađenije vođenje ekonomskih politika, kako na nacionalnom tako i na evropskom nivou.

Oblasti na koje se ekonomsko upravljanje odnosi su: fiskalna politika, makroekonomska pitanja, krizni menadžment, makrofinansijski nadzor i investicije.

Zato se Evropska unija odlučila da svoje ekonomsko upravljanje postavi na tri stuba:

Prvi stub zahteva uspostavljanje jasne agende vođenja ekonomske politike, definisanje prioriteta i ciljeva u skladu sa Strategijom *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*). Takođe, radi doslednog izvršavanja obaveza koje propisuje Pakt za stabilnost i rast, neophodno je pojačati nadzor nad monetarnim i fiskalnim politikama država članica. Da bi se ovi ciljevi ispunili, uveden je Evropski semestar (detaljnije: *Evropski semestar*).

Drugi stub se odnosi na evrozonu i proistekao je iz lekcija naučenih iz kriza javnog duga koje potresaju evrozonu od 2010. godine. Mehanizmi koji treba da očuvaju stabilnost evrozone i pojačaju njenu otpornost na eksterne i interne šokove zahtevaju rigoroznu fiskalnu konsolidaciju i sprovođenje posebnih reformskih programa, koji se realizuju u saradnji sa Međunarodnim monetarnim fondom.

Aktivnosti iz trećeg stuba sprovode se s ciljem da se uspostavi sistem za rano upozorenje putem pojačanog nadzora nad učesnicima na finansijskim tržištima, čime bi agencije i institucije Evropske unije blagovremeno mogle da predvide ili bar reaguju na eksterne šokove.

Najznačajnija promena za ekonomsko upravljanje u Evropskoj uniji desila se 2011. godine. Do tada je koordinacija ekonomskih politika bila rezultat dogovora, a ne propisanih pravnih pravila. Jedina uspostavljena pravila do tada bila su definisana Paktom za stabilnost i rast i odnosila su se na fiskalnu politiku. Od 2011. godine promene su se ogledale u tome što su Evropski parlament i Savet EU usvojili paket od šest mera (eng. *Six-pack*). Osim paketa od šest mera, podnet je predlog za stvaranje Bankarske unije (detaljnije: *Bankarska unija*), uspostavljen je Evropski stabilizacioni mehanizam (detaljnije: *Evropski stabilizacioni mehanizam*), Jedinstven mehanizam za nadzor (eng. *Single Supervisory Mechanism*) i Jedinstven mehanizam za odlučivanje (eng. *Single Resolution Mechanism*). Poslednja u nizu mera koje treba da doprinesu boljoj koordinaciji ekonomskih politika u EU jeste i Investicioni plan za Evropu (detaljnije: *Investicioni plan za Evropu*), naročito uspostavljeni Evropski fond za strateške investicije.

Paket od šest mera čine:

Uredba br. 1175/2011 Evropskog parlamenta i Saveta (EU) o izmenama Uredbe br. 1466/97 o jačanju nadzora nad stanjem budžeta i nadzora nad ekonomskim politikama i koordinaciji tih politika;

Uredba br. 1177/2011 Saveta (EU) o izmenama Uredbe br. 1467/97 o ubrzanju i pojašnjenju sprovođenja postupka u slučaju prekomernog deficita;

Uredba br. 1173/2011 Evropskog parlamenta i Saveta (EU) o efektivnoj primeni budžetskog nadzora u evrozoni;

Direktiva br. 2011/85/EU Saveta (EU) o zahtevima za budžetske okvire država članica;

Uredba br. 1176/2011 Evropskog parlamenta i Saveta EU o prevenciji i korekciji makroekonomskih neravnoteža;

Uredba br. 1174/2011 Evropskog parlamenta i Saveta (EU) o izvršnim merama za korekciju makroekonomskih neravnoteža u evrozoni.

ENERGETSKA UNIJA

(eng. Energy Union – EnU)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 194. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Energetska zajednica, Politika Evropske unije u oblasti životne sredine

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/priorities/energy-union-and-climate_en

Uspostavljanje Energetske unije (*EnU*) treba da smanji zavisnost Evropske unije od fosilnih goriva omogućavajući slobodan protok energije na jedinstvenom evropskom energetsom tržištu. Energetska unija jedan je od najvećih političkih prioriteta EU, čiji je cilj da obezbedi sigurnije, pristupačnije i održivije snabdevanje energentima.

Evropska komisija je idejni tvorac i predlagač *EnU*, a njen konačni oblik zavisiće od ishoda političkih konsultacija i zakonodavnih aktivnosti u 2015, 2016. i 2017. godini. Stvaranje *EnU* je nastavak procesa čiji su deo i klimatska i energetska politika do 2030. godine i Evropska strategija za sigurnost energetske snabdevanja.

EnU je zasnovana na tri glavna cilja Energetske politike EU: sigurnost snabdevanja, održivost i konkurentnost. Kako bi doprinela ostvarivanju ovih ciljeva, EU je odlučila da svoju strategiju sprovodi u pet oblasti. To su:

- energetska sigurnost, solidarnost i uzajamno poverenje,
- jedinstveno evropsko energetske tržište,
- energetska efikasnost kao doprinos umerenijoj tražnji,
- dekarbonizacija privrede,
- istraživanje, inovacije i konkurentnost.

Evropska komisija je 25. februara 2015. usvojila Okvirnu strategiju za vitalnu *EnU* sa dugoročnom politikom u vezi sa klimatskim promenama, uz prateći plan koji sadrži popis mera sa rokovima i institucijama zaduženim za njihovo sprovođenje kako bi se obezbedilo postizanje rezultata. Savet EU, Evropski parlament, Evropska komisija, države članice i treće države imaju svoje uloge u ovom procesu.

Evropska komisija planira uspostavljanje integrisanog sistema upravljanja *EnU* kako bi se osiguralo da sve aktivnosti u oblasti energetike na regionalnom, nacionalnom i lokalnom nivou doprinose ostvarivanju ciljeva *EnU* na koherentan način. Upravljački mehanizam Energetske unije treba da obezbedi ostvarenje osnovnih ciljeva i da pospeši dugoročnu sigurnost za investitore. Neophodno je obezbediti dobru saradnju između organa upravljanja i država članica, kao i saradnju sa Evropskom komisijom. Sistem upravljanja treba da omogući usmerenost energetske planiranja, mehanizme za izveštavanje i smanjenje administrativnih opterećenja, uz istovremeni nadzor nad sprovođenjem evropskog zakonodavstva u oblasti energetike. Evropska komisija će pripremati i objavljivati godišnje izveštaje o stanju Energetske unije.

U strategiji o funkcionisanju *EnU* predviđena je značajna uloga i Energetske zajednice (detaljnije: *Energetska zajednica*). Evropska komisija se obavezuje da će predložiti dalje osnaživanje Energetske zajednice kako bi se obezbedilo efektivno sprovođenje evropskog zakonodavstva u oblastima energetike, zaštite životne sredine i konkurencije, kao i investicije u energetske infrastrukturu da bi se pospešile reforme energetske tržišta. Konačni cilj je proširenje unutrašnjeg energetske tržišta Evropske unije na članice Energetske zajednice. Za uspostavljanje i ostvarivanje ciljeva *EnU* predviđena je značajna uloga fonda Horizont 2020, kao i kohezionih fondova EU.

ENERGETSKA ZAJEDNICA

(eng. *Energy Community*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Ugovor o osnivanju Energetske zajednice (Atina, 2005)

POVEZANI POJMOVI: Energetska unija, Politika Evropske unije u oblasti konkurencije, Politika Evropske unije u oblasti životne sredine, Regionalna saradnja

INTERNET IZVOR: www.energy-community.org

Energetska zajednica je međunarodna organizacija koja se bavi definisanjem zajedničke energetske politike na panevropskom nivou. Pravni osnov za uspostavljanje Energetske zajednice je Ugovor o osnivanju Energetske zajednice potpisan u Atini 25. oktobra 2005. godine (stupio na snagu 1. jula 2006). Osnovni cilj Energetske zajednice jeste uspostavljanje jedinstvenog energetskog tržišta kroz proširenje unutrašnjeg energetskog tržišta Evropske unije na region jugoistočne Evrope i crnomorski region.

CILJEVI Energetske zajednice su:

- privlačenje investicija u proizvodnju energije i uspostavljanje mreža za stabilnu isporuku energije;
- uspostavljanje integrisanog tržišta energije;
- podizanje nivoa sigurnosti isporuke;
- zaštita životne sredine pri proizvodnji i isporuci energije;
- jačanje konkurencije na regionalnom nivou i iskorišćavanje ekonomije obima.

STRUKTURA

Energetska zajednica ima svoj stalni institucionalni okvir koji čine sledeći organi:

Ministarski savet – najviši organ odlučivanja Energetske zajednice; sastoji se od po jednog predstavnika svakog ugovornog partnera na ministarskom nivou i dva predstavnika EU; donosi opšte političke smernice, usvaja mere i rešava sporove u vezi sa tumačenjem i primenom Ugovora; sastaje se jednom godišnje;

Stalna grupa na visokom nivou – sastoji se od po jednog predstavnika svakog ugovornog partnera i dva predstavnika EU; sastaje se kvartalno i pruža podršku radu Ministarskog saveta, preduzima mere koje mu poveri taj savet i raspravlja o razvoju pravnog nasleđa Evropske unije na osnovu izveštaja Evropske komisije;

Regulatorni odbor Energetske zajednice – telo koje koordinira rad nacionalnih regulatornih tela u oblasti energetike; sastoji se od po jednog predstavnika regulatora za energetiku svake od ugovornih strana; savetuje Ministarski savet i Stalnu grupu na visokom nivou u vezi sa statutarnim, tehničkim ili regulatornim pitanjima;

Energetska zajednica danas broji devet članova. Pored Evropske unije, tu je još osam ugovornih partnera: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Moldavija, Ukrajina i Privremena misija Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) u skladu sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti UN.

Status kandidata ima Gruzija.

Ulogu posmatrača imaju Jermenija, Norveška i Turska.

Tabela: www.energy-community.org

Sekretarijat Energetske zajednice – sastoji se od direktora i osoblja koje mu pomaže u radu; direktora svojom odlukom postavlja Ministarski savet; direktor nadgleda pravilno izvršenje ugovornih obaveza i podnosi Ministarskom savetu godišnje izveštaje o napretku u primeni Ugovora o osnivanju Energetske zajednice; Sedište Sekretarijata je u Beču.

Postoje i četiri savetodavna foruma: Forum za električnu energiju, Forum za gas, Socijalni forum i Forum za naftu.

Sve potpisnice Ugovora doprinose budžetu Energetske zajednice, od čega udeo Evropske unije iznosi 95% ukupnog budžeta Energetske zajednice.

Pravne tekovine Energetske zajednice sastoje se od devet oblasti: električna energija, životna sredina, gas, konkurencija, obnovljivi izvori energije, statistika, energetska efikasnost, infrastruktura i nafta. Sve potpisnice Ugovora o osnivanju Energetske zajednice su se obavezale na prihvatanje i primenu pravnih tekovina u navedenim oblastima u skladu sa propisanim rokovima.

ISTORIJSKI OSVRT

Među osnivačima Energetske zajednice bile su i Rumunija, Bugarska i Hrvatska, koje su u međuvremenu postale članice Evropske unije.

EU INFO CENTAR

(eng. EU Info Centre)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska služba za spoljne poslove

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/european-union/contact/meet-us_en

EU info centar (EUIC) jeste centar za informisanje građana o Evropskoj uniji u trećim državama. Služi kao instrument za komunikaciju, informisanje i spoljno delovanje Evropske unije. Cilj uspostavljanja EU info centara je razmena i pružanje sistematskih, tačnih i sveobuhvatnih informacija javnosti o pomoći, različitim programima i saradnji sa Unijom. EU info centre osnivaju Delegacije Evropske unije u trećim državama (detaljnije: *Evropska služba za spoljne poslove*), i oni su u njihovoj nadležnosti. Osnovne funkcije EUIC su da radi na podizanju nivoa svesti i širenju informacija o Evropskoj uniji i njenim osnovnim vrednostima, da širi znanje o EU, njenim institucijama, telima i mehanizmima i da podržava i razvija saradnju.

EU info centri su tematski/regionalno raspoređeni na sledeće oblasti:

- Afrika,
- Severna,
- Centralna i Južna Amerika,
- Azija i Pacifik,
- Severna Afrika – Bliski istok – Arabijsko poluostrvo – Iran – Irak,
- ostale evropske države i centralna Azija.

Informacioni centri *Europe Direct* su kontakt-tačke u državama članicama Evropske unije. Kada se obrate ovim centrima građani mogu dobiti informacije o svojim pravima u EU, o dokumentima i publikacijama EU, mogu biti upućeni na druge izvore informacija itd.

U zavisnosti od odnosa Evropske unije i konkretne treće države, funkcija EUIC varira, tako da, na primer, u regionu Afrike ovi centri informišu i pružaju podršku pri sprovođenju programa u okviru razvojne pomoći Unije, dok se, na primer, u SAD i Kanadi nazivaju Centri izuzetnosti EU (eng. *European Union Centres of Excellence*) i njihova osnovna funkcija je razvijanje odnosa sa Evropskom unijom kroz obuke, istraživanja i povezivanje akademskih zajednica, poslodavaca, civilnog društva i medija.

EU info centri se projektno finansiraju preko sledećih instrumenata za spoljno delovanje: Instrument za razvojnu saradnju, Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava, Instrument evropskog susedstva, Instrument za doprinos stabilnosti i miru, Instrument za pretpriступnu pomoć, Partnerski instrument za saradnju sa trećim državama, Instrument za saradnju sa industrijalizovanim državama i teritorijama visokog prihoda.

U državama kandidatima i potencijalnim kandidatima EU info centri imaju značajnu ulogu u približavanju mehanizama, institucija i funkcionisanja Evropske unije, kao i samog pregovaračkog procesa građanima. U skladu sa tim, pored EU info centra postoji i EU info kutak (eng. *EU Info Point*), koji se osniva na lokalnom nivou, a broj ovih info-kutaka varira od države do države.

EU INFO CENTAR U SRBIJI

EU info centar u Beogradu osnovala je Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji. Pored centra u Beogradu, otvoren je Info kutak u Novom Sadu i u Nišu. Oni organizuju različite obrazovne aktivnosti, debate, okrugle stolove sa ekspertima, uspostavljaju saradnju sa građanima, NVO, institucijama, privatnim sektorom, saraduju sa drugim info centrima, pružaju informacije o mogućnosti studiranja, putovanja, zapošljavanja u Evropskoj uniji, kao i informacije o programima i fondovima EU i procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji.

EUFOR – SNAGE EVROPSKE UNIJE

(eng. *European Union Force – EUFOR*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 42. i 43. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika, Zapadnoevropska unija

INTERNET IZVOR: <http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/04-mo.pdf>

EUFOR je naziv za privremene snage Evropske unije za brzo delovanje u mirovnim misijama. *EUFOR* predstavlja jedan od operativnih delova zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU, a podređen je vojnom štabu Unije. Služi kao pomoć Evrokorpusu, Evropskoj žandarmeriji, Borbenim grupama EU i Pomorskim snagama EU.

Glavna funkcija *EUFOR*-a je ispunjenje Petersberških zadataka (detaljnije: *Zapadnoevropska unija*), koji su prošireni Lisabonskim ugovorom tako da Evropska unija može preduzimati vojne i civilne akcije koje obuhvataju:

- operacije razoružanja,
- humanitarne i spasilačke misije,
- vojne savete i tehničku podršku,
- sprečavanje sukoba i očuvanje mira,
- borbene akcije u upravljanju krizama, uključujući nametanje i očuvanje mira i postkonfliktnu stabilizaciju.

Operacije *EUFOR*-a moraju da imaju mandat Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, izuzev u slučajevima genocida i humanitarne katastrofe, kada ove snage mogu da deluju u skladu sa dogovorom svih država članica EU. Svakako, operacije uvek moraju biti u skladu sa načelima Povelje UN.

ISTORIJSKI OSVRT

Članovima 42. i 43. Ugovora o EU iz 1992. godine prvi put su spomenute misije snaga Evropske unije i njihove nadležnosti u okviru Deklaracije o Zapadnoevropskoj uniji. Paket dogovora između NATO-a i EU (aranžmani Berlin plus) omogućio je Evropskoj uniji da tokom sprovođenja sopstvenih operacija koristi vojne kapacitete NATO-a, ali uz poštovanje određenih procedura. Na sastanku Evropskog saveta u Briselu usvojena je Evropska strategija bezbednosti 2003. godine, a iste godine sprovedena je i prva operacija u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji. Amsterdamskim ugovorom omogućeno je da Evropska unija, kada sprovodi vojne operacije, koristi mehanizme i kapacitete Zapadnoevropske unije (Petersberški zadaci). Zapadnoevropska unija prestala je da postoji 2011. godine. Njene nadležnosti preuzela je Evropska unija, koja od Lisabonskog ugovora ima vojnu komponentu.

Tabela: Misije *EUFOR*-a

Država u kojoj se sprovodi misija	Godina misije	Ime misije
Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	decembar 2003.	EUFOR CONCORDIA
Bosna i Hercegovina	od 2004, u toku	EUFOR ALTHEA
DR Kongo	novembar 2006.	EUFOR DR KONGO
Centralnoafrička Republika / Čad	2007.	EUFOR Tchad/RCA
Libija	novembar 2011.	EUFOR LYBIA
Centralnoafrička Republika	2014–2015.	EUFOR TCA

EULEKS – MISIJA EVROPSKE UNIJE ZA PODRŠKU VLADAVINI PRAVA NA KOSOVU

(eng. EULEX – European Union Rule of Law Mission in Kosovo)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Zajednička akcija Saveta broj 2008/124/CFSP od 4. februara 2008. godine o uspostavljanju Misije Evropske unije za podršku vladavini prava na Kosovu – EULEKS

POVEZANI POJMOVI: Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika

INTERNET IZVOR: <http://www.eulex-kosovo.eu/>

EULEKS je civilna misija Evropske unije na prostoru Kosova. Njen cilj je da, pomažući sudsku administraciju i agencije za sprovođenje zakona, doprinese održivosti i odgovornosti u jačanju nezavisnog multietničkog pravosudnog sistema i multietničke policije i carinske službe na prostoru Kosova. EULEKS je deo zajedničke bezbednosne i odbrambene politike Evropske unije. Deluje pod mandatom UNMIK-a – Privremene administrativne misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (eng. UNMIK – *United Nations Interim Administration in Kosovo*), koji je ustanovljen Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. EULEKS je osnovan zajedničkom akcijom Saveta ministara Evropske unije broj 2008/124/CFSP od 4. februara 2008. godine. U aprilu 2009. EULEKS je postao potpuno operativan. Civilna misija Evropske unije na Kosovu podržana je odlukama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija iz juna 2010, juna 2012, juna 2014. i juna 2016. godine.

EULEKS nadgleda, podučava i savetuje rukovodstvo relevantnih institucija zaduženih za uspostavljanje vladavine prava s ciljem jačanja krivičnog pravosuđa, sa naglaskom na borbi protiv političkog uplitanja i praćenju osetljivih predmeta.

Eur-Lex je elektronska baza propisa Evropske unije!
Ne treba ga mešati sa EULEKS-om!

Sudije i tužioci EULEKS-a deo su zvaničnih institucija i rade u skladu sa zakonima koji vladaju na prostoru Kosova. EULEKS blisko saraduje sa Kancelarijom Evropske unije na Kosovu, odnosno sa specijalnim predstavnikom Evropske unije na Kosovu i pruža podršku u dijalogu između Beograda i Prištine (detaljnije: *Briselski sporazum*).

Mandat EULEKS-a traje do 14. juna 2018. Njegovo sedište je u Prištini.

EUR-LEX

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Pravne tekovine Evropske unije, Primarni izvori prava Evropske unije, Sekundarni izvori prava Evropske unije, Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija, Sud pravde Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>

Eur-Lex je veb-sajt koji omogućava direktan pristup pravnim i drugim dokumentima Evropske unije.

Eur-Lex na 24 zvanična jezika EU omogućava slobodan pristup:

- službenom listu Evropske unije,
- propisima EU,
- pripremnim dokumentima (zakonodavni predlozi, izveštaji, zelene i bele knjige itd.),
- sudskoj praksi EU,
- međunarodnim sporazumima koje je zaključila EU,
- dokumentima donetim u okviru Evropskog ekonomskog prostora,
- drugim javnim dokumentima.

Preko tri miliona dokumenata na *Eur-Lex* stranici dostupno je za pretraživanje i preuzimanje, bez naknade, svim zainteresovanim korisnicima.

EVROBAROMETAR

(eng. Eurobarometer)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Evropska komisija

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/>

Evrobarometar predstavlja niz istraživanja javnog mnjenja na nivou Evropske unije koje sprovodi Evropska komisija kako bi stekla uvid u stavove građana o različitim temama (evropske integracije, organi EU, uslovi života, ekonomija, zaštita životne sredine, politika itd.).

Postoji nekoliko vrsta istraživanja: standardni evrobarometar, specijalni evrobarometar, tzv. „flash” evrobarometar i kvalitativni evrobarometar.

Prilikom sprovođenja istraživanja u okviru standardnog evrobarometra obavi se oko 1000 intervjua u svakoj od država članica. Izveštaji se objavljuju dva puta godišnje, a rezultat su dubinskih tematskih istraživanja, rađenih na zahtev Evropske komisije ili bilo kog drugog organa EU. Istraživanja su inkorporirana u cikluse anketiranja standardnog evrobarometra. Do sada je sprovedeno 448 istraživanja ove vrste na teritoriji EU.

Flash evrobarometri podrazumevaju skup *ad hoc* tematskih telefonskih intervjua. Ova istraživanja sprovode se na zahtev bilo kog sektora Evropske komisije. Ovakva vrsta istraživanja daje mogućnost Evropskoj komisiji da rezultate dobije brže i efikasnije, kao i da se fokusira na specifične ciljne grupe. Postoji 441 istraživanje ove vrste.

Kvalitativni evrobarometri predstavljaju istraživanja o pobudama, osećanjima i reakcijama određenih socijalnih grupa u vezi sa nekom temom. Podaci se dobijaju prilikom slušanja i analiziranja načina na koji se učesnici istraživanja ponašaju tokom grupnih diskusija ili indirektnih intervjua. Do 2015. godine sprovedena su 33 ovakva istraživanja.

EVRODŽAST – JEDINICA EVROPSKE UNIJE ZA PRAVOSUDNU SARADNJU

(eng. EUROJUST – European Union's Judicial Cooperation Unit)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 85. Ugovora o funkcionisanju EU, Odluka Saveta broj 2002/187/JHA od 28. februara 2002. godine, Odluka Saveta 2003/659/JHA od 18. juna 2003. godine i Odluka Saveta 2009/426/JHA od 16. decembra 2008. godine

POVEZANI POJMOVI: Agencije Evropske unije, Evropol, OLAF, Kancelarija Evropskog javnog tužioca

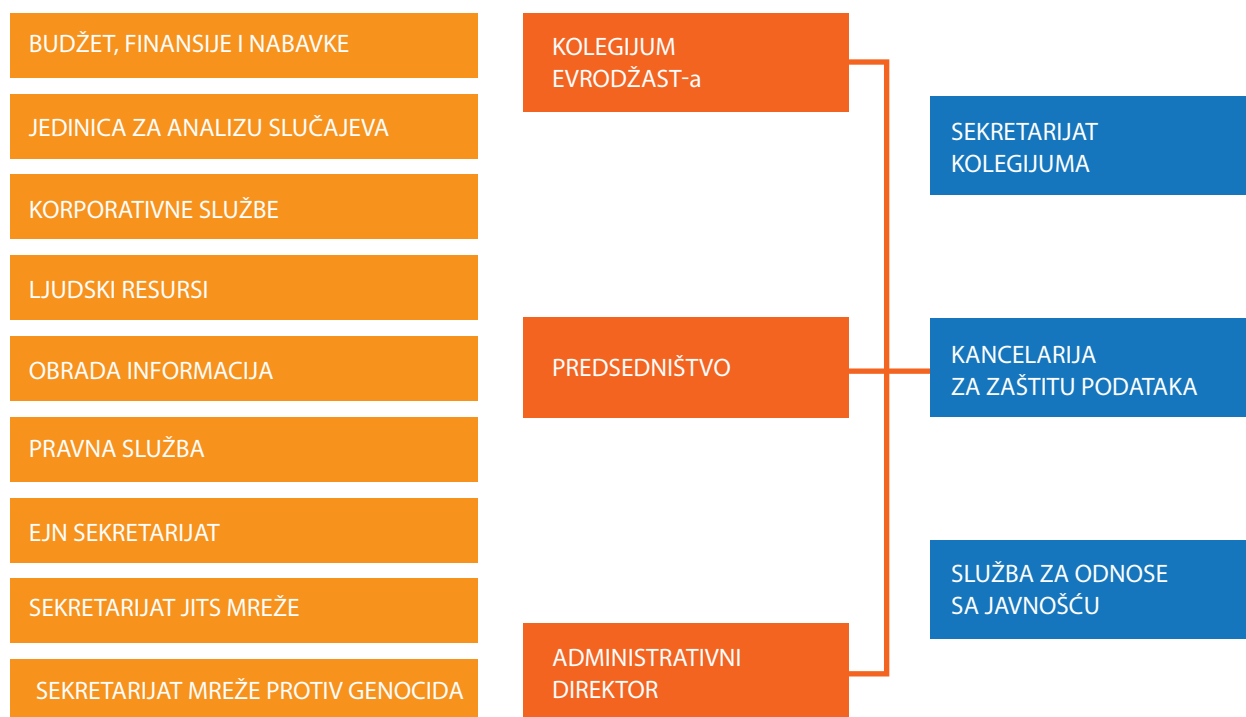
INTERNET IZVOR: <http://www.eurojust.europa.eu/Pages/home.aspx>

Evrodžast je telo Evropske unije koje daje podršku i pomaže saradnju između nadležnih organa država članica u istragama i gonjenju počinilaca teških krivičnih dela kao što su: terorizam, trgovina ljudima, krijumčarenje ilegalnih imigranata, trgovina drogom i oružjem, seksualno iskorišćavanje žena i dece, visokotehnoški kriminal, različite vrste prevara i pranje novca, falsifikovanje i ugrožavanje životne sredine. Evrodžast pruža podršku istragama koje sprovode nacionalni organi država članica, čime se povećava efikasnost u istraživanju i gonjenju počinilaca navedenih krivičnih dela. Evrodžast na zahtev države članice može pružiti pomoć u istragama i gonjenjima koji se odnose na tu državu članicu i državu koja nije članica Evropske unije ukoliko je zaključen ugovor o saradnji ili ukoliko u određenom slučaju postoji suštinski interes za pružanje takve pomoći.

Evrodžast čini 28 nacionalnih članova, po jedan iz svake države Evropske unije. Nacionalne članove biraju same članice iz redova iskusnih sudija, tužilaca ili policajaca. Mandat nacionalnih članova traje najmanje četiri godine. Nacionalni članovi čine Kolegijum Evrodžasta. Kolegijum bira predsednika iz reda svojih članova. Sedište mu je u Hagu.

Evrodžast tesno saraduje sa Evropskom komisijom i posebno sa *Evropskom policijskom službom* (detaljnije: *Evropol*), *Evropskim biroom za borbu protiv prevara* (detaljnije: *OLAF*) i *evropskom mrežom sudova* (detaljnije: *Evropska pravosudna mreža*), koje se međusobno dopunjuju i pomažu u borbi protiv kriminala i obezbeđivanju unutrašnje sigurnosti kako Evropske unije u celini, tako i njenih država članica.

STRUKTURA

ISTORIJSKI OSVRT

Ideja o osnivanju Evrodžasta nastala je nakon odluke Evropskog saveta u Tampereu (15–16. oktobra 1999) o uspostavljanju stalne pravosudne saradnje kako bi se pospešila borba protiv organizovanog kriminala. Sledeća faza u realizaciji ove ideje otvorena je potpisivanjem Ugovora iz Nice iz 2001, čime je stvoren pravni osnov za osnivanje Evrodžasta. U decembru 2000. godine Savet ministara usvojio je odluku o osnivanju PRO-Evrodžast (eng. *PRO-EUROJUST*), koji je trebalo da testira napredak procesa u stvaranju Evrodžasta. PRO-Evrodžast počeo je sa radom u martu 2001. godine. Konačno, u februaru 2002. Savet ministara doneo je odluku o osnivanju ove agencije. Evrodžast je započeo sa radom 23. aprila 2003. Ugovor o funkcionisanju EU predviđa mogućnost da Savet EU, pošto pribavi saglasnost Evropskog parlamenta, jednoglasnom odlukom osnuje Kancelariju evropskog javnog tužioca od postojećeg Evrodžasta u svrhe istraživanja i krivičnog progona učinilaca krivičnih dela protiv finansijskih interesa Unije (detaljnije: *Kancelarija evropskog javnog tužioca*).

EVROGRUPA

(eng. Eurogroup)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 137. Ugovora o funkcionisanju EU, Protokol br. 14 o Evrogrupi

POVEZANI POJMOVI: Evrozona, Evropski savet, Evropski stabilizacioni mehanizam

INTERNET IZVOR: <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/eurogroup/>

Evrogrupa predstavlja neformalno telo koje okuplja ministre finansija država članica evrozone (detaljnije: *Evrozona*) kako bi raspravljali o pitanjima u vezi sa zajedničkom odgovornošću za evro. Osnovni zadatak Evrogrupe je da osigura blisku koordinaciju ekonomskih politika među državama članicama evrozone i da podstiče uslove za njihov ekonomski rast. Stoga Evrogrupa redovno razmatra specifična pitanja u vezi sa evrom, kao i pitanja koja utiču na fiskalne, monetarne i strukturne politike država članica evrozone sa ciljem da identifikuje zajedničke izazove i pronađe zajednički pristup za njihovo rešavanje.

Evrogrupa takođe priprema i prati evrosamite (eng. *Euro Summit*).

SASTAV EVROGRUPE

Evrogrupu čine ministri finansija država članica evrozone, odnosno onih država članica EU čija je zvanična valuta evro (detaljnije: *Države članice Evropske unije*). Članovi ovog tela biraju predsednika prostom većinom glasova, u skladu sa izbornim postupkom utvrđenim Protokolom br. 14 o Evrogrupi Ugovora iz Lisabona. Mandat predsednika traje dve i po godine. Upravni odbor Odbora guvernera Evropskog stabilizacionog mehanizma (detaljnije: *Evropski stabilizacioni mehanizam*) može izabrati predsednika Evrogrupe i za predsedavajućeg tog tela. U slučaju da je predsednik sprečen da obavlja svoje dužnosti, zamenjuje ga ministar finansija države članice koja u tom periodu predsedava Savetu EU. U slučaju da ministar finansija dolazi iz države van evrozone, predsedavanje Evrogrupi preuzima ministar finansija prve sledeće države članice evrozone prema redosledu predsedavanja Savetu EU. Predsednik Evrogrupe ima zadatak da postavlja agende sastanaka i predsedava sastancima; sastavlja dugoročni program rada Evrogrupe; izveštava javnost i ministre država članica EU izvan evrozone o ishodima sastanaka Evrogrupe; predstavlja Evrogrupu na međunarodnim skupovima i informiše Evropski parlament o prioritetima Evrogrupe.

SASTANCI EVROGRUPE

Evrogrupa se obično sastaje jednom mesečno u Briselu, uoči zasedanja Saveta za ekonomska i finansijska pitanja. Na sastancima Evrogrupe, pored predsednika i članova, učestvuje komesar zadužen za ekonomske i finansijske poslove, oporezivanje i carine i predsednik Evropske centralne banke. Evrogrupa usvaja program rada na svakih šest meseci, definišući time glavne oblasti u svom fokusu i postavljajući preliminarnu agendu za predstojeće sastanke.

EVROKORPUS – EVROPSKI VOJNI KORPUS

(eng. *European Corps – EUROCORPS*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Ugovor iz Strazbura iz 1992. godine

POVEZANI POJMOVI: Eufor, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika, Zapadnoevropska unija

INTERNET IZVOR: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/sede/dv/sede260215overvieweurocorps_/sede260215overvieweurocorps_en.pdf

Evrokorpus je međuvladin vojni korpus koji predstavlja trajnu, operativnu i multinacionalnu strukturu zajedničke odbrane. Aktivnosti u kojima učestvuje obuhvataju:

- humanitarne misije i evakuacije stanovništva;
- mirovne operacije;
- misije borbenih snaga za upravljanje u kriznim situacijama, uključujući i uspostavljanje mira.

Evrokorpus može da interveniše u okviru Evropske unije, Ujedinjenih nacija, NATO-a i na osnovu zajedničke odluke članica koje čine njegov sastav.

Dosadašnje misije u kojima je učestvovao Evrokorpus bile su u Bosni i Hercegovini 1998. godine pod komandom NATO -a (*SFOR*), na Kosovu (*KFOR*) 2002. godine, i dva puta 2004–2006. i 2012–2013. sa misijom NATO-a (*ISAF*) u Avganistanu. Od 2015. godine 57 vojnika Evrokorpusa angažovano je u misiji *EUTM Mali*.

SASTAV

Evrokorpus čini pet glavnih članica osnivača: Francuska, Nemačka, Španija, Luksemburg i Belgija, koji su zastupljeni u Zajedničkom komitetu, u okviru kojeg se donose sve odluke u vezi sa organizacijom. Komitet čine načelnici odbrane svake države i politički direktori ministarstava spoljnih poslova. Odluke donose konsenzusom. Ostale države učesnice su tzv. pridružene nacije: Turska, Grčka, Italija i Poljska – one ne učestvuju u odlučivanju, ali se u obzir uzima njihovo mišljenje. U okviru vojnog korpusa postoje Komandni štab i tri odseka, po ugledu na NATO. Evrokorpus ima i dve jedinice na raspolaganju i u mirovnim okolnostima: Multinacionalnu komandnu brigadu podrške i Francusko-nemačku brigadu. Francusko-nemačka brigada posebna je po svojoj autonomiji u osmišljavanju akcija, jer se vodi kao privilegovana jedinica i osnova samog Evrokorpusa.

Vojna lica koja služe u okviru Evrokorpusa zadržavaju svoje nacionalne uniforme i status, ali na njima nose i obeležja koja simbolizuju jedinstvenost Evrokorpusa i njegov multinacionalni karakter.

ISTORIJSKI OSVRT

Na Samitu u Karlsruheu 1987. godine prvi put se pričalo o uspostavljanju brigade – oblika vojne saradnje između država, onoga što će se smatrati pretečom Evrokorpusa. Na osnovu protokola Jelisejskog ugovora, 1988. godine osnovan je Francusko-nemački savet za odbranu i bezbednost, ne brigada. Brigada je uspostavljena tek 1989. godine, a postala je operativna 1991. Izveštajem iz La Rošela (1992) ove dve države najavile su stvaranje Evrokorpusa. Na raspolaganje Zapadnoevropskoj uniji Evrokorpus je stavljen 1993, a iste godine *SACEUR* ugovorom (eng. *Supreme Allied Command in Europe*) između Vrhovne savezničke komande u Evropi i Francuske i Nemačke definisan je odnos između Evrokorpusa i NATO-a. Sastav Evrokorpusa kakav je danas datira od 1996. godine, nakon pridruživanja Belgije (1993), Španije (1994) i Luksemburga (1996). Poljska bi trebalo da se pridruži 2017. Belgija, Francuska, Nemačka, Luksemburg i Španija potpisale su Strazburški ugovor 2004. godine i time je Evrokorpus dobio pravni subjektivitet, što ga čini jedinstvenim u svetu. Strazburškim ugovorom Evrokorpus dobija autonomiju i proširenu odgovornost u zaključivanju ugovora, zapošljavanju civilnih lica i nabavljanju potrebne opreme. Ugovor je stupio na snagu 2009. godine.

EVROPEIZACIJA

(eng. *Europeanisation*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Koncepti

POVEZANI POJMOVI: Evropska unija, Nadnacionalni karakter međunarodnih organizacija, Evroskepticizam

INTERNET IZVOR: <https://europeanization.wordpress.com/2011/02/27/definitions-of-europepanization/>

Termin *evropeizacija* odnosi se na niz srodnih pojmova i obrazaca promene, na primer, kada neki subjekat (grad, država, kultura itd.) poprimi određene evropske karakteristike. Ovakav obrazac promene naziva se još i *vesternizacija*. Obično se odnosi na isticanje evropskog identiteta ispred nacionalnog. Evropeizacija može da se odnosi i na proces kroz koji se model kreiranja politika EU prenosi na nacionalni nivo, tj. na situaciju kada same države članice primenjuju politiku Evropske unije unutar svojih granica.

Jedna od definicija evropeizaciju opisuje kao proces koji uključuje: 1) izgradnju, 2) difuziju, 3) institucionalizaciju formalnih i neformalnih pravila, procedura, politika, načina obavljanja poslova, kao i normi koje su prvenstveno definisane kroz politički proces u EU, a zatim uključene u nacionalne političke strukture. Ideja evropeizacije predlaže da države članice budu apsorbovane u Evropsku uniju, da li tako što će Unija zahtevati od njih usvajanje određenih modela, koncepata i trendova EU – na primer, prihvatanje prava EU prilikom pristupanja Evropskoj uniji (detaljnije *Usklađivanje zakonodavstva*) ili na blaži način, po kom se evropeizacija fokusira na razmenu ideja i percepcija. Bitno je istaći da ovo nije pristup o kom Evropska unija zauzima takav stav da svim državama članicama nalaže kako da deluju, već je pokušaj razmene ideja radi boljeg razumevanja ljudskih problema i njihovih stavova o aktuelnim temama.

Alternativni pristup evropeizaciji fokusira se na izvoz evropskih oblika upravljanja i ideja u države koje nisu članice Evropske unije i takav način evropeizacije može se posmatrati kao širenje dobre prakse iz EU na ostatak sveta. Međutim, postoje i protivnici ovakvog mišljenja, koji smatraju da ne postoji univerzalan model upravljanja koji se sa EU može preneti na bilo koju državu na svetu.

EVROPOL – EVROPSKA POLICIJSKA SLUŽBA

(eng. *EUROPOL – European Police Office*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 88. Ugovora o funkcionisanju EU, Konvencija o osnivanju Evropola iz 1995. godine, Odluka Saveta EU o osnivanju Evropola od 6. aprila 2009. godine

POVEZANI POJMOVI: Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Trevi grupa

INTERNET IZVOR: <https://www.europol.europa.eu>

Evropska policijska služba (Evropol) jeste agencija Evropske unije zadužena za policijsku saradnju na nivou EU. Osnovna misija Evropola je pružanje podrške i jačanje akcija policijskih službi država članica i drugih bezbednosnih agencija, kao i njihova saradnja u prevenciji i suzbijanju organizovanog kriminala, koji pogađa dve ili više država članica, terorizma i drugih oblika kriminala koji pogađaju zajedničke interese u okviru politika EU. U svojoj misiji Evropol olakšava i omogućuje razmenu informacija, pruža stručnu, tehničku i analitičku podršku i koordinira operacije između policija država članica. Evropol može preduzimati operativne akcije samo u dogovoru sa vlastima država članica na čijoj se teritoriji one sprovode. Primena mera prinude je u isključivoj nadležnosti odgovarajućih vlasti država članica.

STRUKTURA

Na čelu Evropola je Direktor, koji čine direktor i tri zamenika. Direktora postavlja Savet EU (ministri pravde i unutrašnjih poslova) konsenzusom, nakon savetodavnog mišljenja Upravnog odbora. Mandat direktora traje četiri godine sa mogućnošću ponovnog izbora na isti period. Direktor je odgovoran za administriranje Evropola, obavljanje zadataka, rukovođenje osobljem i ostale dužnosti koje mu se dodele odlukom Saveta EU ili Upravnog odbora.

Upravni odbor je sastavljen od po jednog predstavnika svake države članice Evropske unije i predstavnika Evropske komisije. Njegova glavna funkcija je davanje strateških smernica i nadzor nad izvršavanjem zadataka Evropola. Odbor se sastaje najmanje dva puta godišnje, a odluke se donose dvotrećinskom većinom, pri čemu svaki član ima po jedan glas. Svake godine Upravni odbor usvaja program rada za buduće aktivnosti i generalni izveštaj o aktivnostima sprovedenim u prethodnoj godini, koji se dostavljaju Savetu EU na usvajanje, a potom i Evropskom parlamentu radi informisanja.

Vezu između država članica EU i Evropola predstavljaju nacionalne jedinice Evropola (eng. *European National Units*), koje se nalaze u svakoj državi Evropske unije. Predstavnici ovih jedinica sastaju se samoinicijativno ili na zahtev Upravnog odbora ili direktora. Svaka jedinica šalje najmanje jednog svog oficira za vezu, koji radi u sedištu Evropola. On zastupa interese nacionalne jedinice u saglasnosti sa zakonima države iz koje dolazi. Takođe, Evropol je domaćin i oficirima za vezu iz država koje nisu članice i organizacija koje pod ugovorom o saradnji učestvuju u radu ove agencije. To su: Albanija, Australija, Crna Gora, Island, Kanada, Kolumbija, Lihtenštajn, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Moldavija, Monako, Norveška, Srbija, Švajcarska, Interpol i kriminalističke službe SAD, poput Federalnog istražnog biroa (eng. *Federal Bureau of Investigations*), Službe za imigraciju i carine (eng. *Immigration and Customs Enforcement*) i Tajne službe (eng. *Secret Service*).

Radi veće zaštite obrađivanih informacija pri Evropolu postoje i dva nezavisna tela. Prvo je Zajedničko nadzorno telo, sastavljeno od po dva predstavnika svake države članice, koji se postavljaju na period od pet godina. Glavna funkcija ovog tela je zaštita prava osoba pri skladištenju, obradi i korišćenju njihovih podataka o ličnosti koji su u posedu Evropola. Drugo nezavisno telo je Službenik za zaštitu podataka, kojeg bira Upravni odbor Evropola na predlog direktora. Pored mogućnosti pristupa svim podacima, zadužen je i za informisanje subjekata čiji su podaci u posedu Evropola o njihovim pravima. Takođe, on na godišnjem nivou priprema izveštaj koji se dostavlja Upravnom odboru i Zajedničkom nadzornom telu.

Evropol se finansira iz budžeta EU. Savet EU i Evropski parlament utvrđuju budžet Evropola na osnovu predloga Evropske komisije i Upravnog odbora Evropola.

NADLEŽNOSTI

- Prikupljanje, obrada, analiza i razmena informacija i obaveštajnih podataka
- Obaveštavanje nadležnih organa države članice o informacijama koje su im relevantne i o bilo kojoj uočenoj vezi između krivičnih delikata
- Pomoć u istragama u državama članicama prosleđivanjem svih relevantnih informacija nacionalnim jedinicama
- Zahtevanje od država članica da pokrenu, sprovedu ili koordiniraju istrage u pojedinačnim slučajevima i predlaganje osnivanja zajedničkih istražnih timova
- Pružanje obaveštajnih podataka i analitičke podrške državama članicama u vezi sa važnim međunarodnim događajima
- Sastavljanje izveštaja o proceni pretnji, strateških analiza i ostalih izveštaja.

ISTORIJSKI OSVRT

Ideja o evropskoj policijskoj saradnji postoji još od 70-ih godina 20. veka kao odgovor na potrebu za zajedničkim rešavanjem problema organizovanog kriminala. Prvi korak bilo je stvaranje neformalne saradnje kroz Trevi grupu (detaljnije: *Trevi grupa*). Pošto se ona pokazala nedovoljnom, 1991. godine, na sastanku Evropskog saveta, nemački kancelar Helmut Kol predložio je oblik institucionalizovane policijske saradnje koji bi olakšao članicama borbu protiv organizovanog kriminala, terorizma i trgovine drogom. Evropol je prvi put spomenut u Ugovoru iz Maastrichta (1992). Ugovor je predviđao policijsku saradnju država članica u prevenciji i suzbijanju terorizma, nelegalne prodaje narkotika i drugih ozbiljnih krivičnih dela sa međunarodnim elementom, uspostavljanjem sistema za razmenu podataka u okviru Evropola. Kao prvi oblik policijske saradnje stvorena je Jedinica za borbu protiv droge (eng. *Europol Drugs Unit*) 1994. godine. Konvencijom o Evropolu, koja je potpisana 1995, a stupila na snagu 1998. godine, Evropol je osnovan kao međunarodna organizacija sa sopstvenim pravnim okvirom izvan pravnog sistema EU i finansirale su ga direktno države članice. Lisabonskim ugovorom iz 2007. godine stvoren je pravni osnov za uvođenje Evropola u institucionalni sistem Evropske unije, što je i učinjeno Odlukom Saveta EU o osnivanju Evropola od 6. aprila 2009. godine. Ova odluka zamenila je Konvenciju o Evropolu. Odluka Saveta EU stupila je na snagu 1. januara 2010, kada je Evropol i zvanično postao agencija za sprovođenje zakona EU.

EVROPSKA AGENCIJA ZA ŽIVOTNU SREDINU

(eng. *European Environment Agency*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Uredba br. 401/2009 Evropskog parlamenta i Saveta EU od 23.4.2009. godine

POVEZANI POJMOVI: Politika Evropske unije u oblasti životne sredine

INTERNET IZVOR: <http://www.eea.europa.eu/>

Evropska agencija za životnu sredinu je agencija EU zadužena za pružanje pouzdanih i nezavisnih informacija o životnoj sredini. Svojim bazama podataka i analizama pruža ekspertsku podršku institucijama Evropske unije i državama članicama u kreiranju i sprovođenju politika u oblasti životne sredine, rešavanju problema u vezi sa životnom sredinom, kao i načinima uključivanja aspekata zaštite životne sredine u druge sektorske politike.

Kako bi prikupila, obradila i analizirala podatke o životnoj sredini, Agencija obavlja sledeće zadatke:

- izrađuje izveštaje o kvalitetu i osetljivosti životne sredine i uticaju na životnu sredinu;
- sprovodi i razvija jednoobrazne kriterijume za procenu uticaja na životnu sredinu;
- saraduje sa Evropskom komisijom i državama članicama u primeni politika;
- radi na harmonizaciji procedura za merenje stanja u životnoj sredini;
- saraduje sa drugim nacionalnim, regionalnim i međunarodnim organizacijama u oblasti monitoringa i standarda u pogledu životne sredine.

U okviru ove agencije postoje različiti programi i mreže za praćenje stanja i prikupljanja podataka o životnoj sredini, čiji je osnovni cilj da pruže tačne, objektivne i pravovremene informacije o različitim aspektima životne sredine:

- *EIONET* (eng. *European Environment Information and Observation Network*) – jedinstveni informacioni sistem u vezi sa životnom sredinom koji okuplja 39 zemalja (33 članice Agencije i šest partnera sa Zapadnog Balkana); u svakoj državi se nalazi nacionalna fokalna tačka i nacionalni referentni centar, koji predstavljaju nacionalne baze podataka i glavne tačke za kontakt sa Agencijom;
- *Kopernikus* (eng. *Copernicus – European Earth Observation Programme*) – evropski sistem za nadgledanje planete, koji koristi satelite i stanice za prikupljanje podataka u vazduhu, vodi i na državi, i pokriva šest tematskih područja (zemljište, atmosfera, klimatske promene, upravljanje rizikom, bezbednost

morske vode);

- *E-PRTR* (eng. *European Pollutant Release and Transfer Register*) – evropski sistem registara zagađivača, koji prikuplja informacije iz industrijskih postrojenja i od velikih zagađivača zemljišta, vode i vazduha u državama članicama Evropske unije, Lihtenštajnu, Norveškoj, Švajcarskoj i Srbiji.

Članstvo u Agenciji ne pretpostavlja članstvo u Evropskoj uniji kao odlučujući kriterijum, upravo zbog prirode problema u vezi sa životnom sredinom, koji ne poznaju političke granice. U tom smislu, Agencija ima 33 članice (EU 28, Lihtenštajn, Island, Norveška, Turska i Švajcarska), koje učestvuju u svim sistemima za prikupljanje informacija o životnoj sredini, i šest partnerskih zemalja, koje učestvuju u nekom delu sistema informisanja o životnoj sredini (države Zapadnog Balkana). Pored država članica i partnerskih zemalja, Agencija u prikupljanju i analizi podataka saraduje sa državama učesnicama u Evropskoj politici susjedstva.

SRBIJA I EVROPSKA AGENCIJA ZA ŽIVOTNU SREDINU

Još je Državna zajednica Srbija i Crna Gora uspostavila saradnju sa Evropskom agencijom za životnu sredinu i Evropskom mrežom za informisanje o životnoj sredini i posmatranje životne sredine u okviru regionalnog programa CARDS 2002. godine. Tada je Kancelarija za pridruživanje Srbije i Crne Gore EU imala zadatak da saraduje sa ovom agencijom, da bi ubrzo bila formirana i Nacionalna fokalna tačka Agencije u okviru Kancelarije. Naredne godine bilo je dogovoreno da se u SCG instalira server potreban za uključivanje u *EIONET*. Odlučeno je da to budu prostorije bivšeg Saveznog hidrometeorološkog zavoda, a ubrzo nakon toga, 2004. godine, u istim prostorijama je formirana Agencija za zaštitu životne sredine Republike Srbije (SEPA) kao organ Vlade. SEPA razvija i vodi informacioni sistem u vezi sa zaštitom životne sredine i do sada je uspostavljen sistem izveštavanja sa Evropskom agencijom za životnu sredinu u oblasti vazduha, voda i zemljišta. Srbija je takođe član Evropskog registra izvora zagađivača, koji na nacionalnom nivou vodi SEPA. SEPA je sada Nacionalna fokalna tačka Evropske agencije za životnu sredinu.

EVROPSKA AGENDA ZA BEZBEDNOST

(eng. *European Agenda on Security*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 67. i 68. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Evropol, Evrodžast, Šengenski prostor

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf

Evropska agenda za bezbednost predstavlja ciljeve EU u oblasti prostora slobode, bezbednosti i pravde, kao i pojačavanje bezbednosnih mera u slučajevima koji prevazilaze moći država članica. Agendu je Evropska komisija usvojila 17. novembra 2015. u Briselu kao zamenu za raniju Strategiju unutrašnje bezbednosti iz 2010. godine. Nakon terorističkih napada u Briselu 22. marta 2016, Evropska komisija je 20. aprila te godine usvojila Evropsku agendu za borbu protiv terorizma. Iako bezbednost svake države članice spada u nacionalna pitanja, pretnje građanima EU postale su raznovrsnije i sve više prekogranične prirode, što je i iniciralo stvaranje ovakve agende i istaklo neophodnost bliže saradnje između država članica. Glavni cilj je zajednički rad na bezbednosti unutar EU kako bi se pobedile tri najveće pretnje – terorizam, organizovani kriminal i visokotehnoški (*sajber*) kriminal.

Agenda ima tri glavna cilja:

1. bolju razmenu informacija između nacionalnih organa nadležnih za sprovođenje zakona i agencija EU;
2. bližu saradnju na operativnom nivou između nadležnih organa u državama članicama;
3. više obuka i sufinansiranja za aktivnosti u oblasti bezbednosti na nivou EU.

Pored saradnje unutar Unije, Agenda prepoznaje i važnost saradnje sa trećim državama, kao i saradnju sa međunarodnim organizacijama, poput Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i Interpola.

KLJUČNE NOVINE

Agenda je uvela sledeće inovativne instrumente, koji bi trebalo da unaprede politiku i sistem bezbednosti u Evropskoj uniji. Preko Šengenskog informacionog sistema, kao i Evropskog informacionog sistema krivičnih dosijea države članice mogu da razmenjuju podatke od značaja za bezbednost. Pored toga, Agendom se uvodi jačanje pravosudne saradnje, pre svega kroz Evropol i Evrodžast, ali i kroz zajedničke istražne timove, radi istraživanja prekograničnih krivičnih dela. Instrument za praćenje terorista i kriminalnih mreža je Evidencija podataka o putnicima, kao i Mreža za podizanje svesti o radikalizaciji koja se bavi praćenjem i sprečavanjem onlajn terorističke propagande. Slične aktivnosti se sprovode i van granica Unije, tako da je ustanovljena i Inicijativa za borbu protiv terorizma na Zapadnom Balkanu.

EVROPSKA BANKA ZA OBNOVU I RAZVOJ

(eng. *European Bank for Reconstruction and Development – EBRD*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Ugovor o osnivanju Evropske banke za obnovu i razvoj iz 1990. godine

POVEZANI POJMOVI: Investicioni plan za Evropu

INTERNET IZVOR: <http://www.ebrd.com/>

Evropska banka za obnovu i razvoj (*EBRD*) jeste multilateralna razvojna investiciona banka, osnovana 1991. godine sa sedištem u Londonu. *EBRD* je ključna finansijska institucija u Evropi koja obezbeđivanjem investicija utiče na privrednu aktivnost u mnogim državama.

Evropska banka za obnovu i razvoj osnovana je kako bi podstakla obnovu tržišta i privreda istočnoevropskih država nakon Hladnog rata, koristeći investicije kao sredstvo za oživljavanje postojećih ili izgradnju novih tržišnih privreda. Danas nastavlja da služi u slične svrhe, s tim da joj se delatnost proširila.

STRUKTURA

Članice *EBRD*-a su države sa pet kontinenata, pa naziv Evropska banka za obnovu i razvoj u nekoj meri navodi na pogrešan zaključak. *EBRD* je u vlasništvu 65 zemalja i dve institucije Evropske unije – Evropske komisije i Evropske centralne banke. Bankom upravlja Odbor guvernera koga čine predstavnici akcionara. Odbor guvernera većinu svojih nadležnosti poverava Odboru direktora, kao izvršnom telu, na čijem se čelu nalazi predsednik banke, odgovoran za njen rad. Predsedniku u radu pomažu i Izvršni komitet i Grupa starijih stručnjaka, kao ekspertska tela. *EBRD* ima i odeljenje za korporativno upravljanje.

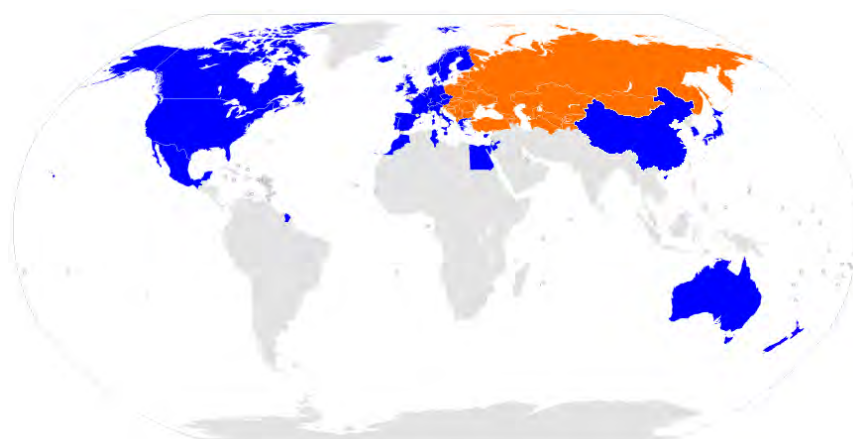

European Bank for Reconstruction and Development

Iako je *EBRD* isprva osnovan kako bi državama bivšeg Istočnog bloka pomogao da postepeno pređu na model tržišne privrede, s vremenom je proširio delatnost. Danas *EBRD* pruža priliku za projektno finansiranje bankama, industrijskom sektoru i različitim preduzećima u procesu privatizacije. Takođe, jedan deo aktivnosti usmerava se ka preduzećima u javnom vlasništvu.

Evropska banka za obnovu i razvoj funkcioniše u državama koje su posvećene „očuvanju demokratskih načela i održivom razvoju”, što se često dovodi u pitanje. *EBRD* ne investira u odbranu, duvansku industriju, proizvodnju alkoholnih pića, niti industriju igara na sreću.

Srbija je članica *EBRD*-a od januara 2001. Projekti koje u Srbiji finansira *EBRD* usmereni su na poboljšanje poslovanja privatnog sektora, jačanje bankarskog sektora i poboljšanje pružanja javnih usluga.

Članice EBRD-a

- Države primaoci investicija
- Države davaoci investicija

EVROPSKA CENTRALNA BANKA

(eng. *European Central Bank – ECB*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 282–284. Ugovora o funkcionisanju EU, Protokol br. 4 o Statutu Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke

POVEZANI POJMOVI: Ekonomska i monetarna unija, Monetarna politika Evropske unije, Evropski sistem centralnih banaka, Evrozona

INTERNET IZVOR: www.ecb.europa.eu

Evropska centralna banka (ECB) jeste organ EU odgovoran za sprovođenje monetarne politike Evropske unije. ECB zajedno sa nacionalnim centralnim bankama čini Evrosistem (detaljnije: *Evropski sistem centralnih banaka*) kao centralni bankarski sistem evrozone zadužen za očuvanje vrednosti evra. Sedište ECB-a je u Frankfurtu na Majni u Nemačkoj.

Evropska centralna banka ima status pravnog lica. Ona je nezavisna u sprovođenju svojih ovlašćenja i upravljanju sopstvenim sredstvima. Ugovor o funkcionisanju EU propisuje obavezu za organe, službe i agencije Unije, kao i za države članice da poštuju nezavisnost ECB-a.

U okviru svojih nadležnosti, ECB ima regulatorna, izvršna i kaznena ovlašćenja. Pod uslovima i ograničenjima propisanim odlukom Saveta EU, ECB može izricati novčane kazne i penale pravnim i fizičkim licima zbog kršenja propisa.

Evropska centralna banka isključivo je ovlašćena da odobrava izdavanje novčanica evra na teritoriji Evropske unije. Samu operaciju izdavanja novčanica zajedno sprovode ECB i nacionalne banke država članica.

U nadležnost ECB-a spada i prudencijalni nadzor nad kreditnim institucijama, koje se nalaze kako u evrozoni, tako i u državama članicama izvan evrozone. Ovakav nadzor obavlja se u okviru jedinstvenog nadzornog mehanizma u kojem učestvuju i predstavnici nacionalnih vlasti. Reč je o veoma važnom zadatku ove banke budući da je očuvanje zdravog finansijskog sistema jedan od glavnih faktora koji utiču na razvoj privrede u celini.

Evropska centralna banka je takođe zadužena za kontrolu kamatnih stopa u evrozoni i obezbeđivanje odgovarajuće ponude novca na tržištu.

STRUKTURA ECB

Evropsku centralnu banku čine Upravni savet, Izvršni odbor, Generalni savet i Nadzorni odbor.

Upravni savet čini šest članova Izvršnog odbora i guverneri centralnih banaka država članica evrozone. Upravni savet ima zadatak da formuliše monetarnu politiku za čitavu evrozonu i obavlja važne zadatke u nadzoru banaka.

Izvršni odbor čine predsednik i potpredsednik ECB-a uz još četiri člana. Sve članove Izvršnog odbora bira Evropski savet kvalifikovanom većinom. Mandat predsednika, potpredsednika i članova Izvršnog odbora traje osam godina i oni se ne mogu ponovo birati na istu funkciju. Zadatak Izvršnog odbora je da priprema sastanke Upravnog odbora i sprovodi monetarnu politiku u evrozoni u skladu sa odlukama Upravnog saveta.

Generalni savet čine predsednik i potpredsednik ECB-a i guverneri centralnih banaka svih država članica Evropske unije, bilo da su u evrozoni ili ne. Generalni savet ima savetodavnu ulogu i priprema godišnje izveštaje. Nasledio je zadatke Evropskog monetarnog instituta i samim tim ima funkciju tranzicionog tela. Statut Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke propisuje da će ovaj savet biti ukinut jednom kada sve članice Evropske unije budu uvele evro.

ISTORIJSKI OSVRT

Prethodnik ECB-a bio je Evropski monetarni institut, koji je postojao od 1994. do 1997. godine. Evropski monetarni institut je imao zadatak da sprovodi aktivnosti iz druge faze stvaranja ekonomske i monetarne unije, a naročito da utiče na jačanje saradnje između nacionalnih centralnih banaka i postavljanje osnova za uvođenje evra. ECB je osnovana 1998. godine stupanjem na snagu Statuta Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke. Statut garantuje ključno mesto ECB-u u Evrosistemu odnosno Evropskom sistemu centralnih banaka. Od 1. januara 1999. ECB postaje zadužena za vođenje monetarne politike evrozone (detaljnije: *Evrozona*). Osnivanje ECB-a je prekretnica u razvoju Evropske unije budući da je 1999. godine 11 država članica odlučilo da poveri vođenje svoje monetarne politike ovom organu Evropske unije.

EVROPSKA EKONOMSKA ZAJEDNICA

(eng. *European Economic Community – EEC*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

PRAVNI OSNOV: Ugovor o osnivanju Evropske ekonomske zajednice iz 1957. godine

POVEZANI POJMOVI: Evropska zajednica za atomsku energiju, Evropska zajednica za ugalj i čelik, Evropska unija, Carinska unija, Četiri slobode

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3Axy0023>

Evropska ekonomska zajednica (EEZ) je međunarodna organizacija osnovana ugovorom potpisanim u Rimu 1957. godine. Ugovor o osnivanju Evropske ekonomske zajednice stupio je na snagu 1958. godine i time označio početak njenog funkcionisanja. EEZ je nastala kao rezultat pokušaja da se države Zapadne Evrope, tokom pedesetih godina 20. veka, čvršće ekonomski povežu. Države osnivači EEZ bile su Belgija, Holandija, Luksemburg, Savezna Republika Nemačka, Francuska i Italija.

Često se Ugovor o osnivanju Evropske ekonomske zajednice i Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju nazivaju *Rimskim ugovorima*.

Ugovorom o osnivanju EEZ predviđeno je da države članice među sobom postepeno uspostave carinsku uniju (detaljnije: *Carinska unija*) ukidanjem međusobnih carina i vancarinskih barijera, kao i da uvedu zajedničku carinsku tarifu prema trećim državama. Cilj ovih aktivnosti bilo je uspostavljanje zajedničkog tržišta sa punom slobodom kretanja robe, usluga, kapitala i radnika (detaljnije: Četiri slobode).

Osim uspostavljanja carinske unije i zajedničkog tržišta, Ugovor o osnivanju EEZ predviđao je vođenje zajedničkih sektorskih politika: zajedničke poljoprivredne politike, zajedničke transportne politike, politike u oblasti konkurencije i zajedničke trgovinske politike. Ovaj set aktivnosti dodatno je pomogao da se u kasnijim fazama razvoja Evropske unije uspostave zajednička politika u oblasti životne sredine, zajednička regionalna i socijalna politika.

Evropska ekonomska zajednica preimenovana je u Evropsku zajednicu donošenjem Ugovora o Evropskoj uniji iz 1992. godine i postala je deo prvog stuba novoosnovane Evropske unije.

EVROPSKA INVESTICIONA BANKA

(European Investment Bank – EIB)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 308–309. Ugovora o funkcionisanju EU, Protokol br. 5 o Statutu Evropske investicione banke

POVEZANI POJMOVI: Budžet Evropske unije, Investicioni plan za Evropu

INTERNET IZVOR: www.eib.org

Evropska investiciona banka je finansijska institucija Evropske unije čiji su akcionari države članice. U saradnji sa drugim organima EU, radi na primeni evropskih politika i ostvarenju ciljeva Unije, od kojih su najvažniji: podsticanje rasta, zapošljavanja, ekonomske i socijalne kohezije i održivosti u životnoj sredini. Evropska investiciona banka ima četiri prioritete oblasti: inovacije i veštine, pristup malih preduzeća finansijskim sredstvima, životna sredina i infrastruktura. Evropska investiciona banka ne prikuplja novac štednjom, održavanjem tekućih računa niti korišćenjem sredstava iz budžeta EU, već se finansira pozajmicama na finansijskim tržištima i doprinosima država članica.

Evropska investiciona banka ulaže u projekte koji promoviraju ciljeve Evropske unije i projekte od javnog interesa za koje bi se inače teško došlo do novca. Uglavnom investira u razvoj industrije, malih i srednjih preduzeća, stvaranje transevropskih mreža (transport, telekomunikacije, energija), u podršku informacionim tehnologijama, zaštitu životne sredine, poboljšanje zdravlja i obrazovanja. Cilj takvih projekata jeste podrška najnerazvijenijim regionima da privuku nove investicije. Banka takođe podržava razvoj zemalja južnog Mediterana, afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja (AKP države), kao i projekte u Latinskoj Americi, Aziji itd.

Organizacionu strukturu ove banke čine Odbor guvernera, Odbor direktora, Upravni odbor i Revizorski odbor. Odbor guvernera čine ministri koje delegiraju države članice, i to su obično ministri finansija. Funkcije odbora su odlučivanje o aktivnostima EIB-a izvan Unije i povećanju kapitala banke, formulisanje smernica politike pozajmljivanja, kao i odobravanje godišnjih obračuna. Odbor direktora sastoji se od predstavnika svake države članice i jednog predstavnika kog imenuje Evropska komisija. Odbor direktora jedini ima ovlašćenje da donosi odluke o kreditima, garancijama i pozajmicama. Članovi Odbora direktora su za svoje aktivnosti odgovorni isključivo Evropskoj investicionoj banci.

ISTORIJSKI OSVRT

Evropska investiciona banka osnovana je u Briselu 1958. godine stupanjem na snagu Rimskog ugovora. Sedište joj je 1968. premešteno u Luksemburg. Grupa EIB je osnovana 2000. godine i cilj joj je da obezbedi sredstva i garancije za mala i srednja preduzeća. Nju čine Evropska investiciona banka i Evropski investicioni fond. Evropska investiciona banka je glavni akcionar u Evropskom investicionom fondu. Takođe, 2012. godine je osnovan Institut EIB kako bi promovisao „evropske inicijative za opšte dobro” u državama članicama Evropske unije, državama kandidatima i potencijalnim kandidatima.

Evropska investiciona banka saraduje sa organima Evropske unije i njeni predstavnici mogu učestvovati u radu odbora Evropskog parlamenta. Banka ima kancelarije u mnogim državama članicama EU, ali i u državama koje još nisu članice, među kojima je i Srbija.

EVROPSKA KANCELARIJA ZA PODRŠKU TRAŽIOCIMA AZILA

(eng. *European Asylum Seeker Office – EASO*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 78. Ugovora o funkcionisanju EU, Uredba br. 439/2010 Evropskog parlamenta i Saveta EU od 19. maja 2010. godine

POVEZANI POJMOVI: Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Šengenski prostor

INTERNET IZVOR: <https://easo.europa.eu>

Evropska kancelarija za podršku tražiocima azila je agencija osnovana sa ciljem da pojača koordinaciju država članica i stvori zajednički sistem u kreiranju pravila koja se odnose na davanje azila. Glavna težnja je da se osigura doslednost svih država članica u ophođenju prema svakom pojedinačnom slučaju tražioca azila, uz poštovanje odredbi Zajedničkog evropskog sistema za azil.

ORGANIZACIJA

Na čelu ove kancelarije nalazi se Upravni odbor, koji čine predstavnici država članica EU, Evropske komisije i visoki komesar UN za izbeglice. Upravni odbor bavi se planiranjem i nadgledanjem rada agencije. Takođe, on bira izvršnog direktora, koji upravlja Kancelarijom na dnevnom nivou.

NADLEŽNOSTI

- Organizovanje podrške i pomoći državama članicama u pitanjima o davanju azila
- Pospešivanje primene Zajedničkog evropskog sistema za azil prikupljanjem i razmenjivanjem informacija od značaja i sastavljanjem godišnjeg izveštaja
- Pomoć državama članicama koje su pod velikim pritiskom u stvaranju sistema ranog upozorenja i koordinaciji tima eksperata u obradi zahteva za azil.

U okviru ovih nadležnosti, Kancelarija pruža različite vrste pomoći državama članicama: stalnu, specijalnu, hitnu, informativnu i analitičku, kao i pomoć državama koje nisu članice, radi iznalaženja zajedničkih rešenja u odlukama o politici azila. Kancelarija obavlja svoje poslove transparentno i nepristrasno. U okviru svojih nadležnosti, ona saraduje sa Evropskom komisijom, Evropskim parlamentom i Svetom EU, kao i ostalim agencijama i telima pri Evropskoj uniji, međunarodnim organizacijama i civilnim društvom.

ISTORIJSKI OSVRT

Prvi plan o stvaranju Zajedničkog evropskog sistema za azil iznet je 1999. godine na zasedanju Evropskog saveta u Tampereu (Finska). Haškim programom, koji je usvojio Evropski savet 2004. godine, prvi put je predloženo stvaranje Evropske kancelarije za podršku tražiocima azila. Ona je osnovana Uredbom Saveta EU i Evropskog parlamenta 2010. godine, a postala je operativna 2011.

EVROPSKA KOMISIJA

(eng. *European Commission*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 13. i član 17. Ugovora o EU, čl. 244–250. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Organi Evropske unije, Evropski izbori, Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, Evropski parlament, Evropski savet, Savet Evropske unije, Nadnacionalni karakter međunarodnih organizacija

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/>

Evropska komisija (EK) jeste organ Evropske unije sa izraženim nadnacionalnim ovlašćenjima, posebno u domenu primene prava (detaljnije: *Nadnacionalni karakter međunarodnih organizacija*). Evropska komisija promoviše i štiti interese Unije kao celine. Iako svaka država članica ima svog predstavnika u EK, oni ne zastupaju politiku i interese matičnih zemalja, već isključivo rade u interesu Evropske unije. Time je garantovana nezavisnost same Evropske komisije u obavljanju funkcija važnih za čitavu EU. Evropska komisija je nezaobilazan akter u zakonodavnoj proceduri, smatra se „izvršnim” telom Evropske unije koje upravlja politikama i sredstvima EU, sprovodi odluke Evropskog parlamenta i Saveta EU i predstavlja Evropsku uniju u međunarodnim odnosima.

SASTAV I IZBOR EVROPSKE KOMISIJE

Evropsku komisiju čini kolegijum sačinjen od po jednog predstavnika svake države članice. Pored predsednika EK, kolegijum okuplja sedam potpredsednika EK, uključujući prvog potpredsednika i visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, kao i 20 komesara. Predsednik utvrđuje smernice za rad Evropske komisije i okvir rada komesara (portfelj), odlučuje o njenoj unutrašnjoj organizaciji i raspodeli resora i odgovornosti među komesarima, postavlja potpredsednike i može da zatraži ostavku bilo kog komesara, koji je u tom slučaju dužan da je podnese. Kolegijum definiše strateške ciljeve i godišnji plan rada Evropske komisije. Svakodnevni rad Komisije odvija se kroz Generalne direktorate, operativna odeljenja EK zadužena za konkretne oblasti javnih politika, kao i kroz rad kabineta svakog od komesara. Evropska komisija ima 33 generalna direktorata i trenutno više od 33.000 zaposlenih. Kolegijum se sastaje barem jednom nedeljno, najčešće sredom u Briselu, uz mogućnost vanrednih sastanaka.

Mandat Evropske komisije povezan je sa mandatom Evropskog parlamenta, tako da se njen sastav menja svakih pet godina uporedo sa izborima za Evropski parlament (detaljnije: *Evropski izbori*). Evropski savet predlaže Evropskom parlamentu kandidata za mesto predsednika EK uzimajući u obzir rezultate izbora za Evropski parlament. Nakon potvrde u Evropskom parlamentu, izabrani predsednik EK zajedno sa Evropskim savetom utvrđuje listu kandidata za članove Evropske komisije, uzimajući u obzir sugestije država članica. Kandidati moraju ispunjavati uslove u pogledu opšte sposobnosti, posvećenosti ideji evropskog jedinstva i nezavisnosti. Sa tako utvrđene liste, Evropski savet, opštom saglasnošću svojih članova, bira članove Evropske komisije. Nakon što Evropski parlament dâ saglasnost na izbor Evropske komisije u celini, Evropski savet kvalifikovanom većinom i formalno postavlja Evropsku komisiju.

EK odgovara za svoj rad Evropskom parlamentu. Ukoliko je nezadovoljan načinom na koji EK obavlja svoje poslove, Evropski parlament može izglasati nepoverenje Komisiji, a predsednik i članovi Evropske komisije dužni su da kolektivno podnesu ostavku.

NADLEŽNOST EVROPSKE KOMISIJE

- Predlaganje propisa EU: Komisija ima monopol zakonodavne inicijative, osim u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike i oblasti slobode, bezbednosti i pravde, gde ovo pravo deli sa državama članicama;
- Upravljanje programima i realizacija budžeta EU: postavljanje budžetskih prioriteta, zajedno sa Savetom EU i Evropskim parlamentom; priprema predloga godišnjeg budžeta, koji odobravaju Savet EU i Evropski parlament; nadgledanje trošenja sredstava EU, zajedno sa Revizorskim sudom;
- Nadgledanje sprovođenja prava Evropske unije, pod kontrolom Suda pravde, uz staranje o tome da države članice u potpunosti i pravilno sprovode osnivačke ugovore i odluke organa EU; takođe, Evropska komisija obezbeđuje primenu prava EU i može pojedincima (fizičkim i pravnim licima) izricati novčane kazne zbog povrede prava konkurencije;
- Obavljanje izvršne, koordinacione i upravljačke funkcije u skladu sa osnivačkim ugovorima – Savet EU i Evropski parlament mogu delegirati Komisiji donošenje odluka neophodnih za sprovođenje zakonodavnih akata;
- Predstavljanje Evropske unije u međunarodnim odnosima (osim u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike), zastupanje interesa EU u međunarodnim organizacijama, posebno u oblastima trgovinske politike i humanitarne pomoći; zajedno sa Savetom Komisija obezbeđuje jedinstvo spoljnih aktivnosti EU;
- Vođenje pregovora o zaključenju međunarodnih sporazuma u ime Evropske unije.

ISTORIJSKI OSVRT

Preteča Evropske komisije i prva evropska institucija nadnacionalnog karaktera bila je Visoka vlast (eng. *High Authority*), izvršno telo Evropske zajednice za ugalj i čelik, koje je počelo sa radom 1952. godine. Dve zajednice koje su osnovane Rimskim ugovorima – EEZ i Evroatom, imale su svoje posebne organe. Ugovorom o spajanju, koji je stupio na snagu 1967. godine, za sve tri zajednice uspostavljena je jedinstvena institucionalna struktura, koja je uključivala zajednički Savet i Komisiju. Sadašnji naziv Evropska komisija dobila je Ugovorom iz Lisabona.

EVROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

(eng. *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Evropski sud za ljudska prava, Savet Evrope, Opšta načela prava Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda predstavlja osnovni međunarodnopravni dokument za zaštitu ljudskih prava u Evropi. Zaključena je u okviru Saveta Evrope 1950. godine.

Konvencija se sastoji iz preambule, osnovnog teksta i 14 protokola. U preambuli je istaknuto da je osnov Konvencije Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija donela 1948. godine. Članom 1. utvrđuje se obaveza svih država potpisnica da poštuju prava i slobode koje garantuje Konvencija. U slučaju kršenja te obaveze i povrede propisanih sloboda i prava, predviđena je međunarodna sudska zaštita u Evropskom sudu za ljudska prava.

Konvencija garantuje osnovna prava i slobode:

- pravo na život
- zabranu mučenja, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja
- zabranu ropstva i prinudnog rada
- pravo na slobodu i sigurnost
- pravo na pravično suđenje
- kažnjavanje samo na osnovu zakona
- pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života
- slobodu misli, savesti i veroispovesti
- slobodu izražavanja
- slobodu okupljanja i udruživanja
- pravo na sklapanje braka
- pravo na pravni lek
- zabranu diskriminacije

Prvi deo Konvencije (čl. 2–18) sadrži osnovna prava i slobode. Drugi (čl. 19–51) uređuje funkcionisanje Evropskog suda za ljudska prava, a treći (čl. 51–59) reguliše proceduralna pitanja i nadležnost u vezi sa potpisivanjem, ratifikovanjem, tumačenjem, predmetnom, teritorijalnom i vremenskom primenom odredbi Konvencije.

Protokoli su pravna pravila kojima se vrše izmene i dopune osnovnog teksta Konvencije. Kada stupe na snagu postaju pravno obavezujući delovi Konvencije, a donose ih i ratifikuju potpisnice Konvencije i članice Saveta Evrope.

Konvencija sadrži odredbe o mehanizmu nadzora nad njenom primenom. U tom smislu ona sadrži određene elemente naddržavnosti, jer omogućuje pojedincima (fizičkim i pravnim licima), koji se nalaze pod jurisdikcijom država članica, da se po iscrpljivanju odgovarajućih nacionalnih pravnih lekova obrate Evropskom sudu za ljudska prava (detaljnije: *Evropski sud za ljudska prava*) sa zahtevom da se utvrdi povreda prava koja su garantovana ovim dokumentom. Postupak pred Evropskim sudom za ljudska prava pokreće se individualnim ili međudržavnim predstavkama. Presuda Evropskog suda za ljudska prava obavezujuća je za državu članicu na koju se odnosi, i ona je dužna da je izvrši. Komitet ministara Saveta Evrope vrši nadzor nad izvršenjem presuda Evropskog suda za ljudska prava.

Država koja podnese zahtev za prijem u članstvo Saveta Evrope dužna je da pristupi Konvenciji i usaglasi nacionalne zakone sa njom.

Države potpisnice imaju slobodu izbora ratifikacije protokola. Potpisnice Konvencije ratifikovale su sve protokole, osim sledećih:

- Protokol br. 1 nisu ratifikovale Monako i Švajcarska, a Andora ga nije potpisala;
- Protokol br. 4 nisu potpisale Andora, Grčka i Švajcarska, a ratifikaciju nisu izvršile Španija, Turska i Velika Britanija;
- Protokol br. 6 jedino Rusija nije ratifikovala;
- Protokol br. 7 nisu ratifikovale Belgija, Nemačka, Holandija, Turska i Španija, a države koje ga nisu potpisale su Andora i Velika Britanija;
- Protokol br. 12 nisu potpisale Andora, Bugarska, Danska, Francuska, Litvanija, Malta, Poljska, Švedska, Švajcarska i Velika Britanija.

KONVENCIJA I EVROPSKA UNIJA

Poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda predstavlja jednu od vrednosti na kojima je zasnovana Evropska unija. Osim toga, poštovanje ljudskih prava predstavlja opšte načelo prava EU (detaljnije: Opšta načela prava Evropske unije). EU i države članice obavezne su da poštuju osnovna prava onako kako su garantovana Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i kako proističu iz ustavnih tradicija zajedničkih za sve države članice.

Ugovorom iz Lisabona (2007) Evropska unija je dobila ovlašćenje da pristupi Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i da se podvrgne nadležnosti Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu. Pregovori o pristupanju Evropske unije Konvenciji su još u toku.

Državna zajednica Srbija i Crna Gora ratifikovala je Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda 2004. godine. Nakon raspada Državne zajednice 2006, Srbija je kao sukcesor ostala potpisnica Konvencije, koja je postala deo njenog pravnog sistema.

ISTORIJSKI OSVRT

Član 17. Protokola br. 14 predviđa mogućnost da Evropska unija postane članica Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda potpisana je u Rimu 4. novembra 1950. Stupila je na snagu 3. septembra 1953. Prve potpisnice bile su Belgija, Danska, Francuska, Nemačka, Irska, Italija, Island, Luksemburg, Holandija, Norveška, Turska i Velika Britanija.

Konvencija je nastala iz ideje država Evrope o uspostavljanju jedinstvene zaštite ljudskih prava i individualnih političkih sloboda, što, uz vladavinu prava, čini temelj demokratije. Ovom kodifikacijom počela je pravna standardizacija na evropskom tlu, koja se odvija u skladu sa Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima. Naknadnim protokolima uvedena su nova i proširena postojeća prava iz Konvencije i unapređen je mehanizam za njihovu zaštitu. Poslednji od njih, Protokol br. 14, usvojen je 2004. i stupio je na snagu 2010. godine. U toku 2013. usvojeni su Protokol br. 15 i Protokol br. 16, koji se još nalaze u procesu ratifikacije u državama članicama Saveta Evrope.

Tekst Konvencije zvanično je preveden i objavljen na 30 jezika, a ratifikacija je izvršena u svim državama Saveta Evrope.

EVROPSKA MREŽA POTROŠAČKIH CENTARA

(eng. *European Consumer Centres Network – ECC-Net*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Politika Evropske unije u oblasti zaštite potrošača

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/consumers/solving_consumer_disputes/non-judicial_redress/ecc-net/index_en.htm

Evropska mreža potrošačkih centara osnovana je kako bi:

- potrošačima pružila informacije na osnovu kojih će moći da nabavljaju proizvode i usluge poznajući svoja prava i dužnosti;
- odgovorila na direktne zahteve potrošača i drugih aktera;
- u slučaju žalbi, pomogla i pružila podršku potrošačima u komunikaciji sa poslovnim operaterima;
- tamo gde je potrebno, pomogla potrošačima u sporu.

U svakoj državi članici postoje nacionalne kontakt tačke koje su deo ove mreže. Island i Norveška, članice Evropskog ekonomskog prostora, takođe imaju nacionalne kontakt tačke.

Rad mreže obezbeđen je budžetom Evropskog programa za potrošačku politiku. Cilj ovog programa je da omogući saradnju između država članica u oblasti zaštite potrošača.

EVROPSKA MREŽA ZA RURALNI RAZVOJ

(eng. *European Network for Rural Development – ENRD*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, Zajednička poljoprivredna politika

INTERNET IZVOR: <https://enrd.ec.europa.eu/>

Evropska mreža za ruralni razvoj (EMRR) jeste platforma osnovana s ciljem da povezuje aktere ruralnog razvoja u celoj Evropskoj uniji. Mreža doprinosi efikasnom sprovođenju programa za ruralni razvoj država članica kroz razmenu znanja i informacija, kao i kroz saradnju ruralnih delova Evrope. Evropska mreža za ruralni razvoj tesno je povezana sa Evropskim poljoprivrednim fondom za ruralni razvoj (detaljnije: *Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj*) i zajedničkom poljoprivrednom politikom (detaljnije: *Zajednička poljoprivredna politika*). EMRR služi kao platforma za razmenu informacija o ruralnom razvoju, programima, politikama, projektima. Takođe, EMRR je neformalna organizacija. Članstvo u organizaciji je otvoreno za sve subjekte (grupe ili pojedince) koji imaju interes da učestvuju u njenom radu.

ČETIRI KLJUČNA CILJA MREŽE

1. Veće učešće zainteresovanih strana u ruralnom razvoju
2. Poboljšavanje kvaliteta programa ruralnog razvoja
3. Bolje informisanje o prednostima politike ruralnog razvoja
4. Podrška ocenjivanju programa ruralnog razvoja

Da bi se postigli najbolji rezultati u ovoj oblasti, na nivou Evropske unije su uspostavljene nacionalne ruralne mreže kao podrška razmeni znanja između svih aktera uključenih u proces sprovođenja politike ruralnog razvoja u državama članicama EU (državni organi, ekonomski i socijalni partneri i relevantna tela koja predstavljaju civilno društvo). Nacionalne ruralne mreže sastaju se dva-tri puta godišnje da bi diskutovale o problemima i razmenile mišljenja o ruralnom razvoju.

UPRAVLJANJE MREŽOM

Mrežu vode upravne strukture koje su sastavljene od interesnih grupa u oblasti ruralnog razvoja. Postoje i manje upravljačke grupe, koje su zadužene za praćenje rada unutar EMRR-a nekoliko puta godišnje. Postoji i skupština EMRR-a, koja se sastaje jednom godišnje kako bi utvrdila smernice za rad, strateški pravac i istakla novonastale probleme i važne teme kojima mreža treba da se bavi. Pored Skupštine, postoji i Grupa za upravljanje, koja se sastaje dva ili tri puta godišnje i osigurava dobru koordinaciju rada mreže.

EVROPSKA ODBRAMBENA AGENCIJA

(eng. *European Defence Agency – EDA*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 28. Ugovora o EU, Zajednička akcija Saveta 2004/551/CFSP od 12. jula 2004. godine o osnivanju Evropske odbrambene agencije

POVEZANI POJMOVI: Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika

INTERNET IZVOR: <http://www.eda.europa.eu>

Evropska odbrambena agencija je međuvladina agencija Evropskog saveta. Njena glavna funkcija je da podiže odbrambenu sposobnost Evropske unije, pomažući državama članicama i Evropskom savetu. Domen njenog rada je upravljanje u kriznim situacijama i vođenje zajedničke spoljne i bezbednosne politike.

Agencija je pod nadležnošću Saveta EU, od kojeg dobija uputstva i redovno ga izveštava o svojim aktivnostima. Savet EU kvalifikovanom većinom donosi odluku kojom se utvrđuju statut, sedište i poslovnik Agencije. U okviru Agencije osnivaju se posebne grupe koje okupljaju države članice koje učestvuju u zajedničkim projektima. Agencija obavlja svoje zadatke u saradnji sa Evropskom komisijom kada je to potrebno. Glavni zadaci Agencije su da:

- doprinosi utvrđivanju ciljeva u pogledu vojnih sposobnosti država članica i ocenjivanju poštovanja obaveza koje su države članice preuzele u tom pogledu;
- podstiče usklađivanje operativnih potreba;
- predlaže multilateralne projekte radi ostvarivanja ciljeva u pogledu vojnih sposobnosti, obezbeđuje usklađivanje programa koje sprovode države članice i upravljanje posebnim programima saradnje;
- pruža podršku istraživanjima odbrambene tehnologije, usklađuje je i planira zajedničke istraživačke aktivnosti i proučavanja tehničkih rešenja koja ispunjavaju buduće operativne potrebe;
- doprinosi utvrđivanju i, po potrebi, sprovođenju svake korisne mere za jačanje industrijske i tehnološke osnove u sektoru odbrane, kao i za povećanje delotvornosti vojne potrošnje.

ORGANIZACIJA

Evropska odbrambena agencija jedina je agencija EU čiji se Upravni odbor sastoji od ministara država članica. Ministri odbrane odlučuju o godišnjem budžetu, programu rada za naredne tri godine, godišnjem planu rada, kao i o projektima, programima i inicijativama na sastancima koji se održavaju najmanje dvaput godišnje. Na čelu Upravnog odbora je rukovodilac Agencije. Tu funkciju po službenoj dužnosti obavlja visoki predstavnik Unije za spoljnu i bezbednosnu politiku. Rukovodilac postavlja izvršnog direktora, koji je odgovoran za nadzor i koordinaciju tri operativna direktorata: direktorata za saradnju, planiranje i podršku, direktorata za sposobnost, naoružanje i tehnologiju i direktorata za evropske sinergije i inovacije.

Sve članice Evropske unije, osim Danske, učestvuju u Evropskoj odbrambenoj agenciji. Pored članstva, države članice mogu da biraju u kojim će projektima učestvovati, u skladu sa nacionalnim interesima. Države koje nisu članice saraduju sa agencijom na projektima i programima na osnovu administrativnog ugovora o saradnji. Sporazum odobrava Evropski savet, dok je rukovodilac Agencije odgovoran za pregovaranje i zaključivanje ugovora u skladu sa smernicama Upravnog odbora. Države koje su potpisale administrativne ugovore o saradnji su: Norveška (2006), Švajcarska (2012), Srbija (2013) i Ukrajina (2015).

NADLEŽNOSTI

- Razvoj odbrambenih sposobnosti u kriznim oblastima
- Podsticanje i jačanje evropske saradnje u naoružanju
- Rad na jačanju odbrambenih tehnologija i vojne industrije
- Povećanje efektivnosti istraživanja o evropskoj odbrani.

Ove nadležnosti ostvaruju se pomoću četiri strategije: Plana razvijanja sposobnosti (*Capability Development Plan*), Evropske strategije za istraživanje i tehnologiju u odbrani (*European Defence Research & Technology Strategy*), Evropske strategije saradnje u naoružanju (*European Armaments Cooperation Strategy*) i Strategije za evropsku tehnološku i industrijsku bazu u odbrani (*European Defence Technological and Industrial Base Strategy*).

SRBIJA I EVROPSKA ODBRAMBENA AGENCIJA

Srbija je 2013. godine potpisala administrativni aranžman sa Evropskom odbrambenom agencijom, pa može da učestvuje u njenim projektima i programima. Time Republika Srbija unapređuje saradnju sa državama članicama EU, poboljšava namensku industriju i

istraživačke potencijale domaćih instituta, unapređuje vojne i odbrambene sposobnosti tehnološkom modernizacijom srpskih oružanih snaga. Od 17. marta 2016. Srbija je zvanično pristupila i projektu EU *Satcom Market*, koji je osmišljen tako da omogući fleksibilna rešenja u komercijalnoj satelitskoj komunikaciji.

ISTORIJSKI OSVRT

Stvaranje Evropske odbrambene agencije prvi put se spominje na zasedanjima Konventa o budućnosti Evrope (2002–2003), kada je pripremljen nacrt Ugovora o ustavu EU. Pri Konventu je oformljena posebna radna grupa za razmatranje saradnje država članica u sektoru odbrane. Čitava radna grupa podržala je veliku potrebu za saradnjom članica u vojnoj industriji i jačanje odbrambenih tehnologija. Evropski savet je na sednici u Solunu 14. juna 2003. podržao predloženi nacrt Ugovora o ustavu EU, u kojem je predviđeno i osnivanje Evropske odbrambene agencije. Uprkos odustajanju od ratifikacije Ugovora o ustavu EU, Evropska odbrambena agencija osnovana je zajedničkom akcijom Saveta od 12. jula 2004.

EVROPSKA OKVIRNA KONVENCIJA O PREKOGRANIČNOJ SARADNJI IZMEĐU TERITORIJALNIH ZAJEDNICA ILI VLASTI

(eng. *European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Savet Evrope, Evropska teritorijalna saradnja, Evropska povelja o lokalnoj samoupravi

INTERNET IZVOR: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

Evropska okvirna konvencija o prekograničnoj saradnji između teritorijalnih zajednica ili vlasti, tj. Madridska konvencija, predstavlja pravni okvir za uspostavljanje prekograničnih regiona. Glavni cilj je saradnja između pograničnih teritorijalnih zajednica ili vlasti na polju regionalnog, urbanog i ruralnog razvoja, zaštite životne sredine, unapređenja sistema javnih nabavki i pružanja usluga i uzajamne pomoći u vanrednim situacijama.

Madridsku konvenciju usvojio je Savet Evrope. Otvorena je za potpisivanje od 1980. godine, a stupila je na snagu naredne godine. Do sada je Konvenciju potpisala 41 država (uključujući i Srbiju), a ratifikovalo je 39 država. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonije i Srbija još nisu ratifikovale Konvenciju. S obzirom na to da su ugovorne strane Madridske konvencije i države članice EU, ova konvencija smatra se delom pravnih tekovina Evropske unije.

Uz Konvenciju su zaključena tri dodatna protokola. Prvi protokol iz 1995. godine odnosi se na pravo lokalnih i regionalnih jedinica na zaključivanje sporazuma o prekograničnoj saradnji sa teritorijalnim zajednicama ili vlastima drugih država. Drugim protokolom iz 1998. omogućeni su zaključivanje sporazuma i saradnja između teritorijalnih zajednica koje se ne graniče. Treći protokol ili Protokol o grupisanju saradnje evroregiona Saveta Evrope, sadrži osnovne odredbe za uspostavljanje i rad tela za prekograničnu i međuregionalnu saradnju. Te odredbe bi u potpunosti bile usaglašene sa regulativom EU. Protokol je otvoren za potpisivanje od 2009. godine.

OSNOVNE ODREDBE

Konvencija sadrži konkretne modele sporazuma, i to su:

- model međudržavnih sporazuma o prekograničnoj saradnji na lokalnom i regionalnom nivou – odnosi se na unapređenje prekogranične saradnje koja spada isključivo u nadležnosti država;
- model sporazuma, ugovora i statuta koji mogu služiti kao osnov za prekograničnu saradnju između teritorijalnih zajednica i vlasti – definiše se

pravni okvir za zaključivanje sporazuma između teritorijalnih vlasti ili zajednica u granicama njihovih međunarodnopravnih kapaciteta u zavisnosti od nacionalnih zakonodavstava država potpisnica.

Teritorijalne zajednice ili vlasti su zajednice, vlasti ili tela koja vrše funkcije na lokalnom ili regionalnom nivou i predviđene su nacionalnim pravom svake države. Međutim, svaka ugovorna strana može, u vreme potpisivanja Konvencije ili kasnije, nakon obaveštavanja generalnog sekretara Saveta Evrope, imenovati zajednice, vlasti ili tela na koje namerava da ograniči primenu Konvencije ili koje namerava da isključi iz njenog delokruga.

Prekogranična saradnja podrazumeva svaku zajedničku akciju pokrenutu kako bi se ojačali i održavali dobrosusedski odnosi između teritorijalnih zajednica ili vlasti dve ili više država potpisnica; podrazumeva i zaključivanje bilo kojih sporazuma i aranžmana neophodnih za ovu svrhu. Prekogranična saradnja odvijaće se u nadležnosti teritorijalnih zajednica ili vlasti, kako je određeno nacionalnim pravom. Obim i priroda tih ovlašćenja ne mogu se menjati Konvencijom.

Komitet ministara Saveta Evrope može jednoglasno odlučiti da pozove bilo koju evropsku državu koja nije članica Saveta Evrope da pristupi Konvenciji. Sa ovim pozivom mora biti saglasna doslovce svaka država koja je potvrdila Konvenciju. Kada država tako pristupa, treba da generalnom sekretaru Saveta Evrope deponuje instrumente o pristupanju, koji stupaju na snagu tri meseca od datuma deponovanja.

Republika Srbija je potpisala Konvenciju uz izjavu kojom je naglašeno da, zaključivanjem ugovora i sporazuma teritorijalnih jedinica ili vlasti, jedino Republika Srbija ima međunarodnopravni kapacitet. Na ovaj način jasno se navodi da je država jedini nosilac međunarodnopravnog subjektiviteta. Na ovakve i slične izjave prilikom ratifikacije odlučile su se Italija, Španija, Slovačka, Gruzija i Azerbejdžan.

EVROPSKA POVELJA O LOKALNOJ SAMOUPRAVI

(eng. *European Charter of Local Self-government*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Evropska povelja o lokalnoj samoupravi iz Strazbura od 15. oktobra 1985. godine

POVEZANI POJMOVI: Savet Evrope, Evropska teritorijalna saradnja, Nadležnosti Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/122>

Evropska povelja o lokalnoj samoupravi obavezuje države koje su ratifikovale ovaj dokument da lokalnim vlastima garantuju visok stepen autonomije. Povelja predstavlja jedan od prvih pravnih instrumenata koji utvrđuju načelo supsidijarnosti (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*). Njen glavni cilj je da postavi standarde za uspostavljanje i rad nivoa vlasti koji je najbliži građanima, i tako članovima konkretne lokalne zajednice obezbedi efektivno učešće u odlučivanju o onome što ih se tiče u svakodnevnom životu. S tim u vezi, predviđeno je da se lokalne vlasti biraju na osnovu opšteg prava glasa. Povelja otelotvoruje ubeđenje da je stepen samouprave koje uživaju lokalne vlasti odraz demokratičnosti jednog društva u celini.

Povelju je usvojio Savet Evrope. Otvorena je za potpisivanje 15. oktobra 1985, a stupila je na snagu 1. septembra 1988. Povelju je ratifikovala većina članica Saveta Evrope: Austrija (1987), Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija (1997), Bugarska (1995), Češka (1999), Danska (1988), Estonija (1994), Finska (1991), Grčka (1989), Holandija (1991), Hrvatska (1997), Island (1991), Italija (1990), Kipar (1988), Letonija (1996), Lihtenštajn (1988), Litvanija (1999), Luksemburg (1987), Mađarska (1994), Malta (1993), Moldavija (1997), SR Nemačka (1988), Norveška (1989), Poljska (1993), Portugalija (1990), Rumunija (1998), Rusija (1998), Slovenija (1996), Španija (1988), Švedska (1989), Turska (1992), Ukrajina (1997) i Velika Britanija (1998). S obzirom na to da su potpisnice Povelje ujedno i države članice Evropske unije, ona se smatra delom pravnih tekovina EU.

OSNOVNE ODREDBE

Povelja proklamuje načela lokalne samouprave. Lokalna samouprava je pravo i sposobnost lokalnih vlasti da, u okviru zakonskih ograničenja, uređuju aktivnosti i upravljaju bitnim delom javnih poslova pod svojom odgovornošću i u interesu lokalnog stanovništva. Prema Povelji, osnovna ovlašćenja i odgovornosti lokalnih organa vlasti treba da budu predviđeni ustavom, zakonom ili statutom. Druga vlast, centralna ili regionalna, ne sme narušavati ili ograničavati lokalnu, osim po zakonu. Lokalni organi vlasti, u okviru nacionalne ekonomske politike, imaju pravo na adekvatna sopstvena finansijska sredstva, kojima mogu slobodno da raspolažu u skladu sa svojim ovlašćenjima.

Načela lokalne samouprave sadržana u ovoj povelji primenjuju se na sve kategorije lokalnih vlasti koje postoje na teritoriji države ugovornice. Međutim, svaka ugovorna strana može, prilikom deponovanja instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja, odrediti s kojim kategorijama lokalnih ili regionalnih vlasti namerava da saraduje ili, pak, koje kategorije želi da isključi. Ona takođe može da uključi nove kategorije lokalnih ili regionalnih vlasti određenih Poveljom kasnijom notifikacijom generalnom sekretaru Saveta Evrope.

U okviru Saveta Evrope deluje Kongres lokalnih i regionalnih vlasti, koji vrši nadzor nad tim kako države ugovornice ispunjavaju obaveze iz Povelje.

Svaka strana ugovornica može da otkaže Povelju u bilo koje vreme nakon pet godina od datuma kada je Povelja za nju stupila na snagu. Država koja želi da otkaže Povelju obaveštava generalnog sekretara Saveta Evrope o svojoj nameri šest meseci unapred. Otkazivanje jedne strane ne utiče na važenje Povelje između ostalih strana ugovornica, pod uslovom da ih u svakom momentu ima najmanje četiri.

EVROPSKA PRAVOSUDNA MREŽA

(eng. *European Judicial Network – EJM*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Odluka Saveta 98/428/JHA od 29. juna 1998. godine i Odluka Saveta 2008/976/JHA od 16. decembra 2008. godine

POVEZANI POJMOVI: Evrodžast, Prostor slobode, bezbednosti i pravde

INTERNET IZVOR: https://www.ejm-crimjust.europa.eu/ejm/EJM_StaticPage.aspx?Bread=2

Evropska pravosudna mreža (EJM) jeste mreža nacionalnih kontakt tačkaka država članica EU za lakšu saradnju pravosudnih organa u krivičnim procesima. Osnovana je odlukom Saveta 1998. godine kao važan instrument u okviru Akcionog plana za borbu protiv organizovanog kriminala, koji je takođe usvojio Savet 1997. godine. U decembru 2008. Savet je usvojio novu odluku, kojom je ojačao pravni status EJM.

Evropsku pravosudnu mrežu čine kontakt tačke u svakoj državi članici. Određuju ih centralne vlasti zadužene za međunarodnu pravosudnu saradnju i pravosudni organi ili drugi nadležni organi sa specifičnim odgovornostima u međunarodnoj pravosudnoj saradnji. Osnovna uloga tačkaka EJM, koje deluju kao „aktivni posrednici“, jeste da olakša pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima između država članica EU, naročito u borbi protiv teških krivičnih dela. Kako bi se ovo postiglo, kontakt tačke EJM pomažu u neposrednom povezivanju nadležnih organa pružajući pravne i praktične informacije za pripremu delotvornih zahteva za pravosudnu saradnju ili za bolju pravosudnu saradnju u celini. Kontakt tačke EJM, takođe, promovišu obuke o pravosudnoj saradnji. Svaka država članica određuje jednu osobu za svog nacionalnog koordinatora u kontakt tačkama EJM.

Evropska pravosudna mreža održava bliske i privilegovane odnose sa Evrodžastom (detaljnije: *Evrodžast*) u ispunjenju svoje misije.

Sekretarijat EJM-a je odgovoran za administraciju i informisanje javnosti, povezuje se i saraduje sa ostalim službama i telima u oblasti krivičnog prava unutar i izvan Evropske unije, pruža podršku državi članici koja predsedava Savetu EU prilikom organizacije sastanaka, priprema akcione planove za nove projekte, deli informacije o izazovima, problemima i svim drugim pitanjima o međunarodnoj pravosudnoj saradnji sa nacionalnim tačkama EJM i drugo. Sekretarijat je smešten u sedištu Evrodžasta u Hagu.

Evropska pravosudna mreža ima najmanje tri plenarna sastanka godišnje i tada se organizuju diskusije, razmenjuju iskustva i upoznaju kontakt tačke kako bi se poboljšao rad Mreže. Dva plenarna sastanka održavaju se u državi koja predsedava Savetu EU (na kraju svakog semestra). Ovi sastanci omogućavaju kontakt tačkama iz svih zemalja članica da se upoznaju sa vlastima domaćina i da posete specifična tela nadležna za pravosudnu saradnju. Na plenarnom sastanku prisutne su najmanje tri kontakt tačke po državi članici, po dve kontakt tačke država kandidata i pridruženih zemalja, kao i jedna kontakt osoba iz partnerskih zemalja i posmatrači. Jednom godišnje (februar ili mart) održava se redovan sastanak u prostorijama Evrodžasta u Hagu. Evropska pravosudna mreža učestvuje kao partner u *IPA 2014* projektu „Međunarodna saradnja u krivičnom pravu: Mreže tužilaca Zapadnog Balkana“.

EVROPSKA PRIVREDNA DRUŠTVA

(eng. *European Legal Entities*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Uredba Saveta 2157/2001, Uredba Saveta 1435/2003, Uredba Saveta 2137/85

POVEZANI POJMOVI: Unutrašnje tržište Evropske unije, Četiri slobode

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/justice/civil/company-law/eu-company-law/index_en.htm

Evropska privredna društva podrazumevaju nadnacionalne privredne subjekte koji posluju na unutrašnjem tržištu EU: evropsku kompaniju, evropsku zadrugu i evropsku ekonomsku interesnu grupaciju. Njihovo osnivanje i poslovanje je regulisano odgovarajućim uredbama Saveta EU radi stvaranja povoljnijih uslova za poslovanje privrednih subjekata u Evropskoj uniji.

Uredbom Saveta br. 2157/2001 od 10. novembra 2001. godine omogućeno je osnivanje nadnacionalnog trgovačkog društva – evropske kompanije (eng. *European Company*, lat. *Societas Europea – SE*). Uredbom Saveta 1435/2003 od 22. jula 2003. godine predviđena je mogućnost osnivanja evropske zadruge (eng. *European Cooperative Society – SCE*), dok je Uredbom Saveta 2137/85 od 25. jula 1985. godine regulisano osnivanje evropske ekonomske interesne grupacije (eng. *European Economic Interest Groupings – EEIGs*).

EVROPSKA KOMPANIJA

Uredba 2157/2001 direktno uređuje osnivanje, status i rad evropske kompanije, dok su sva druga pitanja ostavljena zakonodavstvima država članica ili drugim propisima EU. Evropska kompanija može da se osnuje na više načina i svaki oblik je precizno definisan Uredbom: spajanjem zasebnih akcionarskih društava iz različitih država članica; stvaranjem holdinga akcionarskih društava ili društava sa ograničenom odgovornošću koja imaju sedišta registrovana u različitim državama članicama ili koja su imala društvo kći (zavisno društvo) ili ogranak barem dve godine u državama članicama (pored one u kojoj su registrovana); osnivanjem zavisnog društva kupovinom akcija (pod istim uslovima koji važe za stvaranje holdinga); preuređivanjem akcionarskog društva u evropsku kompaniju u slučaju da ima registrovano sedište u jednoj državi EU i da je imala društvo kći u drugoj državi članici EU barem dve godine.

Uredbom su propisani minimalni osnivački kapital (120.000 evra), osnivački akti, statut, sedište evropske kompanije, kao i premeštanje sedišta u drugu državu članicu. Pitanje naziva evropske kompanije, njene registracije i dostupnosti podataka trećim licima takođe su uređeni ovom Uredbom. Određena je i struktura organa evropske kompanije i njihova nadležnost: generalna skupština, jedan ili dva organa upravljanja, upravni organ, nadzorni organ. Uređeno je i pitanje godišnjih i konsolidovanih računa, prestanka, likvidacije, nesolventnosti i nelikvidnosti.

Položaj zaposlenih i njihovo učešće u upravljanju evropskom kompanijom uređeno je Direktivom Saveta 2001/86/EZ.

Uredba je stupila na snagu 2004. godine, ali države članice još nisu dovoljno usaglasile propise u ovoj oblasti i u svoje zakonodavstvo unele izmene koje bi omogućile primenu Uredbe i osnivanje evropske kompanije.

EVROPSKA ZADRUGA (EVROPSKO ZADRUŽNO DRUŠTVO)

Uredbom 1435/2003 definisano je da je evropsko zadružno društvo pravno lice, koje svojim članovima omogućava da obavljaju zajedničke aktivnosti, čuvajući svoju nezavisnost. Osnovni cilj evropskog zadružnog društva je da zadovolji potrebe svojih članova, odnosno razvoj njihovih ekonomskih ili društvenih aktivnosti, a ne sticanje dobiti za sebe. Ukoliko se ona pak ostvari, članovi zadružnog društva učestvuju u dobiti srazmerno svom doprinosu poslovanju zadružnog društva i pruženim uslugama, a ne uloženom kapitalu.

Cilj Uredbe 1435/2003 jeste da omogući zadrugama da obavljaju prekogranične i transnacionalne aktivnosti. Iz tog razloga zadržno društvo mogu da čine članovi iz više država članica. Evropsko zadržno društvo mogu osnovati: pet građana EU iz najmanje dve države članice; ili pet građana i pravnih lica sa boravištem odnosno sedištem na teritoriji najmanje dve države članice; ili dva pravna lica iz različitih država članica; ono može nastati i spajanjem zadruga iz dve države članice ili preregistracijom zadruga osnovane prema pravu države članice, koja najmanje dve godine ima društvo kći na teritoriji druge države članice.

Uredbom su propisani minimalni osnivački kapital (30.000 evra), statut, sedišta i promena sedišta zadržnog društva. Organi zadržnog društva su opšti zbor članova i jedan ili dva organa upravljanja. U prvom slučaju zadržgom upravlja administrativni odbor, a u drugom njome upravlja upravni i nadzorni odbor. Uredbom su regulisana i pitanja raspodele profita, finansijskog poslovanja, stečaja i likvidacije zadržnog društva.

EVROPSKA EKONOMSKA INTERESNA GRUPACIJA (EEIG)

Evropska ekonomska interesna grupacija je oblik interesnog i poslovnog povezivanja čiji je cilj olakšavanje ili razvijanje ekonomskih aktivnosti njenih članova udruživanjem sredstava, delatnosti, znanja i iskustva. Cilj osnivanja *EEIG* nije sticanje dobiti za sebe, već koordinacija i saradnja pri obavljanju dogovorenih poslova, što njenim članovima omogućava bolje poslovne rezultate nego da deluju pojedinačno. Ukoliko grupacija ostvari dobit, ona pripada članovima i deli se jednako, osim ako ugovorom o osnivanju nije drugačije predviđeno.

Uredbom 2137/85 nije propisan minimalni iznos osnivačkog kapitala tako da grupacija može da se osnuje i bez početnog osnivačkog kapitala. U tom slučaju članovi mogu predvideti druge oblike finansiranja *EEIG*: doprinose, zajmove i dr.

Uredba propisuje da *EEIG* mogu da osnuju pravna lica sa sedištem u Evropskoj uniji. Pojedinci mogu osnovati *EEIG* ukoliko se bave industrijskim, komercijalnim, zanatskim ili poljoprivrednim delatnostima ili ukoliko pružaju profesionalne i druge usluge u EU. *EEIG* mora da ima najmanje dva člana iz različitih država članica i ne sme da zapošljava više od 500 ljudi.

Evropska ekonomska interesna grupacija osniva se ugovorom koji sadrži ime, zvaničnu adresu, predmet poslovanja, mesto registracije, imena osnivača i rok na koji se ugovor zaključuje. Ugovor, odnosno grupacija, registruje se u državi gde grupacija ima zvanično sedišta i u svakoj drugoj državi članici u kojoj ima članice. U pisom u registar grupacija stiče poslovnu sposobnost na čitavoj teritoriji Evropske unije. Osnivanje i prestanak grupacije objavljuju se u Službenom listu Evropske unije (serije C i S).

Uredba propisuje i pravila o kapitalu, unutrašnjem funkcionisanju i odgovornosti članova grupacije. *EEIG* ima dva organa: zbor članova i jednog ili više direktora, a postoji mogućnost da se osnuju i drugi organi.

Uredba o Statutu *EEIG* usvojena je 25. juna 1985, a primenjuje se od 1. juna 1989. godine u svim državama članicama.

EVROPSKA SLUŽBA ZA SPOLJNE POSLOVE

(eng. *European External Action Service – EEAS*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 27. Ugovora o EU; Odluka Saveta EU br. 427/2010/EU od 26. jula 2010. godine

POVEZANI POJMOVI: Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika, Savet Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://www.eeas.europa.eu/index_en.htm

Evropska služba za spoljne poslove je diplomatska služba Evropske unije. Ona pomaže visokom predstavniku Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku (detaljnije: *Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku*) u vođenju spoljnih poslova i politike bezbednosti Evropske unije.

Služba održava postojanost i usaglašenost spoljnih aktivnosti Evropske unije, nadgleda sprovođenje spoljnih politika, strategija, misija, instrumenata i rad 139 delegacija Evropske unije. Takođe, pruža stručnu i tehničku podršku predsedniku Evropskog saveta i predsedniku Evropske komisije u delu njihovih nadležnosti u spoljnim aktivnostima EU.

Jedan veoma važan segment delovanja Službe ogleda se u pružanju stručne i tehničke pomoći visokom predstavniku Unije prilikom predsedavanja na sastancima Saveta za spoljne poslove EU (detaljnije: *Savet Evropske unije*).

Sedište je u Briselu.

STRUKTURA

Evropska služba za spoljne poslove funkcioniše pod rukovodstvom visokog predstavnika Unije. Kako bi se obezbedila postojanost i skladno delovanje Službe, visokom predstavniku Unije pomažu:

1. *Služba za instrumente spoljne politike* (eng. *Foreign Policy Instruments Service*) – služba Evropske komisije, i
2. *predsednik Vojnog komiteta Evropske unije* (eng. *European Union Military Committee*) kome pomaže *Vojni štab Evropske unije* (eng. *European Union Military Staff*).

Delegacije Evropske unije zvanično predstavljaju EU u trećim državama i međunarodnim organizacijama. One blisko sarađuju sa lokalnim diplomatskim misijama država članica tako što pospešuju delokrug rada EEAS-a. Uloga im je da predstave, objasne i ostvare spoljnu politiku Evropske unije.

Na čelu Službe je generalni sekretar, koji koordinira i usklađuje rad delegacija EU u trećim državama i međunarodnim organizacijama. Generalni sekretar ima pomoćnike:

- za ekonomska i globalna pitanja,
- za politička pitanja,
- za zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku i rešavanje kriza.

Evropska služba za spoljne poslove predstavlja Evropsku uniju i njene građane u 139 zemalja sveta. Radi bolje operativnosti, podeljena je po geografskim i tematskim direkcijama. Postoji pet geografskih direkcija:

1. Afrika,
2. Azija i Pacifik,
3. Amerika,
4. Bliski istok i severna Afrika, i
5. Evropa i srednja Azija.

Službu čine detaširane diplomate država članica, službenici Evropske komisije i Generalnog sekretarijata Saveta EU. Evropska služba za spoljne poslove ima status autonomnog tela Unije, ima pravnu sposobnost za preuzimanje radnji iz svoje nadležnosti i sopstveni budžet.

ISTORIJSKI OSVRT

Funkcija visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku uspostavljena je Ugovorom iz Amsterdama 1997. godine. Sa druge strane, Evropska komisija je kroz svoje delegacije nastavila da predstavlja EU u trećim državama i međunarodnim organizacijama. Da bi se obezbedila bolja koordinacija i veća efikasnost spoljne politike EU, javila se ideja o stvaranju jedinstvene diplomatske službe EU pod rukovodstvom visokog predstavnika Unije. Pravni osnov za to stvoren je Ugovorom iz Lisabona 2007. godine. Evropska služba za spoljne poslove osnovana je na predlog visokog predstavnika Unije, odlukom Saveta EU br. 427/2010/EU od 26. jula 2010. Formalno je počela sa radom 1. januara 2011.

EVROPSKA SLUŽBA ZA ZAPOŠLJAVANJE

(eng. *European Employment Services – EURES*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

POVEZANI POJMOVI: Četiri slobode, Unutrašnje tržište Evropske unije

INTERNET IZVOR: <https://ec.europa.eu/eures/eures-searchengine/page/main#/simpleSearch>

Evropska služba za zapošljavanje (*EURES*) jeste mreža koja omogućava slobodno kretanje radnika unutar država Evropske unije i Švajcarske, Islanda, Lihtenštajna i Norveške. Putem portala i mreže od preko 900 savetnika, *EURES* pruža usluge i onima koji traže posao i poslodavcima. Posebno je posvećena kretanju radnika i radnoj integraciji u pograničnim regionima unutar Unije.

Strukturu *EURES*-a čine Evropska kancelarija za koordinaciju, nacionalne kancelarije za koordinaciju, partneri *EURES*-a i priključeni partneri *EURES*-a (videti u grafičkom prikazu). Evropska kancelarija i nacionalne

kancelarije za koordinaciju nadgledaju aktivnosti na nacionalnom i evropskom nivou, dok su partneri zaduženi da obezbede informacije o slobodnim radnim mestima i načinu regrutovanja radnika, kao i o onima koji traže posao i poslodavcima.

Evropska služba za zapošljavanje uspostavljena je 1993. godine kao mreža Evropske komisije, javnih službi za zapošljavanje u državama članicama Evropskog ekonomskog prostora (plus Norveška, Island i Lihtenštajn) i drugih partnera. Švajcarska se uključila u mrežu 2002. godine.

EVROPSKA STRATEGIJA ZAPOŠLJAVANJA

(eng. *European Employment Strategy – EES*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 145–150, 156–159. i 162–164. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Evropski semestar, Evropska služba za zapošljavanje, Otvoreni metod koordinacije

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=en>

Cilj Evropske strategije zapošljavanja (ESZ) jeste otvaranje dodatnih i kvalitetnijih radnih mesta širom Evropske unije. Sastavni je deo Strategije *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*) i sprovodi se kroz Evropski semestar (detaljnije: *Evropski semestar*).

Odbor za zapošljavanje Saveta EU glavno je savetodavno telo za zapošljavanje i socijalna pitanja i pruža pomoć ministarstvima nadležnim za ovo pitanje u državama članicama i Ekonomskom i socijalnom komitetu. Odbor je osnovan odlukom Saveta EU od 24. januara 2000. Redovno se sastaje tokom cele godine, a održava i konsultacije sa evropskim socijalnim partnerima (sindikatom i poslodavcima). Takođe, redovno se sastaje i sa drugim srodnim odborima Saveta EU (posebno sa odborima za ekonomsku politiku, socijalnu zaštitu i obrazovanje) kako bi se razgovaralo o pitanjima od zajedničkog interesa.

Sprovođenje Evropske strategije zapošljavanja obuhvata četiri faze Evropskog semestra:

1. Smernice za zapošljavanje su skup zajedničkih prioriteta i ciljeva politika zapošljavanja koje predlaže Evropska komisija, dogovaraju nacionalne vlade, a donosi Savet EU.
2. Zajednički izveštaj o zapošljavanju zasnovan je na: (a) proceni stanja zapošljavanja u Evropi, (b) sprovođenju smernica za zapošljavanje i (c) proceni pregleda ključnih pokazatelja zapošljavanja i socijalnih pokazatelja. Pregled objavljuje Evropska komisija i usvaja Savet EU.
3. Nacionalne programe reformi (NPR) podnose nacionalne vlade, a Komisija analizira njihovu usklađenost sa Strategijom *Evropa 2020*.
4. Na osnovu procene NPR, Evropska komisija objavljuje niz izveštaja za pojedinu državu. U njima se analizira ekonomska politika država članica i daju preporuke za pojedine države članice.

ISTORIJSKI OSVRT

Na sednici Evropskog saveta u Luksemburgu, novembra 1997. godine pokrenuta je Evropska strategija zapošljavanja zajedno sa otvorenim metodom koordinacije (detaljnije: *Otvoreni metod koordinacije*). Tada su koncipirane i gore navedene četiri komponente ESZ-a.

EVROPSKA SVEMIRSKA AGENCIJA

(eng. *European Space Agency – ESA*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Konvencija o Evropskoj svemirskoj agenciji iz 1975. godine

POVEZANI POJMOVI: Istraživanje i razvoj

INTERNET IZVOR: <http://www.esa.int/ESA>

Evropska svemirska agencija (ESA) jeste međunarodna organizacija za istraživanje svemira. Osnovni zadatak ove agencije je istraživanje o Zemlji, solarnom sistemu i univerzumu, razvijanje satelitske tehnologije, sprovođenje svemirskih misija i podsticanje evropske industrije kroz saradnju evropskih država.

ORGANIZACIJA

Glavni organ upravljanja Evropske svemirske agencije je Savet, koji čine predstavnici država članica na nivou ministara ili delegata, i pri donošenju odluka imaju po jedan glas. Savet pruža osnovne smernice po kojima ova agencija razvija Evropski svemirski program. Takođe, postavlja generalnog direktora na period od četiri godine. Generalni direktor rukovodi radom Direktorata, pod kojim su različiti istraživački sektori.

Evropska svemirska agencija ima 22 članice (videti tabelu), koje svojim finansijskim sredstvima i naučnim potencijalima omogućavaju rad agencije. Agencija je otvorena za saradnju sa državama koje nisu članice ove organizacije. Modaliteti te saradnje regulisani su ugovorima između ESA i trećih država.

Pored glavnog sedišta u Parizu, Evropska svemirska agencija ima i ogranke u drugim državama Evrope, sa različitim zaduženjima. To su:

- Evropski astronautski centar (Keln, Nemačka),
- Evropski svemirsko-astronomski centar (Madrid, Španija),
- Evropski centar za svemirske operacije (Darmštat, Nemačka),
- Evropski centar za opservaciju Zemlje (Fraskati, Rim, Italija),
- Evropski centar za svemirska istraživanja i tehnologiju (Nordvik, Holandija),
- Evropski centar za svemirske aplikacije i telekomunikaciju (Oksfordšir, Velika Britanija),
- Redu centar ESA, koji se bavi kontrolom i testiranjem satelita (Arden region, Belgija).

EVROPSKA SVEMIRSKA AGENCIJA I EU

Na osnovu Okvirnog sporazuma iz 2003. godine, koji je stupio na snagu 2004, Evropska komisija i ESA sprovede udružene akcije kroz Zajednički sekretarijat – mali tim administratora iz Evropske komisije i rukovodilaca agencije. Države članice obe organizacije sastaju se na ministarskom nivou u Svemirskom savetu (eng. *Space Council*). Radi bolje saradnje sa evropskim institucijama, Evropska svemirska agencija ima i kancelariju u Briselu.

ISTORIJSKI OSVRT

Preteče Evropske svemirske agencije bile su Evropska organizacija za svemirska istraživanja (eng. *European Space Research Organisation*) i Evropska organizacija za razvoj lansirnih vozila (eng. *European Launcher Development Organisation*). Odluka o osnivanju Evropske svemirske agencije doneta je na Sedmoj evropskoj konferenciji o svemiru 1973. godine. Dve godine kasnije, Belgija, Nemačka, Italija, Holandija, Španija, Švedska, Švajcarska, Francuska, Danska i Velika Britanija potpisale su Konvenciju o osnivanju ESA, a ona je stupila na snagu 1980. godine.

European Space Agency

Tabela: Države članice i države koje saraduju sa ESA

DRŽAVE ČLANICE	DRŽAVE KOJE SARADUJU SA ESA
Austrija	Bugarska
Belgija	Kanada
Češka Republika	Kipar
Danska	Letonija
Estonija	Litvanija
Finska	Malta
Francuska	Slovačka
Grčka	Slovenija
Holandija	
Irska	
Italija	
Luksemburg	
Mađarska	
Nemačka	
Norveška	
Poljska	
Portugalija	
Rumunija	
Španija	
Švajcarska	
Švedska	
Velika Britanija	

EVROPSKA TERITORIJALNA SARADNJA

(eng. *European Territorial Cooperation – ETC*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 174. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Makroregionalne strategije, Regionalna politika Evropske unije, Politika susedstva Evropske unije, Politika proširenja Evropske unije, Evropski strukturni i investicioni fondovi, Instrument za pretpristupnu pomoć

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/

Evropska teritorijalna saradnja (ETS) jeste okvir za saradnju država članica na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou u sklopu regionalne i kohezione politike Evropske unije (detaljnije: *Regionalna politika Evropske unije*). Povezivanje, saradnja i razmena iskustava između aktera na različitim nivoima od ključnog su značaja za ravnomeran ekonomski, socijalni i kulturni razvoj Unije, a ETS upravo tome doprinosi. Evropskom teritorijalnom saradnjom smanjuju se razlike između evropskih regiona, uklanjaju se administrativne, pravne i fizičke barijere između država članica i rešavaju zajednički problemi koji prevazilaze nacionalne granice. Učesnici u programima Evropske teritorijalne saradnje moraju biti bar dva partnera iz različitih država članica EU, EFTA (Island, Lihtenštajn, Norveška, Švajcarska) ili Andore. U programe mogu biti uključene i države koje nisu članice Evropske unije, uključujući partnerske države iz politike proširenja i politike susedstva (detaljnije: *Politika susedstva Evropske unije, Politika proširenja Evropske unije*). U okviru ETS-a postoje tri stuba saradnje:

1. *Interreg A* – Prekogračnična saradnja država članica i/ili kandidata i potencijalnih kandidata koja je usmerena na razvoj malih pograničnih regiona sa specifičnim zajedničkim problemima;
2. *Interreg B* – Transnacionalna saradnja za veće oblasti, koje formiraju više regiona iz država članica, kao što su baltički, alpski, mediteranski i region jugoistočne Evrope; programi su usmereni na velike projekte, poput izgradnje transportnih i komunikacionih mreža i koridora, međunarodne poslovne saradnje, urbanog razvoja i upravljanja poplavnim područjima;
3. *Interreg C* – Saradnja između regiona čiji je cilj razvijanje mreža, razmena iskustava i primera dobre prakse zasnovanih na znanju i inovativnim tehnologijama iz uspešnih regiona; za period 2014–2020. pokrenuta su četiri programa saradnje: *Interreg Europe* (saradnja javnih uprava); *Interact III* (obuka za upravljanje programima ETS-a), *ESPO 2020* (naučno-istraživačka saradnja na panevropskom nivou); i *URBACT III* (saradnja za održiv razvoj urbanih sredina).

Evropska grupacija za teritorijalnu saradnju (eng. *European Grouping for Territorial Cooperation*)

Uredbom (EZ) 1082/2006 Saveta i Parlamenta od 5. 6. 2016. godine institucionalizovana je mogućnost grupisanja različitih aktera iz država članica, regionalnih/lokalnih vlasti, udruženja i drugih tela radi koordinacije i olakšavanja prekogranične, transnacionalne i međuregionalne saradnje. Svaka stvorena grupacija za teritorijalnu saradnju ima status pravnog lica i upravlja programima saradnje na određenoj teritoriji.

FONDOVI EVROPSKE TERITORIJALNE SARADNJE (2014–2020)

ETS se finansira preko Evropskog fonda za regionalni razvoj (detaljnije: *Evropski strukturni i investicioni fondovi*). Dodatna sredstva obezbeđuju se iz nacionalnih budžeta država članica (sufinansiranjem) i iz programa prekogranične saradnje, iz komponenti Instrumenta za pretpristupnu pomoć (detaljnije: *Instrument za pretpristupnu pomoć*) i instrumenata politike susedstva EU. Za svaki programski period od sedam godina donosi se nova programska šema za projekte koji se finansiraju kroz ETS, shodno važećim prioritetima Evropske unije. U skladu sa Strategijom *Evropa 2020*, za period 2014–2020. fondovi su usmereni na *pametno, održivo i inkluzivno rast, transport i upravljanje*.

EVROPSKA UNIJA

(eng. *European Union – EU*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Šumanova deklaracija, Ugovor iz Maastrichta, Ugovor iz Lisabona

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/about-eu/index_en.htm

Evropska unija (EU) jeste ekonomska i politička unija 28 država koje okupljaju 510.000.000 stanovnika. Nakon Lisabonskog ugovora iz 2007. godine, Evropska unija je postala i odbrambena zajednica sa obavezom država članica da pruže pomoć i podršku svim raspoloživim sredstvima članici koja je pod oružanom agresijom na svojoj teritoriji.

Nastala je iz težnji nacionalnih vlada da povećaju bezbednosne i ekonomske mere svojih država u sve više međuzavisnom i konkurentnom globalnom okruženju. S obzirom na to da je u prošlosti u Evropi bilo dosta nestabilnosti i učestalih ratova, političko i ekonomsko povezivanje država bio je jedan od načina da se konsoliduje demokratija i stvori mirnije okruženje.

OSNOVNI CILJEVI I VREDNOSTI

Ciljevi Evropske unije su podsticanje mira, sopstvenih vrednosti i opšteg blagostanja; očuvanje i razvoj Unije kao prostora slobode, bezbednosti i pravde bez unutrašnjih granica; uspostavljanje unutrašnjeg tržišta i ekonomske i monetarne unije; afirmisanje svojih vrednosti i interesa na međunarodnoj sceni i zaštita svojih građana.

Osnovne vrednosti na kojima se temelji Evropska unija su ljudsko dostojanstvo, sloboda, demokratija, vladavina prava, jednakost i poštovanje ljudskih prava. Za promovisanje mira, pomirenja, demokratije i ljudskih prava, Evropskoj uniji je 2012. godine dodeljena Nobelova nagrada za mir.

ZVANIČNI JEZICI

Evropska unija ima 24 zvanična jezika, što je manje od broja država članica, pošto neke od njih imaju isti službeni jezik. Prilikom osnivanja Evropskih zajednica, u službenoj upotrebi bili su samo francuski, nemački, italijanski i holandski jezik. Sa proširenjem Evropskih zajednica, odnosno Evropske unije, uvedeni su novi jezici. Danas se svi dokumenti Unije prevode na jezike koji su u službenoj upotrebi u EU. Cilj ovakve politike je da svaki građanin Unije može da pristupi dokumentima na maternjem jeziku. Na sastancima organa Evropske unije učesnici mogu da koriste svoj maternji jezik.

PRAVNI SUBJEKTIVITET EU

Evropska unija ima status pravnog lica. Ona u svakoj državi članici uživa najširu pravnu i poslovnu sposobnost koja važi i za druga pravna lica u skladu sa nacionalnim pravom. Između ostalog, ona može da stiče pokretnu i nepokretnu imovinu i njome raspolaze i može da bude stranka u sudskim postupcima. U državama članicama Unija raspolaze privilegijama i imunitetima. Ima sopstvene prihode za ispunjenje svojih ciljeva i sprovođenje politika.

Evropska unija ima status subjekta međunarodnog prava. Iz takvog statusa proizlazi da EU može:

- zaključivati međunarodne sporazume sa trećim državama i međunarodnim organizacijama u skladu sa osnivačkim ugovorima;
- postati član međunarodnih organizacija;
- biti stranka u postupcima pred međunarodnim sudovima i tribunalima.

Unija ima pasivno i aktivno pravo poslanstva u trećim državama i međunarodnim organizacijama. Stupanjem Lisabonskog ugovora na snagu 2009. godine, delegacije Evropske komisije u trećim državama postale su Delegacije EU (detaljnije: *Evropska služba za spoljne poslove*).

EVROPSKA UNIJA I CIVILNO DRUŠTVO

(eng. *European Union and Civil Society*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 11. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Slobodan pristup informacijama u Evropskoj uniji, Proevropske međunarodne nevladine organizacije, Ekonomski i socijalni komitet, Građanstvo Evropske unije, Programi Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/transparency/civil_society/

Osnovna načela na kojima se zasniva odnos prema civilnom društvu i njegovoj ulozi u okviru Evropske unije definisani su u Ugovoru o EU i Ugovoru o funkcionisanju EU. Na osnovu odredbi Ugovora o EU, institucije Unije su u obavezi da obezbede odgovarajući način na koji građani i njihova udruženja mogu javno da iznose i razmenjuju svoje stavove, kao i da obezbede otvoren, transparentan i redovan dijalog sa civilnim društvom.

Evropska komisija obavlja opsežne konsultacije sa svim zainteresovanim stranama kako bi osigurala transparentnost i koherentnost aktivnosti EU. U praksi to znači da civilno društvo može da se u bilo kom trenutku uključi u kreiranje i sprovođenje javnih politika konkretnim predlozima u procesu formulisanja zakonodavnih predloga i njihove realizacije i da na taj način utiče na donošenje odluka u EU. Ovaj pristup Evropske komisije dodatno je razvijen u okviru Agende za bolju regulativu (eng. *Agenda for Better Regulation*), na osnovu koje je donet sveobuhvatan paket mera za povećanje otvorenosti i transparentnosti procesa donošenja odluka i kreiranja politika kako bi se poboljšali njihov kvalitet i delotvornost uz doprinos svih zainteresovanih aktera, uključujući civilno društvo.

Budući da je organizacijama civilnog društva omogućen pristup, uključenost i učešće u donošenju odluka u Evropskoj uniji, kako bi se obezbedila transparentnost tog procesa, Evropska komisija osnovala je Registar transparentnosti (detaljnije: *Slobodan pristup informacijama u Evropskoj uniji*).

Jedan od mehanizama saradnje organa EU i civilnog društva predstavlja i evropska građanska inicijativa (eng. *European Citizen Initiative*), koja omogućava građanima Evropske unije da utiču na zakonodavni proces kroz podnošenje zakonodavnih inicijativa. Na taj način građani EU (detaljnije: *Građanstvo Evropske unije*) mogu uputiti poziv Evropskoj komisiji da podnese predlog za regulisanje nekog pitanja iz nadležnosti Unije. Da bi bila razmatrana u Evropskoj komisiji, konkretna građanska inicijativa treba da dobije podršku najmanje milion građana Evropske unije, iz bar sedam od 28 država članica, uz minimum potpisnika predviđen za svaku od tih sedam članica.

Organizacije civilnog društva direktno učestvuju u radu Ekonomskog i socijalnog komiteta (detaljnije: *Ekonomski i socijalni komitet*). S obzirom na to da je reč o savetodavnom organu, koji pomaže nadležnim organima u donošenju zakonodavnih akata, Ekonomski i socijalni komitet smatra se institucionalnim predstavnikom organizovanog civilnog društva u okviru Evropske unije.

Evropska unija podržava rad neprofitnih organizacija civilnog društva aktivnih u oblastima politika EU tako što finansira njihove aktivnosti iz postojećih fondova, ili direktno, preko donacija i ugovora za koje EU raspisuje otvorene (javne) i zatvorene pozive.

„Voda i kanalizacija su ljudsko pravo! Voda je javno dobro, nije roba!” primer je uspešne građanske inicijative iz 2013. godine koja je uputila poziv Evropskoj komisiji da predloži zakonodavno rešenje kojim će se garantovati ljudsko pravo na vodu i kanalizaciju i promovisati vodu i kanalizacija kao osnovna javna usluga za sve. U inicijativi se tražilo da buduće zakonodavno rešenje obaveže vlade država članica da omoguće svim svojim stanovnicima dovoljno čiste vode za piće i kanalizaciju, kao i da voda i upravljanje vodnim resursima ne podležu „pravilima unutrašnjeg tržišta” i da budu isključeni iz liberalizacije.

EVROPSKA UNIJA I VERSKE ZAJEDNICE

(eng. *European Union and Religious Institutions*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 17. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Vrednosti Evropske unije, Ugovor o ustavu Evropske unije, Spoljne aktivnosti Evropske unije

INTERNET IZVOR: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/551340/EPRS_ATA\(2015\)551340_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/551340/EPRS_ATA(2015)551340_EN.pdf)

Ugovor o funkcionisanju EU priznaje značaj i ulogu crkava, verskih zajednica i organizacija u društvenom životu Evropske unije i predviđa da će njeni organi održavati otvoren i kontinuiran dijalog sa njima. Pravo EU samo načelno određuje odnose između Unije i crkava i verskih udruženja. U skladu sa svojim vrednostima, EU poštuje, ali i ne prejudicira status crkava ili verskih udruženja u nacionalnim pravnim sistemima država članica. Oni i dalje ostaju u nadležnosti država članica, naravno, uz obavezu poštovanja ljudskih prava i sloboda.

Ovakav oprezan stav je razumljiv s obzirom na to da je reč o veoma osetljivom pitanju, koje može imati političke posledice. Primer za to je sporan status Sajentološke crkve, kojoj je zakonski priznat položaj verske zajednice u nekim državama članicama, dok to nije slučaj u Nemačkoj, Francuskoj i Velikoj Britaniji. Osim toga, time se ne prejudiciraju politički osetljiva pitanja poput abortusa, kontrole začeca i veštačke oplodnje.

U tom smislu su posebno zanimljive bile rasprave o uključivanju odredbe o hrišćanskom identitetu evropskih naroda u preambulu odbačenog Ugovora o ustavu EU (detaljnije: *Ugovor o ustavu Evropske unije*). Pojedine države insistirale su na unošenju odredbe o hrišćanskom identitetu evropskih naroda u preambulu ustava. Takva odredba ne bi imala samo deklarativni značaj već je mogla uticati na rešavanje osetljivih pravnih pitanja, poput prekida trudnoće i veštačkog začeca. Unošenje takve odredbe u ugovor takođe bi imalo implikacije na pregovore o pristupanju Turske Evropskoj uniji. Inicijativa je odbačena, jer je većina država članica smatrala da bi unošenje takve odredbe u ustav bilo suprotno osnovnim vrednostima na kojima je zasnovana Unija (detaljnije: *Vrednosti Evropske unije*). Slična inicijativa neuspešno je ponovljena tokom pregovora o Ugovoru iz Lisabona (2007).

EU promovise slobodu veroispovesti i uverenja u svojim spoljnim aktivnostima (detaljnije: *Spoljne aktivnosti Evropske unije*) nastojeći da preventivno deluje ili efektivno reaguje u slučaju kršenja međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava u ovoj oblasti.

EVROPSKA ZAJEDNICA ZA ATOMSKU ENERGIJU

(eng. *European Atomic Energy Community – EURATOM*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

PRAVNI OSNOV: Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju iz 1957. godine

POVEZANI POJMOVI: Evropska zajednica za uglj i čelik, Evropska ekonomska zajednica, Evropska unija, Agencija za snabdevanje Evropske zajednice za atomsku energiju

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3Axy0024>

Evropska zajednica za atomsku energiju (Evroatom) osnovana je 1957. godine u svrhu istraživanja, razvoja i korišćenja nuklearne energije. Kao sredstvo za realizaciju postavljenog cilja, Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju predviđa vođenje zajedničke politike u oblasti istraživanja, bezbednosnih standarda, investicija, snabdevanja nuklearnim gorivom, svojine nad fizijskim materijalima, kao i stvaranje zajedničkog tržišta nuklearnom energijom. Takođe je predviđena saradnja sa trećim državama i međunarodnim organizacijama kako bi se podsticao razvoj korišćenja nuklearne energije u mirnodopske svrhe.

Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju i dalje je na snazi, pa Evroatom ima status posebnog subjekta međunarodnog prava i pravnog lica u odnosu na Evropsku uniju, sa kojom ima zajedničke organe. Odnos između EU i Evroatoma, a posebno institucionalne veze između ove dve organizacije, uređeni su Protokolom br. 2 uz Lisabonski ugovor.

ZAŠTITNE MERE EVROATOMA (eng. *Euratom Safeguards*)

Zaštitne mere Evroatoma predstavljaju sistem kontrole upotrebe nuklearnih materijala, koji, prema Ugovoru o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju, spadaju u nadležnost Evropske komisije. Osnovna funkcija ovog sistema je da, sa jedne strane, spreči da se nuklearni materijal namenjen za civilne potrebe koristi u vojne ili neke druge svrhe, dok sa druge strane, treba da obezbedi ispunjavanje međunarodnih obaveza Evroatom u pogledu nabavke i korišćenja nuklearne energije,

uključujući i neširenje nuklearnog oružja. U tom smislu, Evropska komisija vodi evidencije svih korisnika nuklearnog materijala i izdaje posebne deklaracije za njihovu upotrebu.

U okviru Generalnog direktorata za energetiku Evropske komisije nalazi se posebna Kancelarija za zaštitne mere Evroatoma (eng. *Safeguard Office*), koja je zadužena za primenu tih mera. Ona angažuje inspekcije (eng. *Euratom's Body of Inspectors*) koje kontrolišu sva fizička i pravna lica povezana sa nuklearnim materijalima, opremom i postrojenjima. Bitno je naglasiti da oni ne kontrolišu tehničke i operativne standarde bezbednosti nuklearnih postrojenja, niti mere zaštite od jonizujućeg zračenja. Inspektori Evroatoma kontrolišu način upotrebe nuklearnog materijala, odnosno da li se takav materijal koristi za svrhe za koje postoji dozvola Evropske komisije. Ukoliko utvrdi zloupotrebu, Evropska komisija može izreći odgovarajuće sankcije protiv fizičkih i pravnih lica ili pak država članica. Na osnovu informacija koje prikupe inspekcije, Evropska komisija je u obavezi da sačinjava godišnje izveštaje o zaštitnim merama.

Nakon nesreće sa nuklearnim reaktorima u Fukušimi, Savet je 2014. godine doneo Direktivu o nuklearnoj sigurnosti (eng. *Nuclear Safety Directive 2014/87/Euratom*) kojom je uspostavljen zajednički pravni okvir za nuklearnu sigurnost u Evropskoj uniji, što je ranije bilo u nadležnosti država članica.

Francuska i Velika Britanija su jedine države članice koje poseduju nuklearno naoružanje i one mogu koristiti nuklearni materijal u svrhe nacionalne odbrane. Sve ostale države članice Evropske unije ne smeju koristiti nuklearne materijale u vojne svrhe, i to je jedan od glavnih zadataka inspekcija Evroatoma.

ISTORIJSKI OSVRT

Pored inicijativa za uspostavljanje zajedničkog tržišta, države članice su kao poseban oblik ekonomske integracije videle stvaranje zajednice za atomsku energiju koja bi funkcionisala analogno Evropskoj zajednici za uglj i čelik. Time bi se smanjila energetska i tehnološka zavisnost od trećih zemalja i obezbedili uslovi za ekonomski razvoj, kroz jedinstveno tržište novog izvora energije koji se tada smatrao revolucionarnim. Francuska, sa razvijenom nuklearnom tehnologijom, bila je posebno zainteresovana za osnivanje organizacije u oblasti nuklearne energije. Nakon dogovora u Mesini 1955. godine, Pol-Anri Spak izradio je izveštaj o daljoj integraciji, koji se, osim na zajedničko tržište, odnosio i na integraciju u oblasti nuklearne energije. Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju potpisan je 1957. godine u Rimu i njime je uspostavljena nova evropska zajednica sa posebnim pravnim subjektivitetom i sopstvenim organima: Komisijom, Parlamentom, Svetom ministara i Sudom, i specijalizovanim telima: Zajedničkim istraživačkim centrom, Agencijom za snabdevanje Evroatoma i Naučno-tehničkim savetodavnim odborom. Ugovorom iz Maastrichta 1992. godine, Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju postao je sastavni deo Ugovora o Evropskoj uniji, a Evroatom deo prvog stuba EU. Nakon stupanja Lisabonskog ugovora na snagu 2009. godine Evroatom je nastavio da postoji kao poseban subjekt međunarodnog prava.

PAŽNJA!

Godine 1957. u Rimu su potpisana dva ugovora, i to: Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju i Ugovor o osnivanju Evropske ekonomske zajednice, koji se obično naziva Rimski ugovor.

EVROPSKA ZAJEDNICA ZA UGALJ I ČELIK

(eng. *European Coal and Steel Community – ECSC*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

PRAVI OSNOV: Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za ugalj i čelik iz 1951. godine

POVEZANI POJMOVI: Evropska ekonomska zajednica, Evropska zajednica za atomsku energiju, Šumanova deklaracija, Evropska unija, Simboli Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=URISERV:xy0022>

Evropska zajednica za ugalj i čelik (EZUČ) međunarodna je organizacija osnovana sa ciljem bližeg povezivanja država zapadne Evrope nakon Drugog svetskog rata. Osnovana je Pariskim ugovorom iz 1951. godine, koji je stupio na snagu 1952. Ovaj ugovor potpisalo je šest država: Belgija, Italija, Luksemburg, Savezna Republika Nemačka, Francuska i Holandija.

Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za ugalj i čelik potpisan je na period od 50 godina, pa je ova zajednica prestala da postoji 2002. godine, istekom ugovora. Sva prava i obaveze prešle su na Evropsku zajednicu, danas Evropsku uniju.

Osnovana je kako bi se pod zajedničku kontrolu stavili proizvodnja i promet uglja i čelika i uspostavilo jedinstveno tržište za ove proizvode u državama članicama. Svrha ovakvog udruživanja bila je kontrola nad osnovnim resursima vojne industrije. Institucionalnu strukturu Zajednice činile su Visoka vlast (preteča današnje Evropske komisije), koju su činile ličnosti nezavisne od država koje su ih predložile, Parlamentarna skupština sa predstavnicima nacionalnih parlamenata država članica, Savet, koji su činili ministri država članica, i Sud pravde EZUČ. Takva institucionalna struktura dala je EZUČ-u izrazit nadnacionalni karakter (detaljnije: *Nadnacionalni karakter međunarodnih organizacija*).

Stvaranje Evropske zajednice za ugalj i čelik prvi put je pomenuo ministar spoljnih poslova Francuske Robert Šuman u svom govoru 9. maja 1950. godine (detaljnije: *Šumanova deklaracija*), kao plan kojim bi se sprečili novi ratovi između Francuske i Nemačke. Zbog ovoga se 9. maj slavi kao Dan Evrope (detaljnije: *Simboli Evropske unije*). Njegov plan bio je da putem regionalne integracije „rat između Francuske i Nemačke ne bude samo nezamisliv nego i materijalno nemoguć“, a stvaranje Zajednice bio je prvi korak u toj integraciji.

Evropska zajednica za ugalj i čelik je bila otvorena za pristupanje drugih država Evrope kako bi se podstakao ekonomski oporavak i očuvanje mira između evropskih zemalja. Mnogi su ovaj događaj videli i kao prvi korak ka stvaranju evropske federacije.

Prepoznajući značaj jačanja saradnje država zapadne Evrope nakon Drugog svetskog rata, Sjedinjene Američke Države su umnogome pomagale procesu integracije, kako finansijski tako i politički. SAD su bile prva država koja je priznala Evropsku zajednicu za ugalj i čelik 1952. godine, otvarajući svoju stalnu misiju u Briselu, a prva stalna misija Zajednice u svetu bila je upravo u Vašingtonu.

EVROPSKE ZAJEDNICE

(eng. *European Communities*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska zajednica za uglj i čelik, Evropska zajednica za atomsku energiju, Evropska ekonomska zajednica

INTERNET IZVOR: <http://www.britannica.com/topic/European-Community-European-economic-association>

Evropske zajednice su zajednički naziv za tri evropske zajednice osnovane tokom pedesetih godina 20. veka: Evropsku zajednicu za uglj i čelik (detaljnije: *Evropska zajednica za uglj i čelik*), Evropsku zajednicu za atomsku energiju (detaljnije: *Evropska zajednica za atomsku energiju*) i Evropsku ekonomsku zajednicu (detaljnije: *Evropska ekonomska zajednica*).

Svaka od ove tri zajednice osnovana je kao posebno pravno lice i subjekt međunarodnog prava, sa sopstvenim organima. S obzirom na to da je takvo rešenje bilo nefunkcionalno, sa Rimskim ugovorima 1957. godine potpisana je Konvencija o određenim organima koji su zajednički za Evropske zajednice. Ovom konvencijom predviđeno je postojanje zajedničkog parlamenta i suda. To je, inače, prvi dokument u kojem se koristi termin *Evropske zajednice*. Jedinostveni Savet ministara i Komisija Evropskih zajednica uspostavljeni su Ugovorom o spajanju iz 1965. godine. Od tada tri Evropske zajednice imaju zajedničke organe, od kojih je svaki postupao u skladu sa ovlašćenjima predviđenim odgovarajućim ugovorom.

Iako su se tri Evropske zajednice zasnivale na posebnim ugovorima i mada je svaka od njih predstavljala poseban subjekt međunarodnog prava, one su ipak činile delove jedinstvenog pravnog poretka. Imajući sve ovo u vidu, tri evropske zajednice označavale su se zajedničkim nazivom „Evropske zajednice”. Takva praksa je i formalno ozvaničena u rezoluciji Evropskog parlamenta i Saveta ministara od 16. februara 1978. godine, kada je predviđeno da se naziv „Evropske zajednice” koristi u svim službenim dokumentima kada god je to moguće.

Nakon stvaranja Evropske unije 1992, Evropske zajednice nastavile su da postoje kao posebni subjekti međunarodnog prava. U skladu sa Ugovorom iz Mاستrihta, EU je bila zasnovana na tri stuba, a prvi od njih čine Evropske zajednice. Stubu Evropskih zajednica pridodata su još dva: Zajednička spoljna i bezbednosna politika i Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova. U tako složenoj strukturi funkcionisanje Evropskih zajednica bilo je uređeno njihovim osnivačkim ugovorima, koji su, opet, postali sastavni deo Ugovora o Evropskoj uniji.

Od tri evropske zajednice, danas postoji samo Evropska zajednica za atomsku energiju. Evropska zajednica za uglj i čelik prestala je da postoji 2002, istekom perioda od 50 godina, na koji je zaključen Pariski ugovor. Evropska ekonomska zajednica je Ugovorom iz Mاستrihta preimenovana u Evropsku zajednicu i postojala je sve do stupanja na snagu Lisabonskog ugovora 2009. godine, kada je njena prava i obaveze preuzela Evropska unija.

EVROPSKI EKONOMSKI PROSTOR

(eng. *European Economic Area – EEA*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Sporazum o Evropskom ekonomskom prostoru od 2. maja 1992. godine

POVEZANI POJMOVI: EFTA, Unutrašnje tržište Evropske unije, Četiri slobode

INTERNET IZVOR: <http://www.efta.int/EEA>

Evropski ekonomski prostor (EEP) predstavlja najsvieobuhvatniji oblik pridruživanja trećih zemalja Evropskoj uniji i predviđa integraciju država članica *EFTA* u unutrašnje tržište EU, ali bez političkog članstva. Zasnovan je na Sporazumu o Evropskom ekonomskom prostoru potpisanom 2. maja 1992. u Portu između Evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i država članica *EFTA* – Austrije, Islanda, Lihtenštajna, Norveške i Švedske, sa druge strane. Sporazum je stupio na snagu 1. januara 1994. Nakon pristupanja Austrije, Finske i Švedske Evropskoj uniji 1995. godine, članstvo u EEP-u zadržali su Island, Lihtenštajn i Norveška. Cilj sporazuma je da podstiče stalno i ravnomerno jačanje trgovinskih i ekonomskih odnosa između ugovornih strana sa jednakim uslovima konkurencije, što treba da dovede do homogenog evropskog ekonomskog prostora.

ORGANI EEP

Najviši organ Evropskog ekonomskog prostora je Savet EEP-a. Države *EFTA* u Savetu EEP-a predstavljaju ministri, dok Evropsku uniju predstavlja rotirajuće predsedništvo Saveta EU. Na ministarskom nivou Savet EEP-a se sastaje dva puta godišnje i daje politički podsticaj razvoju EEP-a. Savet ima sastanke i na nivou ambasadora, koji se obično održavaju osam puta godišnje. Savetu EEP-a naizmenično predsedavaju Evropska unija i države članice *EFTA*.

Zajednički komitet EEP-a zadužen je za sprovođenje Sporazuma o Evropskom ekonomskom prostoru. Države članice *EFTA* u Zajedničkom komitetu predstavljaju ambasadori, dok je nakon Lisabonskog ugovora odgovornost za koordinaciju stavova unutar EU o pitanjima EEP-a prešla sa Evropske komisije na Evropsku službu za spoljne poslove. Zajednički komitet obično se sastaje šest do osam puta godišnje.

Na referendumu održanom 1992. godine Švajcarska je odlučila da ne bude deo EEP-a i nije potpisala sporazum. I pored toga, Švajcarska ima bliske odnose sa Evropskom unijom na osnovu brojnih bilateralnih sporazuma.

U nadležnost Zajedničkog komiteta spada usklađivanje propisa EEP-a sa propisima EU.

Zajednički parlamentarni komitet EEP-a je savetodavno telo koje čine članovi nacionalnih parlamenata članica *EFTA* i poslanici Evropskog parlamenta, dok su predstavnici Švajcarske prisutni kao posmatrači. Zajednički parlamentarni komitet, osim savetodavne, ima i kontrolnu funkciju, koju vrši razmatranjem izveštaja organa EEP-a i odluka Zajedničkog komiteta EEP-a.

Kontrolu nad primenom Sporazuma i propisa EEP-a u državama *EFTA* sprovode Nadzorni organ *EFTA* i Sud *EFTA*.

PREDMET SPORAZUMA O EEP

Sporazum o EEP predviđa slobodno kretanje robe, usluga, kapitala i ljudi (detaljnije: *Unutrašnje tržište Evropske unije*), uz striktno poštovanje pravila konkurencije i srodnih politika koje se odnose na transport, energiju, ekonomsku i monetarnu saradnju. Pored toga, sporazum predviđa blisku saradnju u oblasti istraživanja i razvoja, životne sredine, zaštite potrošača, obrazovanja, socijalne politike, turizma i kulture. Sporazum garantuje jednaka prava svim građanima i privrednim subjektima u Evropskom ekonomskom prostoru.

EEP sporazum ne uključuje:

- zajedničku poljoprivrednu politiku i ribarstvo,
- carinsku uniju,
- zajedničku trgovinsku politiku,
- zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku,
- monetarnu uniju,
- pravosuđe i unutrašnje poslove.

EVROPSKI FOND ZA PRILAGOĐAVANJE GLOBALIZACIJI

(eng. *European Globalisation Adjustment Fund – EGF*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Uredba br. 1309/2013 Evropskog parlamenta i Saveta EU od 17. decembra 2013. godine

POVEZANI POJMOVI: Evropski strukturni i investicioni fondovi, Mladi koji nisu zaposleni i nisu u procesu obrazovanja i obuke

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/social/>

Evropski fond za prilagođavanje globalizaciji (*EGF*) pruža podršku radnicima koji su zbog globalizacije izgubili posao da pronađu novi posao ili pokrenu sopstveni biznis. Pod globalizacijom se podrazumevaju velike strukturne promene u svetskim trgovinskim obrascima, kao što su, na primer, zatvaranje velikih kompanija, premeštanje proizvodnje van granica Evropske unije ili posledice koje ostavlja globalna ekonomska i finansijska kriza. Za period 2014–2020. godine maksimalan godišnji budžet fonda je 150.000.000 evra. Ovaj iznos dovoljan je da pokrije 60% troškova projekata koji pružaju pomoć radnicima koji su ostali bez posla.

Postoji opšte pravilo kada se može koristiti Evropski fond za prilagođavanje globalizaciji:

- kada je iz jedne kompanije otpušteno više od 500 radnika;
- kada je unutar jednog sektora otpušten veliki broj radnika u jednom ili više susednih regiona.

Nacionalne ili regionalne vlasti upravljaju projektima koje potpomaže ovaj fond. Projekti traju dve godine.

EGF sufinansira projekte koji sadrže sledeće aktivnosti:

- pomoć u traženju posla,
- usluge profesionalne orijentacije,
- obrazovanje, osposobljavanje i prekvalifikaciju,
- mentorstvo i savetovanje,
- preduzetništvo i osnivanje preduzeća.

Fond takođe obezbeđuje naknade za obuke, preseljenja, boravak i sl. Ne pokriva mere socijalne zaštite, kao što su penzije ili naknade za nezaposlene.

KORISNICI FONDA

Korisnici fonda mogu biti pojedinci, radnici koji su postali tehnološki višak. Od 2014. do 2020. godine Fond mogu koristiti preduzetnici, privremeni radnici i radnici na određeno vreme. Do kraja 2017. *EGF* mogu da koriste i mladi koji nisu zaposleni, obrazovani ili na nekoj obuci (detaljnije: *Mladi koji nisu zaposleni i nisu u procesu obrazovanja i obuke*), a žive u regionima sa visokom stopom nezaposlenosti mladih. Broj mladih koji koristi pomoć iz Fonda može biti jednak broju radnika koji primaju pomoć u određenom regionu. *EGF* ne može služiti kompanijama da poboljšaju poslovanje, niti da se modernizuju ili restrukturiraju.

EGF daje radnicima pojedinačnu jednokratnu pomoć, koja je vremenski ograničena, za razliku od Evropskih strukturnih i investicionih fondova (detaljnije: *Evropski strukturni i investicioni fondovi*), koji su dugoročni.

EVROPSKI INSTRUMENT ZA DEMOKRATIJU I LJUDSKA PRAVA

(eng. *European Instrument for Democracy and Human Rights – EIDHR*)

SEKCIJA: EU i države članice, EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 21. Ugovora o EU, Uredba Evropskog parlamenta i Saveta EU br. 235/2014

POVEZANI POJMOVI: Programi Evropske unije, Instrument za pretprijetnu pomoć, Strategija *Evropa 2020* za pametan, održiv i inkluzivan rast

INTERNET IZVOR: <http://www.eidhr.eu/>

Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava (*EIDHR*) jeste finansijski instrument kojim Evropska unija doprinosi razvoju i promovisanju demokratije i vladavine prava, kao i poštovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda u trećim državama. Ovaj instrument primenjuje se u okviru spoljnih aktivnosti EU, posebno u okviru razvojne, ekonomske, finansijske i tehničke saradnje sa trećim državama. Budžet *EIDHR*-a za period 2014–2020. iznosi 1.332.752.000 evra.

OSNOVNI CILJEVI *EIDHR*-a

- Podsticanje, razvijanje i konsolidacija demokratije u trećim državama jačanjem participativne i predstavničke demokratije, uloge civilnog društva, vladavine prava i povećanjem pouzdanosti izbornih procesa, posebno kroz misije EU za posmatranje izbora
- Podrška poštovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda proklamovanih Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija i drugim međunarodnim i regionalnim instrumentima o ljudskim pravima.

KO MOŽE KONKURISATI?

Za program *EIDHR*-a mogu konkurisati neprofitne organizacije, organizacije civilnog društva, više obrazovne institucije, nezavisne političke fondacije (ali ne i političke stranke). Trajanje projekta je najmanje 12 meseci, a najviše 24 meseca. Prilikom prijave, projektni predlozi treba da budu u skladu sa ciljevima *EIDHR*-a, a posebno s ciljevima:

- jačanja uloge civilnog društva, sa posebnim osvrtom na saradnju između civilnog društva i lokalnih vlasti i relevantnih državnih organa,
- unapređenja položaja ranjivih grupa (nacionalne, etničke, verske manjine, žene, *LGBTI* populacija i dr.),
- unapređenja ekonomskih i socijalnih prava.

ISTORIJSKI OSVRT

Preteča Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava bila je Evropska inicijativa za demokratiju i ljudska prava, koja je nastala Odlukom Saveta br. 975/1999 za razvijene države i Odlukom br. 976/1999 za treće države. Ova inicijativa zamenjena je finansijskim instrumentom *EIDHR* 2006. godine, usvajanjem Uredbe Saveta i Evropskog parlamenta br. 1889/2006. Uredbom Saveta i Evropskog parlamenta br. 235/2014, *EIDHR* za period 2014–2020. prilagođen je tako da odgovori na nove realnosti i proceduralno je lakši za primenu. Budžet *EIDHR*-a je uvećan, što Evropskoj uniji omogućava da obezbedi više podrške za razvoj civilnog društva i njegove specifične uloge kao ključnog aktera u pozitivnim promenama u svrhu podrške ljudskim pravima i demokratiji. Ovo podrazumeva povećanje kapaciteta EU da što brže reaguje na slučajeve kršenja ljudskih prava, kao i veću podršku međunarodnim i regionalnim mehanizmima za zaštitu ljudskih prava.

EVROPSKI ISTRAŽIVAČKI PROSTOR

(eng. *European Research Area – ERA*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 179-190. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Programi Evropske unije, Istraživanje i razvoj, Zelena knjiga, Otvoreni metod koordinacije, Unapređena saradnja

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/research/era/index_en.htm

Evropski istraživački prostor (EIP) podrazumeva područje za slobodno kretanje naučnika, znanja i tehnologija iz država članica. Ovakva inicijativa pokrenuta je kako bi se ostvarila multinacionalna naučna saradnja na polju medicine, zaštite životne sredine, industrijskog i socio-ekonomskog istraživanja. Evropski istraživački prostor može se uporediti sa „zajedničkim tržištem”, s tim što je ovde reč o slobodnom kretanju naučnika i intenzivnoj multilateralnoj saradnji između istraživačkih institucija država članica.

EIP obuhvata sve države članice EU. Zasnovan je na poverenju i transparentnosti, na zajedničkom istraživanju naučnika i nesputanom i otvorenom razmenjivanju ideja i informacija. Pet ključnih prioriteta EIP-a su:

1. efikasniji nacionalni istraživački centri,
2. optimalna transnacionalna saradnja i takmičenje između država članica,
3. otvoreno tržište rada za istraživače,
4. rodna ravnopravnost u istraživanju i politikama koje se na njega odnose,
5. kruženje i prenos znanja preko digitalnog Evropskog istraživačkog prostora.

FONDOVI EVROPSKOG ISTRAŽIVAČKOG PROSTORA

Finansiranje EIP-a odvija se preko pojačane saradnje (detaljnije: *Unapređena saradnja*). Okvirni programi za istraživanje i tehnološki razvoj) osnovni su vid finansiranja. *Horizont 2020* (eng. *Horizon 2020*) osmi je okvirni program za finansiranje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija. Program je osmišljen da privuče potencijalne investitore i upravlja fondom od 80 milijardi evra namenjenih razvoju politikâ u okviru EIP-a od 2014. do 2020. godine. Dodatna sredstva obezbeđuju se iz nacionalnih budžeta država članica (detaljnije: *Programi Evropske unije*). Razvila ga je i primenjuje ga Evropska komisija.

ISTORIJSKI OSVRT

U januaru 2000. godine Evropska komisija je u saopštenju *Ka evropskom istraživačkom prostoru* (eng. *Towards a European Research Area*) predložila njegovo stvaranje. Evropski savet usvojio je predlog u martu iste godine. U saopštenju Evropske komisije *EIP: Omogućavanje novog ubrzanja* (eng. *The ERA: Providing New Momentum*) od 16. oktobra 2002. predviđeno je da se preko otvorenog metoda koordinacije (detaljnije: *Otvoreni metod koordinacije*) omogući lakši prenos znanja, ulaganja i kretanja ljudi. U Zelenoj knjizi Evropske komisije od 4. aprila 2007. *Evropski istraživački prostor: Nove perspektive* (eng. *Green Paper The European Research Area: New Perspectives*) izloženi su novi izazovi i izgledi za uspostavljanje EIP-a. S obzirom na to da je dokument bio zbirni prikaz politika država članica, javnog mnjenja i viđenja Evropske komisije za jačanje EIP-a, *Zelena knjiga* bila je uzletna tačka i oslonac u daljem promovisanju ove politike. Potpisivanjem Ugovora o funkcionisanju EU 2007. godine, evropski istraživački prostor dobija svoj pravni osnov, a stupanjem ovog ugovora na snagu 2009. godine počinje da funkcioniše.

EVROPSKI IZBORI

(eng. *European Elections*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 14. Ugovora o EU, član 22. i član 223. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evropski parlament, Evropska komisija, Evropski savet, Osnivački ugovori Evropske unije, Političke partije na evropskom nivou

INTERNET IZVOR: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_1.3.4.pdf

Evropskim izborima kolokvijalno se nazivaju izbori za Evropski parlament, jedini opšti izbori koji se sprovode u celoj Evropskoj uniji. Evropski parlament (detaljnije: *Evropski parlament*) konstituise se na opštim i direktnim izborima, koji se održavaju svakih pet godina. Izbori za evropski parlament sprovode se paralelno u svim državama članicama EU tokom četiri dana, od četvrtka do nedelje. Izborne procedure iste su za sve države članice EU i obuhvataju proporcionalni izborni sistem i nespojivost funkcije poslanika Evropskog parlamenta sa drugim javnim funkcijama. Uz zajednička načela, izborne procedure Evropskog parlamenta su istovremeno regulisane i posebnim nacionalnim odredbama kojima se u državama članicama EU regulišu veličine izbornih jedinica, cenzus, izborne liste, aktivno i pasivno biračko pravo građana, pravila o izbornoj kampanji, tačni datumi održavanja izbora i potvrđivanje izbornih rezultata. Iako svaka država članica EU ima pravo da odluči u kojoj će formi izbori za Evropski parlament biti održani, sve države moraju da garantuju ravnopravnu zastupljenost polova i tajnost glasanja.

Pravo glasa na izborima za Evropski parlament imaju svi građani država članica EU stariji od 18 godina, osim u Austriji, čiji građani stiču to pravo već sa 16 godina.

Kandidate za članove Evropskog parlamenta u nekim državama članicama (Češka, Danska, Grčka, Holandija, Nemačka i Švedska) mogu predložiti samo političke partije i političke organizacije na nacionalnom nivou, dok se kandidatura u svim ostalim državama članicama EU može podneti i na osnovu određenog broja sakupljenih potpisa, odnosno elektora. Broj glasova koji politička partija osvoji prenosi se u broj dodeljenih poslaničkih mesta, prema pravilima proporcionalnog sistema, čime se i manjim partijama omogućava učešće u radu Evropskog parlamenta. Najmanji broj glasova potreban za ulazak u Evropski parlament određuje svaka država članica EU, uz ograničenje da cenzus ne može biti veći od 5%.

Broj mesta u Evropskom parlamentu ograničen je na 751. Svaka država ima broj poslanika koji odgovara njenom broju stanovnika, s tim da taj broj ne može biti manji od 6 ni veći od 96. Na izborima za Evropski

parlament se za naklonost građana tokom kampanje nadmeću političke partije iz država članica, ali se njihovi članovi po ulasku u Evropski parlament najčešće priključe nekoj od političkih partija na evropskom nivou (detaljnije: *Političke partije na evropskom nivou*). Izabrani članovi Evropskog parlamenta grupišu se u političkim partijama na evropskom nivou prema političkoj orijentaciji, a ne nacionalnoj pripadnosti.

VAŽNOST REZULTATA IZBORA ZA EVROPSKI PARLAMENT

Počev od izbora iz 2014. godine, glasanjem za Evropski parlament građani EU posredno utiču i na izbor predsednika Evropske komisije, jer je uvedena praksa takozvanog „vodećeg kandidata” (odnosno „*Spitzenkandidat-a*” – prema nemačkom izrazu). Značaj izbora za Evropski parlament i njegov uticaj, kao i legitimitet Evropske komisije znatno su ojačani ovom novinom. Praksa „vodećeg kandidata” znači da političke partije na evropskom nivou tokom izborne kampanje za Evropski parlament imenuju kandidata za predsednika Evropske komisije. Samim tim, građanima je omogućeno da glasanjem na izborima za Evropski parlament utiču ne samo na izgled Evropskog parlamenta već i na „izvršno” telo Evropske unije koje će predlagati i voditi javne politike.

Preduslov za ovu praksu ispunjen je odredbom koja obavezuje Evropski savet da pri predlaganju kandidata za predsednika Evropske komisije uzme u obzir rezultate izbora za Evropski parlament. Sistem vodećeg kandidata ograničio je moć Evropskog saveta u predlaganju kandidata u korist Evropskog parlamenta i političkih partija na evropskom nivou, čime je uticao i na odnos moći između organa koji zastupaju interese država članica, građana EU i Evropske unije kao celine.

Izbori za Evropski parlament iz 2014. godine, tokom kojih se pet kandidata najvećih političkih stranaka na evropskom nivou prvi put takmičilo za mesto predsednika Evropske komisije, smatraju se istorijskom prekretnicom. Prvi predsednik Evropske komisije izabran ovim putem bio je Žan Klod Junker.

EVROPSKI NALOG ZA HAPŠENJE

(eng. *European Arrest Warrant*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Okvirna odluka Saveta br. 2002/584/JHA i Okvirna odluka Saveta br. 2009/299/JHA

POVEZANI POJMOVI: Prostor slobode, bezbednosti i pravde

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/justice/criminal/recognition-decision/european-arrest-warrant/index_en.htm

Evropski nalog za hapšenje, koji se primenjuje na teritoriji EU, zamenio je duge procedure ekstradicije. Njime se unapređuju i pojednostavljaju sudske procedure za izručenje osumnjičenih, optuženih ili osuđenih osoba prilikom njihovog krivičnog gonjenja ili izvršenja zatvorske kazne.

Evropski nalog za hapšenje predviđa:

- brže i jednostavnije procedure izručenja i prestanak političkog mešanja u ovaj postupak;
- da države Evropske unije ne mogu više odbijati predaju svojih građana drugoj državi članici EU ukoliko je građanin izvršio ozbiljno krivično delo ili se sumnja da je počinio takvo delo u drugoj državi članici EU.

Evropski nalog za hapšenje može izdati nacionalni sud ukoliko je osoba čije se izručenje traži optužena za delo za koje je predviđena kazna od najmanje jedne godine zatvora ili ukoliko je počinitelj osuđen na izdržavanje zatvorske kazne od najmanje četiri meseca. Odluka suda države članice EU o hapšenju i ekstradiciji optuženih ili osuđenih lica trebalo bi da bude sprovedena brzo i jednostavno u ostalim državama Evropske unije. Prilikom izdavanja Evropskog naloga za hapšenje, sudski organi država članica EU trebalo bi da se vode načelom proporcionalnosti, uzimajući u obzir ozbiljnost krivičnog dela, visinu zaprećene kazne, kao i troškove i koristi od primene takvog naloga.

Primena Evropskog naloga za hapšenje garantuje pošteno suđenje, zasnovano na minimalnim standardima EU u vezi sa pravima osumnjičenih za zločine počinjene na teritoriji EU. Ovi standardi sadržani su u odgovarajućim direktivama Evropskog parlamenta i Saveta EU koje garantuju:

- pravo na tumačenje i prevod tokom krivičnog postupka (Direktiva br. 2010/64/EU);
- pravo optuženih da budu informisani o svojim pravima (Direktiva br. 2012/13/EU);
- pravo na advokata i pravnu pomoć, kao i pravo na komunikaciju sa članovima porodice i zaposlenima tokom pritvora (Direktiva br. 2013/48/EU);
- pretpostavku nevinosti.

ISTORIJSKI OSVRT

Evropski nalog za hapšenje propisan je Okvirnom odlukom Saveta br. 2002/584/JHA od 13. juna 2002. godine. Odluka Saveta stupila je na snagu 1. januara 2004. U međuvremenu je izmenjena Okvirnom odlukom Saveta br. 2009/299/JHA iz 2009. godine.

EVROPSKI ODBOR ZA SISTEMSKI RIZIK

(eng. *European Systemic Risk Board – ESRB*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Uredba br. 1092/2010 Evropskog parlamenta i Saveta EU, Uredba br. 1096/2010 Saveta EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska centralna banka, Evropski sistem finansijskih supervizora

INTERNET IZVOR: <https://www.esrb.europa.eu>

Evropski odbor za sistemski rizik (*ESRB*) nezavisno je telo Evropske unije čija je glavna funkcija makroprudencijalni nadzor. U nadležnosti ovog odbora je rano otkrivanje, procena rizika i preduzimanje korektivnih mera, kao što su preporuke i upozorenja za ograničavanje i ublažavanje delovanja sistemskih rizika, kako bi se održala finansijska stabilnost.

STRUKTURA

Evropski odbor za sistemski rizik ima sledeće organe: Opšti odbor, Upravni komitet, Sekretarijat, Savetodavni naučni komitet, Savetodavni tehnički komitet.

Opšti odbor je glavno telo, koje odlučuje o izvršenju zadataka poverenih *ESRB*-u. Čine ga predsednik i potpredsednik Evropske centralne banke, guverneri centralnih banaka država članica, jedan član Evropske komisije, predsedavajući Evropskog nadzornog tela za bankarstvo (eng. *European Banking Authority*), predsedavajući Evropskog tela za osiguranje i penzije (eng. *European Insurance and Occupational Pensions Authority*), predsedavajući Evropskog tela za tržište i hartije od vrednosti (eng. *European Securities and Markets Authority*), predsedavajući Savetodavnog naučnog komiteta i njegov zamenik i predsedavajući Savetodavnog tehničkog komiteta. Članovi *ESRB*-a bez prava glasa su po jedan visoki predstavnik svake države članice, kog bira nadležno nacionalno nadzorno telo, i predsednik Ekonomskog i finansijskog komiteta.

Upravni komitet priprema sastanke Opšteg odbora, razmatra dokumente o kojima se diskutuje i prati napredak rada Evropskog odbora za sistemski rizik. Članovi Upravnog komiteta su: predsedavajući Evropskog odbora za sistemski rizik i njegov zamenik, potpredsednik Evropske centralne banke, četiri člana Opšteg odbora koji su članovi i Generalnog saveta Evropske centralne banke, predsednik Ekonomskog i finansijskog komiteta, kao i svi ostali članovi Opšteg odbora sa pravom glasa, osim guvernera nacionalnih banaka država članica.

Sekretarijat je odgovoran za dnevne aktivnosti Odbora. Pruža administrativnu, analitičku i statističku pomoć organima *ESRB*-a.

Predsedavajući Evropskog odbora za sistemski rizik je predsednik Evropske centralne banke sa petogodišnjim

mandatom. On je odgovoran Evropskom parlamentu za rad *ESRB*-a i za predstavljanje tog tela u javnosti.

Savetodavni naučni komitet sprovodi istraživanja za potrebe Opšteg odbora. Čini ga 15 stručnjaka.

Savetodavni tehnički komitet pruža savete i pomoć u pitanjima značajnim za rad Evropskog odbora za sistemski rizik.

NADLEŽNOSTI

- Praćenje, prikupljanje i analiza svih značajnih informacija za makroprudencijalni nadzor
- Prepoznavanje rizika i njihova sistematizacija po prioritetu
- Davanje upozorenja o rizicima za ugrožavanje finansijske stabilnosti
- Davanje preporuka za otklanjanje i korigovanje finansijskih problema
- Praćenje i analiza sprovođenja izdatih preporuka i upozorenja
- Saradnja sa Evropskim sistemom finansijskih supervizora (detaljnije: *Evropski sistem finansijskih supervizora*) u kreiranju instrumenata i indikatora za praćenje sistemskog rizika kroz sprovođenje stres-testova i kontrolu rada finansijskih institucija
- Davanje poverljivih upozorenja i procena situacije Savetu EU, što ovom organu pomaže u donošenju odgovarajućih odluka i koordinaciji sa ostalim institucijama relevantnim za očuvanje finansijske stabilnosti

ISTORIJSKI OSVRT

Evropski odbor za sistemski rizik nastao je kao odgovor na svetsku ekonomsku krizu iz 2008. godine, kada je uspostavljen i Evropski sistem finansijskih supervizora. Kako bi zaštitila građane i povratila njihovo poverenje u finansijski sistem, Evropska komisija zadužila je posebnu grupu, tzv. Larosijeovu ekspertsku grupu, da razmotri dalje neophodne korake. Grupa je predložila stvaranje nadzornog mehanizma koji se neće baviti nadzorom samo pojedinačnih firmi već će pratiti stabilnost celog finansijskog sistema. Uredbom Evropskog parlamenta i Saveta EU 2010. godine osnovan je Evropski odbor za sistemski rizik, a iste godine su Uredbom Saveta EU postavljeni posebni zadaci Evropske centralne banke za rad ovog odbora.

EVROPSKI OKVIR KVALIFIKACIJA

(eng. *European Qualifications Framework – EQF*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Celoživotno učenje

INTERNET IZVOR: [https://ec.europa.eu/ploteus/search/site?f\[0\]=im_field_entity_type%3A97#](https://ec.europa.eu/ploteus/search/site?f[0]=im_field_entity_type%3A97#)

Evropski okvir kvalifikacija (EOK) jeste instrument kojim se omogućuje poređenje nivoa kvalifikacija iz različitih država Evropske unije. Cilj je da se podstakne veća mobilnost učenika i radnika.

Suštinu ovog instrumenta čini osam referentnih nivoa kojima se određuju ishodi učenja, odnosno opisuje šta učenik zna, razume i šta je sposoban da radi. Nacionalni okviri kvalifikacija svrstani su u tih osam nivoa – od najnižeg, označenog kao „Nivo 1”, do najvišeg, a to je „Nivo 8”.

EOK je primenjiv na sve oblike učenja: obrazovanje, od školskog do fakultetskog, obrazovanje odraslih i profesionalno usavršavanje, obuke i dokvalifikaciju. Ovako osmišljen sistem menja pristup obrazovanju i rangiranju nivoa znanja, jer u fokus stavlja ishode učenja. Uz to, podstiče celoživotno učenje, jer promovise priznavanje neformalnog i informalnog učenja.

Državama članicama koje nemaju nacionalne okvire kvalifikacija EOK služi kao instrument reformi, pa njemu prilagođavaju nacionalne okvire kvalifikacija.

ISTORIJSKI OKVIR

Savet EU i Evropski parlament su 23. aprila 2008. doneli preporuku za uspostavljanje Evropskog okvira kvalifikacija. Države su imale rok do 2010. godine da povežu nacionalne okvire. Takođe su preuzele obavezu da sve kvalifikacije izdate od 2012. godine budu usklađene sa odgovarajućim nivoom Evropskog okvira kvalifikacija.

EVROPSKI OMBUDSMAN

(eng. *European Ombudsman*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 228. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evropski parlament, Sud pravde Evropske unije, Evropski supervizor za zaštitu podataka

INTERNET IZVOR: <http://www.ombudsman.europa.eu/>

Evropski ombudsman je nezavisan i nepristrasan organ, koji nadgleda rad administracije Evropske unije i istražuje žalbe o nepravilnosti u postupanju organa, službi, tela ili agencija EU. Ombudsman nije nadležan jedino za Sud pravde EU (detaljnije: *Sud pravde Evropske unije*). Status, nadležnost i postupak izbora i razrešenja evropskog ombudsmana uređeni su članom 228. Ugovora o funkcionisanju EU.

NADLEŽNOST

Termin *ombudsman*, koji se koristi u kontekstu Evropske unije, sinonim je za termin *zaštitnik građana* koji se koristi u domaćem pravu.

Evropski ombudsman ponekad se neformalno naziva i *evro-ombudsman* (eng. *Euro-Ombudsman*).

Evropski ombudsman reaguje na nepravilnosti u radu institucija EU, i to na nepoštovanje osnovnih ljudskih prava, pravnih normi ili načela dobre uprave. Te nepravilnosti se mogu odnositi na rad administracije, diskriminaciju, nepravičnost, zloupotrebu vlasti, uskraćivanje odgovora, uskraćivanje prava na informacije, nepotrebno odugovlačenje itd. Evropski ombudsman bavi se isključivo žalbama na rad administracije EU, dok su žalbe na rad nacionalnih, regionalnih i lokalnih institucija, organa ili tela država članica EU izvan njegove nadležnosti, čak i kada se odnose na pitanja u vezi sa Evropskom unijom.

Evropski ombudsman i Odbor za peticije Evropskog parlamenta, uz nacionalne i regionalne ombudsmane i slična tela država članica EU, zemalja kandidata i drugih evropskih država, zajedno čine Evropsku mrežu ombudsmana (eng. *European Network of Ombudsmen*).

Evropski ombudsman može pokrenuti istragu po sopstvenoj inicijativi ili na osnovu žalbe koja mu je dostavljena direktno ili posredstvom člana Evropskog parlamenta. Žalbu mogu podneti građani EU i sva fizička ili pravna lica koja borave, odnosno imaju sedište, na teritoriji EU. U slučaju da utvrdi nepoštovanje osnovnih prava, pravnih normi ili načela dobre uprave, on o tome obaveštava predmetnu instituciju i daje joj rok od tri meseca da se izjasni. U pomenutom roku Ombudsman nastoji da dođe do mirnog rešenja spora. Ako data institucija sama ne otkloni povredu, odnosno ako ne dođe do sporazumnog rešenja, Evropski ombudsman joj izdaje odgovarajuću preporuku. Ako pak data institucija ne postupi po preporuci, Ombudsman o tome izveštava Evropski parlament.

Evropskog ombudsmana bira Evropski parlament, na predlog Evropske komisije i po dobijenoj saglasnosti Saveta EU. Mandat mu traje koliko i Evropskom parlamentu, s tim da se može obnoviti. Evropski ombudsman bira se odmah nakon izbora za Evropski parlament. Na predlog Evropskog parlamenta, Sud pravde može razrešiti Ombudsmana ako više ne ispunjava uslove za rad ili zbog ozbiljne povrede dužnosti. Evropski ombudsman jednom godišnje podnosi izveštaj o svojim aktivnostima Evropskom parlamentu. Sedište Ombudsmana je u Strazburu. Evropski ombudsman je potpuno nezavisan. Ne sme da traži niti prima instrukcije od vlada država članica ili organa EU.

ISTORIJSKI OSVRT

Institucija evropskog ombudsmana uvedena je u pravni sistem Evropske unije Ugovorom iz Maastrichta 1992. godine (detaljnije: *Ugovor iz Maastrichta*) kako bi se unapredile zakonitost i javnost rada organa EU. Prvi evropski ombudsman Jakob Söderman (Jacob Söderman) izabran je 1995. godine. Poveljom o osnovnim pravima EU iz 2000. godine i Lisabonskim ugovorom iz 2007. dodatno su ojačani položaj i nadležnosti Evropskog ombudsmana.

EVROPSKI PARLAMENT

(eng. *European Parliament*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 14. Ugovora o EU, čl. 223–234. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska komisija, Savet Evropske unije, Evropski savet, Evropski ombudsman, Evropski izbori, Zakonodavni postupci, Šuman, Robert

INTERNET IZVOR: <http://www.europarl.europa.eu/portal/en>

Evropski parlament je skupština predstavnika svih građana Evropske unije. Poslanici Evropskog parlamenta (eng. *Member(s) of the European Parliament – MEP*) predstavljaju građane Unije, koji ih biraju na neposrednim i demokratskim izborima. S obzirom na to da je jedini direktno izabran organ EU, Evropski parlament smatra se jezgrom demokratskog kapaciteta i legitimiteta Evropske unije. Evropski parlament ima političko-kontrolnu i savetodavnu funkciju, a zajedno sa Svetom EU vrši zakonodavnu i budžetsku funkciju.

SASTAV EVROPSKOG PARLAMENTA

Evropski parlament ima 751 poslanika, uključujući i predsednika ovog tela. Poslanici se biraju svakih pet godina na neposrednim opštim izborima u svim državama članicama EU. Mandat poslanika Evropskog parlamenta nespojiv je sa drugom javnom funkcijom u državama članicama ili u Evropskoj uniji, a poslanik ima imunitet i privilegije određene Ugovorom o funkcionisanju EU. Broj poslanika iz država članica određuje se prema broju stanovnika svake od njih. Najmanji broj poslanika koji jedna država može imati je 6, a najveći 96 (broj poslaničkih mesta za svaku državu članicu EU prikazan je u Tabeli 1). Izbori se održavaju prema jedinstvenoj proceduri i proporcionalnom sistemu, dok su razlike među državama članicama EU u broju i veličini izbornih jedinica, kao i u cenzusu za ulazak u Evropski parlament (detaljnije: *Evropski izbori*). Izabrani poslanici u Evropskom parlamentu ne predstavljaju države iz kojih dolaze već građane Unije, odnosno političke partije kojima pripadaju, te glasaju i grupišu se u skladu sa svojim političkim i ideološkim opredeljenjima, a ne prema nacionalnosti.

Najsnažnije političke grupacije u Evropskom parlamentu čine demohrišćani u okviru *Evropske narodne partije (European People's Party – EPP)*, socijaldemokrate u *Naprednom savezu socijalista i demokrata (Progressive Alliance of Socialists & Democrats – S&D)* i liberali u *Savezu liberala i demokrata za Evropu (Alliance of Liberals and Democrats for Europe – ALDE)*.

Poslanici Evropskog parlamenta grupišu se u tzv. političke grupacije, odnosno blokove, koji predstavljaju ključni mehanizam organizovanja rasprava i formiranja koalicija. Za formiranje nove političke grupacije potrebno je okupiti 25 poslanika EP koji predstavljaju barem četvrtinu država članica EU. Poslanik može biti član samo jedne političke grupacije, dok su oni koji ne pripadaju nijednoj grupaciji nezavisni poslanici (eng. *Non-attached Members*). Političke grupacije utiču na ključna politička pitanja, poput izbora rukovodstva Evropskog parlamenta, raspodele funkcija u odborima, odabira izvestilaca i definisanja dnevnog reda plenarnih sednica.

Predsedniku Evropskog parlamenta mandat traje dve i po godine, sa mogućnošću ponovnog izbora. Predsednik nadgleda rad Evropskog parlamenta i njegovih tela, potpisuje usvojeni budžet Evropske unije i ostale zakonodavne akte, zajedno sa predsednikom Saveta EU. Predsednik, takođe, predstavlja Evropski parlament u drugim organima EU i u trećim državama.

Evropski parlament ima sedišta u Strazburu, Briselu i Luksemburgu. Plenarna zasedanja održavaju se jednom mesečno (osim u avgustu) u Strazburu i traju četiri dana, dok se dvodnevna zasedanja održavaju šest puta godišnje u Briselu. Sekretarijat Evropskog parlamenta je u Luksemburgu.

NADLEŽNOST EVROPSKOG PARLAMENTA

Evropski parlament zakonodavnu funkciju deli sa Savetom EU kroz takozvano saodlučivanje (eng. *Co-decision*) u redovnom zakonodavnom postupku, kojim se usvaja najveći deo evropskih propisa. Pored redovnog postupka, postoji i poseban zakonodavni postupak, kada Evropski parlament može doneti odluke samostalno, najčešće o svojoj unutrašnjoj organizaciji. U okviru posebnog zakonodavnog postupka Evropski parlament takođe daje mišljenje ili saglasnost za odluke Saveta EU.

Pored zakonodavne, Evropski parlament i Savet EU dele i budžetsku funkciju. Oni zajedno usvajaju godišnji budžet EU na predlog Evropske komisije. Evropski parlament može da usvoji budžet i bez saglasnosti Saveta EU, dok je saglasnost Evropskog parlamenta neophodna Savetu EU da usvoji višegodišnji budžet EU.

Nadležnosti Evropskog parlamenta obuhvataju i političko-kontrolnu funkciju. Evropski parlament prima i razmatra izveštaje organa, tela i službi EU, postavlja pitanja, obrazuje anketne odbore i organizuje saslušanja predstavnika drugih organa. Učestvuje i u izboru predsednika Evropske komisije i njenih članova dajući saglasnost za predlog kandidata za predsednika Evropske komisije, kao i saglasnost za sastav Evropske komisije. Konačno, Evropski parlament može izglasati nepoverenje Evropskoj komisiji. Evropski parlament bira Evropskog ombudsmana (detaljnije: *Evropski ombudsman*).

Evropski parlament donosi odluke većinom glasova prisutnih poslanika, osim kada je ugovorima propisano drugačije. Na primer, Evropskom parlamentu potrebna je dvotrećinska većina kako bi izglasao nepoverenje Evropskoj komisiji.

ISTORIJSKI OSVRT

Istorijski razvoj Evropskog parlamenta obeležilo je jačanje njegove uloge u Evropskim zajednicama i, kasnije, u Evropskoj uniji. Preteča Evropskog parlamenta bila je Zajednička skupština Evropske zajednice za uglj i čelik, savetodavno telo koje nije imalo zakonodavnu funkciju. Ugovorima iz Rima 1957. godine uvedena je Evropska parlamentarna skupština kao zajedničko telo Evropske ekonomske zajednice i Evropske zajednice za atomsku energiju. Konvencijom o određenim organima zajedničkim za Evropske zajednice uspostavljena je jedinstvena Evropska parlamentarna skupština za sve tri evropske zajednice. Evropska parlamentarna skupština preimenovana je u Evropski parlament 1962. godine. Poslanici su u početku bili predstavnici iz parlamenata država članica, a od 1979. biraju se na opštim i neposrednim izborima.

Nadležnost Evropskog parlamenta postepeno je proširivana izmenama osnivačkih ugovora. Jedinstvenim evropskim aktom iz 1986. uvedeni su postupci „saradnje” i „saglasnosti”, koji su ojačali zakonodavne nadležnosti ove institucije. Ugovorom iz Mاستrihta 1992. godine uvedeno je i *saodlučivanje*, kojim je predviđeno da Evropski parlament i Savet EU zajednički donose propise. Saodlučivanje je postepeno obuhvatalo sve više oblasti, što je definisano ugovorima iz Amsterdama (1997) i Nice (2001), da bi Ugovorom iz Lisabona (2007) preraslo u redovni zakonodavni postupak, kojim se donosi najveći broj propisa Unije.

Tabela: Broj poslaničkih mesta u Evropskom parlamentu za svaku državu članicu EU

	Evropska narodna partija (European People's Party)	Progresivni savez socijalista i demokrata u EP (Progressive Alliance of Socialists & Democrats in the EP)	Evropski konzervativci i reformisti (European Conservatives and Reformists)	Savez liberala i demokrata za Evropu (Alliance of Liberals and Democrats for Europe)	Evropska ujedinjena levica / Nordijska zelena levica (European United Left/Nordic Green Left)	Savez zelenih i Za slobodnu Evropu (Greens / European Free Alliance)	Evropa slobode i direktne demokratije (Europe of Freedom and Direct Democracy)	Evropa nacija i slobode (Europe of Nations and Freedom)	Nesvrstani članovi (Non-attached members)	UKUPNO
Austrija	5	5		1		3		4		18
Belgija	4	4	4	6		2		1		21
Bugarska	7	4	2	4						17
Češka	7	4	2	4	3		1			21
Danska	1	3	4	3	1	1				13
Estonija	1	1		3		1				6
Finska	3	2	2	4	1	1				13
Francuska	20	13		7	4	6	1	20	3	74
Grčka	5	4	1		6				5	21
Holandija	5	3	2	7	3	2		4		26
Hrvatska	5	2	1	2		1				11
Irska	4	1	1	1	4					11
Italija	15	30	2		3		17	5	1	73
Kipar	1	2	1		2					6
Letonija	4	1	1	1		1				8
Litvanija	2	2	1	4		1	1			11
Luksemburg	3	1		1		1				6
Mađarska	12	4				2			3	21
Malta	3	3								6
Nemačka	34	27	6	4	8	13	1	1	2	96
Poljska	23	5	19				1	2	1	51
Portugalija	7	8		2	4					21
Rumunija	12	15	1	3				1		32
Slovačka	6	4	3							13
Slovenija	5	1		1		1				8
Španija	17	14		8	11	4				54
Švedska	4	6		3	1	4	2			20
Ujedinjeno Kraljevstvo		20	21	1	1	6	22	1	1	73

*Tabela je urađena u avgustu 2016. godine i sadrži podatke podložne promena.

EVROPSKI POLJOPRIVREDNI FOND ZA RURALNI RAZVOJ

(eng. *European Agricultural Fund for Rural Development – EAFRD*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Uredbe br. 1305/2013 i br. 1306/2013 Evropskog parlamenta od 19. novembra 2013. godine

POVEZANI POJMOVI: Zajednička poljoprivredna politika, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Politika Evropske unije u oblasti životne sredine

INTERNET IZVOR: <http://europski-fondovi.eu/eafrd>

Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (*EAFRD*) osnovan je kao podrška evropskoj politici ruralnog razvoja i kako bi se njena primena pojednostavila. Fond se finansira iz budžeta zajedničke poljoprivredne politike (detaljnije: *Zajednička poljoprivredna politika*). *EAFRD* doprinosi realizaciji Strategije *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*), jer pospešuje održivi ruralni razvoj i inovacije u poljoprivredi. Takođe, fond je usaglašen sa načelima politike EU u oblasti životne sredine (detaljnije: *Politika Evropske unije u oblasti životne sredine*). U planu je da fond raspolaze sumom od 99,586 milijardi evra za period 2014–2020.

KORISNICI FONDA

Novac iz *EAFRD*-a mogu koristiti:

- poljoprivrednici,
- poljoprivredne organizacije, zadruge i sindikati,
- organizacije za zaštitu životne sredine,
- organizacije koje pružaju usluge u kulturi,
- mediji,
- organizacije žena, mladih.

PRIORITETI FONDA

- Podsticanje prenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i seoskim područjima
- Jačanje isplativosti i konkurentnosti svih oblika poljoprivrede i promovisanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija i održivog upravljanja šumama
- Promovisanje organizacije prehrambenih lanaca, dobrobiti životinja i upravljanje rizicima u poljoprivredi
- Obnova, očuvanje i jačanje ekosistema koji su u vezi sa poljoprivredom i šumarstvom
- Promovisanje efikasnog korišćenja resursa i podsticanje privrede sa smanjenom količinom ugljenika otporne na klimatske promene u poljoprivrednom, prehrambenom i šumarskom sektoru
- Promovisanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva i ekonomski razvoj ruralnih područja.

TRI VRSTE POMOĆI KOJE FOND OBEZBEĐUJE

1. Bespovratna sredstva za realizaciju kapitalnih projekata – sufinansiranje ulaganja u dugotrajnu imovinu (zgrade, oprema, infrastruktura), privredu (fizička i pravna lica), javni sektor (regionalna i lokalna samouprava, lokalne akcione grupe)
2. Bespovratna sredstva za realizaciju tekućih projekata – sufinansiranje tekućih izdataka poslovanja za privredni sektor (fizička i pravna lica), za lokalne akcione grupe i istraživačke projekte
3. Kompenzacije na godišnjem nivou po hektaru poljoprivredne površine ili po grlu stoke.

EVROPSKI RAZVOJNI FOND

(eng. *European Development Fund – EDF*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Uredba Saveta EU br. 215/2008 od 18. februara 2008. godine, Odluka Saveta EU 2013/759/EU od 12. decembra 2013. godine

POVEZANI POJMOVI: Međunarodni razvoj i saradnja, Grupa afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja, Prekomorske države i teritorije

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/europeaid/node/1079>

<http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-IDA-542140-European-Development-Fund-FINAL.pdf>

Evropski razvojni fond (*EDF*) glavni je instrument Evropske unije za pružanje razvojne pomoći državama Afrike, Kariba i Pacifika (AKP) i prekomorskim državama i teritorijama. Kroz fond se pomažu ekonomski, društveni i ljudski razvoj, kao i regionalna saradnja i integracije.

EDF obezbeđuje veću fleksibilnost i brzu reakciju u slučaju neočekivanih događaja. Regionalno finansiranje uključuje izdvajanja za nepredviđene situacije u regionu, pa je nova šema napravljena da u AKP državama ublaži kratkoročne šokove, kao što su ekonomska kriza i prirodne katastrofe. Efikasno programiranje fonda veliki je politički i birokratski izazov, koji uključuje više zainteresovanih strana – Evropsku komisiju, Evropsku službu za spoljne poslove, države članice EU i partnerske države i organizacije.

Iz budžetske perspektive *EDF* je jedinstven, jer je međuvladinog karaktera i van budžeta Evropske unije, uprkos činjenici da većinom njegovih resursa upravlja Evropska komisija. To podrazumeva da se *EDF* finansira kroz direktne doprinose država članica EU i prema sopstvenim finansijskim pravilima.

Evropska unija trenutno sprovodi jedanaesti program *EDF*-a za period 2014–2020. godine sa budžetom od 30,5 milijardi evra za AKP i prekomorske države i teritorije i pokriva kako regionalne tako i nacionalne programe. Jedanaesti program kreiran je sporazumom između država članica Evropske unije potpisanim 2013. godine.

EVROPSKI SAVET

(eng. *European Council*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 15. Ugovora o EU, čl. 235–236. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Organi Evropske unije, Evropska komisija, Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, Savet Evropske unije, Evrogrupa, Evropski semestar, Strategija *Evropa 2020* za pametan, održiv i inkluzivan rast

INTERNET IZVOR: <http://www.consilium.europa.eu/en/european-council>

Evropski savet, kao najviši politički organ, definiše opšte političke smernice i strateške prioritete Evropske unije, koordinira politike Unije i bavi se složenim ili osetljivim pitanjima, nerešivim na nižem nivou međudržavne saradnje. Često se naziva „strateškim” telom Unije, jer usmeravanjem agende EU i donošenjem političkih odluka utiče na rad ostalih organa.

Evropski savet ne treba mešati sa Savetom Evropske unije i Savetom Evrope.

Savet Evropske unije, još jedan organ EU, okuplja ministre spoljnih poslova država članica koji donose odluke, usvajaju zakone i koordiniraju javne politike država članica EU (detaljnije: *Savet Evropske unije*).

Savet Evrope nije organ EU, već organizacija koja se bavi ljudskim pravima i kulturom (detaljnije: *Savet Evrope*).

SASTAV EVROPSKOG SAVETA

Evropski savet čine šefovi država ili vlada država članica EU, predsednik Evropskog saveta i predsednik Evropske komisije. U njegovom radu učestvuje i visoki predstavnik Evropske unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, ali bez prava odlučivanja. Funkcija predsednika Evropskog saveta uvedena je Lisabonskim ugovorom. Mandat predsednika Evropskog saveta traje dve i po godine, uz mogućnost jednog reizbora. Ova funkcija nespojiva je sa bilo kojom nacionalnom funkcijom.

Predsednik predsedava i rukovodi radom Evropskog saveta; priprema i vodi sastanke i brine o kontinuitetu rada Evropskog saveta u saradnji sa predsednikom Evropske komisije, a na osnovu zaključaka Saveta za opšte poslove; zatim, nastoji da obezbedi jedinstvo i neophodni konsenzus za donošenje odluka. Pored toga, zajedno sa predsednikom Evropske komisije, zastupa interese Evropske unije na najvišem političkom nivou, ali se njegova funkcija ne preklapa sa funkcijom visokog predstavnika Evropske unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, koji pak zastupa interese Unije u spoljnim i bezbednosnim poslovima. Takođe, nakon svakog sastanka Evropskog saveta, predsednik predstavlja izveštaj Evropskom parlamentu. Predviđeno je da predsednika Evropskog saveta bira Evropski savet kvalifikovanom većinom, ali se zbog homogenosti i efikasnog rada nastoji postići konsenzus pri izboru za ovu važnu funkciju.

SASTANCI EVROPSKOG SAVETA

Evropski savet sastaje se najmanje četiri puta godišnje, uz bar dva održana sastanka u šest meseci. Glavni sastanci Evropskog saveta, poznati i kao „samiti Evropske unije” (eng. *EU Summits*), održavaju se u vreme kada se države članice smenjuju na mestu predsedavajućeg Saveta Evropske unije (detaljnije: *Savet Evropske unije*), odnosno u junu i decembru svake godine. Samite Evropske unije ne treba mešati sa sastancima Evrosamita (eng. *Euro Summit*), koje priprema i prati Evrogrupa (detaljnije: *Evrogrupa*). Predsednik Evropskog saveta, na sopstvenu inicijativu ili na zahtev država članica ili Evropske komisije, može sazvati posebne sastanke ako je potrebno razmatrati hitna pitanja.

NADLEŽNOST EVROPSKOG SAVETA

Evropski savet raspravlja o svim pitanjima iz nadležnosti Evropske unije, učestvuje u izmenama osnivačkih ugovora EU, donosi odluke o zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici Unije utvrđujući strateške prioritete i ciljeve, i definiše strateške smernice u oblasti slobode, bezbednosti i pravde. Takođe, Evropski savet učestvuje u izboru kandidata za određene visoke funkcije u EU – imenuje i razrešava visokog predstavnika Evropske unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku uz saglasnost predsednika Evropske komisije, te postavlja predsednika, potpredsednika i članove Izvršnog odbora Evropske centralne banke na predlog Saveta Evropske unije. Evropski savet učestvuje i u oblikovanju drugih organa Evropske unije. Osim što odlučuje o formacijama u kojima se sastaje i odlučuje Savet Evropske unije, Evropski savet određuje i kandidata za predsednika Evropske komisije, postavlja Evropsku komisiju i odlučuje o izmeni broja njenih članova i načinu rotacije državljana članica EU.

Pored strateškog usmeravanja agende Evropske unije, Evropski savet ima važnu ulogu u godišnjem procesu koordinacije ekonomskih i fiskalnih politika EU – evropskom semestru (detaljnije: *Evropski semestar*), u okviru kog procenjuje ekonomsku situaciju u Uniji i napredak u ispunjavanju ciljeva postavljenih Strategijom *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*), te usmerava javne politike fiskalnih, ekonomskih i strukturnih reformi.

Stvarajući prostor za saradnju država EU na najvišem političkom nivou, Evropski savet bavi se i onim složenim ili osetljivim pitanjima koja se ne mogu rešiti na nižim nivoima međudržavne saradnje. Odluke se uglavnom donose konsenzusom, osim u posebnim slučajevima (koje predviđaju osnivački ugovori), kada Evropski savet odlučuje jednoglasno, ili kvalifikovanom većinom. Po pravilu, Evropski savet odluke donosi jednoglasno kada je reč o zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici. Međutim, kako bi se olakšalo odlučivanje u takvim slučajevima, primenjuje se pravilo konstruktivne uzdržanosti. Tada se odluka može doneti iako su neki članovi Evropskog saveta uzdržani. Sa druge strane, Evropski savet kvalifikovanom većinom odlučuje o izboru svog predsednika, izboru visokog predstavnika Evropske unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, o kandidatu za predsednika Evropske komisije, kao i u drugim pitanjima predviđenim osnivačkim ugovorima. Kada Evropski savet donosi odluke, njegov predsednik i predsednik Evropske komisije ne učestvuju u glasanju.

European Council

Odluke Evropskog saveta usvajaju se kao zaključci o pitanjima značajnim za Evropsku uniju. Uz to, predlažu se konkretne akcije ili ciljevi i postavlja se krajnji rok za dogovor o nekoj temi ili predlogu zakonskog rešenja. Odluke Evropskog saveta mogu biti pravno obavezujuće za onoga kome su upućene, ali ne mogu biti zakonodavne prirode. Evropski savet, takođe, održava i neformalne ili specijalne sastanke, po potrebi i sa predstavnicima zemalja koje nisu članice EU, nakon kojih se usvajaju izjave ili deklaracije umesto zaključaka.

ISTORIJSKI OSVRT

Evropski savet nastao je iz neformalnog foruma za raspravu koji je od 1974. godine okupljao šefove država ili vlada država članica EU. Zvanično je institucionalizovan Jedinim evropskim aktom (1986), dok je Ugovor iz Matrihta (1992) definisao njegovu ulogu u kreiranju opštih političkih smernica za Evropsku uniju. Međutim, Evropski savet je formalno dobio status jednog od glavnih organa EU tek Ugovorom iz Lisabona (2007).

EVROPSKI SEMESTAR

(eng. *European Semester*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Zaključak Evropskog saveta od 17. juna 2010. godine

POVEZANI POJMOVI: Evropska komisija, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Ekonomski i socijalni komitet, Komitet regiona, Pametan rast, Održivi rast, Inkluzivan rast

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/europe2020/images/europeansementser_big_en.jpg

Evropski semestar je mehanizam za koordinaciju makroekonomskih i fiskalnih politika država članica Evropske unije. Pokrenut je zajedno sa Strategijom *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*).

CIKLUS EVROPSKOG SEMESTRA

Evropski semestar počinje u januaru, kada Evropska komisija objavljuje godišnji pregled ekonomskog rasta. On sadrži mere za makroekonomsku stabilnost članica evrozone kako bi one ujednačile državne budžete i povećale ekonomski rast. Vlade država članica treba da imaju ove mere u vidu prilikom izrade nacrtu budžeta za sledeću godinu, koji u aprilu tekuće godine predstavljaju Evropskoj komisiji i Savetu EU. Obe institucije treba do jula da ocene te nacрте i predlože moguće promene. To je prvi korak evropskog semestra ka zajedničkom ekonomskom upravljanju u Evropskoj uniji.

Na prolećnom sastanku Evropskog saveta u martu-aprilu razmatra se i usvaja godišnji pregled ekonomskog rasta i set prioriteta u ekonomskoj politici. Posebno se razmatraju ukupna makroekonomska situacija, napredak u odnosu na pet postavljenih ciljeva i napredak u okviru vodećih inicijativa. Te zaključke države članice ugrađuju u svoje programe reformi i stabilizacije.

Nacionalni programi reformi i programi stabilnosti/konvergencije, koje države članice podnose svakog aprila za narednu godinu, služe da prate napredak ka zacrtanim ciljevima. Novina je istovremeno podnošenje oba programa.

Preporuke i/ili mišljenja Evropske komisije za svaku državu posebno daju se svakog juna na osnovu ocene nacionalnih programa.

Upozorenja se izdaju ukoliko preporuke Evropske komisije nisu ispunjene u određenom roku, a moguće su i sankcije ako se javi prekomerni disbalans.

Preporuke i mišljenja Evropske komisije treba da budu ugrađeni u finalnu verziju nacionalnog budžeta za narednu godinu. Na osnovu ocena Evropske komisije, Evropski savet i Savet EU početkom jula mogu pojedinim državama dati konkretna uputstva za vođenje određenih politika. Nakon toga, u drugoj polovini godine, države članice završavaju i usvajaju budžet.

Na ministarskim sastancima (Savet EU u različitim formacijama) razmatraju se pitanja iz oblasti politike za koje je Savet nadležan.

Bitna novina je da se nacionalne ekonomske i fiskalne politike ocenjuju prvo u Briselu, pa se tek onda usvajaju u državama članicama. Novi sistem koordinacije evropske fiskalne politike počeo je 12. januara 2011. objavljivanjem godišnjeg pregleda rasta.

EVROPSKI SISTEM CENTRALNIH BANAKA

(eng. *European System of Central Banks – ESCB*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 282–284. Ugovora o funkcionisanju EU, Protokol br. 4 o Statutu ESCB i ECB

POVEZANI POJMOVI: Evropska centralna banka, Evrozona, Ekonomska i monetarna unija, Monetarna politika Evropske unije

INTERNET IZVOR: <https://www.ecb.europa.eu>

Evropski sistem centralnih banaka (ESCB) čine Evropska centralna banka (ECB) i centralne banke svih država članica EU, bez obzira na to da li su uvele evro kao nacionalnu valutu ili ne. Osnovni cilj ovog sistema je održavanje stabilnosti cena. Osim toga, ESCB pruža podršku opštim ekonomskim politikama u EU kako bi se ispunili ciljevi Unije. U svom radu poštuje načela otvorenog tržišta i slobodne konkurencije, vodeći računa o efikasnoj raspodeli sredstava.

NADLEŽNOSTI

Zadaci i nadležnosti Evropskog sistema centralnih banaka utvrđeni su Ugovorom o funkcionisanju EU i Statutom o ESCB i ECB. U skladu sa ovim aktima, ESCB:

- određuje i sprovodi monetarnu politiku EU,
- sprovodi operacije na deviznom tržištu,
- čuva devizne rezerve država članica i upravlja njima,
- pomaže nesmetanom funkcionisanju platnog sistema.

Evropski sistem centralnih banaka takođe doprinosi nesmetanom sprovođenju politika nadležnih organa u vezi sa prudencijalnim nadzorom nad kreditnim institucijama i stabilnošću finansijskog sistema.

EVROSISTEM (eng. *Eurosystem*)

Evrosistem predstavlja ECB i centralne banke država članica koje su prihvatile evro. Glavna funkcija je održavanje stabilnosti cena, dok su ostale ustanovljene članom 127. Ugovora o funkcionisanju EU:

- definisanje i sprovođenje monetarne politike u evrozoni;
- vođenje deviznog poslovanja;
- upravljanje deviznim rezervama država članica evrozone;
- nadzor nad platnim sistemima u evrozoni.

ORGANIZACIJA

Radom rukovode tela Evropske centralne banke: Upravni savet i Izvršni odbor (videti detaljnije kod ECB). Ovim telima u radu pomaže Opšti savet, u čiji sastav ulaze predsednik i potpredsednik Izvršnog odbora i guverneri svih 28 nacionalnih centralnih banaka. Ovo telo je tranzicione prirode i postojaće sve dok bude članica koje nisu prihvatile evro. Pored savetodavne funkcije, Opšti savet priprema i koordinira proširenje evrozone, prikuplja statističke podatke, učestvuje u pripremi godišnjeg izveštaja ECB-a i dr.

Nacionalne centralne banke su sastavni deo ESCB-a i deluju prema smernicama i uputstvima Evropske centralne banke.

Države članice EU koje nisu prihvatile evro imaju poseban status u ovom sistemu. One mogu voditi nacionalnu monetarnu politiku, ali nemaju pravo da odlučuju prilikom usvajanja monetarne politike u evrozoni.

Ugovorom o funkcionisanju EU utvrđeno je načelo nezavisnosti Evropskog sistema centralnih banaka, Evropske centralne banke, nacionalnih centralnih banaka, kao i članova njihovih upravljačkih tela. Oni ne mogu tražiti niti primati instrukcije od organa, službi i agencija Evropske unije, od vlada država članica ili bilo kog drugog tela. Organi EU i vlade država članica dužni su da poštuju nezavisnost ovih institucija i da ne utiču na njihove članove. S tim u vezi, države članice obavezne su da usklade svoje zakonodavstvo sa odredbama Ugovora o funkcionisanju EU i Statuta ESCB i ECB kako bi osigurala nezavisnost svojih centralnih banaka, a samim tim i ESCB, čiji su sastavni deo.

EVROPSKI SISTEM FINANSIJSKIH SUPERVIZORA

(eng. *European System of Financial Supervisors – ESFS*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Uredba br. 1093/2010, Uredba br. 1094/2010 i Uredba br. 1095/2010 Evropskog parlamenta i Saveta EU

POVEZANI POJMOVI: Evropski odbor za sistemski rizik, Bankarska unija

INTERNET IZVOR: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.5.html

Evropski sistem finansijskih supervizora (ESFS) treba da poboljša koordinaciju mikroprudencijalnog nadzora nad finansijskim institucijama i da stvori mikroprudencijalna tela u svim državama članicama Evropske unije. Glavni zadatak je stvaranje zajedničkog sistema nadzora kojim bi se osnažili poverenje u finansijski sistem, dalji razvoj jedinstvenih pravila i propisa, ojačale prekogranične institucije, ograničilo i sprečilo nagomilavanje rizika.

STRUKTURA

ESFS je decentralizovan sistem koji čine Evropski nadzorni organi i mreža nacionalnih finansijskih supervizora.

Evropski nadzorni organi (eng. *European Supervisory Authorities*) čine:

- Evropsko nadzorno telo za bankarstvo (eng. *European Banking Authority*) – utiče na stabilnost finansijskog sistema, štiti deponente, investitore i druge korisnike, finansijske proizvode i osigurava transparentnost na tržištu;
- Evropski organ za hartije od vrednosti i tržište (eng. *European Securities and Markets Authority*) – koordinira rad nacionalnih supervizora za hartije od vrednosti; u slučaju finansijskih nestabilnosti, ovaj organ preduzima hitne mere kako bi otklonio potencijalne slabosti;
- Evropski organ za osiguranje i strukovne penzije (eng. *European Insurance and Occupational Pensions Authority*) – održava stabilnost finansijskog sistema, odgovoran je za transparentnost tržišta i finansijskih proizvoda, zaštitu osiguranika i penzijskih fondova; prati i identifikuje potencijalne izvore rizika i finansijskih nestabilnosti iz mikrookruženja na domaćem i prekograničnom tržištu.

Navedeni regulatorni organi odgovorni su Evropskom parlamentu i Savetu EU. Imaju status pravnog lica, administrativnu i finansijsku autonomiju. Oni su nezavisni i deluju isključivo u interesu Evropske unije. Evropski nadzorni organi imaju dva zajednička tela: Zajednički odbor i Odbor za žalbe.

Zajednički odbor Evropskih nadzornih organa (eng. *The Joint Committee of the European Supervisory Authorities*) odgovoran je za opštu i međusektorsku koordinaciju kako bi se vršio stalni međusektorski nadzor. Oblasti delovanja ovog odbora su: nadzor nad finansijskim konglomeratima, računovodstvo i revizija, pružanje mikroprudencijalnih analiza, međusektorski razvoj, rizik i ranjivost, mere borbe protiv pranja novca i razmena informacija sa Evropskim odborom za sistemski rizik (detajnije: *Evropski odbor za sistemski rizik*). Zajednički odbor čine predsedavajući tri regulatorna organa. Predsedavanje Zajedničkom odboru je rotirajuće, pa se na toj funkciji svakih 12 meseci smenjuju predsedavajući. Zajednički odbor sastaje se najmanje dva puta godišnje.

Nadzor nad finansijskim institucijama obavljaju nadzorni organi država članica koji su pod kontrolom nacionalnih supervizora Evropskih nadzornih organa. Evropski nadzorni organi nemaju direktna regulatorna ovlašćenja. Ova ovlašćenja pripadaju Evropskoj komisiji. Međutim, Evropski nadzorni organi mogu privremeno zabraniti ili ograničiti određene finansijske aktivnosti koje ugrožavaju stabilnost i integritet finansijskog tržišta.

EVROPSKI SPORAZUMI

(eng. *Europe Agreements*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

PRAVNI OSNOV: Član 217. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Proces pristupanja Evropskoj uniji, Sporazumi o pridruživanju

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/europe-agreement_en.htm

Evropski sporazumi su sporazumi o pridruživanju (eng. *Association Agreements*) koje je Evropska unija zaključila sa državama centralne i istočne Evrope nakon pada Berlinskog zida i raspada Varšavskog pakta. Prve države koje su potpisale Evropske sporazume 1991. godine bile su Poljska, Mađarska i Čehoslovačka (nakon razlaza, Češka Republika i Slovačka ponovo su, kao nezavisne države, potpisale sporazum sa EU 1993. godine). Sledile su ih Rumunija i Bugarska 1993. U drugom ciklusu Evropskim sporazumima su obuhvaćene bivše sovjetske republike Letonija, Litvanija i Estonija i Slovenija kao prva republika bivše SFRJ koja je potpisala ovaj sporazum.

Cilj sporazuma bilo je uspostavljanje specijalnih veza između istočnoevropskih država i EZ/EU, ali bez obećanja eventualnog članstva. U preambuli sporazuma samo se konstatuje želja istočnoevropskih država da budu članice EU i da pridruživanje doprinosi ostvarenju te želje. Mada su zaključivani sa svakom državom pojedinačno, pomenuti sporazumi su po svojoj sadržini slični. Predviđali su postepenu liberalizaciju trgovine koja je trebalo da u roku od deset godina dovede do stvaranja zone slobodne trgovine između ugovornih strana. Sporazumima su za ugovorne strane određene asimetrične obaveze u pogledu ukidanja carina i kvantitativnih ograničenja uvoza u korist pridruženih država. Sporazumi su takođe sadržali odredbe o pravu poslovnog nastanjivanja, o kretanju radne snage, kapitala, pružanju usluga, zaštiti konkurencije, zabrani porske diskriminacije, usklađivanju zakonodavstva sa propisima EU i dr. Osim toga, sporazumi su sadržali i odredbe o političkoj, ekonomskoj, kulturnoj i socijalnoj saradnji, kao i o finansijskoj pomoći Evropske unije za neophodne reforme. Preduslov za realizaciju sporazuma bio je da pridružene države poštuju ljudska prava i slobode i tržišnu ekonomiju.

Odlučujuća promena u odnosima sa državama centralne i istočne Evrope dogodila se na sastanku Evropskog saveta u Kopenhagenu, 21–22. juna 1993, kada su utvrđeni uslovi za pristupanje trećih država Evropskoj uniji. Evropski sporazumi koji su posle toga zaključeni sa baltičkim državama i Slovenijom, bili su nešto drugačiji nego prethodni. U njihovim preambulama pridruživanje se izričito pominjalo kao deo pretpristupne strategije Unije. Novina su bile i odredbe o saradnji ugovornih strana na polju zajedničke spoljne i bezbednosne politike i u sprečavanju i suzbijanju organizovanog kriminala, šverca i terorizma.

Sporazumi su važili do ulaska ovih država u članstvo Evropske unije 2004, odnosno 2007. godine.

Tabela potpisivanja Evropskih sporazuma

Vreme potpisivanja sporazuma o pridruživanju	
Poljska	16. decembar 1991.
Mađarska	16. decembar 1991.
Rumunija	1. februar 1993.
Bugarska	8. mart 1993.
Češka Republika	4. oktobar 1993.
Slovačka	4. oktobar 1993.
Estonija	12. jun 1995.
Letonija	12. jun 1995.
Litvanija	12. jun 1995.
Slovenija	10. jun 1996.

EVROPSKI STABILIZACIONI MEHANIZAM

(eng. *European Stability Mechanism – ESM*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Ugovor o uspostavljanju Evropskog stabilizacionog mehanizma iz 2012. godine

POVEZANI POJMOVI: Evrozona, Pakt za stabilnost i rast

INTERNET IZVOR: <http://www.esm.europa.eu/>

Evropski stabilizacioni mehanizam (ESM) međuvladina je organizacija koja daje kredite državama evrozone, kupuje od njih obveznice ili daje pozajmice bankama koje su u krizi. Mehanizam je preuzeo nadležnosti privremenog Evropskog fonda za finansijsku stabilnost. Sedište mu je u Luksemburgu.

Evropski stabilizacioni mehanizam osnovan je kao stalni fond za pružanje finansijske pomoći i spasavanje privreda u finansijskim teškoćama. Odluku o osnivanju doneo je Evropski savet u decembru 2010. godine, dok je ugovor o uspostavljanju ovog mehanizma potpisan u februaru 2012. ESM funkcioniše od oktobra 2012. godine.

Nakon svetske ekonomske krize, koja je otkrila brojne slabosti u funkcionisanju evropskih privreda, a naročito u oblasti kontrole i nadzora nad finansijskim sektorom, Evropska unija preduzela je brojne inicijative kojima bi ubuduće mogli da se izbegnu slični problemi. ESM je samo jedna od komponenti takve sveobuhvatne akcije i primenjuje se paralelno sa pravilima Pakta za stabilnost i rast, evropskog semestra, Pakta *Evro plus* i dr.

Evropski stabilizacioni mehanizam je osmišljen kao jedan od ključnih instrumenata za prevazilaženje finansijske krize u evrozoni. Raspolaže sa oko 550 milijardi dolara za kreditiranje. Pri kreditiranju blisko saraduje sa Međunarodnim monetarnim fondom (MMF), i obično se očekuje da država koja se obrati za pomoć ESM-u podnese sličan zahtev i MMF-u.

ORGANIZACIJA

Uz generalnog direktora, koji se bira na petogodišnji mandat, upravljačku strukturu ESM-a čine i Odbor guvernera i Odbor direktora.

Svaka država članica evrozone ima predstavnika u Odboru guvernera kojim predsedava predsednik evrogrupe. Važno je imati u vidu činjenicu da, iako se telo zove Odbor guvernera, članovi nisu guverneri centralnih banaka, već predstavnici vlada država članica koji se bave finansijama, tj. ministri finansija. Odbor guvernera postavlja strateške smernice za rad Evropskog stabilizacionog mehanizma.

Odbor direktora čine eksperti za ekonomiju i finansije. Svaki član Odbora guvernera bira jednog člana Odbora direktora. Takođe, predsednik Evropske centralne banke i član Evropske komisije nadležan za ekonomska i monetarna pitanja mogu postaviti po jednog posmatrača. Ovaj odbor prati ispunjenje obaveza iz Ugovora o uspostavljanju ESM-a.

European Stability Mechanism

EVROPSKI STRUKTURNI I INVESTICIONI FONDOVI

(eng. *European Structural and Investment Funds – ESI Funds*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 174–178. Ugovora o funkcionisanju EU; Uredba br. 1303/2013 Evropskog parlamenta i Saveta EU od 17. decembra 2013. godine

POVEZANI POJMOVI: Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Regionalna politika Evropske unije

INTERNET IZVOR: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/>

Evropski strukturni i investicioni fondovi (ESI fondovi) jesu fondovi Evropske unije za jačanje ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije. Ovi fondovi namenjeni su prevashodno smanjenju razlika u razvijenosti među regionima Evropske unije. ESI fondovi uspostavljeni su na osnovu člana 174. Ugovora o funkcionisanju EU, u kom se, između ostalog, navodi da među regionima prioritet imaju seoska područja, područja pogođena industrijskom tranzicijom i regioni koji trpe zbog trajnih prirodnih ili demografskih nedostataka.

Budući da su oblasti koje ESI fondovi podržavaju šire od kohezione i socijalne politike, jer obuhvataju ruralni razvoj, pomorstvo i ribarstvo, za ove fondove nadležne su i Evropska unija i države članice.

ESI fondovi ranije su se nazivali *strukturni i kohezioni fondovi* (eng. *Structural and Cohesion Funds*).

Od 2014. do 2020. kroz ESI fondove biće uložene 454 milijarde evra u više od 500 programa za postizanje pametnog, održivog i inkluzivnog rasta. Ključne tematske oblasti su: istraživanje, razvoj i inovacije; pružanje podrške malim i srednjim preduzećima, uticaj na smanjenje emisije ugljenika i razvoj informacionih i komunikacionih tehnologija. ESI fondove, u posmatranoj finansijskoj perspektivi (2014–2020), čini pet fondova:

Uredba br. 1303/2013 o utvrđivanju zajedničkih odredbi (eng. *Common Provisions Regulation*) sadrži zajednička pravila koja se primenjuju na ESI fondove i kojima se obezbeđuje njihova efikasnost i koordinacija, kao i koordinacija između ovih fondova i ostalih instrumenata Evropske unije. Uredbom se sprovodi reformisana koheziona politika (detaljnije: *Regionalna politika Evropske unije*) kako bi se postigli ciljevi definisani u Strategiji *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*); uredba takođe definiše 11 tematskih oblasti kojima su namenjena sredstva iz ESI fondova, a koja odgovaraju ciljevima Strategije *Evropa 2020*. To su:

1. Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija
2. Unapređenje pristupa informacionim i komunikacionim tehnologijama (IKT) i korišćenja IKT
3. Povećanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća u poljoprivrednom sektoru (kada je reč o Evropskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj) i sektoru ribarstva i akvakultura (kada je reč o Evropskom fondu za pomorstvo i ribarstvo)
4. Podrška prelasku ka privredi sa niskim emisijama ugljenika u svim sektorima
5. Podsticanje prilagođavanja klimatskim promenama, prevencije rizika i upravljanja rizicima
6. Očuvanje i zaštita životne sredine i podsticanje efikasnog korišćenja resursa
7. Podsticanje održivog transporta i uklanjanje zastoja u ključnim mrežnim infrastrukturama
8. Podsticanje održivog i kvalitetnog zapošljavanja i podrška mobilnosti radne snage
9. Podsticanje socijalne inkluzije, borbe protiv siromaštva i svakog oblika diskriminacije
10. Ulaganje u obrazovanje, obuke i stručne obuke za usavršavanje veština i u celoživotno učenje
11. Jačanje institucionalnih kapaciteta državne uprave i zainteresovanih strana i uspostavljanje efikasne državne uprave.

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

(eng. *European Court of Human Rights – ECHR*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Čl. 19–51. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

POVEZANI POJMOVI: Sud pravde Evropske unije, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Savet Evrope

INTERNET IZVOR: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

Evropski sud za ljudska prava je sudska institucija Saveta Evrope osnovana radi zaštite prava i sloboda garantovanih Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine. Sedište Suda je u Strazburu (Francuska).

SASTAV I ORGANIZACIJA

Broj sudija jednak je broju članica Saveta Evrope koje su ratifikovale Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Sudije Evropskog suda za ljudska prava deluju samostalno i ne predstavljaju nijednu državu, a na mandat od devet godina bira ih Parlamentarna skupština Saveta Evrope, sa liste od tri kandidata koje predlaže država članica. Po isteku mandata ne mogu biti ponovo birani na tu dužnost.

Predsednika, dva potpredsednika i predsednike odeljenja bira Opšta sednica suda na period od tri godine. Predsednik predstavlja Sud i upravlja sudskom administracijom. Opšta sednica suda, vodeći računa o ravnomernoj geografskoj, polnoj zastupljenosti i zastupljenosti pravnih sistema, ustanovljava pet odeljenja u okviru kojih se formiraju sudska veća.

Sud donosi odluku u odborima od troje sudija, u veću od sedam sudija ili Velikom veću od sedamnaest sudija. Odluke se donose većinom glasova. Sudija ima pravo na izdvojeno mišljenje ako se u celini ili delimično ne slaže sa većinskom odlukom. Ukoliko su glasovi podeljeni, glasa se ponovo, a ako su opet podeljeni, odluku donosi predsednik veća.

NADLEŽNOST

Sud primenjuje Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Njegov zadatak je da obezbedi da države članice poštuju prava i garancije ustanovljene Konvencijom. To se sprovodi razmatranjem predstavki koje podnose pojedinci ili države potpisnice. Kada je reč o pojedincima, pravo na podnošenje predstavki zagantovano je svakom licu, grupi ili udruženju građana koji tvrde da im je država potpisnica povredila prava.

Uslovi za podnošenje predstavke:

- u skladu sa načelom supsidijarnosti, neophodno je da su pre podnošenja predstavke iscrpljeni svi domaći pravni lekovi;
- tokom postupka pred nacionalnim sudovima moraju se istaći primedbe na poštovanje Konvencije (one koje navodno predstavljaju kršenje Konvencije);
- rok za podnošenje predstavke je šest meseci od dana donošenja pravosnažne presude u domaćem pravosuđu;
- povredu prava iz Konvencije mora učiniti jedan ili više državnih organa u državi potpisnici (na primer, sud ili administrativna uprava); predstavka ne može biti podneta protiv fizičkih lica ili privatnih institucija.

POSTUPAK

Postupak pred Sudom ima dva dela: postupak ispitivanja dozvoljenosti predstavke i postupak ispitivanja njene osnovanosti. O dozvoljenosti predstavke odlučuje sudija pojedinac ili odbor od troje sudija, protiv čije odluke nije dozvoljena žalba. U izuzetnim slučajevima, odbor od troje sudija može odlučiti o osnovanosti predstavke ukoliko o tom pitanju postoji ustaljena praksa Suda. Od momenta kada se donese odluka o dozvoljenosti predstavke, Sud nastoji da pomogne strankama da dođu do sporazumnog rešenja. Ukoliko do toga ne dođe, sudsko veće nakon sprovedenog postupka donosi presudu o osnovanosti predstavke. U roku od tri meseca od dana donošenja presude svaka stranka može zahtevati da predmet bude iznet pred Veliko veće ako se tiče pitanja od opšte važnosti. Presuda Velikog veća je pravosnažna. Presuda Evropskog suda za ljudska prava je obavezujuća za stranke u sporu.

Ako Sud utvrdi da je došlo do kršenja odredbi Konvencije, može dosuditi podnosiocu predstavke pravično zadovoljenje, što je najčešće novčana nadoknada. Takođe, Sud može naložiti da država potpisnica preduzme posebne mere (na primer, ponavljanje sudskog postupka u slučaju povrede prava na pravično suđenje, uništavanja informacija dobijenih povredom prava na privatnost ili poništenja odluke o deportaciji) ili opšte mere (na primer, promene u zakonodavstvu ili u sudskoj praksi) kako bi ispunila obaveze koje proizlaze iz presude.

Izvršenje presuda nadzire Komitet ministara Saveta Evrope. U slučaju da država članica ne izvrši presudu dobrovoljno i u predviđenom roku, Komitet ministara može protiv nje pokrenuti postupak pred Sudom. Ukoliko se utvrdi da država potpisnica nije izvršila presudu, Sud dostavlja predmet na dalju odluku Komitetu ministara.

Postupak pred Sudom odvija se na jednom od zvaničnih jezika tog tela (engleski ili francuski), osim ako predsednik veća ne odobri upotrebu službenog jezika na kojem je predstavka podneta.

ISTORIJSKI OSVRT

Prvobitnim tekstom Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine nadzor nad njenom primenom bio je poveren Evropskoj komisiji za ljudska prava i Sudu za ljudska prava. Sud je održao prvo zasjedanje u februaru 1959. Protokolom br. 11 iz 1994. godine izvršena je reforma nadzornog sistema u oblasti ljudskih prava (stupio na snagu 1998. godine). Protokolom je predviđeno ukidanje Evropske komisije za ljudska prava, s tim da je ona radila sve do 1999. godine i okončanja tekućih predmeta. Osnovan je stalni Evropski sud za ljudska prava kao jedini organ nadležan da postupa po predstavkama i utvrđuje povrede Konvencije.

Usvajanje Protokola br. 14 2004. godine trebalo je da rastereti Sud i poboljša njegovu efikasnost. Protokolom je uvedeno da je sudija pojedinac nadležan za ocenu dozvoljenosti predstavke i pooštreni su uslovi za podnošenje predstavke. Takođe je odboru od troje sudija omogućeno da, pod određenim uslovima, donese odluku o osnovanosti predstavke. Mandat sudija produžen je sa šest na devet godina, s tim da ne mogu biti ponovo birani. Predviđena je i mogućnost pokretanja sudskog postupka protiv države koja ne izvršava odluke Evropskog suda za ljudska prava. Nakon ratifikacije u svim državama članicama Saveta Evrope, Protokol 14 stupio je na snagu 2010. godine. U toku 2013. godine usvojeni su Protokol br. 15 i Protokol br. 16. Protokolom br. 15 skraćen je rok za podnošenje predstavke sa šest meseci na četiri meseca od dana donošenja pravosnažne odluke. Protokolom br. 16 data je mogućnost najvišim sudovima država potpisnica da zatraže mišljenje Evropskog suda za ljudska prava o načelima koja se odnose na tumačenje i primenu prava definisanih Konvencijom. Protokoli br. 15 i 16 još su u procesu ratifikacije u državama potpisnicama.

EVROPSKI SUPERVIZOR ZA ZAŠTITU PODATAKA

(eng. *European Data Protection Supervisor*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 16. Ugovora o funkcionisanju EU, Uredba br. 45/2001 Evropskog parlamenta i Saveta od 18. decembra 2000. godine

POVEZANI POJMOVI: Slobodan pristup informacijama u Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/edps/index_en.htm

Širenje nadležnosti Evropske unije i sve veći obim informacija koje organi, službe, tela i agencije EU prikupljaju o fizičkim i pravnim licima u svom radu stvorilo je potrebu da se zaštiti privatnost građana, što je jedno od osnovnih ljudskih prava. To je bio razlog zbog kojeg je Evropska unija 2001. godine osnovala službu Evropskog supervizora za zaštitu podataka. Osnovni cilj ove službe jeste da obezbedi da organi, tela i agencije EU poštuju pravo na privatnost građana kada obrađuju njihove lične podatke.

Evropski supervizor nadzire institucije EU prilikom obrade podatke o ličnosti građana i stara se o tome da one poštuju propise Evropske unije o privatnosti podataka. Pojam „obrada podataka” obuhvata prikupljanje, obradu, analizu, čuvanje, slanje ili stavljanje na uvid drugim licima, povlačenje i brisanje ili uništavanje podataka. Institucije Unije se prilikom ovih poslova striktno moraju držati pravila. Primera radi, one nisu ovlašćene da obrađuju podatke koji otkrivaju etničko ili rasno poreklo, političko opredeljenje ili versko ubeđenje građana. Takođe se ne mogu obrađivati podaci koji otkrivaju seksualno opredeljenje ili zdravstveno stanje, osim ako je to neophodno radi pružanja zdravstvene pomoći. Čak i u tim situacijama te podatke mogu da obrađuju samo zdravstveni radnici ili službenici koji su obavezani profesionalnom tajnom. Pojedinci koji smatraju da je aktom ili ponašanjem institucija EU povređeno njihovo pravo na privatnost mogu podneti žalbu Evropskom supervizoru. On tada može sprovesti istragu da bi utvrdio činjenice o navodima iz žalbe. Nakon sprovedene istrage, Evropski supervizor može da naloži mere neophodne za otklanjanje nepravilnosti. Podnosilac žalbe se obaveštava o rezultatima istrage i eventualnim odlukama. Ako se ne slaže sa odlukom Evropskog supervizora, on može da se obrati Sudu pravde EU, koji donosi konačnu odluku.

U okviru svojih nadležnosti Evropski supervizor ima i savetodavnu funkciju. On daje mišljenje Evropskoj komisiji, Savetu EU i Evropskom parlamentu u vezi sa predlozima propisa koji mogu uticati na zaštitu podataka o ličnosti. Osim toga, Evropski supervizor saraduje sa sličnim službama u državama članicama kako bi se zaštita podataka o ličnosti uskladila u celoj Evropskoj uniji.

Evropskog supervizora za zaštitu podataka i njegovog zamenika postavljaju zajedničkom odlukom Savet EU i Evropski parlament na period od pet godina uz mogućnost reizbora. Izbor se vrši između kandidata koji se jave na otvoreni konkurs. Poseban međuinstitucionalni odbor vrši odabir kandidata i daje preporuku Evropskoj komisiji. Nakon toga Evropska komisija predlaže Savetu EU i Evropskom parlamentu kandidate koji prolaze saslušanje u Evropskom parlamentu kako bi se utvrdilo njihovo iskustvo, profesionalno znanje i nezavisnost. Konačno, Savet EU i Evropski parlament donose zajedničku odluku o postavljanju odgovarajuće ličnosti na funkciju.

Sedište Evropskog supervizora za zaštitu podataka je u Briselu.

EVROSKEPTICIZAM

(eng. *Euroscepticism*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Trendovi

POVEZANI POJMOVI: Bregzit, Nadnacionalni karakter međunarodnih organizacija

INTERNET IZVOR: http://aei.pitt.edu/6562/1/001513_1.PDF

Evroskepticizam je negativan stav prema Evropskoj uniji. Ipak, on ne znači nužno negativan odnos prema ideji evropskih integracija. Današnji koncept EU podrazumeva ekonomsko i političko ujedinjenje zasnovano na prenosu suvereniteta nadnacionalnim institucijama i ekonomsko ujedinjenje zasnovano na liberalnoj tržišnoj privredi. Evroskeptici se kritički odnose prema aktuelnom pravcu razvoja evropskog ujedinjenja i zalažu se za evropske integracije na drugačijim osnovama.

Različitoš ideoloških konotacija, od desničarskih do levičarskih, i različit intenzitet u pogledu načina i obuhvata evropskih integracija otežavaju definisanje evroskepticizma, ali i isticanje razlika u odnosu na srodne pojmove. Razumevanje evroskepticizma, pored teorijskih uvida, mora obuhvatiti odgovarajući istorijski kontekst i kulturološke, političke i ekonomske aspekte kritike upućene ka EU i evropskim integracijama.

TEORIJSKO ODREĐENJE

Pol Taggart (Paul Taggart) spada među prve autore koji su definisali evroskepticizam. Po njegovom mišljenju, to je termin koji, sa jedne strane, izražava logičko i argumentovano protivljenje, a sa druge strane, afektivno i beskompromisno odbacivanje evropske integracije. Pod uticajem proširenja EU na države centralne i istočne Evrope, modifikovao je definiciju odnosom prema Evropskoj uniji. Ubacivanjem dodatnog elementa napravio je razliku između *tvrdog* i *mekog evroskepticizma*. Tvrdi evroskepticizam je protivljenje Uniji i ideji evropske političke i ekonomske integracije. Nasuprot tome, meki evroskepticizam podrazumeva argumentovan kritički pristup prema evropskoj integraciji i EU.

Idealnotipska klasifikacija Kasa Mada (Cas Mudde) i Petra Kopeckog (Petr Kopecký) omogućava objašnjenje granica između srodnih pojmova zbog sveobuhvatnosti stavova prema Evropskoj uniji i ideji evropskih integracija. Autori su u fokus stavili *odnos prema Evropi* kombinujući dve dimenzije.

Prva dimenzija obuhvata podelu na evrofile i evrofobe prema tome kako vide *opštu ideju evropskih integracija*. *Evrofile* podržavaju ideju evropskih integracija. *Evrofobi* pak svoj diskurs protežu od nepodržavanja do odbacivanja ideje evropskih integracija na sadašnjim temeljima.

Druga dimenzija prikazuje podelu na evrooptimiste i evropesimiste u zavisnosti *od stava prema EU*. *Evrooptimisti* podržavaju Evropsku uniju i njen razvoj, ne dovodeći u pitanje njene osnove, trenutno stanje i pravce njenog razvoja. *Evropesimisti* ne podržavaju aktuelni razvoj EU, ali to ne znači da su principijelno protiv Unije. Smatraju da je u sadašnjoj EU došlo do devijacije temeljnih ideja evropskih integracija i zalažu se za njihovu korekciju.

Objašnjenje srodnih pojmova utemeljeno je na ovoj dvodimenzionalnoj klasifikaciji. *Evroentuzijasti* podržavaju aktuelni pravac evropskih integracija i zalažu se za jačanje nadležnosti nadnacionalnih institucija. *Evroprotivnici* se suprotstavljaju evropskim integracijama u celini, *evropragmatici* ne podržavaju ideju evropske integracije, ali posmatraju Evropsku uniju kroz objektiv realpolitike smatrajući je korisnom za ostvarenje svojih ciljeva. Konačno, *evroskeptici* podržavaju opštu ideju evropske integracije, ali ne i kako to sada izgleda u praksi.

Tabela: Idealnotipska klasifikacija stavova prema Evropi Petra Kopeckog i Kasa Mada

	Stav prema evropskim integracijama		
		evrofile	evrofobi
Stav prema Evropskoj uniji	evrooptimisti	evroentuzijasti	evropragmatici
	evropesimisti	evroskeptici	evroprotivnici

ISTORIJSKI OSVRT

Pojava evroskepticizma vezuje se za period intenzivnih evropskih integracija tokom 80-ih godina prošlog veka. Termin je ušao u upotrebu isticanjem istorijskih, kulturoloških i ekonomskih posebnosti Ujedinjenog Kraljevstva u odnosu na kontinentalnu Evropu.

Talas evroentuzijazma širom Evrope došao je krajem Hladnog rata, ujedinjenjem Nemačke i početkom unilateralnog svetskog poretka, zasnovanog na dominaciji SAD i liberalne tržišne privrede. Ovo je period optimizma i ekonomskog rasta u Evropi. Dinamika evropskih integracija imala je dva paralelna nivoa: proširenje na države centralne i istočne Evrope i širenje nadležnosti EU preko ugovora (1992–2007). Paradoksalno, talas evroentuzijazma pratio je rast evroskepticizma. Ispostavilo se da nacionalni interesi i dalje dominiraju u evropskim odnosima. Otvoren je prostor za kritičko ispitivanje posledica prijema država centralne i istočne Evrope, ali i različitih aspekata prenošenja suvereniteta na nadnacionalne institucije. Razmimoilaženja između političkih elita ubrzo su proširena na teren građana unutar nacionalnih granica. Diskurs o EU postao je važna odrednica međupartijske borbe u državama Unije. Neuspeh projekta evropskog ustava (odbačen na referendumima u Holandiji i Francuskoj) može se sagledati kao posledica ovog procesa.

Druga decenija 21. veka donela je nove izazove Evropskoj uniji. Pad životnog standarda građana EU posledica je krize javnog duga i smanjenog ekonomskog rasta u protekloj deceniji. Nastupajući multilateralni svetski poredak doneo je bezbednosne krize na obodu Evrope. Rastuće socijalne razlike, priliv migranata iz Afrike i Azije, terorističke pretnje i osećaj nesigurnosti nova su realnost zbog koje se preispituje dalji pravac razvoja evropskih integracija. Istovremeno, to su novi diskursi sporenja između pristalica i protivnika evropskih integracija.

EVROSTAT – EVROPSKA SLUŽBA ZA STATISTIKU

(eng. *European Statistical Office – Eurostat*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Uredba br. 223/2009 Evropskog parlamenta i Saveta EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska komisija, Mreža računovodstvenih podataka poljoprivrednih gazdinstava

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/eurostat>

Evrostat je služba Evropske unije koja analizira statističke podatke. Evrostat objavljuje ove podatke i, sa Evropskim statističkim sistemom, postavlja zajednička pravila radi lakšeg praćenja rezultata organa EU i država članica.

STRUKTURA

Evrostat je jedan od Generalnih direktorata Evropske komisije (detajnije: *Evropska komisija*), na čijem su čelu generalni direktor i njegov zamenik. U okviru Evrostata postoji sedam direktorata koji se razlikuju prema oblasti rada:

1. Saradnja u Evropskom statističkom sistemu; međunarodna saradnja; resursi;
2. Metodologija; korporativne statističke i IT usluge;
3. Nacionalna računovodstva, cene i glavni indikatori;
4. Statistika državnih finansija i kvalitet;
5. Sektorske i regionalne statistike;
6. Socijalne statistike;
7. Statistike globalnog poslovanja.

NADLEŽNOSTI

Evrostat ne prikuplja statističke podatke, već to rade nadležni organi država članica. Evrostat ih usmerava da koriste zajedničku metodologiju prilikom prikupljanja informacija. Nakon što dobije podatke, Evrostat ih dalje obrađuje na osnovu usklađene metodologije i upoređuje ih. Podaci su dostupni javnosti.

Osim sa državama članicama, Evrostat saraduje i sa međunarodnim organizacijama i agencijama. Predstavlja Evropsku komisiju u Statističkoj komisiji Ujedinjenih nacija, u bilateralnim odnosima sa međunarodnim institucijama i u statističkom komitetu Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). Uz to, pomaže državama koje nisu članice i organizacijama koje žele da unaprede svoje statističke metode u skladu sa standardima Evrostata.

Posebnu tehničku podršku Evrostat pruža:

- politici proširenja – nadgleda napredak državnih statističkih sistema i pruža tehničku pomoć Generalnom direktoratu Evropske komisije za proširenje i politiku susedstva;
- evropskoj politici susedstva – pruža tehničku pomoć Evropskoj službi za spoljne poslove, Generalnom direktoratu Evropske komisije za proširenje i politiku susedstva i u aktivnostima delegacija Evropske komisije koje se odnose na politiku susedstva;
- politici saradnje i razvoja – pomaže u poboljšavanju politike razvoja i stvaranja programa pomoći u saradnji sa Evropskom službom za spoljne poslove i Generalnim direktoratom za saradnju i razvoj.

ISTORIJSKI OSVRT

Evrostat je nastao 1953. godine u okviru Evropske zajednice za ugalj i čelik, a osnivanjem Evropske ekonomske zajednice (EEZ) 1958. godine postaje jedan od Generalnih direktorata Komisije EEZ. Naredne godine Evrostat dobija svoj sadašnji naziv, a prva objavljena publikacija sadržala je statističke podatke o poljoprivredi. Evropski parlament i Savet EU usvojili su uredbu o saradnji u oblasti statistike 2009. godine.

EVROZONA

(eng. Euro Area)

SEKCIJA: EU i politike

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Čl. 136–138. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Ekonomska i monetarna unija, Unutrašnje tržište Evropske unije, Kriterijumi konvergencije, Evrogrupa

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/adoption/euro_area/index_en.htm

Evrozonu čini 19 država članica koje su prihvatile evro kao svoju zvaničnu valutu. One čine posebnu grupu država u Ekonomskoj i monetarnoj uniji (detaljnije: *Ekonomska i monetarna unija*). Upotreba jedne valute u jedinstvenoj monetarnoj politici EU upotpunjuje efikasnije i efektivnije funkcionisanje unutrašnjeg tržišta (detaljnije: *Unutrašnje tržište Evropske unije*) u svrhu obezbeđivanja ekonomske stabilnosti i rasta, integrisanja finansijskih tržišta i jačanja pozicije EU u svetskoj ekonomiji. Članstvo u evrozoni je otvoreno za sve države članice EU, ali je potrebno da ispune određene kriterijume (detaljnije: *Kriterijumi konvergencije*).

Evrogrupa (eng. *Eurogroup*) jeste neformalno telo koje čine ministri finansija država evrozone radi boljeg koordiniranja ekonomskih politika. Sastaju se jednom mesečno u okviru Saveta za ekonomske i finansijske poslove (detaljnije: *Evrogrupa*).

Evrosamit (eng. *Euro Summit*) podrazumeva sastanke šefova država evrozone, predsednika Evropske centralne banke i Evropske komisije na kojima se razmatraju pitanja o upravljanju evrozonom i strateškim orijentacijama za sprovođenje ekonomskih politika; održavaju se najmanje dva puta godišnje.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Evrosistem (eng. *Eurosystem*) čine Evropska centralna banka i centralne banke država evrozone, i oni su ključni nosioci jedinstvene monetarne politike. Osnovna funkcija Evrosistema je da održava finansijsku stabilnost, i to sprovođenjem monetarne politike evrozone, poslovanjem na deviznom tržištu, čuvanjem deviznih rezervi evrozone i unapređenjem sistema plaćanja. Najviše telo Evrosistema je Upravni savet (eng. *Governing Council*), koji čine guverneri centralnih banaka evrozone i šest članova Izvšnog odbora Evropske centralne banke.

UPOTREBA EVRA

Evrozona: Austrija, Belgija, Estonija (2011), Grčka (2001), Finska (1999), Francuska, Holandija, Italija, Irska, Kipar (2008), Letonija (2014), Litvanija (2015), Luksemburg i Malta (2008), Nemačka, Portugalija, Slovenija (2007), Španija, Slovačka (2009).

Poseban monetarni sporazum sa EU: Andora, Monako, San Marino i Vatikan (nisu deo evrozone).

Velika Britanija i Danska odlučile su da ostanu van evrozone (eng. Opt-out).

Samostalno uvođenje evra: Crna Gora i Kosovo

F

FINANSIJSKA POMOĆ EVROPSKE UNIJE DRŽAVAMA ČLANICAMA

(eng. *Financial Assistance to EU Member States*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 122. Ugovora o funkcionisanju EU, Uredba Saveta EU br. 407/2010 od 11. maja 2010. godine, Okvirni ugovor o osnivanju EFSF od 7. juna 2010. godine, Ugovor o osnivanju ESM od 11. jula 2011. i 2. februara 2012. godine

POVEZANI POJMOVI: Evropska centralna banka, Evrozona, Evropski stabilizacioni mehanizam

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/index_en.htm

Mehanizmi finansijske pomoći Evropske unije državama članicama stvoreni su zbog onih članica kojima je to neophodno i kako bi se osigurala finansijska stabilnost u EU i u evrozoni. Ovi mehanizmi odgovor su na krizu suverenog duga i uz njih se smanjuje verovatnoća za nastanak nove krize. Na ovaj način Evropska unija gradi jači ekonomski i upravljački okvir Ekonomske i monetarne unije.

Mehanizmi kojima EU pruža finansijsku pomoć državama članicama su sledeći:

- Evropski mehanizam za finansijsku stabilizaciju (eng. *European Financial Stabilisation Mechanism – EFSM*) – zahvaljujući njemu Evropska komisija može da pozajmi do 60 milijardi evra na finansijskim tržištima u ime Evropske unije, i pod garancijom iz budžeta EU; na ovaj način pomoć su dobile Portugalija (između 2011. i 2014), Irska (između 2010. i 2013) i Grčka (2015); *EFSM* je uspostavljen Uredbom Saveta EU br. 407/2010;
- Evropski instrument za finansijsku stabilnost (eng. *European Financial Stability Facility – EFSF*) – nastao je Ugovorom o *ESFS* 7. juna 2010; celokupni kapacitet *EFSS*-a za pozajmljivanje ne prelazi 440 milijardi evra; krediti se finansiraju sredstvima od obveznica *EFSS*-a i drugih dužničkih instrumenata na tržištima kapitala za koje garantuju akcionari, tj. države članice iz evrozone; *ESFS* je aktiviran kao privremeni mehanizam za Grčku, Portugaliju i Irsku, a od 2013. godine ne ulazi u programe finansijske pomoći; zadnji program *EFSS*-a bio je pokrenut u Grčkoj, a završen je 2015. godine;

- Evropski stabilizacioni mehanizam (eng. *European Stability Mechanism – ESM*) – stalna je međunarodna finansijska institucija sa sedištem u Luksemburgu koja pomaže državama članicama evrozone da održe finansijsku stabilnost u Evropskoj uniji; kapacitet pozajmljivanja je 500 milijardi evra; ovim mehanizmom trenutno se pomaže Španiji i Kipru; evropski stabilizacioni mehanizam kreiran je Ugovorom o osnivanju *ESM* od 11. jula 2011. i 2. februara 2012. godine.

Osim ovih mehanizama, i Međunarodni monetarni fond i Evropska centralna banka pomažu finansijski nestabilnim državama kroz kredite, programe i projekte. Za države koje još nisu prihvatile evro postoji posebna pomoć – Platni bilans (eng. *Balance-of-Payments – BoP*) od 2002. godine. Evropska unija može da obezbedi pomoć državama članicama koje nisu u evrozoni, a imaju teškoće sa platnim bilansom.

Države članice EU pregovaraju sa Evropskom komisijom i Evropskom centralnom bankom o finansijskoj podršci, kao i o procedurama kojima se kasnije nadgledaju članice, čime se osigurava finansijska stabilnost. Uslovi korišćenja finansijske pomoći sadržani su u memoradnumu o razumevanju koje država članica zaključuje sa Evropskom komisijom, Evropskom centralnom bankom i, po potrebi, Međunarodnim monetarnim fondom.

ISTORIJSKI OSVRT

Evropska unija i države članice evrozone su 2010. godine formirale dva mehanizma za finansijsku pomoć: Evropski mehanizam za finansijsku stabilizaciju i Evropski instrument za finansijsku stabilnost kako bi očuvale finansijsku stabilnost EU. Da bi se obezbedila još veća sigurnost, 2012. godine osnovan je Evropski stabilizacioni mehanizam po ugledu na *ESFS*, koji je iste godine prestao da se koristi.

FRONTEKS – EVROPSKA AGENCIJA ZA GRANIČNU I OBALSKU STRAŽU

(eng. *European Border and Coast Guard Agency – Frontex*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 77. i 79. Ugovora o funkcionisanju EU; Uredba (EU) Evropskog parlamenta i Saveta br. 2016/1624 od 14. septembra 2016. godine o Evropskoj graničnoj i obalskoj straži i o izmeni Uredbe (EU) Evropskog parlamenta i Saveta br. 2016/399 i ukidanju Uredbe (EZ) Evropskog parlamenta i Saveta br. 863/2007, Uredbe Saveta (EZ) br. 2007/2004 i Odluke Saveta br. 2005/267/EZ

POVEZANI POJMOVI: Agencije Evropske unije, Evropska agenda za bezbednost, Evropska kancelarija za podršku tražiocima azila, Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Šengenski prostor, Evrodžast

INTERNET IZVOR: <http://frontex.europa.eu/>

Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu (FRONTEKS) ima zadatak da razvija, unapređuje i koordinira integrisano upravljanje spoljnim granicama Evropske unije uz poštovanje Povelje EU o osnovnim pravima. Uloga ove agencije je dvostruka: omogućava brz i slobodan prolaz *bona fide* putnika, sa jedne strane, dok sa druge, treba da spreči ilegalne migracije, trgovinu ljudima, terorizam i krijumčarenje i time zaštiti Uniju i njene građane

NADLEŽNOST

Fronteks zajedno sa državama članicama sprovodi združeno upravljanje granicama, pri čemu je primarna odgovornost na organima država, dok Fronteks pruža podršku, analizira rizike, nadgleda i prati situaciju i interveniše u hitnim slučajevima. Fronteks tesno saraduje sa drugim telima i agencijama Evropske unije, kao što su Evropol (detaljnije: *Evropol – Evropska policijska služba*), EASO (detaljnije: *Evropska kancelarija za podršku tražiocima azila*) i Evrodžast (detaljnije: *Evrodžast – Jedinica Evropske unije za pravosudnu saradnju*), kao i sa nacionalnim službama nadležnim za kontrolu i bezbednost granica. Zadaci Fronteksa su sledeći:

- analiza rizika i procena ranjivosti, koje obuhvataju prikupljanje podataka sa lica mesta i uočavanje trendova i obrazaca u migracijama i prekograničnom kriminalu; Fronteks, takođe, radi i godišnje stres-testove u državama članicama;
- realizacija i nadgledanje operacija i pružanje tehničke i logističke pomoći na spoljnim granicama; ove zadatke obavljaju evropski timovi za graničnu stražu (eng. *European Border Guard Teams*), koji mogu sprovesti operacije ili delovati kao timovi za brze intervencije; pored ovih timova, postoje i timovi obalske straže koji saraduju sa državama članicama i njihovim carinskim službama, kao i sa agencijama EU na moru;

- procedure vraćanja lica koja ne ispunjavaju uslove za ostanak u Evropskoj uniji; u skladu sa Poveljom EU o osnovnim pravima, uspostavljen je žalbeni mehanizam (eng. *Complaints Mechanism*) koji može da iskoristi svako ko smatra da su službenici Fronteksa narušili njegova osnovna prava;
- nadgledanje situacije kroz razmenu podataka sa nacionalnim graničnim službama, agencijama i telima EU u svrhu praćenja stanja na granicama; ovim se bave oficiri za vezu, koji mogu biti raspoređeni u državama članicama ili trećim državama;
- saradnja sa trećim državama i međunarodnim organizacijama radi razmene informacija, smanjivanja prekograničnog kriminala i pružanja pomoći u izgradnji kapaciteta; Fronteks može da izvodi operacije van granica Evropske unije uz saglasnost treće države i učesće bar jedne države članice EU;
- unapređivanje i ujednačavanje standarda EU i programi obuke za stvaranje jedinstvenih graničnih standarda u svim državama članicama kako bi se zajednički upravljalo granicama.

ORGANIZACIJA

Sedište Fronteksa je u Varšavi, i on ima tri odeljenja: Odeljenje za operacije (analiza rizika, situacioni centar Fronteksa, zajedničke operacije i podrška u proceduri vraćanja); Odeljenje za izgradnju kapaciteta (obuke, istraživanje i razvoj, saradnja sa trećim državama) i Odeljenje za korporativno upravljanje (bavi se pravnim, tehničkim i administrativnim poslovima). Fronteksom upravljaju:

- izvršni direktor – priprema i sprovodi strateške odluke koje donosi upravni odbor i upravlja operativnim poslovima; mandat mu traje pet godina;

- upravni odbor – čine ga predstavnici graničnih uprava 26 država članica Evropske unije (Šengenski prostor), Islanda, Lithtenštajna, Norveške, Švajcarske i dva člana Evropske komisije; predstavnici Ujedinjenog Kraljevstva i Irske i izvršni direktor prisustvuju sastancima, ali imaju ograničeno pravo glasa; mandat članova Upravnog odbora takođe traje pet godina i njihov osnovni zadatak je efikasna kontrola rada Fronteksa, usvajanje budžeta i donošenje strateških odluka;
- savetodavni forum – daje nezavisne savete o osnovnim ljudskim pravima izvršnom direktoru i upravnom odboru, uspostavlja žalbeni mehanizam i sprovodi strategiju osnovnih prava;
- kancelarija za osnovna prava – doprinosi razvoju Strategije za osnovna prava i nadgleda njeno sprovođenje.

ISTORIJSKI OSVRT

Nakon stupanja na snagu Ugovora iz Amsterdama (detaljnije: *Ugovor iz Amsterdama*) 1999. godine, Savet EU doneo je mere za čvršću saradnju u oblasti migracija, azila i bezbednosti kako bi se stvorio prostor slobode, bezbednosti i pravde. Zato su i nastale zajedničke stručne jedinice za spoljnu granicu (eng. *External Border Practitioners Common Unit*) radi koordinacije projekata na spoljnim granicama. Godine 2004. stvorena je

FRONTEKS I SRBIJA

Srbija je geografski okružena državama članicama EU i zajedno sa drugim državama Zapadnog Balkana čini prve partnere iz trećih zemalja. Sporazum o uspostavljanju operativne saradnje između Republike Srbije i Fronteksa potpisan je 2008. godine; od 2012. Fronteks izrađuje posebne analize rizika za Zapadni Balkan (*WB Annual Risk Analysis*) preko oficira za vezu, a od izbivanja migrantske krize saradnja je pojačana i uključuje zajedničke operativne jedinice na granicama, programe obuke i razmenu informacija.

Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica EU (eng. *European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, Frontex*) koja je bila nadležna za analizu rizika, obuke za graničnu policiju i istraživanje. Međutim, usled novih bezbednosnih pretnji, 2016. godine Evropski parlament i Savet EU su na predlog Evropske komisije u rekordnom roku od devet meseci odlučili da osnuju novu agenciju, čime su proširene nadležnosti Fronteksa. Skraćenica Fronteks (fr. *Frontières extérieures*) ostala je u upotrebi i sada se koristi za novu Agenciju za evropsku graničnu i obalsku stražu.

G

GENERALNI DIREKTORAT ZA HUMANITARNU POMOĆ I CIVILNU ZAŠTITU

(eng. Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations – ECHO)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 196. i 214. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Humanitarna pomoć Evropske unije, Civilna zaštita u Evropskoj uniji, Klauzula solidarnosti

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/echo>

Osnovna funkcija ovog direktorata Evropske komisije je koordinacija njegova dva glavna instrumenta – humanitarne pomoći (detaljnije: *Humanitarna pomoć Evropske unije*) i mehanizma civilne zaštite (detaljnije: *Civilna zaštita u Evropskoj uniji*) radi pružanja brze i efikasne pomoći ugroženim državama i ljudima pogođenim prirodnim katastrofama, kao i žrtvama sukoba. Generalni direktorat ne deluje samo u kriznim područjima država članica EU već i izvan Unije.

STRUKTURA

Na čelu Generalnog direktorata se nalazi generalni direktor, koji koordinira rad i upotrebu resursa u kriznim područjima. Direktor upravlja i direktoratima, koji su podeljeni prema svojim dužnostima. Postoje četiri direktorata:

1. Direktorata A – zadužen za krizni menadžment
2. Direktorata B – zadužen za Evropu, države istočnog susedstva i Bliski istok
3. Direktorata C – zadužen za Afriku, Aziju, Južnu Ameriku, Karibe i Pacifik
4. Direktorata D – zadužen za opšte poslove.

Budući da potreba za humanitarnom pomoći raste brže od mogućnosti davanja sredstava, pokrenuta je inicijativa volontera za humanitarnu pomoć EU (eng. *EU Aid Volunteers*) s ciljem podrške i dopune postojećih programa. Uredbom Parlamenta i Saveta EU 375/2014 uspostavljena je evropska volonterska humanitarna pomoć. Inicijativom upravlja Obrazovna, audio-vizuelna i kulturna izvršna agencija (eng. *Education, Audiovisual and Cultural Executive Agency*), a glavno načelo kojim se vode je solidarnost.

ISTORIJSKI OSVRT

Godine 1992. osnovana je Kancelarija Evropske komisije za humanitarnu pomoć pri Evropskoj zajednici. Ona prerasta 2004. u Generalni direktorat za humanitarnu pomoć, a od 2009. poslovi humanitarne pomoći i civilne zaštite su objedinjeni u okviru postojećeg odeljenja. Organi Evropske unije i države članice usaglasile su se 2007. godine oko ključne politike i tako je nastao „Evropski konsenzus o humanitarnoj pomoći“. U njemu se naglašava da humanitarna pomoć Evropske unije nije političko sredstvo i potvrđuju se vodeća načela u oblasti humanitarne pomoći.

GLOBALNA STRATEGIJA ZA SPOLJNU I BEZBEDNOSNU POLITIKU EVROPSKE UNIJE

(eng. *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 24. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Evropska služba za spoljne poslove, Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku

INTERNET IZVOR: <https://europa.eu/globalstrategy/en/eu-global-strategy>

Globalna strategija za spoljnu i bezbednosnu politiku Evropske unije (Globalna strategija EU) definiše spoljnopolitičke i bezbednosne prioritete Unije, usmerava oblasti njenog međunarodnog delovanja i odražava aktuelni pogled Unije na globalno okruženje i njenu ulogu u svetu. Nastala je kao rezultat strateškog promišljanja o geopolitičkom položaju Evropske unije i njenim spoljnopolitičkim i bezbednosnim prioritetima. Ovaj proces vodila je visoka predstavnica Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku Federika Mogerini, na poziv Evropskog saveta. Strategiju je pripremila Evropska služba za spoljne poslove, uz opsežne konsultacije sa državama članicama EU, predstavnicima civilnog društva i ostalih relevantnih zainteresovanih strana.

Globalna strategija EU objavljena je i predstavljena na samitu Evropskog saveta (detaljnije: Evropski savet) u Briselu 28. juna 2016.

Cilj strategije je koherentno delovanje Evropske unije i njenih država u spoljnoj i bezbednosnoj politici, promovisanje zajedničkih interesa njenih članica, te osnaživanje kredibilne, reaktivne i povezane Unije. Zajednički interesi na koje se oslanja spoljno delovanje Unije u ovoj strategiji su:

- promovisanje mira i garantovanje bezbednosti građana i teritorije EU, posebno s obzirom na isprepletanost i međusobnu uslovljenost unutrašnje i spoljne bezbednosti;
- prosperitet građana EU;
- negovanje kvalitetnih i otpornih demokratija;
- podrška svetskom poretku zasnovanom na pravu, s multilateralizmom kao ključnim načelom i Ujedinjenim nacijama u centru tog poretka

Imajući u vidu trenutno stanje međunarodnih odnosa, zatim spoljne i unutrašnje krize sa kojima se Evropska unija suočava u momentu pripreme ovog dokumenta, strategija ilustruje aktuelni pogled EU na *sve povezani*, *osporavani* i *kompleksniji svet* koji je okružuje.

Kako bi se uspešno izborila sa aktuelnim i budućim izazovima, strategija donosi ključna načela kojima će se EU rukovoditi. Ona se zasnivaju na doslednom pragmatizmu, odnosno na istovremeno realističnoj proceni strateškog okruženja i idealističkoj ambiciji da svet učini boljim. Načela kojima će se spoljna politika EU rukovoditi uključuju: jedinstvo Unije; zajednički rad sa svetskom zajednicom kako bi bezbednost i prosperitet građana bili još bolji; odgovornost u angažovanju širom Evrope i u okolnim regionima; partnerstvo sa drugim državama, regionalnim telima i međunarodnim organizacijama.

Strategija je, takođe, definisala pet prioriteta spoljne politike EU:

1. bezbednost Unije – u okviru ove tačke identifikovani su osnovni rizici za stanovništvo i teritoriju EU: terorizam, hibridne pretnje, ekonomska nestabilnost, klimatske promene i energetska nesigurnost; u te svrhe Strategija predviđa veće zalaganje u oblasti odbrane, borbe protiv terorizma, oblasti energetike i strateških komunikacija, kao i bližu saradnju sa partnerima Unije i veći doprinos Unije kolektivnoj bezbednosti u Evropi;
2. državna i društvena otpornost u okruženju Unije od istoka do juga – uključujući jačanje otpornosti zemalja Zapadnog Balkana i Turske kroz kredibilan proces pristupanja zasnovan na striktnom i pravičnom uslovljavanju, zatim jačanje otpornosti zemalja u okviru i izvan evropskog susedstva, kao i razvoj delotvornih migracionih politika za Evropu i njene partnere;
3. integrisani pristup konfliktima i krizama – odnosno praktično i principijelno angažovanje Unije u izgradnji mira i podsticanju bezbednosti ljudi, kroz koherentnu primenu svih mera koje stoje na raspolaganju Uniji, u svim fazama konfliktnog ciklusa i na različitim nivoima upravljanja, kao i kroz negovanje širokih, dubokih i trajnih regionalnih i međunarodnih partnerstava;

4. kooperativni regionalni poreci – odnosno podrška Unije kooperativnim regionalnim porecima širom sveta u skladu sa posebnim ciljevima Unije u različitim regionima;
5. globalno upravljanje za 21. vek – odnosno podrška Unije svetskom poretku zasnovanom na međunarodnom pravu, sa snažnom ulogom Ujedinjenih nacija kao stuba multilateralnog poretka.

Savet EU za spoljne poslove je 17. oktobra usvojio zaključke o Globalnoj strategiji EU kojima je predviđeno da će taj dokument biti vodič za buduće spoljne aktivnosti Unije. Na zajedničkom sastanku ministara spoljnih poslova i ministara odbrane održanom 14. novembra 2016, Savet EU je usvojio zaključke o globalnoj strategiji za bezbednost i odbranu. Ovim zaključcima postavljeni su ciljevi i predviđene mere koji treba da pomognu Uniji i državama članicama da odgovore na sadašnje i buduće bezbednosne i odbrambene izazove.

ISTORIJSKI OSVRT

Globalnoj strategiji EU prethodila je Evropska bezbednosna strategija (eng. *European Security Strategy*), prvi dokument ove vrste objavljen 2003. godine, koji definiše i usmerava zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku Evropske unije. Predložio ju je nemački ministar spoljnih poslova Joška Fišer. Ovu strategiju pripremio je tim okupljen oko tadašnjeg visokog predstavnika Unije za zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku Havijera Solane. Kao izveštaj o bezbednosnoj strategiji Evropske unije, prvi put je predstavljena na sastanku Evropskog saveta u Solunu, 20. juna 2003, a zatim ju je Evropski savet usvojio 12. decembra 2003, nakon kratkih konsultacija sa državama članicama i državama kandidatima za članstvo u EU.

**European Union
Global Strategy**

GRAĐANSTVO EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Citizenship*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Čl. 9–11. Ugovora o EU i čl. 20–24. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska unija i civilno društvo, Povelja Evropske unije o osnovnim pravima, Socijalna politika Evropske unije, Evropski parlament

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/justice/citizen/>

Građanstvo Evropske unije podrazumeva da je svaki državljanin države članice EU istovremeno građanin Unije. Građanstvo EU ne zamenjuje nacionalno državljanstvo, već ga dopunjuje i donosi skup prava i obaveza koji su komplementarni pravima i obavezama nacionalnog državljanstva.

Građanstvo EU je prvi put uspostavljeno Ugovorom iz Matrihta (1992) kako bi se ojačala veza sa građanima i njihov osećaj pripadnosti EU.

Status građanina EU definisan je i proističe iz Ugovora o EU, dok su konkretna prava navedena u Ugovoru o funkcionisanju EU i proizlaze iz tog dokumenta. Dodatno, prava građana EU proizlaze i iz Povelje EU o osnovnim pravima (čl. 39–46) (detaljnije: *Povelja Evropske unije o osnovnim pravima*). U njoj su ponovljena osnovna prava iz Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, ali su dodata i neka nova. Osim toga, pojedina prava su proširena i na osobe koje imaju prebivalište ili privremeno borave u nekoj od država članica EU, iako su državljani države koja nije članica.

Termin *građanstvo* EU zamenjuje se terminom *državljanstvo EU*. Iako se ovaj pojam često pojavljuje, pošto Evropska unija nije država već naddržavna organizacija, ispravnije je govoriti o građanstvu EU. Naime, države članice same određuju uslove za sticanje njihovog državljanstva, što znači da se građanstvo EU u potpunosti temelji na nacionalnim zakonima država članica. Jedino ograničenje koje u tom smislu postavlja EU odnosi se na oduzimanje državljanstva od država članica, što mora biti u skladu sa standardima o zaštiti ljudskih prava.

Odnos između Evropske unije i njenih građana zasnovan je na dva osnovna načela:

1. na načelu jednakosti građana EU i tome da ih organi, službe, tela i agencije EU moraju isto tretirati,
2. na načelu zabrane diskriminacije na osnovu državljanstva, kao i svih drugih oblika diskriminacije zasnovanih na polu, rasi, etničkom poreklu, religiji ili verovanju, invalidnosti, starosti ili seksualnoj orijentaciji.

Ugovorom o funkcionisanju EU predviđena su sledeća prava građana Unije:

- pravo na slobodu kretanja i boravka, rada i studiranja unutar EU;
- pravo da biraju i da budu birani na izborima za Evropski parlament i na lokalnim izborima u državi članici u kojoj imaju legalno boravište, pod istim uslovima koji važe i za državljane te države članice;
- pravo na zaštitu u diplomatskim i konzularnim predstavništvima ostalih država članica EU ili predstavništvu Evropske službe za spoljne poslove ukoliko na teritoriji treće države njihova matična država nema takvo predstavništvo;
- pravo na podnošenje peticije Evropskom parlamentu i predstavljanje evropskom ombudsmanu;
- pravo na obraćanje svim institucijama EU na jednom od službenih jezika Evropske unije i pravo da na tom jeziku dobiju odgovor;
- pravo na pristup dokumentima od javnog značaja koji su u posedu organa, službi, tela i agencija EU;
- pravo na zakonodavnu inicijativu;
- pravo na zaštitu podataka o ličnosti koje prikupljaju ili čuvaju organi, službe, tela ili agencije EU.

Osim pomenutih prava, Evropska unija preko svojih institucija unapređuje i štiti i mnoga druga prava svojih građana, poput onih u vezi sa zaštitom životne sredine i zdravljem ljudi, osnaživanjem marginalizovanih društvenih grupa, zaštitom potrošača i dr.

GREGZIT

(eng. *Grexit*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Trendovi

POVEZANI POJMOVI: Ekonomska i monetarna unija, Monetarna politika Evropske unije, Evrozona, Trojka, Kriterijumi konvergencije, Bregzit

INTERNET IZVOR: http://www.efsf.europa.eu/about/operations/esm_efsf_and_greece.htm

Gregzit je termin koji označava potencijalni izlazak Grčke iz evrozona (detaljnije: *Evrozona*). Ta mogućnost nastala je zbog krize javnog duga u Grčkoj. Termin je stvoren 2012. godine u jeku rasprava o budućnosti ove države, spajanjem engleskih reči *Greece* („Grčka”) i *exit* („izlazak”).

Kriza javnog duga u Grčkoj dostigla je vrhunac 2012. godine i posledica je višegodišnjeg lošeg upravljanja javnim finansijama. Grčka je pristupila evrozoni 2001. godine i dotadašnju nacionalnu valutu, drahmu, zamenila evrom. Pravila Evropske unije nalažu održavanje makroekonomskih pokazatelja na unapred utvrđenom nivou kako bi se osigurala stabilnost i podstakao ujednačen ekonomski razvoj unutar evrozona (detaljnije: *Kriterijumi konvergencije*). Pravila konvergencije odnose se na odgovarajući nivo inflacije, budžetski deficit, javni dug, visinu kamatne stope i stabilnost deviznog kursa. Međutim, nakon ulaska u evrozonu, grčka vlada prestala je da poštuje kriterijume konvergencije. Svetska ekonomska kriza (2008) ubrzala je urušavanje grčkih javnih finansija primoravši vladu da kreira program strukturnih reformi.

Program stabilizacije javnih finansija podrazumevao je mere štednje kako bi se smanjila javna potrošnja. Pokušaj grčke vlade da se samostalno izbori sa krizom 2010. godine nije dao očekivane rezultate. Ubrzo je u rešavanje uključena tzv. „trojka” (Međunarodni monetarni fond, Evropska centralna banka i Evropska komisija) kako bi se izbegli rizici i negativne posledice po Grčku i celu evrozonu. Pregovori sa „trojkom” (detaljnije: *Trojka*) imali su negativan odjek

u grčkom javnom mnjenju. Paket pomoći ovoj državi usvojen je 2012. potpisivanjem Ugovora o okvirnom instrumentu za finansijsku pomoć (eng. *Master Financial Assistance Facility Agreement*). Mere štednje nastavile su da se sprovedu, uprkos rastu socijalnih tenzija. Smanjenje plata i otpuštanja u javnom sektoru, podizanje starosne granice za penzionisanje, povećanje poreza, smanjenje minimalne plate, promene u zakonu o radu kako bi se olakšalo otpuštanje radnika, smanjenja socijalnih davanja za zdravstvo i druge slične mere dovele su do socijalnih nemira.

Društvena kriza ubrzo je dobila političku dimenziju na unutrašnjem i spoljnopolitičkom nivou. Unutrašnje tenzije dovele su koaliciju radikalne levice i desnice na čelo vlade nakon parlamentarnih izbora 2015. godine. Dominantna uloga u novoj vladi pripala je Sirizi, koaliciji političkih partija i pokreta levog ideološkog spektra. Sirizina programska platforma naglašavala je borbu protiv postojećih mera štednje. Usledili su iscrpljujući pregovori između nove grčke vlade i „trojke” oko definisanja uslova za novi paket pomoći. Prethodno dogovorena pomoć bila je oročena do sredine 2015. godine, a „trojka” je uslovljavala ugovaranje novog paketa nastavkom mera štednje i daljih strukturnih ekonomskih reformi. Napetost oko ishoda pregovora prelila se na političke odnose između Grčke i ostalih članica evrozona, pre svega Nemačke. Pregovori su neuspešno okončani. Ponuđeni paket pomoći odbacili su i građani Grčke na referendumu 5. jula 2015, ali je reformisana grčka vlada ubrzo bila prinuđena da prihvati uslove „trojke” i nastavi da sprovodi mere štednje.

GRUPA AFRIČKIH, KARIPSKIH I PACIFIČKIH DRŽAVA

(eng. *The African, Caribbean and Pacific Group of States – ACP*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Ugovor iz Džordžtauna iz 1975. godine

POVEZANI POJMOVI: Spoljne aktivnosti Evropske unije, Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija, Sporazumi o pridruživanju, Politika uslovljavanja

INTERNET IZVOR: <http://www.acp.int>

Grupa Afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja (AKP) jeste pojam koji obuhvata bivše kolonije evropskih država iz navedenih regiona sa kojima Evropska unija održava posebne odnose. Ove države takođe saraduju međusobno. Organizacija afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja osnovana je Ugovorom iz Džordžtauna iz 1975. godine. Čini je 79 afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja (48 država iz podsaharske Afrike, 16 sa Kariba i 15 sa Pacifika).

Glavni ciljevi grupe AKP zemalja su:

- održivi razvoj država članica i njihova postepena integracija u svetsku privredu, čiji je prioritet smanjenje siromaštva i novi, pravedniji i ravnopravniji svetski poredak,
- koordinacija aktivnosti AKP zemalja prilikom sprovođenja Sporazuma o partnerstvu između EU i AKP,
- jačanje jedinstva i solidarnosti unutar AKP zemalja i povećanje razumevanja između njihovih naroda,
- uspostavljanje i jačanje mira i stabilnosti u slobodnom i demokratskom društvu.

Partnerstvo između AKP zemalja i Evropske ekonomske zajednice (EEZ) uspostavljeno je Konvencijom iz Lomea (eng. *Lome Convention*), potpisanom 1975. godine, ubrzo nakon formiranja AKP kao organizacije. Osnovni cilj ove konvencije je ekonomski i društveni razvoj AKP zemalja i uspostavljanje bliskih veza sa EEZ. Konvencija je, stoga, predviđala preferencijalni pristup tržištu EEZ za robu iz AKP zemalja, kao i značajnu finansijsku i tehničku pomoć EEZ.

Partnerstvo je dalje razvijano potpisivanjem Sporazuma u Kotonuu 2000. godine, poznatog i kao Sporazum o partnerstvu Evropske zajednice i AKP, koji je ove države još više približio Evropskoj zajednici, tj. Evropskoj uniji. Sporazum iz Kotonua spada u grupu onih o pridruživanju (detaljnije: *Sporazumi o pridruživanju*). Ovaj dokument je sastavni deo evropske politike međunarodne saradnje i razvoja, i potpisale su ga sve AKP države, sem Kube. Sporazum iz Kotonoua zaključen je na 20 godina, a njime uspostavljeno partnerstvo zasniva se na tri stuba, i to su:

1. razvojna saradnja,
2. politička saradnja,
3. ekonomska i trgovinska saradnja.

Kao što je rečeno, Konvencija iz Lomea 1975. godine omogućila je AKP državam preferencijalni pristup tržištu EEZ. Sporazum iz Kotonua doneo je određene obaveze i za AKP države. Predviđeno je da i one nakon 2008. godine smanje ili ukinu carine na robu iz Evropske unije. Do ovoga bi došlo nakon posebnih pregovora o ekonomskom partnerstvu, a dogovor bi se zasnivao na Sporazumu iz Kotonua. AKP državam ostavljen je izbor da potpišu Sporazum o ekonomskom partnerstvu sa Evropskom unijom i otvore svoje tržište za njenu robu na bilateralnoj, ugovornoj osnovi ili da ne pristupe tom sporazumu, pa će njihova roba i dalje bescarinski ulaziti na tržište Unije, ali prema unilateralnom aktu EU, poznatom kao Generalna šema preferencijala (eng. *General Scheme of Preferences – GSP*). Ukupno 36 AKP zemalja potpisalo je sporazum o ekonomskom partnerstvu sa EU, dok ostale koriste bescarinski pristup tržištu Unije u skladu sa GSP-om. Za period od 2014. do 2020. godine, EU je preko Evropskog fonda za razvoj za AKP države izdvojila 30,5 milijardi evra. Sporazumom iz Kotonua razvojna pomoć EU uslovljena je poštovanjem ljudskih prava i demokratije (detaljnije: *Politika uslovljavanja*).

ISTORIJSKI OSVRT

Saradnja EEZ/EZ/EU i AKP zemalja otpočela je kao pomoć država osnivača EEZ bivšim kolonijama i prekomorskim teritorijama. U tu svrhu, već 1957. godine formiran je Evropski fond za razvoj, a 1963. i 1969. sa bivšim francuskim i belgijskim kolonijama iz Afrike potpisane su Prva i Druga konvencija iz Jaunde. Ovi sporazumi bili su usmereni na finansijsku, tehničku i trgovinsku saradnju ugovornih strana. Ulaskom Velike Britanije u EEZ 1973. godine, saradnja sa afričkim državama proširena je i na države Komonvelta na Karibima i Pacifiku. Ulazak Španije u EEZ takođe je proširio broj država uključenih u saradnju. Sporazumi iz Lomea potpisani 1975, 1980, 1985. i 1995. godine nasledili su Konvencije iz Jaunde. Trenutno važeći Sporazum iz Kotonua iz 2000. nadovezuje se na Konvencije iz Lomea. Sporazum iz Kotonua revidiran je u dva navrata: 2005. i 2010. godine.

H

HUMANITARNA POMOĆ EVROPSKE UNIJE

(eng. EU Humanitarian Aid)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 214. Ugovora o funkcionisanju EU, Uredba Saveta br. 1257/96

POVEZANI POJMOVI: Generalni direktorat za humanitarnu pomoć i civilnu zaštitu, Civilna zaštita u Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/echo/node/2137>

Humanitarna pomoć Evropske unije trećim državama sprovodi se u skladu sa načelima i ciljevima spoljnih aktivnosti EU. Ta pomoć je uglavnom finansijska, a upućuje se žrtvama katastrofa izazvanih ljudskim faktorom i žrtvama prirodnih katastrofa u celom svetu. Pogođeno stanovništvo dobija pomoć bez obzira na nacionalnost, veru, pol ili etničko poreklo. Prilikom pružanja humanitarne pomoći, Evropska unija se pridržava načela međunarodnog prava i načela nepristrasnosti, neutralnosti i jednakosti. Zajedno sa svojim državama članicama Evropska unija je vodeći svetski donator humanitarne pomoći.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Institucija koja je nadležna za humanitarnu pomoć je Generalni direktorat Evropske komisije za humanitarnu pomoć i civilnu zaštitu - ECHO (detaljnije: *Generalni direktorat za humanitarnu pomoć i civilnu zaštitu*). ECHO ne sprovodi samostalno programe humanitarne pomoći, već finansira operacije koje izvode njegovi partneri – nevladine organizacije, međunarodne organizacije, Crveni krst i agencije UN. Evropska volonterska jedinica za humanitarnu pomoć je organizacija mladih u Evropskoj uniji koji se bave dobrotvornim radom. Evropski parlament i Savet EU utvrđuju pravila za delovanje jedinice uredbama koje se donose u redovnom zakonodavnom postupku.

Evropski parlament i Savet EU u redovnom zakonodavnom postupku donose propise kojima se utvrđuje okvir za sprovođenje humanitarnih operacija.

Pored Unije, i države članice mogu da pružaju potrebnu humanitarnu pomoć trećim državama. Evropska komisija podstiče koordinaciju u pružanju humanitarne pomoći između Evropske unije i država članica. Evropska unija se stara o tome da su preduzete mere u skladu sa humanitarnim aktivnostima međunarodnih organizacija i tela, posebno onih pod okriljem Ujedinjenih nacija.

PRAVNI OKVIR

Uredba Saveta 1257/96/EC od 20. juna 1996. godine o humanitarnoj pomoći reguliše sprovođenje svih humanitarnih operacija EU namenjenih žrtvama kojima domaće vlasti nisu u stanju da pomognu. Operacija može da se pokrene na zahtev Evropske komisije, država članica, nevladinih i međunarodnih organizacija ili država koje koriste humanitarnu pomoć. Finansijska pomoć u okviru humanitarnih operacija je bespovratna.

Uredbom su propisani osnovni ciljevi humanitarnih operacija:

- spasavanje života u vanrednim situacijama i neposredno nakon njih, kao i u prirodnim katastrofama koje su izazvale veliki gubitak ljudskih života ili materijalnu štetu,
- pružanje neophodne pomoći ljudima pogođenim dugotrajnim krizama, posebno usled izbijanja sukoba ili ratova,
- pružanje podrške za finansiranje prevoza pomoći kako bi ta pomoć bila dostupna onima kojima je namenjena, kao i za zaštitu humanitarne pomoći i osoblja
- preduzimanje kratokoročnih radova na popravci i obnovi infrastrukture i opreme, u saradnji sa lokalnim strukturama, kako bi se olakšalo dopremanje pomoći
- nošenje sa posledicama kretanja ljudi (izbeglice, raseljena lica, povratnici) koje je uzrokovano prirodnim ili ljudskim faktorom izazvanim katastrofama i pružanje pomoći pri repatrijaciji u državu porekla i ponovnom naseljavanju,
- podizanje spremnosti za rizike od prirodnih katastrofa i kreiranje odgovarajućih sistema za rano upozoravanje,
- podrška civilnim naporima da se zaštite žrtve u skladu sa važećim međunarodnim ugovorima.

Ako postoji potreba za tim, Evropska unija može zaključiti odgovarajuće međunarodne sporazume o pružanju humanitarne pomoći sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama.

—

INDUSTRIJSKA POLITIKA I POLITIKA PREDUZETNIŠTVA

(eng. *Industrial and Enterprise Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 173. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Programi Evropske unije, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Zajednička trgovinska politika, Unutrašnje tržište Evropske unije, Istraživanje i razvoj, Politika Evropske unije u oblasti životne sredine

INTERNET IZVOR: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/eu/index_en.htm

Industrijska politika Evropske unije značajan je faktor ekonomskog napretka EU, naročito nakon izbivanja svetske ekonomske krize 2008. godine. Reč je o horizontalnoj politici koja je povezana sa brojnim drugim politikama, poput trgovinske politike, politike u oblasti unutrašnjeg tržišta, istraživanja i inovacija, politike zapošljavanja, zaštite životne sredine i zaštite zdravlja.

Strategija *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*) naročito je važna za razvoj industrijske politike EU budući da je od sedam inicijativa za koje se Strategija zalaže, četiri direktno primenljivo na industrijsku politiku: Unija inovacija, Digitalna agenda za Evropu, Industrijska politika za doba globalizacije i Nove veštine za nove poslove.

Glavni ciljevi industrijske politike EU su:

- razvoj konkurentnosti,
- podsticanje inovativnih delatnosti i istraživanja,
- promovisanje društveno odgovornog i održivog poslovanja,
- bolji pristup resursima, kao što su finansije, obučena radna snaga, energija i sirovine,
- unutrašnje tržište koje dobro funkcioniše,
- promovisanje podsticajne poslovne klime,
- podrška promociji internacionalizacije preduzeća iz Evropske unije i industrijskih dobara i usluga EU,
- podrška zaštiti prava intelektualne svojine.

Evropsku povelju za mala preduzeća je usvojio Savet EU 13. juna 2000. u Lisabonu. Ona podržava obrazovanje u oblasti preduzetništva, obezbeđuje podršku ambicioznim preduzetnicima i pomaže otvaranje novih tržišta. Povelja poziva države članice i Evropsku komisiju da zajednički deluju kako bi pružili maksimalnu podršku razvoju preduzetništva.

Kako bi se dalje podstakao razvoj industrijske politike i postigla bolja usaglašenost među industrijskim politikama država članica, Evropska komisija, tj. Generalni direktorat za unutrašnje tržište, industriju, preduzetništvo i mala i srednja preduzeća preuzeo je koordinaciju i praćenje aktivnosti članica. Direktorat koristi i programe EU, kao što su *COSME*, *Horizont 2020*, *Galileo* i *Kopernikus*, kako bi razvio industrijske politike EU (detaljnije: *Programi Evropske unije*).

Politika preduzetništva, kao deo industrijske politike, treba da podigne konkurentnost i podstakne razvoj inovativnih delatnosti. Primena takve politike naročito je važna ako se ima u vidu da mala i srednja preduzeća čine 99% ukupnog broja svih preduzeća u Evropskoj uniji. Politika preduzetništva u bliskoj je vezi i sa drugim politikama EU, kao što su politika u oblasti životne sredine (detaljnije: *Politika Evropske unije u oblasti životne sredine*), politika naučnog istraživanja i razvoja (detaljnije: *Istraživanje i razvoj*).

Primenu politike preduzetništva od 2014. do 2020. godine omogućuje Akcioni plan preduzetništva 2020. iz 2012. godine. Cilj je da se malim i srednjim preduzećima obezbedi bolji pristup finansijama i tržištu, da se podrže preduzetnici i da se obezbede povoljniji uslovi za kreativnost i razvoj.

INICIJATIVA ZA SARADNJU U JUGOISTOČNOJ EVROPI

(eng. *South-East Europe Cooperative Initiative – SECI*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Regionalni savet za saradnju

INTERNET IZVOR: <http://www.mfa.gov.rs/en/foreign-policy/eu/regional-initiatives/seci>

Inicijativa za saradnju u jugoistočnoj Evropi (*SECI*) jeste regionalna inicijativa koju su pokrenule Sjedinjene Američke Države kao podršku primeni Dejtonskog sporazuma. Usmerena je na programe i projekte prekogranične saradnje u oblasti infrastrukture, trgovine i saobraćaja, bezbednosti, energetike, životne sredine i razvoja privatnog sektora.

Glavni organ inicijative je Programski komitet, koji čine nacionalni koordinatori država članica.

Države članice su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Mađarska, Moldavija, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Rumunija, Slovenija, Srbija, Turska i Crna Gora.

Programe i projekte SECI sprovode eksperti iz država članica i onih koje podržavaju ovu inicijativu, uz tehničku podršku Evropske komisije, Ekonomske komisije UN za Evropu (*UN ECE*), Svetske banke, Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske investicione banke, Svetske carinske organizacije i Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS). Takođe, SECI blisko saraduje i sa Regionalnim savetom za saradnju, Centralnoevropskom inicijativom, Organizacijom za crnomorsku ekonomsku saradnju, specijalizovanim agencijama i programima UN i drugim organizacijama.

U svrhu prekogranične saradnje i borbe protiv prekograničnog kriminala, zaključen je Sporazum o saradnji za sprečavanje i borbu protiv prekograničnog kriminala u Bukureštu 1999. godine, kao i Povelja o regionalnom SECI centru za borbu protiv prekograničnog kriminala, iste godine. Komitet za uzajamnu saradnju uspostavljen je kao glavno telo za sprovođenje sporazuma. Pored predstavnika država članica, u radu Komiteta učestvuju i predstavnici Interpola i Svetske carinske organizacije kao stalni savetnici.

ISTORIJSKI OSVRT

Inicijativa za saradnju u jugoistočnoj Evropi pokrenuta je decembra 1996. na inauguracionom zasedanju u Ženevi, na osnovu Tačaka zajedničkog razumevanja Evropske unije i SAD (eng. *Final Points of Common EU–USA Understanding*) kako bi se razvila održiva privredna strategija u regionu.

INKLUZIVAN RAST

(eng. *Inclusive Growth*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/sustainable-growth/index_hr.htm

Inkluzivan rast u Evropskoj uniji podrazumeva veće učešće građana na tržištu rada, borbu protiv siromaštva i socijalnu koheziju. Konkretno, to znači:

- podizanje stope zaposlenosti u Evropi – kvalitetniji i veći broj radnih mesta, posebno za žene, mlade i starije,
- podrška svim starosnim grupama da se prilagode promeni kroz ulaganje u obuke,
- modernizaciju tržišta rada i sistema socijalne zaštite,
- stvaranje uslova da koristi od razvoja dosegnu do svih delova EU.

Inkluzivan rast jedan je od prioriteta Strategije *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*). Za inkluzivan rast Strategija definiše sledeće ciljeve:

- podizanje stope zaposlenosti među populacijom starosti od 20 godina do 64 godine sa 69% na 75% kroz veće učešće omladine, starijih i nekvalifikovanih radnika i legalnih migranata;
- smanjenje broja onih koji žive ispod linije siromaštva za 25%, što znači izlazak više od dvadeset miliona ljudi iz zone siromaštva;
- smanjenje stope ranog napuštanja škole sa trenutnih 15% na manje od 10%, uz istovremen porast procenta stanovništva sa visokoškolskom diplomom sa 31% na 40%.

Evropska unija podstiče inkluzivan rast kroz dve vodeće inicijative, to su:

1. Agenda za nove veštine i poslove – stvara uslove za modernizaciju tržišta rada i sticanje novih veština i znanja radne snage, povećava stopu zaposlenosti i usklađuje ponudu i potražnju, između ostalog, kroz bolje uslove za mobilnost radne snage;
2. Evropska platforma za borbu protiv siromaštva – obezbeđuje ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju; podiže nivo svesti i unapređuje osnovna ljudska prava osoba suočenih sa siromaštvom i socijalnom isključenošću, obezbeđuje njihovo aktivno učešće u društvu.

INSTITUCIONALNI OKVIR ZA PRIMENU SPORAZUMA O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU

eng. Institutional Framework of SAA Implementation)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 217. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, Proces stabilizacije i pridruživanja

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/check-current-status/index_en.htm

Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) koje je Evropska unija zaključila sa državama Zapadnog Balkana po pravilu sadrže odredbe o političkom dijalogu, regionalnoj saradnji i dobrosusedskim odnosima, o stvaranju zone slobodne trgovine, kretanju kapitala, usluga i radnika, poslovnom nastanjivanju, usklađivanju propisa sa pravnim tekovinama Unije, saradnji u oblasti pravosuđa, slobode i bezbednosti, kao i o saradnji u drugim oblastima od interesa za ugovorne strane.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, poput ostalih dokumenata o pridruživanju, predviđa odgovarajući institucionalni okvir za njegovo sprovođenje, s obzirom na širok predmet sporazuma i bliske, privilegovane odnose koji se ostvaruju između Evropske unije i zemalja Zapadnog Balkana.

Najviše telo koje nadzire primenu sporazuma, rešavanje sporova i dalji razvoj odnosa između ugovornih strana jeste Savet za stabilizaciju i pridruživanje. Čini ga jednak broj članova vlade države Zapadnog Balkana, sa jedne strane, i predstavnika Saveta EU i Evropske komisije, sa druge strane. Savet za stabilizaciju i pridruživanje je političko telo, koje može donositi obavezujuće odluke za ugovorne strane. Odluke se moraju donositi jednoglasno.

Odbor za stabilizaciju i pridruživanje pomaže Savetu za stabilizaciju i pridruživanje u radu. Sastavljen je od predstavnika vlade države Zapadnog Balkana i predstavnika Saveta EU i Evropske komisije. Savet za stabilizaciju i pridruživanje može preneti svoja ovlašćenja na ovaj odbor, uključujući i pravo na donošenje obavezujućih odluka.

U oblastima koje su predmet SSP-a Odboru za stabilizaciju i pridruživanje pomažu stručna tela – pododbori. U njihovom radu učestvuju stručnjaci za određene teme.

Uz ova dva tela, postoji i Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje, u koji ulaze predstavnici nacionalne skupštine države Zapadnog Balkana i predstavnici Evropskog parlamenta. Ovo telo deluje kao forum za razmenu mišljenja između njegovih članova i sastaje se po potrebi.

REŠAVANJE SPOROVA

Tokom sprovođenja SSP-a između ugovornih strana mogu se javiti sporovi oko tumačenja ili primene njegovih odredbi. U tom slučaju svaka ugovorna strana može da se obrati Savetu za stabilizaciju i pridruživanju sa zahtevom da se spor reši. Predviđeno je da će ugovorne strane nastojati da reše spor konsultacijama, u dobroj veri, radi pronalaženja obostrano prihvatljivog rešenja u što kraćem roku. Međutim, ukoliko se spor ne reši na taj način u roku od dva meseca, svaka ugovorna strana može da zahteva da se spor iznese pred arbitražu. Odluke arbitražnog veća su pravno obavezujuće za ugovorne strane.

INSTRUMENT ZA PRETPRISTUPNU POMOĆ

(eng. *Instrument for Pre-accession Assistance – IPA*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Uredba Saveta EU br. 1085/2006 i br. 231/2014

POVEZANI POJMOVI: Programi Evropske unije, Evropski strukturni i investicioni fondovi

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/regional_policy/en

Programi pretpristupne pomoći Evropske unije su fondovi dostupni državama kandidatima tokom pristupanja i čine ključni deo strategije proširenja Evropske unije. Pretpristupna pomoć je podrška za sprovođenje političkih i ekonomskih reformi potrebnih za ispunjavanje kriterijuma za članstvo u Evropskoj uniji, posebno za usklađivanje zakonodavstva države kandidata sa zakonodavstvom Unije i za izgradnju institucija i njihovo osposobljavanje za preuzimanje prava i obaveza koji proističu iz članstva u EU.

U budžetskom periodu 2007–2013. godine uspostavljen je Instrument za pretpristupnu pomoć (*IPA*) kao program Evropske unije namenjen državama Zapadnog Balkana i Turskoj. Uz države kandidate ovaj instrument je obuhvatio i potencijalne kandidate za članstvo. Stupanjem u Evropsku uniju država prestaje da koristi pretpristupnu pomoć, a na raspolaganju su joj strukturni fondovi i kohezioni fond EU (detaljnije: *Evropski strukturni i investicioni fondovi*).

Novi instrument za pretpristupnu pomoć ima dva glavna cilja: da pomogne državama korisnicama u ispunjavanju političkih, ekonomskih i drugih kriterijuma za usvajanje pravnih tekovina EU, kao i u izgradnji administrativnih kapaciteta.

Pored Instrumenta za pretpristupnu pomoć – *IPA*, Srbija može da koristi i programe Evropske unije. Učešće u programima EU prilika je da se korisnici sredstava u državama kandidatima upoznaju sa standardima u raznim oblastima sprovođenja evropskih politika, zatim evropskim institucijama, propisima i njihovoj praktičnoj primeni, kao i sa sistemima vrednosti i mehanizmima funkcionisanja Unije.

IPA 2007–2013. usmeravala je pomoć kroz sledeće komponente:

- pomoć tranziciji i izgradnja institucija,
- prekogranična saradnja,

- regionalni razvoj,
- razvoj ljudskih resursa,
- ruralni razvoj.

Vrednost *IPA* programa u budžetskom periodu 2007–2013. iznosila 11,468 milijardi evra, od čega je za Srbiju namenjeno 1,395 milijardi evra.

U novom budžetskom periodu 2014–2020. kreiran je Instrument za pretpristupnu pomoć *IPA II*, a novac je usmeren na pet oblasti:

1. reforme kao deo priprema za članstvo u EU i izgradnju institucija i kapaciteta,
2. društveno-ekonomski i regionalni razvoj,
3. zapošljavanje, socijalna politika, obrazovanje, ravnopravnost polova i razvoj ljudskih resursa,
4. poljoprivreda i ruralni razvoj,
5. regionalna i teritorijalna saradnja.

Države kandidati i potencijalni kandidati mogu da budu korisnici sredstava *IPA II* programa u svim navedenim oblastima. U budžetskom periodu od 2014. do 2020. preko *IPA II* korisnicima je na raspolaganju 11,668 milijardi evra, pri čemu je iznos namenjen za Srbiju 1,508 milijardi evra. Podrška Evropske unije za pomenuti period usklađena je sa potrebama u vezi sa procesom pristupanja i strategijom proširenja, a zasniva se na podršci nacionalnim reformskim procesima. Za svaku državu korisnicu izrađeni su strateški dokumenti za predviđeni sedmogodišnji period. Sredstva iz *IPA* realizuju se kroz godišnje Nacionalne programe za države korisnice, za koje se potpisuju finansijski sporazumi. Da bi koristila pomoć *IPA*, država korisnica potpisuje okvirni sporazum sa Evropskom komisijom.

S obzirom na to da je Republika Srbija status kandidata za članstvo u EU stekla tek 2012. godine, a akreditaciju za samostalno upravljanje fondovima *IPA* 2014. godine, u prethodnom budžetskom periodu 2007–2013. koristila je samo dve od ukupno pet komponenti *IPA*. U novom budžetskom periodu 2014–2020. Srbija kao država kandidat koristi sredstva za realizaciju projekata u svim oblastima podrške *IPA II*.

INVESTICIONI OKVIR ZA ZAPADNI BALKAN

(eng. *Western Balkans Investment Framework – WBIF*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Zapadni Balkan, Instrument za pretpristupnu pomoć, Evropska investiciona banka

INTERNET IZVOR: <https://www.wbif.eu>

Investicioni okvir za Zapadni Balkan (IOZB) zajednički je projekat koji su pokrenule Evropska komisija i međunarodne finansijske institucije (Evropska investiciona banka, Evropska banka za obnovu i razvoj, Razvojna banka Saveta Evrope) kako bi uskladile kanale za pomoć u investicijama koje će omogućiti društveni i ekonomski razvoj zemalja Zapadnog Balkana. Na ovaj način se, spajanjem kredita i bespovratnih sredstava, pruža tehnička i finansijska podrška za investicije u prioritetnim oblastima. Investicioni okvir za Zapadni Balkan ima jasno određenu geografsku, stratešku i političku komponentu: pomoć državama Zapadnog Balkana u pripremi za članstvo u Evropskoj uniji. Sektori ulaganja su: životna sredina, energetika, transport, socijalna politika i razvoj privatnog sektora.

Radi bolje koordinacije projekata, IOZB se sastoji iz dva elementa:

1. Zajednički instrument za zajmove (eng. *Joint Lending Facility*), koji finansiraju međunarodne finansijske institucije i bilateralni donatori;
2. Zajednički instrument za bespovratna sredstva (eng. *Joint Grant Facility*), koji finansiraju Evropska komisija (kroz fondove IPA), međunarodne i bilateralne finansijske institucije i bilateralni donatori preko Evropskog zajedničkog fonda za Zapadni Balkan (eng. *European Western Balkans Joint Fund*); ovaj instrument se u većini slučajeva dopunjuje Zajedničkim instrumentom za zajmove, dajući podršku projektima koji su već vezani za kredite međunarodnih finansijskih institucija; najveći deo bespovratnih sredstava usmeren je na tehničku i ekspertsku podršku; takođe, bespovratna sredstva odobravaju se projektima koji se ne finansiraju iz fondova IPAkako ne bi došlo do preklapanja.

ORGANIZACIONA STRUKTURA

Upravni odbor Investicionog okvira za Zapadni Balkan (eng. *WBIF Steering Committee*) donosi strateške smernice, odluke o instrumentima za bespovratnu pomoć (uključujući i odobravanje sredstava za projekte). Upravni odbor je sastavljen od predstavnika Evropske komisije, međunarodnih finansijskih institucija i bilateralnih donatora. Sastaje se dva puta godišnje kako bi odobrio projekte koje je predložila Grupa za projektno finansiranje.

Korisnici sredstava (eng. *Beneficiary Countries*): Albanija, Bosna i Hercegovina, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Crna Gora, Hrvatska (do 2013), Kosovo, Srbija.

Evropski zajednički fond za Zapadni Balkan: posredstvom njega članice Evropske unije i drugi donatori usmeravaju svoja sredstva za IOZB. EIB i EBRD upravljaju fondom. Najveći davaoci grantova i zajmova su razvojne banke država članica.

Grupa za projektno finansiranje (eng. *Project Financiers' Group*) procenjuje zahteve za bespovratnu pomoć i zajmove (koje upućuje Upravnom odboru na odobrenje) i koordinira odobrene projekte. Čine je predstavnici Evropske komisije (Generalni direktorat za politiku susedstva i pregovore o proširenju) i međunarodnih finansijskih institucija.

Sekretarijat Investicionog okvira za Zapadni Balkan (eng. *WBIF Secretariat*) jeste administrativno telo sastavljeno od pet članova Generalnog direktorata za politiku susedstva i pregovora o proširenju. Oni objavljuju konkurse i pomažu Grupi za projektno finansiranje prilikom provere i procene projekata. Sekretarijat, zajedno sa Podrškom za infrastrukturne projekte (eng. *Infrastructure Project Facility*) i Službom za koordinaciju međunarodnih finansijskih institucija (eng. *International Financial Institution Coordination Office*), pruža tehničku pomoć u komunikaciji i povezivanju između učesnika.

INVESTICIONI PLAN ZA EVROPU

(eng. *Investment Plan for Europe*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Pakt za stabilnost i rast, Programi Evropske unije, Evropska investiciona banka, Budžet Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan_en

Investicioni plan za Evropu je inicijativa Evropske komisije za ublažavanje nepovoljnih ekonomskih prilika u državama članicama Evropske unije. To se čini podsticanjem javnih i privatnih investicija.

Privreda Evropske unije nije se još u potpunosti oporavila od svetske ekonomske krize iz 2008. godine. Visok nivo javnog duga i nezaposlenost dodatno su pogoršali sliku u očima potencijalnih investitora, čiji kapital i znanja nedostaju evropskoj privredi. Investitori su suočeni i sa regulatornim preprekama i nepredvidljivom ekonomskom situacijom u Evropi, što je delom dovelo do manjka ulaganja u Evropsku uniju. Istovremeno, višak likvidnosti u finansijskom sektoru nije uložena u nove projekte zbog straha od rizika i nepostojanja tela koje bi moglo da ublaži taj rizik.

Investicioni plan često se u javnosti naziva *Junkerov plan*, jer je nastao na inicijativu predsednika Evropske komisije Žan-Kloda Junkera.

Investicioni plan funkcioniše na tri nivoa kako bi rešio probleme sa kojima se privreda Evropske unije suočava. To su:

1. uspostavljanje Evropskog fonda za strateški razvoj;
2. osiguranje da će investicije dopreti do stvarne privrede;
3. stvaranje boljeg okruženja za investicije.

Procenjeno je da će Investicioni plan rezultirati sa ukupno 315 milijardi evra novih investicija. Ovaj plan treba da ublaži loše ekonomske prilike u mnogim državama Unije. Sredstva iz ovog plana biće uložena u infrastrukturne, obrazovne, istraživačke i inovativne projekte.

Evropska investiciona banka (detaljnije: *Evropska investiciona banka*) ključna je institucija za sprovođenje Investicionog plana. Pored toga što će obezbediti pet milijardi evra, ova banka učestvuje u upravljanju Evropskim fondom za strateške investicije. Takođe, očekuje se da u realizaciji plana učestvuju i nacionalne banke, regionalne vlasti i privatni investitori.

Evropski fond za strateške investicije (eng. *European Fund for Strategic Investments – EFSI*) jeste operativni mehanizam za sprovođenje Investicionog plana. *EFPI* radi pod upravom Evropske investicione banke i Evropskog investicionog fonda. Evropska investiciona banka uložila je pet milijardi evra u *EFPI*, dok je, uz garancije, iz postojećih evropskih fondova obezbeđeno dodatnih 16 milijardi evra. Polovina ovih garancija obezbeđena je iz programa *Horizont 2020*, Instrumenta za povezivanje Evrope (eng. *Connecting Europe Facility*) i budžetskih marži.

Investicioni plan inicirala je Evropska unija i nije predviđeno da u njemu učestvuju pojedinačne države članice. Ipak, članice koje ulože dodatna sredstva moći će fleksibilnije da ispunjavaju obaveze koje propisuje Pakt za stabilnost i rast.

ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ

(eng. *Research and Development*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 179–190. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Industrijska politika i politika preduzetništva, Investicioni plan za Evropu

INTERNET IZVOR: https://ec.europa.eu/info/strategy/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en

Jedan od ciljeva Evropske unije je jačanje nauke i tehnologije kroz osnažen evropski istraživački prostor, u kom istraživači, znanje i tehnologija slobodno cirkulišu razvijajući konkurentnost privrede i industrije. Zato je namera Unije da podstakne visokokvalitetna istraživanja i saradnju različitih sektora, a da preduzeća iskoriste potencijale jedinstvenog tržišta.

Ulaganje u istraživanje, razvoj i inovacije tesno je povezano sa politikom preduzetništva i industrijskom politikom (detaljnije: *Industrijska politika i politika preduzetništva*). Evropska unija ulaže u istraživanje i razvoj kako bi pomogla preduzećima da budu konkurentnija i kako bi stvorila što bolje uslove za život i rad svojih građana. Ulaganja u istraživanje i tehnološki razvoj veoma su važna za evropsku privredu. Investicije su bitne i za obrazovanje, jer unapređuju i modernizuju obrazovni sistem. Često se koristi pojam *ulaganja u „trougao znanja”*, koji čine inovacije, biznis i visoko obrazovanje.

Inovacije su srž Strategije *Evropa 2020*, jer se njima obezbeđuju rast i nova radna mesta. Jedna od vodećih inicijativa je Unija inovacija. Na ovaj način stvaraju se bolji uslovi i nove mogućnosti za finansiranje istraživanja i inovacija, a rezultat je transformacija inovativnih ideja u proizvode i usluge koji će doneti nove poslove i podsticati rast.

INSTITUCIJE I PROGRAMI

Od osnivanja Evropske ekonomske zajednice Komisija se bavila istraživanjem i razvojem. Ona i danas u svom sastavu ima najveći broj tela koja se bave ovom oblašću, ali su poslednjih decenija i u okviru drugih organa Evropske unije formirana tela za istraživanje i razvoj, jer je ova politika integrisana u sve značajne politike EU.

Evropski savet za istraživanja osnovan je 2007. godine kao deo sedmogodišnjeg okvirnog plana. Evropski institut za inovacije i tehnologiju osnovan je 2008. u Budimpešti kako bi se spojili poslovni sektor, nauka i visoko obrazovanje. Unija inovacija, koja je nastala 2010. godine, postala je osnova *Strategije Evropa 2020*. *Horizont 2020* je sedmogodišnji istraživački program, pokrenut u januaru 2014. kao najveći program za istraživanje i inovacije. Ovim programom Evropska unija obezbeđuje investicioni fond od 80 milijardi evra, uz mogućnost dodatnog privatnog i javnog ulaganja. Fond se koristi za jačanje pozicije EU u nauci, kroz podsticanje izuzetnosti u nauci,

- podsticanje industrijskog liderstva i inovacija za razvoj mikropreduzeća, malih i srednjih preduzeća,
- prevazilaženje socijalnih izazova, identifikovanih u Strategiji *Evropa 2020*.

Horizont 2020 treba da pomogne da se od tehnoloških otkrića dođe do održivih proizvoda sa stvarnim trgovinskim potencijalom.

ISTUPANJE IZ ČLANSTVA EVROPSKE UNIJE

(eng. *Withdrawal Clause*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 50. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Bregzit, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/withdrawal_clause.html

Ugovor o Evropskoj uniji propisuje da svaka država članica može samostalno, shodno svojim ustavnim pravilima, istupiti iz EU. Intenzivan proces proširenja i produbljenja Unije (detaljnije: *Politika proširenja Evropske unije*) uslovio je kreiranje mehanizma za dobrovoljno istupanje država članica. Istupanje iz članstva normirano je Lisabonskim ugovorom, dok prethodni osnivački ugovori nisu predviđali ovu mogućnost. Ujedinjeno Kraljevstvo prva je država članica koja je najavila da će iskoristiti klauzulu o istupanju i pokrenuti ovu proceduru do kraja marta 2017. godine (detaljnije: *Bregzit*).

Država članica o svojoj nameri obaveštava Evropski savet, koji utvrđuje smernice za pregovore o istupanju i definisanju budućih odnosa između ove države i EU. Na pregovore o istupanju se primenju pravila postupka za zaključenje međunarodnih sporazuma između EU i trećih zemalja. Savet EU, na predlog Evropske komisije, donosi odluku o otvaranju pregovora o istupanju i imenuje pregovarača ili pregovarački tim. Ishod pregovora može biti uspešan i neuspešan.

U slučaju uspešnog ishoda, ugovorom o istupanju uređuju se sva pitanja u vezi sa istupanjem države članice, kao i budućí odnosi te države sa EU. Ugovor o istupanju u ime Evropske unije zaključuje Savet EU, koji o tome odlučuje kvalifikovanom većinom, uz prethodnu saglasnost Evropskog parlamenta. Pozitivna odluka znači da za datu državu više ne važe Ugovor o EU i Ugovor o funkcionisanju EU.

Ako su pregovori pak neuspešni, ishod je istupanje date države iz članstva nakon isteka dve godine od dana kada je Evropski savet obavestila o svojoj nameri. Eventualno, u dogovoru sa datom državom, Evropski savet može jednoglasnom odlukom odlučiti da se dvogodišnji rok za postizanje sporazuma produži. Država koja napušta Uniju ne učestvuje u donošenju odluka u Savetu i Evropskom savetu.

Država može ponovo pristupiti Evropskoj uniji, ali u skladu sa postupkom predviđenim za pristupanje (detaljnije: *Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji*).

„ISTUPANJE“ GRENLANDA

Istupanje Grenlanda je netipičan primer izlaska iz članstva u Evropskim zajednicama. Kao teritorija Danske, Grenland je postao deo Evropskih zajednica 1973. godine, uprkos negativnom ishodu referendumskog izjašnjavanja stanovnika na ovom arktičkom ostrvu. Od 1979. Grenland ima izvestan stepen autonomije unutar Danske, sopstvenu vladu i parlament, sa ograničenim ovlašćenjem za zaključivanje međunarodnih sporazuma. Nakon spora oko zajedničke politike u oblasti ribarstva i ribarskih kvota krajem sedamdesetih godina i referendumu održanog 1982. godine, autonomne vlasti Grenlanda su 1985. odlučile da istupe iz Evropskih zajednica. Istupanje je regulisano tzv. „Grenlandskim ugovorom“ (eng. *Greenland Treaty*) između Grenlanda, Danske i Evropskih zajednica. Danas Grenland ima status „prekomorske države i teritorije“ (eng. *Overseas Country and Territories*). Pomenuti status znači da Grenland ima posebne trgovinske povlastice za plasman svojih proizvoda na tržište Evropske unije. Odnosi između Grenlanda i Evropskih zajednica takođe su regulisani međunarodnim sporazumima, od kojih je najvažniji Partnerski sporazum o ribarstvu potpisan 28. juna 2007. između Danske, Samouprave Grenlanda, sa jedne strane, i Evropske unije, sa druge strane.

IZMENA OSNIVAČKIH UGOVORA EVROPSKE UNIJE

(eng. *Revision of EU Founding Treaties*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 48. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Primarni izvori prava Evropske unije, Ugovor iz Lisabona

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties-founding.html>

Osnivački ugovori čine najbitniji segment primarnog prava Evropske unije i svi ostali akti koje donose organi EU moraju biti zasnovani na njima i u skladu njima. Osnivački ugovori su za Sud pravde EU mnogo više od običnih međunarodnih ugovora i predstavljaju „ustavnu povelju” EU. Za njihovu izmenu primenjuju se posebna pravila, različita od pravila međunarodnog javnog prava. U skladu sa opštim pravilima međunarodnog javnog prava, jedan međunarodni sporazum može biti izmenjen kasnijim ugovorom između istih država članica. Međutim, zbog ustavne prirode osnivačkih ugovora, ovo pravilo ne važi u pravnom sistemu EU. Još u predmetu *Defren protiv Sabene* iz 1976. godine (*Predmet 43/75, Defrenne v. Sabena (1976) ECR 455*) Sud pravde je zauzeo stav da „osim u izričito predviđenim slučajevima, osnivački ugovor može biti izmenjen samo u postupku propisanom Ugovorom”. Svaka izmena osnivačkih ugovora drugim sredstvima bila bi nevažeća u pravnom sistemu EU.

Postojeća Evropska unija zasnovana je na dva ugovora iste pravne snage: Ugovoru o EU i Ugovoru o funkcionisanju EU. Za njihovu izmenu propisana su dva postupka: redovni i pojednostavljeni.

Inicijativu za pokretanje redovnog postupka za izmenu osnivačkih ugovora može dati svaka država članica, Evropski parlament ili Evropska komisija. Inicijativa se, zajedno sa predlozima za izmenu, podnosi Savetu EU koji je prosleđuje Evropskom savetu i o tome obaveštava parlamente država članica. Evropski savet, nakon što pribavi mišljenje Evropskog parlamenta, prostom većinom odlučuje o podnetoj inicijativi za izmenu Ugovora. Ukoliko Evropski savet prihvati da se predložene izmene razmotre, predsednik tog tela saziva Konvenciju, koju čine predstavnici nacionalnih parlamenata, predsednika ili šefova vlada država članica, Evropskog parlamenta i Evropske komisije. Zadatak Konvencije je da razmotri predložene izmene i konsenzusom usvoji preporuke za konferenciju predstavnika vlada država članica. Ukoliko nije reč o obimnijim izmenama Ugovora, Evropski savet može većinom glasova, uz saglasnost Evropskog parlamenta, odlučiti da ne sazove Konvenciju, već da odmah utvrdi mandat konferencije predstavnika vlada država članica. Konferenciju saziva predsedavajući Saveta EU i na njoj se predložene izmene usvajaju opštom saglasnošću, nakon čega predstavnici vlada država članica potpisuju ugovor o izmenama postojećih osnivačkih ugovora. Da bi usvojene izmene Ugovora stupile na

Međuvladina konferencija se saziva radi izmene osnivačkih ugovora. Pre stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona 2009. godine to je bio jedini postupak za izmenu osnivačkih ugovora. Ugovorom iz Lisabona međuvladina konferencija je postala redovni postupak za izmenu osnivačkih ugovora.

Lisabonski ugovor članom 48. st. 6. i 7. ovlašćuje Evropski savet da sazove međuvladinu konferenciju. Na njoj učestvuju predstavnici vlada država članica, predstavnici Evropskog parlamenta, predstavnici nacionalnih parlamenata i predstavnici Evropske komisije. U početku, na međuvladinoj konferenciji razmenjuju se mišljenja između svih strana, da bi nakon toga Evropski savet glasanjem usvojio izmene ugovora. Glasanju moraju da prisustvuju sve države članice i, da bi postupak bio okončan, odluka o izmeni mora biti jednoglasna. Konačno, potrebno je da svaka država članica ratifikuje te izmene, u skladu sa svojim pravnim sistemom.

snagu, potrebno je da ih odobre sve države članice u skladu sa sopstvenim ustavnim pravilima. Ako u roku od dve godine od dana potpisivanja ugovora o izmenama osnivačkih ugovora četiri petine država članica ratifikuje izmene, a jedna ili više članica naiđe na prepreke u tom procesu, o tome se obaveštava Evropski savet.

Pojednostavljeni postupak za izmenu osnivačkih ugovora sprovodi se kada se predložene izmene odnose samo na treći deo Ugovora o funkcionisanju EU, koji se tiče unutrašnje politike i aktivnosti Unije. Kao i kod redovnog postupka, inicijativu za izmenu Ugovora mogu podneti države članice, Evropski parlament ili Evropska komisija. Inicijativa se podnosi Evropskom savetu, koji jednoglasno odlučuje o predloženim izmenama Ugovora, nakon što pribavi mišljenje Evropskog parlamenta, Evropske komisije ili Evropske centralne banke, ako je reč o institucionalnim promenama u monetarnoj oblasti. Odluka Evropskog saveta kojom se utvrđuju izmene stupa na snagu nakon što je odobre države članice u skladu sa sopstvenim ustavnim pravilima. Izmene Ugovora donete u pojednostavljenom postupku ne mogu proširivati nadležnosti Unije.

J

JADRANSKO-JONSKA INICIJATIVA

(eng. *Adriatic-Ionian Initiative – All*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Deklaracija iz Ankone iz 2000. godine

POVEZANI POJMOVI: Makroregionalne strategije, Zapadni Balkan, Centralnoevropska inicijativa, Regionalni savet za saradnju, Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi

INTERNET IZVOR: <http://www.aai-ps.org/>

Jadransko-jonska inicijativa (JJI) jeste regionalni međuvladin forum za saradnju koji, kroz jačanje dobrosusedskih odnosa i regionalno povezivanje, nastoji da očuva izbalansiran i održiv razvoj regiona. Kako bi se ostvarile teritorijalne veze, JJI podržava i razvija različite oblike regionalne, prekogranične i transnacionalne saradnje, kao i saradnju sa drugim regionalnim oblicima (detaljnije: *Centralnoevropska inicijativa, Regionalni savet za saradnju*). Jedan od ključnih stubova saradnje jeste saradnja sa Evropskom unijom, kao i podrška evropskim integracijama zemalja Zapadnog Balkana. Članice ove inicijative su Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Grčka, Italija, Srbija, Slovenija i EU, koju predstavlja Evropska komisija. Glavna tematska područja delovanja su:

- mala i srednja preduzeća (podizanje konkurentnosti na evropskom i globalnom tržištu, umrežavanje, inovacije i visoke tehnologije, razvoj ženskog preduzetništva);
- pomorska saradnja i transport (razvoj modernih i efikasnih pomorskih službi i obalskih straža, bezbednost pomorskog saobraćaja i usaglašavanje procedura, prevencija i delovanje u slučajevima nesreća na moru);
- turizam, kultura i saradnja između univerziteta (otkrivanje i promocija novih turističkih destinacija, razmena iskustava i saradnja u oblasti ruralnog razvoja i zajedničkog kulturnog nasleđa, naučna i kulturna saradnja, arheološka istraživanja, razmena studenata i povezivanje univerziteta);
- zaštita životne sredine i zaštita od požara (saradnja u oblasti civilne zaštite i zaštite životne sredine, integrisani sistem obalske straže, zaštita regiona od zagađenja i prirodnih katastrofa).

STRUKTURA

Nakon usvajanja Strategije EU za Jadransko-jonski region (detaljnije: *Makroregionalne strategije*) 2014. godine, JJI je dobila na značaju kao glavni stub njenog sprovođenja. U skladu sa tim, zajedno sa Evropskom komisijom ona radi na koordinaciji projekata i programa iz ove makroregionalne strategije. Osnovna tela Jadransko-jonske inicijative su:

- Jadransko-jonski savet – okuplja ministre spoljnih poslova država članica i predstavnike Evropske komisije koji utvrđuju smernice i pravce delovanja; sastaju se najmanje jednom godišnje i smenjuju se u predsedavanju po načelu rotacije;
- Komitet visokih predstavnika (eng. *Committee of Senior Officials*) – izvršno telo koje se sastaje bar tri puta godišnje na nivou nacionalnih koordinatora;
- Okrugli stolovi – pomoćna tela Saveta koja koordiniraju aktivnosti tokom godine i raspoređena su tematski (Pomorska saradnja; Transport i energetika; Zaštita životne sredine i civilna zaštita; Održiv turizam i kultura; Saradnja između univerziteta); na zahtev predsedavajućeg moguće je formirati i ad hoc pomoćna tela za dodatne aktivnosti;
- Stalni sekretarijat – formiran je 2008. kao stalno telo, sa sedištem u Ankoni, kako bi omogućilo neprekidno funkcionisanje JJI zbog realizacije projekata; pruža tehničku i administrativnu podršku i upravlja projektima.

ISTORIJSKI OSVRT

Evropska unija je na Samitu u Tampereu 1999. godine, pored Pakta za stabilnost u jugoistočnoj Evropi (detaljnije: *Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi*), podržala i italijansku inicijativu za stvaranje platforme za regionalni dijalog u jadransko-jonskom regionu kao rešenje za političku i ideološku krizu, praćenu sukobima, organizovanim kriminalom i velikim brojem izbeglica na prostorima bivše Jugoslavije. Naredne godine na Konferenciji o razvoju i bezbednosti u jadransko-jonskom regionu sastali su se ministri spoljnih poslova Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Grčke, Italije i Slovenije (Državna zajednica SCG pristupila je 2002. godine) i usvojili Deklaraciju iz Ankone, kojom je uspostavljena Jadransko-jonska inicijativa. Prema ovom dokumentu, pravci delovanja bili su bezbednost i borba protiv kriminala, i prosperitet celog regiona. Nakon promenjenih okolnosti u ovoj regiji i napretka svih država u evrointegracijama, na desetogodišnjici postojanja Inicijative revidirana je Deklaracija iz Ankone i uspostavljen nov pristup saradnji koji se, s obzirom na evropsku perspektivu članica, oslanja upravo na delovanje Evropske unije, i to kroz makroregionalnu strategiju za jadransko-jonski region.

JEDINSTVENI EVROPSKI AKT

(eng. *Single European Act – SEA*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Ugovor iz Maastrichta, Ugovor iz Amsterdama, Ugovor iz Nice, Ugovor iz Lisabona, Osnivački ugovori Evropske unije, Bela knjiga, Delor, Žak, Luksemburški kompromis

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Axy0027>

Jedinstveni evropski akt (JEA) predstavlja prvu izmenu ugovorâ o osnivanju tri Evropske zajednice iz pedesetih godina, tj. izmenu Pariskog ugovora i Rimskih ugovora iz 1951. i 1957. godine. Akt je potpisan u Luksemburgu 1986. godine, a stupio je na snagu 1987.

Jedinstveni evropski akt donesen je da bi se dovršila izgradnja jedinstvenog tržišta EU do kraja 1992. godine i stvorila Evropska unija na osnovu tri Evropske zajednice i evropske političke saradnje.

Osnova za usvajanje ovog dokumenta bila je tzv. Bela knjiga (detaljnije: *Bela knjiga*), koju su članice Evropskih zajednica usvojile 1985. na predlog Komisije. Bela knjiga sadržala je spisak od 279 mera koje je trebalo preduzeti kako bi se omogućilo stvaranje jedinstvenog i funkcionalnog tržišta Unije. Veliku zaslugu za usvajanje Bele knjige i Akta, kao i za stvaranje jedinstvenog evropskog tržišta, imao je tadašnji predsednik Evropske komisije Žak Delor (detaljnije: *Delor, Žak*).

Jedinstveni evropski akt doneo je nekoliko novina u funkcionisanju Evropskih zajednica. Najbitnija je to što je povećan broj oblasti o kojima je Savet odlučivao kvalifikovanom većinom. Takvo glasanje omogućilo je brzo ukidanje različitih barijera pri trgovini (fizičkih, tehničkih, fiskalnih i drugih) kojih države do tada nisu želele da se odreknu. Znatno su proširene nadležnosti Evropskog parlamenta, koji se od 1979. bira na opštim i neposrednim izborima, čime je osnažen demokratski legitimitet Evropskih zajednica. Povećan je broj oblasti o kojima su Savet i Komisija morali tražiti prethodno mišljenje Evropskog parlamenta. Uvedena je procedura po kojoj je Savet morao obezbediti saglasnost Evropskog parlamenta pre donošenja odgovarajuće mere. Takođe je uvedena procedura saradnje, koja je predviđala da u postupku donošenja pravnih akata učestvuju EP i Savet, s tim da je konačnu reč ipak zadržao Savet, koji je jednoglasnom odlukom mogao da usvoji određene akte uprkos protivljenju Evropskog parlamenta. Jedinstvenim evropskim aktom proširene su nadležnosti EEZ u zaštiti životne sredine, uvedena su zajednička pravila za zaštitu zdravlja radnika i bezbednost na radu, a EEZ je postala nadležna za usvajanje zajedničke strategije istraživanja i tehnološkog razvoja.

Jedinstvenim evropskim aktom reformisan je pravosudni sistem Evropske unije i stvoren pravni osnov za osnivanje Prvostepenog suda (sada Opšti sud), koji je preuzeo deo nadležnosti Suda pravde. Osim toga, Akt je institucionalizovao do tada neformalnu praksu sastanaka šefova država ili vlada članica u okviru Evropskog saveta koja je faktički postojala od 1974. godine. Prema odredbama ovog akta, njima se pridružio i predsednik Komisije kao član Evropskog saveta.

Jedan od najznačajnijih rezultata JEA bilo je uvođenje evropske političke saradnje. Predviđeno je da se ona odvija izvan institucionalnog sistema Evropskih zajednica, na posebnim sastancima ministara spoljnih poslova, uz učešće člana Komisije. Kao rezultat evropske političke saradnje, trebalo je da države članice zajedno formulišu i sprovedu jedinstvenu spoljnu politiku. Kako bi obezbedio veći politički uticaj Evropskih zajednica, Akt je predviđao zajednički nastup država članica u međunarodnim organizacijama i na međunarodnim forumima.

Najbitnija politička zaostavština Jedinstvenog evropskog akta, pored stvaranja jedinstvenog tržišta EU, jeste pokretanje dublje integracije, koja je stagnirala od 1965. godine, kada je bila kriza prazne stolice (detaljnije: *Luksemburški kompromis*). Duh integracije koji je uneo ovaj akt nastavljen je i produbljen Ugovorom o EU iz Maastrichta 1992. godine.

JEDINSTVENO DIGITALNO TRŽIŠTE

(eng. Digital Single Market – DSM)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 4. i 26–27. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Unutrašnje tržište Evropske unije, Pravo intelektualne svojine Evropske unije, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast

INTERNET IZVOR: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-single-market>

Jedinstveno digitalno tržište (JDT) predstavlja prostor slobode kretanja osoba, usluga i kapitala na internetu i kao takvo sastavni je deo unutrašnjeg tržišta Evropske unije (detaljnije: *Unutrašnje tržište Evropske unije*). Jedinstveno tržište na internetu stvoreno je radi povoljnijeg investicionog okruženja za digitalne mreže, istraživanje i poslovanje, što je okvir za ekonomski rast i sveobuhvatni društveni razvoj u Evropi. Eliminisanjem prepreka na internetu se, sa jedne strane, poboljšava pristup informacijama, smanjuje ekološki otisak, olakšava poslovanje i zapošljavanje, dok se, sa druge strane, štite podaci i fer konkurencija na celoj teritoriji Evropske unije. Evropska komisija je u maju 2015. predstavila Strategiju jedinstvenog digitalnog tržišta za Evropu, koja uključuje i akcioni plan za dovršavanje JDT-a do kraja 2016. godine. Za njegovo uspostavljanje, nadzor i razvoj projekata nadležan je Generalni direktorat za komunikacione mreže, sadržaj i tehnologije (eng. *Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, DG CONNECT*).

Uspostavljanje Jedinstvenog digitalnog tržišta temelji se na tri stuba:

1. pristup digitalnim dobrima i uslugama širom Evrope (uklanjanje svih barijera za e-trgovinu – geografske barijere, jeftiniji transport, jednostavnije poreske obaveze, okvir za evropska autorska prava);
2. okruženje koje podstiče razvoj digitalnih mreža i inovativnih usluga (stvaranje stabilne, brze i sigurne infrastrukture – evropska pravila za zaštitu podataka, širokopoljasni pristup internetu);
3. ekonomija i društvo – stvaranje uslova za maksimalni potencijal rasta digitalne ekonomije (ulaganja u istraživanje i razvoj, informacione i komunikacione tehnologije, povoljno okruženje za preduzetnike, mikropreduzeća, mala i srednja preduzeća, elektronske javne usluge i zaštita životne sredine)

INSTRUMENTI

Evropska komisija razvila je različite instrumente za finansiranje projekata kojima se uspostavlja jedinstveno digitalno tržište. *DG CONNECT* koordinira i podržava ulaganja u infrastrukturu, usluge, istraživanja i mala i srednja preduzeća (*uključujući start-up preduzeća*). U skladu sa tim, razvijeni su različiti instrumenti za finansiranje, među kojima su najznačajniji: evropski strukturni i investicioni fondovi, Evropski fond za strateške investicije, Evropski investicioni fond, *Horizont 2020*, Program za konkurentnost malih i srednjih preduzeća i *Erazmus+* (detaljnije: *Programi Evropske unije*). Uredbom Evropskog parlamenta i Saveta (EU) 1316/2013 osnovan je fond za finansiranje prekograničnih infrastrukturnih projekata (eng. *Connecting Europe Facility, CEF*) koji, pored energetike i transporta, finansira i projekte u vezi sa telekomunikacijama (eng. *Telecom*). *CEF Telecom* je uspostavljen kao instrument za lakše prekogranično povezivanje javnih uprava, preduzeća i građana; razvija infrastrukturu za digitalne usluge i širokopoljasne mreže kao osnove za jedinstveno digitalno tržište.

Digitalna agenda za Evropu jedna je od sedam inicijativa u okviru Strategije za pametan, održiv i inkluzivan rast (detaljnije: Strategija Evropa 2020), i zasniva se na sedam stubova razvoja:

1. uspostavljanje jedinstvenog digitalnog tržišta;
2. unapređenje interoperabilnosti i standarda uređaja, aplikacija, usluga i mreža;
3. jačanje poverenja i bezbednosti u onlajn prostoru
4. promocija brzog širokopoljasnog interneta koji je dostupan svima
5. investiranje u istraživanje i razvoj
6. promocija digitalne pismenosti, veština i uključenosti
7. omogućavanje pogodnosti informaciono-komunikacionih tehnologija za celokupno društvo Evropske unije

K

KANCELARIJA EVROPSKOG JAVNOG TUŽIOCA

(eng. *European Public Prosecutor's Office*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 86. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Evrodžast

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/justice/criminal/judicial-cooperation/public-prosecutor/index_en.htm

Radi efikasnije borbe protiv kriminala, Lisabonskim ugovorom (2007) predviđena je mogućnost da se iz postojećeg Evrodžasta (detaljnije: *Evrodžast*) izdvoji Kancelarija evropskog javnog tužioca. Evropski javni tužilac imao bi ovlašćenje da istražuje i goni lica za krivična dela koja ugrožavaju finansijske interese Evropske unije. Ugovorom je ostavljena opcija da njegova nadležnost bude proširena i na druga ozbiljna krivična dela prekograničnog karaktera. Evropski javni tužilac će tako moći neposredno da istupa pred nadležnim sudovima država članica.

Odluku o osnivanju Kancelarije evropskog javnog tužioca doneće Savet EU jednoglasno, nakon što dobije saglasnost Evropskog parlamenta. Reč je o politički izuzetno osetljivom pitanju, koje zadire u srž suvereniteta država članica u oblasti krivičnog prava, pa će biti teško postići saglasnost svih država članica. Zbog toga je Ugovorom o funkcionisanju EU predviđeno da, ukoliko se o tome ne postigne jednoglasnost u Savetu EU, najmanje devet država članica može podneti Evropskom savetu predlog akta o osnivanju Kancelarije evropskog javnog tužioca, čime se postupak u Savetu obustavlja. Ukoliko se u naredna četiri meseca postigne konsenzus o ovome, Evropski savet vraća predlog akta Savetu na dalje postupanje. U suprotnom, najmanje devet država članica može među sobom uspostaviti unapređenu saradnju i osnovati Kancelariju, pa o tome obavestiti Evropski savet, Evropski parlament i Evropsku komisiju.

O proširenju ovlašćenja Kancelarije evropskog tužioca odlučuje Evropski savet, koji takvu odluku donosi jednoglasno nakon što dobije saglasnost Evropskog parlamenta i konsultuje se sa Evropskom komisijom.

Evropska komisija je 2013. godine podnela Savetu EU predlog uredbe o osnivanju Kancelarije evropskog javnog tužioca. Nakon bezuspešnog pokušaja da obezbedi saglasnost svih država članica Savet EU je 12. oktobra 2017. doneo Uredbu o primeni unapređene saradnje na osnivanje Kancelarije evropskog javnog tužioca. Odluku o učešću unapređenoj saradnji donelo je 20 država članica (Austrija, Belgija, Bugarska, Kipar, Hrvatska, Češka, Estonija, Nemačka, Grčka, Španija, Finska, Francuska, Italija, Letonija, Litvanija,

Luksemburg, Portugalija, Rumunija, Slovenija i Slovačka).

U skladu sa Uredbom, Kancelarija evropskog javnog tužioca je predviđena kao nedeljivo telo Unije koje bi funkcionisalo kao jedinstvena kancelarija sa decentralizovanom strukturom. Centralni nivou se sastoji od Centralne kancelarije koju čine: Koledž, Stalna veća, Glavni evropski tužilac, zamenici Glavnog evropskog tužioca i administrativni direktor. Koledž čine Glavni evropski tužilac i po jedan Evropski tužilac iz svake države članice. Decentralizovani nivo Kancelarije čine delegirani evropski tužioci koji se nalaze u državama članicama. Po pravilu, istrage će voditi delegirani tužioci, koji se nalaze u svakoj državi članici. Odluka o broju delegiranih tužilaca prepuštena je samim državama članicama, s tim da u svakoj mora da bude bar dva tužioca. Delegirani evropski javni tužioci čine integralni deo Kancelarije, ali će takođe moći da obavljaju i funkciju nacionalnih tužilaca. Kada deluju kao delegirani tužioci u ime Kancelarije evropskog tužioca, potpuno su nezavisni od nacionalnih tužilaštava. Sedište Kancelarija će biti u Luksemburgu. Datum kada će Kancelarija početi sa istragama i krivičnim progonom biće određen odlukom Evropske komisije na predlog Glavnog evropskog tužioca kada Kancelarija bude uspostavljena. To će biti najranije nakon isteka tri godine od dana stupanja na snagu uredbe.

KANDIDATI I POTENCIJALNI KANDIDATI ZA ČLANSTVO

(eng. *Candidate and Potential Candidate States*)

Status kandidata dobija treća država koja je u procesu pristupanja EU. Međutim, pre prijema u članstvo neophodno je da ta država ispuni odgovarajuće kriterijume i uslove i uspešno okonča pregovore o pristupanju potpisivanjem ugovora o pristupanju EU.

Odluku o dodeli statusa kandidata donosi Evropski savet u formi zaključka na osnovu prethodnog mišljenja (fr. *avis*) Evropske komisije. Time se pokreće postupak pristupanja treće države Evropskoj uniji, koji podrazumeva usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU. Nakon što treća država dobije status kandidata za članstvo sledi odluka o otvaranju pregovora o pristupanju. Predmet pregovora o pristupanju su uslovi pod kojima država kandidat pristupa EU (detaljnije: *Proces pristupanja Evropskoj uniji, Pregovori o pristupanju Evropskoj uniji*). Kako bi država kandidat uspešno okončala proces pristupanja na raspolaganju su joj različiti instrumenti pomoći Evropske unije (*IPA II*, učešće u pojedinim komponentama programa EU itd.).

Prijem u članstvo EU je otvoren za države Zapadnog Balkana i Tursku. Pored statusa države kandidata postoji status države potencijalnog kandidata, koji se odnosi na države obuhvaćene politikom proširenja Evropske unije. U skladu sa odlukom Evropskog saveta iz Feire, iz juna 2000. godine, države Zapadnog Balkana su stekle status potencijalnih kandidata za članstvo u Uniji učešćem u procesu stabilizacije i pridruživanja. U međuvremenu je većina njih stekla status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji (*vidi tabelu*). Potencijalni kandidati imaju perspektivu članstva (detaljnije: *Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji*), Unija od njih očekuje, pored ispunjenja uslova i kriterijuma za prijem u članstvo dodatna zalaganja u ispunjenju obaveza preuzetih u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja (detaljnije: *Proces stabilizacije i pridruživanja*). U narednoj tabeli su prikazani kandidati i potencijalni kandidati za članstvo u EU.

Prijem treće države u članstvo EU je vremenski neodređen proces i zavisi od niza faktora: postojeće procedure prijema u članstvo EU, socio-ekonomske situacije u državi koja zatraži prijem u članstvo, stanja i aktuelnih odnosa država članica unutar EU i uopšte međunarodnih odnosa u trenutku pregovora o pristupanju.

SRBIJA – KANDIDAT ZA ČLANSTVO U EVROPSKOJ UNIJI

Evropski savet je na osnovu mišljenja Evropske komisije 1. marta 2012. usvojio zaključak o dodeljivanju Republici Srbiji statusa države kandidata za članstvo u Uniji. Međutim, otvaranje pregovora o pristupanju Srbije EU bilo je uslovljeno ispunjenjem „*daljih koraka ka normalizaciji odnosa sa Kosovom, u skladu sa uslovima procesa stabilizacije i pridruživanja, time što će se: u potpunosti poštovati načela inkluzivne regionalne saradnje; u potpunosti poštovati odredbe Sporazuma o energetske zajednici; naći rešenja za pitanje telekomunikacija i uzajamnog priznavanja diploma; u dobroj veri nastaviti sa sprovođenjem dogovora koji su do sada postignuti; i aktivno sarađivati sa EULEKS-om, kako bi ova misija mogla da obavlja svoje funkcije u svim delovima Kosova.*”

Nakon potpisivanja Briselskog sporazuma između Srbije i Kosova, 19. aprila 2013, usledila je preporuka Evropske komisije, a zatim i odluka Evropskog saveta o otvaranju pregovora o pristupanju između Srbije i Evropske unije na političkom nivou. Na Međuvladinoj konferenciji održanoj u Briselu 21. januara 2014. otvoreni su pregovori o pristupanju Srbije Evropskoj uniji (detaljnije: *Pregovori o pristupanju Evropskoj uniji*).

Tabela: Kandidati i potencijalni kandidati za članstvo u EU (na dan 24. 3. 2017)

Naziv	Status
Albanija	Kandidat za članstvo; pregovori o pristupanju nisu otvoreni
Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	Kandidat za članstvo; pregovori o pristupanju nisu otvoreni
Crna Gora	Kandidat za članstvo; otvoreni pregovori o pristupanju
Srbija	Kandidat za članstvo; otvoreni pregovori o pristupanju
Turska	Kandidat za članstvo; otvoreni pregovori o pristupanju
Bosna i Hercegovina	Potencijalni kandidat
Kosovo	Potencijalni kandidat

KLAUZULA SOLIDARNOSTI

(eng. *Solidarity Clause*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 222. Ugovora o funkcionisanju EU, Odluka Saveta EU br. 2014/415/EU od 24. juna 2014. godine

POVEZANI POJMOVI: Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika, Civilna zaštita u Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/solidarity_clause.html

Klauzula solidarnosti podrazumeva zajedničko, solidarno delovanje Evropske unije i njenih država članica ukoliko je neka članica meta terorističkog napada, žrtva prirodne katastrofe ili katastrofe izazvane ljudskim faktorom. Klauzula solidarnosti normirana je Ugovorom iz Lisabona, a sprovodi se na osnovu odluke Saveta EU o aranžmanima Unije za sprovođenje klauzule solidarnosti od 24. juna 2014.

Aktiviranje klauzule solidarnosti znači da Evropska unija pokreće sve raspoložive instrumente, uključujući i vojna sredstva koja joj na raspolaganje stave države članice, kako bi se sprečila teroristička pretnja na teritoriji država članica, očuvala demokratske institucije i stanovništvo i pomoglo članici na njenoj teritoriji u slučaju terorističkog napada, prirodne katastrofe ili katastrofe koju je izazvao čovek.

Inicijativu pokreće pogođena država nakon što iskoristi sve sopstvene raspoložive mogućnosti i kada smatra da kriza nadilazi njene kapacitete za adekvatno reagovanje. Poziv se upućuje predsedavajućem Saveta EU i predsedniku Evropske komisije. Savet EU se stara o političkom i strateškom odgovoru Unije, vodeći računa o nadležnosti ostalih organa i agencija EU.

Za tu svrhu predsedavajući Saveta EU aktivira integrisane aranžmane EU za političko reagovanje u kriznim situacijama (eng. *EU Integrated Political Crisis Response Arrangements*). Suština postojanja klauzule solidarnosti je u usklađenosti i komplementarnosti delovanja Evropske unije i njenih članica u korist države članice koja se poziva na ovu klauzulu u situacijama kada joj je ugrožena bezbednost. To podrazumeva oslanjanje na već postojeće instrumente EU, bolju koordinaciju i izbegavanje udvostručavanja, veću efikasnost bez trošenja dodatnih resursa i poštovanje nadležnosti institucija i agencija EU.

Potporu za sprovođenje aranžmana obezbeđuju Generalni sekretarijat Saveta EU, Evropska komisija i Evropska služba za spoljne poslove. Aranžmani na nivou Unije temelje se na postojećim mehanizmima i instrumentima u Savetu EU, Komisiji, Evropskoj službi za spoljne poslove (*EEAS*) i agencijama EU za pružanje informacija i podrške. Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku i *EEAS* pomažu tako što pokreću inicijative i pružaju relevantne informacije i podršku tamo gde su nadležni.

Teroristički napadi u Madridu (2004) i Londonu (2005), i cunami u Tihom i Indijskom okeanu (2005) usloveli su stvaranje odgovarajućeg mehanizma za usaglašeno strateško i političko reagovanje Unije i država članica na krizne situacije – aranžmane EU za koordinaciju u vanrednim okolnostima i krizama (eng. *The EU Emergency and Crisis Coordination Arrangements*). Ovaj mehanizam zamenjen je odlukom Saveta EU o integrisanim aranžmanima EU za politički odgovor na krize 2013. godine.

KOMITET REGIONA

(eng. *Committee of the Regions – CoR*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 300. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska teritorijalna saradnja, Regionalna politika Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://cor.europa.eu/en/Pages/home.aspx>

Komitet regiona je savetodavni organ Evropske unije uspostavljen 1994. godine kako bi predstavnicima lokalnih i regionalnih vlasti omogućio da učestvuju u razvoju zakonodavstva EU koje utiče na njihove regione, odnosno gradove. Svojim radom Komitet nastoji da približi Evropsku uniju građanima. S obzirom na to da 70% zakonodavstva Unije ima direktan uticaj na regionalni i lokalni nivo, građani EU moraju biti uključeni u njegov razvoj. Oko 50% građana Evropske unije veruje da su njihovi izabrani lokalni i regionalni predstavnici u boljoj poziciji da ih zastupaju na nivou EU, jer su regionalne i lokalne vlasti bliže građanima i u prilici su da bolje prenesu njihove stavove prilikom donošenja propisa Unije.

SASTAV KOMITETA REGIONA

Komitet regiona ima najviše 350 članova. Savet EU na predlog Evropske komisije jednoglasnom odlukom utvrđuje sastav Komiteta. Savet EU usvaja listu članova i njihovih zamenika, koji su iz redova regionalnih predsednika, gradonačelnika ili izabranih predstavnika regiona i gradova, a predlaže ih svaka država članica. Članovi Komiteta moraju biti izabrani u skladu sa demokratskim procedurama svojih država i/ili imati političke mandate u matičnoj državi. U Komitetu regiona mandat članova je pet godina, koliko je i mandat Evropskog parlamenta. Članovi biraju predsednika, i to na dve i po godine. Komitet sâm donosi svoja proceduralna pravila. Sednice saziva predsednik na zahtev Evropskog parlamenta, Saveta ili Evropske komisije, ili na sopstvenu inicijativu.

**European Committee
of the Regions**

NADLEŽNOST KOMITETA REGIONA

Komitet regiona ima savetodavnu funkciju. Evropski parlament, Savet EU i Evropska komisija moraju da zatraže mišljenje Komiteta regiona prilikom donošenja odluka koje mogu uticati na regionalni i lokalni nivo, a posebno u oblasti zapošljavanja, profesionalne obuke, ekonomske i socijalne kohezije, socijalne politike, zdravstva, obrazovanja, kulture, zaštita životne sredine, klimatskih promena, energetike, transporta, transevropskih mreža, civilne zaštite i usluga od opšteg interesa. Ukoliko zakonodavni organi donesu odluku bez zatraženog mišljenja, Komitet može podneti Sudu pravde tužbu za zaštitu svojih ovlašćenja, pa će Sud poništiti donetu odluku.

Van navedenih oblasti, Evropski parlament, Savet i Evropska komisija mogu zatražiti mišljenje Komiteta uvek kada to smatraju potrebnim, naročito ako je reč o pitanjima koja uključuju prekograničnu saradnju. Komitet regiona može i na svoju inicijativu, bez zahteva organa Unije, dati mišljenje o određenim pitanjima.

Sedište Komiteta regiona je u Briselu.

ISTORIJSKI OSVRT

Komitet regiona uspostavljen je 1994. na osnovu Ugovora iz Matrihta iz 1992. godine. Njegova uloga ojačana je Ugovorom iz Amsterdama iz 1997. godine, kao i Ugovorom iz Lisabona iz 2007. godine, kojim su Evropska komisija i Savet ministara obavezani da sprovedu konsultacije sa Komitetom u svim fazama zakonodavnog postupka, dok je Komitetu dodeljen veći prostor za uključivanje u odlučivanje o određenim oblastima, kao i pravo da pokrene postupke pred Sudom pravde EU u slučaju da su obavezne konsultacije izostale ili ako je ugroženo načelo supsidijarnosti.

KOMITOLOGIJA

(eng. *Comitology*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 291. Ugovora o funkcionisanju EU i Uredba Saveta i Evropskog parlamenta br. 182/2011

POVEZANI POJMOVI: Zakonodavni postupci

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/comitology.html>

Termin komitologija označava skup postupaka preko kojih Evropska komisija vrši ovlašćenja koja su joj poverena za primenu propisa uz učešće odbora koje čine predstavnici država članica EU. Komiteti daju mišljenje o aktima koje Evropska komisija namerava da usvoji u cilju sprovođenja propisa. Od engleskog naziva za odbore – *committees* – izveden je naziv *komitologija*.

Zakonodavnim aktom Unije mogu se na Evropsku komisiju preneti ovlašćenja za njegovu primenu onda kada je potrebno obezbediti jedinstvenu primenu tog zakonodavnog akta u celoj Uniji. Istim aktom kojim se Evropskoj komisiji poveravaju ova ovlašćenja, obrazuje se i odbor sa kojim saraduje.

Uredba Saveta i Evropskog parlamenta 182/2011 uređuje proceduralna pravila za rad ovih odbora. Njihovi članovi

su predstavnici država članica i na ovaj način države članice nadziru aktivnosti Evropske komisije u primeni zakonodavnih akata. Odborom predsedava predstavnik Evropske komisije. Odbori se sastaju nekoliko puta godišnje u Briselu.

Uredba predviđa dve vrste postupaka za davanje mišljenja na predloge akata Evropske komisije: savetodavni i nadzorni. Pomenuti postupci se razlikuju po pravnom dejstvu datog mišljenja. U savetodavnom postupku Evropska komisija je dužna da prilikom usvajanja akta u što većoj meri uzme u obzir zaključke iz diskusije koja se vodila u odboru, kao i njegovo mišljenje. U drugom slučaju Evropska komisija može usvojiti akt za primenu propisa samo u slučaju pozitivnog mišljenja odbora. Tip odbora određuje se samim zakonodavnim aktom, kojim se odbor i osniva.

KONCEPTI RAZVOJA EVROPSKE UNIJE

(eng. *Concepts of EU Development*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Koncepti

POVEZANI POJMOVI: Evropska unija, Gregzit, Bregzit, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji, Politika proširenja Evropske unije, Pravo izbora, Ugovor iz Amsterdama, Ugovor iz Nice

Strateška promišljanja o budućnosti evropskih integracija nisu moguća bez uvida u različite pristupe produbljenu i proširenju Evropske unije. Produbljenje (eng. *Deepening*) podrazumeva intenzivnu evropsku integraciju iznutra, tj. u okvirima strukture EU (npr. prenošenje nadležnosti sa nivoa država članica na Uniju). Proširenje (eng. *Widening*) odnosi se na prijem novih država u članstvo.

Različita viđenja tempa i obuhvata ova dva procesa tokom dosadašnje istorije evropskog ujedinjenja izrodila su mnoštvo koncepata dalje evolucije Evropske unije. Svaki od njih podrazumeva odstupanje od idealnotipskog pristupa razvoju Unije, u okviru kojeg se proširenje i produbljenje posmatraju kao paralelni procesi, koji jedan drugi podupiru. To bi značilo da države članice imaju identičnu dinamiku integracija i identičan odnos prema prijemu novih država.

Koncept „produbljenja pre proširenja” znači da pre prijema novih članica treba izgraditi čvršće evropske strukture. U tom svetlu moguće je tumačiti trenutne debate o razvoju EU. Zagovornici ovog pristupa smatraju da su događaji i procesi poput svetske ekonomske krize, grčkog javnog duga (detaljnije: *Gregzit*), ukrajinske krize, migrantske/izbegličke krize, terorističkih pretnji i, najzad, rezultata referendumu u Velikoj Britaniji (detaljnije: *Bregzit*), razlog za prethodnu konsolidaciju Evropske unije kako bi ona uspešno mogla da odgovori na buduća proširenja (tzv. apsorpcioni kapacitet EU (detaljnije: *Uslovi i kriterijumi za prijem u članstvo u Evropskoj uniji*)). Otuda je u političkom programu aktuelnog predsednika Evropske komisije Žan-Kloda Junkera naglašeno da u narednih pet godina (2014–2018) neće biti proširenja EU.

„Proširenje bez produbljenja” podrazumeva prijem novih država članica bez prethodne izmene aktuelne institucionalne strukture Unije. Strukturne reforme slede nakon prijema novih država članica. Prethodna proširenja odvijala su se po ovom scenariju. Prijem novih država zahtevao je institucionalnu reformu, pre svega reformu sastava organa i načina odlučivanja, što je sprovedeno izmenama Ugovora. Ovakav pristup je malo verovatan u budućnosti, jer je Evropska unija odlučna da izbegne greške iz prošlosti.

Metod „diferencirane integracije” (eng. *Differentiated Integration*) odnosi se na integraciju država članica u formi grupacija koje u određenim oblastima i pod određenim uslovima žele da napreduju brže od drugih država članica. Ishod toga su brojna jezgra sa različitim učesnicima i različitim stepenima integracije. Ovaj

koncept se još naziva i Evropa „varijabilne geometrije” (eng. *‘Variable-geometry’ Europe*).

„Stepenasta integracija” slična je prethodnom metodu, s tim da postoji razlika u obuhvatu i dinamici integracije. Ugovorima se najpre definišu zajednički obavezujući ciljevi i formira jedinstvena evropska struktura (tzv. jezgro). Države spremne da se kreću brže od drugih u svim oblastima evropskih integracija čine jezgro. Ostalim članicama ostavljena je mogućnost postepenog uključivanja. Krajnji ishod je isti – dublja evropska integracija, ali je suština u brzini integracije. Koncept je poznat pod nazivom „Evropa u više brzina” (eng. *‘Multi-speed’ Europe*). Tindemansov izveštaj (1975), koji se ubraja među prve strateške pristupe prerastanja tadašnjih Evropskih zajednica u političku uniju, zasniva se na ovom pristupu.

U „Evropi jezgra” (eng. *‘Core’ Europe*) visok nivo integracije manjeg broja zainteresovanih država odvija se van institucionalne strukture Unije. Šengenski sporazumi ili formiranje Evropske monetarne unije primeri su praktikovanja ovog modela. Međutim, praksa je pokazala da su nastale strukture vrlo brzo uključene u institucionalni okvir EU. Koncept je formalno prihvaćen Ugovorom iz Amsterdama, čime je uvedena unapređena saradnja (detaljnije: *Ugovor iz Amsterdama*). Dokument „Šojble/Lamers” (1994) predstavio je osovinu Nemačka–Francuska kao motor dalje evropske integracije, ali su ga kritikovali zbog opasnosti stvaranja tzv. članica drugog reda. Zagovornici ovog koncepta često koriste pomenuti izraz kao protivargument.

Formiranje geografski i funkcionalno različitih integracijskih grupacija u institucionalnom okviru Evropske unije suština je koncepta „Evrope koncentričnih krugova” (eng. *Europe of Concentric Circles*). Metod nije ograničen samo na integracijsku strukturu Evropske unije već omogućava uključivanje država koje nisu članice. Na ovaj način moguća je integracija bez članstva u Evropskoj uniji. Primer je formiranje Evropskog ekonomskog prostora, čime je omogućena saradnja sa državama *EFTA* (detaljnije: *Evropski ekonomski prostor*).

„Evropa a la kart” (fr. *Europe à la carte*) omogućava državama članicama slobodu izbora politika i slobodu (ne)učestvovanja u skladu sa trenutnim nacionalnim interesima. Sloboda izbora ograničena je minimumom zajedničkih interesa. Metod je nazvan po načinu izbora sa jelovnika u restoranu. Koncept trpi kritike zbog relativizacije integracionog procesa budući da su državama ostavljene široke granice odabira

KOORDINACIONO TELO ZA PROCES PRISTUPANJA REPUBLIKE SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI

(eng. *Coordination Body for the Process of Accession of the Republic of Serbia to the European Union*)

SEKCIJE: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Odluka o osnivanju Koordinacionog tela za proces pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji („Sl. glasnik RS”, br. 84/13, 86/13, 31/14 i 79/2014)

POVEZANI POJMOVI: Ministarstvo za evropske integracije, Pregovori o pristupanju Evropskoj uniji, Proces pristupanja Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: www.mei.gov.rs

Koordinaciono telo za proces pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji formirala je Vlada Republike Srbije kako bi efikasno upravljala procesom pristupanja Evropskoj uniji. Koordinaciono telo formirano je 2007. godine. Tokom godina je mehanizam koordinacije procesa pristupanja dograđivan i unapređivan, a sadašnji izgled dobio je 2013. godine, pred očekivano otvaranje pregovora o članstvu Srbije u EU. Sadašnja organizacija Koordinacionog tela formirana je Odlukom o osnivanju Koordinacionog tela za proces pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji.

Cilj stvaranja ovog mehanizma koordinacije jeste organizovanje organa državne uprave prema strukturi pregovaračkih poglavlja. Za svako pregovaračko poglavlje jedan organ je označen kao nosilac, odnosno predsedavajući individualne pregovaračke grupe. Zbog toga je neophodno da u pripremi pregovaračkih pozicija po pregovaračkim grupama učestvuju svi organi državne uprave koji u svojoj nadležnosti imaju pripremu propisa ili njihovu kasniju primenu.

Formirano je 35 pregovaračkih grupa, koje pokrivaju 35 pregovaračkih poglavlja. Rukovodioci grupa su uglavnom ministarstva (nivo državnih sekretara ili pomoćnika ministara). Postoje i grupe koje vode posebne organizacije (nivo direktora) i Narodna banka Srbije (nivo direktora direkcija). Ovih 35 pregovaračkih grupa čini osnovu Koordinacionog tela.

Stav definisan u pregovaračkoj grupi predstavlja nacrt pozicije koju Vlada Srbije treba da odobri, nakon što se završe konsultacije unutar Vlade. Treba imati u vidu da pregovaračke grupe nisu zamena za institucije niti one uspostavljaju paralelni mehanizam odlučivanja kojim se zaobilazi redovna procedura Vlade. One predstavljaju forum na kom se interesi i stavovi različitih institucija susreću i kroz njihovu interakciju dolazi do stava iza kog sve institucije mogu da stanu.

Predsedavajući pregovaračkih grupa čine Savet Koordinacionog tela za proces pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji, koji je zadužen za koordinaciju rada svih pregovaračkih grupa. Radom Saveta Koordinacionog tela rukovodi član Vlade zadužen za evropske integracije. Šef pregovaračkog tima za pristupanje Srbije Uniji učestvuje u radu Saveta. Zadatak Saveta je da razmatra horizontalna pitanja značajna za rad svih pregovaračkih grupa kako bi se obezbedio jednoobrazan pristup istim ili sličnim pitanjima koja nastanu tokom pristupnih pregovora.

Na vrhu piramide je Koordinaciono telo, kojim predsedava predsednik Vlade. Ono rukovodi celokupnim mehanizmom i razmatra najvažnija pitanja, a pre svega strateška i politička. U radu Koordinacionog tela učestvuje šef Pregovaračkog tima za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji.

KOREPER – KOMITET STALNIH PREDSTAVNIKA

(eng. *Committee of Permanent Representatives – COREPER*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 240. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Savet Evropske unije, Organi Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/>

Koreper je komitet stalnih predstavnika država članica u Savetu EU. To je pomoćno telo Saveta EU (detaljnije: *Savet Evropske unije*) i ima ključnu ulogu u pripremi njegovog rada i odluka. Takođe, Koreper organizuje i nadgleda oko 250 pomoćnih tela i radnih grupa zaduženih za tehničku pripremu rada Saveta EU. Pošto članovi Saveta, pored funkcije u Evropskoj uniji, obavljaju i dužnosti u nacionalnim vladama, ne mogu biti sasvim posvećeni radu u Savetu EU. Zbog toga je Koreper veoma važno telo, koje obezbeđuje kontinuitet u radu Saveta EU. Sastanci Korepera održavaju se jednom nedeljno i pokretač su donošenja odluka u Evropskoj uniji.

U praksi, Koreper razmatra sva pitanja koja dolaze pred Savet EU i njegove odluke utiču na utvrđivanje dnevnog reda Saveta EU. Ukoliko se na sastancima Korepera postigne saglasnost oko nekog pitanja, ono se stavlja u prvi deo dnevnog reda (lista A) i o njemu Savet EU odlučuje bez rasprave. U slučaju da Koreper ne postigne saglasnost, to pitanje svrstava se u drugi deo dnevnog reda (lista B), a Savet EU raspravlja o njemu.

SASTAV

Koreper se sastoji iz dva dela: Koreper I i Koreper II. U Koreperu I su zamenici stalnih predstavnika, ambasadora država članica EU, zaduženi za administrativna i tehnička pitanja. Sastancima Korepera I predsedava zamenik stalnog predstavnika države koja u tom trenutku predsedava Uniji (detaljnije: *Savet Evropske unije*). Koreper II čine stalni predstavnici, ambasadori, koji se bave političkim pitanjima. Sastancima Korepera II predsedava stalni predstavnik države koja u tom trenutku predsedava Uniji.

NADLEŽNOST

- Koordinacija i priprema rada različitih formacija Saveta EU
- Osiguravanje konzistentnosti politika Evropske unije
- Rad na dogovorima i postizanju kompromisa oko dokumenata koji se dalje šalju na usvajanje Savetu

Koreper I priprema rad za šest formacija Saveta EU:

1. poljoprivreda i ribarstvo (samo finansijska pitanja ili tehničke mere koje se odnose na veterinarske i fitosanitarne propise ili propise o hrani);
2. konkurencija;
3. obrazovanje, omladina, kultura i sport;
4. zapošljavanje, socijalna politika, zdravlje i pitanja potrošača;
5. životna sredina;
6. transport, telekomunikacije i energetika.

Koreper II priprema rad za četiri formacije Saveta EU:

1. ekonomija i finansijski poslovi;
2. spoljni poslovi;
3. opšti poslovi;
4. pravosuđe i unutrašnji poslovi.

KRITERIJUMI KONVERGENCIJE

(eng. *Convergence Criteria*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 140. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Ekonomska i monetarna unija, Evrozona, Evropska centralna banka, Ugovor iz Maastrichta, Pravo izbora, Pakt za stabilnost i rast, Evropski semestar

INTERNET IZVOR: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/convergence-criteria.en.html>

Kriterijumi konvergencije, odnosno tzv. kriterijumi iz Maastrichta (eng. *Maastricht Criteria*), osnovni su uslovi koje država članica Evropske unije treba da zadovolji kako bi mogla da pristupi evrozoni i uvede evro kao svoju zvaničnu valutu (detaljnije: *Evrozona*). Ovi kriterijumi se odnose na nivo inflacije, budžetski deficit,

javni dug, visinu kamatne stope i stabilnost deviznog kursa. Kreirani su kako bi država koja je u procesu usvajanja evra i pridruživanja monetarnom režimu evrozone na pravi način pripremila svoju ekonomiju. Time se izbegavaju rizici i negativne posledice po samu državu, ali i celu evrozonu.

„Kriterijumima iz Maastrichta” formalno su definisani sledeći uslovi konvergencije:

Kriterijum konvergencije	Makroekonomski indikator	Način merenja
1. Održivo nizak rast cena i prosečna stopa inflacije koja ne prelazi 1,5 procentnih poena iznad prosečne inflacije tri države članice sa najnižom stopom inflacije	Stabilnost cena	Inflacija potrošačkih cena
2. Stopa planiranog ili ostvarenog budžetskog deficita manja od 3% BDP-a	Stabilnost javnih finansija	Visina budžetskog deficita u okviru BDP-a
3. Javni dug manji od 60% BDP-a	Održivost javnih finansija	Procenat javnog duga u BDP-u
4. Prosečna nominalna dugoročna kamatna stopa ne sme da prelazi 2 procentna poena iznad proseka tri najuspešnije države članice sa najnižom stopom inflacije	Trajnost konvergencije, odnosno kamatne stope na dugoročne državne obveznice ili uporedive hartije od vrednosti	Dugoročna kamatna stopa
5. Stabilan devizni kurs i učešće u mehanizmu deviznog kursa (ERM II), odnosno poštovanje utvrđenih margina fluktuacije deviznog kursa, bez znatnijih odstupanja tokom najmanje dve godine pre nego što se uvede evro	Stabilnost deviznog kursa	Odstupanja od centralne stope deviznog kursa

Ugovorom iz Maastrichta predviđeno je da sve članice Evropske unije postepeno pristupe Ekonomskoj i monetarnoj uniji (detaljnije: *Ekonomska i monetarna unija*) i usvoje evro kao zvaničnu valutu, te da se priključe evrozoni. Međutim, za one države koje ne ispunjavaju predviđene kriterijume konvergencije nije predviđen konačan rok za pristupanje evrozoni, već im je prepušteno da samostalno odrede plan za usvajanje evra. Sa druge strane, države poput Danske i Velike Britanije iskoristile su pravo izbora i opredelile se za izuzimanje, odnosno *opt-out* (detaljnije: *Pravo izbora*), iz učešća u Ekonomskoj i monetarnoj uniji, što mogu naknadno da promene.

Lisabonski ugovor povećao je stepen kontrole nad ispunjenjem kriterijuma konvergencije. U skladu sa članom 140. Ugovora o funkcionisanju EU, Evropska komisija i Evropska centralna banka (detaljnije: *Evropska centralna banka*) bar jednom u dve godine proveravaju da li država članica koja namerava da pristupi evrozoni napreduje u usklađivanju sa kriterijumima konvergencije. Zaključci Evropske komisije i Evropske centralne banke objavljuju se u izveštajima

o konvergenciji (eng. *Convergence Report*) koji, uz kriterijume, uzimaju u obzir i usklađenost nacionalnog zakonodavstva države članice sa relevantnim propisima EU, uključujući i status njene nacionalne banke.

Međutim, neke članice Unije nisu uspele da se pridržavaju pravila i u potpunosti ispune kriterijume konvergencije, što je između ostalog dodatno pojačalo krizu u evrozoni. Obaveza ispunjavanja kriterijuma konvergencije i sankcije za njihovo nepoštovanje propisane su *Paktom za stabilnost i rast* (detaljnije: *Pakt za stabilnost i rast*), koji je kreiran da prati i koordinira fiskalne i ekonomske politike država članica EU, te da ograničava budžetski deficit i javni dug. Pored Pakta za rast i stabilnost EU, nakon iskustva sa krizom u evrozoni stvoren je i mehanizam evropskog semestra (detaljnije: *Evropski semestar*). Evropski semestar je godišnji ciklus smernica EU i nadzora nad ekonomskim politikama. Njime je uređeno da Evropska komisija analizira javne politike u fiskalnim i strukturnim reformama svih država članica EU i da sprovodi javne politike o kojima su se zajednički dogovorile države članice Evropske unije.

L

LIBERALIZACIJA VIZNOG REŽIMA

(eng. *Visa Liberalisation*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Uredba Evropskog parlamenta i Saveta (EZ) br. 810/2009 od 13. jula 2009. godine, Sporazum o olakšanoj proceduri za izdavanje viza i Sporazum o readmisiji lica koja nezakonito borave između Evropske zajednice i Srbije iz 2007. godine

POVEZANI POJMOVI: Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Šengenski prostor, Politika susedstva Evropske unije, Politika proširenja Evropske unije, Evropska služba za spoljne poslove, Solunska agenda za Zapadni Balkan, Proces stabilizacije i pridruživanja

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy/index_en.htm

Liberalizacija viznog režima sastavni je deo vizne politike Evropske unije prema trećim državama, koja se vodi u okviru prostora slobode, bezbednosti i pravde (detaljnije: *Prostor slobode, bezbednosti i pravde*). Liberalizacijom viznog režima uspostavlja se sloboda kretanja za građane Unije i državljane trećih zemalja na bazi reciprocitetnog tretmana kako bi se ostvario kontakt među ljudima, što je važan preduslov stabilnog razvoja ekonomskih, humanitarnih, kulturnih, naučnih i drugih veza.

Savet EU i Evropski parlament donose odluku o bezviznom režimu za državljane trećih zemalja nakon što data država ispuni zadate kriterijume i tako dospe na tzv. Belu šengensku listu, odnosno pozitivnu listu zemalja koje su u stanju da efikasno upravljaju svojim sistemima mobilnosti i migracija u skladu sa standardima EU.

Vizna liberalizacija jedan je od instrumenata za razvijanje dobrosusedskih odnosa i postizanja stabilnosti u širem okruženju Unije. Ovaj proces tiče se saradnje u oblasti unutrašnjih poslova, spoljne politike i osnaživanja demokratije i ljudskih prava kroz razvoj trećih država. U skladu sa tim, prioriteti Evropske unije odnose se na njene susede, u koje spadaju i države Zapadnog Balkana (detaljnije: *Zapadni Balkan*). To se postiže bilateralnim sporazumima, koji se zaključuju u okviru evropske politike susedstva (detaljnije: *Politika susedstva Evropske unije*) ili politike proširenja (detaljnije: *Politika proširenja Evropske unije*).

PROCES LIBERALIZACIJE VIZNOG REŽIMA

Uspostavljanje bezviznog režima sa trećim državama je dugoročan proces, koji, pored političkih uslova, zahteva tehničke i pravne reforme i usklađivanje sa Viznim kodeksom EU. Evropska komisija, zajedno sa Evropskom službom za spoljne poslove (detaljnije: *Evropska služba za spoljne poslove*) i trećom državom, razvija bilateralni okvir saradnje, plan (eng. *Roadmap*) koji obuhvata bilateralne i regionalne dijaloge, akcione planove, pravne instrumente, operativnu podršku i programe reformi. Uspostavljanju bezviznog režima prethode sporazum o viznim olakšicama (eng. *Visa Facilitation Agreement*), koji skraćuje čekanje i pojeftinjuje vize za EU, pojednostavljuje procedure za dobijanje vize i uvodi posebne kategorije lica kojima viza nije potrebna (npr. studenti, porodica, radne dozvole i sl.), i sporazum o readmisiji, koji uključuje procedure za povratak lica koja su prekršila vizni režim. Nakon ispunjavanja svih zahteva i kriterijuma, Evropska komisija otpočinje dijalog o viznoj liberalizaciji i osnivaju se radne grupe koje prate migracije i mobilnost i sastavljaju izveštaje o napretku. Na osnovu tih izveštaja Evropska komisija predlaže merila i rokove za uspostavljanje bezviznog režima kroz tzv. plan za liberalizaciju viznog režima (eng. *Visa Liberalisation Roadmap*) koji se temelji na pet ključnih kriterijuma: bezbednosti dokumenata, upravljanju migracijama, javnom redu i miru, osnovnim pravima

Sporazumi o viznim olakšicama potpisani su sa Jermenijom (2014), Azerbejdžanom (2014), Zelenortskim ostrvima (2014), Gruzijom (2011), Rusijom (2007), Ukrajinom (2013).

Dijalog o viznoj liberalizaciji pokrenut je sa Turskom (2016), Gruzijom (2012), Ukrajinom (2010), Kosovom (2012), dok je Moldavija od 2014. u bezviznom režimu.

i readmisiji ilegalnih migranata. Nakon ispunjavanja svih kriterijuma, Evropska komisija podnosi predlog Savetu EU i Evropskom parlamentu za uspostavljanje bezviznog režima. Savet EU i Evropski parlament o tome odlučuju u redovnom zakonodavnom postupku. Trećim državama stoje na raspolaganju fondovi Evropske unije u svakoj fazi olakšavanja viznog režima, a oni uključuju instrumente evropske politike susjedstva, pretprijetupnu pomoć, ali i tehničku i ekspertsku podršku. Države kandidati za članstvo tokom pretprijetupnih pregovora moraju da ispune i dodatne zahteve kroz poglavlje o pravdi, slobodi i bezbednosti, kao deo pripreme za stupanje u članstvo. Takođe, pred njima se nalazi i pristupanje Šengenskom prostoru, za šta se moraju ispuniti posebni uslovi (detaljnije: *Šengenski prostor*).

ZAPADNI BALKAN

Na Samitu EU–Zapadni Balkan u Solunu 2003. godine, kada je predstavljena i Solunska agenda za Zapadni Balkan (detaljnije: *Solunska agenda za Zapadni Balkan*), Evropska unija predstavila je i plan za viznu liberalizaciju Zapadnog Balkana, koja je uključivala tehničke reforme vladavine prava, borbu protiv organizovanog kriminala, korupcije i ilegalnih migracija i jačanje administrativnih kapaciteta na granicama, kao i bezbednost isprava. Savet EU naložio je Evropskoj komisiji da pokrene bilateralne razgovore sa svakom državom Zapadnog Balkana u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja (detaljnije: *Proces stabilizacije i pridruživanja*). Sporazumi o readmisiji i viznim olakšicama sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom, Crnom Gorom i Srbijom stupili su na snagu 2008. godine, a iste godine Evropska komisija pokrenula je dijaloge o viznoj liberalizaciji. Nakon ispunjavanja kriterijuma, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Crna Gora i Srbija dospevaju na Belu šengensku listu 2009, a Albanija i Bosna i Hercegovina sledeće godine.

LUKSEMBURŠKI KOMPROMIS

(eng. *Luxembourg Compromise*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Jedinstveni evropski akt; Zajednička poljoprivredna politika; De Gol, Šarl; Teorije integracije; Savet Evropske unije

INTERNET IZVOR: https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1945-1959_en

Luksemburški kompromis je dogovor o odlučivanju u Savetu ministara (današnji Savet Evropske unije) proistekao iz tzv. „krize prazne stolice”. Kriza je nastala usled odbijanja Francuske da učestvuje u radu Saveta ministara tadašnje Evropske ekonomske zajednice. To se odigralo tokom 1965. godine i smatra se prvom velikom krizom u posleratnoj istoriji evropskih integracija.

Francuska se protivila dvema institucionalnim reformama EEZ, smatrajući da se njima direktno ugrožava suverenitet države. Iza ovakvog stava stajao je Šarl de Gol, predsednik Francuske i istaknuti zagovornik sistema međuvladine saradnje (detaljnije: *Teorije integracije*). Prva je bila promena u sistemu glasanja u Savetu ministara za zajedničku poljoprivrednu politiku (prelaz iz jednoglasnosti u glasanje kvalifikovanom većinom). Druga reforma odnosila se na finansiranje zajedničke poljoprivredne politike. Naime, namera je bila da se ojača uloga Evropske skupštine (današnji Evropski parlament) i Komisije u vođenju i finansiranju ove politike. Ostavši u manjini, Francuska nije htela da učestvuje u radu Saveta ministara sve dok se njeni zahtevi ne ispune.

Nakon šest meseci, Francuska je pristala na pregovore, koji su održani 17–18. i 28–29. januara 1966. godine u Luksemburgu. Tadašnji predsednik Saveta ministara Pjer Verner (*Pierre Werner*) jedan je od pregovarača najzaslužnijih za Luksemburški kompromis.

Luksemburški kompromis, poznat i kao Luksemburško pomirenje ili Dogovor o neslaganju, postignut je 1966. godine. Njime je pronađen način da se zaštite nacionalni interesi država, uz odlučivanje kvalifikovanom većinom u Savetu ministara i klauzulu o suštinskom nacionalnom interesu. Država koja smatra da su njeni suštinski nacionalni interesi dovedeni u pitanje može insistirati da se pregovori o toj temi nastave sve dok se ne postigne dogovor prihvatljiv za sve. Zanimljivo je da kompromisom nije definisano šta će se dogoditi ako se takav dogovor ne postigne. Prema francuskom tumačenju, glasanje se u tom slučaju odlaže na neodređeno vreme. U suštini, time je praktično uvedena jednoglasnost za odluke za koje je Ugovorom o osnivanju EEZ bilo predviđeno da se donose kvalifikovanom većinom.

Države članice Evropske unije s vremenom su dopustile da se Luksemburški kompromis tumači kao pravo veta. Luksemburški kompromis se odrazio na usporavanje dovršetka zajedničkog tržišta, a njegove posledice su se osećale sve do potpisivanja Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine. Tek njegovim stupanjem na snagu 1987. uklonjeno je pravo veta čime je omogućeno donošenje odluka kvalifikovanom većinom u za to predviđenim oblastima (detaljnije: *Jedinstveni evropski akt*).

M

MAKROREGIONALNE STRATEGIJE

(eng. *Macro-regional Strategies*)

SEKCIJA: Osnove EU

TEMATSKA OBLAST: EU i države članice

POVEZANI POJMOVI: Investicioni plan za Evropu, Strategija Evropske unije za Dunavski region, Regionalna politika Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/

Makroregionalne strategije su integrisani okvir čiji je cilj podrška različitim geografskim oblastima koje pripadaju kako državama članicama Evropske unije, tako i trećim državama, a mogu imati koristi od saradnje. Makroregionalne strategije nemaju sopstveni izvor finansiranja, već pružaju uputstva o tome gde treba usmeriti sredstva.

Pomoću ovog instrumenta efikasnije se upotrebljavaju raspoložive finansije za realizaciju regionalnih politika. Ovakve strategije obuhvataju prostore izvan granica države članice, pa se zajednički problemi više država članica Unije rešavaju na regionalnom nivou i udruženim delovanjem. Intenzivnija saradnja vodi produblivanju ekonomskih odnosa i socijalnoj i teritorijalnoj koheziji. Takođe, često se naglašava da su makroregionalne strategije specifične po tome što ne zahtevaju donošenje novih pravnih akata, osnivanje

novih institucija niti trošenje sredstava iz evropskih fondova, iako se mogu finansirati prekoevropskih strukturnih i investicionih fondova (detaljnije: *Investicioni plan za Evropu*).

Do sada su usvojene četiri makroregionalne strategije:

- Strategija EU za region Baltičkog mora (2009);
- Strategija EU za dunavski region (2010);
- Strategija EU za jadransko-jonski region (2014);
- Strategija EU za alpski region (2015).

Srbija je, kao kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, učestvovala u realizaciji Dunavske strategije (detaljnije: *Strategija Evropske unije za dunavski region*) i Jadransko-jonskoj strategiji (detaljnije: *Strategija Evropske unije za jadransko-jonski region*)

MEĐUINSTITUCIONALNI SPORAZUMI

(eng. *Interinstitutional Agreements*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 295. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Zakonodavni postupci, Nadležnosti Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/better-regulation/>
<http://en.euabc.com/word/576>

Ugovor o funkcionisanju EU predviđa da se Evropski parlament, Savet EU i Evropska komisija mogu zajednički dogovoriti o načinima međusobne saradnje. Stoga, poštujući odredbe Ugovora i njime predviđenu podelu nadležnosti, ovi organi mogu zaključivati međuinstitucionalne sporazume. Sporazum se može zaključiti samo između njih i uz saglasnost sva tri organa. Ugovor predviđa da međuinstitucionalni sporazumi mogu biti obavezujući za potpisnice. Svrha postojanja ovih sporazuma jeste definisanje međusobnih odnosa koje nije moguće utvrditi osnivačkim ugovorima ili ih je potrebno utvrditi aktom za koji nije tako zahtevan postupak izmene kao što je to slučaj sa izmenom osnivačkih ugovora. Sa druge strane, ovim sporazumima Evropski parlament je tokom decenija znatno ojačao svoju poziciju u odnosu na Savet EU i pre nego što bi izmene osnivačkih ugovora to i kodifikovale.

Međuinstitucionalni sporazumi se zaključuju u različitim oblastima delovanja Evropske unije – od pitanja odbrane, preko primene načela supsidijarnosti ili budžeta, do osnovnih prava.

Jedan od najznačajnijih međuinstitucionalnih sporazuma jeste onaj iz 1993. godine između Saveta, Evropskog parlamenta i Evropske komisije o postupcima za primenu načela supsidijarnosti. Njime je utvrđeno kako će ovi organi postupati u zakonodavnom procesu da bi se obezbedilo poštovanje ovog načela. Svaki organ se obavezao da će redovno proveravati da li se u njegovom radu ono poštuje. Evropska komisija se obavezala da će u svakom predlogu akta dati ocenu o poštovanju načela supsidijarnosti, kao i da će sačiniti godišnje izveštaje o primeni ovog načela. Evropski parlament i Evropska komisija su se takođe obavezali na saradnju s nacionalnim parlamentima kako bi im olakšali kontrolu poštovanja načela supsidijarnosti.

Među najznačajnijim sporazumima je Međuinstitucionalni sporazum o budžetskoj disciplini, saradnji u budžetskim pitanjima i dobrom finansijskom upravljanju, zaključen 2013. godine. Njime su utvrđene procedure za uzajamnu saradnju prilikom usvajanja budžeta i kasnije realizacije i nadzora nad sprovođenjem budžeta Evropske unije. Ovaj sporazum pokriva sve izdatke iz budžeta EU i obavezujući je za potpisnice do usvajanja novog sporazuma.

Poslednji u nizu značajnih sporazuma jeste Međuinstitucionalni sporazum između Evropskog parlamenta, Saveta EU i Evropske komisije o boljem zakonodavstvu iz 2016. godine. Sporazum omogućuje da se uz minimalne troškove i administrativno opterećenje realizuju politike i propisi Evropske unije. Takođe treba da omogući da se propisi Unije donose na što otvoreniji način, da se zasnivaju na tačnim informacijama i da bolje služe interesima građana i privrednih subjekata.

MEĐUNARODNA SARADNJA I RAZVOJ

(eng. *International Cooperation and Development*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 208–211. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Spoljne aktivnosti Evropske unije, Evropski razvojni fond

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/europeaid/policies/european-development-policy_en

Razvojna pomoć Evropske unije usmerena je na to da se, uz staranje o održivom razvoju, iskoreni siromaštvo. Zajedno sa spoljnom, bezbednosnom i trgovinskom politikom, ona predstavlja osnovu odnosa Unije sa trećim državama. Evropska unija je vodeći svetski donator u razvojnoj pomoći, jer se fokusira na određene sektore, u kojima interveniše u zavisnosti od potrebe partnerskih zemalja. Razvojna pomoć EU je usklađena sa agendom Ujedinjenih nacija o razvojnim ciljevima.

U kontekstu međunarodne saradnje i razvoja Evropska unija može zaključivati međunarodne sporazume sa trećim državama i međunarodnim organizacijama. Međutim, za razliku od drugih oblasti u kojima Evropska unija i države članice dele nadležnost, ovde to ne sprečava članice da samostalno zaključuju međunarodne sporazume sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama. Time se želi podstaknuti i omogućiti veće angažovanje država članica u oblasti međunarodnog razvoja. To opet zahteva koordiniran pristup Unije i država članica. Stoga Ugovor o funkcionisanju EU zahteva od Evropske unije i njenih članica da usklade svoje aktivnosti i uzajamno se obaveštavaju i konsultuju o pitanjima razvojne pomoći, kao i da usklađuju svoje nastupe na međunarodnim forumima i u međunarodnim organizacijama.

Generalni direktorat Evropske komisije za međunarodnu saradnju i razvoj (*DG DEVCO*) odgovoran je za projektovanje evropske međunarodne saradnje i razvojne politike, kao i za pružanje pomoći širom sveta. Ciljevi *DG DEVCO* su smanjenje siromaštva u svetu, obezbeđivanje održivog razvoja i promovisanje demokratije, mira i bezbednosti. *DG DEVCO* mora da kreira politike da bi se postigli navedeni ciljevi i da bi se realizovali instrumenti spoljne pomoći Evropske unije.

DG DEVCO saraduje sa drugim službama Evropske komisije, drugim organima EU i državama članicama u pitanjima razvoja. Različite službe Evropske komisije i organi EU direktno su ili indirektno uključeni u razvojne politike. *DG DEVCO* oslanja se i na partnere (organizacije civilnog društva, privatni sektor, međunarodne organizacije) prilikom dostavljanja pomoći. *DG DEVCO* usklađuje svoje aktivnosti i sa nacionalnim parlamentima jer oni igraju značajnu ulogu u oblikovanju i kontroli razvojnih politika EU i finansiranju. To osigurava blisku saradnju *DG DEVCO* sa drugim organima Unije koji se bave razvojem ili međunarodnom trgovinom, odnosno politikama koje su pod uticajem razvojne pomoći ili na nju utiču.

ISTORIJSKI OSVRT

Međunarodna saradnja sa državama u razvoju počinje uspostavljanjem Evropske ekonomske zajednice (EEZ) 1957. godine. Tada je Ugovorom iz Rima stvoren i Evropski fond za razvoj. Razvojna politika pretrpela je znatne promene tokom godina, a najznačajnija je osnivanje Kancelarije za saradnju *EuropeAid* 2001. godine. Kancelarija za saradnju *EuropeAid* i Generalna direkcija za razvoj i odnose spojili su se u direkciju *Razvoj i saradnja – EuropeAid* 2011. godine. Iste godine, Evropska komisija usvojila je i Agendu za promenu komunikacije. Od 2015. godine Generalna direkcija postaje *DG DEVCO*.

MEĐUNARODNI EVROPSKI POKRET

(eng. *European Movement International – EMI*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Savet Evrope, Vrednosti Evropske unije, Evropska unija i civilno društvo, Proevropske međunarodne nevladine organizacije, Čerčil, Vinston

INTERNET IZVOR: <http://europeanmovement.eu/>

Međunarodni evropski pokret je nezavisno i dobrovoljno udruženje građana koje funkcioniše kao međunarodna nevladina, vanpartijska i neprofitna organizacija. Glavni zadatak Međunarodnog evropskog pokreta je promocija evropskih vrednosti i procesa koji tome vode. Evropski pokret u radu polazi od punog poštovanja ljudskih vrednosti, sloboda i prava, ostvarivanja vladavine prava i uvažavanja različitosti, kao i ostalih vrednosti na kojima je utemeljen Savet Evrope.

CILJEVI

- Podsticanje razumevanja, međusobnog poznavanja i saradnje ljudi, zajednica, regiona i država na evropskom prostoru i podsticanje svestrane i slobodne komunikacije među njima, pre svega u oblasti kulture, kulturno-istorijskog nasleđa, informisanja, nauke, zaštite životne sredine, rodne ravnopravnosti, privrede i politike
- Širenje ideje evropskog ujedinjenja i vrednosti i poboljšanje kulturne, političke i ekonomske saradnje među građanima, narodima, regijama i državama Evrope, kao doprinosa miru i blagostanju u svetu, radi stvaranja evropske federacije
- Težnja ka demokratskoj, federalnoj Evropi, zasnovanoj na vladavini prava i socijalnoj pravdi, sposobnoj da štiti i razvija ljudska prava
- Uticanje na javnost u državama da svoje angažovanje usmeri ka demokratskom delovanju u višestranačkoj državi, ka ostvarivanju jednakosti ljudi i njihovih zajednica, uz uvažavanje, primenu i poboljšanje standarda usvojenih u Evropi.

Kako bi ostvario navedene ciljeve, Evropski pokret organizuje kongrese, konferencije i savetovanja, osniva komisije, radne i studentske grupe, obavlja izdavačku delatnost, organizuje izložbe i manifestacije posvećene širenju rezultata rada i istraživanja, edukuje i vaspitava u evropskom duhu, utiče na javnost preko sredstava informisanja, kampanja i sl.

STRUKTURA

Centralna kancelarija Evropskog pokreta je u Briselu, a vode je predsednik organizacije i šest potpredsednika. Na nacionalnom nivou, svaka država članica Saveta Evrope može da se priključi Evropskom pokretu i oformi svoju organizaciju.

Politiku Evropskog pokreta formuliše Savezna skupština, sačinjena od delegata iz lokalnih pokreta iz 39 država Evrope. Pored skupštine, postoje i specijalni komiteti, zaduženi za određene teme koje se pokreću na skupštini (npr. Politički komitet) i Generalni sekretarijat.

Članstvo u Evropskom pokretu imaju međunarodne asocijacije, nacionalni saveti i članovi koji pružaju podršku pokretu.

EVROPSKI POKRET U SRBIJI

Evropski pokret u Srbiji (EPuS) samostalna je i dobrovoljna društvena organizacija građana Srbije. Osnovana je 24. novembra 1992. kao nevladina, nepartijska i neprofitna organizacija. EPuS je nezavisna ustanova demokratskog javnog mnjenja i okuplja građane koji se zalažu za miroljubivu, demokratsku, sveevropsku integraciju, kao i za demokratsku i modernu Srbiju u Evropi. Evropski pokret u Srbiji je punopravni član Međunarodnog evropskog pokreta od 1993. godine.

EPuS ima 650 individualnih i 12 kolektivnih članova, mrežu od 14 lokalnih veća i svake godine širi svoju individualnu i kolektivnu bazu.

U saradnji sa svima koji podržavaju ova opredeljenja, EPuS radi na stvaranju političkih i drugih uslova za ulazak Srbije u Evropsku uniju. To podrazumeva blisku saradnju sa evropskim državama, ali i ozbiljne reforme na administrativnom i sektorskom, nacionalnom i lokalnom nivou. Oblici delovanja su javne rasprave, radionice, seminari, organizacije međunarodnih skupova, obrazovni programi, mreža lokalnih i regionalnih veća, javne i medijske kampanje, istraživačka i izdavačka delatnost, primenjena istraživanja, projektna delatnost, kao i učešće na međunarodnim sastancima.

ISTORIJSKI OSVRT

Početak Evropskog pokreta datira od 1947. godine, u vreme kada su ujedinjenu Evropu predstavljali velikani poput Vinstona Čerčila i Danka Sandisa u englesko-francuskom Ujedinjenom evropskom pokretu (UEP). UEP je bio platforma za koordinaciju organizacija osnovanih posle Drugog svetskog rata. Kao rezultat njihovih zalaganja, kongres komiteta za koordinaciju evropskog pokreta je u Parizu 1947. objedinio Evropsku ligu za ekonomsku saradnju, Uniju evropskih federalista, parlamentarnu Uniju Evropljana i ujedinjeni englesko-francuski Evropski pokret. Sastali su se ponovo 10. novembra 1947. i promenili ime u Zajednički međunarodni komitet za evropsko jedinstvo. To ime zadržalo se do Haškog kongresa 1948. godine, koji je okupio 800 delegata iz cele Evrope, kao i posmatrača iz Kanade i SAD. Organizovao ga je Međunarodni komitet pokreta za evropsko jedinstvo, a predsedavao je Vinston Čerčil.

Evropski pokret formalno je osnovan 25. oktobra 1948, kada je Zajednički međunarodni komitet za evropsko jedinstvo odlučio da promeni naziv. Dankan Sandis izabran je za predsednika. Prvo veliko dostignuće Evropskog pokreta bilo je stvaranje Saveta Evrope u maju 1949. Evropski pokret je takođe zaslužan za stvaranje Evropskog učilišta u Brižu i Evropskog kulturnog centra u Ženevi.

Od 1948. Evropski pokret imao je ključnu ulogu u procesu evropskih integracija jačajući uticaj na evropske i nacionalne institucije. Do toga se došlo direktnim glasanjem građana za Evropski parlament i evropskim ustavom. Jedan od ciljeva bila je i transformacija veze između evropskih država i građana u federalnu Evropsku uniju. Da bi dostigao taj cilj, Evropski pokret je uvek stavljao građane u središte evropske konstrukcije. Trenutno Evropski pokret postoji u 39 zemalja Evrope i u još 33 međunarodne asocijacije.

**European
Movement
International**

MEĐUNARODNI SPORAZUMI IZMEĐU EVROPSKE UNIJE I TREĆIH ZEMALJA ILI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA

(eng. *EU International Agreements*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 37. Ugovora o EU i čl. 216–218. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Nadležnosti Evropske unije, Mešoviti sporazumi

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Aai0034>

Lisabonskim ugovorom (2007) Evropska unija je i formalno dobila status pravnog lica i subjekta međunarodnog prava. Iz takvog statusa proizlazi ugovorna sposobnost EU koja je definisana osnivačkim ugovorima (Ugovor o EU i Ugovor o funkcionisanju EU). U skladu sa članom 216. Ugovora o funkcionisanju EU, Unija može zaključivati međunarodne sporazume sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama kada je to predviđeno osnivačkim ugovorima ili kada je, u okviru politika Unije, neophodno za postizanje jednog od ciljeva postavljenih osnivačkim ugovorima, kada to predviđa obavezujući pravni akt Unije ili ako je verovatno da bi zaključenje tog sporazuma zadiralo u postojeća pravila Unije ili izmenilo njihov opseg.

Po svojoj prirodi ugovorna ovlašćenja EU mogu biti isključiva ili ih deli sa državama članicama (podeljena ovlašćenja). Osim u oblastima koje spadaju u njenu isključivu nadležnost (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*), Unija ima isključiva ovlašćenja za zaključivanje međunarodnih sporazuma kada je to predviđeno legislativnim aktom Unije, kada je to neophodno za vršenje njenih unutrašnjih ovlašćenja ili kada zaključenje sporazuma zadire u unutrašnje akte Unije (član 3. stav 2. Ugovora o funkcionisanju EU). U tim slučajevima samo Unija može da zaključuje sporazume sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama.

U oblastima koje spadaju u podeljenu nadležnost međunarodne sporazume mogu zaključivati i Unija i države članice. Međutim, pravo članica da zaključuju takve sporazume ograničeno je delovanjem Unije. Kada Unija zaključi međunarodni sporazum ili donese unutrašnje propise, države članice gube pravo da samostalno zaključuju sporazume u toj oblasti. Izuzetak su međunarodni sporazumi o humanitarnoj pomoći i razvojnoj saradnji. Po pravilu, kada je neki međunarodni sporazum u podeljenoj nadležnosti, Unija i države članice zajedno potpisuju takav sporazum (detaljnije: *Mešoviti sporazumi*).

Postupak za zaključivanje međunarodnih sporazuma utvrđen je članom 218. Ugovora o funkcionisanju EU. U skladu sa odredbama ovog člana, Savet EU odobrava otvaranje pregovora za zaključivanje međunarodnog sporazuma i utvrđuje platformu za njihovo vođenje, određuje ko će pregovarati u ime Unije, u zavisnosti od predmeta sporazuma. Odluku o započinjanju pregovora Savet EU donosi na predlog Evropske komisije ili visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, ukoliko se planirani sporazum odnosi isključivo na tu oblast.

Osim u slučajevima kad je sporazum zaključen u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike, Savet EU tražiće saglasnost Evropskog parlamenta za zaključivanje:

- sporazuma o pridruživanju,
- sporazuma o pristupanju Evropske unije Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,
- sporazuma kojim se uspostavlja poseban institucionalni okvir organizovanjem postupka saradnje,
- sporazuma sa značajnim budžetskim implikacijama za Uniju,
- sporazuma koji obuhvataju oblasti na koje se primenjuje ili redovan zakonodavni postupak ili poseban zakonodavni postupak, ako je potrebna saglasnost Evropskog parlamenta.

U ostalim slučajevima, Savet EU samo se konsultuje sa Evropskim parlamentom.

Odluku o zaključivanju međunarodnih sporazuma Savet EU donosi kvalifikovanom većinom, osim u slučaju:

- sporazuma koji spadaju u oblasti gde se za usvajanje akta zahteva jednoglasnost u Savetu,
- sporazuma o pridruživanju,
- sporazuma o finansijskoj, privrednoj i tehničkoj saradnji sa državama kandidatima za članstvo,
- sporazuma o pristupanju Evropske unije Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Pre nego što se sporazum potpiše svaka država članica, Evropski parlament, Savet EU i Evropska komisija mogu da zatraže mišljenje Suda pravde EU o usklađenosti predviđenog sporazuma sa osnivačkim ugovorima. Takav sporazum ne može stupiti na snagu dok ne bude sasvim u skladu sa osnivačkim ugovorima ili dok se ti ugovori ne izmene.

Zaključeni međunarodni sporazumi obavezuju organe Evropske unije i države članice. Oni su sastavni deo pravnog poretka EU, što znači da, pod uslovima koji važe za druge propise, mogu proizvoditi direktno dejstvo i uspostavlјati prava i obaveze za fizička i pravna lica.

Posebnu kategoriju međunarodnih sporazuma predstavljaju oni koje sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama zakluče države članice umesto EU. U tom slučaju sporazumi spadaju u nadležnost Unije, ali su otvoreni samo za države, ne i za međunarodne organizacije. Tada odluku o otvaranju i načinu vođenja pregovora i zaključivanju sporazuma donosi Savet EU. Tako zaključeni sporazumi obavezuju organe EU i države članice. Klasičan primer ovakvih sporazuma predstavljaju konvencije zaključene u okviru Međunarodne organizacije rada jer, prema njenom Ustavu, samo države mogu da joj pristupe.

MEŠOVITI SPORAZUMI

(eng. *Mixed Agreements*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 37. Ugovora o EU, čl. 3–4 i 216. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Nadležnosti Evropske unije, Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija, Zajednička trgovinska politika, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Aai0034>

Države članice su osnivačkim ugovorima na Evropsku uniju prenele određene nadležnosti, uključujući i zaključivanje međunarodnih sporazuma (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*).

U oblastima gde Unija ima isključivu nadležnost, ona će samostalno potpisati sporazum sa trećom državom ili međunarodnom organizacijom (detaljnije: *Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija*). Najčešće je reč o trgovinskim sporazumima sa trećim državama (detaljnije: *Zajednička trgovinska politika Evropske unije*). Same pregovore za zaključivanje ovih sporazuma vodi Evropska komisija, na osnovu mandata Saveta EU. Po okončanju pregovora sporazume zaključuje Savet EU.

Mešovite sporazume zajedno zaključuju Evropska unija i države članice. Takva forma sporazuma je obavezna kada neko pitanje spada delom u nadležnost EU, a delom u nadležnost članica. Osim toga, mešoviti sporazumi se zaključuju i kada je predmet u podeljenoj nadležnosti Unije i država članica. U tom slučaju odluku o zaključenju sporazuma ne može doneti sama EU, već ga moraju odobriti i države članice. Sa druge strane, odluka o tome ko će biti strana u sporazumu, samo EU ili i države članice, zavisi od dogovora unutar Evropske unije. Ipak, takvi sporazumi se po pravilu zaključuju u mešovitoj formi. Pregovore za zaključivanje ovih sporazuma takođe vodi Evropska komisija, na osnovu mandata Saveta EU. Međutim, mešovite sporazume, osim EU, potpisuju i države članice. To znači da ih, pored organa EU, moraju potvrditi sve države članice Unije, u skladu sa svojim ustavnim pravilima.

Primer mešovitog sporazuma je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Srbije i EU. Njega su 29. aprila 2008. potpisale tadašnje Evropske zajednice i svih 27 država članica. Da bi sporazum stupio na snagu, sve potpisnice su morale da ga potvrde. Ovakva procedura potvrđivanja dovela je do toga da je SSP između Srbije i EU stupio na snagu tek 1. septembra 2013, pet godina i četiri meseca nakon potpisivanja.

Kao i svaki drugi međunarodni sporazum Evropske unije, i mešoviti sporazumi obavezuju organe EU i države članice. Pitanje podele nadležnosti za izvršenje sporazuma između EU i država članica je unutrašnje pitanje Unije, koja preuzima odgovornost prema trećoj državi ili međunarodnoj organizaciji za njegovo sprovođenje.

MINISTARSTVO ZA EVROPSKE INTEGRACIJE

(eng. Ministry of European Integration)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Zakon o izmenama i dopunama Zakona o ministarstvima („Službeni glasnik RS”, br. 62/17)

POVEZANI POJMOVI: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, Pregovori o pristupanju Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: [biv\[awww.mei.gov.rs](http://biv[awww.mei.gov.rs)

Ministarstvo za evropske integracije (MEI) je zaduženo za koordinaciju pridruživanja i pristupanja Srbije Evropskoj uniji.

MEI obavlja poslove državne uprave i sa njim povezane stručne poslove u svim segmentima evropskih integracija Srbije u vezi sa:

1. koordinacijom procesa pridruživanja i procesa pristupanja Srbije Evropskoj uniji i koordinacijom pristupnih pregovora sa EU. MEI koordinira saradnju organa državne uprave sa Evropskom komisijom i drugim organima EU u vezi sa procesom pridruživanja i pristupanja EU, usmerava rad i daje stručnu, tehničku i administrativnu podršku pregovaračkom timu za pristupanje Republike Srbije Evropskoj uniji. Osim toga, prati i podstiče usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa pravnim tekovinama Evropske unije.
2. koordinacijom međunarodne razvojne pomoći i programiranja fondova IPA, kao i identifikacijom i utvrđivanjem prioriteta za finansiranje iz fondova IPA. Priprema dokumenta kojima se definišu razvojni ciljevi i prioriteta za finansiranje iz strukturnih i kohezionih fondova EU i obavlja poslove u vezi sa uspostavljanjem sistema za korišćenje ovih fondova. Takođe vrši koordinaciju međunarodne i bilateralne donatorske pomoći Srbiji.
3. koordinacijom prevođenja pravnih tekovina EU, odnosno priprema nacionalne verzije pravnih tekovina Evropske unije.
4. informisanjem javnosti i promocijom aktivnosti u procesu pridruživanja i pristupanja Evropskoj uniji i korišćenju međunarodne razvojne pomoći, uključujući fondove IPA. Takođe je zaduženo za koordinaciju i sprovođenje obuke iz oblasti Evropske unije.
5. saradnjom sa Misijom Republike Srbije pri EU u procesu pridruživanja i pristupanja EU i saradnjom sa Ministarstvom spoljnih poslova u vezi sa ovim procesom.

ORGANIZACIONA STRUKTURA MINISTARSTVA

Organizacionu strukturu Ministarstva čine ministar koga bira Narodna skupština, državni sekretar, pomoćnici ministra i sekretar Ministarstva. U okviru Ministarstva postoji devet sektora: 1) Kabinet ministra 2) Sektor za koordinaciju procesa pristupanja, koordinaciju pripreme i sprovođenje Nacionalnog programa za usvajanje pravnih tekovina EU i praćenja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, 3) Sektor za planiranje, programiranje, praćenje i izveštavanje o sredstvima Evropske unije i razvojnoj pomoći, 4) Sektor za programe prekogranične i transnacionalne saradnje i saradnju sa organima i organizacijama na lokalnom i regionalnom nivou radi efikasnijeg korišćenja fondova, 5) Sektor za komunikacije i obuku i pripremu srpske verzije pravnih tekovina EU, 6) Sekretarijat ministarstva i 7) Odsek za pripremu, sprovođenje i praćenje sprovođenja projekata koji se finansiraju iz fondova EU, 8) Grupa za internu reviziju i 9) Samostalni izvršioци izvan svih unutrašnjih jedinica.

ISTORIJAT

Do osnivanja MEI poslove koordinacije procesa pridruživanja i pristupanja EU obavljala je na tehničkom i stručnom nivou bivša Kancelarija za evropske integracije Vlade Srbije. Zbog značajno većih obaveza i obima poslova Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o ministarstvima 2017. predviđeno je osnivanje MEI. MEI je počelo sa radom 27. juna 2017. stupanjem na snagu ovog zakona kada je prestala da postoji bivša Kancelarija za evropske integracije.

MLADI KOJI NISU ZAPOSLENI I NISU U PROCESU OBRAZOVANJA I OBUKE

(eng. *Young People neither in Employment nor in Education or Training – NEET*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Politika Evropske unije za mlade, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Programi Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://www.eurofound.europa.eu/young-people-and-neets-1>

NEET je grupa mladih starosti između 15 i 29 godina koji nisu u radnom odnosu, nisu u procesu obrazovanja i obuke. *NEET* se koristi kao indikator za praćenje tržišta rada i socijalne situacije mladih. Istraživanja se odnose na omladinu u celom svetu, a glavni cilj je da se ustanovi procenat mladih u ovoj grupi kako bi se dalje omogućila komparativna analiza država i podigao nivo svesti o ovom problemu.

Ne postoji međunarodno ustanovljena definicija *NEET*-a, ali postoji definicija koju su zajednički priznale neke međunarodne organizacije i Evropska unija radi lakših uporednih analiza.

Pet glavnih podgrupa u okviru *NEET*-a:

1. nezaposleni – na duži ili kraći period;
2. nesposobni – mladi koji su fizički ili mentalno onesposobljeni ili mladi koji brinu o svojim porodicama;
3. nezavisni – mladi koji ne traže posao, niti se školuju, a nisu ograničeni drugim obavezama ili sposobnostima; obeshrabreni radnici;
4. tražioci dobrih prilika – mladi koji aktivno traže posao ili obuku, ali čekaju mogućnost dostojnu njihovog znanja i veština;
5. dobrovoljci *NEET*-a – mladi koji putuju i koji su konstruktivno uključeni u muziku, umetnost i samostalno učenje; ovoj grupi se preko programa, kao što su Erazmus+, Grundtvig i Leonardo da Vinči, pruža mogućnost da učestvuju u razmeni studenata i školovanja u inostranstvu.

Evropska fondacija za poboljšanje životnih i radnih uslova (Evrofond) izrađuje godišnji izveštaj o *NEET*-u i utiče na razvoj i socijalni život unutar Evropske unije tražeći faktore koji doprinose promenama. Evrofond saraduje sa vladama država članica, poslodavcima, sindikatima i institucijama EU.

Na temelju Strategije *Evropa 2020*, Evropska komisija je pokrenula razne inicijative i programe koji se odnose na mlade, a glavni cilj im je usaglašenost akcija državnih organa, preduzeća, socijalnih partnera i Evropske unije prilikom rešavanja problema mladih. Neki od programa su: *Program za zapošljavanje i socijalne inovacije* (detaljnije: *Programi Evropske unije*); *Erazmus+*; *EURES mreža savetnika za zapošljavanje i nacionalnih javnih službi za zapošljavanje*; *Mladi u pokretu* itd.

ISTORIJSKI OSVRT

NEET se kao ideja prvi put spominje 80-ih godina 20. veka, nakon promene režima u Velikoj Britaniji zbog čega su mnogi mladi ostali bez osiguranja za nezaposlene. Pre nego što je osmišljen naziv *NEET*, grupa mladih koji nisu u radnom odnosu, niti studiraju ili se usavršavaju, vodili su se pod oznakom „Status NulA” (eng. *Status ZerO*). Termin se formalno usvaja i na političkoj sceni 1999. godine, prvo u Engleskoj, a kasnije i u svim državama EU, kao i u ostalim državama van Evropske unije. U Evropskoj uniji *NEET* se prvi put koristio kao pokazatelj u Strategiji zapošljavanja u EU, po odluci Evrostata i Komiteta za zapošljavanje (eng. *Employment Committee*). Definicija *NEET*-a ustanovljena je 2010. godine na sastanku Komiteta.

MONE, ŽAN

(Monet Jean, 1888–1979)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Adenauer, Konrad; Čerčil, Vinston; De Gol, Šarl; Delor, Žak; Spak, Pol Anri; Spineli, Altijero; Šuman, Robert

© Evropska unija

Žan Mone rođen je 9. novembra 1888. u gradu Konjak u Francuskoj. Nakon što je završio školu sa 16 godina, otac ga je poslao u London da radi u porodičnoj firmi za trgovinu konjakom. Stečeno iskustvo u porodičnoj firmi i boravak u Londonu bitno su uticali na njegovu dalju profesionalnu karijeru kao uspešnog finansijera, diplomate i državnika. Tokom Prvog svetskog rata bio je na visokom državnom položaju i vodio je poslove koordinacije industrijske proizvodnje između Francuske i njenih saveznika. Sličan posao je obavljao i na početku Drugog svetskog rata kada je postavljen za predsednika francusko-britanskog komiteta zaduženog za koordinaciju proizvodnih kapaciteta dveju zemalja. Žan Mone je posvetio svoje život i profesionalnu karijeru ujedinjenju Evrope. Tokom 1943. godine, kao član francuskog Komiteta za nacionalno oslobođenje, zagovarao je viziju evropske zajednice koja bi osigurala dugotrajn mir na kontinentu, uz uverenje da su države Evrope premale da bi svojim građanima garantovale prosperitet i društveni razvoj. Tvorac je čuvenog Moneovog plana za ekonomsku obnovu Francuske, kojim se predlaže bliska saradnja Francuske i Nemačke u eksploataciji rudnika u oblastima Sara i Rura. Kao visoki savetnik u vladi Francuske bitno je uticao na donošenje Šumanove deklaracije, koja je dovela do stvaranja Evropske zajednice za uglj i čelik. Bio je i prvi predsednik Visoke vlasti Evropske zajednice za uglj i čelik od 1952. do 1955. godine.

Nakon što je 1954. propao plan o stvaranju Evropske odbrambene zajednice, Mone je osnovao „Akcioni komitet za Sjedinjene države Evrope“. Ovaj komitet je osnovan sa ciljem oživljavanja duha evropskih integracija i postao je jedan od glavnih pokretača mnogih događaja u okviru procesa evropskih integracija, kao što su stvaranje zajedničkog tržišta, evropskog monetarnog sistema, samita u Evropskom savetu i izbora u Evropskom parlamentu sa univerzalnim pravom glasa.

MONETARNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

(eng. *European Monetary Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 119–144. i 219. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska centralna banka, Evropski sistem centralnih banaka, Ekonomska i monetarna unija

INTERNET IZVOR: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuld=FTU_4.1.3.html

Monetarna politika Evropske unije odnosi se na upravljanje novčanom masom u opticaju, upravljanje kamatnim stopama i intervencijama na deviznom tržištu. Formulisanje i praćenje monetarne politike Evropske unije je u nadležnosti Evropske centralne banke (detaljnije: *Evropska centralna banka*). Zajednička monetarna politika postoji u evrozoni, u okviru koje su države članice prepustile vođenje monetarne politike Evropskoj centralnoj banci. U državama članicama EU koje nisu prihvatile evro kao svoju valutu monetarnu politiku vode nacionalne centralne banke.

Evropska centralna banka i nacionalne centralne banke država članica EU koje su izvan evrozone zajedno čine Evropski sistem centralnih banaka (detaljnije: *Evropski sistem centralnih banaka*). Njegov osnovni cilj je da obezbedi stabilnost cena u Evropskoj uniji.

Evropska centralna banka vodi monetarnu politiku kako bi obezbedila neutralnost novca na dugi rok, odnosno kako bi obezbedila da na duže vreme nivo nezaposlenosti i realnog dohotka (nominalni dohodak korigovan za efekat inflacije) ne zavise od količine novčane mase u opticaju. Instrument za praćenje ovog odnosa jeste kratkoročna kamatna stopa.

Monetarna politika u evrozoni zasniva se na dva stuba – održavanju odgovarajuće kamatne stope i kontroli novčane mase u opticaju. Nivo kamatnih stopa u evrozoni i količina novčane mase u opticaju određuju se na sastancima predstavnika Evropske centralne banke koji se održavaju jednom mesečno. Monetarna politika naročito je karakteristična po tome što se vodi računa da nivo inflacije bude nizak, svega 2%, kako bi evro održao svoju vrednost. Takva restriktivna monetarna politika pogoduje snažnijim privredama članica evrozone, dok, s druge strane, često nailazi na otpor u ekonomski slabijim državama, kojima treba „jeftiniji” novac kako bi pokretale svoju privredu.

TRANSMISIONI MEHANIZAM MONETARNE POLITIKE

Reč je o procesu pomoću kojeg monetarna politika utiče na osnovne makroekonomske agregate (proizvodnju, cene i agregatnu tražnju).

Osnovni instrumenti za vođenje monetarne politike koje koristi Evropska centralna banka jesu intervencije na deviznom tržištu, obavezne rezerve i dodela stalnih olakšica. Nakon svetske ekonomske krize 2008. godine ova banka je uvela i brojne druge nestandardne instrumente, kao što su kupovina aktive i državnih obveznica na sekundarnom tržištu kako bi se osigurala stabilnost cena i efikasnost transmisionog mehanizma monetarne politike.

Evropska unija u celini, vođena Evropskom centralnom bankom, sklonija je tome da koristi raspoložive mere monetarne politike budući da fiskalna politika nije koherentna među državama članicama EU. Mere iz domena monetarne politike imaju prednost nad onima iz fiskalne politike, jer se vodi računa o tome da se ne podstiče prekomerno zaduživanje i rast javnog duga, niti kršenje odredaba iz Pakta za stabilnost.

Ekonomska i monetarna unija (detaljnije: *Ekonomska i monetarna unija*) podrazumeva koordinaciju ekonomskih i monetarnih politika u čitavoj EU. Reč je o najvišem stepenu integracije kojem EU stremi. Produblјivanje Evropske monetarne unije ističe se kao ključna karika u daljem ekonomskom razvoju Unije.

MREŽA RAČUNOVODSTVENIH PODATAKA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA

(eng. *Farm Accountancy Data Network – FADN*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 43. Ugovora o funkcionisanju EU, Uredba br. 1318/2013 Evropskog parlamenta i Saveta EU od 22. oktobra 2013. godine

POVEZANI POJMOVI: Zajednička poljoprivredna politika, Evropska komisija, Evrostat

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/agriculture>

Mreža računovodstvenih podataka poljoprivrednih gazdinstava je instrument Evropske komisije za procenu dohotka poljoprivrednih gazdinstava i uticaja zajedničke poljoprivredne politike (detaljnije: *Zajednička poljoprivredna politika*). Cilj mreže je prikupljanje računovodstvenih podataka kroz praćenje prihoda i poslovnu i ekonomsku analizu poljoprivrednih gazdinstava. To je jedini instrument EU kojim se prikupljaju detaljni finansijski podaci sa gazdinstava, pa je važan izvor informacija za odlučivanje o poljoprivrednim politikama.

STRUKTURA

Evropska komisija ne prikuplja podatke neposredno, već su za to zadužene agencije za vezu (eng. *Liaison Agencies*) koje se nalaze u svakoj državi članici. Odgovornost za prikupljanje podataka može preuzeti sama agencija, često u saradnji sa institutima za poljoprivredna istraživanja. Podatke sakupljaju ili zaposleni u agencijama ili se za to angažuju druga tela, poput univerziteta, računovođa, poljoprivrednih zadruga ili drugih organizacija. Nacionalni komitet FADN rukovodi svim agencijama.

Radom FADN-a rukovodi Upravni odbor, koji se sastaje dva puta godišnje, a čine ga predstavnici agencija za vezu država članica. Službenik Evropske komisije predsedava odboru i, između ostalog, razmatra sve zakone koji se odnose na FADN. Tačnost podataka proveravaju agencije za vezu i Komisija, a postupke za to utvrđuje i usvaja Komisija.

NADLEŽNOSTI

Organizacije FADN u Evropskoj uniji prikupljaju materijalne i finansijske podatke sa više od 80.000 poljoprivrednih gazdinstava svake godine. Informacije se prikupljaju o svim aktivnostima na gazdinstvima tokom jedne godine. S obzirom na to da je način prikupljanja podataka usklađen u celoj EU i državama koje se nalaze u pretpristupnoj fazi, FADN omogućava poređenje podataka iz različitih država.

Nadzor koji mreža vrši najviše se odnosi na poljoprivredna gazdinstva, ali FADN takođe prikuplja i druge podatke, na primer, u vezi sa turizmom i šumarstvom. Prikupljeni podaci su poverljivi.

FADN I TREĆE DRŽAVE

Od zemalja koje će pristupiti Evropskoj uniji očekuje se da imaju u celini funkcionalan FADN nakon ulaska u EU, iz sledećih razloga:

- radi pripreme zajedničke poljoprivredne politike;
- računi poljoprivrednih gazdinstava predstavljaju osnovni izvor najvažnijih podataka za svaku procenu prihoda na poljoprivrednim gazdinstvima ili za proučavanje njihovog poslovanja;
- kako bi se iz cele Evropske unije dobili dovoljno homogeni računovodstveni rezultati.

FADN I SRBIJA

Sistem računovodstvenih podataka o poljoprivrednim gazdinstvima u Srbiji uspostavljen je 1. oktobra 2015. u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede i zaštite životne sredine.

N

NACIONALNI KONVENT O EVROPSKOJ UNIJI

(eng. *National Convention on the European Union – NCEU*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Proces pristupanja Evropskoj uniji, Pregovori o pristupanju Evropskoj uniji, Evropska unija i civilno društvo

INTERNET IZVOR: www.eukonvent.org

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji (NKEU) jeste platforma za učešće organizacija civilnog društva u procesu pregovora o pristupanju Srbije Evropskoj uniji. Cilj NKEU je uspostavljanje transparentnog i inkluzivnog procesa pristupanja koji omogućava konsultacije sa civilnim društvom, učešće civilnog društva u procesu pregovora i praćenje procesa pregovora u svim fazama, kao i bolji kvalitet pruženih informacija u srpskoj javnosti.

NKEU omogućava redovne konsultacije tela, organa i institucija Republike Srbije sa zainteresovanim stranama: civilnim društvom, lokalnim samoupravama i predstavnicima privrede u svim fazama procesa pregovora. Okosnica rada je definisanje preporuka i mišljenja na pregovaračke pozicije Srbije, analitička i istraživačka podrška radu pregovaračkog tima, praćenje ispunjavanja merila i uslova za članstvo u različitim sektorima po pregovaračkim poglavljima. Svake godine, NKEU objavljuje knjigu preporuka proizašlih iz rada radnih grupa.

NKEU se zalaže za uspostavljanje transparentnog i otvorenog dijaloga tokom izrade pregovaračkih pozicija, tokom pregovora, kao i tokom praćenja sprovođenja reformi i preuzetih obaveza tokom pregovora. NKEU se bavi i informisanjem EU o odlukama i stavovima kako bi se i evropske institucije upoznale sa prioritetima i stavovima civilnog društva o posebnim pitanjima. U celom procesu, NKEU informiše javnost o procesu pristupanja, o pregovorima i posledicama (obaveze različitih grupa, privrede, građana itd.).

ISTORIJSKI OSVRT

NKEU je osnovan u Srbiji 2006. godine, na inicijativu Evropskog pokreta u Srbiji, radi praćenja procesa pregovora o zaključenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Model NKEU preuzet je iz Slovačke i prilagođen u skladu sa kontekstom i specifičnostima koje donosi proces pregovora o pristupanju.

Od 2014. godine NKEU je postao deo platforme pod nazivom „Regionalni konvent o EU”, nastale u saradnji Evropskih pokreta iz Srbije, Crne Gore i Albanije.

STRUKTURA NKEU

Programski savet

- obezbeđuje strateške smernice za rad NKEU; članovi su koordinatori radnih grupa

Radne grupe

- 21 radna grupa prati proces pregovora u svih 35 poglavlja; one utiču na kreiranje pregovaračkih pozicija i daju preporuke za vođenje pregovora za određena poglavlja; članovi su organizacije civilnog društva (nevladine organizacije, instituti, fakulteti, mediji, profesionalna udruženja...)
- svaku radnu grupu vodi organizacija civilnog društva a dokazanim iskustvom u praćenju politika obuhvaćenih određenim poglavljem i utcajem na te politike

Uži stručni tim

- prati horizontalne teme od značaja za proces pregovora u celosti (ustavna pitanja, imovinska prava, spoljna trgovina...)

Sekretarijat

- funkciju sekretarijata obavlja Evropski pokret u Srbiji koji pruža tehničku podršku NKEU u celosti i prikuplja finansijska sredstva

NAČELO PARTICIPATIVNE DEMOKRATIJE

(eng. *Principle of Participatory Democracy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Čl. 10-11. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Građanstvo Evropske unije, Evropska unija i civilno društvo, Ugovor iz Lisabona, Evropski parlament, Savet Evropske unije, Evropska komisija

INTERNET IZVOR: <http://europa.eu/scadplus/constitution/democracy>

U skladu sa demokratskim načelima i vrednostima Evropske unije, u središtu njenog političkog sistema se nalaze građani EU. Participativna demokratija predstavlja jedno od osnovnih načela na kojima se zasniva rad Evropske unije. Ovo načelo predviđa pravo svakog građanina EU da neposredno učestvuje u demokratskom životu Unije. Takođe, ono nalaže da se odluke donose što otvorenije i što bliže građanima. Od organa Evropske unije se zahteva da preko redovnog i transparentnog dijaloga sa civilnim društvom budu u stalnom kontaktu sa građanima EU. Participativna demokratija predstavlja dopunu predstavničke demokratije, jer participativna demokratija sadrži mehanizme (na primer, pravo na zakonodavnu inicijativu) koji omogućavaju neposredno učešće građana u donošenju važnih odluka. Kombinacija ova dva načela predstavlja osnove na kojima se temelji postojeća EU.

NAČELO PREDSTAVNIČKE DEMOKRATIJE predviđa učešće građana EU u političkom sistemu Unije preko svojih predstavnika u organima Unije. Građani su neposredno predstavljeni u Evropskom parlamentu, a preko svojih demokratski izabranih vlada predstavljeni su i u Evropskom savetu i Savetu EU.

Načelo participativne demokratije podrazumeva informisanost građana i transparentnost u procesu donošenja odluka. To znači da su Evropski parlament i Savet EU u obavezi da održavaju javne rasprave kada je reč o nacrtu zakonodavnih akata. Takođe, građani Evropske unije imaju pravo na pristup dokumentima od javnog značaja organa, službi, tela i agencija Evropske unije.

Evropska komisija podržava uključivanje građana u neformalne procese odlučivanja, posebno u fazi formulisanja politika Unije. Ona sprovodi opsežne konsultacije sa svim zainteresovanim stranama, uključujući organizacije civilnog društva, kako bi osigurala koherentnost i transparentnost aktivnosti Unije. Bela knjiga (detaljnije: *Bela knjiga*) je dokument Evropske komisije koji predstavlja platformu za širenje učešća građana u procesu odlučivanja. Bela knjiga ističe važnost upoznavanja sa potrebama i očekivanjima građana i njihovo unošenje u politike Unije i njihovo sprovođenje. Evropska komisija je pokrenula projekat internet konsultacija sa građanima „Tvoj glas u Evropi”, koji građanima omogućava konsultacije, diskusije i učešće u procesu formulisanja politika Unije.

Glavna inovacija u oblasti participativne demokratije, koja je uvedena Lisabonskim ugovorom (2007), jeste pravo na zakonodavnu inicijativu. Najmanje milion građana iz najmanje sedam država članica može pozvati Evropsku komisiju da, u okviru svojih nadležnosti, predloži donošenje nekog akta. Ipak, Evropska komisija ima potpunu slobodu da odluči da li će odgovoriti na inicijativu građana. (detaljnije: *Evropska unija i civilno društvo*).

ISTORIJSKI OSVRT

Nakon potpisivanja Ugovora iz Mاستrihta (1992) Evropska unija je bila izložena kritikama zbog postojanja „demokratskog deficita” i otuđenosti od svojih građana. U pokušaju da se reši ovaj problem, Lisabonskim ugovorom iz 2007. godine učinjen je napor da se Evropska unija približi građanima, kao i da se omogući veći uticaj građana i njihovih udruženja na formulisanje i sprovođenje politika Unije. U tom pogledu posebno je značajno uvođenje prava na zakonodavnu inicijativu građana. Takođe, ojačana je uloga Evropskog parlamenta kao organa u kojem su građani neposredno predstavljeni, ali i nacionalnih parlamenata, koji su dobili značajnu ulogu u postupku donošenja propisa. Na kraju, Lisabonskim ugovorom obezbeđena je veća transparentnost procesa donošenja odluka i poboljšan pristup građana dokumentima od javnog značaja.

NADLEŽNOSTI EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Competences*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Čl. 4-5. Ugovora o EU i čl. 2-6. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Države članice Evropske unije, Organi Evropske unije, Spoljne aktivnosti Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://www.euintheus.org/who-we-are/how-the-eu-works/>

Evropska unija je osnovana kako bi ispunila određene ciljeve koje su države članice utvrdile osnivačkim ugovorima. U skladu sa tim, EU poseduje određene nadležnosti koje su joj države članice poverile. Prilikom utvrđivanja nadležnosti, Ugovor o funkcionisanju EU (čl. 2–6) primenjuje tehniku nabiranja, koja je karakteristična za federalne ustave. U skladu sa načelom poveravanja ovlašćenja, EU može da deluje samo u granicama nadležnosti koje su joj poverile države članice, a radi ostvarivanja ciljeva utvrđenih osnivačkim ugovorima. Nadležnosti koje osnivačkim ugovorima nisu predviđene i prenete na Evropsku uniju, države članice zadržavaju za sebe.

U oblastima koje su prenete u njenu nadležnost Evropska unija nema ista ovlašćenja. Da bi se izbegle eventualne nedoumice i sporovi između EU i država članica, u Ugovoru o funkcionisanju Evropske unije precizno se određuje podela nadležnosti između Evropske unije i njenih država članica, a te nadležnosti se dele na tri osnovne kategorije:

1. isključiva nadležnost(EU),
2. podeljena nadležnost (između EU i država članica),
3. dopunska nadležnost (Unija u određenim oblastima preuzima mere kojima podržava, koordinira ili dopunjava delovanje država članica, a ne preuzima njihove nadležnosti u tim oblastima).

U oblastima u kojima EU ima isključivu nadležnost, samo ona može delovati kao zakonodavac i donositi pravno obavezujuće propise. Države članice mogu u tim oblastima delovati samo ukoliko ih na to izričito ovlasti EU ili ako je to potrebno radi primene propisa Evropske unije. Unija ima isključivu nadležnost u sledećim oblastima:

- carinska unija,
- utvrđivanje pravila konkurencije neophodnih za funkcionisanje unutrašnjeg tržišta,
- monetarna politika za države članice čija je valuta evro,
- očuvanje bioloških resursa mora u okviru zajedničke politike u oblasti ribarstva,
- zajednička trgovinska politika.

NAČELO FLEKSIBILNOSTI

Načelo poveravanja ovlašćenja je podložno specifičnom korektivnom mehanizmu čija je svrha da uskladi ciljeve EU sa njenim nadležnostima. U pojedinim situacijama se nadležnosti koje su države članice prenele na EU mogu pokazati kao nedovoljne za ispunjenje ciljeva pridviđenih osnivačkim ugovorima. U takvim slučajevima, organi Evropske unije mogu pribeci primeni „fleksibilne klauzule“, sadržane u članu 352. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije. Tom klauzulom je predviđeno da, u slučaju da se pokaže da je, u okviru politika EU, za ostvarivanje nekog od ciljeva iz osnivačkih ugovora potrebno delovanje Unije, a ugovori ne predviđaju odgovarajuća ovlašćenja u tom pogledu, Savet EU može jednoglasnom odlukom, na predlog Komisije i nakon dobijanja saglasnosti Evropskog parlamenta, doneti odgovarajuće mere. „Fleksibilna klauzula“ ne pruža neograničene mogućnosti za proširivanje ovlašćenja Unije. Ona se ne može koristiti za proširenje ovlašćenja Unije izvan opšteg okvira koji je postavljen osnivačkim ugovorima.

Unija ima isključivu nadležnost za zaključivanje međunarodnog sporazuma kada je njegovo zaključivanje predviđeno zakonodavnim aktom Evropske unije ili je neophodno za vršenje njenih unutrašnjih nadležnosti, ili kada zaključivanje sporazuma može uticati na zajednička pravila ili izmeniti oblast njihove primene.

U oblastima u kojima EU deli nadležnost sa državama članicama i EU i države članice mogu da deluju kao zakonodavci i donositi pravno obavezujuće akte. Međutim, ovlašćenja država članica su ograničena vršenjem ovlašćenja Unije. Države članice mogu delovati samo u meri u kojoj Unija nije iskoristila svoja ovlašćenja u datoj oblasti ili tamo gde je Evropska unija odlučila da odustane od vršenja svojih ovlašćenja. Unija i države članice imaju podeljenu nadležnost u sledećim oblastima:

- unutrašnje tržište,
- socijalna politika (u oblastima koje su definisane Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije),
- ekonomska, socijalna i teritorijalna kohezija,
- poljoprivreda i ribarstvo, sa izuzetkom očuvanja bioloških resursa mora,
- životna sredina,
- zaštita potrošača,
- transport,
- transevropske mreže,
- energetika,
- prostor slobode, bezbednosti i pravde,
- zajednička pitanja bezbednosti u oblasti javnog zdravlja (u oblastima koje su definisane Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije),
- istraživanje, tehnološki razvoj i istraživanje svemira,
- razvojna saradnja i humanitarna pomoć.

Države članice koordiniraju svoje ekonomske politike u okviru Evropske unije. Posebna pravila se primenjuju na države čija je valuta evro. Unija preduzima mere da bi obezbedila koordinaciju politika država članica u oblasti zapošljavanja i može preduzeti inicijative da bi se obezbedila koordinacija socijalnih politika država članica.

Evropska unija je nadležna da preduzima delovanje kojim podržava, koordinira ili upotpunjava delovanja država članica u sledećim oblastima:

- zaštita i poboljšanje zdravlja ljudi,
- industrija,
- kultura,
- turizam,
- obrazovanje, stručna obuka i sport,
- civilna zaštita,
- administrativna saradnja.

Ugovor o Evropskoj uniji (član 24) na poseban je način regulisao nadležnost Unije u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Ovlašćenja EU u ovoj oblasti obuhvataju sva pitanja spoljne politike i bezbednosti, uključujući progresivno kreiranje zajedničke odbrambene politike, što može dovesti do zajedničke odbrane. Države članice su obavezne da, u duhu lojalnosti i međusobne solidarnosti, aktivno i bezrezervno podržavaju zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku Unije, kao i da postupaju u skladu sa aktima Evropske unije.

Način na koji Unija vrši svoja ovlašćenja u oblastima koja su preneti u njenu nadležnost regulisan je načelima supsidijarnosti i proporcionalnosti.

Načelo proporcionalnosti se odnosi na sve kategorije ovlašćenja Unije. U skladu sa ovim načelom, mere koje preduzima Unija moraju po svojoj sadržini da ostanu u granicama onog što je neophodno da bi se postigli ciljevi predviđeni osnivačkim ugovorima. Dakle, pri izboru mera, EU neće ići izvan onoga što je neophodno za ispunjenje postavljenih ciljeva. Načelo nalaže da, kada su joj na raspolaganju različiti oblici delovanja, a njihov učinak je jednak, Evropska unija mora da se odluči za pristup koji ostavlja najveću slobodu državama članicama i pojedincima.

Prema načelu supsidijarnosti, u oblastima koje ne spadaju u njenu isključivu nadležnost, Unija deluje samo ako i u meri u kojoj države članice ne mogu na zadovoljavajući način ostvariti postavljene ciljeve bilo delovanjem na centralnom, bilo na regionalnom ili lokalnom nivou. Dakle, Evropska unija će delovati samo ako je to efikasnije i svrsishodnije nego da države članice deluju samostalno.

NADNACIONALNI KARAKTER MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA

(eng. *Supranationalism*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Koncepti

POVEZANI POJMOVI: Koncepti razvoja Evropske unije, Teorije integracije, Nadležnosti Evropske unije, Evropska unija, Ugovor iz Lisabona

INTERNET IZVOR: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuld=FTU_1.4.1.html

Nadnacionalnost podrazumeva prenošenje nadležnosti država članica na njihovu zajedničku organizaciju, čime je omogućeno donošenje odluka na političkim nivoima koji najbolje mogu ostvariti ciljeve te organizacije (detaljnije: *Teorije integracije*, *Nadležnosti Evropske unije*). Da bi jedna organizacija bila nadnacionalna, ona u sebi mora istovremeno sadržati sledeće elemente:

- organizacija ima organe u čiji sastav ulaze lica izabrana u ličnom svojstvu, rade isključivo u njenom interesu, odnosno ne predstavljaju države članice iz kojih dolaze, niti države članice mogu da utiču na njihov rad;
- pravni akti organizacije obavezuju, kako države članice koje su glasale za njihovo usvajanje, tako i one koje su glasale protiv;
- odluke organizacije direktno obavezuju fizička i pravna lica u državama članicama, čak i bez donošenja akta države članice za primenu tih odluka;
- postojanje sudskog organa čija je nadležnost obavezna i čije su odluke obavezujuće i konačne.

Evropska unija funkcioniše na osnovu kombinacije nadnacionalnih metoda i metoda međuvladine saradnje (detaljnije: *Teorije integracije*). Ugovorom iz Lisabona su definisani ciljevi Evropske unije (detaljnije: *Ugovor iz Lisabona*). Ostvarivanje postavljenih ciljeva je omogućeno preduzimanjem mera u okviru nadležnosti koje su države članice prenele na Uniju. Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije utvrđene su nadležnosti Unije i način njihovog sprovođenja (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*). Sud pravde obezbeđuje da Unija i njeni organi deluju u okviru svoje nadležnosti.

Kombinacija nadnacionalnih i metoda međuvladine saradnje se odražava i kroz institucionalni okvir EU. Evropski parlament čine predstavnici građana EU koji su izabrani na opštim i neposrednim izborima. Države članice su predstavljene u Evropskom savetu i Savetu EU. Međutim, i ova dva organa sadrže elemente nadnacionalnosti s obzirom na to da se odluke u njima uglavnom donose kvalifikovanom većinom. Drugim rečima, iako države glasaju protiv, u obavezi su da sprovode odluke na svojoj teritoriji. Evropska komisija, Sud pravde, Evropska centralna banka i Revizorski sud su organi nadnacionalnog karaktera, jer u njihov sastav ulaze lica izabrana u ličnom svojstvu, deluju nezavisno i isključivo u interesu Unije.

NATO – ORGANIZACIJA SEVERNOATLANTSKOG UGOVORA

(eng. *North Atlantic Treaty Organisation – NATO*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Ugovor o Severnoatlantskom savezu iz 1949. godine

POVEZANI POJMOVI: Zajednička bezbednosna i odbrambena politika

INTERNET IZVOR: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html>

Organizacija Severnoatlantskog ugovora (NATO) međunarodna je organizacija vojno-političke prirode. Osnovana je 4. aprila 1949. potpisivanjem Severnoatlantskog ugovora (Vašingtonskog ugovora) između dvanaest država tadašnjeg zapadnog bloka. Severnoatlantski ugovor predstavlja osnovu saveza država članica i međunarodnog je karaktera.

Cilj NATO-a je da štiti slobodu i sigurnost svojih članova političkim i vojnim sredstvima. Politička sredstva podrazumevaju promovisanje demokratskih vrednosti i podsticanje konsultacija i saradnje u oblasti odbrane i bezbednosti sa ciljem izgradnje poverenja i, na duže staze, sprečavanja sukoba. U pogledu vojnih sredstava, NATO je okrenut mirnom rešavanju sporova. Međutim, ako diplomatski naponi ne daju rešenja, on ima vojne sposobnosti da preduzme operacije za upravljanje krizom. Članom 5 Vašingtonskog ugovora utvrđeno je načelo kolektivne odbrane – ili pod mandatom Organizacije ujedinjenih nacija, ili samostalno ili u saradnji sa drugim državama i međunarodnim organizacijama. Ključna odredba u ugovoru glasi: „Stranke su saglasne da će se oružani napad na jednu ili više njih u Evropi ili u Severnoj Americi smatrati napadom na sve njih.” NATO kao savez između zemalja Evrope i Severne Amerike pruža jedinstvenu vezu između ova dva kontinenta u oblasti odbrane i bezbednosti.

Strateški koncepti obuhvataju osnovne zadatke i načela, vrednosti i evoluciju zaštite okruženja, kao i strateške ciljeve NATO-a za narednu deceniju. Strateški koncept 2010. definiše osnovne zadatke NATO-a, kao što su: kolektivna odbrana, rešavanje kriza i kooperativna bezbednost.

STRUKTURA

Osnovu strukture NATO-a čine države članice. Svaka država članica ima stalnu delegaciju u političkom sedištu NATO-a u Briselu. Na čelu delegacije se nalazi stalni predstavnik, koji predstavlja svoju vladu. Savet NATO-a je glavno političko telo za donošenje odluka. Čine ga predstavnici država članica na ambadorskom ili ministarskom nivou. Parlamentarna skupština NATO-a određuje široke strateške ciljeve ove organizacije. Sastavljena je od delegacija nacionalnih parlamenata država članica. Generalni sekretar predstavlja najvišu civilnu funkciju u NATO-u. Vojnu strukturu NATO-a čine Vojni komitet (čine ga vojni predstavnici u delegacijama pri NATO-u) i NATO komandna struktura, na čijem se čelu nalazi Vrhovni saveznički komandant u Evropi.

ODNOSI SA EU

NATO i EU saraduju u pitanjima od zajedničkog interesa, u upravljanju krizama, razvoju sposobnosti i političkih konsultacija. Evropska unija je jedinstven i suštinski partner za NATO. Ove dve organizacije dele većinu članova i imaju zajedničke vrednosti.

Deklaracija NATO-a i Evropske unije o evropskoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici iz 2002. godine definisala je politička načela strateškog partnerstva: poštovanje interesa država članica NATO-a i Evropske unije, poštovanje načela Povelje Organizacije ujedinjenih nacija i koherentan, transparentan i međusobno dopunjujući razvoj vojnih sposobnosti koje su zajedničke za ove dve organizacije.

Ugovor iz Lisabona (2007) posvećuje posebnu pažnju odnosima Unije i NATO-a u okviru zajedničke bezbednosne i odbrambene politike. Predviđeno je da politike Evropske unije neće dovoditi u pitanje poseban karakter bezbednosne i odbrambene politike pojedinih država članica i da će poštovati obaveze koje one imaju na osnovu Severnoatlantskog ugovora, kao i da će biti kompatibilne sa zajedničkom bezbednosnom i odbrambenom politikom utvrđenom unutar tog okvira.

Strateški koncept NATO-a iz 2010. godine jasno ističe da aktivnosti Unije doprinose ukupnoj bezbednosti evroatlantskog područja. Ovaj dokument je utvrdio potrebu za procenom novih bezbednosnih izazova, što je dovelo do nove oblasti saradnje sa Unijom, uključujući i pitanja energetske bezbednosti i odbrane od pretnji u sajber prostoru.

U novije vreme, NATO i Evropska unija se konsultuju o daljim koracima za unapređenje saradnje, uključujući i borbu protiv hibridnih pretnji, izgradnju daljeg kapaciteta odbrane, povećanje pomorske bezbednosti i spremnost za dalje zajedničko delovanje. Upravo ove teme su bile predmet zajedničke deklaracije predsednika Evropskog saveta, predsednika Evropske komisije i generalnog sekretara NATO-a iz 2016. godine. U svetlu aktuelnih međunarodnih događaja u deklaraciji je konstatovana hitna potreba za: jačanjem sposobnosti za suprostavljanje hibridnim pretnjama; proširivanjem operativne saradnje na moru i u vezi sa migracijama; većom koordinacijom u pogledu sajber bezbednosti i odbrane; razvoju koherentne, komplementarne i interoperabilne odbrambene sposobnosti država članica EU i NATO; unapređenju odbrambene industrije i veće saradnje u istraživanju u oblasti vojne industrije. Osim toga, istaknuta je potreba za izgradnjom vojne i bezbednosne sposobnosti i podsticanjem otpornosti partnerskih zemalja na istoku i jugu kroz posebne projekte.

NATO I SRBIJA

Partnerstvo za mir je pokrenuto 1994. godine na inicijativu NATO-a i predstavlja bilateralnu saradnju između NATO-a i pojedinačnih država s ciljem razvijanja stabilnosti i bezbednosti u Evropi i svetu. Program je poseban za svaku državu učesnicu. Učešće Republike Srbije u programu Partnerstvo za mir doprinosi stabilnosti i jačanju poverenja na Balkanu i širem evroatlantskom prostoru. Tokom 2011. godine zaključeno je pokretanje procedure za izradu Individualnog akcionog plana partnerstva (*IPAP*) između Republike Srbije i NATO-a, koji odražava politiku i reformske ciljeve Republike Srbije, u kombinaciji sa kolektivnim preporukama NATO-a.

NOMENKLATURA TERITORIJALNIH STATISTIČKIH JEDINICA

(eng. *Nomenclature of Territorial Units for Statistics – NUTS*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Uredba Evropskog parlamenta i Saveta br. 1059/2003 od 26. maja 2003. godine

POVEZANI POJMOVI: Programi Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/regional_policy/en, <http://ec.europa.eu/eurostat/en>

Nomenklatura teritorijalnih statističkih jedinica (*NUTS*) uvedena je u svrhe statističke podele teritorije Evropske unije kako bi se na nivou EU obezbedili uporedivi podaci koji bi poslužili kao osnova za vođenje politike regionalnog i ekonomskog razvoja. Kako bi politika bila pravilno definisana, bilo je potrebno doći do uporedivih podataka, što je vrlo zahtevan zadatak s obzirom na različite karakteristike država članica EU i činjenicu da najveća država, Nemačka, ima 81 milion stanovnika, a najmanja, Malta, 420 hiljada stanovnika. Skraćenica *NUTS* potiče od francuskog naziva *Nomenclature des Unités territoriales statistiques*.

Ciljevi uvođenja *NUTS*-a su:

- usklađivanje standarda u prikupljanju podataka o ekonomskoj situaciji po regionima,
- obezbeđivanje uporedivosti prikupljenih podataka,
- obezbeđivanje analize i poređenja socio-ekonomske situacije po regionima prema harmonizovanim podacima,
- aktivnosti poput operacija Evropskog fonda za regionalni razvoj mogu biti posebno usmerene na pomoć nerazvijenim i zaostalim regionima, koji su prema *NUTS* nomenklaturi označeni kao region *NUTS 2*.

Ova nomenklatura deli teritoriju država članica u skladu sa sledeća tri načela:

1. Klasifikacija obuhvata tri hijerarhijski postavljena nivoa statističkih regiona, pri čemu je cela teritorija svake države statistički podeljena na regione nivoa *NUTS 1*, *NUTS 2* i *NUTS 3*,
2. *NUTS* određuje minimalne i maksimalne standarde broja stanovnika koji žive u regionu kako bi se odredilo kojem nivou klasifikacije *NUTS* taj region pripada:
 - *NUTS 1* – od 3 do 7 miliona stanovnika (glavni socio-ekonomski region),
 - *NUTS 2* – od 800 hiljada do 3 miliona stanovnika (osnovni region za primenu politike regionalnog razvoja) i
 - *NUTS 3* – od 150 do 800 hiljada stanovnika (manji region služe za utvrđivanje specifičnih razvojnih potreba).
3. Klasifikacija se vrši prema postojećoj administrativno-političkoj organizaciji svake države, tamo gde ona postoji. Postojeća podela predstavlja prvi kriterijum za organizaciju. Gde ne postoji odgovarajuća podela u državi, statistička podela se radi prema načelima utvrđenim u pravilima EU, a to znači da će postojeće jedinice biti udruživane u veće, pri čemu se vodi računa o geografskim, socio-ekonomskim, istorijskim i kulturnim okolnostima koje postoje na terenu.

Prema *NUTS*-u teritorija EU je podeljena na 98 regiona na nivou *NUTS 1*, 276 regiona na nivou *NUTS 2* i 1342 regiona na nivou *NUTS 3*.

OBRAZOVNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Education Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 165–166. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Programi Evropske unije, Politika Evropske unije za mlade, Celoživotno učenje, Otvoreni metod koordinacije

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/education/index_en.htm

U oblasti obrazovanja EU deluje radi poboljšanja kvaliteta života njenih građana, konkurentnosti radne snage na globalnom nivou i borbe sa zajedničkim problemima u obrazovnim sistemima država članica. Nadležnost u oblasti obrazovanja i stručnog usavršavanja pripada državama članicama, dok se na nivou EU primenjuje otvoreni metod koordinacije (detaljnije: *Otvoreni metod koordinacije*). U skladu sa tim, nadležnosti EU obuhvataju pružanje podrške, koordinaciju ili dopunjavanje delovanja država članica sa posebnim naglaskom na razvoju evropske dimenzije u obrazovanju, razmenu iskustava i povećanje mobilnosti studenata i nastavnog osoblja u okviru obrazovnih sistema i obrazovnih ustanova. S Lisabonskim ugovorom veća pažnja je usmerena na stručno obrazovanje, podršku programima prekvalifikacije i dokvalifikacije, kao i saradnji sa kompanijama. Takođe, dodata je nova dimenzija obrazovanju – sport. Cilj usaglašavanja obrazovnih politika i zajedničkog delovanja država članica je stvaranje konkurentne radne snage koja će moći da izdrži pritisak globalnog tržišta kroz proizvodnju kvalitetnih i inovativnih dobara i usluga.

Savet EU je 2012. godine uputio preporuku (2012/C 398/01) državama članicama o priznavanju neformalnog i informalnog obrazovanja (eng. *Council Recommendation on the Validation of Non-formal and Informal Learning*) stečenog kroz volonterski rad i postignuća mladih aktivnih u civilnom sektoru.

Neformalno obrazovanje – obrazovanje stečeno kroz različite oblike volonterskog rada, kurseve, obuke koji ne moraju rezultirati određenim sertifikatom.

Informalno obrazovanje – doživotni proces učenja kroz svakodnevna iskustva pojedinaca iz svoje okoline.

Za sprovođenje ove politike, nadležan je Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (eng. *Directorate General for Education and Culture*), koji, u skladu sa Strategijom EU u oblasti obrazovanja i obuke (eng. *Education and Training 2020 Strategy*), koordinira države članice, pruža im podršku u razvoju obrazovnih politika i upravlja različitim inicijativama koje su usmerene na obrazovanje, sport, kulturu i jezike. Najznačajnije inicijative i programi do 2020. godine u oblasti obrazovanja i stručnog usavršavanja su: *Erazmus+*, *Mladi u pokretu* (eng. *Youth on the Move*), *Inicijativa za otvaranje obrazovanja* (eng. *The Opening up Education initiative*), *Inicijativa za redefinisane obrazovanja* (eng. *the Rethinking Education Initiative*).

KOPENHAGENSKI PROCES (eng. *Copenhagen Process*)

Proces unapređene saradnje u oblasti stručnog obrazovanja je pokrenut 2002. godine usvajanjem Deklaracije iz Kopenhagena (*Deklaracija evropskih ministara za stručno obrazovanje i obuku i Evropske komisije, okupljenih u Kopenhagenu 29. i 30. novembra 2002. godine usmerena na unapređenje evropske saradnje u oblasti stručnog obrazovanja i obuke*), kojom se ukazuje na značaj zajedničkog delovanja država članica s ciljem reforme stručnog obrazovanja u pravcu privlačnijih, inkluzivnijih, karijerno usmerenih i fleksibilnih programa. Proces obuhvata samu reformu nacionalnih sistema stručnog obrazovanja kroz zajedničke ciljeve na nivou Unije, ali i razvoj evropskih okvira za poboljšanje mobilnosti, kvaliteta i privlačnosti stručnog obrazovanja u okviru koncepta doživotnog učenja.

BOLONJSKI PROCES (eng. *Bologna Process*)

Bolonjski proces je pokrenut 1999. godine usvajanjem zajedničke deklaracije ministara obrazovanja država članica Unije s ciljem stvaranja evropskog sistema visokoškolskog obrazovanja koji se zasniva na jednakim standardima i mobilnosti nastavnog osoblja i studenata. Glavna karakteristika ovog procesa je njegova otvorenost za sve zainteresovane države i trenutno u njemu učestvuje 48 zemalja, uključujući sve države Evrope. Na institucionalnom nivou, svake dve ili tri godine se održavaju konferencije ministara obrazovanja, dok se na polugodišnjem nivou sastaju članovi Grupe za praćenje Bolonjskog procesa (eng. *Bologna Follow-up Group*), koju, pored predstavnika zemalja učesnica i Evropske komisije, čine i predstavnici međunarodnih organizacija (Savet Evrope, Unesco i dr.). Na ministarskoj konferenciji u Budimpešti i Beču 2010. godine potpisana je deklaracija kojom je upostavljen evropski prostor visokoškolskog obrazovanja (eng. *Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area*).

Osnovne komponente Bolonjskog procesa su:

- sistem visokoškolskog obrazovanja koji se sastoji iz 3 ciklusa (osnovne, master i doktorske studije),
- međusobno priznavanje veština i kvalifikacija – kroz evropski okvir kvalifikacija (detaljnije: *Evropski okvir kvalifikacija*), priznavanje neformalnog i informalnog obrazovanja, evropski obrazac biografije (eng. *Europass*) i evropski sistem prenosa i akumulacije bodova (ESPB),
- garancija kvaliteta visokoškolskih ustanova.

Važna odrednica obrazovne politike je koncept celoživotnog učenja (detaljnije: *Celoživotno učenje*), koji, pored formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja, uključuje i inovativnije i kreativnije oblike učenja koji mogu trajati celog života:

- obrazovanje i vaspitanje od ranog detinjstva (eng. *Early Childhood Education and Care*), koji obuhvata razvijanje saradnje država članica u pogledu usaglašavanja politika za decu do predškolskog uzrasta; načelo obrazovanja od rođenja predstavlja integralni deo obrazovnog sistema kao prvog koraka u procesu celoživotnog učenja, sa posebnim naglaskom na socijalnom uključivanju dece iz ugroženih sredina;
- Obrazovanje odraslih (eng. *Adult Learning*) kroz pružanje podrške niskoobrazovanim i starijim radnicima u prilagođavanju novim zahtevima tržišta rada sa posebnim naglaskom na programima dokvalifikacije i prekvalifikacije nezaposlenih.

ODRŽIVI RAST

(eng. Sustainable Growth)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Politika Evropske unije u oblasti životne sredine, Energetska unija

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/sustainable-growth/index_hr.htm

Održivi rast u Evropskoj uniji podrazumeva usmerenost na razvoj koji se zasniva na konkurentnosti privrede i proizvodnji koja se efikasnije odnosi prema resursima. Konkretno, održivi rast znači:

- razvoj konkurentnije privrede zasnovane na niskoj emisiji ugljenika, orijentisane na efikasan i održiv odnos prema resursima,
- zaštitu životne sredine, smanjenje emisija i zaštitu biodiverziteta,
- upotrebu liderstva Evropske unije u razvoju novih zelenih tehnologija i proizvodnih procesa,

- predstavljanje efikasnih pametnih strujnih mreža,
- uspostavljanje evropskih mreža obima (eng. *Scale Networks*) kako bi preduzeća (posebno mala) povećala konkurentnost,
- unapređenje poslovne klime, posebno za mala i srednja preduzeća,
- podršku potrošačima da donose odluke zasnovane na informacijama.

Održivi rast je samo jedan od prioriteta Strategije *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*). U tom pogledu, Strategija definiše sledeće klimatsko-energetske ciljeve:

- smanjenja emisije gasova sa efektom staklene bašte za 20% u odnosu na 1990. godinu (ili čak za 30% ako dozvole uslovi),
- povećanje udela obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji za 20%, i
- povećanje energetske efikasnosti za 20%.

EU podstiče održivi rast kroz dve vodeće inicijative:

1. Resursno efikasna Evropa – stimuliše prelaz na resursno efikasnu ekonomiju sa niskim udelom ugljenika, uz veći stepen korišćenja obnovljivih izvora energije, modernizaciju transportnog sektora, povećanje konkurentnosti i energetske bezbednost.
2. Industrijska politika za eru globalizacije – poboljšava poslovno okruženje, posebno za mala i srednja preduzeća, i podržava razvoj jake i održive industrijske baze konkurentne na globalnom nivou.

OEBS – ORGANIZACIJA ZA EVROPSKU BEZBEDNOST I SARADNJU

(eng. *Organisation for Security and Co-operation in Europe – OSCE*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Završni akt iz Helsinkija (1975), Povelja za novu Evropu (1990), Povelja o evropskoj bezbednosti (1999)

POVEZANI POJMOVI: Spoljne aktivnosti Evropske unije, Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika

INTERNET IZVOR: <http://www.osce.org>

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) međuvladina je organizacija koja se bavi pitanjima bezbednosti kroz saradnju svih država članica u političko-vojnim, ekonomskim i ekološkim aspektima i oblasti ljudskih prava. Glavni ciljevi su upravljanje u kriznim situacijama, uspostavljanje sistema ranog upozorenja i sprečavanje sukoba, kao i postkonfliktna obnova. Članstvo OEBS-a čini 57 država iz Evrope, Severne Amerike, srednje Azije i sa južnog Kavkaza.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Samit predstavlja najviši sastanak predsednika država ili predsednika vlada država članica OEBS-a, i na njemu se donose glavne odluke, postavljaju prioritete i smernice za dalji rad. Između samita glavni organ za donošenje odluka, kao i glavno upravljačko telo jeste Ministarski savet, koji je sastavljen od ministara spoljnih poslova država članica. Pored njega, donosioci odluka su još i Stalni savet, koji čine predstavnici svih država članica i koji na sastancima u Beču vodi političke dijaloge, kao i Forum za saradnju o bezbednosti, koji se jednom nedeljno sastaje i donosi odluke o vojnim pitanjima. Sve odluke se donose konsenzusom. Svake godine se menja država koja predsedava organizaciji, pri čemu ministar spoljnih poslova te države predstavlja predsedavajućeg. Kako bi se održao kontinuitet u radu, Trojka predstavlja organ koji funkcioniše kroz saradnju prethodnog, sadašnjeg i budućeg predsedavajućeg OEBS-a. Usvajanje odluka i preporuka sprovodi Parlamentarna skupština, koja broji 323 člana iz svih država članica.

OEBS I SRBIJA

Beograd je dva puta bio domaćin sastanaka KEBS-a, odnosno OEBS-a. Prvi put 1977. godine, a drugi put u decembru 2015, kada je u Beogradu održan sastanak ministarskog saveta OEBS-a. Na samitu u Helsinkiju 1975. godine predsedavajući je bio Josip Broz Tito.

Misija OEBS u Srbiji ima mandat da pruža pomoć organima vlasti i civilnom društvu u svrhu demokratskog razvoja i zaštite ljudskih prava, uključujući i prava nacionalnih manjina. Misija pruža pomoć i podršku prilikom primene zakona iz ovih oblasti, nadgleda funkcionisanje demokratskih institucija i procesa, pruža pomoć prilikom rekonstrukcije institucija za sprovođenje zakona i pravosuđa i obuke njihovih predstavnika. Takođe, pomaže u rešavanju pitanja iz medijske sfere. Misija podržava povratak izbeglica i interno raseljenih lica u njihove domove širom Srbije.

Izvršni organ organizacije je Generalni sekretarijat. Generalnog sekretara bira Ministarski savet na period od tri godine. Njegova glavna funkcija je rukovođenje Sekretarijatom u Beču, pod nadležnošću predsedavajućeg OEBS-a. Operacije na terenu (misije), kao instrument delovanja organizacije, se pokreću na poziv države domaćina, a njihovi mandati se dogovaraju konsenzusom zemalja članica. Najveći broj misija je izvršen na teritoriji istočne i jugoistočne Evrope, južnog Kavkaza i u srednjoj Aziji. Pored Sekretarijata i misija, OEBS ima i kancelariju koja promovise demokratske institucije i ljudska prava u Varšavi, predstavnika za slobodu medija u Beču i visokog komesara za nacionalne manjine u Hagu.

NADLEŽNOSTI

Postoje četiri dimenzije nadležnosti OEBS-a:

1. političko-vojna dimenzija podrazumeva borbu protiv terorizma, kontrolu naoružanja, prevenciju i rešavanje sukoba, policijske operacije, kontrolu granica i reformu i saradnju u sektoru bezbednosti;
2. ekonomska i ekološka dimenzija podrazumevaju saradnju OEBS-a u ekonomskim aktivnostima država kao što su borba protiv korupcije, finansiranje terorista, kao i pospešivanje ekoloških projekata i stvaranje demokratskih institucija;
3. ljudska dimenzija podrazumeva pospešivanje vladavine prava, ravnopravnosti polova, ljudskih i manjinskih prava, slobode medija, tolerancije i nediskriminacije, kao i izbora i prava Roma.
4. Dodatne nadležnosti OEBS ima u borbi protiv trgovine ljudima, pospešivanju dostupnosti obrazovanja i demokratizaciji.

Organizacija nema svoj osnivački ugovor u formi pravnog akta, što znači da odluke koje se donose u organizaciji nisu pravno obavezujuće. Takođe, nema ni pravni status, tj. pravo da potpisuje međunarodne ugovore i poseduje odgovarajuće privilegije i imunitete.

OEBS I EVROPSKA UNIJA

Članom 220. Ugovora o funkcionisanju EU predviđeno je da će Unija uspostaviti odgovarajuće oblike saradnje sa OEBS-om. Ta saradnja podrazumeva i zaključivanje međunarodnih sporazuma. Saradnja sa OEBS-om je u nadležnosti visokog predstavnika EU za spoljne poslove i bezbednosnu politiku.

Delegacija Evropske unije u Beču predstavlja EU pri OEBS-u, gde predstavnik ove delegacije govori u ime svih 28 država članica EU. Unija takođe održava bliske odnose sa misijama OEBS-a i autonomnim institucijama poput Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava. Na osnovu Strateškog okvira Evropske unije i Akcionog plana za ljudska prava i demokratiju, Unija traži ispunjavanje svih obaveza OEBS-a u okvirima ljudske dimenzije. To je tema sastanaka koji se odnose na sprovođenje ljudske dimenzije (eng. *Human Dimension Implementation Meeting*) na godišnjem nivou, na kojima su, pored država članica OEBS-a, prisutni i partneri za saradnju, civilno društvo, misije i međunarodne organizacije.

ISTORIJSKI OSVRT

Preteča OEBS-a je bila Konferencija za bezbednost i saradnju u Evropi – KEBS (1973–1975), koja je služila kao multilateralni forum za pregovaranje između Istočnog i Zapadnog bloka, u vreme Hladnog rata. Završni akt iz Helsinkija usvojen je 1975. godine, a sadržao je obaveze o političko-vojnim, ekonomskim, ekološkim aspektima i ljudskim pravima, kao i deset tačaka (eng. *Decalogue*) u vezi sa ponašanjem država prema svojim građanima i ostalim državama. Na Pariskom samitu 1990. usvojena je Povelja za novu Evropu (eng. *Charter of Paris for a New Europe*), s kojom dolazi do stvaranja stalnih organa i poboljšavanja operativnih sposobnosti. Na Samitu u Budimpešti 1994. godine ime je promenjeno iz KEBS u OEBS.

OECD – ORGANIZACIJA ZA EKONOMSKU SARADNJU I RAZVOJ

(eng. *Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Pariska konvencija iz 1960. godine

POVEZANI POJMOVI: Spoljne aktivnosti Evropske unije, Ekonomska i monetarna unija

INTERNET IZVOR: <http://www.oecd.org>

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (*OECD*) međunarodna je ekonomska organizacija koja, kroz širok spektar informacija i aktivnosti, traži rešenja za zajedničke probleme država članica u oblastima ekonomije, ekologije i socijalnih pitanja, uz veliku posvećenost demokratiji i tržišnoj ekonomiji. Glavni cilj organizacije je promovisanje politike kojom će se:

- dostići najviši stepen održivosti ekonomskog rasta i zapošljavanja, kao i životnog standarda u državama članicama,
- doprineti razvoju svetske ekonomije uz očuvanje finansijske stabilnosti,
- pomagati ekonomski napredak u članicama i nečlanicama u procesu njihovog privrednog razvoja,
- doprineti širenju svetske trgovine na multilateralnom nivou, u skladu sa međunarodnim pravom.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Glavni organ odlučivanja je Savet. On je sastavljen od predstavnika država članica *OECD*-a i Evropske komisije. Iako je predstavljena u Savetu, Evropska komisija nema pravo glasa i formalno ne učestvuje u usvajanju odluka. Savet se sastaje jednom godišnje na sednicama stalnih predstavnika (ambasadori država članica), kojima predsedava generalni sekretar organizacije, a odluke se donose konsenzusom. Pored odluka koje su pravno obavezujuće za sve članice, Savet donosi i preporuke koje imaju oblik savetodavnog mišljenja.

Članice: Australija, Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Grčka, Holandija, Irska, Island, Italija, Izrael, Japan, Južna Koreja, Kanada, Luksemburg, Mađarska, Meksiko, Nemačka, Novi Zeland, Norveška, Poljska, Portugalija, Sjedinjene Američke Države, Slovačka, Slovenija, Turska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Češka, Čile, Švajcarska, Švedska, Španija

Savet se sastaje i na ministarskom nivou, gde se raspravljaju glavni problemi i postavljaju prioriteti organizacije. Funkciju izvršnog organa obavlja Sekretarijat, koji čine glavni sekretar (bira ga Savet) i jedan ili više njegovih zamenika. Komiteti, u kojima se sastaju predstavnici država članica i država posmatrača, predstavljaju specijalizovane grupe čiji je cilj unapređenje ideja i razmatranje napretka u oblastima ekonomije, trgovine, zapošljavanja, obrazovanja ili finansijskih tržišta.

Pored država članica (34) i nečlanica, *OECD* saraduje i sa međunarodnim organizacijama i institucijama, kao i civilnim sektorom (nevladine organizacije, ekspertske organizacije i institucije).

OECD I SRBIJA

Bivša SFRJ je imala status specijalnog posmatrača unutar *OECD*-a, koji je okončan raspadom države 1992. godine.

SIGMA I SRBIJA

Tim Sigmme radi sa Ministarstvom državne uprave i lokalne samouprave na novom Zakonu o opštem upravnom postupku, a sa Ministarstvom finansija na izradi novog programa reforme upravljanja javnim finansijama.

OECD I EU

Članom 220. Ugovora o funkcionisanju EU predviđeno je da Evropska unija uspostavi odgovarajuće oblike saradnje sa *OECD*-om. Ta saradnja podrazumeva i zaključivanje međunarodnih sporazuma. Saradnja sa *OECD*-om je u nadležnosti visokog predstavnika za spoljne poslove i bezbednosnu politiku.

SIGMA (eng. *Support for Improvement in Governance and Managing*) predstavlja zajedničku inicijativu EU i OECD-a čiji je cilj promovisanje i jačanje sistema javnog upravljanja i kapaciteta zaposlenih u vladama država koje treba da postanu članice EU i država učesnica evropske politike susjedstva. Ova inicijativa pruža pomoć državama u tranziciji da se približe uspostavljanju slobodne tržišne ekonomije, vladavini prava i demokratiji i na taj način pokažu spremnost za ulazak u EU, kao i za saradnju sa EU u oblasti slobodnog kretanja i trgovine. Tim eksperata radi sa ministarstvima država, parlamentom, državnim agencijama i nezavisnim organima poput ombudsmana.

ISTORIJSKI OSVRT

Preteča OECD-a bila je Organizacija za evropsku ekonomsku saradnju – OEES (eng. *Organisation for European Economic Co-operation – OEEC*). Sa 18 članica, nastala je 1948. godine kao deo Maršalovog plana, sa ciljem šire saradnje država u obnovi posleratne Evrope. S Konvencijom u Parizu 1960. godine, sa povećanjem broja država članica, kao i oblastima saradnje između njih, OEES menja ime u „Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj”.

OLAF – EVROPSKI BIRO ZA BORBU PROTIV PREVARA

(eng. *European Anti-Fraud Office – OLAF*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 325. Ugovora o funkcionisanju EU, Odluka Komisije br. 1999/352

POVEZANI POJMOVI: Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Programi Evropske unije

INTERNET IZVOR: https://ec.europa.eu/anti-fraud/home_en

Evropski biro za borbu protiv prevara, poznatiji kao *OLAF*, nezavisno je telo u okviru Evropske komisije koje se bavi sprečavanjem prevara i borbom protiv prevara. Iako nezavistan u svom radu, Biro je deo Evropske komisije i vezan je za Generalni direktorat nadležan za budžet. Naziv *OLAF* predstavlja akronim od njegovog naziva na francuskom jeziku – *Office de Lutte Anti-Fraude*. Razlog osnivanja Biroa jeste obezbeđivanje kontrole zakonitosti trošenja sredstava iz budžeta Evropske unije. Osnovan je 1999. godine Odlukom Evropske komisije o osnivanju Evropskog biroa za borbu protiv prevara (Odluka Komisije br. 1999/352).

Ciljevi Biroa su sledeći:

- zaštita finansijskih interesa Evropske unije putem istraživanja prevara, korupcije i drugih nezakonitih aktivnosti,
- otkrivanje i istraživanje ozbiljnih sumnji u vezi sa zanemarivanjem profesionalnih obaveza funkcionera i zaposlenih u institucijama EU, što može da dovede do disciplinskih ili krivičnih postupaka i sankcija,
- pomaganje institucijama Evropske unije, a pre svega Evropskoj komisiji, u razvoju i sprovođenju politike borbe protiv korupcije i primeni relevantnih propisa.

U svom radu Biro ima budžetsku i administrativnu nezavisnost, što obezbeđuje i njegovu operativnu nezavisnost. Biro je ovlašćen da:

- vodi internu istragu unutar institucija EU,
- vodi istragu izvan institucija EU u slučajevima trošenja sredstava EU, u saradnji sa organima država članica ili država nečlanica; predmet istrage mogu biti pravna i fizička lica koja su bila uključena u trošenje sredstava EU.

Biro prikuplja informacije iz najrazličitijih izvora, a najčešće od onih koji su unutar institucija EU, kao i država članica zaduženi za kontrolu fondova EU i upravljanje fondovima EU. Biroom upravlja generalni direktor, kog postavlja Evropska komisija, nakon konsultacija sa Evropskim parlamentom i Savetom, na period od sedam godina, bez mogućnosti produženja mandata. Prema podacima iz 2012. godine, Biro je imao 435 zaposlenih i godišnji budžet od 57,4 miliona evra.

ISTORIJSKI OSVRT

Godine 1988. osnovana je Jedinica za koordinaciju borbe protiv prevara – *Anti-Fraud Coordination Unit (UCLAF)*, u okviru Generalnog sekretarijata Evropske komisije. Osnovni zadatak jedinice je bila koordinacija tela država članica zaduženih za borbu protiv prevara. Godine 1995. Jedinica dobija ovlašćenja za sprovođenje samostalnih istraga. Nakon što je Evropska komisija, koju je predvodio Žak Santer, podnela kolektivnu ostavku zbog sumnji u korupciju, Jedinica je 1999. prerasla u Biro za borbu protiv prevara, sa znatno širim ovlašćenjima.

OPOREZIVANJE U EVROPSKOJ UNIJI

(eng. *Taxation in the European Union*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 110–113. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Porez na dodatu vrednost

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/>

Cilj poreske politike EU je koordinacija poreskih sistema država članica EU radi izbegavanja nacionalnih poreskih mera koje bi mogle da ometaju funkcionisanje unutrašnjeg tržišta EU.

Prema članu 110. Ugovora o funkcionisanju EU, izričito je zabranjen svaki oblik fiskalne diskriminacije koji bi dodatno robu iz drugih država članica činio skupljom u odnosu na domaće proizvode. Naročito je zabranjeno nametanje direktnih ili indirektnih poreza koji bi bili viši u odnosu na poreze na domaću robu. Osim toga, na robu iz drugih država članica države članice ne mogu nametati poreze koji pružaju indirektnu zaštitu drugim proizvodima. Takođe je zabranjeno davati poreske olakšice koje bi pogodovale domaćim proizvodima. S tim u vezi predviđeno je da, u slučaju da se roba izvozi u drugu državu članicu, povraćaj poreza ne može da prelazi utvrđeni iznos poreza, bilo da se radi o direktnom ili indirektnom porezu.

Poreska politika u Evropskoj uniji sastoji se iz dva dela: direktnog oporezivanja i indirektnog oporezivanja.

Za direktno oporezivanje nadležne su države članice EU. U oblasti direktnog oporezivanja, pravni okvir Evropske unije obuhvata samo određene aspekte oporezivanja dohotka od štednje fizičkih lica i poreza na dobit.

U oblasti indirektnog oporezivanja, EU preduzima mere radi harmonizacije propisa koji se odnose na porez na dodatnu vrednost i akcize. Član 113. Ugovora o funkcionisanju EU propisuje da Savet Evropske unije u posebnom zakonodavnom postupku, a nakon konsultacija sa Evropskim parlamentom i Ekonomskim i socijalnim komitetom, može da usvoji mere za harmonizaciju zakonodavstva koje se odnosi na porez na promet, akcize i ostale oblike indirektnog oporezivanja u meri u kojoj je ta harmonizacija neophodna za uspostavljanje i funkcionisanje unutrašnjeg tržišta i izbegavanje narušavanja konkurencije. U pogledu poreza na dodatu vrednost (detaljnije: *Porez na dodatu vrednost*), prema propisima EU, standardna stopa ne može da bude niža od 15%, a države članice mogu da primenjuju i jednu ili dve snižene stope poreza na dodatu vrednost koje ne smeju da budu niže od 5%.

Osim pravnih tekovina koje se odnose na porez na dodatu vrednost, važne su i one koje se odnose na administrativnu saradnju između država članica, pružanje uzajamne pomoći, izgradnju operativnih kapaciteta i kompjuterizaciju. Sve ovo je usmereno na obezbeđivanje pravilnog funkcionisanja unutrašnjeg tržišta u oblasti oporezivanja, i instrumenata kojima će se sprečiti izbegavanje plaćanja poreza unutar Evropske unije i onemogućiti poreske prevare.

OPŠTA NAČELA PRAVA EVROPSKE UNIJE

(eng. *General Principles of EU Law*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 19. Ugovora o EU i čl. 263. i 267. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Sud pravde Evropske unije, Primarni izvori prava Evropske unije, Sekundarni izvori prava Evropske unije, Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A114533>

Svaki pravni sistem poznaje opšta načela koja su svojstvena tom sistemu, a koja se koriste kako bi dopunila pisano pravo u situacijama kada pisano pravo nije najjasnije definisano ili ga nije moguće u potpunosti primeniti na datu situaciju. Opšta načela predstavljaju nepisani izvor prava Unije. Ona proističu iz aktivnosti Suda pravde Evropske unije i kao takva su sadržana u njegovim odlukama (detaljnije: Sud pravde Evropske unije). Radi stvaranja koherentnog i istovremeno fleksibilnog pravnog sistema Sud pravde je tokom svoje prakse razvio pojam opštih načela prava EU. Ova načela je Sud pravde koristio ne samo za popunjavanje pravnih praznina nego i za prilagođavanje pravnog sistema stvorenog ugovorima potrebama prakse. Osnov za uvođenje opštih načela u pravni sistem Evropskih zajednica Sud pravde je našao u bivšem članu 164. Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (sada član 19. Ugovora o EU), kojim je određen njegov osnovni zadatak – da „obezbeđuje poštovanje prava u tumačenju i primeni Ugovora“. Obaveza poštovanja „prava“ ukazuje na postojanje određenih pravila i načela izvan samih osnivačkih ugovora koje je Sud pravde ne samo ovlašćen već i dužan da uzme u obzir prilikom odlučivanja.

S obzirom na to da proizlaze iz duha i smisla osnivačkih ugovora, opšta načela prava se po pravnom dejstvu svrstavaju uz primarne izvore prava Evropske unije. To znači da međunarodni sporazumi Evropske unije i sekundarni izvori prava Unije moraju biti u skladu sa ovim načelima (detaljnije: *Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija*; *Sekundarni izvori prava Evropske unije*)

Inspiraciju za pojedina opšta načela prava Evropske unije Sud pravde je nalazio u:

- osnivačkim ugovorima,
- zajedničkim ustavnim tradicijama država članica, koje predstavljaju zajedničku pravnu baštinu, i
- opštim pravnim načelima koja proističu iz međunarodnog prava.

Kombinujući različite izvore iz kojih crpi opšta pravna načela, Sud pravde EU je tokom svoje bogate prakse razvio ceo sistem opštih načela na koje se oslanja u svom radu.

Među opšta načela prava EU ubrajamo:

- Načelo proporcionalnosti
Načelo proporcionalnosti predstavlja opšte načelo prava EU od pedesetih godina i slučaja *Federation Charbonniere de Belgique v High Authority* [1954] ECR 245 Case C8/55, a potvrđeno je u slučaju *Internationale Handelsgesellschaft v Einfuhr und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [1970] ECR 1125 Case 11/70. Suština ovog načela je da sloboda delovanja pojedinca ne bi smela da bude ograničena više od onoga što zahteva javni interes. Prilikom izbora mera za ostvarivanje javnog interesa, potrebno je izabrati meru koja najmanje pogađa interese zainteresovanih lica i svako narušavanje drugih interesa mora biti proporcionalno cilju odabrane mere. Načelo proporcionalnosti je kodifikovano članom 5. Ugovora o funkcionisanju EU (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*).
- Načelo poštovanja osnovnih prava
Iako u osnivačkim ugovorima Evropske ekonomske zajednice nije bilo pomena o zaštiti osnovnih (ljudskih) prava, Sud pravde je tokom svoje prakse uveo načelo zaštite osnovnih prava u pravni sistem Evropske ekonomske zajednice. Prvi slučajevi su se javili kasnih šezdesetih i početkom sedamdesetih godina 20. veka (*Stauder v City of Ulm Case 29/69* i *Internationale Handelsgesellschaft v Einfuhr und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [1970] ECR 1125 Case 11/70). Pozivajući se na zajedničke ustavne tradicije država članica, Sud pravde je u tim slučajevima zauzeo stav da zaštita osnovnih prava čini sastavni deo opštih načela prava Zajednice (danas Unije) koje je Sud pravde dužan da štiti. U kasnijim odlukama Sud pravde je inspiraciju za zaštitu ljudskih prava našao u međunarodnim sporazumima u čijem su zaključivanju učestvovalе države članice, odnosno u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i

osnovnih sloboda. Opšte načelo poštovanja ljudskih prava je našlo mesto u osnivačkim ugovorima Evropske unije. Član 6 Ugovora o EU predviđa obavezu Unije da poštuje osnovna prava koja su garantovana Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i koja proizlaze iz ustavnih tradicija zajedničkih državama članicama kao opšta načela prava Evropske unije.

- Načelo pravne sigurnosti

Načelo pravne sigurnosti (i zabrane retroaktivnosti) predstavlja opšte načelo prava Evropske unije iz šezdesetih godina 20. veka. Ovo načelo je izvedeno kako iz pravnih poredaka država članica, tako i iz međunarodnog prava. Načelo zahteva da svi akti organa Evropske unije moraju imati pravni osnov (u propisima EU), da moraju biti jasni i precizni, a njihove posledice predvidive, pogotovo ako se radi o finansijskim obavezama. Ovo načelo, takođe, zabranjuje retroaktivnu primenu propisa. Izuzetno, retroaktivnost je moguća ako to zahteva cilj koji treba postići i ako su poštovana prava, odnosno legitimna očekivanja lica pogođenih takvom odlukom (slučaj *A. Racke GmbH & Co. v Hauptzollamt Mainz* (98/78, ECR 1979 p. 69). Retroaktivnost nije dozvoljena u krivičnopravnim postupcima.

- Načelo legitimnih očekivanja

Načelo legitimnih očekivanja je blisko povezano sa načelom pravne sigurnosti i zabrane retroaktivnosti i ova načela se međusobno dopunjuju. Načelo pravne sigurnosti nalaže da javnost mora da ima dovoljno informacija o propisima kako bi znala njihovu sadržinu i bila u mogućnosti da ih primenjuje i da primena propisa od strane organa vlasti mora da bude predvidiva. Takva predvidiva situacija dovodi do stvaranja legitimnih očekivanja da će se državni organi ponašati u skladu sa postojećom praksom. Ukoliko dođe do nepredvidive promene u postupcima državnih organa, koja utiče na interese pojedinaca, oni mogu zahtevati od Suda pravde primenu ovog načela u zaštiti svojih legitimnih očekivanja. (slučaj *Plantanol GmbH & Co. KG v Hauptzollamt Darmstadt C-201/08*)

- Načelo jednakosti (zabrane diskriminacije)

Ovo načelo predstavlja jedno od osnovnih vrednosti na kojima se zasniva EU, a utvrđeno je članovima 2. i 9. Ugovora o EU. Pre nego što je izričito utvrđeno u osnivačkim ugovorima, ovo načelo je predstavljalo opšte načelo prava EU definisano u presudi Suda pravde u predmetu *Ruckdeschel and others / Hauptzollamt Hamburg-St. Annen* (117-76 i 16-77, ECR 1977 p. 1753). Sud je tada potvrdio da je načelo jednakosti, odnosno zabrane diskriminacije jedno od osnovnih načela na kojima se zasniva Zajednica, i da svi sudovi u okviru Zajednice moraju da ga primenjuju.

ORGANI EVROPSKE UNIJE

(eng. *Institutions of the European Union*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 13–20. Ugovora o Evropskoj uniji, čl. 223–307. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evropski savet, Savet Evropske unije, Evropska komisija, Evropski parlament, Sud pravde Evropske unije, Revizorski sud Evropske unije, Evropska centralna banka, Komitet regiona, Ekonomski i socijalni komitet

INTERNET IZVOR: <http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/>

Evropska unija sprovodi svoje aktivnosti preko svojih organa, službi, tela i agencija, koji čine jedinstveni institucionalni okvir. Organi Unije rade na obezbeđivanju konzistentnosti, efikasnosti i kontinuiteta politika i aktivnosti Evropske unije. Ove institucije obavljaju delatnosti koje su im poverene kako bi promovisale vrednosti na kojima je zasnovana Evropska unija, a kako bi Evropska unija mogla da ostvari ciljeve zbog kojih je osnovana i kako bi služile ispunjavanju interesa Evropske unije.

Ugovorom o Evropskoj uniji predviđeni su sledeći glavni organi Evropske unije:

- Evropski parlament (detaljnije: *Evropski parlament*)
- Evropski savet (detaljnije: *Evropski savet*)
- Savet EU (detaljnije: *Savet Evropske unije*)
- Evropska komisija (detaljnije: *Evropska komisija*)
- Sud pravde Evropske unije (detaljnije: *Sud pravde Evropske unije*)
- Evropska centralna banka (detaljnije: *Evropska centralna banka*)
- Revizorski sud (detaljnije: *Revizorski sud Evropske unije*).

Svaki organ deluje o okviru svojih nadležnosti, u skladu sa postupcima propisanim Ugovorom o Evropskoj uniji, saradjući sa drugim organima u dobroj veri i poštujući načelo institucionalne ravnoteže. Načelo institucionalne ravnoteže uređuje odnos organa Evropske unije u procesu donošenja odluka u oblastima u kojima su države članice nadležnost poverile Evropskoj uniji. Ovo načelo nalaže da organi ne mogu izlaziti iz okvira nadležnosti koje su im poverene osnivačkim ugovorima, u skladu sa podelom nadležnosti unutar Evropske unije. Sud pravde je ovlašćen da nadzire poštovanje ovog načela. Dakle, kako Evropska unija ne može da deluje izvan ovlašćenja koje su države članice osnivačkim ugovorima prenele na nju, tako ni organi EU ne mogu da preduzimaju mere izvan nadležnosti koje su im tim ugovorima poverene.

Sedište većine organa Evropske unije se nalazi u Briselu. Izuzeci su Sud pravde, Evropska centralna banka i Evropski parlament. Sedište Suda pravde Evropske unije je u Luksemburgu, dok se sedište Evropske centralne banke nalazi u Frankfurtu na Majni. Evropski parlament ima svoja sedišta u Strazburu, Briselu i Luksemburgu. Redovna zasedanja Evropskog parlamenta se održavaju u Strazburu, vanredne sednice i sastanci odbora u Briselu, dok se generalni sekretarijat Evropskog parlamenta nalazi u Luksemburgu.

Donošenje zakonodavnih akata je u nadležnosti Evropske komisije, Saveta EU i Evropskog parlamenta, kojima u tome pomažu dva savetodavna organa:

1. Komitet regiona (detaljnije: *Komitet regiona*) i
2. Ekonomski i socijalni komitet (detaljnije: *Ekonomski i socijalni komitet*).

OSNIVAČKI UGOVORI EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Founding Treaties*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Evropska zajednica za uglj i čelik, Evropska ekonomska zajednica, Evropska zajednica za atomsku energiju, Jedinствeni evropski akt, Ugovor iz Maastrichta, Ugovor iz Amsterdama, Ugovor iz Nice, Ugovor o ustavu Evropske unije, Ugovor iz Lisabona

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties-founding.html>

Osnivački ugovori su međunarodni ugovori kojima su osnovane tri prvobitne evropske zajednice i kasnije sama Evropska unija, sa svim izmenama i dopunama. Tokom decenija ovi ugovori su menjani i dopunjavani, a neki su prestali da važe. Osnivački ugovori koji danas predstavljaju osnovu na kojoj funkcioniše Evropska unija su Ugovor o Evropskoj uniji, Ugovor o funkcionisanju Evropske unije i Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju. Osnivačkim ugovorima pripadaju i ugovori o pristupanju novih država Evropskoj uniji, budući da se njima menja način rada organa EU.

Osnivački ugovori na kojima su zasnovane prvobitne evropske zajednice su zaključeni tokom pedesetih godina 20. veka. Prvo je u Parizu 1951. godine zaključen Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik (Pariski ugovor). Ovaj ugovor je zaključen na period od 50 godina, pa je 2002. godine prestao da važi. Nakon toga su u Rimu 1957. godine zaključeni Ugovor o osnivanju Evropske ekonomske zajednice i Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju (Rimski ugovori). Ova dva ugovora su zaključena na neograničen vremenski period.

Prva značajna izmena osnivačkih ugovora se desila 1986. godine, kad je potpisan Jedinствeni evropski akt (detaljnije: *Jedinствeni evropski akt*). Ciljevi ovih izmena su bili promena načina glasanja i uvođenje kvalifikovane većine prilikom odlučivanja u Savetu, proširivanje ovlašćenja Evropskog parlamenta uvođenjem procedure saglasnosti i saradnje, kao i reforma pravosudnog sistema Evropske unije. Time je bilo omogućeno stvaranje jedinstvenog tržišta Unije. Ovim izmenama je takođe bila omogućena institucionalna reforma nakon pristupanja Španije i Portugalije u članstvo Evropske ekonomske zajednice, kao i uvođenje evropske političke saradnje.

Godine 1992. potpisan je Ugovor o Evropskoj uniji. Njime je stvorena Evropska unija, koja se zasnivala na postojanju i funkcionisanju tri Evropske zajednice koje su činile prvi stub Evropske unije. Evropskim zajednicama su pridodata dva stuba u kojima su države saradivale izvan okvira ranijih zajednica: „Zajednička spoljna i bezbednosna politika” i „Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova”. Ovim Ugovorom su izvršene i izmene ugovora o osnivanju tri zajednice, a Evropska ekonomska zajednica je promenila naziv u Evropska zajednica.

Ugovor o Evropskoj uniji je izmenjen 1997. godine Ugovorom iz Amsterdama i 2001. godine Ugovorom iz Nice. Oba ugovora su išla u smeru dublje integracije država članica, davanja većih ovlašćenja Evropskom parlamentu i povećanju broja oblasti u kojima se odluke donose kvalifikovanom većinom. Ugovorom iz Amsterdama treći stub je preimenovan i postao „Policijska i pravosudna saradnja u krivičnim stvarima”, nakon što su oblast šengenskog prava i pravosudna saradnja prešle u prvi stub. Određena su načela na kojima se zasniva EU (detaljnije: *Vrednosti Evropske unije*), mogućnost suspenzije prava država članica koja proizilaze iz članstva zbog povrede tih vrednosti, uvedena je funkcija visokog predstavnika za spoljnu politiku i bezbednost i omogućena je bliža saradnja država članica. Ugovor iz Nice je trebalo da pripremi institucionalni okvir za planirano proširenje EU i prijem novih država članica iz centralne i istočne Evrope.

Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik je prestao da važi 2002. godine, nakon čega su nastavile da postoje samo dve evropske zajednice (Evropska zajednica i Evropska zajednica za atomsku energiju).

Godine 2004. potpisan je Ugovor o ustavu Evropske unije. Ovim Ugovorom su bile predviđene značajne izmene Evropske unije kao organizacije. Evropska unija je definisana kao unija građana i država članica. Predviđeno je uvođenje institucije predsedavanja Evropskom savetu – ministra spoljnih poslova EU. Time bi EU postala pravno lice i preuzela subjektivitet Evropskih zajednica, čiji bi ugovori prestali da važe, a Unija počela da donosi zakone i okvirne zakone. Sastavni deo Ustava bi bila i Povelja EU o osnovnim pravima. Usled neuspelih referenduma o potvrđivanju ovog Ugovora u Francuskoj i Holandiji 2005. godine, Ugovor nije potvrđen i nikad nije stupio na snagu.

Nakon neuspeha u usvajanju Ugovora o ustavu EU, Unija se našla u institucionalnoj krizi koja je prevladana potpisivanjem Ugovora iz Lisabona u decembru 2007. Kako bi prevazišle krizu, države članice su otpočele rad na novom ugovoru o izmeni Ugovora o Evropskoj uniji. Dogovor o izmenama osnivačkih ugovora je postignut 2007. godine, kada je potpisan Ugovor iz Lisabona. Ove izmene su za osnovu imale tekst Ustava Evrope. Usled toga je veliki broj ključnih izmena koje je Ustav predviđao našao svoje mesto u novom ugovoru, pri čemu su izmene koje su Evropskoj uniji davala

federalna/državna obeležja izbačene (himna, zastava, donošenje zakona i okvirnih zakona, izričito davanje nadređenog položaja pravu EU u odnosu na nacionalne pravne sisteme). Glavna promena se sastojala u tome što je ukinuta stubovska organizacija, te su sva tri stuba Evropske unije objedinjena u jednu celinu. Evropska unija je i formalno dobila status pravnog lica, zamenila je i preuzela prava i obaveze Evropske zajednice, koja je prestala da postoji. Ugovor o Evropskoj zajednici je preimenovan u Ugovor o funkcionisanju Evropske unije. Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju i dalje važi, a ova zajednica i dalje postoji kao posebno pravno lice i subjekt međunarodnog prava. Uvedena je funkcija predsednika Evropskog saveta. Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku je postao ujedno i potpredsednik Evropske komisije. Definisan je pravni status Povelje EU o osnovnim pravima, koja je po pravnoj snazi izjednačena sa Ugovorom o EU i Ugovorom o funkcionisanju EU. Konačno, stvoren je pravni osnov za pristupanje Evropske unije Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

OTVORENI METOD KOORDINACIJE

(eng. *Open Method of Coordination – OMC*)

SEKCIJA: EU i države članice, EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 149, 153, 168, 173. i 181. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska komisija, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Pametan rast, Održivi rast, Inkluzivan rast, Politika Evropske unije za mlade, Socijalna politika Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/open_method_coordination.html

Otvoreni metod koordinacije (OMK) je instrument Evropske unije pomoću kojeg se obezbeđuje usaglašavanje takozvanog „mekog zakonodavstva” između država članica EU, odnosno dogovor o ciljevima u oblastima socijalne uključenosti, socijalne zaštite, zapošljavanja, kulture, obrazovanja i sl. Ovaj instrument je definisan 2000. godine usvajanjem Lisabonske strategije i predstavlja vrstu dobrovoljnog usaglašavanja zakonodavstva država članica.

Pomoću otvorenog metoda koordinacije, države članice razmenjuju iskustva i primere dobre prakse iz određene oblasti i imaju mogućnost da u skladu sa svojim potrebama i specifičnostima dalje razvijaju svoje politike.

OMK je fleksibilan i decentralizovan metod koji uključuje sledeće komponente:

- definisanje zajedničkih ciljeva,
- izbor zajedničkih indikatora za praćenje realizacije ciljeva,
- priprema nacionalnih strateških izveštaja, u kojima države članice definišu socijalne politike kojima nastoje da ostvare zajednički dogovorene ciljeve,
- zajednička evaluacija strategija koju sprovode Evropska komisija i države članice.

Otvoreni metod koordinacije se sprovodi kroz sledeće aktivnosti:

- na nivou Unije usaglašavaju se zajednički ciljevi za sve države članice, koje usvaja Savet;
- u svim državama prati se stanje u oblastima koje pokriva OMK na osnovu zajedničke metodologije i indikatora;
- države članice sastavljaju nacionalne akcione planove (NAP) za odgovarajuće oblasti; oni se podnose na dve godine i sadrže opis stanja i napretka u ostvarivanju ciljeva i definišu reforme;
- na osnovu NAP-a država članica, Evropski savet i Evropska komisija pripremaju zajednički izveštaj, u kojem se procenjuju efekti u ostvarivanju ciljeva i formulišu preporuke za novi ciklus.

Republika Srbija učestvuje u otvorenom metodu koordinacije.

P

PAKT ZA STABILNOST I RAST

(eng. *Stability and Growth Pact*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 121, 126. i 136. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evrozona, Ekonomska i monetarna unija, Evropski stabilizacioni mehanizam

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/>

Pakt za stabilnost i rast predstavlja skup pravila koja obavezuju države članice EU da streme koordinaciji fiskalnih politika i zdravim javnim finansijama kroz održavanje budžetske discipline. Pakt je potpisan na zasedanju Evropskog saveta u Dablinu decembra 1996. godine. Osmišljen je s ciljem da doprinese finansijskoj stabilnosti i daljem produblivanju Ekonomske i monetarne unije (detaljnije: *Ekonomska i monetarna unija*).

Pakt propisuje dva seta mera: preventivne i korektivne mere. Skup pravila koja spadaju u preventivne mere primenjiv je na države članice koje nisu u postupku koji se pokreće u slučaju prekomernog deficita. Te države imaju obavezu da postave jasno definisane srednjoročne ciljeve za svoju budžetsku poziciju uz posvećenost tome da ostvaruju stabilnost javnih finansija. Takođe, preporučljivo je da država ima suficit ili bar uravnotežene javne finansije. Za države koje ne ostvare svoje srednjoročne ciljeve kao merilo se postavlja obavezno godišnje poboljšanje strukturnog bilansa za 0,5% bruto domaćeg proizvoda (BDP).

Skup pravila koja spadaju u korektivne mere podrazumeva maksimalno angažovanje država članica radi što efikasnijeg sprovođenja postupka u slučaju prekomernog deficita. Postupak koji je propisan u slučaju prekomernog deficita primenjuje se onda kada država članica ima deficit viši od 3% njenog godišnjeg BDP-a. Uz to, vlade država članice se obavezuju da ukupni javni dug ne bude viši od 60% BDP-a. Ukoliko se utvrdi da država krši pravila i beleži prekomerni deficit, Evropska komisija upućuje preporuku Evropskom savetu da preduzme odgovarajuće mere protiv te države.

Postupak u slučaju prekomernog deficita se ne primenjuje na države članice u slučaju kad je:

- deficit posledica nepredviđenih događaja koji nisu mogli da se kontrolišu, a koji imaju uticaj na finansijsku poziciju vlade (asimetrični šok) ili
- deficit posledica ozbiljnog pada privredne aktivnosti od najmanje 2% BDP-a godišnje.

Na sastanku Evropskog saveta, koji je održan u martu 2005. godine, usvojene su delimične izmene Pakta.

Izmenjeno je pravilo o dužini roka za sprovođenje postupka u slučaju prekomernog deficita i on je sada dve godine (ranije je bio godinu dana). Kako bi dobile ovakav produžetak roka, države članice moraju da podnose izveštaje kojima pokazuju da su počele da sprovede odgovarajuće mere koje su im preporučene nakon pokretanja postupka.

Srednjoročni ciljevi koji su deo Pakta biće prilagođeni svakoj državi članici posebno u skladu sa njenim dugovanjima i privrednim rastom.

Takođe, Evropski savet se založio za efikasnije prikupljanje statističkih podataka, za koje smatra da su od suštinske važnosti u sprečavanju neželjenih scenarija. Bitna promena do koje je došlo jeste i davanje većeg stepena ovlašćenja nacionalnim parlamentima za sprovođenje pravila Pakta. Takođe, promene koje su se odnosile na sprovođenje postupka u slučaju prekomernog deficita jesu da postupak neće biti sprovedena protiv države ukoliko ona ima negativan rast.

Pravila o zabrani javnog duga većeg od 60% BDP-a, kao i deficita većeg od 3% BDP-a ostala su neizmenjena.

PAKT ZA STABILNOST U JUGOISTOČNOJ EVROPI

(eng. *Stability Pact for South Eastern Europe*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

PRAVNI OSNOV: Sarajevska deklaracija od 30. jula 1999. godine

POVEZANI POJMOVI: Regionalni savet za saradnju, Proces stabilizacije i pridruživanja

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/stability-pact_en.htm
<http://stability-pact.org/>

Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi je institucija čiji je cilj bilo jačanje mira, demokratije i ljudskih prava i ekonomije u državama jugoistočne Evrope. Osnovan je na samitu zemalja učesnica i partnera održanom 30. jula 1999. u Sarajevu na inicijativu Evropske unije kako bi se obezbedili okvir za stimulisanje regionalne saradnje i ubrzane integracije u evropske i evro-atlantske strukture. Pakt je postojao sve do 2008. godine, kada ga je zamenio Regionalni savet za saradnju.

Sekretarijat Pakta, koji se nalazio u Briselu, bio je organizovan u tri celine, od kojih se svaka bavila određenom temom. Radna grupa I se bavila demokratizacijom i ljudskim pravima, radna grupa II ekonomskom obnovom, saradnjom i razvojem, a radna grupa III pitanjima bezbednosti.

Države članice: Albanija, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Hrvatska, Moldavija, Rumunija i Srbija

Status posmatrača: Ukrajina

Partneri: Evropska unija, Japan, Norveška, Rusija, SAD, Turska, Švajcarska i neke međunarodne organizacije

Uloga Pakta menjala se tokom vremena. U početku je uglavnom služio kao platforma za kanalisanje sredstava za rekonstrukciju i koordiniranje aktivnosti donatora sa fokusom na regionalnoj saradnji, dok je kasnije prerastao u forum gde su države u regionu sa međunarodnim akterima mogle da na ravnopravnoj osnovi identifikuju zajedničke probleme i osmisle zajedničke strategije za njihovo rešavanje. Jaka međunarodna podrška Paktu za stabilnost bila je tačka koja je ubedila države jugoistočne Evrope da se uključe u širok i artikulisan program regionalne saradnje, što je dovelo kako do praktične prednosti, tako i do dubljeg političkog razumevanja.

I pored ostvarenog napretka u političkim, ekonomskim i socijalnim uslovima u regionu, javila se potreba za regionalnim okvirom koji će odražavati jači razvoj regiona. To je bio glavni motiv koji je doveo do transformacije Pakta za stabilnost u Regionalni savet za saradnju (detaljnije: *Regionalni savet za saradnju*). Nova struktura se fokusira na prioritete koje je definisao sam region i zvanično je uspostavljena u Sofiji, 27. februara 2008, uz punu podršku zemalja jugoistočne Evrope, zemalja donatora i drugih međunarodnih aktera, kao što je Evropska komisija. Regionalni savet za saradnju je nasledio mandat Pakta za stabilnost u pogledu nadzora nad procesom saradnje u jugoistočnoj Evropi i podrške evropskoj i evro-atlantskoj integraciji.

PAMETAN RAST

(eng. *Smart Growth*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Obrazovna politika Evropske unije, Evropska strategija zapošljavanja, Istraživanje i razvoj

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/sustainable-growth/index_hr.htm

Pametan rast u Evropskoj uniji podrazumeva razvoj ekonomije zasnovane na znanju i inovacijama (naučno-tehnološka istraživanja i razvoj, inovacije, obrazovanje i digitalno društvo). Konkretno, pametan rast znači unapređenje Evropske unije na nivou:

- obrazovanja (podsticanje građana da uče, studiraju i unapređuju svoje veštine);
- istraživanja/inovacija (osmišljavanje novih proizvoda i usluga koji doprinose rastu i kreiranju novih radnih mesta i koji predstavljaju odgovor na društvene izazove);
- digitalizacije društva (podsticaj da se više koriste informacione i komunikacione tehnologije).

Ovo je samo jedan od prioriteta Strategije *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*). Za pametan rast, Strategija definiše sledeće ciljeve:

- povećanje nivoa javnih i privatnih investicija na 3% BDP-a EU, kao i poboljšanje uslova za istraživanja i razvoj inovacija;
- dostizanje stope od 75% zaposlenosti muškaraca i žena starosti od 20 do 64 godine do 2020. godine, kreiranje radnih mesta, posebno za žene, mlade, starije i građane sa niskim kvalifikacijama i migrante;
- bolja obrazovna dostignuća kroz smanjenje procenta ranog napuštanja školovanja ispod 10% i uvećanje broja visokoobrazovanih građana uzrasta između 30 i 34 godine na 40%.

EU podstiče pametan rast kroz tri vodeće inicijative:

1. Unija inovacija – unapređuje okvirne uslove i pristup za finansiranje istraživanja i inovacija radi transformisanja inovativnih ideja u proizvode i usluge koji će kreirati nove poslove i podsticati rast;
2. Mladi u pokretu – unapređuje odlike obrazovnih sistema i stimuliše uključivanje mladih ljudi na tržište rada;
3. Evropska digitalna agenda – usmerena na razvoj digitalnog jedinstvenog tržišta i promociju njegove prednosti za firme i domaćinstva, podržava razvoj interneta velike brzine i širokopolasni pristup internetu za sve.

PLAVA KARTA

(eng. Blue Card)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 79. Ugovora o funkcionisanju EU, Direktiva Saveta EU br. 2009/50/EC od 25. maja 2009. godine, Direktiva Saveta EU br. 2011/98/EU od 13. decembra 2011. godine

POVEZANI POJMOVI: Šengenski prostor, Unutrašnje tržište Evropske unije

INTERNET IZVOR: <https://www.apply.eu/BlueCard/>

Plava karta je kombinovana dozvola boravka i rada u nekoj od država članica Evropske unije za državljane trećih zemalja. Plava karta garantuje socio-ekonomska prava i predstavlja dalju mogućnost za dobijanje stalne boravišne dozvole u državama članicama Evropske unije. Cilj uvođenja plave karte je da privuče što veći broj stručnih i talentovanih ljudi u države članice Evropske unije, da poveća konkurentnost njihovih privreda i smanji obim rada „na crno“.

USLOVI ZA PLAVU KARTU

Da bi neko lice moglo da podnese zahtev za dobijanje plave karte mora da ispuni tri uslova:

- ne sme biti državljanin države članice EU niti Norveške, Islanda, Lihtenštajna i Švajcarske;
- mora posedovati visoke profesionalne kvalifikacije ili ispunjavati uslove za neku od regulisanih profesija u državi članici za koju podnosi zahtev;
- mora imati zaključen ugovor o radu ili poslovnu ponudu u državi članici EU za koju podnosi zahtev.

Plava karta Evropske unije može imati period važenja od maksimalno 4 godine. Ukoliko je radni odnos ograničen i traje kraće od 4 godine, plava karta će biti izdata za period trajanja ugovora plus tri dodatna meseca. Nakon toga je moguće njeno produžavanje na osnovu ugovora o radu.

Visokokvalifikovani radnici koji dobiju plavu kartu moći će da dovedu članove porodice u državu članicu u kojoj rade, i oni će takođe uživati beneficije kao i nosilac plave karte, zavisno od nacionalnih propisa. Oni će takođe imati socijalne beneficije i prava kao zaposleni, koje imaju i građani EU. Vlasnici plave karte će prvobitno morati da provedu dve godine u jednoj državi članici EU, a zatim će moći da se presele u drugu, ako tamo pronađu posao.

Plava karta načelno važi za sve profesije i zanimanja, ali se ona praktično ne dodeljuje stručnjacima iz oblasti društvenih nauka. Kada je reč o ostalim profesijama i zanimanjima, ona su u Nemačkoj podvedena pod skraćenicu *MINT* (matematika, informatika, prirodne nauke i tehnika). Pripadnici tih struka su u prednosti u poređenju sa onima koji se bave društvenim naukama.

Plavu kartu izdaje imigracioni servisni centar države za koju se građanin prijavljuje. Sve države članice EU su se obavezale na izdavanje plave karte, osim Velike Britanije, Irske i Danske.

ISTORIJSKI OSVRT

Evropski savet je u Lisabonu 2000. godine postavio cilj da EU postane prostor sa najkonkurentnijom i najdinamičnijom ekonomijom u svetu, sposoban za održivi ekonomski rast sa više radnih mesta i većom socijalnom kohezijom. Na osnovu ovog cilja Evropska komisija je 2007. usvojila dva predloga direktiva. Prvi se odnosio na direktivu o prijemu stručnih i obrazovanih migranata u EU (poznata kao Direktiva o plavoj karti). Cilj druge predložene direktive bilo je pojednostavljenje migracione procedure uvođenjem jedne dozvole za dobijanje boravišne vize. Savet Evropske unije je 2009. godine usvojio Direktivu o plavoj karti, dok je 2011. godine usvojio Direktivu o jednoj dozvoli. Zajedno, dve direktive čine Šemu plave karte. Plava karta je u procesu revizije od juna 2016. godine zbog migrantske krize i lošijih ekonomskih uslova u Evropskoj uniji.

POLITIČKA UNIJA

(eng. *Political Union*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika, Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Jedinstveni evropski akt, Ugovor iz Mاستrihta, Ugovor iz Lisabona, Trevi grupa

INTERNET IZVOR: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_en

Evropske zajednice koje su osnovane Pariskim ugovorom (1951) i Rimskim ugovorima (1957) imale su primarno ekonomske ciljeve. Proces daljeg produbljivanja ekonomskih integracija nužno je otvorio i pitanje političkog povezivanja država članica. Ovo pitanje se prevashodno pojavilo u kontekstu saradnje u oblasti unutrašnjih poslova i pravosuđa radi borbe protiv kriminala i terorizma. Trevi grupa je bila prvi oblik vaninstitucionalne i neformalne saradnje država članica Evropskih zajednica u borbi protiv terorizma i koordinaciji policijskih poslova (detaljnije: *Trevi grupa*). Saradnja u ovoj oblasti je posebno dobila na značaju nakon potpisivanja Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine i Šengenskih sporazuma 1985. i 1990. godine, kojima je predviđeno ukidanje unutrašnjih granica. Za Jedinstveni evropski akt se vezuje nastanak prvih oblika formalne političke saradnje. Naime, ovim sporazumom je uspostavljena evropska politička saradnja sa ciljem formulisanja i sprovođenja jedinstvene spoljne politike Evropskih zajednica (detaljnije: *Jedinstveni evropski akt*). Osim toga, Jedinstvenim evropskim aktom su najavljeni i novi, čvršći oblici političkog povezivanja. U njegovoj preambuli je navedeno da će Evropske zajednice, kroz političku saradnju, raditi na transformisanju odnosa između država članica u Evropsku uniju. To se i dogodilo 1992. godine, kada je potpisan Ugovor iz Mاستrihta, kojim je osnovana Evropska unija (detaljnije: *Ugovor iz Mاستrihta*).

Ugovorom iz Mاستrihta je stvorena Evropska unija kao novi entitet koji je počivao na tri stuba:

1. stub Evropske zajednice: Evropska zajednica za uglj i čelik, Evropska zajednica i Evropska zajednica za atomsku energiju,
2. stub: Zajednička spoljna i bezbednosna politika,
3. stub: Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova.

Postojalo je više razloga za uspostavljanje institucionalne saradnje između država članica u političkoj sferi, posebno u oblasti spoljne politike i bezbednosti. Krajem osamdesetih godina došlo je do prestanka Hladnog rata u Evropi, što je omogućilo veću autonomiju država članica Evropske zajednice u odnosu na SAD.

Međutim, početak poslednje decenije 20. veka je doneo nove spoljnopolitičke i bezbednosne izazove, kao što su Zalivski rat i građanski rat na prostorima bivše Jugoslavije. Ovi događaji su bitno uticali na ubrzanje procesa političke integracije.

Uporedo sa ovim procesom tekao je proces uspostavljanja formalnih veza između Evropskih zajednica, odnosno Evropske unije sa državljanima država članica. Osećaj pripadnosti državljanina država članica Evropskim zajednicama je posebno dobio na zamahu održavanjem prvih opštih i neposrednih izbora za Evropski parlament 1979. godine. Taj odnos je institucionalizovan uspostavljanjem građanstva Evropske unije Ugovorom iz Mاستrihta (detaljnije: *Građanstvo Evropske unije*).

Proces političkog povezivanja je dodatno osnažen Ugovorom iz Amsterdama (1997), kojim je šengensko pravo komunitarizovano i prešlo u 1. stub (detaljnije: Ugovor iz Amsterdama), kao i usvajanjem Povelje EU o osnovnim pravima uz Ugovor iz Nice (detaljnije: *Povelja Evropske unije o osnovnim pravima*).

Ugovorom iz Lisabona (2007) trostubna struktura je objedinjena u jedinstvenu Evropsku uniju, s tim da je zajednička spoljna i bezbednosna politika zadržala određene specifičnosti. Celokupna oblast nekadašnjeg trećeg stuba je integrisana u opšti korpus prava EU, čime je dodatno ojačan pravni poredak Evropske unije (detaljnije: *Prostor slobode, bezbednosti i pravde*). Lisabonskim ugovorom je uneta i klauzula o uzajamnoj vojnoj pomoći u slučaju oružanog napada na neku od država članica (detaljnije: *Zajednička bezbednosna i odbrambena politika*), kao i obaveza pružanja svih vidova pomoći, uključujući i vojnu, uslučaju terorističkog napada (detaljnije: *Klauzula solidarnosti*). Time je Evropska unija počela da poprira i obrise vojnog saveza.

POLITIČKE PARTIJE NA EVROPSKOM NIVOU

(eng. *Political Parties at European Level*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 10. stav 4. Ugovora o EU, član 224. Ugovora o funkcionisanju EU, Uredba Evropskog parlamenta i Saveta EU (EZ) br. 2004/2003

POVEZANI POJMOVI: Evropski parlament

INTERNET IZVOR: <http://www.europarl.europa.eu/contracts-and-grants/en/20150201PVL00101/Political-parties-and-foundations>

Političke partije na evropskom nivou su transnacionalne političke organizacije grupisane oko istih ideoloških usmerenja koje doprinose stvaranju evropske političke svesti i izražavanju volje građana Evropske unije.

Glavni forum njihovog okupljanja i delovanja je Evropski parlament. Nadnacionalni karakter Evropskog parlamenta i proceduralna rešenja u vezi sa finansiranjem usloveli su način delovanja i organizovanja političkih partija na evropskom nivou.

Članovi Evropskog parlamenta (eng. *Member of European Parliament – MEP*) biraju se na direktnim izborima svake pete godine. Grupisanje izabranih članova u frakcije u okviru Evropskog parlamenta vrši se po ideološkoj osnovi. Članovi Evropskog parlamenta zastupaju građane EU, a ne nacionalne interese država članica. Otuda je saradnja nacionalnih stranaka iz država članica EU na nadnacionalnom nivou kvalitativni element usmeren na bavljenje evropskim temama i nije viši hijerarhijski nivo udruživanja u odnosu na nacionalni nivo.

Sredstva za aktivnosti političkih partija na evropskom nivou se obezbeđuju iz budžeta EU (do 85%), članarina i donacija. Transparentnost je obezbeđena uredbama Saveta EU i Evropskog parlamenta. Trenutno je na snazi Uredba ((EZ) broj 2004/2003) koja pravi razliku između političkih stranaka i političkih fondacija na evropskom nivou. Fondacije su specifične ekspertske (*think tank*) organizacije izraženog ideološkog profila i povezane sa političkim partijama na evropskom nivou. Štaviše, fondacijama se dodeljuju sredstva na godišnjem nivou kako bi pomogle aktivnostima političkih stranaka. Ista uredba propisuje kriterijume priznavanja političkih partija na evropskom nivou. Političke partije mogu dobiti sredstva na godišnjem nivou ukoliko ispune sledeće uslove:

- partija mora imati status pravnog lica u državi članici u kojoj je registrovana;
- partija mora imati predstavnike u Evropskom parlamentu, nacionalnim parlamentima ili

regionalnim skupštinama u najmanje četvrtini država sa članovima Evropskog parlamenta ili mora u najmanje četvrtini država članica osvojiti najmanje 3% glasova na poslednjim izborima za Evropski parlament;

- u okviru svojih programa i aktivnosti, mora poštovati načela na kojima je utemeljena Unija, konkretno: slobodu, demokratiju, poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda i vladavinu prava;
- partija treba da je učestvovala ili izrazila nameru da učestvuje na izborima za Evropski parlament.

U oba slučaja, o sprovođenju Uredbe stara se nadležna služba Evropskog parlamenta. Razdvojenost upravljačkih struktura političkih partija i fondacija mora da bude obezbeđena, iako je ostavljena široka sloboda u uređivanju međusobnog modaliteta saradnje. Izričito je zabranjeno direktno ili indirektno finansiranje aktivnosti nacionalnih političkih partija.

Trenutno postoji 15 političkih partija na evropskom nivou (videti tabelu u nastavku).

Tabela: Političke partije na evropskom nivou

Naziv političke partije	Godina priznavanja	Srodna politička fondacija
Evropljani ujedinjeni za demokratiju	2006.	Organizacija za evropsku međudržavnu saradnju
Evropska demokratska partija	2004.	Institut evropskih demokrata
Evropska narodna partija	2004.	Centar za evropske studije „Wilfred Martins“
Evropska partija zelenih	2004.	Evropska fondacija zelenih
Evropski hrišćanski politički pokret	2010.	Evropska hrišćanska politička fondacija
Evropski savez za slobodu	2011.	Evropska fondacija za slobodu
Partija evropske levice	2004.	Transform Europe
Partija evropskih socijalista	2004.	Fondacija za evropske progresivne studije
Pokret za Evropu nacija i slobode	2015.	Fondacija za Evropu nacija i slobode
Pokret za Evropu sloboda i demokratije	2012.	Fondacija za Evropu sloboda i demokratije
Savez evropskih konzervativaca i reformista	2010.	Novi pravac – Fondacija za evropsku reformu
Savez evropskih nacionalnih pokreta	2012.	Evropski identitet i tradicije
Savez liberala i demokrata za Evropu partija	2004.	Evropski liberalni forum
Savez za direktnu demokratiju u Evropi	2014.	Inicijativa za direktnu demokratiju
Savez za mir i slobodu	2016.	Europa Terra Nostra
Slobodni evropski savez	2004.	Centar „Mauric Kopiters“

ISTORIJSKI OSVRT

Saradnja političkih partija na evropskom nivou je postojala još u okviru Skupštine Evropske zajednice za uglj i čelik (preteča Evropskog parlamenta). Intenziviranje evropskih integracija i širenje nadnacionalnosti u sve većem broju oblasti uticali su na razvoj saradnje nacionalnih političkih partija. Tri najstarije političke organizacije (socijaldemokratske, hrišćansko-demokratske i liberalne orijentacije) nastale su tokom sedamdesetih godina 20. veka. Prvi direktni izbori za Evropski parlament 1979. godine predstavljali su novi podstrek za saradnju zbog potrebe da se izrade izborne platforme o evropskim temama, kao i zbog potrebe za logističkom podrškom u njihovoj komunikaciji sa građanima.

Ugovor iz Mاستrihta 1992. godine je prvi pomenuo političke stranke na evropskom nivou, ali na uopšten način, označavajući ih kao važne faktore evropske integracije. Međutim, ovim Ugovorom nisu precizirani kriterijumi priznavanja i način finansiranja. Ova pitanja su docnije uredili Savet Evropske unije i Evropski parlament. Ugovor iz Lisabona dodatno je povećao značaj političkih stranka uspostavivši obavezu Evropskog saveta da prilikom predlaganja kandidata za predsednika Evropske komisije uzme u obzir rezultate izbora za Evropski parlament

POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI KONKURENCIJE

(eng. *EU Competition Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 101–109. Ugovora o funkcionisanju EU, Uredba Saveta br. 139/2004

POVEZANI POJMOVI: Unutrašnje tržište Evropske unije, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, Državna pomoć

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/competition>

Zaštita konkurencije predstavlja jedan od nosećih stubova za unutrašnje tržište Unije. Cilj ove politike je obezbeđivanje poštene tržišne utakmice na unutrašnjem tržištu EU. Ovom politikom se podstiče konkurencija na tržištu, a učesnici na tržištu usmeravaju da svoje poslovanje prilagođavaju uslovima na tržištu kako bi se stimulisale inovacije i razvoj, a potrošači dobili najbolji proizvod po najnižoj mogućoj ceni.

Politika konkurencije se sastoji iz četiri osnovna elementa:

1. Zabrana restriktivnih sporazuma (kartela). Zabranjeni su ugovori između preduzeća, odluke udruženja preduzeća i usaglašena praksa između preduzeća koji mogu uticati na trgovinu između država članica, a čiji je cilj ili posledica sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije, a naročito ako:
 - neposredno ili posredno utvrđuju kupovne ili prodajne cene ili bilo koje druge uslove na tržištu,
 - ograničavaju ili kontrolišu proizvodnju, plasman, tehnički razvoj ili investicije,
 - dele tržište ili izvore snabdevanja,
 - primenjuju nejednake uslove na iste poslove sa različitim poslovnim partnerima, stavljajući ih na taj način u nejednak konkurentski položaj,
 - uslovljavaju sklapanje ugovora prihvatanjem dodatnih obaveza koje po svojoj prirodi nemaju veze sa predmetom ugovora.
2. Zabrana zloupotrebe dominantnog položaja od strane jednog ili više preduzeća na unutrašnjem tržištu ili njegovom značajnom delu u meri u kojoj može uticati na trgovinu između država članica, a posebno:
 - neposredno ili posredno nametanje neodgovarajuće kupovne ili prodajne cene,
 - ograničavanje proizvodnje, plasmata ili tehničkog razvoja na štetu potrošača,
 - primena nejednakih uslova na iste poslove sa različitim poslovnim partnerima, kojima se oni u lošiji konkurentski položaj,
 - uslovljavanje sklapanja ugovora prihvatanjem dodatnih obaveza koje po svojoj prirodi nemaju veze sa predmetom ugovora.

3. Zabrana državne pomoći koje države članice dodeljuju učesnicima na tržištu, a koja narušava ili može narušiti konkurenciju na tržištu Unije i koja može imati uticaja na trgovinu između država članica.
4. Kontrola koncentracija (spajanja i preuzimanja) učesnika na tržištu koje prevazilaze određenu vrednost godišnjeg prometa i koje imaju uticaja na trgovinu između država članica (ovo je uređeno posebnom Uredbom o kontroli koncentracija u Evropskoj uniji 139/2004).

NADLEŽNE INSTITUCIJE

Za sprovođenje propisa o zaštiti tržišne konkurencije u najvećoj meri je nadležna Evropska komisija, odnosno Generalni direktorat za zaštitu konkurencije. On je nadležan za primenu propisa o zabrani restriktivnih sporazuma učesnika na tržištu, zloupotrebu dominantnog položaja i za kontrolu koncentracija, kao i za odobravanje državne pomoći. Pod pretpostavkom da se utvrdi da su učesnici na tržištu prekršili pravila o konkurenciji, Evropska komisija ima ovlašćenja da tom preduzeću ili tim preduzećima izrekne odgovarajuću novčanu kaznu, naredi da preduzmu određene radnje i/ili izrekne meru zabrane određenog ponašanja ili da, u slučaju nezakonite dodele državne pomoći, naredi povraćaj date pomoći. Sud pravde Evropske unije i Opšti sud imaju nadležnost za preispitivanje odluka Komisije. Nacionalna tela za zaštitu konkurencije i sudovi država članica EU, u predmetima utvrđivanja zabranjenih sporazuma i zloupotrebe dominantnog položaja, imaju nadležnost ukoliko povreda konkurencije ne utiče na trgovinu između država članica, tj. kada nema evropske razmere. Evropska komisija koordinira rad svih nacionalnih agencija za zaštitu konkurencije, a one sve zajedno čine Evropsku mrežu za konkurenciju (eng. *European Competition Network*)

SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU – SSP

Uspostavljanje zone slobodne trgovine između Evropske unije i Srbije podrazumeva postojanje jedinstvenih pravila koja obezbeđuju zaštitu konkurencije. Ta pravila su propisana Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju (detaljnije: *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju*) i primenjuju se na trgovinu između ugovornih strana. Primena zajedničkih pravila konkurencije predviđena je isključivo u slučajevima povrede konkurencije koji mogu uticati na trgovinu između ugovornih strana. Ukoliko se radi o povredama čije su posledice ograničene na unutrašnje tržište, primenjivaće se nacionalna pravila o zaštiti konkurencije. Pravila o zaštiti konkurencije čine jedan od osnovnih elemenata Sporazuma.

Shodno odredbama Sporazuma (čl. 74. i 75), sledeće radnje nisu u skladu sa pravilnim funkcionisanjem Sporazuma ako mogu da utiču na trgovinu između Evropske unije i Srbije:

1. zaključivanje restriktivnih sporazuma (kartela),
2. zloupotreba dominantnog položaja,
3. dodela državne pomoći koja narušava ili pretila da naruši konkurenciju davanjem prednosti određenim preduzećima ili određenim proizvodima.

Nadležna institucija za nadzor nad primenom pravila konkurencije u Srbiji je Komisija za zaštitu konkurencije, koja je osnovana kao nezavisna institucija Zakonom o zaštiti konkurencije iz 2005. godine („Sl. glasnik RS”, br. 79/2005). Danas je na snazi Zakon o zaštiti konkurencije iz 2009. godine („Sl. glasnik RS”, br. 51/2009 i 95/2013), koji predstavlja osnovni pravni akt koji ovu oblast reguliše u Srbiji i usklađen je sa obavezama iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Ulaskom u EU, Komisija za zaštitu konkurencije će postati deo Evropske mreže za konkurenciju.

Prva kazna za zloupotrebu dominantnog položaja u Srbiji je izrečena i izvršena 2014. godine, na osnovu Zakona o zaštiti konkurencije iz 2009. godine.

POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI KRIVIČNOG PRAVA

(eng. *EU Criminal Law Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 83. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Evropol, Evrodžast, Kancelarija evropskog javnog tužioca

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/justice/criminal/criminal-law-policy/index_en.htm

Lisabonskim ugovorom stvoren je pravni osnov za „evropsko krivično zakonodavstvo”. Politika Evropske unije u oblasti krivičnog prava odnosi se na uspostavljanje minimalnih standarda za određivanje krivičnih dela i sankcija, kao i pravila za zaštitu prava osumnjičenih, optuženih, i oštećenih.

Evropski parlament i Savet EU mogu u redovnom zakonodavnom postupku direktivama utvrditi minimalne standarde za određivanje krivičnih dela i sankcija za naročito teške oblike krivičnih dela sa prekograničnim elementima. U ove oblike kriminala spadaju: terorizam, trgovina ljudima i seksualno zlostavljanje žena i dece, nedozvoljena trgovina drogom, nedozvoljena trgovina oružjem, pranje novca, korupcija, falsifikovanje sredstava plaćanja, visokotehnoški kriminal i organizovani kriminal. Zavisno od razvoja kriminala, Savet EU može da utvrdi i druga krivična dela koja su naročito teška krivična dela sa prekograničnim uticajem. Savet EU odluku o tome donosi jednoglasno nakon dobijanja saglasnosti Evropskog parlamenta.

Posebna pažnja posvećena je borbi protiv terorizma i srodnih aktivnosti. Radi sprečavanja terorizma, Savet EU i Evropski parlament mogu u redovnom zakonodavnom postupku doneti uredbe kojima će utvrditi administrativni okvir i uslove pod kojima se zamrzavaju fondovi, finansije ili ekonomska dobit fizičkih i pravnih lica umešanih u terorističke aktivnosti.

Evropska unija takođe može da utvrdi minimalna pravila u vezi sa krivičnim delima i sankcijama ukoliko je to neophodno da bi se politike EU efikasno i jedinstveno sprovodile u državama članicama. S tim u vezi, Evropska komisija je 2011. godine objavila saopštenje pod nazivom „Prema krivičnoj politici EU: Obezbeđivanje efikasnog sprovođenja politika EU kroz krivično pravo” (eng. *Towards an EU Criminal Policy: Ensuring the Effective Implementation of EU Policies through Criminal Law*).

POSEBNI KRIVIČNOPRAVNI PROPISI

- Sprečavanje falsifikovanja novca
Savet EU i Evropski parlament su 2014. godine usvojili Direktivu 2014/62/EU o zaštiti evra i drugih valuta od falsifikovanja. Njom su uspostavljeni minimalni standardi za određivanje krivičnih dela i sankcija ako se evro i druge valute falsifikuju.
- Zloupotrebe na tržištu
Direktiva Saveta EU i Evropskog parlamenta 2014/57/EU o krivičnim sankcijama zbog zloupotrebe na tržištu usvojena je 2014. godine. Njom se od država članica zahteva da uvedu efektivne i proporcionalne kazne za odavanje poverljivih informacija, nezakonito objavljivanje informacija i manipulaciju na tržištu.
- Zaštita životne sredine
Direktiva 2008/99/EZ o zaštiti životne sredine propisuje mere koje države članice treba da preduzmu u oblasti krivičnog prava radi efikasnije zaštite životne sredine. Direktivom su određena i krivična dela protiv životne sredine, kao što su: ispuštanje ili emisija materijala ili jonizujućeg zračenja koji mogu izazvati smrt ili ozbiljno narušavanje zdravlja ljudi, znatno oštećenje staništa u zaštićenim područjima, nezakonite isporuke otpada i dr.

POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI KULTURE

(eng. *Cultural Policy of EU*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 167. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Obrazovna politika Evropske unije, Otvoreni metod koordinacije

INTERNET IZVOR: https://europa.eu/european-union/topics/culture_en
http://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/growth-jobs_en.htm

Član 167. Ugovora o funkcionisanju EU utvrđuje pristup Evropske unije kulturi. Evropska unija doprinosi razvoju kultura država članica, poštujući njihovu nacionalnu i regionalnu raznolikost, istovremeno stavljajući zajedničku kulturnu baštinu u prvi plan. Unija podstiče saradnju između država članica i, ako je potrebno, podržava ih i dopunjuje njihovo delovanje u oblasti poboljšanja poznavanja i širenja kulture i istorije evropskih naroda, negovanja kulturne baštine od evropskog značaja, nekomercijalne kulturne razmene i umetničkog i književnog stvaralaštva, uključujući i audio-vizuelni sektor. Evropska unija i države članice saraduju i s trećim državama i nadležnim međunarodnim organizacijama, posebno sa Savetom Evrope. U skladu sa drugim odredbama Ugovora, Unija uzima u obzir kulturne aspekte, posebno radi poštovanja i podsticanja raznolikosti svojih kultura.

Strateški pristup kulturi zasnovan je na Evropskoj agendi za kulturu u globalizovanom svetu (eng. *European Agenda for Culture in a Globalising World*). Osnovni ciljevi su: podsticanje kulturne raznolikosti i interkulturalnog dijaloga; promocija kulture kao katalizatora kreativnosti i inovacija i promocija međunarodne dimenzije kulture. Instrumenti pomoću kojih se agenda sprovodi su: otvoreni metod koordinacije, podsticanje strukturiranog dijaloga sa civilnim društvom i predlozi za praktične politike i finansiranje.

Otvoreni metod koordinacije (detaljnije: *Otvoreni metod koordinacije*) relativno je novi model u usaglašavanju politika u Evropskoj uniji. Uključuje širok krug dobrovoljnih učesnika, što znači da u njemu učestvuju države članice kojima takav metod odgovara.

Zasnovan je na učenju, odnosno na širenju znanja i iskustva. Karakteriše ga specifična procedura

Mere u oblasti kulture donose Evropski parlament i Savet Evropske unije u redovnom zakonodavnom postupku, nakon što pribave mišljenje Komiteta regiona. Ove mere uključuju podsticaje i usklađivanje nacionalnih propisa. Savet Evropske unije, na predlog Evropske komisije, može usvojiti odgovarajuće preporuke u ovoj oblasti.

ISTORIJSKI OSVRT

Rimski ugovori (1957) i kasniji ugovori koji su ih menjali i dopunjavali, posvećivali su malo pažnje kulturi. Ona se provlačila kroz socijalnu politiku, a često se spominjala u ekonomiji, u značenju različitih proizvođačkih i potrošačkih navika ljudi. Pitanje kulture prepušteno je Savetu Evrope. U prvih nekoliko decenija države članice Evropskih zajednica težile su pre svega ekonomskoj integraciji.

Primeri programa koje podržava Evropska unija u oblasti kulture:

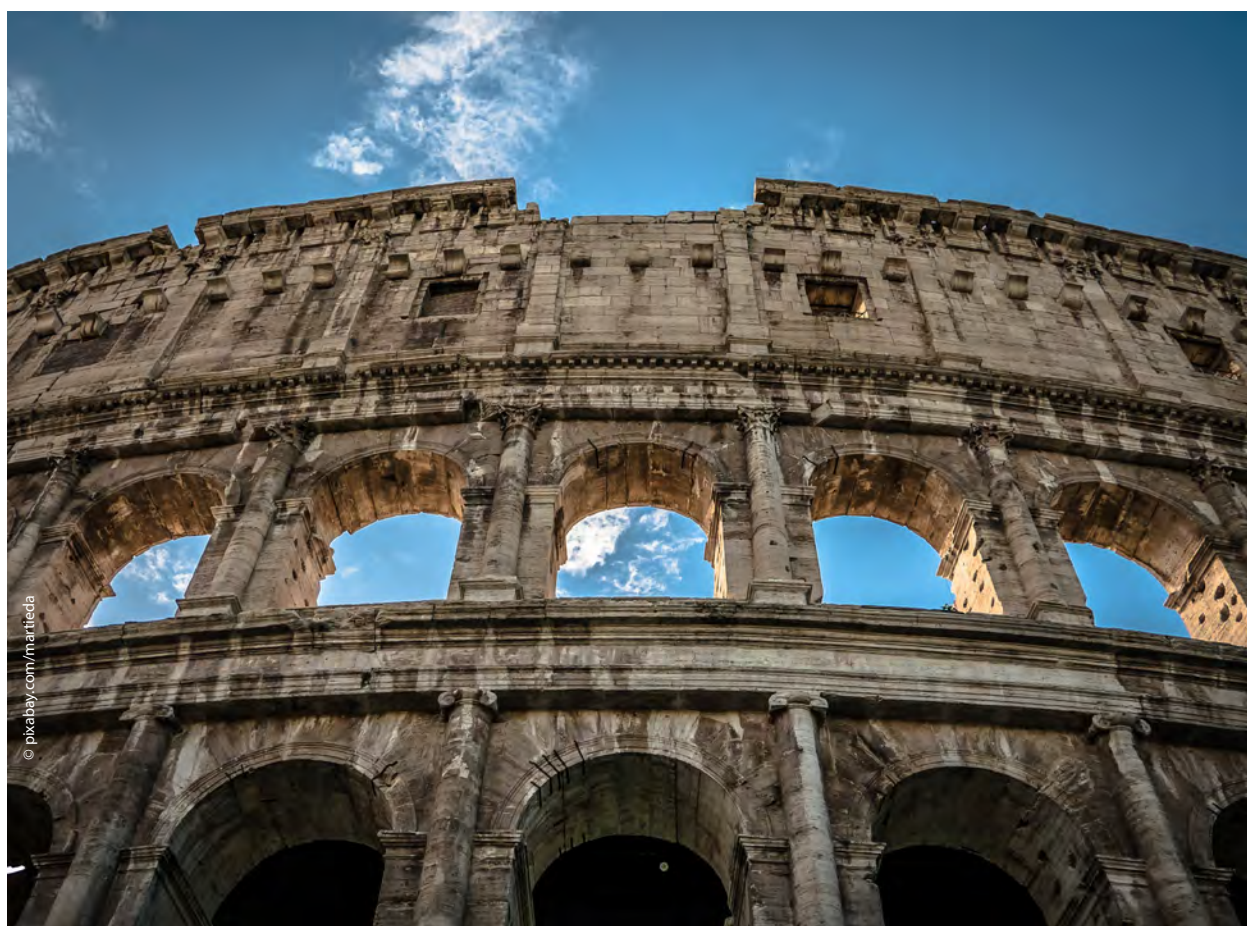
Primeri programa koje podržava Evropska unija u oblasti kulture:

- Kreativna Evropa (eng. Creative Europe)
- Program kulture (eng. Culture Programme)
- Program MEDIA (eng. MEDIA Programme)
- program Erasmus (eng. Erasmus Programme – European Region Action Scheme for the Mobility of University Students) itd.

Svečana deklaracija o Evropskoj uniji (eng. *Solemn Declaration on European Union*), potpisana u Štuttgartu 1983. godine, bila je polazna tačka za stvaranje kulturne saradnje u tadašnjoj Evropskoj zajednici. Ugovor iz Maastrichta (1992) bio je prvi akt na osnovu kojeg su organi Evropske unije dobili nadležnost u oblasti kulture.

Tokom devedesetih godina dvadesetog veka, usled novonastalih političkih promena na tlu Evrope, države članice su uvidele da je došlo vreme da se realizuje ideja o stvaranju „sve bliže unije”. Krajnji cilj produblivanja integracija bilo je ostvarenje potpune ekonomske i političke unije. Za to je bila potrebna čvrsta socijalna kohezija i kulturna politika. Stoga je zaključivanje Ugovora iz Mاستrihta bilo preloman događaj za kasnije definisanje ne samo politike u oblasti kulture već i njenih vrednosti i načela. Evropska unija će od Ugovora iz Lisabona (2007) potvrditi, a potom ojačati stav da je kultura neodvojivi deo njenog postojanja i ostvarenja njene uloge u svetu.

Uneskova Konvencija o zaštiti i podsticanju raznolikosti kulturnih izraza (eng. *UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*) takođe je važna za Evropsku uniju, jer se bavi kreativnim različitostima, kulturnim i prirodnim nasleđem, pokretnim kulturnim dobrima, nematerijalnim kulturnim nasleđem i savremenim stvaralaštvom. Nastala je na osnovu sedam prethodno donetih deklaracija Uneska o kulturi. Sve države Evropske unije ratifikovale su ovu konvenciju ili joj pristupile

POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI ZAŠTITE POTROŠAČA

(eng. *EU Consumer Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 169. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Unutrašnje tržište Evropske unije, Evropska komisija

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/consumers/eu_consumer_policy/

Svrha politike u oblasti zaštite potrošača je da obezbedi visok nivo zaštite prava potrošača na unutrašnjem tržištu (detaljnije: *Unutrašnje tržište Evropske unije*). Radi ostvarivanja tog cilja, Unija doprinosi zaštiti zdravlja, bezbednosti i ekonomskim interesima potrošača, te promovise njihovo pravo na informisanost, obrazovanje i udruživanje radi zaštite njihovih interesa. Da bi ostvarila te ciljeve, Evropska komisija definiše prioritete i ključne aktivnosti. S tim u vezi, Evropska komisija je 2012. godine usvojila Evropsku potrošačku agendu. Mere koje preduzima Evropska komisija pokrivaju četiri stuba Evropske potrošačke agende:

1. Promovisanje bezbednosti potrošača – Sigurnost proizvoda je jedan od ključnih rezultata politike zaštite potrošača. Evropska komisija je 2013. godine usvojila Paket o bezbednosti proizvoda i nadgledanju tržišta radi daljeg unapređenja bezbednosti proizvoda, posebno kroz poboljšano označavanje proizvoda i njihovog porekla.
2. Podsticanje poznavanja prava potrošača – Razvijene su nove interaktivne alatke za informisanje, obrazovanje potrošača i pomoć potrošačima da u potpunosti učestvuju na jedinstvenom tržištu (na primer, internet stranica „Potrošačka učionica” koja omogućava interakciju između profesora i učenika uzrasta 12–18 godina).
3. Pospješivanje primene pravila u vezi sa potrošačima – Mreža nacionalnih tela za zaštitu prava potrošača je unapredila saradnju tako što je sprovela koordinirane akcije protiv povreda prava potrošača i tako stvorila „kontrolu internet stranica” sa ciljem da utvrdi i prijavi povrede prava potrošača.
4. Integrisanje interesa potrošača u ključne sektorske politike – Prava potrošača su poboljšana nizom novih zakona iz oblasti telekomunikacija, energetike, transporta i hrane.

Neki od najvažnijih instrumenata politike zaštite potrošača su:

SISTEM BRZOG UPOZORENJA ZA OPASNE NEPREHRAMBENE PROIZVODE

Sistem brzog upozorenja za opasne neprehrambene proizvode omogućava brzu razmenu informacija između 31 evropske države i Evropske komisije o opasnim neprehrambenim proizvodima koji predstavljaju rizik po zdravlje i bezbednost potrošača.

OSNIVANJE EVROPSKIH POTROŠAČKIH CENTARA

Osnovni zadatak evropskih potrošačkih centara je da pružaju građanima informacije o njihovim pravima koje imaju kao potrošači, posebno prilikom podnošenja žalbi u vezi sa kupovinom (kupovina na putovanju ili onlajn kupovina) u nekoj drugoj državi koja je član mreže.

NAČELO PREDOSTROŽNOSTI

Načelo predostrožnosti omogućava brzo reagovanje u slučajevima koji predstavljaju opasnost za živi svet ili životnu sredinu. Ovo načelo posebno se koristi u slučajevima kada nema dovoljno raspoloživih naučnih podataka na osnovu kojih se formira procena rizika. Načelo predostrožnosti najčešće se koristi u slučajevima kada je potrebno sprečiti distribuciju ili povući iz prometa proizvod koji predstavlja potencijalnu opasnost.

EVROPSKI REGISTAR OVLAŠĆENIH PROIZVODA SA GMO

Evropski registar ovlašćenih proizvoda sa GMO sastoji se od proizvoda koji u sebi sadrže GMO. Ako se prilikom pretraživanja registra ukuca određeni proizvod, na primer pamuk, registar će izbaciti listu svih proizvoda od pamuka koji u sebi sadrže GMO.

INTEGRISANI PRISTUP EVROPSKE UNIJE ZA BEZBEDNOST HRANE

Cilj integrisanog pristupa EU za bezbednost hrane je da obezbedi visok nivo bezbednosti hrane, zdravlja životinja i biljaka, kao i dobrobiti životinja unutar EU preko integrisanih mera u toku čitavog procesa proizvodnje, kao i mera efikasnog praćenja.

POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI ŽIVOTNE SREDINE

(eng. *EU Environmental Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 11. Ugovora o EU, čl. 191–193. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Energetska unija, Evropska agencija za životnu sredinu

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/environment/>

Politika EU u oblasti životne sredine predstavlja politiku očuvanja, zaštite i poboljšanja kvaliteta životne sredine i zdravlja ljudi, za sadašnje i buduće generacije, racionalnog iskorišćavanja prirodnih resursa i delovanja Evropske unije na međunarodnom nivou radi rešavanja problema u životnoj sredini, sa posebnim osvrtom na klimatske promene. Visok nivo zaštite i poboljšanje kvaliteta životne sredine predstavljaju jedan od ciljeva EU definisan članom 3. stav 3. Ugovora o Evropskoj uniji. Specifičnost ove politike je regulisana članom 11. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, kojim se uvodi obaveza integrisanja zaštite životne sredine u sve oblasti delovanja Unije. Osnovna načela politike životne sredine su:

- načelo predostrožnosti (delovanje i kada postoji samo osnovana sumnja da neka aktivnost može izazvati zagađenje ili naneti štetu životnoj sredini);
- načelo prevencije (preventivno delovanje kako ne bi bila naneta šteta životnoj sredini i kako ne bi došlo do zagađenja);
- načelo uklanjanja štete na samom izvoru (delovanje na samom izvoru zagađenja);
- načelo „zagađivač plaća” (finansijsku odgovornost treba da snose zagađivači).

Pored ova četiri načela (sadržana u članu 191. Ugovora o funkcionisanju EU), kroz akcione planove i praksu, Unija je razvila i druga načela, kao što su načelo proporcionalnosti, integrisanosti, supsidijarnosti i načelo „korisnik plaća”.

NADLEŽNOSTI

U politici u oblasti životne sredine EU i države članice dele nadležnost, s tim što je nadležnost EU dodatno definisana načelom supsidijarnosti, koje podrazumeva delovanje EU u situacijama kada se odgovarajući ciljevi mogu bolje i potpunije postići preduzimanjem mera na nivou Unije (na primer, kod prekograničnog zagađenja). Propisi u oblasti životne sredine na nivou EU se donose u okviru redovnog zakonodavnog postupka, sa nekoliko izuzetaka koji se odnose na odredbe fiskalne prirode, prostorno planiranje, upravljanje vodnim resursima, iskorišćavanje zemljišta (osim upravljanja otpadom) i mere koje mogu bitno uticati na izbor države članice između različitih izvora energije, što su propisi koji se donose po posebnom zakonodavnom postupku. Zaštita bioloških resursa mora u okviru politike ribarstva spada u isključivu nadležnost EU.

Evropska komisija nadgleda i sprovodi politiku u oblasti životne sredine u okviru Generalnog direktorata za životnu sredinu (eng. *Directorate-General for Environment*) i Generalnog direktorata za klimatsko delovanje (eng. *Directorate-General for Climate Action*), ali i u bliskoj saradnji sa ostalim direktoratima. Pored generalnih direktorata, postoje posebna tela koja su formirana radi pružanja podrške u sprovođenju politike u oblasti životne sredine. Pre svega, to je Evropska agencija za životnu sredinu (detaljnije: *Evropska agencija za životnu sredinu*), ali i Evroatom (detaljnije: *Evropska zajednica za atomsku energiju*), Evropska agencija za hemikalije, Zajednički istraživački centar, Evrostat i dr.

INSTRUMENTI

U skladu sa Opštim akcionim programom EU za zaštitu životne sredine do 2020. godine, instrumenti politike u oblasti životne sredine uključuju ekonomske i informativne podsticaje, tržišne instrumente, volonterske instrumente, mere za upotpunjavanje zakonskih okvira i mere kojima se uključuju akteri na različitim nivoima. Najznačajniji finansijski instrumenti koji se sprovode u okviru Generalnog direktorata za životnu sredinu su:

- program *LIFE* – pruža finansijsku podršku za projekte u oblasti očuvanja prirode i životne sredine u državama članicama, ali i državama kandidatima i državama u susedstvu;
- Okvirni program za konkurenciju i inovaciju – pruža podršku eko-inovativnim sektorima, preduzetništvu i politikama kroz finansijske instrumente, povezivanje učesnika, pilot projekte i projekte koji odgovaraju tržišnim zahtevima.

OPŠTI AKCIONI PROGRAM EU U OBLASTI ŽIVOTNE SREDINE DO 2020 (eng. *General Union Environment Action Programme to 2020*)

Politika EU u oblasti životne sredine je usko povezana sa višegodišnjim akcionim programima koji predstavljaju plan prioriteta i pravaca u kojima će Unija delovati, kako kroz usvajanje novih akata, tako i kroz različite programe na nacionalnom nivou i nivou EU. Godine 2013. Savet i Parlament su usvojili predlog Komisije o novom akcionom planu pod nazivom „Živeti dobro, u

okviru granica (ograničenja) naše planete” (eng. *Living Well, within the Limits of Our Planet*). U skladu sa tim, svaki akcioni plan ima set tematskih prioriteta na koje će se obratiti posebna pažnja. U 7. akcionom programu tematski prioriteta su sledeći:

- prirodna bogatstva – očuvanje prirode i jačanje ekološke otpornosti zemljišta, očuvanje morskih površina, vode za piće i vazduha;
- transformacija ka rastu ekonomije sa niskim emisijama ugljenika (eng. *Low-carbon Economy*), koja počiva na resursnoj efikasnosti;
- poboljšanje ljudskog zdravlja i povećanje blagostanja.

SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Ovaj sporazum između EU i Srbije iz 2008. godine posvećuje posebnu pažnju zaštiti životne sredine. U delu koji se odnosi na politike saradnje predviđeno je da će Srbija i Evropska unija uspostaviti blisku saradnju čiji je cilj održiv ekonomski i društveni razvoj Srbije uz očuvanje životne sredine. Sporazum naglašava značaj saradnje između ugovornih strana u oblasti zaštite živote sredine u svrhu ostvarivanja održivog razvoja. Predviđeno je da se ta saradnja usredsredi na usklađivanje propisa Srbije sa pravnim tekovinama Evropske unije u oblasti životne sredine. Posebna pažnja će biti posvećena primeni Kjoto protokola. Zaštita životne sredine je određena kao jedna od prioritarnih oblasti za dobijanje finansijske pomoći od Unije.

POLITIKA EVROPSKE UNIJE ZA MLADE

(eng. Youth Policy)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 165–166. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Nadležnosti Evropske unije, Programi Evropske unije, Mladi koji nisu zaposleni i nisu u procesu obrazovanja i obuke, Otvoreni metod koordinacije, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/youth/policy/youth_strategy/index_en.htm

Politika EU za mlade obuhvata aktivnosti nadležnih institucija i relevantnih društvenih aktera iz EU i država članica usmerenih na poboljšanje položaja mladih. Odlikuje je inkluzivnost, budući da se kreira i sprovodi za mlade i u dijalogu sa mladima. Otvorenost je njena druga odlika, jer omogućava različite nacionalne pristupe u ostvarivanju zajedničkih ciljeva strateški definisanih na nivou EU.

Ova politika tematski obuhvata oblasti obrazovanja i obuke, sporta, učešća u demokratskom životu Evropske unije i stručnog usavršavanja. U ovim oblastima Unija podstiče saradnju sa trećim državama i međunarodnim organizacijama.

SPROVOĐENJE POLITIKE EU ZA MLADE

Sprovođenje politike EU za mlade je u nadležnosti država članica, dok se na nivou Unije definiše strateški okvir za saradnju. Reč je o oblasti u kojoj EU nastoji da podrži, koordinira ili dopuni delovanje država članica, a ne da preuzme dodatna ovlašćenja niti da vrši harmonizaciju nacionalnih zakonodavstava (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*). Zbog toga je u sprovođenju politike za mlade primenjen „otvoreni metod koordinacije” (detaljnije: *Otvoreni metod koordinacije*) u okviru kojeg države članice zajednički kreiraju pristupe radi usklađivanja nacionalnih politika i ostvarivanja zajedničkih ciljeva. Takođe, razmenjuju i iskustva i primere dobre prakse.

Aktuelni strateški pristup je definisan „Strategijom EU za mlade – investiranje i osnaživanje“ za period od 2010. do 2018. godine (usvojio ju je Savet Evropske unije 2009. godine). Strategija ima ove ciljeve:

- da stvori više jednakih prilika za mlade u oblasti obrazovanja i na tržištu rada i
- da podstiče aktivno građanstvo, socijalnu inkluziju i solidarnost mladih.

Strategijom je predviđeno sprovođenje aktivnosti u osam prioritarnih oblasti, to su:

1. obrazovanje i obuka,
2. zapošljavanje i preduzetništvo,
3. zdravlje i blagostanje,
4. učešće mladih u demokratskim procesima,
5. volontiranje,
6. socijalna inkluzija,
7. mladi i svet,
8. kreativnost i kultura.

Prioriteti u sprovođenju Strategije definišu se u trogodišnjim ciklusima na osnovu prethodnih konsultacija sa relevantnim akterima politike za mlade u državama članicama. Konsultacije na nivou EU se obavljaju na konferencijama EU posvećenim mladima (eng. *EU Youth Conferences*), koje organizuju države članice koje predsedavaju Savetu EU. Time se obezbeđuje učešće mladih i relevantnih aktera u ovoj oblasti na svim nivoima, kao i razmena iskustva i dobre prakse (eng. *Mutual Learning*). Na kraju svakog ciklusa Evropska komisija sačinjava „Izveštaj EU o mladima” (eng. *The EU Youth Report*). Izveštaj se sastoji iz dva dela: zajedničkog izveštaja Saveta EU i Evropske komisije (politički deo) i pratećih dokumenata (statistički i analitički deo). Poslednji deo je značajan jer ukazuje na to da EU podstiče utvrđivanje prioriteta zasnovano na činjenicama.

KO SU „MLADI”?

Ključna odlika ove društvene grupe je *tranzitornost*, što podrazumeva da se, prilikom njenog definisanja, uzima u obzir životni period od detinjstva do odraslog doba. Međutim, starosni period varira od države do države u zavisnosti od stepena društveno-ekonomskog razvoja. Strategija EU za mlade navodi period od 15 do 29 godina kao starosni period u životu kada se osoba smatra mladom. Zakon o mladima Republike Srbije definiše mlade kao lica od navršanih 15 do navršanih 30 godina života.

PROGRAMI I INICIJATIVE EU ZA MLADE

Erazmus + (eng. *Erasmus*) jeste program EU namenjen finansiranju projekata, partnerstava, događaja i mobilnosti u oblasti obrazovanja i obuke, omladine i sporta. Program pokriva period od 2014. do 2020. godine (detaljnije: *Programi Evropske unije*).

Garancija za mlade (eng. *Youth Guarantee*) jeste instrument Unije namenjen rešavanju pitanja nezaposlenosti i neaktivnosti mladih u Evropskoj uniji. Cilj je ostvariti brzu aktivaciju mladih mladih od 25 godina na tržištu rada. Brza aktivacija podrazumeva dobijanje kvalitetne ponude u roku od 4 meseca od trenutka napuštanja ili završetka obrazovanja ili ulaska u nezaposlenost. Kvalitetna ponuda odnosi se na:

- ponudu za posao,
- ponudu za obrazovanje, odnosno šegrtovanje i stažiranje,
- nastavak obrazovanja.

Sprovođenje *Garancije za mlade* je u nadležnosti država članica, što podrazumeva da se na nacionalnom nivou obezbeđuju sredstva i načini sprovođenja. EU je, sa svoje strane, obezbedila sufinansiranje kroz dva svoja finansijska instrumenta: „Inicijativu za zapošljavanje mladih“ (eng. *Youth Employment Initiative*) i „Evropski socijalni fond“ (eng. *European Social Fund*). Sufinansiranje je moguće u regionima gde je stopa nezaposlenosti mladih viša od 25% i prvenstveno je namenjeno za kategoriju mladih koji nisu zaposleni, nisu u procesu obrazovanja i obuke (detaljnije: *Mladi koji nisu zaposleni i nisu u procesu obrazovanja i obuke*)

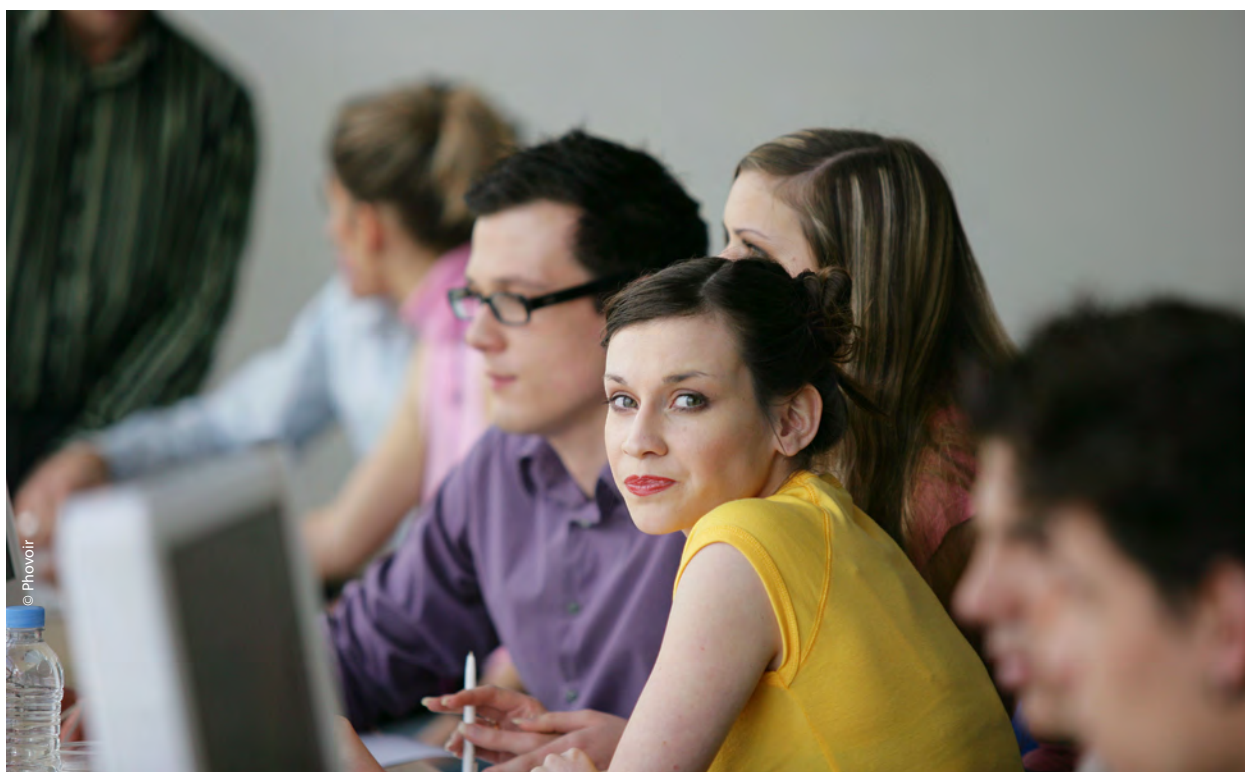
ISTORIJSKI OSVRT

Saradnja država članica EU u oblasti politike za mlade uvedena je Ugovorom iz Maastrichta (1992). Intenzivniji koraci EU u smislu razvoja i operacionalizacije saradnje država članica u ovoj oblasti su otpočeli sa Belom knjigom o mladima koju je Komisija usvojila 2001, a obogaćeni su socijalnom dimenzijom kroz Evropski pakt za mlade, koji je Evropski savet usvojio 2005. Ovim dokumentima uobličena je politika EU prema mladima koja se zasnivala na tri stuba:

- aktivnom građanstvu mladih;
- socijalnoj dimenziji za mlade;
- uvođenju perspektive mladih u druge politike (na primer, zdravstvo, zabrana diskriminacije itd.).

Opisani pristup je bio aktuelan do donošenja Strategije EU za mlade (2010).

Prve generacije programa EU za mlade su postojale od 1988. godine (na primer, *Mladi za Evropu*, 1989–1991; *Mladi za Evropu II*, 1991–1994; *Mladi za Evropu III*, 1995–1999). Tokom devedesetih godina 20. veka otpočeo je program razmene i mobilnosti („Evropski volonterski servis“), koji je kasnije integrisan u novu generaciju programa pod nazivom „Mladi“, 2000–2007. Program *Mladi u akciji* je bio aktuelan do 2013. godine, kada je zamenjen programom *Erazmus +*.

POLITIKA PROŠIRENJA EVROPSKE UNIJE

(eng. EU Enlargement Policy)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 49. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Koncepti razvoja Evropske unije, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji, Proces pristupanja Evropskoj uniji, Proces stabilizacije i pridruživanja, Politika susedstva Evropske unije, članstvo, Kandidati i potencijalni kandidati za članstvo

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/enlargement/>
http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/eastern-partnership/index_en.htm

U skladu sa Šumanovim planom, osnivanje Evropske zajednice za ugalj i čelik 1951. godine je predstavljalo samo prvi korak ka ostvarenju konačnog cilja – stvaranju evropske federacije. Do tog cilja treba da se dođe postepeno, produblјivanjem evropskih integracija i njihovim širenjem na nove države članice koje dele zajedničke vrednosti u pogledu demokratije, vladavine prava i tržišne ekonomije. Upravo je to ono što je obeležilo dosadašnji razvoj Evropskih zajednica i Evropske unije, stalan proces produblјivanja i proširivanja evropskih integracija. U pitanju su dva vremenski uporedna i međusobno povezana procesa koja su Evropskim zajednicama donele nove ciljeve i nadležnosti i omogućila njihovu transformaciju u Evropsku uniju kakvu sada poznajemo (detaljnije: *Koncepti razvoja Evropske unije*). Za nešto više od 60 godina, koliko je prošlo od osnivanja Evropske zajednice za ugalj i čelik, broj država članica je sa 6 porastao na 28, a broj stanovnika se povećao na preko 508 miliona, koliko trenutno živi na teritoriji Evropske unije.

ISTORIJSKI PREGLED PROCESA PROŠIRENJA

1. Prvo severno proširenje Evropskih zajednica

Prvo proširenje Evropskih zajednica dogodilo se 1973. godine. Velika Britanija, Irska, Danska i Norveška su 20. januara 1972. potpisale ugovor o pristupanju Evropskim zajednicama. Sasvim neočekivano, norveški građani su se na referendumu izjasnili protiv članstva ove države u Evropskim zajednicama. Ugovor o pristupanju Velike Britanije, Irske i Danske je stupio na snagu 1973. godine kada su ove države postale članice Evropskih zajednica.

2. Mediteransko proširenje Evropskih zajednica

Drugi krug proširenja Evropskih zajednica se dogodio osamdesetih godina prošlog veka prijemom Grčke, Španije i Portugalije.

Grčka je bila prva država koja je potpisala sporazum o pridruživanju sa Evropskim zajednicama, 1961. godine. Nestabilna ekonomska i politička situacija u ovoj državi dovela je do vojnog udara i diktature od 1967. do 1974. Nakon obnove demokratije, vlada Grčke je 1975. godine podnela zahtev za članstvo u Evropskim zajednicama. Zanimljivo je da je Komisija u svom mišljenju iznela stav da Grčka ne zadovoljava ekonomske uslove za članstvo. Uprkos negativnom mišljenju Komisije, Grčka je potpisala Ugovor o pristupanju 1979. godine. Ugovor je stupio je na snagu 1. januara 1981.

U Španiji i Portugaliji je sedamdesetih godina okončan dugogodišnji period diktature i ove države su tek zakoračile u demokratski oblik vladavine. Suočene sa sličnim ekonomskim problemima i političkom nestabilnošću, ove dve države su 1977. godine podnele zahteve za članstvo u Evropskim zajednicama. Nakon nešto dužih pregovora Španija i Portugalija su potpisale ugovore o pristupanju 1985. godine, a postale su članice Evropskih zajednica 1. januara 1986.

3. Drugo severno ili EFTA proširenje

Švedska, Finska, Austrija i Norveška su 1992. godine podnele zahtev za prijem u članstvo novoosnovane Evropske unije. Ugovor o pristupanju ovih država Evropskoj uniji je potpisan 1994. godine. Međutim, kao i dvadesetak godina ranije, građani Norveške odbili su da na referendumu podrže ulazak svoje države u Evropsku uniju. Nakon ratifikacije ugovora o pristupanju, Švedska, Finska i Austrija su postale članice Evropske unije 1995. godine.

4. Veliko istočno proširenje

Rušenjem Berlinskog zida 1989. godine i raspuštanjem Varšavskog ugovora jula 1991. godine u Evropi je okončan hladni rat. Ponovnim uspostavljanjem parlamentarne demokratije u bivšim članicama Varšavskog ugovora započeo je proces približavanja ovih država Evropskim zajednicama, a zatim i Evropskoj uniji. Međutim, postojeće države članice, kao i organi EU, zauzeli su veoma rezervisan stav o ovom pitanju. Niti su istočnoevropske države ispunjavale ekonomske, pravne i političke kriterijume za ulazak u EU, niti je Unija bila spremna da apsorbuje veći broj novih država članica. Umesto članstva, državama istočne i centralne Evrope je ponuđeno potpisivanje sporazuma o pridruživanju (evropski sporazumi) sa ciljem uspostavljanja zone slobodne trgovine i specijalnih veza između ugovornih strana. Kako bi se ovim državama pružila jasna perspektiva članstva u EU, na sastanku Evropskog saveta u Kopenhagenu od 21. do 22. juna 1993. utvrđeni su kriterijumi za pristupanje novih država Evropskoj uniji (detaljnije: *Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji*). Posle perioda prilagođavanja, primene Evropskih sporazuma i stupanja na snagu Ugovora iz Nice, kojim su izvršene odgovarajuće izmene u institucionalnom okviru Unije, države istočne i centralne Evrope – Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska, Slovenija, Estonija, Letonija i Litvanija, praćene Kiprom i Maltom, 13. aprila 2003. u Atini potpisale su Ugovor o pristupanju Evropskoj uniji, koji je stupio na snagu 1. maja 2004. Tri godine kasnije, 1. januara 2007, i Rumunija i Bugarska su postale članice EU.

5. Prvo zapadnobalkansko proširenje – pristupanje Hrvatske Evropskoj uniji

Hrvatska je bila među prvim državama Zapadnog Balkana koja je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, 29. oktobra 2001. Status kandidata za članstvo u EU Hrvatska je dobila 1. juna 2004. Pregovori o pristupanju su započeli u oktobru 2005. godine i trajali su sve do kraja juna 2011. godine. Konačno, 9. decembra 2011. Hrvatska je potpisala Ugovor o pristupanju Evropskoj uniji. Ugovor je stupio na snagu 1. jula 2013, od kada je Hrvatska članica Evropske unije.

Proces proširenja na Zapadni Balkan i Tursku Sadašnja agenda za proširenje Evropske unije obuhvata zemlje Zapadnog Balkana i Tursku. Državama Zapadnog Balkana potvrđena je evropska budućnost (detaljnije: *Solunska agenda za Zapadni Balkan*) i one su obuhvaćene procesom stabilizacije i pridruživanja (detaljnije: *Proces stabilizacije i pridruživanja*). Dinamika pristupanja svake države Zapadnog Balkana prvenstveno zavisi od napretka u oblasti vladavine prava, osnovnih prava, jačanja demokratskih institucija, ekonomskog upravljanja i konkurencije. EU posvećuje posebnu pažnju unapređenju regionalne saradnje i poštovanju međunarodnog prava zbog ratnih sukoba na prostorima bivše SFRJ krajem 20. veka.

Turska je 1963. godine potpisala sporazum o pridruživanju sa Evropskim zajednicama. Status kandidata za članstvo je dobila 1999. godine. Pregovori o pristupanju su otvoreni 2005. godine. Međutim, napredak u pregovorima je spor prevashodno zbog turske okupacije severnog Kipra, kao i problema u dostizanju standarda u pogledu demokratije, vladavine prava i osnovnih prava. Pregovori su dodatno usporeni nakon eskaliranja migrantske/izbegličke krize (2015).

Gde su granice EU na istoku Evrope?

U skladu sa Ugovorom o EU (član 49) svaka evropska država može da podnese zahtev za članstvo ukoliko poštuje i promoviše vrednosti Unije. Odgovor na pitanje „Gde su granice Evrope?” ostavlja prostor za geopolitička nadmetanja između država članica Unije i drugih velikih sila u datom istorijskom kontekstu. Istočna dimenzija evropske politike susedstva (detaljnije: *Politika susedstva Evropske unije*) – „Istočno partnerstvo”, inicirana je 2009. godine sa ciljem produbljenja i jačanja odnosa između Unije i Azerbejdžana, Belorusije, Jermenije, Moldavije i Ukrajine.

POLITIKA SUSEDSTVA EVROPSKE UNIJE

(eng. *European Neighbourhood Policy*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 8. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Barselonski proces

INTERNT IZVOR: http://eeas.europa.eu/enp/about-us/index_en.htm

Kroz svoju politiku susedstva Evropska unija radi na postizanju najbližeg mogućeg političkog udruživanja i najvećeg mogućeg stepena ekonomske integracije sa svojim južnim i istočnim susedima. Ovaj cilj se nadovezuje na zajedničke interese i vrednosti – demokratiju, vladavinu prava, poštovanje ljudskih prava i socijalnu koheziju. Evropska politika susedstva je ključni deo spoljne politike Evropske unije.

Partnerske države postupaju u skladu sa Akcionim planom za politiku susedstva Unije ili Agendom pridruživanja kako bi ostvarile i pokazale privrženost demokratiji, ljudskim pravima, vladavini prava, dobrom upravljanju, načelima tržišne ekonomije i održivog razvoja. Evropska unija podržava postizanje ovih ciljeva kroz finansijsku podršku, ekonomske integracije, olakšavanje putovanja u Uniju, tehničku i političku podršku. Unija kroz politiku susedstva podržava i organizacije civilnog društva koje igraju važnu ulogu u demokratizaciji.

Države sa kojima Unija saraduje kroz svoju politiku susedstva su: Azerbejdžan, Egipat, Gruzija, Izrael, Jermenija, Jordan, Liban, Moldavija, Maroko, Palestina, Tunis i Ukrajina. Sa Alžirskom se trenutno vode pregovori o akcionom planu za politiku susedstva Evropske unije, dok se Belorusija, Libija i Sirija nalaze izvan većine struktura politike susedstva Unije.

Politika susedstva Unije se uglavnom zasniva na bilateralnim odnosima sa državama partnerima, ali je dopunjena regionalnim i multilateralnim inicijativama. U okviru politike susedstva EU postoje Istočno partnerstvo (engl. *Eastern Partnership*), Evromediteransko partnerstvo (Evromed) (engl. *Euro-Mediterranean Partnership*) i Crnomorska sinergija (engl. *Black Sea Synergy*).

Istočno partnerstvo je zajednička inicijativa država članica EU i šest istočnoevropskih partnera – Azerbejdžana, Belorusije, Gruzije, Jermenije, Moldavije i Ukrajine. Evropska unija je posvećena izgradnji jakih i uzajamno korisnih odnosa sa svih šest partnera, bez obzira na njihov individualni nivo ambicija u svojim odnosima sa Unijom.

Evromediteransko partnerstvo promoviše ekonomsku integraciju više od 15 suseda na jugu Unije – u Severnoj Africi, na Bliskom istoku i u regionu Balkana. Ranije poznata kao *Barselonski proces*, saradnja je ponovo pokrenuta 2008. godine. Ovo partnerstvo služi za pokretanje novih regionalnih i podregionalnih projekata od značaja za one koji žive u regionu, u oblastima kao što su ekonomija, životna sredina, energetika, zdravstvo, migracije, obrazovanje i socijalna pitanja. Ovo partnerstvo obuhvata 28 država članica EU, kao i Albaniju, Alžir, Bosnu i Hercegovinu, Egipat, Izrael, Jordan, Liban, Mauritaniju, Monako, Crnu Goru, Maroko, Palestinu, Siriju (koja je suspendovana), Tunis i Tursku.

Crnomorskom sinergijom EU podržava regionalni razvoj u jugoistočnoj Evropi. Kroz podsticanje saradnje između zemalja u regionu Crnog mora, sinergija nudi forum za rešavanje zajedničkih problema, dok istovremeno podstiče političke i ekonomske reforme. Od 2008. godine održava se Crnomorski forum nevladinih organizacija, koji okuplja više od 600 učesnika, uključujući predstavnike nevladinih organizacija, stručnjake, donatore i vladine predstavnike iz regiona Crnog mora. Sadašnji učesnici su Azerbejdžan, Bugarska, Gruzija, Jermenija, Moldavija, Rumunija, Rusija, Turska i Ukrajina.

Politika susedstva EU finansira se kroz evropske instrumente za susedstvo i partnerstvo. Budžetom od 15,4 milijardi evra obezbeđuje se većina sredstava u 16 partnerskih država uključenih u politiku susedstva Evropske unije u skladu sa načelima diferencijacije i pristupu zasnovanom na podsticajima. Kroz evropske instrumente za susedstvo i partnerstvo podržavaju se bilateralni programi za države susedstva, regionalni programi za Istok i Jug, program *Erazmus* za sve, prekogranični programi saradnje između država članica i zemalja susedstva.

U okviru ovih partnerstava ugovorne strane sklapaju partnerstva i sporazume o saradnji ili sporazume o pridruživanju. Implementacija se prati preko odbora postavljenih ovim sporazumima. Jednom godišnje Evropska služba za spoljne poslove i Evropska komisija objavljuju izvještaje o napretku i proceni napretka ka ciljevima akcionih planova i agendi sporazuma.

POLITIKA USLOVLJAVANJA

(eng. *Conditionality Policy*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Spoljne aktivnosti Evropske unije, Politika proširenja Evropske unije, Sporazumi o pridruživanju, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-97-129_en.htm?locale=en

Politika uslovljavanja je pristup Evropske unije prema trećim državama čiji je cilj podsticanje poboljšanja stanja u oblasti ljudskih prava i demokratije, čime bi se te države navele da ispune određene uslove. Uslovljavanje se odnosi na dobijanje ekonomske pomoći, otpisivanje duga, dobijanje trgovinskih povlastica, članstvo u međunarodnim organizacijama ili članstvo u samoj Uniji. Formulirana na ovim osnovama, politika uslovljavanja je postala jedan od važnih instrumenata spoljnih aktivnosti EU, prevashodno u okviru zajedničke trgovinske politike, pružanja razvojne i tehničke pomoći trećim državama i politike proširenja Unije. EU insistira na unošenju klauzula o obavezama poštovanja ljudskih prava, demokratije i vladavine prava kao bitnih elemenata sporazuma sa trećim državama u vezi sa pružanjem finansijske, razvojne, tehničke ili neke druge vrste pomoći, čije kršenje povlači za sobom suspenziju ili otkazivanje sporazuma.

POLITIKA USLOVLJAVANJA I PROŠIRENJE EU NA DRŽAVE ZAPADNOG BALKANA

Proširenje EU na države istočne i centralne Evrope stvorilo je uslove za razvoj politike uslovljavanja, u smislu postavljanja jasnih kriterijuma, mehanizama i merila za njeno sprovođenje (detaljnije: *Politika proširenja Evropske unije, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji*).

Zaključcima Opšteg Saveta Evropske unije od 29/30. aprila 1997. godine definisana je koherentna politika uslovljavanja prema državama Zapadnog Balkana. Odabrani pristup je podrazumevao operacionalizaciju tzv. „regionalnog pristupa” Evropske unije (detaljnije: *Zapadni Balkan*) prema državama Zapadnog Balkana. Uslovi podrazumevaju: poštovanje demokratskih načela, zaštitu ljudskih prava i vladavinu prava, poštovanje i zaštitu prava manjina i sprovođenje reformi za uspostavljanje tržišne privrede. Zatim, regionalna saradnja između zemalja Zapadnog Balkana i ispunjavanje obaveza preuzetih međunarodnim ugovorima (u slučaju Srbije – Dejtonskog sporazuma, Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i Kumanovskog vojno-tehničkog sporazuma), takođe se nalaze među uslovima. Svrha ispunjenja ovih uslova je stabilizacija regiona, da bi kasnije bila pretočena u perspektivu članstva u EU. Nabrojani uslovi su bitni elementi sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa državama Zapadnog Balkana. U slučaju nepoštovanja bitnih elemenata sporazuma, EU može da suspenduje primenu SSP-a sa trenutnim dejstvom.

POREZ NA DODATU VREDNOST

(eng. Value Added Tax – VAT)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 113. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Unutrašnje tržište Evropske unije, Budžet Evropske unije, Oporezivanje u Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/vat/index_en.htm

Porez na dodatu vrednost (PDV) jeste opšti porez na potrošnju koji se obračunava i plaća na većinu proizvedenih dobara i pruženih usluga na teritoriji Unije. Za neometano funkcionisanje unutrašnjeg tržišta (detaljnije: *Unutrašnje tržište Evropske unije*) neophodno je međusobno usklađivanje poreza, a takve odluke se donose jednoglasno u Savetu EU. Politika oporezivanja (detaljnije: *Oporezivanje u Evropskoj uniji*) spada u nadležnost država članica i usled toga se i nacionalne stope PDV-a razlikuju, pri čemu su ograničene opštom stopom (eng. *Standard Rate*), koja ne može biti manja od 15%, i sniženom stopom (eng. *Reduced Rate*), koja ne može biti manja od 5%. Deo prikupljenog PDV-a na nacionalnom nivou se odvajaju za budžet EU (detaljnije: *Budžet Evropske unije*), a ostatak se koristi u okviru nacionalnih budžeta. U skladu sa pravilima konkurencije, PDV se obračunava na uvoz, ali se u većini slučajeva ne obračunava na izvoz proizvoda ili usluga.

ODBOR ZA POREZ NA DODATU VREDNOST (eng. VAT Committee)

Odbor za PDV je savetodavni odbor uspostavljen radi promovisanja ujednačene primene odredbi iz Direktive o porezu na dodatu vrednost (2006/112/EZ). U radu Odbora učestvuju po jedan predstavnik svake države članice i predstavnik Evropske komisije, koji ujedno i predsedava Odboru.

KAKO SE NAPLAĆUJE PDV?

Iako PDV plaćaju potrošači prilikom kupovine finalnog proizvoda ili usluge, poreski obveznici koji uplaćuju PDV nacionalnim poreskim organima jesu privredni subjekti koji u okviru svog poslovanja nude oporeziva dobra ili usluge. Iznos PDV-a koji se plaća u finalnoj potrošnji uračunat je u cenu proizvoda ili usluge i

jednak je zbiru svih poreza na dodatu vrednost koji su ulazili u ostale faze proizvodnje i distribucije. Ovim se izbegava dvostruko oporezivanje i neutralnost poreza u odnosu na poreske obveznike. Svako lice koje se nalazi u sistemu PDV-a dužno je da na fiskalnom isečku koji dolazi uz proizvod ili uslugu označi stopu PDV-a koja je uračunata u cenu. U obračunskom periodu ukupan iznos PDV-a poreski obveznici uplaćuju nacionalnim poreskim organima. U slučajevima razmene između subjekata u različitim državama članicama primenjuje se poseban sistem PDV-a za prekogranične transakcije, koji omogućava povraćaj PDV-a i ujednačava razlike u stopama između država članica.

ISTORIJSKI OSVRT

Nakon stupanja na snagu Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (1958), različiti poreski sistemi država članica su predstavljali veliku prepreku za uspostavljanje zajedničkog tržišta (detaljnije: *Unutrašnje tržište Evropske unije*). Osim toga, neusklađeni poreski sistemi su omogućavali različite poreske mahinacije i prevare. U svojoj Beloj knjizi iz 1985. godine Komisija je identifikovala poreske prepreke kao jednu od glavnih smetnji za dovršenje zajedničkog tržišta. Potpisivanjem Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine stvoren je pravni osnov za uklanjanje poreskih i ostalih fiskalnih prepreka radi kompletiranja Jedinstvenog tržišta (detaljnije: *Unutrašnje tržište Evropske unije*). Savet je 2006. godine doneo Direktivu o porezu na dodatu vrednost, kojom su dodatno približene i ograničene stope PDV-a tako što su propisane minimalne stope od 5% i maksimalne stope od 15%. Međutim, stope PDV-a i dalje nisu izjednačene među državama članicama EU. Najveći zagovornik i inicijator ujednačavanja stopa PDV-a je Evropska komisija, koja je 2010. godine izdala Zelenu knjigu o budućnosti PDV-a.

POVELJA EVROPSKE UNIJE O OSNOVNIM PRAVIMA

(eng. *EU Charter of Fundamental Rights*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 6. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Evropski sud za ljudska prava, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Vrednosti Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.6.html

Poveljom Evropske unije o osnovnim pravima određuju se osnovna prava koja Evropska unija i države članice moraju da poštuju u okviru pravnog poretka Unije. Povelja je pravno obavezujući akt koji je donet kako bi se izričito priznala i učinila vidljivom uloga koju osnovna prava imaju u pravnom poretku Unije. Ona je po pravnoj snazi izjednačena sa Ugovorom o Evropskoj uniji i Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije, te spada u primarne izvore prava EU. Akti organa Unije i akti koje države članice donose za sprovođenje propisa EU moraju biti u skladu sa Poveljom.

SADRŽAJ

Poveljom se napušta tradicionalno razlikovanje građanskih i političkih prava, s jedne, i ekonomskih i socijalnih prava, s druge strane. Istovremeno, u Povelji se jasno razlikuju prava i načela. Načela se primenjuju zakonodavnim i izvršnim aktima organa, tela, agencija i službi EU, kao i država članica kada sprovode pravo Unije. Sudovi ih mogu primenjivati prilikom tumačenja i ocene zakonitosti takvih akata. Sa druge strane, prava su neposredno primenjiva.

Povelja sadrži sedam poglavlja:

1. Dostojanstvo – štite se prava na ljudsko dostojanstvo, život i lični integritet i ponovo se potvrđuje zabrana mučenja i ropstva;
2. Slobode – štite se prava na slobodu, bezbednost i poštovanje privatnog i porodičnog života, pravo na stupanje u brak i osnivanje porodice, pravo na slobodu mišljenja, savesti i veroispovesti, kao i pravo na slobodu izražavanja i okupljanja; obuhvata i zaštitu podataka o ličnosti, prava na obrazovanje, rad, vlasništvo i azil;
3. Jednakost – potvrđuje se načelo jednakosti i nediskriminacije, poštovanje kulturne, verske i jezičke raznolikosti, jemči se posebna zaštita prava dece, starijih osoba i osoba sa invaliditetom;
4. Solidarnost – garantuje se zaštita prava radnika, uključujući prava na kolektivno pregovaranje i delovanje, kao i na poštene i pravedne uslove rada; pored toga, priznaju se i dodatna prava i načela kao, na primer, pravo na zdravstvenu zaštitu, na zaštitu životne sredine, pravo na socijalnu sigurnost, načela zaštite potrošača itd.;
5. Prava građana – navode se prava građana u okvirima EU: pravo da se bira i bude biran na izborima za Evropski parlament i lokalnim izborima, pravo na peticiju, pravo pristupa dokumentima, pravo na dobru upravu, pravo na diplomatsku zaštitu, kao i pravo na slobodu kretanja i slobodu prebivališta;
6. Pravda – potvrđuje se pravo na pravnu zaštitu i na pravično suđenje, pravo na odbranu, načela zakonitosti i proporcionalnosti krivičnih dela i kazni, kao i pravo na izbegavanje dvostrukog suđenja ili kažnjavanja zbog istog krivičnog dela;
7. Sedmo poglavlje sadrži opšte odredbe o tumačenju i primeni Povelje. U skladu sa ovim odredbama, Povelja se primenjuje na organe, tela, službe i agencije EU i na države članice kada sprovode pravo Evropske unije. Takođe je određen odnos između Povelje i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, s obzirom na to da Povelja reprodukuje značajan broj odredbi Konvencije. Radi obezbeđivanja njihove usaglašene primene, predviđeno je da će se prava iz Povelje, koja istovremeno postoje i u Konvenciji, tumačiti i primenjivati u skladu sa postojećom praksom Evropskog suda za ljudska prava. Isto pravilo se odnosi i na prava iz Povelje koja proističu iz zajedničkih ustavnih tradicija država članica. Ta prava se moraju tumačiti u skladu s ustavnim tradicijama koje su zajedničke državama članicama.

Povelja je podjednako važeća za sve organe Unije i države članice. Radi pojašnjenja primene Povelje na Ujedinjeno Kraljevstvo i Poljsku donet je poseban protokol kojim je predviđeno da Povelja ne daje pravo Sudu pravde Evropske unije, ni nacionalnim sudovima, da svojim odlukama utvrde da su zakonski ili podzakonski akti ovih država u suprotnosti sa osnovnim pravima i slobodama. To, međutim, ne oslobađa ove države obaveze poštovanja ljudskih prava i sloboda sadržanih u Povelji kada primenjuju pravo Evropske unije.

ISTORIJSKI OSVRT

Zaštita ljudskih prava i sloboda nije bila predmet osnivačkih ugovora Evropskih zajednica. Sa razvojem Evropskih zajednica i proširenjem njihovih nadležnosti poštovanje ljudskih prava i sloboda je postalo važno političko pitanje. Zbog toga je Sud pravde, krajem šezdesetih godina prošlog veka, proglasio poštovanje osnovnih ljudskih prava za jedno od opštih načela prava Evropskih zajednica. Tokom svoje prakse, Sud

pravde je razradio sadržinu ovog opšteg načela crpeći inspiraciju iz ustavnih tradicija koje su zajedničke državama članicama, kao i iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ugovorom iz Maastrichta 1992. godine formalno je potvrđen značaj poštovanja ljudskih prava i sloboda kao opšteg načela prava EU. Osnovni problem ovakvog pristupa je bio nedostatak jedinstvenog kataloga ljudskih prava i sloboda koja je Evropska unija obavezna da poštuje. To je bio glavni razlog za nastanak Povelje EU o osnovnim pravima.

Povelju EU o osnovnim pravima svečano su proglasili Evropski parlament, Savet i Komisija u Nici 2000. godine. Međutim, tom prilikom nije utvrđeno pravno dejstvo Povelje. Pitanje pravnog dejstva Povelje je konačno rešeno Ugovorom iz Lisabona 2007. godine, kojim je Povelja po pravnoj snazi izjednačena sa osnivačkim ugovorima – Ugovorom o Evropskoj uniji i Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije.

PRAVNE TEKOVINE EVROPSKE UNIJE

(*fra. Acquis communautaire, eng. EU acquis*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Primarni izvori prava Evropske unije, Sekundarni izvori prava Evropske unije, Opšta načela prava Evropske unije, Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija, Međuinstitucionalni sporazumi

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/acquis_en.htm

Pravne tekovine EU predstavljaju skup svih pravila koje je Evropska unija usvojila i koji su na snazi u datom trenutku. One određuju oblast delovanja EU, njene nadležnosti, institucionalno ustrojstvo, odnose između EU i država članica i njihovih građana, međusobne odnose država članica, odnose između EU i trećih zemalja i međunarodnih organizacija, kao i sva druga pitanja koja su od značaja za ostvarenje ciljeva zbog kojih je Unija osnovana.

Hijerarhijski posmatrano na vrhu lestvice se nalazi:

1. primarno zakonodavstvo
2. opšta pravna načela EU
3. međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija i druga pravila međunarodnog prava koja obavezuju EU
4. sekundarni izvori prava EU

Pravne tekovine obuhvataju:

- osnivačke ugovore, sa svim izmenama i dopunama, protokolima i zajedničkim deklaracijama (tzv. primarni izvori prava EU)
- opšta pravna načela EU
- međunarodne sporazume EU sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama i druga pravila međunarodnog prava koja obavezuju EU
- akte koje donose organi Unije (tzv. sekundarni izvori prava Evropske unije): uredbe, direktive, odluke, mišljenja, preporuke i dr.
- međuinstitucionalne sporazume
- zajedničke akte država članica, konvencije između država članica, kao i instrumente tumačenja navedenih propisa koji su sadržani u presudama Suda pravde Evropske unije i odlukama drugih organa Unije.

U skladu sa načelom lojalnosti, države članice EU su obavezne da primenjuju pravne tekovine Evropske unije i da preduzmu sve mere kako bi obezbedile ispunjavanje obaveza koje proističu iz Ugovora ili iz akata koje su doneli organi Evropske unije. Države članice su takođe dužne da se uzdrže od bilo kakvih mera koje mogu da ugroze ostvarivanje ciljeva Unije.

Pravne tekovine Unije su posebno organizovane za potrebe pregovora o pristupanju nove države članice EU. Od nove države članice se očekuje da do stupanja u članstvo EU uskladi svoje celokupno zakonodavstvo sa pravnim tekovinama Evropske unije. U momentu pristupanja Uniji nova država članica mora biti sposobna da pravilno i efikasno primenjuje propise Unije u skladu sa postojećim instrumentima tumačenja – presudama Suda pravde i odlukama drugih organa Evropske unije. Za potrebe pristupnih pregovora celokupne pravne tekovine su podeljene na 35 poglavlja, što olakšava proces pregovaranja:

1. Slobodno kretanje robe,
2. Sloboda kretanja radnika,
3. Pravo poslovnog nastanjivanja i sloboda pružanja usluga,
4. Slobodno kretanje kapitala,
5. Javne nabavke,
6. Pravo privrednih društava,
7. Pravo intelektualne svojine,
8. Politika konkurencije,
9. Finansijske usluge,
10. Informaciono društvo i mediji,
11. Poljoprivreda i ruralni razvoj,
12. Bezbednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika,
13. Ribarstvo,
14. Transportna politika,
15. Energetika,
16. Oporezivanje,
17. Ekonomska i monetarna politika,
18. Statistika,
19. Socijalna politika i zapošljavanje,

20. Preduzetništvo i industrijska politika,
21. Transevropske mreže,
22. Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata,
23. Pravosuđe i osnovna prava,
24. Pravda, sloboda i bezbednost,
25. Nauka i istraživanje,
26. Obrazovanje i kultura,
27. Životna sredina,
28. Zaštita potrošača i zdravlja,
29. Carinska unija,
30. Spoljni odnosi,
31. Spoljna, bezbednosna i odbrambena politika,
32. Finansijska kontrola,
33. Finansijske i budžetske odredbe,
34. Institucije,
35. Ostala pitanja.

ISTORIJSKI OSVRT

Pravne tekovine Evropskih zajednica nastaju sa početkom funkcionisanja tri Evropske zajednice i njihovih organa tokom pedesetih godina. Izraz *acquis communautaire* postaje odomaćen izraz za celokupni korpus pravnih akata koje su Evropske zajednice donele tokom svog delovanja. Stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona, 1. decembra 2009. (detaljnije: *Ugovor iz Lisabona*), EU je dobila svojstvo pravnog lica i preuzela prava i obaveze dotadašnje Evropske zajednice. Nakon tog datuma pravne tekovine Evropskih zajednica postaju pravne tekovine Evropske unije i umesto izraza *acquis communautaire* koristi se termin *EU acquis*.

PRAVNI POREDAK EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Legal Order*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Primarni izvori prava Evropske unije, Sekundarni izvori prava Evropske unije, Opšta načela prava Evropske unije, Vrednosti Evropske unije, Unapređena saradnja

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/eu-law/index_en.htm

Evropske zajednice (EZ) i Evropska unija (EU) započele su svoj život kao međunarodne organizacije. One su osnovane međunarodnim ugovorima koji su zaključeni u skladu sa pravilima međunarodnog javnog prava. Međutim, tokom svog postojanja EZ/EU su stvorile sopstveni pravni poredak koji je autonoman u odnosu na međunarodno pravo i nacionalna prava država članica. Subjekti tog pravnog poretka su ne samo države članice već i njihovi državljani – građani Evropske unije. Nezavisno od zakonodavstava država članica EU, pravo EU dodeljuje određena prava i obaveze pojedincima (fizičkim i pravnim licima) koji postaju deo njegovog pravnog nasleđa. Sudsku zaštitu tih prava obezbeđuju sudovi država članica i Sud pravde Evropske unije.

Osnovne karakteristike (načela) pravnog sistema Evropske unije su vladavina prava, homogenost, direktno dejstvo i primat prava Unije u odnosu na pravo država članica. Ova načela je proklamovao Sud pravde Evropske unije tokom svoje prakse.

Evropska unija je zasnovana na načelu vladavine prava, koje predstavlja osnovnu vrednost njenog pravnog poretka (detaljnije: *Vrednosti Evropske unije*). Načelo vladavine prava podrazumeva sudsku kontrolu i odgovarajuća pravna sredstva koja stoje na raspolaganju državama članicama i pojedincima. U tom smislu, Sud pravde je u više navrata isticao da je Evropska unija zasnovana na vladavini prava u onoj meri u kojoj ni države članice niti njihovi organi ne mogu izbeći kontrolu Suda pravde EU, kao ni kontrolu toga da li su mere koje su usvojili u saglasnosti sa osnovnom ustavnom poveljom, osnivačkim ugovorima.

Pravni poredak podrazumeva postojanje skupa pravnih normi, čvrsto povezanih i hijerarhijski uređenih po pravnoj snazi, čija se primena obezbeđuje odgovarajućim pravnim sankcijama. U tom smislu, homogenost pravnog poretka je jedna od osnovnih osobenosti koja razlikuje Evropsku uniju od ostalih međunarodnih organizacija. Osnivački ugovori i propisi koji iz njih proizlaze jednako obavezuju sve države članice i imaju isto dejstvo na čitavoj teritoriji Unije. Shodno ovom načelu, obavezujuće dejstvo osnivačkih ugovora i mera donetih u njegovoj primeni,

ne može se razlikovati od države članice do države članice zbog njihovih unutrašnjih mera, jer bi time bilo onemogućeno skladno funkcionisanje EU, što bi dovelo u pitanje ostvarivanje ciljeva iz osnivačkih ugovora. Takođe, funkcionisanje komunitarnog sistema bi bilo onemogućeno, a ostvarivanje ciljeva iz ugovora dovedeno u pitanje. Očuvanje homogenosti pravnog poretka iziskuje postojanje jednog suda koji, u krajnjoj instanci, odlučuje o svim pitanjima koja se tiču tumačenja i primene prava EU. Ova funkcija je poverena Sudu pravde EU. Sudska kontrola u okviru komunitarnog pravnog poretka organizovana je na originalnom konceptu saradnje između Suda pravde i nacionalnih sudova država članica. Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije predviđena je obaveza za nacionalne sudove da, ukoliko se u postupku pred njima postavi pitanje važenja ili tumačenja neke odredbe prava EU, to pitanje upute Sudu pravde na rešavanje. Odluka Suda pravde obavezuje nacionalni sud koji je uputio pitanje.

Od načela homogenosti prava Unije postoje dva izuzetka koja su predviđena osnivačkim ugovorima. Prvi se odnosi na mogućnost uspostavljanja unapređene saradnje između država članica uz poštovanje uslova predviđenih osnivačkim ugovorima (detaljnije: Unapređena saradnja). Drugi izuzetak se odnosi na pravo izbora (eng. *Opt-out/Opt-in*), odnosno mogućnost da, u skladu sa osnivačkim ugovorima, neke države članice budu izuzete od nekih pravila EU ili da ne učestvuju u nekim politikama Evropske unije (detaljnije: *Pravo izbora*).

Jedna od specifičnosti pravnog poretka Evropske unije je da primenu i dejstvo prava EU u državama članicama određuje samo pravo Unije. Veliki broj odredbi prava Unije ima direktno dejstvo u državama članicama. Da bi neka odredba prava EU mogla imati pravno dejstvo zahteva se da bude pravno perfektna, odnosno da bude dovoljno jasna i precizna, da sadrži neuslovljenu obavezu i da njeno ispunjenje ne zavisi od naknadnih mera Unije ili država članica. Pod direktnim dejstvom podrazumeva se sposobnost pravnih normi da neposredno stvaraju prava i obaveze za pojedince na koje se oni mogu direktno pozivati i koje su nacionalni sudovi dužni da štite. Tako formulisano, direktno

dejstvo ima višestruku funkciju. Ono je jedno od osnovnih obeležja *ustavne prirode* pravnog poretka EU. Osnivački ugovori predstavljaju ustavnu povelju koja ne reguliše samo odnose između država članica i EU ili država članica međusobno već reguliše i odnose između EU, država članica i njihovih državljana, kao i odnose između samih pojedinaca. Osim toga, direktno dejstvo predstavlja najefikasnije sredstvo putem kojeg se osigurava poštovanje prava Evropske unije. Nacionalni sudovi su dužni da obezbede punu primenu propisa EU koji imaju direktno dejstvo u državama članicama, kao i da ne primenjuju suprotne odredbe nacionalnog prava. Sledeća, i moglo bi se reći najbitnija funkcija direktnog dejstva jeste direktna pravna zaštita subjektivnih prava. Ovo načelo pojedincima omogućuje efikasan sistem pravne zaštite davanjem prava da pred nacionalnim sudovima pokrenu postupak protiv država članica u slučaju kada one ne sprovedu pravo Unije ili to čine sa zakašnjenjem, ili ga pak povrede na drugi način.

Primat prava Evropske unije nad nacionalnim pravima država članica predstavlja jedno od osnovnih načela prava Unije. Načelo o primatu prava EU je zasnovano na konceptu prenosa suverenih prava država članica na EU. Stvaranjem Unije neograničenog trajanja, sa sopstvenim organima, svojstvom pravnog lica, sopstvenom pravnom sposobnošću i sposobnošću predstavljanja na međunarodnom planu i, posebno, stvarnim ovlašćenjima koja izviru iz ograničenja suvereniteta ili prenosa ovlašćenja sa država na Evropsku uniju, države članice su ograničile svoja suverena prava, iako u ograničenim oblastima, i stvorile sistem prava koji obavezuje i njihove građane i njih. Prenos ovlašćenja sa država članica na EU nosi sa sobom trajno ograničenje suverenih prava, usled čega kasniji jednostrani akt

Oblast zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP) je i nakon Lisabonskog ugovora iz 2007. godine ostala izvan glavnog korpusa prava EU i regulisana je posebnim pravnim instrumentima. Navedena načela se ne primenjuju na ovu oblast. Takođe je isključena nadležnost Suda pravde EU, osim u slučaju restriktivnih mera Unije protiv pojedinaca.

države članice koji nije u saglasnosti sa pravom EU ne može prevladati. Kao dodatni argument za načelo primata prava EU, navodi se načelo lojalnosti, sadržano u Ugovoru o EU, koje obavezuje države članice da se uzdrže od svake mere koja može ugroziti ostvarivanje ciljeva iz osnivačkih ugovora (detaljnije: *Države članice*). Primat prava EU postoji u odnosu na sve nacionalne propise, „ma kako formulisane”, bez obzira na to da li su usvojeni pre ili posle stupanja na snagu komunitarnih normi. Ovo načelo se odnosi i na ustave država članica. Načelo primata prava EU ne znači da suprotne odredbe nacionalnog prava prestaju da važe već samo da se u konkretnom slučaju neće primeniti. Međutim, i samo postojanje suprotnih nacionalnih propisa može kod subjekata prava stvoriti sumnju i neizvesnost u pogledu njihove pravne situacije i mogućnosti oslanjanja na pravo EU. Održavanje na snazi takvih propisa predstavlja prepreku za primenu prava EU i povredu obaveze preuzete osnivačkim ugovorima. Shodno tome, u skladu sa načelom primata prava EU, države članice ne samo da imaju obavezu da se uzdrže od primene nacionalnih propisa koji su suprotni odredbama prava EU već i obavezu da te propise stave van snage ili ih izmene.

PRAVO INTELEKTUALNE SVOJINE EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Intellectual Property Rights*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Primarni izvori prava Evropske unije, Sekundarni izvori prava Evropske unije, Opšta načela prava Evropske unije, Unapređena saradnja

INTERNET IZVOR: https://ec.europa.eu/growth/industry/intellectual-property_en

Evropska unija kao organizacija država koje svoj privredni razvoj zasnivaju na ekonomiji znanja i inovacija i koje izdvajaju velika sredstva za obrazovanje, nauku i naučna istraživanja, pridaje veliki značaj zaštiti intelektualne svojine. Kako bi obezbedila neometano funkcionisanje unutrašnjeg tržišta u toj oblasti, EU je 2011. godine usvojila sveobuhvatnu Strategiju za intelektualnu svojinu. Cilj Strategije je davanje nove energije zakonodavnom okviru u uslovima brzih i stalnih tehnoloških promena.

Zaštita intelektualne svojine predstavlja oblast u kojoj je nadležnost između EU i država članica podeljena, pa se na nivou EU ne reguliše cela oblast već samo jedan njen segment koji je od značaja za dobro funkcionisanje unutrašnjeg tržišta EU.

U Evropskoj komisiji je za izradu propisa i nadzor nad njihovom primenom u ovoj oblasti zadužen Generalni direktorat za unutrašnje tržište, industriju, preduzetništvo i mala i srednja preduzeća (eng. *DG Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs*).

Pravne tekovine EU u oblasti prava intelektualne svojine sastoje se iz usaglašenih pravila za zaštitu autorskog i srodnih prava, za zaštitu prava industrijske svojine, a sadrže i posebne propise o sprovođenju propisane zaštite.

U oblasti autorskog i srodnih prava, Evropska unija donosi propise kojima se usaglašavaju osnovna prava autora, izvođača, izdavača i emitera. Uspostavljanjem harmonizovanih standarda smanjuju se razlike između nacionalnih zakonodavstava i obezbeđuje se visok nivo zaštite autorskog i srodnih prava čime se podstiče kreativnost i ulaganje u kreativnost. Osim toga, Evropska unija u ovoj oblasti donosi propise koji su potrebni za ispunjenje međunarodnih obaveza koje proizilaze iz sporazuma o autorskom i srodnim pravima usvojenih u okviru Svetske organizacije za intelektualnu svojinu (eng. *World Intellectual Property Organisation*). Propisima EU se uspostavlja potpuna usaglašenost perioda zaštite za različite vrste autorskih dela i drugih predmeta zaštite u državama članicama. Na primer, za autorska dela period zaštite iznosi 70 godina posle smrti autora.

U pogledu objavljivanja i korišćenja autorskih dela, pravne tekovine EU se bave pravima autora i nosilaca srodnih prava, kao i harmonizacijom određenih srodnih prava, uključujući pravo na beleženje, pravo na umnožavanje, pravo emitovanja i javnog saopštavanja, kao i pravo stavljanja primeraka dela u promet. Propisima se olakšava prekogranično emitovanje audio-vizuelnih programa, pogotovo satelitsko emitovanje i kablovsko reemitovanje. Takođe se harmonizuje stepen zaštite topografija poluprovodničkih proizvoda, baza podataka, odnosno računarskih programa. Zatim, utvrđuju se zajednička pravila o digitalizaciji i činjenju dostupnim javnosti takozvanih „napuštenih dela” (eng. *Orphan Works*), odnosno dela koja su još uvek pod zaštitom autorskog prava, ali čiji autori ili drugi nosioci prava nisu poznati ili ih je nemoguće pronaći i stupiti sa njima u kontakt radi pribavljanja dozvola za korišćenje autorskih dela.

U oblasti prava industrijske svojine, pravne tekovine EU utvrđuju harmonizovana pravila za pravnu zaštitu žigova (eng. *Trade Mark*) i dizajna (eng. *Design*), kao i delimično harmonizovan režim za patente (eng. *Patent*). Ta pravila obuhvataju uslove za obavezno licenciranje patenata. Od posebnog značaja za uspostavljanje evropskog sistema zaštite patenata je pristupanje Evropske unije Konvenciji o priznavanju evropskih patenata i Evropskom zavodu za patente (eng. *European Patent Office*). Za zaštitu žigova i dizajna u EU je zadužen Zavod za intelektualnu svojinu EU (eng. *EU Intellectual Property Office*). Posebne odredbe primenjuju se na biotehnološke pronalaskе. Pravnim tekovinama se takođe uspostavlja pravila na nivou EU za zaštitu industrijskog dizajna i sistem zaštite žigova i dizajna na nivou EU. Uspostavljen je i centralizovani sistem zaštite žigova i industrijskog dizajna na nivou EU. Jedan od važnih elemenata sistema zaštite žigova i dizajna na nivou EU je učešće u Madridskom protokolu i Haškom sporazumu o međunarodnom registrovanju žigova i industrijskog dizajna. Postoje odredbe koje se odnose na sertifikate o dodatnoj zaštiti farmaceutskih proizvoda i sredstava za zaštitu bilja. Sertifikati o dodatnoj zaštiti služe za to da se pronalazačima pruži dodatna zaštita kada je predmet patenta obuhvaćen administrativnom dozvolom za stavljanje u promet koja im ne omogućava da imaju korist od eksploatacije patenta tokom celog perioda za koji je patent priznat.

Pravne tekovine EU o sprovođenju prava intelektualne svojine i prava industrijske svojine zahtevaju od svih država članica da primenjuju delotvorne, odvraćajuće i srazmerne pravne lekove i kazne protiv lica uključenih u falsifikovanje robe i pirateriju, i time stvaraju jednake uslove za nosioce prava u Uniji. Carinske službe država članica imaju važnu ulogu u sprečavanju kretanja proizvoda kojima se vrši povreda autorskog prava ili industrijske svojine. Pored toga, EU je članica Svetske trgovinske organizacije, koja obavlja administrativne poslove u vezi sa Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (eng. *TRIPS Agreement*).

Poseban predmet zaštite predstavlja zaštita oznaka geografskog porekla (eng. *Geographical Indications*) i tradicionalnih specijaliteta (eng. *Traditional Specialties*). Tim putem se štite i promovišu različitosti poljoprivrednih proizvoda, štite imena proizvoda od zloupotrebe i omogućava potrošačima da dobiju

potpunu informaciju o osobinama i kvalitetu proizvoda koji kupuju. Postoje tri šeme zaštite poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u EU:

1. zaštićena oznaka porekla (eng. *Protected Designation of Origin*), koja obuhvata poljoprivredne i prehrambene proizvode koji se proizvode, prerađuju i pripremaju u okviru određene geografske oblasti uz korišćenje definisanih procedura.
2. zaštićena geografska oznaka (eng. *Protected Geographical Indication*), koja obuhvata poljoprivredne i prehrambene proizvode koji su blisko povezani sa određenom geografskom oblašću; najmanje jedna od faza (proizvodnja, prerada ili priprema) odvija se u toj oblasti.
3. garantovano tradicionalni specijalitet (eng. *Traditional Speciality Guaranteed*), garantuje tradicionalne karakteristike proizvoda ili prema njihovom sastavu ili prema načinu proizvodnje.

PRAVO IZBORA

(eng. *Opt-out / Opt-in*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Protokoli uz Ugovor o EU i Ugovor o funkcionisanju EU: Protokol br. 16 o pojedinim odredbama koje se odnose na Dansku, Protokol br. 17 o Danskoj, Protokol br. 21 o položaju Ujedinjenog Kraljevstva i Irske u pogledu prostora slobode, bezbednosti i pravde, Protokol br. 22 o položaju Danske, Protokol br. 30 o primeni Povelje EU o osnovnim pravima na Poljsku i na Ujedinjeno Kraljevstvo, Protokol br. 32. o sticanju nepokretnosti u Danskoj, Protokol o pitanjima od važnosti za irski narod u pogledu Ugovora iz Lisabona od 13. juna 2012. godine

POVEZANI POJMOVI: Unapređena saradnja, Teorije integracije

INTERNET IZVOR: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/opting_out.html

Pravo izbora podrazumeva mogućnost da države članice izaberu da se na njih ne primenjuju određena pravila Unije, odnosno da ne učestvuju u sprovođenju pojedinih zajedničkih politika EU ili njihovih delova. Istovremeno, država članica ima mogućnost da učestvuje u zavisnosti od slučaja do slučaja („*opt-in*”). Time su stvoreni uslovi za nesmetano sprovođenje zajedničkih politika na nivou EU. Pravo izbora je regulisano protokolima uz Ugovor iz Lisabona (2009).

Mogućnost prava izbora je uvedena radi zaključivanja osnivačkih ugovora i njihovih izmena kako bi bili prihvatljivi za sve države članice. Prvi izazov u tom smislu je nastupio odbacivanjem Ugovora iz Mاستrihta (1992) na referendumu održanom u Danskoj. Uzroci negativnog ishoda referenduma su se odnosili na tumačenje instituta građanstva Evropske unije (da li građanstvo EU predstavlja zamenu za postojeće državljanstvo), odbranu, tj. ulazak Danske u Zapadnoevropsku uniju, prihvatanje svih segmenata Ekonomske i monetarne unije i oblast pravosudne i policijske saradnje. U pregovorima koji su usledili postignut je sporazum – tzv. odluka iz Edinburga ili Edinburški protokol: Evropski savet je usvojio odluku kojom se Danskoj ostavlja pravo izbora u sprovođenju pojedinih zajedničkih politika. Edinburškim protokolom stvoreni su uslovi za novi referendum, na kom su građani Danske prihvatili Ugovor iz Mاستrihta. Protokol je postao sastavni deo Ugovora iz Mاستrihta, a danas je sastavni deo Ugovora iz Lisabona. Sličnim protokolima je regulisana mogućnost prava izbora drugih država članica od primene određenih zajedničkih pravila, odnosno od učešća u zajedničkim politikama.

Tabela: Države članice i politike na koje se odnosi njihovo pravo izbora

Država članica Zajednička politika	Ujedinjeno Kraljevstvo	Danska	Poljska	Irska
Šengenska pravila	Velika Britanija ne primenjuje šengenske pravne tekovine. Istovremeno, može da odluči da učestvuje u određenim aspektima njihove primene (<i>opt-in</i>). U tom slučaju potrebno je odobrenje država članica Šengenskog prostora	Danska u ovoj oblasti učestvuje po načelu međuvladine saradnje, a ne direktne primene zajedničkih pravila EU. Promena pravila iz ove oblasti zahteva odobrenje danske vlade i potpisivanje međunarodnog ugovora sa EU. Nakon stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona, saradnja u ovoj oblasti više nije moguća po načelu međunarodne saradnje. Danska vlada je razmatrala <i>opt-in</i> mogućnost, ali je ona odbačena na referendumu 2015. godine.		Irska ne primenjuje šengenske pravne tekovine. Istovremeno, može da odluči da učestvuje u određenim aspektima njihove primene (<i>opt-in</i>). U tom slučaju potrebno je odobrenje država članica šengenskog prostora.
Ekonomska i monetarna unija	Velika Britanija je u potpunosti izuzeta od primene pravila EU u ovoj oblasti.	Danska ne primenjuje pravila EU u ovoj oblasti, iako je danska kruna u sistemu mehanizma deviznog kursa (eng. <i>Exchange Rate Mechanism II</i>)		
Obrana		Danska ne učestvuje u vojnim operacijama Unije i razvoju vojnih kapaciteta u okvirima EU.		
Povelja o osnovnim pravima EU	Posebnim protokolom uz Lisabonski ugovor je propisano da Povelja ne daje pravo Sudu pravde ni nacionalnim sudovima da svojim odlukama utvrde da su zakonski ili podzakonski akti ovih država u suprotnosti sa osnovnim pravima i slobodama. To ne oslobađa Veliku Britaniju obaveze poštovanja ljudskih prava i sloboda kada primenjuju pravo Unije		Posebnim protokolom uz Lisabonski ugovor je propisano da Povelja ne daje pravo Sudu pravde ni nacionalnim sudovima da svojim odlukama utvrde da su zakonski ili podzakonski akti ovih država u suprotnosti sa osnovnim pravima i slobodama. To ne oslobađa Poljsku obaveze poštovanja ljudskih prava i sloboda kada primenjuju pravo Unije.	
Područje slobode, bezbednosti i pravde (PSBP)	Velika Britanija ne primenjuje pravila EU u vezi sa PSBP. Istovremeno, može da odluči da učestvuje u razvoju i primeni određenih pravila (<i>opt-in</i>).	Danska ne primenjuje pravila EU u vezi sa PSBP, osim onih koja se odnose na primenu šengenskih pravničkih tekovina.		Irska ne primenjuje pravila EU u vezi sa PSBP. Istovremeno, može da odluči da učestvuje u razvoju i primeni određenih pravila (<i>opt-in</i>).

PREGOVORI O PRISTUPANJU EVROPSKOJ UNIJI

(eng. *EU Accession Negotiations*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 49. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Proces pristupanja Evropskoj uniji, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji, Pravne tekovine Evropske unije, Kandidati i potencijalni kandidati za članstvo

INTERNET IZVOR: <http://www.mei.gov.rs/info-servis/pres-materijal/pitanja-i-odgovori.725.html>

Pregovori o pristupanju predstavljaju ključnu fazu u procesu pristupanja države kandidata Evropskoj uniji. U okviru ove faze se pregovara o uslovima (modalitetima, vremenskim rokovima i finansijskom okviru) pristupanja i usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU (detaljnije: *Pravne tekovine Evropske unije*).

NAJČEŠĆA ZABLUDA U VEZI SA PREDMETOM PREGOVORA O PRISTUPANJU

Predmet pregovora o pristupanju nije *sadržina* pravnih tekovina EU već samo *rokovi i modaliteti* njihovog preuzimanja od strane države kandidata. U trenutku prijema u članstvo nova država članica mora da bude u stanju da pravilno i efikasno primenjuje propise EU koji se neposredno primenjuju, kao i nacionalne propise koji su usklađeni sa pravnim tekovinama EU. Takođe, treba da ispunjava obaveze koje proizlaze iz članstva u ovoj organizaciji, u skladu sa uslovima pristupanja dogovorenih ugovorom o pristupanju Evropskoj uniji. Time se ujedno obezbeđuje nesmetano funkcionisanje političkog, pravnog i ekonomskog sistema EU.

Jasno izražena volja države da postane država članica Unije je uslov koji prethodi otpočinjanju pregovora o pristupanju. Proceduralno, volja države se izražava zahtevom za prijem u članstvo, koji vlada date države podnosi Savetu Evropske unije. Pre početka pregovora data država mora da stekne status kandidata za prijem u članstvo EU (detaljnije: *Kandidati i potencijalni kandidati za članstvo*). Momenat početka pregovora zavisi od usklađenosti te države sa pravnim, političkim i ekonomskim sistemom EU.

AKTERI

Pregovori o pristupanju vode se između država članica Unije i države kandidata. U pregovorima učestvuju i organi EU – Evropska komisija i Savet Evropske unije, koji koordiniraju stavove država članica. Posebno je značajna uloga Saveta EU, jer on donosi pregovarački okvir, kojim se određuju načela, sadržina i procedura za vođenje pregovora sa državom kandidatom.

Pregovori se vode na političkom i ekspertskom nivou.

Politički nivo podrazumeva pregovore na međuvladinim konferencijama na kojima učestvuju predstavnici država članica EU (koje zastupa predsedavajući Savetu Evropske unije), predstavnik Evropske komisije i predstavnici države kandidata. Ekspertski nivo podrazumeva pregovore za svako poglavlje između stručnjaka iz države kandidata i Evropske komisije.

SADRŽINA I PROCEDURA PREGOVORA O PRISTUPANJU

Pristupanje EU podrazumeva prihvatanje prava i obaveza na kojima se zasniva Unija, kao i njenog institucionalnog okvira, odnosno pravnih tekovina EU. Nova država članica mora da prihvati i primeni institucionalni okvir Evropske unije u njegovom postojećem obliku u momentu pristupanja. Osim toga, u momentu stupanja u članstvo nova država članica mora biti u stanju da pravilno i delotvorno primenjuje pravne tekovine Evropske unije. Pravne tekovine Unije su, za potrebe pristupnih pregovora, podeljene u 35 pregovaračkih poglavlja. Osnovni princip pregovora je da „ništa nije dogovoreno dok sve nije dogovoreno”. Naime, o svakom poglavlju se pregovara posebno, ali nijedno poglavlje ne može biti konačno zatvoreno do okončanja pregovora u svih 35 poglavlja. To znači da se u toku pregovora svako poglavlje *privremeno zatvara* i može da bude *ponovo otvoreno*. Drugi važan princip nalaže da se u ranoj fazi pregovora otvore poglavlja 23 (Pravosuđe i osnovna prava) i 24 (Pravda, sloboda i bezbednost). To su poglavlja koja su od ključnog značaja za vladavinu prava i izgradnju pravne države, što je neophodno za pravilnu i delotvornu primenu pravnih tekovina EU. Zbog toga se ova poglavlja otvaraju među prvima i poslednja zatvaraju.

Evropska komisija sastavlja izveštaj o ispunjavanju kriterijuma za otpočinjanje pregovora. Evropski savet razmatra izveštaj Komisije i daje joj preporuku za izradu *pregovaračkog okvira za pregovore sa državom kandidatom* (eng. *Negotiating Framework*). U narednom koraku, Evropska komisija podnosi Savetu Evropske unije na usvajanje predlog pregovaračkog okvira. Savet usvaja pregovarački okvir, koji nakon toga potvrđuje i Evropski savet. Nakon toga, Savet EU u dogovoru sa državom kandidatom zakazuje datum održavanja međuvladine konferencije, čime se pregovori o pristupanju zvanično otvaraju. Naredne faze su prikazane u sledećoj tabeli.

Tabela: Faze u pregovorima o pristupanju

Otvaranje pregovora o pristupanju	Održavanje međuvladine konferencije (eng. <i>Intergovernmental Conference</i>).
Analitički pregled zakonodavstva (tzv. skrining)	Eksplanatorni skrining – Evropska komisija predstavnicima države kandidata predstavlja pravne tekovine EU po poglavljima. Bilateralni skrining – država kandidat predstavlja Evropskoj komisiji nacionalno zakonodavstvo.
Izveštaj o skriningu (eng. Screening report)	Evropska komisija izrađuje izveštaj o skriningu, kojim ocenjuje nivo usklađenosti pravnog sistema države kandidata sa pravnim tekovinama EU. U izveštaju Evropska komisija zaključuje da je država kandidat dovoljno usklađena sa pravnim tekovinama Unije i daje preporuku za otvaranje poglavlja ili zaključuje da država kandidat nije dovoljno usklađena sa pravnim tekovinama EU i predlaže merila (eng. <i>Benchmarks</i>) za otvaranje pregovora u tom poglavlju. Izveštaj o skriningu se dostavlja Savetu EU na razmatranje.
Pregovaračke pozicije	Nakon što Evropska komisija dostavi Savetu EU na razmatranje izveštaj o skriningu kojim se preporučuje otvaranje pregovora ili podnese izveštaj o ispunjenosti merila za otvaranje poglavlja, Savet Evropske unije poziva državu kandidata da dostavi svoju pregovaračku poziciju za pregovaračko poglavlje. Država kandidat dostavlja pregovaračku poziciju kojom iskazuje svoje namere kako planira da ispuni kriterijume za članstvo u datom poglavlju. Pozicija može da sadrži i zahteve za prelaznim rokovima i izuzećima od pune primene pravnih tekovina Unije nakon stupanja u članstvo.
Otvaranje poglavlja	Savet EU usvaja <i>zajedničku poziciju EU za pregovore</i> , na osnovu preporuke Evropske komisije i pregovaračke pozicije države kandidata. Pozicija sadrži odluku o otvaranju pregovora u odgovarajućem poglavlju i merila za zatvaranje pregovora u datom poglavlju. Novi pristup EU, nakon prijema Hrvatske u članstvo, podrazumeva uvođenje prelaznih merila (eng. <i>Interim Benchmarks</i>) u poglavlja 23 i 24, preko kojih se prati napredak nakon otvaranja. Nakon ispunjavanja prelaznih merila u ovim poglavljima, Savet EU utvrđuje merila za zatvaranje poglavlja (eng. <i>Closing Benchmarks</i>).
Usklađivanje propisa	Nakon otvaranja pregovora u datom poglavlju, država kandidat radi na potpunom usklađivanju nacionalnih propisa (strategija, zakona itd.) sa pravom EU i izgradnji potrebnog institucionalnog okvira za njihovu primenu. Drugim rečima, radi na ispunjavanju merila za zatvaranje poglavlja. Kada Evropska komisija konstatuje da su ispunjena merila za zatvaranje poglavlja, preporučuje Savetu da usvoji <i>zajedničku poziciju o privremenom zatvaranju poglavlja</i> .
Zatvaranje poglavlja	Savet EU donosi <i>zajedničku poziciju o privremenom zatvaranju poglavlja</i> (uz političku saglasnost Evropskog saveta). Nakon odluke o zatvaranju poslednjeg poglavlja Savet EU, uz odobrenje Evropskog saveta, donosi odluku o zatvaranju pristupnih pregovora.
Zatvaranje pristupnih pregovora	Evropska komisija daje konačno mišljenje o zahtevu države kandidata za članstvo, tj. daje ocenu da je država kandidat spremna za članstvo i da su uslovi prijema dogovoreni. Savet EU jednoglasno odlučuje o prijemu u EU, nakon što pribavi mišljenje Evropskog parlamenta.
Potpisivanje ugovora o pristupanju	Pošto se pregovori okvirno zatvore u svim poglavljima, njihovi rezultati se unose u nacrt <i>ugovora o pristupanju</i> (eng. <i>Accession Agreement</i>). Ugovor se potpisuje šest meseci nakon zatvaranja poslednjeg poglavlja.
Ratifikacija ugovora o pristupanju	Potpisani <i>ugovor o pristupanju</i> ratifikuju države članice i država kandidat u skladu sa nacionalnim propisima. Ugovor u ime EU ratifikuju Savet EU i Evropski parlament.

SRBIJA I PREGOVORI O PRISTUPANJU

Učešćem u procesu stabilizacije i pridruživanja Srbija je stekla status potencijalnog kandidata za članstvo u EU. Srbija je 29. aprila 2008. potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom. Zahtev za članstvo u Uniju Srbija je podnela 22. decembra 2009. Zaključkom Evropskog saveta od 1. marta 2012. Srbija je dobila status kandidata za članstvo u EU. Na preporuku Evropske komisije, Evropski savet je na sastanku u Briselu 28. juna 2013. doneo odluku o otvaranju pregovora o članstvu sa Srbijom. Savet EU je 17. decembra 2013. usvojio Opšti pregovarački okvir EU za pristupne pregovore sa Srbijom. U ovom dokumentu su utvrđena načela, ciljevi, sadržina i procedura pristupnih pregovora. Pregovori su formalno otvoreni na međuvladinoj konferenciji između Srbije i država članica EU održanoj u Briselu 21. januara 2014.

PREKOMORSKE DRŽAVE I TERITORIJE

(eng. *Overseas Countries and Territories – OCTs*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Čl. 198–204. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evropski razvojni fond

INTERNET IZVOR: <http://www.octassociation.org>

Dvadeset i pet prekomorskih zemalja i teritorija koje imaju posebne odnose sa Danskom, Francuskom, Holandijom i Velikom Britanijom, imaju posebne odnose i sa Evropskom unijom. Zajedničke osobine prekomorskih zemalja i teritorija su sledeće:

- one nisu suverene države
- sve su parlamentarne demokratije
- sve su ostrva
- imaju veoma malo stanovnika
- poseduju veliko ekološko bogatstvo.

Razlozi za ovakve posebne odnose su uglavnom istorijski, politički ili geografski. Ciljevi udruživanja su ekonomska i trgovinska saradnja, održivi razvoj, kao i regionalna saradnja i integracije. Građani prekomorskih zemalja i teritorija predstavljaju državljane EU, a odnos između EU i prekomorskih zemalja i teritorija se zasniva na pravu EU.

PREKOMORSKE DRŽAVE I TERITORIJE I EVROPSKA UNIJA

Dijalog između EU i prekomorskih zemalja i teritorija se vodi preko:

- Foruma prekomorskih zemalja i teritorija (na kom učestvuju Evropska komisija, prekomorske države i teritorije i odgovarajuće države članice EU);
- redovnih sastanaka (na kojima učestvuju Evropska komisija, sve prekomorske države i teritorije i odgovarajuće države članice EU);
- sastanaka partnerstva (na kojima učestvuju Evropska komisija, pojedinačne prekomorske države i teritorije i odgovarajuća država članica EU).

EU pruža finansijsku podršku za svaku razvojnu strategiju prekomorskih zemalja i teritorija, u okviru Programskog dokumenta, na svakih pet godina. Finansijska podrška se pruža iz Evropskog razvojnog fonda, osim za Grenland, koji se finansira iz opšteg budžeta EU, na osnovu Sporazuma o saradnji između EU, Danske i Grenlanda.

Operativna grupa za prekomorske države i teritorije, koja se nalazi u okviru Generalnog direktorata Evropske komisije za međunarodnu saradnju i razvoj, koordinira sve aktivnosti u odnosima između prekomorskih zemalja i teritorija i Evropske unije. Operativna grupa ima primarnu odgovornost za sprovođenje zakonskih i regulatornih okvira koji su uspostavljeni u skladu sa odredbama ugovorâ, a koji su posvećeni prekomorskim

državama i teritorijama. Pored toga, uloga grupe je i koordinacija pri programiranju evropske pomoći za prekomorske države i teritorije. Ona takođe planira, koordinira aktivnosti i vrši nadzor nad aktivnostima Generalnog direktorata u ovoj oblasti i izveštava o odnosima između EU i prekomorskih zemalja i teritorija.

Prekomorske države i teritorije mogu da učestvuju u programima EU, kao što su programi istraživanja, obrazovanja i obuke, okvirni programi za konkurentnost i inovacije, kao i kulturni i audio-vizuelni programi.

ASOCIJACIJA PREKOMORSKIH ZEMALJA I TERITORIJA

Asocijacija prekomorskih zemalja i teritorija je neprofitna organizacija sa sedištem u Briselu koja broji dvadeset i dva člana – naseljene prekomorske države i teritorije i francuske južne i antarktičke države (eng. *The French Southern and Antarctic Lands*). Članovi su: Angvila, Aruba, Bermudska ostrva, Boner, Britanska Devičanska ostrva, Kurasao, Folklandska ostrva, Francuska Polinezija, Grenland, Kajmanska ostrva, Montserat, Nova Kaledonija, ostrva Pitkern, Saba, Sveti Bartolomej, Sveti Eustahije, Sveta Helena, Sen Pjer i Mikelon i Sen Marten.

Najviši organ odlučivanja Asocijacije je Konferencija ministara, koja je sastavljena od predstavnika vlade svake od članica Asocijacije. Konferencija se sastaje jednom godišnje i tada se odlučuje o prioritetima udruženja i njihovoj političkoj orijentaciji. Pored prioriteta, bira se i predsednik, koji vodi organizaciju do sledećeg sastanka, i bira Izvršni odbor, čiji je zadatak da upravlja dnevnim aktivnostima Asocijacije.

Glavni ciljevi Asocijacije su:

- konsolidacija i jačanje solidarnosti između prekomorskih zemalja i teritorija i EU;
- davanje preporuka i sprovođenje projekata i programa koji bi ojačali položaj prekomorskih zemalja i teritorija na globalnom i regionalnom nivou;
- poboljšanje ugleda i položaja prekomorskih zemalja i teritorija;
- kreiranje okvira za angažovanje privatnog sektora, akademske zajednice i civilnog društva u okviru prekomorskih zemalja i teritorija;
- promocija saradnje i razvijanje centra znanja i tematskih mreža između Unije i prekomorskih zemalja i teritorija.

PRIMARNI IZVORI PRAVA EVROPSKE UNIJE

(eng. *Primary Sources of EU Law*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Osnivački ugovori Evropske unije, Pravne tekovine Evropske unije, Sekundarni izvori prava Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:l14534>

Evropska unija poseduje sopstveni pravni sistem u čiju korist su države članice ograničile svoja suverena prava i čiji su subjekti ne samo države članice već i njihovi državljani. Uobičajena je podela izvora prava Evropske unije na primarne i sekundarne. Ovu podelu treba shvatiti uslovno, s obzirom na to da postoje još neki izvori prava koji u pravnom sistemu Unije zauzimaju mesto između primarnih i sekundarnih izvora (opšta načela prava Evropske unije, međunarodni sporazumi koje Unija sklapa). Primarni izvori prava obuhvataju akte konstitutivne prirode koje donose države članice u svojstvu subjekata međunarodnog prava. U hijerarhiji pravnih normi u okviru pravnog sistema EU primarni izvori prava zauzimaju najviše mesto, što znači da akti organa EU moraju biti u skladu sa njima.

Današnja Evropska unija je zasnovana na dva ugovora iste pravne snage: Ugovoru o Evropskoj uniji i Ugovoru o funkcionisanju Evropske unije. Sa njima je po pravnoj snazi izjednačena Povelja EU o osnovnim pravima. Ovi ugovori čine ustavnu povelju Evropske unije i predstavljaju osnov za donošenje drugih pravnih akata. Svaki pravni akt koji donose organi Evropske unije mora da se zasniva na odgovarajućem pravnom osnovu koji je sadržan u odredbama osnivačkih ugovora ili drugom propisu donetom na osnovu Ugovora. Osnivački ugovori mogu se menjati samo u skladu sa postupkom koji je u njima propisan, što potvrđuje njihov ustavni karakter.

Osnivački ugovori Evropskih zajednica i Evropske unije:

- Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik (1951)
- Ugovor o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (1957)
- Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju (1957)
- Ugovor o Evropskoj uniji, poznat i kao Ugovor iz Matrihta (1992)

Lisabonskim ugovorom iz 2007. godine Ugovor o osnivanju Evropske zajednice (bivša Evropska ekonomska zajednica) preimenovan je u Ugovor o funkcionisanju Evropske unije

Ugovori koji menjaju ili bliže određuju osnivačke ugovore:

- Konvencija o određenim organima koji su zajednički Evropskim zajednicama (1957)
- Ugovor o spajanju (1965)
- Prvi budžetski ugovor (pun naziv: *Ugovor o izmenama određenih budžetskih odredaba*) (1970)
- Drugi budžetski ugovor (pun naziv: *Ugovor o izmenama određenih finansijskih odredaba*) (1975)
- Akt Saveta o izboru predstavnika Evropskog parlamenta na neposrednim i opštim izborima (1976)
- Jedinstveni evropski akt (1986)
- Ugovor iz Amsterdama: Ugovor o izmenama Ugovora o Evropskoj uniji, Ugovora o osnivanju Evropskih zajednica i određenih povezanih akata (1997)
- Ugovor iz Nice: Ugovor o izmenama Ugovora o Evropskoj uniji, Ugovora o osnivanju Evropskih zajednica i određenih povezanih akata (2001)
- Ugovor iz Lisabona: Ugovor o izmenama Ugovora o Evropskoj uniji i Ugovora o osnivanju Evropske zajednice (2007)
- Odluka Evropskog saveta o izmenama člana 136. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije u vezi sa stabilizacionim mehanizmom za države članice čija je valuta evro (2010).

Aneksi i protokoli su sastavni deo osnivačkih ugovora uz koje su priloženi, i samim tim se smatraju primarnim izvorima prava EU. Zajedničke deklaracije država članica donete uz osnivačke ugovore uglavnom su političkog karaktera, ali mogu biti od značaja i za tumačenje odgovarajućih odredbi ugovora na koje se odnose. U primarne izvore prava spadaju i svi ugovori o pristupanju novih država članica Evropskoj uniji. Pravo Evropske unije nadograđuje se pri svakom novom talasu proširenja.

PROCES PRISTUPANJA EVROPSKOJ UNIJI

(eng. *EU Accession Process*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 49. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropsku uniju, Politika uslovljavanja, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, Zamor od proširenja, Pregovori o pristupanju Evropskoj uniji, Dokumenta koja se donose u procesu evropskih integracija Srbije, Berlinski proces, Solunska agenda za Zapadni Balkan

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/enlargement/index_en.htm

Proces pristupanja podrazumeva uspostavljanje, održavanje i unapređenje političkih, pravnih i ekonomskih odnosa između države zainteresovane za članstvo u EU i postojećih država članica posredstvom nadležnih organa, propisanih procedura i instrumenata Unije. Sadržinski se odnosi na to da zainteresovane države usvoje ciljeve, vrednosti i pravne tekovine Unije. Sa druge strane, proces obuhvata odnose između organa EU i njenih država članica.

Proces pristupanja se zasniva na članu 49. Ugovora o Evropskoj uniji, kojim su propisani uslovi i postupak prijema trećih država u članstvo Evropske unije. Ovaj član propisuje opšte uslove za članstvo (evropska država, poštovanje vrednosti EU), ostavljajući organima Unije značajnu ulogu u procesu realizacije politike proširenja, u smislu kreiranja strategija, instrumenata i vođenja pregovora o pristupanju (detaljnije: *Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji*).

Država koja namerava da pristupi EU podnosi zahtev Savetu Evropske unije, koji o tome obaveštava Evropski parlament i nacionalne parlamente država članica. Obaveza obaveštavanja Evropskog parlamenta je povezana sa njegovom nadležnošću u postupku prijema novih država članica. Informisanje nacionalnih parlamenata treba da omogući vođenje političke debate u državama članicama o prijemu novih članica u uslovima kada postoji sve veća rezervisanost javnosti (posebno u „starim državama članicama”) ka daljem širenju EU (detaljnije: *Zamor od proširenja*). U periodu pre samog prijema u članstvo EU država dobija status države kandidata.

Odluku o prijemu nove države članice donosi Savet EU jednoglasno, na predlog Evropske komisije i uz saglasnost Evropskog parlamenta, uzimajući u obzir kriterijume Evropskog saveta. Prilikom ulaska u članstvo EU država kandidat zaključuje sa postojećim državama članicama ugovor o pristupanju, kojim se definišu uslovi i modaliteti pristupanja te države Uniji. Država kandidat postaje članica EU stupanjem na snagu ugovora o pristupanju, nakon što ga ratifikuju sve ugovorne strane.

Pretpristupna strategija – Pretpristupnu strategiju je osmislila Evropska unija kako bi pripremila države kandidate za buduće članstvo. Zasebno se utvrđuje za svaku državu (kandidata) u skladu sa njenim potrebama. Instrumenti pretpristupne strategije su vid pomoći Unije državama kandidatima u procesu usklađivanja ekonomskog, pravnog i političkog sistema sa pravnim tekovinama EU. U ovom trenutku postoje sledeći instrumenti:

- Pretpristupna pomoć – podrazumeva bespovratnu finansijsku pomoć u svrhu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama i priprema za korišćenje strukturnih fondova nakon prijema u Evropsku uniju. Države istočne i centralne Evrope koristile su pomoć kroz programe *PHARE*, *SAPARD*, *ISPA* i *CARDS*, dok su za države Zapadnog Balkana objedinjeni u Instrument za pretpristupnu pomoć (*IPA*).
- Sporazum o pridruživanju – podrazumeva međunarodni ugovor kojim Unija uspostavlja najviši oblik trgovinske, ekonomske i političke saradnje sa trećim državama (detaljnije: *Sporazumi o pridruživanju*). U zavisnosti od ciljeva pridruživanja, sporazum o pridruživanju može biti instrument politike proširenja Evropske unije ili politike susedstva Unije. U prvom slučaju, cilj sporazuma je da pripremi treću državu za članstvo u EU. Za države Zapadnog Balkana osmišljen je poseban tip sporazuma o pridruživanju – *sporazum o stabilizaciji i pridruživanju*. Fokus je na sveobuhvatnoj ekonomskoj, socijalnoj i političkoj stabilizaciji zemalja Zapadnog Balkana, kao i čitavog regiona, zbog sukoba vođenih na ovim prostorima tokom poslednje decenije 20. veka. Sporazumom se stvara pravni okvir za postepeno usvajanje pravnih tekovina Evropske unije i uspostavljanje i razvijanje zone slobodne trgovine. Krajnji cilj sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju je priprema zemalja Zapadnog Balkana za članstvo u EU.

Politički dijalog – podrazumeva različite modele vođenja dijaloga i utvrđivanja političkih prioriteta između Evropske unije i država kandidata na putu evropskih integracija. Kada je reč o državama Zapadnog Balkana, politički dijalog se sprovodi u različitim okvirima i formatima: samit lidera Evropske unije i Zapadnog Balkana, godišnji sastanci ministara inostranih poslova, pravosuđa i drugih resora. „Berlinski proces” (detaljnije: *Berlinski proces*), koji je inicirala Nemačka 2014. godine, najnovija je inicijativa u ovom pravcu. Politički dijalog se vodi i u bilateralnom okviru između EU i pojedinih zemalja Zapadnog Balkana.

Pristupno partnerstvo – predstavlja dokument kojim se definiše strateški okvir procesa pristupanja. Njime se određuju:

- ključne oblasti u kojima država kandidat treba da ostvari napredak u procesu pristupanja
- okvir za pretpristupnu pomoć koja se usmerava u skladu s prioritetima definisanim pretpristupnim partnerstvom i uslovljena je njihovim ispunjenjem.

Nacionalni program usvajanja pravnih tekovina EU – detaljan, višegodišnji plan usklađivanja nacionalnih propisa sa propisima EU. Njime se predviđaju tempo, obim i kvalitet usklađivanja nacionalnog pravnog poretka sa pravnim tekovinama EU. Svaka država kandidat izrađuje ovaj nacionalni dokument (detaljnije: *Dokumenta koja se donose u procesu evropskih integracija Srbije*).

Izveštaji o napretku – instrument za praćenje procesa pristupanja kojim se procenjuje ostvareni napredak svake države na godišnjem nivou. Ovaj izveštaj izrađuje Evropska komisija i njime izveštava Savet Evropske unije i Evropski parlament o pripremljenosti države kandidata za članstvo. Istovremeno, izveštaj služi kao smernica za nastavak reformskog procesa u državama kandidatima.

PROCES STABILIZACIJE I PRIDRUŽIVANJA

(eng. *Stabilisation and Association Process – SAP*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Teorije integracije, Međunarodni evropski pokret, Političke partije na evropskom nivou

INTERNET IZVORI: <http://europeanmovement.eu/>

<http://www.federalists.eu/>

<http://www.paneuropa.org/>

<http://www.aegee.org/>

Proces stabilizacije i pridruživanja (PSP) je strateški pristup Evropske unije državama Zapadnog Balkana. Ustanovljen je sa ciljem potencijalnog prijema u članstvo ovih zemalja u Evropsku uniju. Prvobitno je u fokusu PSP-a bila stabilizacija regiona, ali nakon Solunskog samita (detaljnije: *Solunska agenda za Zapadni Balkan*) fokus je usmeren na integraciju zemalja Zapadnog Balkana u strukture EU.

Osnovni elementi Procesu stabilizacije i pridruživanja su:

- ugovorni odnosi – podrazumevaju bilateralno potpisivanje sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između EU i svake države; SSP je vrsta sporazuma o pridruživanju posebno prilagođenog državama Zapadnog Balkana (detaljnije: *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju*);
- razvoj ekonomskih odnosa – uvođenje autonomnih trgovinskih mera sa ciljem da se za države Zapadnog Balkana otvori unutrašnje tržište EU i da im se olakša pristup tom tržištu kroz asimetričnu liberalizaciju trgovine (na primer, ukidanje carina i kvota na izvoz proizvoda u EU);
- finansijska pomoć – podrazumeva bespovratnu finansijsku pomoć, kroz Instrument za pretpristupnu pomoć, sa ciljem usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU i pripremanja za korišćenje strukturnih fondova nakon prijema u Evropsku uniju (detaljnije: *Instrument za pretpristupnu pomoć*);
- regionalna saradnja i dobrosusedski odnosi.

Sušтина PSP-a su uslovljenost i individualni pristup (eng. *Own Merits*) u procesu sprovođenja unutrašnjih reformi. Napredak svake države u procesu zavisi od dinamike ispunjavanja uslova (detaljnije: *Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropsku uniju*). Evropska komisija prati i ocenjuje napredak kroz godišnje izveštaje o napretku (detaljnije: *Proces pristupanja Evropskoj uniji*).

Proces stabilizacije i pridruživanja je uspostavljen 1999. godine i do sada je u nekoliko navrata unapređen. Najpre je na samitu u Kelnu (1999) potvrđena spremnost Evropske unije za pružanje izgleda državama Zapadnog Balkana za potpunu integraciju u njene strukture. PSP je definisan kao okvir integracija. Korak dalje se otišlo na samitu u Santa Maria da Feiri (2000). Zaključeno je da su sve države uključene u proces potencijalni kandidati za članstvo u EU, kao i da je cilj Unije što potpunija integracija država Zapadnog Balkana u političku i ekonomsku maticu Evrope. Samit u Zagrebu (2000) doneo je potvrdu da je PSP put ka članstvu u Evropskoj uniji za države Zapadnog Balkana. Konačno, najznačajnije unapređenje PSP-a se desilo na samitu u Solunu (2003) (detaljnije: *Solunska agenda za Zapadni Balkan*). Državama koje su u procesu još jednom je potvrđena evropska budućnost, a taj proces je obogaćen instrumentima „pretpristupne strategije” (detaljnije: *Proces pristupanja Evropskoj uniji*), tj. elementima koji su do tada bili otvoreni isključivo za države kandidate za članstvo.

PROEVROPSKE MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE

(eng. *Pro-European International Non-governmental Organisations*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Teorije integracije, Međunarodni evropski pokret, Političke partije na evropskom nivou

INTERNET IZVORI: <http://europeanmovement.eu/>

<http://www.federalists.eu/>

<http://www.paneuropa.org/>

<http://www.aegee.org/>

Ove organizacije obuhvataju nevladina i neprofitna udruženja čija je misija promocija evropskih vrednosti (detaljnije: *Vrednosti Evropske unije*), a cilj – ujedinjena Evropa. Deluju transnacionalno, širom evropskog kontinenta, ne ograničavajući se nužno na države članice EU. Pored toga, povezuju aktere na različitim nivoima u različitim formama organizovanja. U nastavku su prikazane neke od relevantnijih organizacija.

Međunarodni evropski pokret (eng. *European Movement International – EMI*)

Međunarodni evropski pokret je udruženje osnovano sa ciljem da doprinese uspostavljanju ujedinjene, federalne Evrope zasnovane na načelima mira, demokratije, slobode, solidarnosti i poštovanja osnovnih ljudskih prava (detaljnije: *Međunarodni evropski pokret*). Specifičnost ove organizacije je uključivanje različitih društvenih grupa koje baštine ideju evropske integracije kroz dva tipa članstva – nacionalna veća i pridružene organizacije članice. Na taj način ih povezuje na evropskom nivou zastupajući ideje demokratske i efikasnije Evropske unije. Otuda ima karakter mrežne organizacije otvorene za sve političke, ekonomske, socijalne i kulturne trendove civilnog društva sa teritorije Saveta Evrope (detaljnije: *Savet Evrope*). Međunarodni evropski pokret je osnovan 1948. godine. Ugledni članovi su bili: Dankan Sandis, Robert Šuman (detaljnije: *Šuman Robert*), Pol-Anri Spak, Valter Halštajn, itd.

Unija evropskih federalista (eng. *Union of European Federalist – UEF*)

Unija evropskih federalista je politička organizacija posvećena zastupanju političkog ujedinjenja Evrope na federalnim osnovama. Članovi UEF-a smatraju da je evropska federacija sa jakim nadnacionalnim institucijama garant prevazilaženja rivaliteta evropskih nacionalnih država i očuvanja mira, kao i najpodesniji način da se obezbedi ekonomski prosperitet na tlu Evrope. Vizija demokratske Evrope podrazumeva spuštanje procesa odlučivanja o evropskim poslovima na

nivo građana, pored postojećeg – na nivou nacionalnih vlada. Evropski federalisti se kritički odnosi prema postepenim nadnacionalnim integracijama (detaljnije: *Teorije integracije*) zastupajući ideju intenzivnije ekonomske, monetarne i političke unije. Smatraju da su rivalitet nacionalnih interesa, evroskepticizam i pasivan odnos prema podelama na evropskom kontinentu trenutno najveća opasnost po projekat evropskog ujedinjenja. UEF je osnovan neposredno nakon završetka Drugog svetskog rata. Među uglednije članove organizacije ubrajaju se: Hendrik Brugmans, Altijero Spineli (detaljnije: *Spineli, Altijero*) i dr.

Panevropska unija (eng. *Pan-Europa Union*)

Panevropska unija je najstarije udruženje osnovano kako bi zastupalo ideje evropskog ujedinjenja. Osnivanje panevropske unije, tj. političko, ekonomsko i vojno ujedinjenje evropskih nacija, smatra se načinom za jačanje uloge Evrope u svetu. Hrišćanstvo je vrednosna okosnica integracije i važna kulturološka odrednica Evrope. Istovremeno, uvažava se i doprinos drugih religija u izgradnji evropskog identiteta. Udruženje je svoj zenit dostiglo u periodu između dva svetska rata budući da je, zbog oštih kritika nemačkog nacizma i sovjetskog komunizma i promocije ideja mira, našlo odličan prijem među ondašnjom intelektualnom elitom. Posmatrano iz političke vizure, trag u istoriji su ostavile inicijative francuskog državnika Aristida Brijana o eliminaciji rata u svetskoj politici i osnivanju federacije evropskih država. Panevropska unija je osnovana 1923. godine. Delovanje ovog udruženja je inspirisano idejama grofa Riharda fon Kudenov-Kalergija, iznetim najpre u članku „Pan-Evropa – predlog” (1922) i detaljnije razrađenim u programskoj knjizi „Pan-Evropa” (1923). Među uglednijim članovima udruženja našla su se sledeća imena: Rihard fon Kudenov Kalergija, Oto fon Habzburg, Aristid Brijan, Konrad Adenauer (detaljnije: *Adenauer, Konrad*), Albert Ajnštajn, Rajner Marija Rilke, Zigmund Frojd, Ortega i Gaset itd.

Evropski studentski forum (eng. *European Student's Forum*; fra. *Association des États Généraux des Étudiants de l'Europe – AEGEE*)

Evropski studentski forum je najveća evropska interdisciplinarna studentska organizacija koja promovise ujedinjenje Evrope, prekograničnu saradnju, komunikaciju, integraciju među studentima i teži da stvori otvoreno i tolerantno društvo sutrašnjice. Iako nema politički karakter, *AEGEE* ima karakter panevropske organizacije. Zastupa evropsko ujedinjenje kroz studentsku saradnju. U okviru svoje mreže ne

koristi nacionalni nivo, već se potpuno oslanja na tzv. „antene” (lokalne grupe) u univerzitetskim gradovima širom Evrope. Organizaciona struktura ne dozvoljava stvaranje fizičkih barijera, čime se neutrališe postojanje mentalnih granica među studentima koji dolaze iz svih krajeva Evrope. Predstavljena je u 270 univerzitetskih gradova, u 40 zemalja širom Evrope i ima oko 13 hiljada članova. Kao nevladina, politički nezavisna i neprofitabilna organizacija, *AEGEE* je otvorena za studente svih fakulteta. Osnovana je sredinom osamdesetih godina, a njen osnivač i ujedno jedan od najistaknutijih članova je Frank Bjančeri.

PROGRAM REFORMI U OBLASTI ZAPOŠLJAVANJA I SOCIJALNE POLITIKE

(eng. *Employment and Social Reform Programme – ESRP*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Odluka Vlade Republike Srbije o usvajanju Programa reformi politike zapošljavanja i socijalne politike od 31. maja 2016. godine

POVEZANI POJMOVI: Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Politika proširenja Evropske unije, Evropski semestar, Evropska služba za zapošljavanje, Otvoreni metod koordinacije

INTERNET IZVOR: <http://www.minrzs.gov.rs/cir/aktuelno/item/5781-program-reformi-politike-zaposljavanja-i-socijalne-politike-u-procesu-pristupanja-evropskoj-uniji-employment-and-social-reform-programme>

Program reformi u oblasti zapošljavanja i socijalne politike (*ESRP*) jeste strateški proces koji prati proces evropskih integracija kao glavni mehanizam za dijalog o prioritetima Republike Srbije u oblasti socijalne politike i zapošljavanja. Služi kao strategija za povećanje zaposlenosti i reformu socijalne politike – do datuma pristupanja EU. Dokument je strukturiran po modelu Strategije Evropa 2020 (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*), koju države članice već primenjuju.

ESRP je fokusiran na ograničeni broj ključnih prioriteta u oblasti zapošljavanja i socijalne politike. Dokument predstavlja rešenja u tri oblasti, to su: tržište rada i politika zapošljavanja; ljudski kapital i politike razvoja veština, i politike socijalnog uključivanja i socijalne zaštite. Pored toga, dokument sadrži horizontalne aspekte, kao što su izgradnja kapaciteta, upravljanje i institucionalne reforme, kao i upotreba fondova EU za sprovođenje planiranih reformi. Definisani su i sistem praćenja, izveštavanja i evaluacije sprovođenja Programa reformi politike zapošljavanja i socijalne politike, koji će doprineti efikasnijem i efektivnijem sprovođenju svih planiranih mera.

ESRP je od velikog značaja za sektor razvoja ljudskih resursa i društvenog razvoja (eng. *Human Resources and Social Development Sector*), s obzirom na to da se prvi put u okviru jednog strateškog dokumenta definišu prioriteti i reformske politike koje su u nadležnosti više resornih ministarstava.

Vlada Srbije je na poziv Evropske komisije izradila Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike, a na temelju Strategije proširenja Evropske unije 2013–2014. Proces izrade ovog programa zvanično je započet u septembru 2013. godine, a završen 31. maja 2016. kada ga je Vlada usvojila. Za potrebe izrade Programa formirani su međuresorna radna grupa i stručno telo, čijim radom je rukovalo Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, a stručnu pomoć u procesu izrade pružao je Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva. Radna grupa i eksperti su pripremili predloge glavnih izazova i odgovarajućih mera do 2020. godine, što je ujedno i u skladu sa vremenskim dometom Strategije *Evropa 2020*.

ESRP je novi instrument politike proširenja kojim će za države u procesu pristupanja EU biti utvrđeni i praćeni prioriteti u oblastima zapošljavanja i socijalne politike. Evropska komisija prati proces primene ovog programa na godišnjem nivou, kako kroz godišnje izveštaje o napretku, tako i kroz tematske sastanke i konferencije.

PROGRAM SIGMA

(eng. *Support for Improvement in Governance and Management – SIGMA*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Kandidati i potencijalni kandidati za članstvo, Politika susedstva Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://www.sigmaweb.org/>

Program *SIGMA* je zajednički program *OECD*-a i Evropske unije namenjen državama zainteresovanim za članstvo u Evropskoj uniji i državama Istočnog i Južnog partnerstva. U okviru EU, program sprovodi Evropska komisija u saradnji sa partnerskim državama. Cilj programa je reforma javne uprave i društveno-ekonomski razvoj, sa posebnim osvrtom na vladavinu prava po ugledu na evropski upravni prostor (eng. *European Administrative Space*). Ovi programi su sastavni deo politike proširenja i politike susedstva EU.

Oblik saradnje u okviru programa *SIGMA* je definisan za svaku partnersku državu i obuhvata savete i preporuke za reformu javne uprave, programe obuke, studijske analize i razvijanje metodologije za sprovođenje reformi. Ovi programi su usmereni na izvršnu, sudsku i zakonodavnu vlast u partnerskoj državi, uključujući različite agencije i nezavisna tela. Evropska komisija je, u saradnji sa *OECD*-om, 2014. godine definisala šest ključnih oblasti na kojima počivaju načela dobre uprave u evropskom upravnom prostoru:

- strateški okvir i reforma javne uprave
- izrada i koordinacija politika
- javna služba i upravljanje kadrovima
- odgovornost
- pružanje usluga
- upravljanje javnim finansijama, uključujući javne nabavke

Partnerske države uključene u program SIGMA:

Albanija	Crna Gora	Kosovo	Tunis
Alžir	Egipat	Liban	Turska
Azerbejdžan	Gruzija	Maroko	Ukrajina
Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	Jordan	Moldavija	
Bosna i Hercegovina	Jermenija	Srbija	

U programe *SIGMA* su uključeni i mehanizmi praćenja, analize i izveštavanja o napretku reformi i sprovođenju ključnih načela.

SIGMA I POLITIKA SUSEDSTVA EU

Programi *SIGMA* namenjeni južnim i istočnim partnerima se sprovode samo sa onim državama koje žele da reformišu svoje javne uprave u skladu sa međunarodnim standardima, kao i primerima dobre prakse iz država članica EU i *OECD*-a. Principi dobre vladavine namenjeni susedima su, za razliku od principa koji su namenjeni državama zainteresovanim za članstvo, opšteg karaktera i mogu se primeniti u svim državama. Programi se finansiraju instrumentima evropske politike susedstva.

SIGMA I POLITIKA PROŠIRENJA

Programi *SIGMA* su usmereni na pripremu država kandidata i potencijalnih kandidata za buduće članstvo u EU. Oni su proizašli iz kriterijuma iz Kopenhagena i Madrida (detaljnije: *Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji*), a finansiraju se iz fondova IPA (detaljnije: *Instrument za pretpristupnu pomoć*). Integracija javne uprave države kandidata u evropski upravni prostor zahteva detaljnu primenu svih šest načela *SIGMA*, sa posebnim naglaskom na opšta načela dobre uprave (eng. *Good Governance*), koja, pored vladavine prava, obuhvataju i pouzdanost, predvidivost, transparentnost, stručnost i učešće građana. Ovi standardi predstavljaju opšta načela prava EU i kao takva su sastavni deo pravnih sistema svih država članica, sa kojima država kandidat treba da se usaglasi. U procesu pristupanja, akcioni planovi i strategije reforme sačinjeni u saradnji sa programom *SIGMA* sadrže i godišnje izveštaje (eng. *Baseline Measurement Report*), kao i merila za praćenje reformi. Godišnji izveštaji *SIGMA* su usklađeni sa godišnjim izveštajem o napretku koji sačinjava Evropska komisija za svaku državu posebno.

PROGRAMI EVROPSKE UNIJE

(eng. EU Programmes)

SEKCIJA: EU i države članice, EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Budžet Evropske unije, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Proces stabilizacije i pridruživanja

INTERNET IZVOR: <http://www.emins.org/srpski/publication/article/vodic-kroz-programe-evropske-unije-2014-2020>

Programi Evropske unije predstavljaju jedan od mehanizama primene evropskih politika, a cilj im je pružanje podrške brojnim korisnicima u državama članicama Evropske unije, poput poljoprivrednika, studenata, naučnika, nevladinih organizacija, preduzeća, lokalnih zajednica, gradova, regiona i drugih. Poseban značaj programi imaju u sferi uspostavljanja saradnje između Evropske unije i zemalja kandidata ili potencijalnih kandidata. Učešće u dostupnim programima EU pomaže državama kandidatima i potencijalnim kandidatima da se upoznaju sa politikama Evropske unije, evropskim institucijama, donošenjem i primenom zakona, čime ih priprema za korišćenje ostalih instrumenata EU jednom kada postanu države članice. Iskustvo zemalja koje su do sada pristupale EU govori u prilog tome da uspešna strategija pristupanja podrazumeva i uspešno korišćenje programa EU.

Ključni programi EU za budžetski period 2014-2020:

Instrument za pretpristupnu pomoć IPA II namenjen je isključivo eczema u procesu pristupanja (detaljnije: Instrument za pretpristupnu pomoć).

HORIZONT 2020 / HORIZON 2020

(budžet: 77,078 milijardi evra)

Horizont 2020 namenjen istraživanju i inovacijama, predstavlja instrument za ostvarivanje glavnih ciljeva strategije *Evropa 2020* (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*). Naročito je usmeren ka ispunjenju inicijative pod nazivom *Inovativna unija*. Ova inicijativa se zalaže za okruženje koje podržava sprovođenje ideja za stvaranje novih proizvoda i usluga radi podsticanja privrednog razvoja. Cilj *Horizonta 2020* je da podrži evropsku nauku i omogući jednostavniju saradnju između privatnog i javnog sektora na polju inovacija. *Horizont 2020* je usmeren i na dalji razvoj Evropskog istraživačkog prostora kao jedinstvenog tržišta znanja, istraživanja i inovativnosti.

Dostupan je Republici Srbiji.

EVROPSKI PROGRAM ZA PODSTICANJE KONKURENTNOSTI MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA / COSME – PROGRAMME FOR THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES AND SMEs

(budžet: 2,298 milijardi evra)

COSME pruža podršku konkurentnosti, razvoju i održivosti evropskog preduzetništva, a posebno malih i srednjih preduzeća. Cilj je uspostavljanje integrisanog sistema finansiranja koji pokriva sve aktivnosti u vezi sa inovacijama i istraživanjem. Program podržava čitav inovativni ciklus – od istraživanja do izlaska inovativnih proizvoda ili proizvodnih usluga na tržište, odnosno njihove komercijalizacije. Podrška malim i srednjim preduzećima se ogleda i u omogućavanju lakšeg pristupa finansijskim instrumentima kroz *Horizont 2020* i investiranje u novoosnovana preduzeća (eng. *Start-up*) i ranu fazu uspostavljanja malih i srednjih preduzeća koja su orijentisana na istraživanje i inovacije, dok *COSME* naročito podržava preduzeća u fazi rasta. Postoje četiri programa koji spadaju u *COSME*:

- Finansijski instrumenti;
- Pristup tržištu;
- Podrška preduzetnicima;
- Povoljniji uslovi za započinjanje i razvoj poslovanja.

Dostupan je Republici Srbiji.

PROGRAM ZA ZAPOSŁJAVANJE I SOCIJALNE INOVACIJE / EMPLOYMENT AND SOCIAL INNOVATION PROGRAMME – EASI

(budžet: 919,47 miliona evra)

Zajedno sa sredstvima iz Evropskog socijalnog fonda i Evropskog fonda za prilagođavanje globalizaciji, ovaj program oblikuje koherentan skup programa EU za podsticanje zapošljavanja, socijalne zaštite i socijalnog uključivanja, kao i radnih uslova u periodu 2014–2020. Program ima 3 glavne ose:

- Osa za progres – modernizacija zapošljavanja i socijalne politike (61% budžeta Programa za zapošljavanje i socijalne inovacije);

- Osa *EURES* (Evropska služba za zapošljavanje) – radna mobilnost (18% budžeta Programa);
- Osa za mikrofinansiranje i socijalno preduzetništvo (21% budžeta Programa).

Dostupan je Republici Srbiji.

ERAZMUS+ / ERASMUS+

(budžet: 14,7 milijardi evra)

Ciljevi programa Erasmus+ su isticanje veština i zapošljivosti, kao i modernizacija obrazovanja, obuka i poslova za mlade. *Erasmus+* pruža mogućnost studiranja za više od 4 miliona Evropljana, takođe im pomaže da steknu profesionalno iskustvo i da volontiraju u inostranstvu. *Erasmus+* pruža podršku transnacionalnim partnerstvima između obrazovnih ustanova, institucija za obuke i institucija i organizacija mladih u uspostavljanju saradnje u svetu obrazovanja i rada kako bi se premostio jaz u kvalifikacijama sa kojim se Evropa suočava. Na polju sporta su podržani bazični projekti, ali i prekogranični izazovi, kao što su borba protiv nameštanja rezultata utakmica, dopinga, nasilja i rasizma.

Dostupan je Republici Srbiji.

INSTRUMENT ZA POVEZIVANJE EVROPE / CONNECTING EUROPE FACILITY – CEF

(budžet: 21,937 milijardi evra)

Instrument za povezivanje Evrope uspostavlja nepostojeće veze u evropskoj energetske, transportnoj i telekomunikacionoj mreži. Takođe, čini evropsku ekonomiju zelenijom kroz promociju modela čistog transporta, brzih veza i obnovljive energije u skladu sa strategijom *Evropa 2020*. Cilj je uspostavljanje efektivno povezanih transevropskih mreža (*TEN*) u oblasti energetike, telekomunikacija i transporta izuzetnih karakteristika. *CEF* omogućava izgradnju onih projekata koje ne bi bilo moguće realizovati bez doprinosa ovog instrumenta. Cilj je i da se administrativne barijere svedu na minimum, a sredstva iz budžeta EU maksimalno iskoriste za promociju sinergije.

Program ne predviđa punopravno učešće trećih zemalja. Ipak, pri sprovođenju prioritetnih programa moguće je učešće država koje nisu članice EU, naročito onih sa kojima se Evropska unija graniči.

KOPERNIKUS / COPERNICUS

(budžet: 4.291,48 miliona evra)

Kopernikus je evropski sistem za posmatranje Zemlje. To je civilni program usmeren na potrebe korisnika, izgrađen na postojećim nacionalnim i evropskim kapacitetima. On obezbeđuje redovno osmatranje i praćenje podsistema Zemlje – atmosfere, okeana, kontinentalnih površina, i pruža pouzdane i proverene informacije u svrhu zaštite životne sredine i civilne bezbednosti.

Podeljen je na tri celine:

- usluge za korisnike u svrhe obezbeđivanja informacija iz šest tematskih oblasti;
- kosmička komponenta – satelitska posmatranja i s njima povezani kopneni segmenti sa ciljem prikupljanja informacija iz šest tematskih oblasti;
- merenja na mestu (*in situ*) – mreža kopnenih i vazdušnih sakupljača podataka o vodama, kopnenoj površini i atmosferi radi pružanja adekvatnih usluga korisnicima.

Republika Srbija ne učestvuje u ovom programu.

GALILEO

(budžet: 7.071,73 miliona evra)

Program *Galileo* je evropska inicijativa za stvaranje nezavisnog sistema globalne satelitske navigacije (GNSS) koji obezbeđuje visokoprecizne usluge svetskog pozicioniranja pod civilnom kontrolom i namenjen je isključivo za civilne potrebe. Potpuno razvijen sistem će se sastojati od 30 satelita i njima priključene infrastrukture na Zemlji (30–40 senzornih stanica, tri kontrolna centra, 9 veznih stanica, 5 telemetrijskih, pratećih i komandnih stanica). *Galileo* će biti potpuno kompatibilan sa druga dva globalna navigaciona satelitska sistema – *GPS* (SAD) i *GLONASS* (RUSIJA). Republika Srbija ne učestvuje u ovom programu.

CARINA 2020 / CUSTOMS 2020

(budžet: 547,3 miliona evra)

Evropski carinski sistemi znatno doprinose uvećanju prihoda budžeta EU i država članica i time znatno poboljšavaju poslovanje u EU kroz sprečavanje ilegalne trgovine ili falsifikovanja proizvoda. Zato program *Carina 2020* izlazi u susret izgradnji kapaciteta carinskih administracija evropskih država. *Carina 2020* pruža podršku funkcionisanju i modernizaciji carinske unije radi jačanja unutrašnjeg tržišta i to kroz saradnju zemalja učesnica i njihovih nadležnih institucija. Republika Srbija učestvuje u ovom programu.

FISKALIS 2020 / FISCALIS 2020

(budžet: 223,37 miliona evra)

Evropska poreska politika znatno doprinosi borbi protiv utaje poreza i time uvećava prihode budžeta EU i država članica. Program *Fiskalis* predstavlja instrument za sprovođenje politike kojim se ulažu naporu za jačanje jedinstvenog evropskog tržišta, u kojem koegzistira 28 nacionalnih poreskih sistema, i rešavaju pitanja dvostrukog oporezivanja i narušavanja konkurencije. Cilj je unapređenje poreskog sistema u okviru unutrašnjeg tržišta Unije kroz saradnju zemalja učesnica u programu i njihovih nadležnih organa.

Republika Srbija učestvuje u ovom programu.

PERIKLE 2020 / PERICLES 2020

(budžet: 7,344 miliona evra)

Perikle 2020 je usmeren na obezbeđivanje sredstava namenjenih nadležnim nacionalnim telima da deluju preventivno, blagovremeno otkriju i onemoguće falsifikovanje evra, kao i na to da podstakne dalju saradnju i redovnu razmenu informacija među nadležnim telima.

Republika Srbija ne učestvuje u ovom programu.

HERKUL III / HERCULE III

(budžet: 104,918 miliona evra)

Program *Herkul III* je namenjen borbi protiv prevara, korupcije i ostalih vidova ilegalnih aktivnosti, kao što su borba protiv šverca i falsifikovanje cigareta. Program pomaže nadležnim organima u sprovođenju zakona koji sprečavaju ilegalne prekogranične aktivnosti kroz finansiranje tehničkih, operativnih i edukativnih aktivnosti.

Republika Srbija ne učestvuje u ovom programu.

KREATIVNA EVROPA / CREATIVE EUROPE

(budžet: 1.462,72 miliona evra)

Programom *Kreativna Evropa* Evropska komisija pruža podršku sektoru kulture i medija sa ciljem promovisanja pametnog, održivog i inkluzivnog razvoja. Osnovni ciljevi programa su očuvanje, razvoj i promocija evropskih kultura i jezika i evropskog kulturnog nasleđa, kao i jačanje i konkurentnost evropskog kulturnog i kreativnog sektora, posebno audio-vizuelnog sektora.

Republika Srbija učestvuje u ovom programu.

EVROPA ZA GRAĐANE I GRAĐANKE / EUROPE FOR CITIZENS

(budžet: 185,47 miliona evra)

Program Evropa za građane i građanke kreiran je radi boljeg razumevanja Evropske unije, njenih vrednosti i istorije. Program podstiče angažovanje građana kroz diskusije i promišljanja o evropskim temama.

Republika Srbija učestvuje u ovom programu.

PROGRAM ZA ZAŠTITU POTROŠAČA / CONSUMER PROGRAMME

(budžet: 188,83 miliona evra)

Program za zaštitu potrošača doprinosi zaštiti zdravlja, sigurnosti, pravnih i ekonomskih interesa potrošača, kao i promociji njihovih prava na informisanje, edukaciju i organizovanje.

Republika Srbija ne učestvuje u ovom programu.

HRANA I HRANA ZA ŽIVOTINJE / FOOD AND FEED

(budžet: 1.891,94 miliona evra)

Program je namenjen zaštiti zdravlja životinja i planete, kroz poboljšanje zdravstvenih i bezbednosnih standarda u čitavom lancu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Merama se obezbeđuju modernizacija i lakši pristup zaštiti zdravlja i bolje kontrolne mere radi efikasnijeg sprovođenja regulativa u lancu poljoprivredne proizvodnje u EU.

Republika Srbija ne učestvuje u ovom programu.

PROGRAM ZDRAVLJE III / HEALTH PROGRAMME III

(budžet: 449,39 miliona evra)

Program Zdravlje je usmeren na unapređenje zdravlja u Evropi kroz pružanje podrške saradnji između država članica sa ciljem poboljšanja politika u sektoru zdravstva.

Republika Srbija je izrazila interesovanje za učešće u ovom programu.

MEHANIZAM ZA CIVILNU ZAŠTITU / (UNION) CIVIL PROTECTION MECHANISM

(budžet: 223,78 miliona evra)

Mehanizam predstavlja pravni instrument čiji je cilj da ojača saradnju između EU i država članica i olakša koordinaciju na polju civilne zaštite kako bi se poboljšala efikasnost sistema prevencije, pripreme za prirodne katastrofe i globalne katastrofe izazvane ljudskim faktorom svih vrsta i reagovanja na njih.

Republika Srbija učestvuje u ovom programu.

PROGRAMI ZA OSNAŽIVANJE PRAVOSUĐA I PRAVA / PROGRAMMES FOR ENFORCEMENT OF JUSTICE AND RULE OF LAW

(budžet: 377,60 miliona evra namenjen programu *Pravosuđe* i 439,47 miliona evra namenjenih programu *Prava*)

Program *Pravosuđe* i program *Prava, jednakost i državljanstvo* su novi programi EU koji podržavaju aktivnosti na podsticanju evropske saradnje i na sprovođenju civilnih i krivičnih zakona, aktivnosti koje omogućavaju građanima EU bolje razumevanje i korišćenje njihovih građanskih prava i promociju jednakosti. Time programi jačaju napore EU u borbi protiv kriminala, trgovine narkoticima i štite prava optuženih ili žrtava krivičnih dela.

Republika Srbija ne učestvuje u programima.

FOND ZA AZIL, MIGRACIJE I INTEGRACIJU / ASYLUM, MIGRATION AND INTEGRATION FUND – AMIF

(budžet: 3.137,42 miliona evra)

Fond za azil, migracije i integracije se fokusira na kretanje ljudi i integrisano upravljanje migracijama. Fond podržava aktivnosti koje su usmerene na sve aspekte migracija, azilante, legalne migracije, integraciju i povratak onih koji u EU borave ilegalno.

Republika Srbija ne učestvuje u ovom programu.

FOND ZA UNUTRAŠNJU BEZBEDNOST/ INTERNAL SECURITY FUND – ISF

(budžet: 3.764,23 miliona evra)

Fond za unutrašnju bezbednost obezbeđuje državama članicama adekvatnu finansijsku podršku EU radi daljeg postizanja ciljeva politika i odgovora na izazove na polju unutrašnje bezbednosti.

Republika Srbija ne učestvuje u ovom programu.

PROGRAM ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE I KLIMATSKO DELOVANJE (LIFE) / PROGRAMME FOR THE ENVIRONMENT AND CLIMATE ACTION (LIFE)

(budžet: 3.456,66 miliona evra)

Program *LIFE* je usmeren na poboljšanje i sprovođenje politika i zakonodavstva na polju zaštite životne sredine i klimatskih promena u Evropskoj uniji. *LIFE* doprinosi održivom razvoju i ciljevima Strategije *Evropa 2020*, kao i relevantnim strategijama i planovima Unije u oblasti zaštite životne sredine i klime.

Republika Srbija ne učestvuje u ovom programu.

INICIJATIVA VOLONTERI ZA HUMANITARNU POMOĆ EU / EU AID VOLUNTEERS

(budžet: 147,9 miliona evra)

Evropska unija je najveći svetski donator humanitarne pomoći i obezbeđuje gotovo 50% ukupne svetske humanitarne pomoći. Članom 214. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije postavljen je temelj za formiranje evropskog tela za volontersko pružanje humanitarne pomoći, koje kroz ovu inicijativu postaje operativno od 2015. godine. Inicijativa *Volonteri za humanitarnu pomoć EU* je komplementarna sa odgovarajućim politikama i instrumentima Evropske unije, naročito sa politikom Unije u oblasti humanitarne pomoći, politikom razvojne saradnje i Mehanizmom Evropske unije za civilnu zaštitu.

Republika Srbija ne učestvuje u ovom programu.

PROSTOR SLOBODE, BEZBEDNOSTI I PRAVDE

(eng. *Area of Freedom, Security and Justice*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 67–89. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Nadležnosti Evropske unije, Evropol, Evrodžast, Evropski nalog za hapšenje

INTERNET IZVOR: http://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/justice_freedom_security.html

Cilj stvaranja prostora slobode, bezbednosti i pravde (PSBP) je da osigura slobodno kretanje ljudi i pruži visok stepen bezbednosti građana Evropske unije i zaštite njihovih prava i sloboda. Ovo se ostvaruje bližom saradnjom policijskih, carinskih i ostalih organa država članica nadležnih za sprovođenje zakona, ali i saradnjom pravosudnih organa u građanskim i krivičnim stvarima i usklađivanjem nacionalnih krivičnih propisa. Potreba za saradnjom u ovim oblastima obrazlagala se sve dubljom evropskom integracijom i kao dodatna mera za realizaciju glavnog koncepta integracije – stvaranja unutrašnjeg tržišta. Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova takođe počiva na ideji da je pojam slobode evropskih građana moguće ostvariti samo u jednom zajedničkom pravnom prostoru, koji sadrži efikasne instrumente zaštite njihovih prava i sloboda.

Načelo supsidijarnosti (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*) nalazi se u središtu PSBP-a, što znači da EU ne preuzima mere i aktivnosti, osim ako one nisu delotvornije od onih koje se preduzimaju na nivou države članice, regiona ili lokalne samouprave. Nadležnosti država članica u oblasti unutrašnje bezbednosti su dominantne i zaštićene su osnivačkim ugovorima. Prilikom preuzimanja mera iz svoje nadležnosti EU je dužna da poštuje suštinske funkcije država članica, uključujući obezbeđenje teritorijalnog integriteta država, održavanje reda i poretka i zaštite nacionalne bezbednosti. Posebno nacionalna bezbednost ostaje u isključivoj nadležnosti država članica.

PSBP se odnosi na:

- politike u pogledu nadzora granica, viza, azila i migracija – propisi u ovoj oblasti, između ostalog, određuju uslove prijema tražilaca azila, priznavanje statusa izbeglice, proceduru azila;
- pravosudnu saradnju u građanskim stvarima – zasniva se na međusobnom priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim stvarima i međusobnoj pravnoj pomoći; važan instrument u ovoj oblasti predstavlja razvoj Evropske pravosudne mreže u građanskim i privrednim stvarima;
- pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima – zasniva se na principu uzajamnog priznanja krivičnih presuda i drugih sudskih odluka jedne države članice u drugim državama članicama Evropske unije, kao i na uzajamnoj pravnoj pomoći; takođe, počiva i na približavanju nacionalnih zakonodavstava i usvajanju niza minimalnih zajedničkih standarda u oblasti krivičnog prava;
- policijsku saradnju – u najvećoj meri počiva na šengenskom pravnom okviru i na radu Evropola (detaljnije: *Evropol – Evropska policijska služba*).

Danska ne učestvuje u usvajanju mera na osnovu glave V Ugovora o funkcionisanju EU – Prostor slobode, bezbednosti i pravde. Velika Britanija i Irska učestvuju u usvajanju i sprovođenju mera samo ako odluče da stave izuzeće van snage (protokoli br. 21 i 22).

CILJEVI PROSTORA SLOBODE, BEZBEDNOSTI I PRAVDE

Glavni ciljevi PSBP-a su navedeni u članu 67. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, i to su:

- poštovanje osnovnih prava, različitih pravnih sistema i tradicija država članica;
- osiguravanje nepostojanja unutrašnjih granica i oblikovanje zajedničke politike azila, useljavanja i kontrole spoljnih granica, koja se temelji na solidarnosti među državama članicama i koja je pravedna prema državljanima trećih zemalja; prema osobama bez državljanstva postupa se kao prema državljanima trećih zemalja;
- obezbeđivanje sigurnosti putem mera za sprečavanje i suzbijanje kriminala, rasizma i ksenofobije, mera za koordinaciju i saradnju policije i pravosudnih tela i drugih nadležnih tela, kao i uzajamnim priznavanjem presuda u kaznenim predmetima i, prema potrebi, usklađivanjem krivičnog zakonodavstva;
- omogućavanje pristupa pravosuđu, posebno putem načela uzajamnog priznavanja sudskih i vansudskih odluka u građanskim predmetima.

ISTORIJSKI OSVRT

Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova se prvo odvijala unutar Trevi grupe (detaljnije: *Trevi grupa*), van institucionalnog okvira Evropskih zajednica EU (1975–1992). Osnivanjem Evropske unije ugovorom iz Maastrichta 1992. godine postala je deo njenog trećeg stuba, ali se odvijala u vidu međuvladine saradnje. Ugovorom iz Amsterdama (1997), tzv. šengenske pravne tekovine i pravosudna saradnja u građanskim stvarima su „komunitarizovane” i prešle su u nadležnost prvog stuba – Evropske zajednice. Nakon usvajanja i stupanja na snagu Lisabonskog ugovora 2009. godine, dolazi do ukidanja stubovske strukture EU tako da je PSBP ušao u opšti korpus prava EU. Na njega se primenjuje redovni zakonodavni postupak, donošenjem odluka kvalifikovanom većinom u Savetu EU. Jačanjem uloge Evropskog parlamenta, koji je Lisabonskim ugovorom dobio ulogu ko-zakonodavca, kao i jačanjem nacionalnih parlamenata država članica, unapređena je demokratska kontrola. Takođe, proširena je nadležnost Suda pravde EU na celokupnu oblast PSBP-a. Na kraju, Evropskoj uniji je omogućeno pristupanje Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

R

RADNE GRUPE PRI SAVETU EVROPSKE UNIJE

(eng. *Council Preparatory Bodies*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

POVEZANI POJMOVI: Savet Evropske unije, Koreper

INTERNET IZVOR: <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies>

Radne grupe Saveta EU su sastavljene od službenika iz ambasada, ministarstava i posebnih odeljenja vlada država članica EU. Agenda, izveštaji i radna dokumenta su obično tajni i nisu dostupni parlamentima država članica, kao ni Evropskom parlamentu.

Postoje tri kategorije radnih grupa pri Savetu EU:

1. Odbori osnovani ugovorima, međuvladinim odlukama ili odlukama Saveta EU – uglavnom su stalni i često imaju izabranog predsedavajućeg; pripremaju analize, izveštaje i daju stručna mišljenja;
2. Odbori i radne grupe koje postavlja Koreper (detaljnije: *Koreper – Komitet stalnih predstavnika*) – bave se konkretnim predmetima, razmatraju predloge pravnih akata i obavljaju sva neophodna istraživanja na osnovu kojih kasnije Savet EU donosi odluke; predsedava im predstavnik države koja po rotacionom principu šest meseci predsedava Savetu EU;
3. *Ad hoc* odbori – osnovani za određeni zadatak, nakon čijeg izvršenja prestaju da postoje.

Nemački Bundestag je jedini parlament koji ima pristup internim dokumentima Saveta EU, na osnovu pismenog dogovora između vlade i Bundestaga.

Postoji više od 150 specijalizovanih radnih grupa i odbora koji pripremaju rad Saveta EU, koji godišnje održe preko tri hiljade sastanaka na kojima se usaglasi 70% pravnih akata koji donosi Savet EU. Dodatnih 15% pravnih akata se usaglasi na Komitetu stalnih predstavnika – Koreperu, dok se preostalih 15% usaglašava na sastancima Saveta Evropske unije.

Među radnim grupama pri Savetu EU funkcioniše i *Radna grupa za proširenje i države kandidate* i potencijalne kandidate, tzv. KOELA (eng. *Working Party on Enlargement and Countries Negotiating Accession to the EU – COELA*). KOELA je zadužena za oblast politike proširenja i odnose Evropske unije sa državama sa kojima se vode pregovori o pristupanju Uniji. Njena zaduženja obuhvataju sva horizontalna pitanja u vezi sa proširenjem EU, rad na pripremi pregovora o pristupanju novih država članica EU i pregovaračke pozicije EU, te procenu napretka ovih država u ispunjenju unapred datih kriterijuma za pristupanje EU, kao i bilateralne odnose sa državama kandidatima pod okriljem sporazuma o pridruživanju Evropskoj uniji. KOELA je uspostavljena 2006. godine spajanjem *Radne grupe za proširenje* i *Radne grupe za centralnu i jugoistočnu Evropu*, kako bi se države članice EU detaljnije uključile u pripremu političkog dijaloga i kontrolu nad napretkom ovih država u ispunjavanju neophodnih kriterijuma za članstvo u EU (detaljnije: *Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji*). Za svoj rad odgovara Koreperu.

REGIONALNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Regional Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 174–178. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Regionalna politika Evropske unije, Programi Evropske unije, Strukturne reforme, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Evropski strukturni i investicioni fondovi

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/regional_policy/en, <http://ec.europa.eu/eurostat/en>

Regionalna politika predstavlja investicionu politiku EU usmerenu na ekonomski razvoj regiona i gradova EU i smanjivanje regionalnih razlika, koja podržava stvaranje poslova, konkurentnost, privredni rast, poboljšanje kvaliteta života i održivi razvoj. Jedinstvenim evropskim aktom iz 1986. godine definisani su ciljevi ekonomske i socijalne kohezije: „smanjivanje nejednakosti u razvoju različitih regiona i zaostajanja nerazvijenih regiona”. Ugovor iz Lisabona iz 2007. godine dodao je novi element, koheziju, govoreći o „ekonomskoj, socijalnoj i teritorijalnoj koheziji” Evropske unije kao jednom od ciljeva EU.

Odluke u ovoj oblasti se donose u redovnom zakonodavnom postupku (detaljnije: *Zakonodavni postupci*). Evropska komisija je zadužena za sprovođenje kohezivne politike na nivou EU, a u okviru Evropske komisije Generalni direktorat za regionalnu i urbanu politiku (eng. *DG Regio*). Evropska komisija svake tri godine podnosi Evropskom parlamentu, Savetu, Ekonomskom i socijalnom komitetu i Komitetu regiona izveštaj o postignutom napretku u ostvarivanju ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije.

Povoljni krediti od Evropske investicione banke su na raspolaganju i Srbiji kao državi koja pristupa EU. Pretpristupna pomoć preko *IPA* fonda, osim pomoći za razvoj, predstavlja i instrument pripreme za korišćenje strukturnih fondova nakon stupanja u članstvo EU.

Regionalna politika predstavlja jednu od ključnih politika EU koja definiše investicioni okvir neophodan za ispunjavanje ciljeva Strategije Evropa 2020 (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*). Ona takođe doprinosi razvoju evropske solidarnosti, s obzirom na to da je usmerena na razvoj manje razvijenih regiona i država članica EU kako bi doprinela smanjenju ekonomskih, socijalnih i teritorijalnih nejednakosti koje postoje unutar Unije. Značaj regionalne politike Evropske unije posebno je vidljiv u ublažavanju posledica finansijske krize iz 2008.

godine, pre svega kroz podršku javnim investicijama i fleksibilno dodeljivanje investicija EU.

U periodu 2014–2020. oko 34% sredstava iz budžeta EU će biti izdvajano za kohezivnu politiku. Prema iznosu izdvojenih sredstava, nakon zajedničke poljoprivredne politike (na koju odlazi 39% sredstava), kohezivna politika predstavlja drugu najznačajniju politiku Evropske unije. Ova sredstva predstavljaju bespovratna sredstva koja države članice dobijaju iz Unije na osnovu programa razvoja koje predlažu Uniji. Pored bespovratnih sredstava iz strukturnih fondova, članicama EU su u svrhe razvoja na raspolaganju povoljni krediti koje dodeljuje i Evropska investiciona banka.

Sredstva u okviru regionalne politike dodeljuju se preko tri glavna fonda EU: Evropskog fonda za regionalni razvoj, Kohezivnog fonda i Evropskog socijalnog fonda. Oni zajedno sa Evropskim fondom za poljoprivredu i ruralni razvoj i Evropskim fondom za pomorstvo i ribarstvo čine Evropske strukturne i investicione fondove, poznate i pod nazivom *ESI fondovi* (detaljnije: *Evropski strukturni i investicioni fondovi*).

Radi lakšeg prikupljanja, obrade i objavljivanja usklađenih regionalnih statističkih podataka u Evropskoj uniji koristi se klasifikacija *NUTS* (detaljnije: *Nomenklatura teritorijalnih statističkih jedinica*) kako bi se na nivou EU obezbedili uporedivi podaci za vođenje politike regionalnog i ekonomskog razvoja.

Više od polovine budžeta za kohezivnu politiku se izdvaja za manje razvijene regione država članica EU, koji imaju BDP manji od 75% proseka EU 28. Deo sredstava se izdvaja i za podršku regionima u tranziciji, koje imaju BDP između 75% i 90% proseka EU 28, kao i u razvijenije regione čiji BDP iznosi više od 90% proseka Unije. Sredstva Kohezivnog fonda koriste samo države članice EU čiji je nacionalni BDP manji od 90% proseka

EU 28. Ova politika dobija na značaju sa procesom proširenja EU, s obzirom na to da u članstvo ulaze države koje su uglavnom ispod proseka razvoja EU, ali takođe uzima i sve veći deo budžeta EU.

Iako su mnoge države EU zahvaljujući ovim razvojnim fondovima znatno razvile svoju infrastrukturu i privredu, fondovi EU ne mogu sami rešiti pitanje razvoja nerazvijenih regiona.

Dispariteti u razvoju unutar EU su i dalje prisutni, što pokazuju i podaci Evrostata iz 2014. godine, prema kojima je najveći disparitet u razvoju (posmatrano po BDP-u po glavi stanovnika) bio između centra Londona (*Inner London – West*), koji je bio na 539% proseka EU, i regiona *Severozapadne Bugarske* (Severozapaden), koji je bio na 30% proseka EU. Od ukupnog broja regiona u Evropskoj uniji, 21 region je sa BDP-om po glavi stanovnika ispod 50% proseka EU, od kojih se po pet nalaze u Bugarskoj, Poljskoj i Rumuniji, četiri u Mađarskoj, a po jedan u Grčkoj i Francuskoj. Sa druge strane, vodeći regioni u rangiranju regionalnog BDP-a po glavi stanovnika u 2014. godini, posle zapadnog Londona (539% proseka), jesu Veliko Vojvodstvo Luksemburg (266%), Brisel u Belgiji (207%), Hamburg u Nemačkoj (206%), Istočni London (204%) i Bratislava u Slovačkoj (186%). Od 21 regiona sa BDP-om po glavi stanovnika 50% ili više iznad proseka EU, pet se nalazi u Nemačkoj, po tri u Holandiji i Velikoj Britaniji, dva u Austriji, po jedan u Belgiji, Češkoj, Danskoj, Irskoj, Francuskoj, Slovačkoj i Švedskoj, kao i Velikom Vojvodstvu Luksemburg.

ISTORIJSKI OSVRT

Koreni regionalne politike EU mogu se naći u Ugovoru o osnivanju EEZ. Evropski socijalni fond je osnovan još 1962. godine, u prvim godinama po osnivanju EEZ, dok je Generalni direktorat za regionalnu politiku Komisije Evropskih zajednica osnovan 1968. godine. Ubrzo zatim, 1975. godine osnovan je i Evropski fond za regionalni razvoj kako bi pomogao novim državama članicama, Irskoj i Velikoj Britaniji, koje su pristupile Evropskim zajednicama 1973. Međutim, strukturni fondovi grupisani su prvi put zajedno 1988. godine u sveobuhvatnu kohezionu politiku i usmereni na siromašne i najmanje razvijene države članice EU, radi pripreme za stvaranje jedinstvenog tržišta 1992. godine (tzv. Delor i budžetski paket za period 1989–1993). Ugovorom iz Mاستrihta 1992. godine osnovan je Kohezioni fond, u okviru priprema za formiranje Ekonomske i monetarne unije i uvođenje evra (tzv. Delor II budžetski paket za period 1993–1998). Konačno, Lisabonskim ugovorom iz 2007. godine ekonomska, socijalna i teritorijalna kohezija i solidarnost između država članica su svrstani u ciljeve Evropske unije.

REGIONALNA SARADNJA

(eng. *Regional Cooperation*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Regionalni savet za saradnju, Proces stabilizacije i pridruživanja, Instrument za pretpristupnu pomoć

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/enlargement/policy/regional-cooperation/index_en.htm

Regionalna saradnja je ključni element procesa stabilizacije i pridruživanja, koji vodi države Zapadnog Balkana ka članstvu u EU (detaljnije: *Proces stabilizacije i pridruživanja*). Regionalna saradnja pomaže u rešavanju zajedničkih izazova u regionu jugoistočne Evrope, kao što su nedostatak energenata, zagađenje, loša saobraćajna infrastruktura, prekogranične kriminalne aktivnosti i slično. Regionalna saradnja unapređuje bilateralne odnose između država, ubrzava evropske integracione procese u regionu i stvara uslove za ekonomski napredak i poboljšanje životnog standarda stanovništva. Napredak u regionalnoj saradnji prati se kroz godišnje izveštaje Evropske komisije o napretku. Finansijska podrška je obezbeđena kroz Instrument za pretpristupnu pomoć (detaljnije: *Instrument za pretpristupnu pomoć*).

Okvir za regionalnu saradnju je uspostavljen procesom saradnje u jugoistočnoj Evropi, koji je pokrenut na sastanku ministara spoljnih poslova zemalja jugoistočne Evrope u Sofiji, juna 1996. godine. Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi je bio prva formalizacija ove saradnje, iz čega je kasnije nastao Regionalni savet za saradnju – RSS (detaljnije: *Regionalni savet za saradnju, Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi*). Evropska unija je član Regionalnog saveta za saradnju, a na sastancima je zastupaju predstavnici Evropske komisije i predstavnik Evropske službe za spoljne poslove. EU pruža finansijsku pomoć Sekretarijatu Regionalnog saveta za saradnju od njegovog osnivanja.

Tabela: Inicijative regionalnog karaktera

Oblast	Naziv inicijative	Sadržaj
Ekonomija	Sporazum o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi (detaljnije: <i>CEFTA 2006</i>)	Pomaže u konsolidaciji privreda koje učestvuju u saradnji u pogledu nivoa trgovinske liberalizacije i u unapređenju uslova za ulaganja i tome slično.
Javna uprava	Regionalna škola za javnu upravu (<i>ReSPA</i>)	Međunarodna organizacija koja radi na poboljšanju javne uprave na Zapadnom Balkanu. Glavni ciljevi su poboljšanje regionalne saradnje u javnoj upravi, jačanje administrativnih kapaciteta u skladu sa procesom evropskih integracija, razvoj ljudskih resursa i organizovanja aktivnosti koje se odnose na razmenu primera dobre prakse između Zapadnog Balkana i država EU.
Životna sredina	Regionalna mreža za pridruživanje (<i>RENA</i>)	Predstavlja okvir saradnje za države Zapadnog Balkana i Turske u oblasti zaštite životne sredine i klimatskih promena.
Infrastruktura	Investicioni okvir za Zapadni Balkan (detaljnije u: <i>Investicioni okvir za Zapadni Balkan</i>)	Pokrenut je 2009. godine kao zajednička inicijativa Komisije, Razvojne banke Saveta Evrope, Evropske banke za obnovu i razvoj i Evropske investicione banke. To je inovativna finansijska inicijativa za infrastrukturne projekte i socio-ekonomski razvoj u državama Zapadnog Balkana.
Energetika	Ugovor o osnivanju Energetske zajednice (detaljnije: <i>Energetska zajednica</i>)	Potpisan je u Atini 2005. godine sa ciljem uspostavljanja integrisanog tržišta za gas i električnu energiju, povećanja sigurnosti snabdevanja energijom i zaštite životne sredine.
Saobraćaj	Ugovor o osnivanju Transportne zajednice	Kada bude osnovana, Transportna zajednica će zameniti Jugoistočni transportni opservatorijum, koji promoviše saradnju na izradi glavne i prateće infrastrukture, povećanju lokalnog kapaciteta za investicije i upravlja podacima o osnovnoj regionalnoj transportnoj mreži.
Pravosuđe i unutrašnji poslovi	Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbeglice (<i>MARRI</i>), Centar za sprovođenje zakona u jugoistočnoj Evropi (<i>SELEC</i>).	Cilj je jačanje regionalne prekogranične saradnje između agencija za sprovođenje zakona i pravosudnih organa u borbi protiv organizovanog kriminala.
Obrazovanje		Preko Agencije za obrazovanje, medije i kulturu (<i>EACEA</i>), promoviše razmenu akademskog osoblja i studenata na svim nivoima.
Projekti EU u oblasti regionalne saradnje		EU kroz višekorisnički program <i>IPA</i> finansira najveći broj projekata u navedenoj oblasti.

REGIONALNI CENTAR ZA ŽIVOTNU SREDINU ZA CENTRALNU I ISTOČNU EVROPU

(eng. *Regional Environmental Centre for Central and Eastern Europe – REC*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Povelja Regionalnog centra za životnu sredinu za centralnu i istočnu Evropu iz 1990. godine

POVEZANI POJMOVI: Politika Evropske unije u oblasti životne sredine, Evropska agencija za životnu sredinu

INTERNET IZVOR: <http://www.rec.org/index.php>

Regionalni centar za životnu sredinu za centralnu i istočnu Evropu (*REC*) međunarodna je organizacija osnovana radi rešavanja problema u životnoj sredini i očuvanja životne sredine u državama članicama kroz povezivanje različitih aktera, uključujući i međunarodne i nevladine organizacije, korporacije i sl. *REC* čini 30 država koje su pristupile Povelji Regionalnog centra za životnu sredinu za centralnu i istočnu Evropu (eng. *Charter of The Regional Environmental Centre for Central and Eastern Europe*), zajedno sa osnivačima – Mađarskom, EU i SAD. Poveljom je stvorena međunarodna platforma za zajedničko donošenje odluka u oblasti zaštite životne sredine, koja se temelji na međusobnom dijalogu učesnika kroz razmenu iskustava i praksi u domenu životne sredine, podržavanju održivog razvoja regiona, ali i šire. Osnovne oblasti delovanja *REC*-a su zaštita biodiverziteta, održivo upravljanje resursima, klimatske promene, zdravlje i životna sredina, zelena ekonomija, upravljanje vodama, pametni gradovi i mobilnost, te sprovođenje ciljeva održivog razvoja UN. U skladu sa tim, *REC* sprovodi sledeće aktivnosti:

- podrška u saradnji između vlada, univerziteta, nevladinih organizacija i ostalih aktera;
- stručna i tehnička podrška u izradi strateških dokumenata za države centralne i istočne Evrope;
- finansijska, tehnička i obrazovna podrška u oblasti zaštite životne sredine i očuvanja prirode;
- podrška učešću javnosti u procesu donošenja odluka;
- praćenje razvoja globalnih problema u životnoj sredini;
- prikupljanje podataka, izrada izveštaja i analiza.

Članice:

Albanija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Bugarska, Crna Gora, Češka, Danska, Estonija, EU, Finska, Hrvatska, Holandija, Italija, Japan, Kipar, Litvanija, Letonija, Mađarska, Malta, Norveška, Nemačka, Poljska, Rumunija, SAD, Srbija, Slovačka, Slovenija, Švedska, Švajcarska, Turska, UK, Ukrajina.

STRUKTURA

REC je formiran na međunarodnom nivou, sa sedištem u Mađarskoj (Sentandreja) i sa mrežom kancelarija u 19 država centralne i istočne Evrope, koje sprovode projekte na lokalnom i nacionalnom nivou. Na regionalnom nivou, *REC* sprovodi ekološku dimenziju Strategije za jugoistočnu Evropu u okviru RSS (detaljnije: *Regionalni savet za saradnju*), a u okviru toga pruža podršku državama kandidatima i potencijalnim kandidatima u sprovođenju politika EU i pronalasku sredstava za projekte iz oblasti životne sredine. Takođe, *REC* je osnivač dve globalne inicijative – Inicijative za vodu, rast i stabilnost (eng. *Water, Growth and Stability Initiative*) i Inicijative za životnu sredinu i bezbednost (eng. *The Environment and Security Initiative*).

Na međunarodnom nivou *REC* čine Savet direktora, izvršni direktor i Generalna skupština. Savet direktora je glavni izvršni organ koji upravlja radom Centra. Članovi Saveta biraju države članice i njihov broj mora biti najmanje 7, a najviše 11 članova. Savet direktora bira izvršnog direktora, koji rukovodi svakodnevnom poslovanjem Centra u skladu sa opštim smernicama.

Vlada SRJ je 1996. godine potpisala Povelju i 1998. je osnovana kancelarija sa sedištem u Beogradu. Međutim, Vlada Republike Srbije je tek 2008. priznala Regionalnom centru za životnu sredinu pune nadležnosti da u svojstvu međunarodne organizacije sprovodi svoje programe.

Generalna skupština je glavni savetodavni organ Saveta direktora, a čine je članovi koje nominuju države članice, a postavlja Savet direktora.

REGIONALNI SAVET ZA SARADNJU

(eng. *Regional Cooperation Council – RCC*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Zajednička deklaracija o uspostavljanju Regionalnog saveta za saradnju iz februara 2008. godine

POVEZANI POJMOVI: Regionalna saradnja, Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi, Proces stabilizacije i pridruživanja

INTERNET IZVOR: <http://www.rcc.int/pages/2/overview>

Regionalni savet za saradnju (RSS) osnovan je 2008. godine usvajanjem zajedničke deklaracije o osnivanju Regionalnog saveta za saradnju, sa ciljem promovisanja evroatlantskih integracija i uzajamne saradnje između zemalja jugoistočne Evrope kako bi se podstakao razvoj regiona. RSS ima ulogu u generisanju i koordinaciji razvojnih projekata od šireg regionalnog karaktera, kao i u stvaranju odgovarajuće političke klime pogodne za realizaciju tih projekata.

SASTAV I ČLANSTVO

RSS obuhvata učesnike iz 46 zemalja, organizacija i međunarodnih finansijskih institucija, kao i Sekretarijat Saveta EU, Evropsku komisiju i predsedavajuću državu EU. Sedište Sekretarijata se nalazi u Sarajevu, na čelu sa generalnim sekretarom. Sekretarijat se sastoji od Kancelarije generalnog sekretara, političkog odeljenja, programskog odeljenja i administrativnog odeljenja, kao i Kancelarije za vezu sa Briselom. Operativno telo je Odbor Regionalnog saveta za saradnju, a čine ga nacionalni koordinatori i institucije koje finansiraju Sekretarijat Regionalnog saveta za saradnju. RSS održava godišnji sastanak, a sastanci Odbora RSS se održavaju tri puta godišnje.

CILJEVI

- Razvijanje regionalne saradnje kroz šest prioritarnih oblasti: ekonomski i socijalni razvoj, energetika i infrastruktura, pravosuđe i unutrašnji poslovi, bezbednost, jačanje ljudskog potencijala, parlamentarna saradnja;
- Identifikovanje projekata od zajedničkog interesa za države regiona i njihovo povezivanje sa planovima Evropske komisije, posebno u programiranju višekorisničke komponente Instrumenta za pretprijetnu pomoć (IPA), kao glavnog okvira za delovanje Regionalnog saveta za saradnju.

OPERATIVNI DOKUMENTI REGIONALNOG SAVETA ZA SARADNJU:

Strategija i program rada 2014–2016, usvojeni su na sastanku ministara spoljnih poslova u okviru procesa saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP), u Ohridu 31. maja 2013. Nepunih šest meseci kasnije, 21. novembra 2013, na sastanku u Sarajevu usvojena je Strategija za jugoistočnu Evropu 2020 (eng. *SEE 2020 Strategy*) kao njen glavni deo.

U Beogradu je 30. marta 2016. potpisan Memorandum o osnivanju i radu Akcionog tima Regionalnog saveta za saradnju za integraciju Roma do 2020. godine.

Cilj Strategije za jugoistočnu Evropu 2020 je privredni i društveni rast i razvoj Zapadnog Balkana i zasniva se na pet stubova: pametan rast, održivi rast, inkluzivni rast, integrisani rast i upravljanje rastom. Prvi korak u realizaciji Strategije podrazumeva razvijanje odgovarajućih nacionalnih i regionalnih akcionih planova od strane nacionalnih vlada u regionu. RSS se finansira preko donacija iz programa IPA, kao i kroz donacije vlada, međunarodnih organizacija, međunarodnih finansijskih institucija i kroz druge investicije.

ISTORIJSKI OSVRT

Regionalni savet za saradnju je zvanično pokrenut na sastanku ministara spoljnih poslova u okviru procesa saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP) 27. februara 2008. kao naslednik Pakta za stabilnosti u jugoistočnoj Evropi (detaljnije: *Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi*).

REVIZORSKI SUD EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Court of Auditors*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 285. i 287. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Budžet Evropske unije, Organi Evropske unije, Evropski razvojni fond

INTERNET IZVOR: <http://www.eca.europa.eu/>

Revizorski sud je organ Evropske unije zadužen da štiti interese poreskih obveznika tako što vrši eksternu reviziju u svim organima, agencijama i telima EU, uključujući i reviziju godišnjeg budžeta Evropske unije. Kao organ nezavisan od bilo kakvih spoljnih uticaja, Revizorski sud ima osnovni zadatak da kontroliše regularnost, zakonitost i ispravnost finansijskog poslovanja EU i svih njenih tela. Osnovne funkcije Suda su sledeće:

- kontrola prihoda i rashoda Unije, uključujući i prihode i rashode svih tela, službi i agencija EU, osim u slučajevima kada je njihovim osnivačkim aktima takva kontrola isključena;
- izdavanje Izjave o potvrđivanju pouzdanosti računa i zakonitosti i ispravnosti obavljenih transakcija; ova izjava se objavljuje u Službenom listu Evropske unije
- sastavljanje, na kraju svake budžetske godine, godišnjih izveštaja, koje prosleđuje organima Unije; po potrebi Sud sastavlja i posebne izveštaje koje izrađuje samostalno ili na zahtev nekog od organa Unije
- ispitivanje regularnosti i zakonitosti upravljanja finansijama i sastavljanje izveštaja na osnovu toga
- ispitivanje poslovanja Evropske centralne banke (uz ograničenja u skladu sa članom 27. Protokola br. 4 Ugovora iz Lisabona)
- pružanje stručne i savetodavne pomoći Evropskom parlamentu i Savetu Evropske unije; mišljenje Suda je obavezno pri donošenju svih pravnih akata u vezi sa finansijama.

Revizorski sud nema sudska ovlašćenja već u svojim izveštajima ukazuje na nepravilnosti, nezakonitosti i nedostatke. Izveštaji služe kao upozorenja, na osnovu kojih druge institucije Unije reaguju (na primer, Evropski biro za borbu protiv prevara).

ORGANIZACIJA

Sud čini kolegijum od 28 članova koji dolaze iz svake države članice. Iako su delegirani iz nacionalnih tela za eksternu reviziju, članovi Suda moraju nepristrasno i nezavisno da obavljaju svoj posao u interesu EU, a ne u interesu država članica. Članove kolegijuma bira Savet EU, dvotrećinskom većinom, nakon konsultacija sa Evropskim parlamentom. Njihov mandat je šest godina i može se obnoviti. Na čelu Suda se nalazi predsednik, koji je i član kolegijuma i „prvi među jednakima”. Njega bira kolegijum na mandat od tri godine sa mogućnošću reizbora. Članovi kolegijuma su raspoređeni u veća i odbore. Generalni sekretar Suda je najiskusniji član osoblja Suda, koji je odgovoran za kadrovsku politiku, administrativne poslove, usluge prevođenja i unapređenja uslova za rad. Bira se na mandat od šest godina sa mogućnošću reizbora.

Rad Suda je organizovan u pet revizorskih veća, od kojih su četiri vertikalna i bave se specifičnim oblastima kontrole (održivo korišćenje prirodnih resursa; investicije za rast, koheziju i uključivanje; spoljno delovanje, bezbednost i pravda; regulisanje tržišta i konkurentnost), a peto veće je horizontalno (finansiranje i administracija Unije). Veća izrađuju posebne i godišnje izveštaje, imaju savetodavnu ulogu i pripremaju nacрте primedbi na godišnji izveštaj o budžetu EU (detaljnije: *Budžet Evropske unije*) i o evropskim razvojnim fondovima (detaljnije: *Evropski razvojni fond*). Na čelu svakog veća se nalazi dekan/doajen, sa mandatom od dve godine.

Osim po većima, rad je organizovan i u dva odbora. Odbor za kontrolu kvaliteta revizije (eng. *Audit Quality Control Committee*) zadužen je za razvoj standarda i metodologije u politici revizije, kao i za razvoj i kontrolu kvaliteta. Odbor čine jedan član isključivo zadužen za kontrolu kvaliteta revizije i dva člana delegirana iz veća. Administrativni odbor upravlja radom Suda i razvija strategije i pravce delovanja. Njega čine svi dekani veća, predsednik Suda i član za kontrolu kvaliteta revizije.

ISTORIJSKI OSVRT

Eksterna revizija je bila sastavni deo Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (1957). Nju su sprovedila revizorska tela koja nisu imala dovoljno nadležnosti ni kapaciteta za kvalitetnu kontrolu prihoda i rashoda. Kako su evrointegracije napredovale, stvorio se veliki jaz između mogućnosti revizorskih sudova da vrše kontrolu i obima finansijskih aranžmana. Još jedan razlog za osnivanje Suda je bilo proširenje nadnacionalnih nadležnosti organa Evropskih zajednica, posebno Komisije i Parlamenta (u budžetskoj sferi), što je stvorilo potrebu za nezavisnim nadzorom nad celokupnim finansijama. Revizorski sud je osnovan Drugim budžetskim ugovorom (*Ugovor o izmenama određenih finansijskih odredaba*) iz Brisela, 22. jula 1975, kojim su Evropske zajednice dobile sopstvene prihode. Započeo je sa radom 1977. godine. Sa proširenjem nadležnosti Evropskih zajednica jačala je i uloga Suda. Ugovorom iz Mاستrihta (1992) Revizorski sud je dobio status organa EU.

EUROPEAN
COURT
OF AUDITORS

S

SAMIT U FONTENBLOU

(eng. *Fontainebleau Summit*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Evropski savet, Zajednička poljoprivredna politika, Bregzit

INTERNET IZVOR: www.consilium.europa.eu

Samit, odnosno sastanak Evropskog saveta u Fontenblou, blizu Pariza, održan je 25. i 26. juna 1984. Ovaj samit je poznat po dvema bitnim odlukama koje su tada donete. Prvom odlukom je predviđeno uvođenje tzv. britanskog budžetskog povraćaja (rabat), koji postoji i danas, a kojim je rešeno „britansko budžetsko pitanje” (eng. *British Budgetary Question – BBQ*). Druga odluka se odnosila na reformu zajedničke poljoprivredne politike – ZPP (detaljnije: *Zajednička poljoprivredna politika*), čime je zaustavljen rast troškova za njeno vođenje.

Britansko budžetsko pitanje je opterećivalo odnose unutar Evropske ekonomske zajednice (EEZ) od momenta ulaska Britanije u članstvo 1973. godine, usled čega je u Velikoj Britaniji održan i referendum o ostanku u članstvu EEZ 1975. (detaljnije: *Bregzit*).

Sušтина problema je bila u tome što je Velika Britanija mnogo više uplaćivala u budžet Evropske ekonomske zajednice nego što je iz njega dobijala. Ovo je posledica činjenice da je Velika Britanija većinu svojih potreba za hranom zadovoljavala uvozom iz država izvan EEZ plaćajući velike carine na uvoz tih proizvoda, a što je preneto kao prihod Evropske ekonomske zajednice, pri čemu je sama posedovala relativno mali i efikasan poljoprivredni sektor, koji nije dobijao dovoljno subvencija iz budžeta EEZ. Najveći deo subvencija EEZ za poljoprivredu odlazio je u Francusku, što je predstavljalo dodatni politički problem. Tako je Velika Britanija postala najveći uplatilac u budžet EEZ, pri čemu su te obaveze konstantno rasle usled porasta troškova zajedničke poljoprivredne politike Zajednice. Britanija je 1973. plaćala 70 miliona funti više nego što je dobijala iz budžeta ZPP-a. Godine 1979, kad je ZPP predstavljala skoro 75% budžeta Evropske ekonomske zajednice, ta razlika je iznosila 947 miliona funti. Maksimalni iznos dostigao je nivo od jedne milijardu i 150 miliona funti 1983. godine. Pri tome je bitno imati u vidu da je u tom trenutku Velika Britanija bila među članicama EEZ sa nižim BDP-om.

Na samitu u Fontenblou je dogovoren paket mera koje su rešile ovo pitanje. Prvo su uvedene dogovorene mere za reformu ZPP-a uvođenjem, između ostalog, kvote za proizvodnju mleka, smanjivanjem subvencija za farme i ograničavanjem rasta garantovanih cena naredne godine, čime je ograničen rast troškova ZPP-a.

Nakon toga je dogovoren trajni britanski rabat (tj. povraćaj) koji postoji i danas, a koji je iznosio 66% razlike između onoga što je Britanija uplatila na osnovu prihoda Zajednice (ne računajući plaćanja na osnovu sopstvenih izvora prihoda EEZ) i onoga što je Britanija dobila iz budžeta Evropske ekonomske zajednice.

Danas povraćaj iz budžeta Velikoj Britaniji iznosi oko 6 milijardi evra godišnje. Godine 2005. dogovorena je promena formule po kojoj se računa britanski rabat, što je rezultiralo njegovim smanjenjem od skoro 40%. Druge države članice uplaćuju doprinose kako bi se popunio manjak u budžetu EU nakon povraćaja sredstava Britaniji. Udeo svake države članice se računa prema koristi koju dobija iz budžeta Evropske unije za ZPP.

Britansko budžetsko pitanje je bilo pitanje nesrazmernog izdvajanja Velike Britanije za budžet EEZ u odnosu na nivo sredstava koje je Britanija dobijala iz budžeta Unije. Ono je opterećivalo odnose unutar EEZ od momenta ulaska Britanije u članstvo 1973. godine, pa sve do 1984. kad je uveden britanski rabat, tj. povraćaj iz budžeta EEZ/EU, koji postoji i danas.

SAVET EVROPE

(eng. Council of Europe)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Statut Saveta Evrope od 5. maja 1949. godine

POVEZANI POJMOVI: Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropski sud za ljudska prava, Vrednosti Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://www.coe.int/en/web/cm>

Savet Evrope je regionalna međunarodna organizacija evropskih zemalja posvećena zaštiti i promovisanju ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Osnovan je 5. maja 1949. na inicijativu deset država, a danas ima 47 članica koje su ujedno i potpisnice Evropske konvencije za zaštitu ljudski prava i osnovnih sloboda. Cilj Saveta Evrope, definisan članom 1. Statuta ove organizacije, jeste da „ostvari veće jedinstvo među državama članicama radi zaštite i ostvarivanja onih ideala i načela koji čine njihovo zajedničko nasleđe, kao i radi pospešivanja njihovog ekonomskog i društvenog napretka”. Sedište Saveta Evrope nalazi se u Strazburu.

Savet Evrope se zalaže za demokratske vrednosti, posebno slobodu izražavanja, slobodu medija, slobodu okupljanja, jednakost i zaštitu manjina. Sa namerom da promoviše vrednosti za koje se zalaže, ova organizacija pokreće brojne kampanje, na primer u oblasti zaštite deteta, manjina ili borbe protiv govora mržnje, pomaže državama članicama u borbi protiv korupcije i terorizma, te nudi pravne savete od strane grupe ustavnih stručnjaka okupljenih u Venecijanskoj komisiji. Od 1949. godine u okviru Saveta Evrope zaključeno je više od 200 međunarodnih ugovora u različitim oblastima, od saradnje u oblasti krivičnog prava, kulture, obrazovanja, te socijalnih pitanja, do borbe protiv nasilja nad ženama, visokotehnološkog kriminala i novih tehnologija. Među ovim međunarodnim ugovorima posebno mesto ima Evropska konvencija za zaštitu ljudski prava i osnovnih sloboda, čije prihvatanje predstavlja uslov za pristupanje Savetu Evrope. Savet Evrope preko svojih organa nadzire i poštovanje ljudskih prava proklamovanih Konvencijom, kao i regularnost izbora u državama članicama Saveta Evrope i onim državama koje žele da pristupe ovoj organizaciji.

Savet Evrope nije organ Evropske unije već samostalna međunarodna organizacija, koju ne treba mešati sa Evropskim savetom i Savetom EU, koji jesu organi EU.

ČLANSTVO U SAVETU EVROPE

Svaka evropska država koja prihvata vrednosti i ciljeve Saveta Evrope, a posebno poštovanje načela demokratije, vladavine prava i zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, može postati njegova članica. Stoga država koja želi da postane članica Saveta Evrope mora prvo da pristupi Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Osim članstva u Savetu Evrope, države i druge organizacije mogu dobiti status posmatrača, poput Sjedinjenih Američkih Država, koje imaju status posmatrača pri Komitetu ministara Saveta Evrope, zatim Izraela, koji ima status posmatrača pri Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope, ili poput Kanade i Meksika, koji prisustvuju radu Parlamentarne skupštine i Komiteta ministara Saveta Evrope.

INSTITUCIONALNA STRUKTURA

Savet Evrope svoje aktivnosti i ciljeve ostvaruje kroz svoje organe: Komitet ministara, Parlamentarnu skupštinu, Generalni sekretarijat, kao i Evropski sud za ljudska prava, preko Komesara za ljudska prava, kao i kroz Kongres lokalnih i regionalnih vlasti. Komitet ministara (eng. *Committee of Ministers*) jeste glavni organ odlučivanja ove organizacije, koji određuje politiku, budžet i program aktivnosti organizacije. On donosi pravno obavezujuće odluke, usvaja međunarodne konvencije i preporuke, odlučuje o prijemu novih članica, donosi budžet organizacije i nadgleda izvršavanje odluka Evropskog suda za ljudska prava. Čine ga ministri spoljnih poslova država članica, koji se sastaju najmanje jednom godišnje, i stalni diplomatski predstavnici država članica u Strazburu, koji se sastaju svake nedelje.

Srbija je postala članica Saveta Evrope 2003. godine u okviru bivše Državne Zajednice Srbije i Crne Gore, nakon čijeg raspada je „nasledila” članstvo po pravilu sukcesije.

Parlamentarna skupština (eng. *Parliamentary Assembly – PACE*) predstavlja demokratski forum za debatu koji okuplja predstavnike nacionalnih parlamenata država članica. Poslanici u Parlamentarnoj skupštini nisu podijeljeni po nacionalnoj, već po političko-ideološkoj pripadnosti. Parlamentarna skupština ima 324 poslanika iz 47 država članica, dok se broj predstavnika svake države članice određuje u skladu sa brojem stanovnika. Parlamentarna skupština donosi preporuke usvajanjem rezolucija, predlaže odgovarajuće odluke Komitetu ministara, te bira Generalnog sekretara, Komesara za ljudska prava i sudije Evropskog suda za ljudska prava. On takođe nadzire regularnost parlamentarnih izbora, a može i da obrazuje odbore za preispitivanje važnih pitanja, poput, na primer, Odbora za pravna pitanja.

Generalni sekretarijat (eng. *Secretary General*) pomaže u radu Komiteta ministara i Parlamentarne skupštine. Čine ga generalni sekretar i zamenik generalnog sekretara sa mandatima u trajanju od pet godina, koje u odvojenim procedurama bira Parlamentarna skupština, kao i administrativno osoblje. Generalni sekretar odgovoran je za strateško planiranje i sprovođenje programa i budžeta Saveta Evrope, te mora da bude nezavisan u obavljanju svoje funkcije.

U organe Saveta Evrope spadaju i Evropski sud za ljudska prava, zadužen za nadzor nad primenom Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (detaljnije: *Evropski sud za ljudska prava*); zatim, Kongres lokalnih i regionalnih vlasti, osnovan 1994. godine sa ciljem jačanja demokratije na lokalnom i regionalnom nivou, koji okuplja 636 izabranih predstavnika koji predstavljaju više od 200 hiljada lokalnih i regionalnih vlasti, i sastoji se iz Veća lokalnih vlasti i Veća regiona, kao i Komesar za ljudska prava, telo osnovano 1999. godine sa ciljem da ojača efikasno poštovanje ljudskih prava, širi svest o kršenju ljudskih prava, te pomaže državama članicama u ispunjavanju njihovih međunarodnih obaveza.

SAVET EVROPE I EVROPSKA UNIJA

Savet Evrope i Evropsku uniju povezuju zajedničke vrednosti za koje se zalažu, poput demokratije, zaštite ljudskih i manjinskih prava i vladavine prava. Savet Evrope nije organ Evropske unije već samostalna međunarodna organizacija, te ga ne treba mešati sa organima EU sličnih naziva, poput Evropskog saveta (detaljnije: *Evropski savet*) i Saveta EU (detaljnije: *Savet Evropske unije*).

Međutim, Savet Evrope često nazivaju „predvorjem Evropske unije”, s obzirom na to da je članstvo u Savetu Evrope neophodan preduslov za članstvo u Evropskoj uniji. Osim zajedničkih vrednosti, Savet Evrope i Evropsku uniju povezuju i pravni propisi usvojeni u okviru Saveta Evrope koji se smatraju delom pravnih tekovina Evropske unije (detaljnije: *Pravne tekovine Evropske unije*), posebno Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Savet Evrope i Evropska unija blisko saraduju u ispunjavanju zajedničkih ciljeva. Memorandum o razumevanju između Evropske unije i Saveta Evrope potpisan je 2007. godine, a uspostavljena je i institucionalna veza između ove dve organizacije, u okviru koje je Evropskoj uniji omogućeno učešće na sednicama Komiteta ministara Saveta Evrope. Saradnja između ove dve organizacije dodatno je produbljena Ugovorom iz Lisabona iz 2009. godine, kojim je Evropska unija ovlašćena da pristupi Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Konačno, Savet Evrope i Evropsku uniju povezuju i njihova obeležja: zastava Evropske unije nastala je na osnovu idejnog rešenja zastave Saveta Evrope, a Dan Evrope je inicijalno označavao dan osnivanja Saveta Evrope, proslavljan 5. maja.

SAVET EVROPSKE UNIJE

(eng. *Council of the European Union*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Član 16. Ugovora o EU; čl. 237–243. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska komisija, Evropski savet, Evropski parlament, Koreper, Evrogrupa, Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, Zakonodavni postupci, Luksemburški kompromis

INTERNET IZVOR: <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/>

Savet Evropske unije okuplja ministre država članica EU koji zastupaju interese svojih država. Poznat je i pod neformalnim nazivom „Savet ministara (EU)” (eng. *Council of (EU) Ministers*). Kao jedna od tri ključne institucije EU, uz Evropsku komisiju i Evropski parlament, Savet Evropske unije predstavlja glavnog donosioca odluka u Uniji.

SASTAV SAVETA EVROPSKE UNIJE

Savet EU čine predstavnici država članica Unije na ministarskom nivou, koji su ovlašćeni da obavežu svoju vladu. Međutim, sastav ovog tela varira u zavisnosti od teme odnosno dnevnog reda sastanka. Lisabonskim ugovorom su prvi put određene dve obavezne formacije Saveta EU, a ostavljena je mogućnost da Evropski savet odredi i druge. To su Savet za opšte poslove i Savet za spoljne poslove.

Savet za opšte poslove (eng. *General Affairs Council*), koji čine ministri za evropske poslove država članica EU, ima posebnu ulogu u odnosu na ostale formacije Saveta EU jer, uz nadležnost u institucionalnim i administrativnim pitanjima, koordinira i rad Saveta EU u svim ostalim formacijama. Posebne nadležnosti ima Savet za spoljne poslove (eng. *Foreign Affairs Council*), koji čine ministri spoljnih poslova država članica EU zajedno sa visokim predstavnikom Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku. *Savet za spoljne poslove* razrađuje spoljno delovanje EU na osnovu strateških smernica koje donosi Evropski savet (detaljnije: *Evropski savet*) u oblastima spoljne politike, odbrane, bezbednosti, trgovine, razvojne saradnje i humanitarne pomoći.

Pored ove dve osnovne formacije, postoji još osam formacija u kojima zaseda Savet EU i koje pokrivaju sledeće oblasti: poljoprivredu i ribarstvo; konkurenciju; ekonomiju i finansijske poslove; obrazovanje, omladinu, kulturu i sport; pravosuđe i unutrašnje poslove; transport, telekomunikacije i energetiku; zapošljavanje, socijalnu politiku, zdravstvo i pitanja potrošača i životnu sredinu.

Važnu ulogu u pripremi rada Saveta EU igra Komitet stalnih predstavnika, poznatiji kao Koreper (eng. *Committee of Permanent Representatives*), koji uz pomoć radnih grupa obezbeđuje kontinuitet rada ovog organa EU. Koreper, sastavljen od stalnih predstavnika država članica EU, predstavlja glavno „pripremno” telo EU zaduženo da raspravlja o svim pitanjima koja treba da se nađu na dnevnom redu Saveta EU (detaljnije: *Koreper – Komitet stalnih predstavnika*).

Savet EU ima svoj Generalni sekretarijat, čije se sedište nalazi u Briselu. Generalni sekretarijat obavlja administrativne poslove i pruža tehničku i pravnu podršku radu Saveta.

SASTANCI SAVETA EVROPSKE UNIJE I PROCES DONOŠENJA ODLUKA

Savetu Unije predsedavaju naizmenično države članice EU prema unapred utvrđenom redosledu, smenjajući se na svakih šest meseci. Kontinuitet i efikasnost u radu Saveta EU obezbeđuje poseban format takozvane „Trojke”, koja povezuje tri države članice EU koje predsedavaju Savetu EU u periodu od 18 meseci, u intenzivnoj saradnji i koordinaciji prioriteta. Savetu za spoljne poslove, međutim, predsedava visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku.

Sednice Saveta se održavaju na zahtev predsednika Saveta, na njegovu inicijativu ili kada to zatraži jedna od država članica ili pak Evropska komisija.

Savet EU odluke donosi prostom većinom, kvalifikovanom većinom ili jednoglasno, u zavisnosti od vrste odluke koju donosi. Savet EU najčešće donosi odluke kvalifikovanom većinom glasova, koja podrazumeva postojanje tzv. dvostruke većine. Kada odlučuje na predlog Evropske komisije ili visokog predstavnika Unije, potrebno je da za odluku glasa najmanje 55% članova Saveta koji ujedno predstavljaju 65% ukupnog stanovništva Unije. U slučaju da Savet donosi odluku bez predloga Evropske komisije ili visokog predstavnika Unije, za odluku mora glasati 72% članova saveta koji predstavljaju najmanje 65% stanovništva Unije. Da bi se sprečilo da države sa

velikim brojem stanovnika blokiraju donošenje odluka, Ugovorom o EU (član 16. stav 4) predviđeno je da se blokirajuća manjina mora sastojati od najmanje četiri člana Saveta. U praksi, Savet EU ipak nastoji da obezbedi konsenzus o najvažnijim pitanjima i izbegne preglasavanje i obavezivanje onih država članica koje nisu spremne da podrže određenu odluku.

Odlučivanje prostom većinom se najčešće primenjuje kod proceduralnih pitanja. Savet EU odluke donosi jednoglasno u slučaju najvažnijih i politički osetljivih pitanja.

NADLEŽNOST SAVETA EVROPSKE UNIJE

Savet EU se obično smatra najvažnijim organom EU koja donosi odluke, s obzirom na to da učestvuje u pregovaranju i usvajanju gotovo svih propisa EU. Zakonodavnu funkciju Savet EU najčešće vrši zajedno sa Evropskim parlamentom u redovnom zakonodavnom postupku, ili samostalno, u posebnim zakonodavnim postupcima, na predlog drugog organa Unije ili uz konsultacije s njim (detaljnije: *Zakonodavni postupci*). Osim zakonodavne funkcije, Savet EU učestvuje u postupku donošenja budžeta Unije (detaljnije: *Budžet Evropske unije*), zajedno sa Evropskim parlamentom a na predlog Evropske komisije.

Savet EU učestvuje i u formulisanju i sprovođenju zajedničke spoljne i bezbednosne politike Evropske unije (detaljnije: *Zajednička spoljna i bezbednosna politika*), na osnovu smernica Evropskog saveta (detaljnije: *Evropski savet*), te zajedno sa visokim predstavnikom Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku obezbeđuje jedinstvo, doslednost i efektivnost spoljnog delovanja EU. Osim toga, on na predlog Evropske komisije ili visokog predstavnika Unije, odlučuje o otvaranju pregovora i zaključivanju međunarodnih sporazuma između EU i trećih zemalja, odnosno međunarodnih organizacija, s tim da u pojedinim slučajevima mora pribaviti saglasnost Evropskog parlamenta.

Savet EU takođe koordinira, odnosno usklađuje, javne politike država članica EU u posebnim oblastima, poput ekonomske i fiskalne politike, politike zapošljavanja, kao i politike u oblasti obrazovanja i kulture, te politike u oblasti omladine i sporta. Najzad, Savet svojim odlukama utiče na sastav drugih organa EU: Evropske komisije, Revizorskog suda, Komiteta regiona i Ekonomskog i socijalnog komiteta.

ISTORIJSKI OSVRT

Pariskim ugovorom iz 1951. i Rimskim ugovorima iz 1957. godine predviđeno je postojanje posebnih saveta ministara sve tri Evropske zajednice. Ugovorom o spajanju 1967. godine oni su spojeni u jedinstveni Savet Evropskih zajednica. Važan istorijski momenat u razvoju Saveta obeležila je takozvana „Križa prazne stolice” 1965. godine, kada je Francuska odbila da učestvuje na sastancima Saveta zbog neslaganja oko finansiranja zajedničke poljoprivredne politike, koja je rešena Luksemburškim kompromisom (detaljnije: *Luksemburški kompromis*). U prvim godinama funkcionisanja Evropskih zajednica Savet je uglavnom odluke donosio jednoglasno. Jedinstvenim evropskim aktom (1986) i Ugovorom iz Matrihta (1992), kao i kasnijim izmenama osnivačkih ugovora postepeno je povećavan broj oblasti u kojima se odluke donose kvalifikovanom većinom. Ugovorom iz Nice (2001) usvojen je jedinstveni institucionalni okvir EU u skladu sa kojim je Savet dobio svoj sadašnji naziv. Ugovorom iz Lisabona uveden je novi sistem glasanja (umesto sistema ponderisanja glasova) koji svakoj državi članici EU dodeljuje po jedan glas u Savetu EU, a prvi put su određene i dve obavezne formacije Saveta EU – Savet za opšte poslove i Savet za spoljne poslove.

SEKUNDARNI IZVORI PRAVA EVROPSKE UNIJE

(eng. *Secondary Sources of EU Law*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Primarni izvori prava Evropske unije, Međuinstitucionalni sporazumi, Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija, Pravne tekovine Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:l14534>

Organi Evropske unije, u okviru svojih ovlašćenja utvrđenih osnivačkim ugovorima, donose odluke radi ostvarivanja ciljeva EU i vođenja njenih politika. Ovi akti čine sekundarno zakonodavstvo EU.

Član 288. Ugovora o funkcionisanju EU utvrđuje koje akte donose organi EU u okviru svojih nadležnosti. Ovim članom je takođe utvrđena pravna priroda navedenih akata, odnosno obim njihovog dejstva, kome su upućeni i da li imaju zakonodavnu prirodu ili ne, i da li su obavezujuće prirode ili ne.

Ovim članom je utvrđeno da organi EU donose:

1. uredbе (eng. *Regulations*),
2. direktive (eng. *Directives*),
3. odluke (eng. *Decisions*),
4. mišljenja (eng. *Opinions*),
5. preporuke (eng. *Recommendations*).

1. Uredbe

Uredbe se po pravnoj prirodi mogu porediti sa zakonima u pravnom sistemu države. One imaju opšte pravno dejstvo, što znači da se odnose na unapred nepoznat i neograničen broj slučajeva i na sve subjekte na teritoriji Unije. Obavezujuće su u potpunosti i neposredno se primenjuju u državama članicama. To znači da za njihovu primenu nije potreban akt države članice kojim se one uvode u njen pravni sistem. Osim toga, države članice ih ne mogu jednostrano menjati niti mogu stavljati rezerve na njih. Uredbe uglavnom stupaju na snagu 20 dana nakon njihovog objavljivanja u Službenom listu Evropske unije. Uredbe donosi Savet zajedno sa Evropskim parlamentom u skladu sa redovnim zakonodavnim postupkom ili Savet EU samostalno (poseban zakonodavni postupak).

U domaćoj stručnoj literaturi se pored termina *uredba* koristi i termin *regulativa*.

2. Direktive

Za razliku od uredbi, koje su obavezujuće u celosti i neposredno primenjive, direktive su obavezujuće u pogledu rezultata koji se mora postići, dok se državama članicama prepušta sloboda u pogledu forme i načina njihovog sprovođenja. Direktive obavezuju države članice kojima su upućene. Direktive se uglavnom koriste kao sredstvo za harmonizaciju nacionalnih propisa država članica. Direktive po svojoj prirodi nisu neposredno primenjive u državama članicama već zahtevaju donošenje odgovarajućih propisa kojima se prenose u nacionalno zakonodavstvo.

Direktiva stupa na snagu onog dana kada država članica objavi svoj akt u nacionalnom službenom listu, ali to mora biti u roku koji je propisala Unija. Akt kojim članica ispunjava obavezu iz direktive mora biti onog ranga koji nacionalno zakonodavstvo zahteva za domaći akt o istoj stvari (odnosno, akt kojim bi istu materiju regulisala država sama). Po isteku roka za sprovođenje direktive pojedinci (fizička i pravna lica) se mogu, pod određenim uslovima, pozivati na nju protiv država članica koja je nije sprovela ili je to učinila na neodgovarajući ili nepotpun način. Propuštanje države članice da primeni direktivu može biti osnov za naknadu štete koja usled toga nastane za pojedinca. Osm toga, Evropska komisija može protiv date države članice podneti tužbu zbog povrede obaveze iz osnivačkih ugovora i predložiti da je Sud pravde obaveže na plaćanje novčane kazne ili penala.

Pored termina *direktiva* u domaćoj stručnoj literaturi se često koristi i termin *uputstvo*.

3. Odluke

Odluke se upućuju državama ili pravnim i fizičkim licima na teritoriji Evropske unije i njima se rešava pojedinačno pravno pitanje. Odluke u celosti obavezuju lica kojima su upućene. Imaju neposredno dejstvo, što znači da nije potreban dodatni akt države članice za njihovu primenu. Odluka stupa na snagu nakon što subjekt na koji se odluka odnosi dobije obaveštenje o njenom sadržaju. Odluke organa EU kojima se izriču novčane obaveze pravnim i fizičkim licima predstavljaju izvršnu ispravu i sudovi država članica ih mogu prinudno izvršavati bez ikakvih dodatnih formalnosti, u skladu sa nacionalnim procesnim pravilima.

Treba imati u vidu da, zavisno od svrhe i vrste postupka u kom se donose, odluke mogu imati i opšte pravno dejstvo.

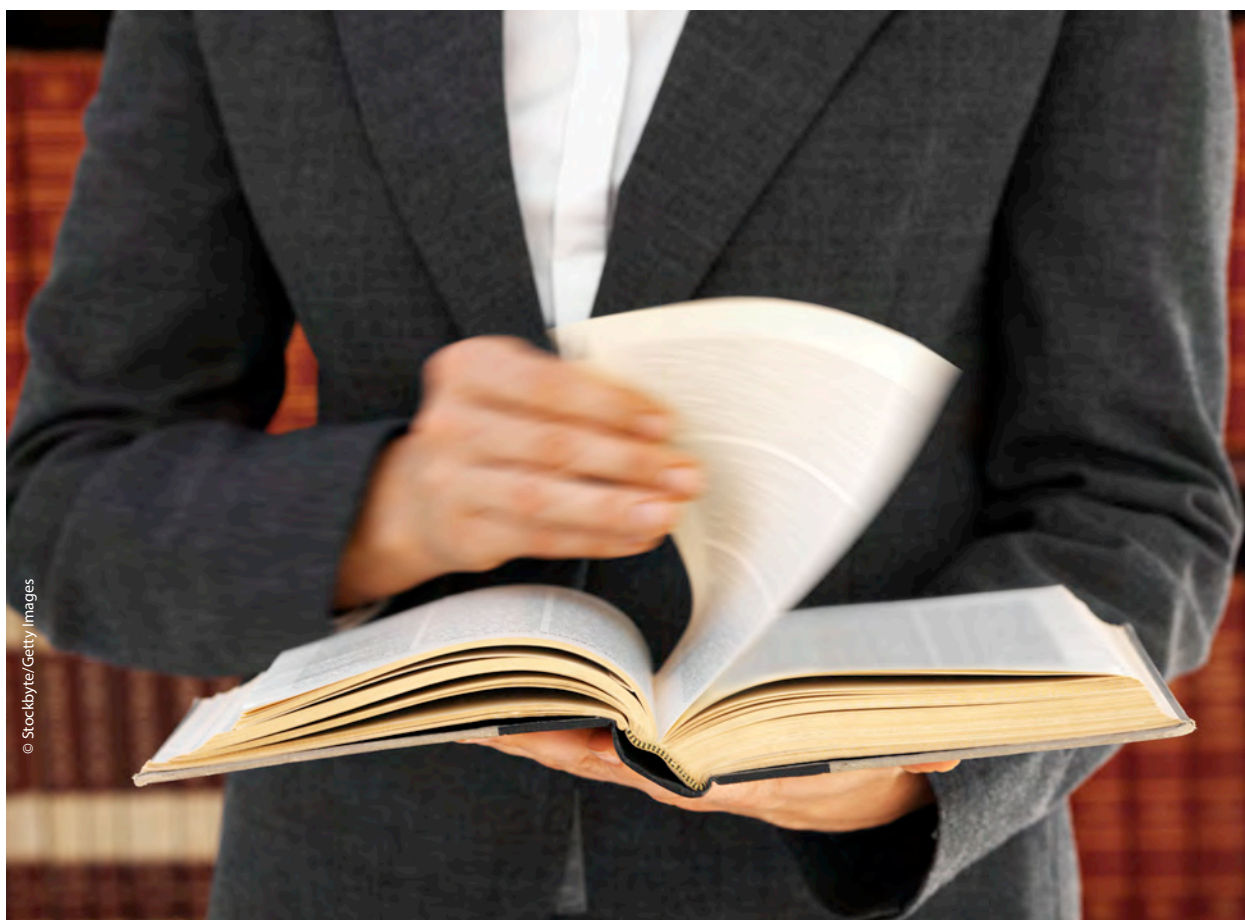
4. Preporuke i mišljenja

Preporuke i mišljenja nemaju obavezujuću pravnu snagu. Ipak, imaju zakonodavnu vrednost zato što su države članice obavezne da svoje propise donose u duhu mišljenja i preporuka organa EU, dok su

nacionalni sudovi dužni da uzmu u obzir njihov sadržaj kao smernicu prilikom donošenja presuda u oblastima regulisanim pravom Unije. Takođe, organi EU su obavezni da se u svom budućem radu ponašaju u skladu sa tim aktima, čime se postiže viši nivo pravne sigurnosti. Ovi akti čine takozvano „meko” pravo EU (eng. *Soft Law*).

Pored navedenih akata, veliki značaj za funkcionisanje EU imaju i međuinstitucionalni sporazumi, koje u skladu sa članom 295. Ugovora o funkcionisanju EU zaključuju Evropski parlament, Savet EU i Evropska komisija (detaljnije: *Međuinstitucionalni sporazumi*) i kojima se regulišu neka važna pitanja u vezi sa funkcionisanjem EU (budžetska disciplina, primena načela supsidijarnosti itd).

Lista pravnih akata navedenih u članu 288. Ugovora o funkcionisanju EU nije iscrpna. Organi EU su tokom svog rada donosili akte koji formalno gledano nisu spadali ni u jednu od navedenih kategorija, ali su i pored toga neki od njih proizvodili pravno dejstvo. Prilikom odlučivanja da li se radi o pravno obavezujućim aktima ili ne, Sud pravde EU procenjuje njihovu sadržinu i cilj, a ne formu u kojoj su doneti.

SIMBOLI EVROPSKE UNIJE

(eng. *European Union Symbols*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Šumanova deklaracija, Savet Evrope, Ugovor o ustavu Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/index_en.htm

Zastava Evropske unije – Dvanaest zvezda u krugu na plavoj pozadini predstavljaju ideale jedinstva, harmonije i solidarnosti između naroda Evrope. Broj 12 nije povezan sa brojem država, već je akcenat na krugu kao simbolu jedinstva. Osnovni dizajn ove zastave je napravljen 1955. godine za potrebe Saveta Evrope, koji ga i dalje koristi kao simbol svoje organizacije (jedina razlika između dva logoa je što se na logou Saveta Evrope unutar kruga od zvezdica nalazi slovo „e“). Lideri EU su je prihvatili 1985. godine kao zvanični simbol Evropske zajednice, a kasnije i same Evropske unije.

Himna Evropske unije – Himna EU je „Oda radosti“, čija je melodija uzeta iz Devete simfonije Ludviga Van Betovena, komponovane 1823. godine. Betoven je bio inspirisan pesmom Fridriha Šilera, čiji tekst je takođe deo simfonije i izražava Šilerovu idealističku viziju bratstva između ljudi. Savet Evrope je usvojio Herbert fon Karajanovu adaptaciju Betovenove „Ode radosti“ kao svoju himnu 1972. godine, dok ju je 1985. usvojila i EZ. Himna je bez reči, sa ciljem da se naglasi univerzalnost muzičkog jezika. Himna izražava evropske ideale slobode, mira i solidarnosti. Ne zamenjuje nacionalne himne država članica, već slavi zajedničke vrednosti na zvaničnim ceremonijama i događajima EU.

Dan Evrope – Svake godine 9. maja EU slavi mir i jedinstvo Evrope. Na ovaj dan sve evropske institucije u Briselu i Strazburu otvaraju svoja vrata javnosti. Pored njih isto to čine i lokalne kancelarije Unije, ne samo u Evropi već u celom svetu. Datum označava godišnjicu objavljivanja Šumanove deklaracije 1950. godine (detaljnije: *Šumanova deklaracija*).

Logo Saveta Evrope – logo Evropske unije se razlikuje od logoa Saveta Evrope po tome što se na logou Saveta Evrope unutar kruga od zvezdica nalazi slovo „e“.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Moto Evropske unije – „Ujedinjeni u raznolikosti“, moto Unije, u upotrebi je od 2000. godine. Označava ujedinjenje Evropljana u EU koja je, uz rad na miru i blagostanju, istovremeno obogaćena raznolikošću svojih kultura, tradicija i jezika.

Evro € (eng. *Euro*) – Evro predstavlja zajedničku valutu EU, kao najopipljiviji dokaz evropskih integracija. Uveden je 1999. godine kao virtuelna valuta bez gotovinskih plaćanja, dok su kovanice i novčanice puštene u promet 2002. godine. Službena je valuta u 19 od 28 država članica EU (detaljnije: -).

Ugovor o ustavu za Evropu iz 2004. godine je i zvanično predviđao postojanje simbola Unije: zastavu, himnu, moto i zajedničku valutu. Posle odustajanja od ratifikacije Ugovora o ustavu za Evropu ova ideja je odbačena prilikom zaključivanja Lisabonskog ugovora 2007. godine, jer su neke države članice smatrale da bi inkorporacija simbola u tekst ugovora sugerisala prerastanje EU u neki oblik federacije ili „superdržave“.

SLOBODAN PRISTUP INFORMACIJAMA U EVROPSKOJ UNIJI

(eng. *Freedom of Information*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 15. Ugovora o funkcionisanju EU, član 42. Povelje EU o osnovnim pravima, Uredba Evropskog parlamenta i Saveta EU br. 1049/2001

POVEZANI POJMOVI: Građanstvo Evropske unije, Evropska unija i civilno društvo

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3A128091>

Da bi podstakli dobro upravljanje i osigurali učešće civilnog društva, organi, tela, službe i agencije EU u najvećoj mogućoj meri poštuju načelo otvorenosti. Evropski parlament i Savet zasedaju javno kada razmatraju nacрте i glasaju о nacртima zakonodavnih akata. Svaki građanin EU i svako fizičko ili pravno lice sa prebivalištem ili registrovanim sedištem u državi članici ima pravo pristupa dokumentima organa, tela, službi i agencija EU, bez obzira na nosač podataka na kom se nalaze. Opšta načela i ograničenja na osnovu javnog ili privatnog interesa koja uređuju pravo pristupa dokumentima utvrđuju Evropski parlament i Savet EU u redovnom zakonodavnom postupku. Svaki organ, služba ili agencija obezbeđuje transparentnost svojih postupaka i poslovnikom bliže utvrđuje posebne odredbe о pristupu svojim dokumentima. Pomenuta obaveza se odnosi na Sud pravde Evropske unije, Evropsku centralnu banku i Evropsku investicionu banku samo u slučajevima kada vrše svoje administrativne funkcije. Evropski parlament i Savet EU obezbeđuju objavljivanje dokumenata о zakonodavnim postupcima.

Svako ima pravo na zaštitu podataka о ličnosti koji se na njega odnose. Evropski parlament i Savet EU u redovnom zakonodavnom postupku utvrđuju pravila о zaštiti fizičkih lica prilikom obrade ličnih podataka od strane organa, tela, službi i agencija EU i od strane država članica prilikom vršenja aktivnosti iz područja primene prava EU, kao i pravila о slobodnom kretanju tih podataka.

Pravo pristupa dokumentima organa, tela, službi i agencija EU predstavlja jedno od prava koje je proklamovano Poveljom Evropske unije о osnovnim pravima.

Uredbom br. 1049/2001 Evropskog parlamenta i Saveta о javnom pristupu dokumentima Evropskog parlamenta, Saveta i Komisije detaljnije se uređuje pravo na pristup dokumentima koji su u posedu navedenih organa. Uredba se primenjuje i na dokumente koji se odnose na zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku, kao i na pravosudnu i policijsku saradnju u krivičnim stvarima. Svaki građanin EU, kao i fizičko ili pravno lice koje ima boravište, odnosno registrovano sedište u EU, ima pravo

na pristup dokumentima koji se nalaze u posedu organa EU, u skladu sa načelima, uslovima i ograničenjima propisanim uredbom. Organi unije mogu, pod istim uslovima, odobriti pristup dokumentima i svakom fizičkom ili pravnom licu koje nema boravište u državi članici ili u njoj nema registrovano sedište.

REGISTAR TRANSPARENTNOSTI

Registar transparentnosti postoji kako bi funkcionisanje EU bilo otvoreno i dostupno svima. Informacije о korisnicima sredstava EU su javno dostupne. Imena korisnika sredstava kojima upravlja Evropska komisija i iznosi koje primaju objavljuju se na internet stranici registra transparentnosti, koju Evropska komisija ažurira svake godine do 30. juna. Za sredstva kojima upravljaju države članice obavezno je i objavljivanje imena organizacija korisnica. To uključuje finansijska sredstva u okviru zajedničke poljoprivredne politike, pomorske i ribarske politike, kao i strukturnih i investicionih fondova. Registar vodi Zajednički sekretarijat, koji čine Evropska komisija i Evropski parlament.

Registar daje pregled svih aktera i aktivnosti koje oni sprovode kako bi direktno ili indirektno uticale na kreiranje ili sprovođenje politike i donošenje odluka u organa EU, bez obzira na kanale i metode komunikacije koji se koriste (lobiranje, zagovaranje ili zastupanje interesa). Od ukupnog broja subjekata upisanih u registar, trećinu čine nevladine organizacije, ekspertske organizacije (*think tank*), istraživačke i akademske institucije, dok su ostali akteri različita poslovna i profesionalna udruženja, udruženja lobista i konsultantske firme itd.

Prvi registar transparentnosti je nastao 2011. godine, dogovorom između Evropskog parlamenta i Evropske komisije, u kome su navedeni struktura registra i uslovi njegovog korišćenja. Nova verzija registra datira iz 2015. godine.

SOCIJALNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

(eng. EU Social Policy)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 151–161. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Otvoreni metod koordinacije, Evropska strategija zapošljavanja, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Povelja Evropske unije o osnovnim pravima

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=uriserv:ai0023>

Socijalna politika na nivou EU je usmerena na podsticanje zapošljavanja, poboljšanje uslova rada, unapređenje sistema socijalne zaštite, obrazovanja i usavršavanje ljudskih resursa, socijalnu inkluziju i socijalni dijalog. U najširem smislu, sve mere usmerene ka smanjenju siromaštva i socijalnoj inkluziji pripadaju oblasti socijalne politike. Instrumenti na temelju kojih se politika sprovodi su: socijalni dijalog, pravni akti, strukturni i kohezioni fondovi, akcioni planovi, otvoreni metod koordinacije.

Ugovor iz Lisabona iz 2007. godine ojačao je socijalnu dimenziju Unije. Među ciljeve Evropske unije su svrstani: puna zaposlenost, društveni napredak i borba protiv društvene isključenosti. Ugovor o funkcionisanju EU izričito predviđa da ovi ciljevi, uz adekvatnu socijalnu zaštitu, treba da se uzmu u obzir prilikom kreiranja politika EU.

Posebna pažnja je posvećena dijalogu između socijalnih partnera na nivou Unije i značaju tripartitnog socijalnog samita za rast i zapošljavanje (eng. *Tripartite Social Summit for Growth and Employment*), koji uključuje predstavnike Saveta EU, Evropske komisije i predstavnike socijalnih partnera (sindikata, profesionalnih udruženja itd).

Pravne tekovine EU na polju socijalnih pitanja obuhvataju minimalne standarde u oblastima kao što su radno pravo, jednak tretman žena i muškaraca u zapošljavanju i socijalnoj zaštiti, kao i zdravlje i bezbednost na radu. Izričito je zabranjena svaka diskriminacija na osnovu pola, rasnog ili etničkog porekla, veroispovesti ili uverenja, invaliditeta, godina starosti ili seksualne orijentacije. Socijalna prava su takođe sadržana u Povelji EU o osnovnim pravima, koja je Lisabonskim ugovorom dobila obavezujuće dejstvo i po pravnoj snazi je izjednačena sa osnivačkim ugovorima. Između ostalog, Povelja predviđa pravo radnika na informisanost i konsultacije u okviru preduzeća, pravo na zaštitu u slučaju nezakonitog otkaza, pravo na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, pravo na kolektivno pregovaranje i štrajk, pravo na odgovarajuće i pravedne uslove rada, zabranu dečijeg rada i zaštitu omladine na radu (detaljnije: *Povelja Evropske unije o osnovnim pravima*).

Socijalna politika spada u oblast u kojoj EU i države članice imaju podeljenu nadležnost, sa dominantnom odgovornošću država članica za razvoj i primenu ove politike. S obzirom na to da se ciljevi socijalne politike mogu bolje i efikasnije ostvariti na državnom i lokalnom nivou, uloga EU je, u skladu sa načelom supsidijarnosti, ograničena i svedena samo na dopunu aktivnosti država članica.

Propisi u ovoj oblasti donose se u redovnom zakonodavnom postupku. Ipak, postoje slučajevi u kojima se odluke donose u posebnom postupku. Ugovor o funkcionisanju EU sadrži premošćujuću klauzulu (eng. *Bridging Clause*) koja omogućava Savetu EU da, nakon konsultacija sa Evropskim parlamentom, Ekonomskim i socijalnim komitetom i Komitetom regiona, jednoglasnom odlukom donosi propise u sledećim oblastima:

- socijalna sigurnost i socijalna zaštita radnika;
- zaštita radnika kojima je prekinut ugovor o radu;
- predstavljanje i kolektivna zaštita interesa radnika i poslodavaca;
- uslovi zapošljavanja državljana trećih zemalja koji legalno borave na teritoriji EU.

Lisabonskim ugovorom su takođe uvedene dve važne novine sa ciljem lakšeg donošenja odluka i bolje koordinacije između država članica u oblasti socijalne politike:

- glasanje kvalifikovanom većinom u Savetu EU je prošireno na mere koje se odnose na socijalne pogodnosti za radnike migrante.
- otvoreni metod koordinacije (detaljnije: Otvoreni metod koordinacije) institucionalizovan je, uz uvođenje mogućnosti da Evropska komisija preduzima inicijative kojima se podstiče i pomaže saradnja između država članica u oblastima koje obuhvata socijalna politika.

SPORAZUM O SOCIJALNOJ POLITICI (SOCIJALNI SPORAZUM)

Socijalni sporazum su u okviru međuvladine konferencije u Maastrichtu 2. februara 1992. potpisale sve države članice Evropskih zajednica, izuzev Velike Britanije. Države članice su se tokom međuvladine konferencije dogovorile da Socijalni sporazum postane aneks Socijalnog protokola uz Ugovor iz Maastrichta (detaljnije: *Ugovor iz Maastrichta*), sa opt-out klauzulom za Veliku Britaniju (detaljnije: *Pravo izbora*). Socijalni sporazum je sadržao pravno obavezujuće odredbe i imao je sledeće ciljeve:

- podsticanje zaposlenosti;
- poboljšanje uslova rada i života;
- adekvatna socijalna zaštita;
- socijalni dijalog;
- uključivanje na tržište rada osoba koje su bile isključene;
- jednakost muškaraca i žena.

Velika Britanija je prihvatila Socijalni sporazum tek 1997. godine prilikom potpisivanja Ugovora iz Amsterdama. Tim Ugovorom je prestao da važi Socijalni protokol, dok su odredbe Socijalnog sporazuma uključene u posebno poglavlje Ugovora o osnivanju Evropske zajednice (detaljnije: *Ugovor iz Amsterdama*).

SOLUNSKA AGENDA ZA ZAPADNI BALKAN

(eng. *Thessaloniki Agenda for Western Balkan*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Proces stabilizacije i pridruživanja, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: http://eeas.europa.eu/western_balkans/index_en.htm

Solunska agenda za Zapadni Balkan je dokument Evropskog saveta kojim je potvrđena evropska budućnost zemalja obuhvaćenih procesom stabilizacije i pridruživanja (PSP) na osnovu individualnog napretka svake od njih (eng. *Own Merits*) u procesu sprovođenja unutrašnjih reformi. Dokument je donet na Evropskom samitu održanom u Solunu, juna 2003. (Solunski samit).

U rezultate Solunskog samita ubraja se i Deklaracija Samita EU–Zapadni Balkan, koja ima politički karakter. Deklaracijom su se učesnici samita (države članice EU i države Zapadnog Balkana) sporazumeli da Solunska agenda predstavlja novi važan korak u odnosu EU i zemalja Zapadnog Balkana i da se njen sadržaj smatra zajedničkom agendom, čijem su sprovođenju obe strane posvećene.

Solunska agenda je dokument operativnog karaktera kojim je proširen i intenziviran PSP. Njome su prošireni postojeći i uvedeni novi instrumenti saradnje u PSP-u. Pre svega, obogaćen je format političkog dijaloga uvođenjem modela multilateralnog političkog foruma, tj. Samita EU–Zapadni Balkan i godišnjih sastanaka ministara inostranih poslova, pravosuđa i unutrašnjih poslova i drugih ministara po potrebi. Uvedeno je „Evropsko partnerstvo” kao instrument kojim se za svaku državu posebno utvrđuju kratkoročni i srednjoročni prioriteti sprovođenja reformi u okviru procesa pridruživanja Uniji. Takođe, predviđeni su:

- unapređena saradnja u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike,

- mogućnost parlamentarne saradnje kroz uspostavljanje Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje (detaljnije: *Institucionalni okvir za primenu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju*) pre potpisivanja SSP-a,
- intenziviranje podrške za izgradnju institucija kroz učešće u programima Tvining i TAIEX; omogućavanje učešća u pojedinim programima Zajednice,
- povećanje budžeta tadašnjeg programa pomoći CARDS za države obuhvaćene PSP-om,
- zajednička posvećenost u borbi protiv organizovanog kriminala i saradnja u oblastima borbe protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija,
- podsticanje ekonomskog razvoja uz pomoć EU i međunarodnih finansijskih organizacija,
- intenziviranje regionalne saradnje u oblastima slobodne trgovine, uspostavljanje bezviznog režima u regionu, prikupljanje lakog naoružanja, uspostavljanje regionalnog tržišta za električnu energiju i gas, razvoj transportne, energetske i telekomunikacione infrastrukture, upravljanje vodama i životnom sredinom, istraživanja i razvoj i prekogranične saradnje.

Stabilizacija regiona je bila u fokusu PSP-a kao vrste regionalnog pristupa Unije Zapadnom Balkanu. Nakon Solunskog samita fokus je usmeren na integraciju zemalja Zapadnog Balkana u strukture Unije.

SPAK, POL ANRI

(Paul-Henri Spaak, 1899–1972)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Čerčil, Winston; De Gol, Šarl; Delor, Žak; Mone, Žan; Spineli, Altijero; Šuman, Robert

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/about-eu/eu-history/founding-fathers/index_en.htm#box_11

© Nationaal Archief/Spaarnevest Photo

Rođen 25. januara 1899. u Sharbeku u Belgiji, u politički aktivnoj porodici. Njegov deda Pol Janson bio je istaknuti član Liberalne partije, dok je njegova majka Mari Janson, socijalista, postala prva žena u belgijskom Senatu.

Učestvovao je u Prvom svetskom ratu, slagavši za svoje godine, tokom kojeg je dve godine proveo kao nemački ratni zarobljenik. Nakon oslobođenja Belgije, Spak je bio i ministar spoljnih poslova i premijer Belgije. Tokom Drugog svetskog rata bio je ministar spoljnih poslova u belgijskoj vladi u izgnanstvu u Londonu. U tom periodu sačinio je plan za stvaranje ekonomsko-političke unije između Belgije, Holandije i Luksemburga. Taj plan je realizovan 1944. godine kada su predstavnici ovih država potpisali ugovor o carinskoj uniji kojom je osnivan Beneluks.

Neposredno posle rata zalagao se za ujedinjenje Evrope, podržavajući osnivanje Evropske zajednice za uglj i čelik i Evropske odbrambene zajednice. Bio je prvi predsednik Parlamentarne skupštine Evropske zajednica za uglj i čelik od 1952. do 1954. godine.

Tokom svoje političke karijere je uvek isticao značaj evropskih integracija i nezavisnost Evropske komisije, smatrajući da „Evropa sutrašnjice mora biti nadnacionalna Evropa“. Za Spaka je ujedinjenje evropskih zemalja kroz obavezujuće ugovore bilo najefikasnije sredstvo za garantovanje mira i stabilnosti. Spak je bio vodeća figura u osnivanju Evropske ekonomske zajednice. Na „Konferenciji u Mesini“ 1955, šest vlada država učesnica imenovalo ga je za predsednika radnog odbora koji je trebalo da pripremi izveštaj o stvaranju zajedničkog evropskog tržišta. „Spakov izveštaj“ bio je osnova Međuvladine konferencije koja je rezultirala potpisivanjem Rimskih ugovora 1957. godine: Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice i Evropske zajednice za atomsku energiju.

Pol Anri Spak je imao i bogatu međunarodnu diplomatsku karijeru. Izabran je za prvog predsednika Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 16. januara 1946. Bio je predsednik Parlamentarne skupštine Saveta Evrope (1949-1951) i generalni sekretar NATO (1957-1961).

Povukao se iz politike 1966. godine i umro je u Briselu 1972. godine.

SPINELI, ALTIJERO

(Spinelli Altiero, 1907–1986)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

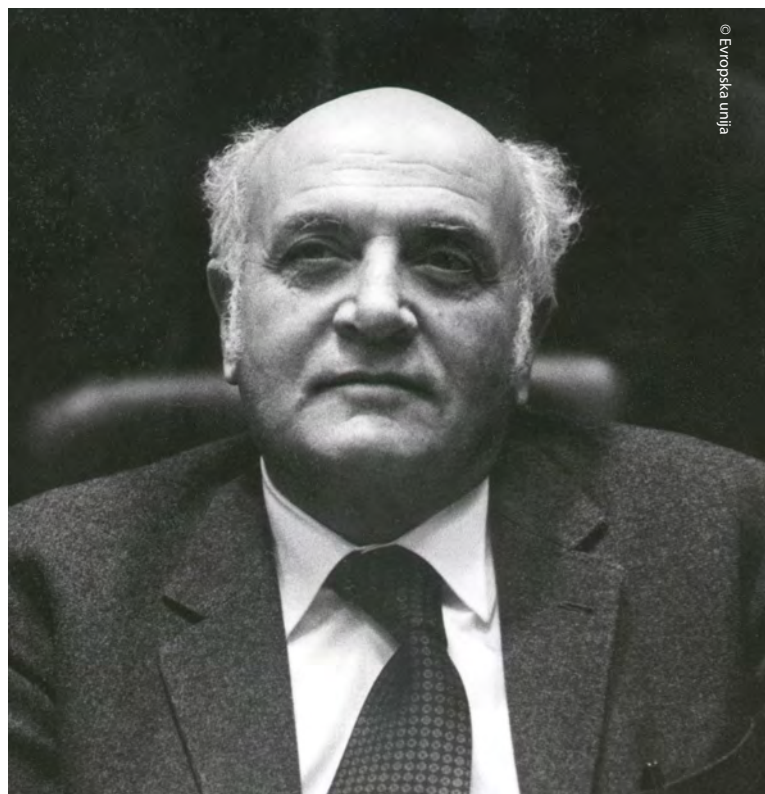
POVEZANI POJMOVI: Jedinstveni evropski akt; Ugovor iz Maastrichta; Adenauer, Konrad; Čerčil, Winston; De Gol, Šarl; Delor, Žak; Mone, Žan; Spak, Pol Anri; Šuman, Robert

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/about-eu/eu-history/founding-fathers/index_en.htm#box_11

Altijero Spineli je rođen u Rimu 31. avgusta 1907. u socijalističkoj porodici. Kao sedamnaestogodišnjak se priključio Komunističkoj partiji, zbog čega ga je italijanski fašistički režim zatvorio između 1927. i 1943. Na kraju Drugog svetskog rata, osnovao je Federalistički pokret u Italiji.

Istorija evropskog ujedinjenja ga pamti kao zagovornika federalnog uređenja posleratne Evrope. Osnivač je Evropskog federalističkog pokreta (eng. *European Federalist Movement*) i koautor Manifesta iz Ventotenea (1941). Značaj ovog dokumenta se ogleda u iniciranju ideje o stvaranju nadnacionalne evropske federacije kao prepreke novim sukobima na evropskom tlu. Pobjeda nad fašizmom ne može obezbediti mir ukoliko opstane evropski sistem zasnovan na suverenitetu nacionalnih država. Otuda buduća evropska federacija mora da ima jake nadnacionalne institucije. Ovaj manifest je jedan od prvih dokumenata u kojem se zagovarao evropski ustav. U periodu od 1970. do 1976. godine Altijero Spineli je bio član Evropske komisije zadužen za oblast industrije, tehnologije i istraživanja. Nakon toga se vratio u domaću politiku i od 1976. do 1979. godine je bio član italijanskog parlamenta ispred Komunističke partije. Za poslanika u Evropskom parlamentu izabran je 1979. godine.

Spineli je posvećeno radio na jačanju evropskih institucija. Zajedno sa istomišljenicima iz Evropskog parlamenta osnovao je „Klub Krokodil“. Članovi ove neformalne grupe (dobila je naziv po strazburškom restoranu u kome su održavali sastanke) zastupali su ideju političkog ujedinjenja Evrope. Ugovor o Evropskoj uniji su videli kao sredstvo za ostvarenje cilja. Evropski parlament je 1984. godine usvojio „Nacrt Ugovora o osnivanju Evropske unije“. Ovaj dokument, poznatiji pod nazivom „Spinelijev plan“, otvorio je prostor za usvajanje Jedinstvenog evropskog akta i Ugovora iz Maastrichta. Njegove misli inspirisale su mnoge promene u Evropskoj uniji, posebno proširenje ovlašćenja Evropskog parlamenta. Altijero Spineli je umro 1986, a glavna zgrada Evropskog parlamenta u Briselu nazvana je po njemu.

SPOLJNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI VAZDUHOPLOVSTVA

(eng. *EU External Aviation Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Uredba Evropskog parlamenta i Saveta (EZ) br. 847/2004 od 29. aprila 2004. godine, Multilateralni sporazum o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja iz 2006. godine

POVEZANI POJMOVI: Transportna politika Evropske unije, Unutrašnje tržište Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/transport/modes/air/international_aviation/external_aviation_policy/index_en.htm

Spoljna politika Evropske unije u oblasti vazduhoplovstva podrazumeva ostvarivanje bezbednijeg, sigurnijeg i efikasnijeg avio-saobraćaja kroz harmonizaciju bilateralnih i multilateralnih sporazuma o vazduhoplovstvu sa pravom EU kako bi se iskoristili puni kapaciteti unutrašnjeg tržišta Unije (detaljnije: *Unutrašnje tržište Evropske unije*). Cilj jedinstvene spoljne politike u oblasti vazduhoplovstva je stvaranje otvorenih i konkurentnih uslova na evropskom i međunarodnom tržištu (državna pomoć, vazduhoplovni, bezbednosni i ekološki standardi) kako bi se omogućio ekonomski rast sektora i unapredile avio usluge ne samo u EU nego i u svetu. Evropska spoljna politika u oblasti vazduhoplovstva se temelji na 3 stuba:

- Usklađivanje bilateralnih sporazuma između država članica i trećih zemalja sa pravom EU kroz potpisivanje horizontalnih sporazuma; pregovore o zaključenju novih sporazuma vodi Evropska komisija u ime svih država članica i njima se zamenjuju postojeći sporazumi između trećih zemalja i država članica kako bi se stvorili fer uslovi za evropski avio-sektor u celini;
- Zaključivanje sveobuhvatnih sporazuma o vazduhoplovstvu sa globalnim partnerima; Evropska komisija vodi pregovore i sprovodi zaključene sporazume sa trećim državama s ciljem ulaska na velika tržišta, stvaranja konkurentnijih uslova na globalnom tržištu i ojačavanja međunarodnog civilnog vazduhoplovstva; prvi ovakvi sporazumi su potpisani sa SAD (2007. i 2010. godine) i sa Kanadom (2009), dok se od 2011. godine vode pregovori sa Brazilom.
- Stvaranje zajedničkog vazduhoplovnog područja (eng. *Common Aviation Area, CAA*) sa susedima kroz postepeno otvaranje tržišta, primenu pravnih tekovina EU iz oblasti vazduhoplovstva i primenu zajedničkih bezbednosnih, sigurnosnih i ekoloških standarda. Proces uključivanja trećih zemalja u CAA podrazumeva pregovore o sveobuhvatnom sporazumu o zajedničkom vazduhoplovnom području (sporazum o CAA), harmonizaciju zakonodavstva i tehničku pomoć za usvajanje i

spvođenje pravila. EU ima potpisane sporazume sa Marokom (2006), Gruzijom i Jordanom (2010), Moldavijom (2012) i Izraelom (2013), a čeka se potpisivanje sporazuma sa Ukrajinom. Pregovori se još uvek vode sa Libanom, Tunisom i Azerbejdžanom.

EVROPSKO ZAJEDNIČKO VAZDUHOPLOVNO PODRUČJE (eng. *European Common Aviation Area – ECAA*)

U skladu sa ciljevima politike Unije u oblasti vazduhoplovstva 2006. godine potpisan je sveobuhvatni multilateralni sporazum o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja između EU i Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Srbije, Misije privremene administrativne uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu, Norveške i Islanda. Cilj ovog sporazuma je integracija vazduhoplovnih sistema u vazduhoplovni sistem EU, koji se zasniva na slobodi osnivanja preduzeća, fer konkurenciji i zajedničkim pravilima u oblasti sigurnosti, bezbednosti, upravljanja vazдушnim saobraćajem, socijalnih pitanja i zaštite životne sredine. Nadzor nad sprovođenjem ovog sporazuma sprovodi Generalni direktorat za mobilnost i transport (eng. *Directorate-General for Mobility and Transport*), dok su u svakoj državi potpisnici imenovani nacionalni koordinatori za primenu sporazuma, koji ujedno i koordiniraju programe tehničke pomoći koje pruža EU.

SRBIJA I SPOLJNA POLITIKA EU U OBLASTI VAZDUHOPLOVSTVA

Srbija je 2005. godine potpisala Sporazum o određenim aspektima vazdušnog saobraćaja (horizontalni sporazum) i Multilateralni sporazum o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (sporazum o ECAA). Nacionalni koordinator za oba sporazuma je Direktor za civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije

SPOLJNE AKTIVNOSTI EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU External Action*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 21–22. Ugovora o EU, čl. 205–221. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika, Zajednička trgovinska politika, Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, Evropski savet, Evropska komisija

INTERNET IZVOR: <https://eeas.europa.eu/>

Nadležnosti Evropske unije u odnosima sa trećim državama i međunarodnim organizacijama su utvrđene njenim osnivačkim ugovorima i obuhvataju sledeće oblasti:

- zajedničku trgovinsku politiku,
- saradnju sa trećim državama i humanitarnu pomoć,
- restriktivne mere,
- međunarodne sporazume,
- odnose sa međunarodnim organizacijama i trećim državama,
- zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku.

Ugovor o EU propisuje da će se u svim oblicima spoljnih aktivnosti Unija rukovoditi načelima koja su inspirisala njen nastanak, razvoj i proširenje i koja želi da unapredi u široj zajednici. To su: demokratija, vladavina prava, univerzalnost i nedeljivost ljudskih prava i sloboda, poštovanje ljudskog dostojanstva, načela jednakosti i solidarnosti i poštovanje osnovnih načela Povelje Ujedinjenih nacija i međunarodnog prava. Unija će razvijati i uspostavljati partnerske odnose sa trećim državama i međunarodnim organizacijama koje dele navedena načela i vrednosti. Ona će promovisati multilateralna rešenja za zajedničke probleme, naročito kroz sistem Ujedinjenih nacija. U tom smislu, Unija će definisati i sprovesti zajedničke politike i delovanje i radiće na uspostavljanju visokog stepena saradnje u svim oblastima međunarodnih odnosa sa ciljem:

- zaštite sopstvenih vrednosti, osnovnih bezbednosnih interesa, nezavisnosti i integriteta;
- konsolidacije i podrške demokratiji, vladavini prava, ljudskim pravima i načelima međunarodnog prava;
- zaštite mira, sprečavanja sukoba i jačanja međunarodne bezbednosti, u skladu sa ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih nacija, Završnog akta iz Helsinkija i Pariske povelje, uključujući one koji se odnose na spoljne granice;
- podsticanja održivog ekonomskog i društvenog razvoja, kao i razvoja životne sredine u državama u razvoju sa primarnim ciljem da se iskoreni siromaštvo;

- ohrabrenja svih država da se uključe u svetsku ekonomiju, između ostalog i progresivnim ukidanjem ograničenja u međunarodnoj trgovini;
- pomoći razvoju međunarodnih mera za zaštitu i povećanje kvaliteta životne sredine i održivo upravljanje svetskim prirodnim bogatstvima kako bi se osigurao održivi razvoj;
- pomoći narodima, državama i regionima koji su suočeni sa prirodnim katastrofama ili katastrofama uzrokovanim ljudskim delovanjem;
- unapređenja međunarodnog sistema zasnovanog na snažnijoj multilateralnoj saradnji i dobrom globalnom upravljanju.

Unija je dužna da poštuje i sprovođi navedene ciljeve u svim svojim spoljnim aktivnostima, bez obzira na to da li se one sprovode u okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike ili se radi o aktivnostima koje se sprovode u ostalim oblastima spoljnog delovanja. Savet EU i Evropska komisija, uz pomoć visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, zaduženi su da obezbede doslednost svih spoljnih aktivnosti Unije.

Na osnovu načela i ciljeva spoljnih aktivnosti Unije, utvrđenih Ugovorom o EU, Evropski savet identifikuje strateške interese i ciljeve Unije. Odluke Evropskog saveta kojima se utvrđuju strateški ciljevi i interesi odnose se podjednako na zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku i ostale oblasti spoljnih aktivnosti Unije. One se mogu ticati odnosa Unije sa pojedinim državama ili regionima, ili mogu imati tematski pristup problemu. Njima se određuje trajanje određenih aktivnosti, kao i sredstva koja u tom pogledu stoje na raspolaganju Uniji i državama članicama. Odluke o strateškim interesima i ciljevima Unije Evropski savet donosi jednoglasno, na predlog Saveta EU.

SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU

(eng. *Stabilisation and Association Agreement*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 207, 217. i 218. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Proces stabilizacije i pridruživanja, Institucionalni okvir za primenu sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju

INTERNET IZVOR: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/sporazumi_sa_eu/ssp_prevod_sa_anexima.pdf

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) predstavlja vrstu sporazuma o pridruživanju koja je posebno prilagođena državama Zapadnog Balkana. SSP je osnovni pravni instrument procesa stabilizacije i pridruživanja (PSP) Zapadnog Balkana, koji je pokrenut 2000. godine. Regionalni mir i stabilnost i razvoj dobrosusedskih odnosa predstavljaju suštinu PSP-a. Sporazum sadrži specifične odredbe koje treba da obezbede stabilizaciju političkih, socijalnih i ekonomskih prilika u državama Zapadnog Balkana, kao i u regionu, kroz razvoj civilnog društva, demokratskih institucija, reformu javne uprave i sveobuhvatnu saradnju u oblasti ekonomije, trgovine, pravosuđa i dr. Bitan element SSP-a predstavlja poštovanje demokratskih načela i ljudskih prava, načela tržišne ekonomije, vladavine prava i poštovanje međunarodnog prava, uključujući i punu saradnju sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (Haški tribunal).

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je, takođe, instrument politike proširenja Unije na države Zapadnog Balkana. U sporazumima se ističe spremnost EU da u punom obimu integriše države Zapadnog Balkana u glavne evropske političke i ekonomske tokove, zavisno od ispunjavanja uslova iz Kopenhagena i uspešne primene sporazuma. Takođe se konstatuje njihov status potencijalnih kandidata za članstvo u EU (jedini izuzetak u tom pogledu je Kosovo).

Ovim sporazumom se zapravo ucrtava program reformi za države Zapadnog Balkana. Uspešno sproveden program reformi, zajedno sa ispunjavanjem ostalih uslova i kriterijuma, rezultiraće prijemom u članstvo EU (detaljnije u: *Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji*).

Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju koje je EU zaključila sa državama Zapadnog Balkana, po pravilu, sadrže odredbe o političkom dijalogu, regionalnoj saradnji i dobrosusedskim odnosima, uspostavljanju zone slobodne trgovine, kretanju kapitala, usluga i radnika, poslovnom nastanjivanju, usklađivanju propisa sa pravnim tekovinama EU, saradnji u oblasti pravosuđa, slobode i bezbednosti, kao i o saradnji u drugim oblastima od interesa za ugovorne strane.

Privrede država članica EU su na višem stepenu razvoja u odnosu na države Zapadnog Balkana i zbog toga SSP predviđa postepenu primenu sporazuma do trenutka očekivane usklađenosti privrede države potpisnice sa privredama država članica EU. To znači da Sporazum predviđa prelazni period za primenu pojedinih odredbi, posebno kada je reč o uspostavljanju zone slobodne trgovine i usklađivanju zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU.

Istovremeno sa SSP-om, ugovorne strane zaključuju i prelazni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima. Prelazni sporazum se primenjuje do okončanja, obično dugotrajnog, procesa ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između svih potpisnica (država članica EU, Unije i države Zapadnog Balkana) i njegovog stupanja na snagu. Predmet prelaznog sporazuma je ograničen na pitanja koja su u isključivoj nadležnosti Evropske unije (slobodno kretanje robe, drumski transport, pravila konkurencije, kao i obaveza harmonizacije nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU u pojedinim oblastima).

S obzirom na širok predmet sporazuma i bliske, privilegovane odnose koji se uspostavljaju između EU i zemalja Zapadnog Balkana, SSP, poput ostalih sporazuma o pridruživanju, predviđa odgovarajući institucionalni okvir za njegovo sprovođenje (detaljnije: *Institucionalni okvir za primenu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju*).

Tabela: Hronološki pregled važnih događaja u vezi sa SSP-om u državama Zapadnog Balkana

Događaj	Hrvatska	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	Albanija	Crna Gora	Srbija	Bosna i Hercegovina	Kosovo
Početak pregovora o SSP-u	24. 11. 2000.	5. 4. 2000.	31. 1. 2003.	10. 10. 2005.	10. 10. 2005.	25. 11. 2005.	28. 10. 2013.
Parafiran SSP	14. 5. 2001.	24. 11. 2000.	28. 2. 2006.	15. 3. 2007.	7. 11. 2007.	4. 12. 2007.	25. 7. 2014.
Potpisan SSP	29. 10. 2001.	9. 4. 2001.	12. 6. 2006.	15. 10. 2007.	29. 4. 2008.	16. 6. 2008.	27. 10. 2015.
Datum stupanja na snagu SSP-a	1. 2. 2005.	1. 4. 2004.	1. 4. 2009.	1. 5. 2010.	1. 9. 2013.	1. 6. 2015.	1. 4. 2016.

SRBIJA I SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU

SSP između Republike Srbije i Evropske zajednice (nakon Ugovora iz Lisabona prava i obaveze preuzela je Evropska unija), Evropske zajednice za atomsku energiju i njihovih država članica potpisan je 29. aprila 2008. u Briselu. Ovim sporazumom je uspostavljen formalni okvir za politički dijalog između ugovornih strana o međunarodnim i regionalnim pitanjima, unapređenje regionalne saradnje, stvaranje zone slobodne trgovine i usklađivanje zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU.

Ciljevi političkog dijaloga su unapređenje integracije Srbije u zajednicu demokratskih država i njeno postepeno približavanje EU; približavanje stavova o međunarodnim pitanjima u vezi sa zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom (ZSBP) kroz razmenu informacija, regionalnu saradnju i razvoj dobrosusedskih odnosa; zajednički stavovi o bezbednosti i stabilnosti u Evropi, uključujući oblasti obuhvaćene ZSBP-om.

Regionalna saradnja predstavlja jedno od ključnih poglavlja SSP-a i podrazumeva unapređivanje saradnje sa državama obuhvaćenim procesom stabilizacije i pridruživanja, kao i obavezu potpisivanja odgovarajućih bilateralnih ugovora sa ovim državama kojima bi ugovorne strane jedne drugima dale ista prava i pogodnosti koja proizlaze iz Sporazuma.

Jedan od glavnih ciljeva SSP-a je osnivanje zone slobodne trgovine između Srbije i EU u periodu od šest godina. S tim u vezi predviđena je i obaveza usklađivanja zakonodavstva Srbije sa pravnim tekovinama EU u oblastima pravila konkurencije, javnih preduzeća, intelektualne svojine, javnih nabavki, zaštite potrošača, standardizacije i uslova rada.

Istovremeno sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Srbije i EU potpisan je Prelazni trgovinski sporazum (PTS). Odlukom Saveta EU o potpisivanju PTS-a predviđeno je da će se on primenjivati kada Savet EU oceni da Srbija u punoj meri saraduje sa Haškim tribunalom. Odlukom Saveta EU od 7. decembra 2009. odblokirana je primena PTS-a, koji je stupio na snagu 1. februara 2010. Prelazni sporazum se primenjivao do 1. septembra 2013, kada je na snagu stupio SSP.

SPORAZUMI IZMEĐU REPUBLIKE SRBIJE I EVROPSKE UNIJE

(eng. *Agreements of the Republic of Serbia with the European Union*)

SEKCIJA: EU i Srbije

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

INTERNET IZVOR: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/rep-srbija-eu/11370-hronologija?lang=lat>

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (detaljnije: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju)

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) potpisan je 29. aprila 2008. Ovim sporazumom predviđeno je uspostavljanje zone slobodne trgovine, kao i usklađivanje zakonodavstva Republike Srbije sa pravnim tekovinama EU.

Sporazum o trgovini tekstilom i tekstilnim proizvodima

Republika Srbija potpisala je sa Evropskom zajednicom 31. marta 2005. Sporazum o trgovini tekstilnim proizvodima. Ovaj dokument predstavlja prvi trgovinski sporazum koji je Republika Srbija potpisala sa EU. Srbiji se potpuno otvara pristup na tržište tekstila EU, bez ikakvih carinskih ograničenja. Potpisnice su se saglasile da će carinske stope koje se u Srbiji primenjuju na tekstilne proizvode poreklom iz EU biti postepeno snižene, te da će se nastaviti bescarinski tretman tekstilnih proizvoda poreklom iz Srbije u skladu sa važećim propisima EU. Ovim sporazumom predviđeno je i ukidanje svih do tada važećih količinskih ograničenja na uvoz proizvoda iz Srbije u EU.

Ugovor o osnivanju Energetske zajednice

Ugovor o osnivanju Energetske zajednice potpisali su 25. oktobra 2005. u Atini predstavnici Evropskih zajednica, Srbije i Crne Gore, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Bugarske, Rumunije, Albanije i Privremene administrativne misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK). Potpisivanjem ovog ugovora predviđeno je uspostavljanje unutrašnjeg tržišta za električnu energiju i prirodni gas. Države potpisnice prihvatile su važeća opšta pravila u oblasti energetike koja se odnose i na zaštitu životne sredine i konkurenciju, čime je stvoren jedinstven, stabilan i regulatorni okvir za prekograničnu trgovinu energijom.

Sporazum o otvorenom nebu

Sporazum o zajedničkom evropskom vazduhoplovnom području ili Sporazum o otvorenom nebu Srbija je potpisala 29. juna 2006. sa Evropskom zajednicom, Bugarskom, Rumunijom, Hrvatskom, Crnom Gorom, Bosnom i Hercegovinom, Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom, Albanijom, UNMIK-om, Islandom i Norveškom. Narodna skupština Republike Srbije je ratifikovala sporazum tek 13. maja 2009. Primenom ovog sporazuma obezbeđuje se mogućnost da u Srbiji posluju niskotarifne avio-kompanije. Cilj ovog sporazuma je uspostavljanje Zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA), koji se zasniva na slobodnom pristupu tržištu, slobodi osnivanja preduzeća, jednakim uslovima konkurencije i zajedničkim pravilima u oblasti sigurnosti, bezbednosti, upravljanja vazдушnim saobraćajem, socijalnih pitanja i zaštite životne sredine.

Sporazum o viznim olakšicama i Sporazum o readmisiji

Sporazum o viznim olakšicama (pun naziv: *Sporazum o olakšanoj proceduri za izdavanje viza*) i Sporazum o readmisiji (pun naziv: *Sporazum o readmisiji lica koja nezakonito borave*) između Evropske zajednice i Republike Srbije potpisani su 18. septembra 2007. i predstavljaju prvi korak ka uspostavljanju bezviznog režima. Sporazumi su stupili na snagu 1. januara 2008. Sporazumom o viznim olakšicama pojednostavljena je i precizirana procedura za izdavanje viza.

Cilj Sporazuma o readmisiji je uspostavljanje brze i efektivne procedure identifikacije i bezbednog povratka osoba koje ne ispunjavaju uslove za ulazak, boravak ili nastanjanje na teritoriji bilo koje države članice Evropske unije ili Srbije.

ISTORIJSKI OSVRT

Sporazumi između bivše SFRJ i Evropskih zajednica

Deklaracija o odnosima SFRJ i Evropske ekonomske zajednice (EEZ) zaključena je 2. decembra 1967. i predstavlja prvi akt koji je EEZ u svojoj dotadašnjoj praksi zaključila sa jednom socijalističkom državom Evrope. Ovom deklaracijom utvrđene su političke osnove budućih odnosa između SFRJ i Evropskih zajednica, a stvoren je i okvir za buduće ekonomske odnose.

Početak sedamdesetih godina prošlog veka zaključena su dva trgovinska sporazuma između SFRJ i EEZ (1970. i 1973. godine), čime je SFRJ dobila najpovlašćeniji status i ušla u sistem opšte šeme preferencijala.

Sporazum o saradnji između SFRJ i EEZ potpisan je u Beogradu 2. aprila 1980. Ovim sporazumom SFRJ je dobila preferencijalni status u trgovini, a predviđena je i finansijska pomoć za SFRJ kroz dodatne protokole. Time su otvorene mogućnosti za privrednu saradnju između ugovornih partnera, regulisane su robna razmena, finansijska i industrijska saradnja, saradnja u oblasti poljoprivrede, saobraćaja, turizma, naučno-tehnička saradnja, kao i saradnja u socijalnoj sferi.

Sporazum o saradnji iz 1980. dopunjen je 1987. godine prilikom pristupanja Španije i Portugalije, kada se uspostavlja novi trgovinski režim između Evropske ekonomske zajednice i SFRJ. Usvajanje ovog Dopunskog protokola je bilo u skladu sa odredbama Sporazuma o saradnji, kojim je predviđeno da posle završetka prve faze liberalizacije trgovine budu utvrđeni dalji koraci u liberalizaciji trgovine.

Okvirni sporazum *PHARE* potpisan je 17. decembra 1990. Njime se saradnja proširuje i na oblast pomoći za socijalne i ekonomske reforme korišćenjem finansijskih i tehničkih mera. Istovremeno je potpisan i Finansijski memorandum.

Kulminacija političke krize u SFRJ i početak građanskog rata 1991. godine označili su kraj odnosa SFRJ i Evropske ekonomske zajednice. Zbog neuspeha mirovnih pregovora EEZ je 11. novembra suspendovala, a zatim ubrzo i otkazala Sporazum o saradnji u odnosu na Srbiju i Crnu Goru.

SPORAZUMI O PRIDRUŽIVANJU

(eng. Association Agreements)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 207, 217. i 218. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, Pravne tekovine Evropske unije, Politika proširenja Evropske unije, Politika susedstva Evropske unije, Mešoviti sporazumi

INTERNET IZVOR: <http://eeas.europa.eu/association>

U skladu sa ugovorom o funkcionisanju EU, Evropska unija je ovlašćena da sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama zaključi sporazume o pridruživanju. Takvi sporazumi predviđaju uzajamna prava i obaveze, zajedničke poduhvate i posebne procedure. U suštini, ovi sporazumi stvaraju posebne, privilegovane veze sa državama nečlanicama koje moraju, barem u određenom obimu, učestvovati u sistemu Unije. Međutim, to ne znači da treća država sporazumom o pridruživanju postaje deo institucionalne strukture Unije, odnosno da stiče neki poseban status koji bi joj omogućio da učestvuje u procesu donošenja odluka unutar Unije. U pitanju su međunarodni

sporazumi koji se zaključuju i proizvode pravno dejstvo po pravilima međunarodnog prava. Takvim sporazumima se uspostavlja bliske veze između ugovornih strana u nizu oblasti koje se nalaze u oblasti primene osnivačkih ugovora Evropske unije. Ono što je karakteristično za ove sporazume jeste da treće države, zavisno od ciljeva sporazuma, preuzimaju deo pravnih tekovina Unije (detaljnije: *Pravne tekovine Evropske unije*).

Sporazume o pridruživanju Evropska unija koristi kao pravni instrument u okviru politike proširenja (detaljnije: *Politika proširenja Evropske unije*), politike susedstva (detaljnije: *Politika susedstva Evropske unije*) ili radi uspostavljanja privilegovanih ekonomskih i političkih odnosa sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama. Zavisno od predmeta i svrhe, ovi sporazumi imaju različite nazive: sporazumi o pridruživanju, sporazumi o saradnji, sporazumi o partnerstvu i dr.

Odluku o zaključenju sporazuma o pridruživanju donosi Savet EU jednoglasno, na predlog Evropske komisije i po dobijenoj saglasnosti Evropskog parlamenta. S obzirom na to da predmet sporazuma o pridruživanja obuhvata i pitanja koja se nalaze u podeljenoj nadležnosti između Evropske unije i država članica, ove sporazume po pravilu osim Unije, potpisuju i njene države članice (detaljnije: *Mešoviti sporazumi*). Prisustvo država članica zahteva da oni budu ratifikovani u svim državama članicama u skladu sa njihovim ustavnim pravilima. Kao i svi drugi međunarodni sporazumi koje Unija zaključuje, sporazumi o pridruživanju obavezuju organe EU i države članice.

SPORAZUMI O SLOBODNOJ TRGOVINI IZMEĐU EVROPSKE UNIJE I TREĆIH ZEMALJA

(eng. *Free Trade Agreements with Third Countries*)

SEKCIJA: EU i države nečlanice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 207. i 218. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Transatlantsko trgovinsko i investiciono partnerstvo, Sporazumi o pridruživanju, Carinska unija

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/agreements/>

Sporazumi o slobodnoj trgovini između EU i trećih zemalja se potpisuju sa ciljem:

- otvaranja novih tržišta za robu i usluge,
- povećavanja mogućnosti za investiranje,
- jeftinije trgovine – preko ukidanja carina,
- brže trgovinske razmene – uspostavljanjem zajedničkih pravila o tehničkim i sanitarnim standardima,
- stvaranja predvidljivijeg političkog okruženja (donošenje zajedničkih odluka i obaveza u oblasti trgovine, intelektualne svojine, pravila konkurencije i okvira za sprovođenje javnih nabavki).

Zajednička trgovinska politika je u isključivoj nadležnosti EU. To znači da nijedna država članica ne može pojedinačno razmatrati bilateralni sporazum o trgovini sa državom koja nije članica EU. Sporazume o slobodnoj trgovini sa trećim državama može zaključivati samo EU. Ovi sporazumi se razlikuju u zavisnosti od postavljenih ciljeva i mogućnosti država s kojima Evropska unija pregovara.

Odluku o otvaranju pregovora o potpisivanju sporazuma o slobodnoj trgovini donosi Savet EU na preporuku Evropske komisije. Pregovore u ime EU vodi Evropska komisija u skladu sa mandatom koji joj je dao Savet EU. Nakon uspešno okončanih pregovora Savet EU, na predlog Evropske komisije i uz saglasnost Evropskog parlamenta, donosi odluku o zaključivanju sporazuma. Savet odluku donosi kvalifikovanom većinom, osim u slučajevima kada se sporazum odnosi na trgovinu uslugama, trgovinske aspekte intelektualne svojine ili direktne strane investicije. U tim slučajevima Savet odluku donosi jednoglasno.

EU–SAD: Sporazum o transatlantskoj trgovini i investicionom partnerstvu (TTIP)

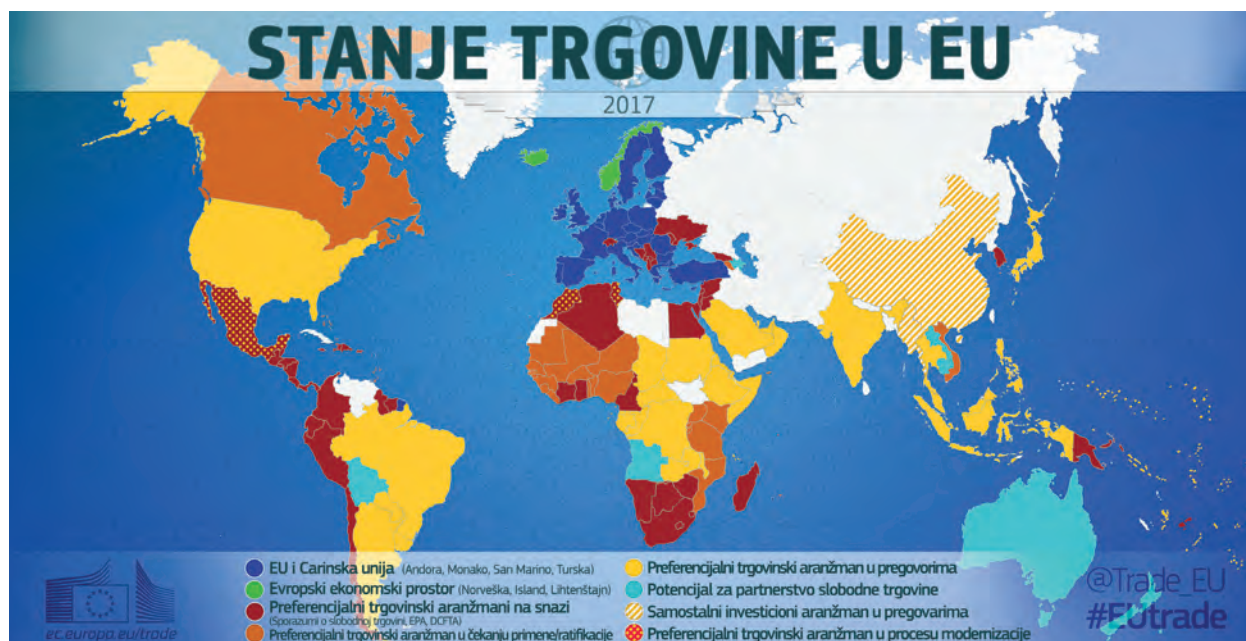
Pregovori o zaključenju *TTIP*-a su započeti 2013. godine u Vašingtonu. Cilj ovog sporazuma je ukidanje carina i veća usklađenost trgovinskih propisa SAD i EU kako bi se smanjili troškovi poslovanja i povećale razvojne mogućnosti za obe strane (detaljnije: *Transatlantsko trgovinsko i investiciono partnerstvo*).

EU–Rusija

EU predstavlja jedan od najvažnijih trgovinskih partnera Rusije. Više od polovine ruskog izvoza i uvoza odlazi u EU. Pravni osnov za trgovinsku saradnju između EU i Rusije predstavlja Sporazum o partnerstvu i saradnji iz 1994. godine. Pregovori o novom sporazumu između Rusije i EU su započeti 2008. godine na samitu u Hanti-Mansijsku (Rusija). Nakon izbivanja krize i ratnih sukoba na istoku Ukrajine i ruske aneksije Krima 2014. godine, odnosi između EU i Rusije su zaoštreni. EU je uvela ekonomske sankcije Rusiji, a pregovori oko dalje saradnje su zamrznuti.

EU–Kanada: Sveobuhvatni ekonomski i trgovinski sporazum – CETA

Evropska unija i Kanada su potpisale sporazum *CETA* 30. oktobra 2016. Sporazum treba da vodi uklanjanju carinskih barijera, da omogući bolji pristup javnim tenderima i da omogući pristup tržištu usluga. S obzirom na to u kojoj meri ovaj sporazum otvara tržišta i Evropske unije i Kanade, sporazumom se štite oblasti od posebnog interesa, naročito za Evropsku uniju: bezbednost hrane, zaštita proizvođača i radnika i zaštita životne sredine.

Grafički prikaz sporazuma o slobodnoj trgovini između EU i trećih država koji su na snazi, koji čekaju ratifikaciju, onih za koje su pregovori u toku i onih za koje su pregovori planirani u skorijoj budućnosti. (U međuvremenu su EU i Kanada 30. oktobra 2016. godine potpisale Sveobuhvatni ekonomski i trgovinski sporazum – CETA)

EU–Kina

Posle SAD-a, Kina je danas drugi najveći trgovinski partner EU, dok je za Kinu EU najveći trgovinski partner. Pregovor o zaključenju sporazuma o ulaganjima između Kine i EU započeti su 2013. godine. Predviđeno je da se ovim sporazumom omogući postupna liberalizacija ulaganja i međusobno uklanjanje ograničenja na oba tržišta. Glavni cilj je da se uprosti procedura i obezbedi sigurniji pravni okvir za investitore i njihova ulaganja.

EU–Japan

EU i Japan su zvanično počeli pregovore o sporazumu o slobodnoj trgovini 2013. godine. Pregovorima su obuhvaćena područja kao što su postupna liberalizacija trgovine robom i uslugama, ulaganja, javne nabavke i uklanjanje nekarinskih prepreka trgovini. Oblasti u kojima EU ima stalni dijalog sa Japanom su: životna sredina, nauka i informacione tehnologije, trgovina, finansijske usluge i industrijska politika.

EU–Indija

Saradnja između Indije i EU je uspostavljena Ugovorom o saradnji iz 1994. godine. Indija je postala strateški partner EU 2004. godine, dok su 2007. započeti pregovori o slobodnoj trgovini. Na samitu u Briselu 2016. godine, lideri EU i Indije su potvrdili značaj međusobne saradnje i dogovorili nove planove u okviru *Agende za akciju EU–Indija 2020*.

EU–Centralna i Južna Amerika

Meksiko – „Globalni sporazum”, koji predviđa stvaranje zone slobodne trgovine između ugovornih strana, potpisan je 1997. godine. Evropska unija i Meksiko sada razmatraju njegovo ažuriranje kako bi bio usklađeniji s novom generacijom trgovinskih sporazuma i više odražavao razvoj meksičke ekonomije. Čile – Sporazum o pridruživanju iz 2002. godine uključuje i sporazum o slobodnoj trgovini. Kao rezultat ovog sporazuma, obim trgovine između EU i Čilea se više nego udvostručio, te je 2013. godine iznosio 18 milijardi evra. EU je drugi po veličini izvoznik na čileansko tržište, dok je za Čile EU treće najvažnije izvozno tržište.

Mercosur (Argentina, Brazil, Paragvaj, Urugvaj i Venecuela) – Pregovori o slobodnoj trgovini između Unije i *Mercosur*-a su započeti 2010. godine. Zaključenje takvog sporazuma rezultiralo bi stvaranjem najvećeg područja slobodne trgovine u svetu.

STRATEGIJA EVROPA 2020 ZA PAMETAN, ODRŽIV I INKLUZIVAN RAST

(eng. *Europe 2020 – Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Zaključak Evropskog saveta od 17. juna 2010. godine EUCO 13/10

POVEZANI POJMOVI: Evropska komisija, Evropski semestar, Ekonomski i socijalni komitet, Komitet regiona, Pametan rast, Održivi rast, Inkluzivan rast

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

Strategija *Evropa 2020* je desetogodišnja strategija za ekonomski razvoj Evropske unije zasnovan na znanju, očuvanju životne sredine i visokom nivou zaposlenosti, produktivnosti i socijalnoj koheziji. Strategija je nastala kao rezultat procesa definisanja novog strateškog okvira za razvoj EU u periodu od 2010. do 2020. godine, koji je započeo marta 2008, kada su lideri država članica EU na sastanku Evropskog saveta zaključili da je neophodno nastaviti strukturne reforme, održivi razvoj i jačati socijalnu koheziju, odnosno rad na ostvarenju strateških ciljeva razvoja Unije za period od 2000. do 2010. godine. Strategiju je usvojio Evropski savet 17. juna 2010. pod punim nazivom *Evropa 2020: strategija za pametan, održiv i inkluzivan rast*.

Strategija *Evropa 2020* kreirana je u periodu svetske finansijske i ekonomske krize sa ciljem da odgovori na izazove sa kojima se EU i njene države članice susreću u novoj deceniji. Pored obezbeđivanja plana za uspešan izlazak iz ekonomske i finansijske krize kao kratkoročnog cilja, Strategija nastoji da održi kontinuitet u sprovođenju *Lisabonske strategije* i da obezbedi održivu budućnost sa više posla i boljim uslovima života. Stoga se, nakon usvajanja Strategije, sve javne politike EU, instrumenti, programi, pravni akti, finansijski instrumenti, kao i budžet EU za period od 2014. do 2020. godine usmeravaju na ostvarenje njenih ciljeva. Ova ambiciozna strategija obuhvata tri međusobno povezane oblasti prioriteta, pet glavnih kvantitativnih ciljeva, sedam vodećih inicijativa, deset integriranih smernica, kao i novi sistem evropskog ekonomskog upravljanja.

Lisabonsku strategiju za rast i zapošljavanje (eng. *Lisbon Strategy for Growth and Jobs*) pokrenuo je Evropski savet u martu 2000. godine kao odgovor na izazove koje donosi globalizacija. Ona predstavlja plan reformi čiji je cilj podsticanje rasta i boljih i većih mogućnosti za zaposlenje, kroz ulaganje u ljudske veštine, „ozelenjavanje“ ekonomije i inovacije.

PRIORITETI I CILJEVI

Strategija *Evropa 2020*, uz kratkoročni prioritet izlaska iz ekonomske i finansijske krize, usmerena je na tri međusobno povezana prioriteta:

- PAMETAN RAST, koji podrazumeva razvoj ekonomije EU zasnovan na znanju, istraživanju i inovacijama (detaljnije: *Pametan rast*);
- ODRŽIVI RAZVOJ, odnosno podsticanje konkurentnosti i efikasne proizvodnje u odnosu na raspoložive resurse (detaljnije: *Održivi rast*);
- INKLUZIVAN RAST, koji podrazumeva veću participaciju na tržištu rada, borbu protiv siromaštva i socijalnu koheziju (detaljnije: *Inkluzivan rast*).

Strategija je postavila i pet glavnih ciljeva za period do 2020. godine koji su međusobno povezani i nadopunjuju se, a odnose se na zapošljavanje, istraživanje i inovacije, klimatske promene i energiju, obrazovanje, socijalnu inkluziju i smanjenje siromaštva. Ciljevi postavljeni Strategijom rezultat su dogovora lidera EU i država članica, te su politički obavezujući. Kako bi se zadati ciljevi ispunili, Unija je pokrenula sedam vodećih inicijativa (eng. *Flagship Initiatives*), odnosno mini-programa, sa konkretnim akcijama koje treba preduzeti na nivou Evropske unije i na nivou država članica Unije. Takođe, Savet EU je s istom ciljem usvojio deset integriranih smernica koje daju precizna uputstva državama članicama Unije za definisanje nacionalnih programa i njihovo sprovođenje.

Strategija *Evropa 2020* inicirala je razvoj novog ojačanog sistema ekonomskog upravljanja, sa čvršćom koordinacijom ekonomskih i budžetskih politika država članica EU, neophodnom za ostvarenje zadatih ciljeva Strategije. U okviru novog sistema kreiran je i evropski semestar, polugodišnji ciklus praćenja i koordinacije makroekonomskih i fiskalnih politika država članica EU (detaljnije: *Evropski semestar*).

Glavni ciljevi obuhvataju:

1. zapošljavanje – podizanje stope zaposlenosti populacije starosti od 20 do 64 godine na 75%;
2. istraživanje i razvoj – povećanje procenta BDP-a koji se izdvaja za istraživanje i razvoj na 3% BDP-a EU;
3. dostizanje klimatsko-energetskog cilja „20-20-20” – 20% smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte u odnosu na 1990. godinu (ili čak za 30% uz odgovarajuće uslove), povećanje udela obnovljivih izvora energije za 20% i povećanje energetske efikasnosti za 20%;
4. obrazovanje – smanjenje stope ranog napuštanja škole ispod 10%, kao i povećanje procenta fakultetski obrazovanog stanovništva starosti od 30 do 34 godine na 40%;
5. borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti – smanjenje broja ljudi koji žive ispod linije siromaštva za 20 miliona ljudi.

INSTITUCIJE I NADLEŽNOSTI

Strategija *Evropa 2020* odnosi se na sve aktere u društvu, počev od organa Evropske unije (Evropski savet, Savet EU, Evropska komisija, Evropski parlament i dr.), preko nacionalnih, regionalnih i lokalnih vlasti, do predstavnika poslovnog sektora, sindikata, profesionalnih udruženja i nevladinih organizacija. Samim tim, ova Strategija posebno podstiče izgradnju bliskog partnerstva između organa Unije i država članica, a odgovornost za njeno sprovođenje dele svi akteri.

Organi Unije imaju zadatak strateškog usmeravanja na horizontalnom i vertikalnom nivou, praćenja realizacije i ocene napretka pomoću dogovorenih indikatora na godišnjem novu, izrade Godišnjeg pregleda rasta i davanja mišljenja, preporuka, upozorenja i izricanja sankcija.

Sa druge strane, države članice EU zadužene su za izradu specifičnih nacionalnih programa stabilnosti ili konvergencije i njihovo predstavljanje organima EU pre usvajanja. Zatim, države članice EU zadužene su i za izradu nacionalnih reformskih programa, na osnovu kojih se prati ostvarenje nacionalnih ciljeva strategije, kao i za njihovo usklađivanje sa preporukama koje izdaju organi EU.

Regionalni i lokalni organi vlasti u državama članicama EU takođe igraju važnu ulogu u primeni Strategije i ostvarenju predviđenih nacionalnih ciljeva, posebno u oblasti obrazovanja, preduzetništva, tržišta rada i infrastrukture.

STRATEGIJA EVROPSKE UNIJE ZA DUNAVSKI REGION

(eng. *European Union Strategy for the Danube Region*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Dunavska komisija, Makroregionalne strategije, Transportna politika Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://www.danube-region.eu/>

Strategiju Evropske unije za Dunavski region (Dunavska strategija) usvojio je Evropski savet 2011. godine i ona predstavlja platformu za makroregionalnu saradnju između zemalja dunavskog sliva u svrhe postizanja ekonomske, društvene i teritorijalne kohezije. Evropska komisija je 2009. godine, na osnovu mandata koji je dobila od Evropskog saveta, izradila dokument čiji je cilj saradnja radi stvaranja novih ideja, boljeg usklađivanja i koordiniranja fondova i instrumenata za države Dunavskog regiona u okviru već postojećih institucija, pravnog okvira i fondova. Ključna načela na kojima počiva Strategija su:

- pravo na život u čistoj i očuvanoj životnoj sredini;
- pravo na dobar životni standard i pravo na život u sigurnosti.

Strategiju prati i Akcioni plan sa nabrojanim aktivnostima koji učesnici u procesu treba da sprovedu do 2020. godine.

Dunavska strategija počiva na 4 stuba saradnje, koji se međusobno podržavaju. Stubovi su podeljeni na prioritete oblasti saradnje (ukupno 12) koje koordiniraju po dve države članice Strategije. Stubovi saradnje su:

1. Povezivanje Dunavskog regiona u oblastima saobraćaja, energetike, kulture i turizma (drumska, železnička, plovna i vazдушna povezanost; održiva energetika; promovisanje turizma i kulturne saradnje);
2. Zaštita životne sredine (kvalitet voda; ekološki rizici; biodiverzitet, očuvanje prirodnih lepota i kvalitet vazduha i tla);
3. Izgradnja prosperiteta (razvijanje društva zasnovanog na znanju; podrška i razvoj konkurentnosti; ulaganje u ljude i znanje – posebno u marginalizovane grupe);
4. Jačanje Dunavskog regiona (izgradnja kapaciteta institucija i saradnja; bezbednost).

Članice:

Nemačka, Austrija, Slovačka, Češka, Mađarska, Slovenija, Rumunija, Bugarska, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora, Moldavija i Ukrajina

INSTITUCIONALNI OKVIR

- Evropski savet – odlučuje o strateškim pravcima delovanja.
- Evropska komisija – Generalni direktorat za regionalnu politiku koordinira i usmerava oblasti saradnje, prati i nadgleda proces, sastavlja godišnje izveštaje o napretku i sprovođenju akcionog plana.
- Grupa na visokom nivou (eng. *High Level Group*) – daje predloge Evropskoj komisiji za izmenu Strategije i Akcionog plana i pomaže Evropskoj komisiji u koordinaciji Strategije; čine je predstavnici država članica EU.
- Koordinatori prioriteta oblasti (eng. *Priority Area Coordinators*) – sprovode akcioni plan po oblastima i omogućuju efektivnu saradnju između aktera. Za svaku prioriteta oblast zadužena su dva koordinatora iz država obuhvaćenih Strategijom. Za svaku prioriteta oblast je formirana Grupa za praćenje i koordinaciju (eng. *Steering Group*) koja pomaže u sprovođenju Strategije.
- Nacionalni koordinatori – koordiniraju rad u svojoj državi i pomažu Komisiji pri izradi izveštaja.
- Kontakt tačka za Dunavsku strategiju (eng. *The Danube Strategy Point*) – telo Evropske komisije za koordinaciju Strategije, koje predstavlja kanal komunikacije između nacionalnih koordinatora i koordinatora prioriteta oblasti, rukovodi fondovima EU namenjenim za tehničku pomoć prioriteta oblastima.

Kako bi se ispunile planirane aktivnosti po prioriteta oblastima, Strategija se oslanja na nacionalne i regionalne fondove, fondove EU (ESIF, IPA, ENI), evropsku teritorijalnu saradnju, kao i na međunarodne finansijske institucije i privatne investitore. Strategija ne predviđa angažovanje dodatnih sredstava, već bolje i efikasnije korišćenje postojećih izvora finansiranja.

STRATEGIJA EVROPSKE UNIJE ZA DUNAVSKI REGION I SRBIJA

Kada je Evropska komisija dobila mandat od Saveta da izradi Strategiju, Srbija je 2009. godine oformila radnu grupu koja je bila sastavljena od predstavnika više ministarstava, Vlade i bivše Kancelarije za evropske integracije, koji su direktno učestvovali u izradi Strategije. Republika Srbija je 2010. godine usvojila Poziciju Republike Srbije za učešće u izradi sveobuhvatne Strategije EU za region Dunava. Prema ovom dokumentu, Srbija treba maksimalno da iskoristi potencijale Dunava za održivi razvoj Srbije, prvenstveno kroz saradnju u oblastima energetike, transporta, životne sredine, turizma i razvoja ekonomije znanja. Pored toga, bitne oblasti kojima Srbija treba da posveti pažnju su oblast sigurnosti plovidbe, zaštite od poplava i sprečavanja prekograničnih tehničko-tehnoloških plovidbenih nesreća na Dunavu. Takođe, kroz bilateralnu i multilateralnu saradnju u oblastima koje obuhvata Strategija, Srbiji se otvara mogućnost da ubrza proces evropskih integracija kroz usklađivanje u tim oblastima saradnje (na primer, izgradnjom jedinstvenog sistema za rano upozoravanje ili kroz zajedničke rečne informacione sisteme). Dodatne mogućnosti se ostvaruju kroz korišćenje fondova za aktivnosti koje su predviđene Akcionim planom za Dunavski region.

STRATEGIJA EVROPSKE UNIJE ZA JADRANSKO-JONSKI REGION

(eng. *The EU Strategy for the Adriatic and Ionian Region – EUSAIR*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Jadransko-jonska inicijativa, Makroregionalne strategije, Evropski strukturni i investicioni fondovi, Instrument za pretpristupnu pomoć

INTERNET IZVOR: www.adriatic-ionian.eu

Strategija EU za Jadransko-jonski region predstavlja platformu za makroregionalnu saradnju između zemalja Jadransko-jonskog regiona. Ciljevi Strategije je podsticanje ekonomskog i socijalnog razvoja poboljšanjem privlačnosti, konkurentnosti i povezanosti, kao i produbljivanje saradnje između zemalja Jadransko-jonskog regiona u oblastima od zajedničkog interesa.

Strategija se zasniva na četiri glavna stuba:

1. Plavi rast (podgrupe: plave tehnologije, ribarstvo i akvakultura, pomorska i morska uprava i usluge);
2. Povezivanje regiona (podgrupe: energetika, intermodalno povezivanje sa zaleđem i transport);
3. Kvalitet životne sredine (podgrupe: morska životna sredina, transnacionalna staništa i biodiverzitet);
4. Održivi turizam (podgrupe: diverzifikovana turistička ponuda i održivo i odgovorno upravljanje turizmom).

INSTITUCIONALNI OKVIR:

Strategija Evropske unije za Jadransko-jonski region (*EUSAIR*) se sastoji od dva glavna nivoa:

1. Nivo za koordinaciju poveren Upravnom odboru – Upravni odbor koordinira rad tematskih upravljačkih grupa; upravnom odboru predsedava država koja u isto vreme predsedava Jadransko-jonskoj inicijativi, zajedno sa Evropskom komisijom;
2. Nivo za implementaciju poveren tematskim upravljačkim grupama – Upravljačke grupe su zadužene za sprovođenje *EUSAIR*-a i Akcionog plana; čine ih predstavnici zemalja učesnica, koji su ovlašćeni od svojih vlada za rad u grupama.

Članice: Slovenija, Hrvatska, Italija, Grčka, Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Albanija

SRBIJA I EUSAIR:

Glavni nosilac aktivnosti u vezi sa EUSAIR-om je Ministarstvo spoljnih poslova, a formirana je i Radna grupa za saradnju sa EU u Jadransko-jonskom regionu. Srbija i Italija su koordinatori stuba broj 2.

INSTRUMENTI

Strategija EU za Jadransko-jonski region koristi postojeće finansijske instrumente iz Evropske unije, kao i nacionalne instrumente za svaku temu unutar stubova. Znatna novčana sredstva dolaze iz evropskih strukturnih i investicionih fondova (detaljnije: *Evropski strukturni i investicioni fondovi*), kao i iz instrumenata za pretpristupnu pomoć (detaljnije: *Instrument za pretpristupnu pomoć*) zemalja koje nisu članice EU.

ISTORIJSKI OSVRT

Strategija za Jadransko-jonski region nadovezuje se na Jadransko-jonsku inicijativu (detaljnije: *Jadransko-jonska inicijativa*), koja je pokrenuta 2000. godine. Strategija je nastala kao rezultat kompromisa između država Jadransko-jonskog regiona i Evropske komisije i zainteresovanih strana. U decembru 2012. godine Evropski savet je pozvao Evropsku komisiju da pripremi Strategiju EU za Jadransko-jonski region do kraja 2014. godine. Od januara 2013. do februara 2014. Evropska komisija, države Jadransko-jonskog regiona, kao i ostale zainteresovane strane radile su na pripremi Strategije. U junu 2014. godine Evropska komisija je usvojila Akcioni plan i Komunikaciju za Strategiju EU za Jadransko-jonski region. U oktobru 2014. Strategiju je odobrio Evropski savet i tada je počela faza implementacije. U novembru 2014. godine održana je Konferencija Strategije Evropske unije za Jadransko-jonski region u Briselu.

STRUKTURNE REFORME

(eng. *Structural Reforms*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Programi Evropske unije, Regionalna politika Evropske unije, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Evropski strukturni i investicioni fondovi, Evropski semestar

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/economy_finance/structural_reforms/index_en.htm

Strukturne reforme predstavljaju instrument ekonomske politike Evropske unije koja je usmerena na podsticanje rasta, investicija i stvaranje mogućnosti za zaposlenje u okviru tržišta rada i proizvoda. Strukturne reforme osmišljene su za prevazilaženje prepreka koje koče osnovne pokretače ekonomskog rasta poput liberalizacije rada, proizvoda i tržišta usluga, čime pospešuju stvaranje radnih mesta, investicije i doprinose poboljšanju produktivnosti. Cilj strukturnih reformi je jačanje konkurentnosti ekonomija, njihovog razvojnog potencijala i kapaciteta za prilagođavanje šokovima.

Strukturne reforme obuhvataju set mera i politika koje čine tržišta rada prilagodljivim, liberalizuju sektor usluga, jačaju konkurentnost tržišta proizvoda i usluga, poboljšavaju opšte poslovno okruženje i podržavaju inovacije. Strukturna politika sprovodi se na regionalnom nivou i posebno je vezana za Evropski fond za regionalni razvoj (eng. *European Regional Development Fund*).

Evropska komisija, zajedno sa državama članicama EU, definiše posebne prioritete za reforme i efektivne politike za svaku državu članicu preko godišnjeg izveštaja o rastu (eng. *Annual Growth Survey*), nadgleda njihov napredak i priprema preporuke u okviru godišnjeg ciklusa koordinacije ekonomske politike – evropskog semestra (detaljnije: *Evropski semestar*).

SUD PRAVDE EVROPSKE UNIJE

(eng. *Court of Justice of the European Union*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 13. i 19. Ugovora o EU, čl. 251–281. Ugovora o funkcionisanju EU, Protokol br. 3 o Statutu Suda pravde EU

POVEZANI POJMOVI: [Pravni poredak Evropske unije](#), [Organi Evropske](#)

Sud pravde čini sudsku vlast u Evropskoj uniji i u saradnji sa sudovima država članica obezbeđuje poštovanje prava u tumačenju i primeni osnivačkih ugovora. Sedište Suda pravde je u Luksemburgu.

Od Suda pravde Evropske unije, kao jednog od glavnih organa EU, treba razlikovati sudska tela u njegovom sastavu:

- Sud pravde,
- Opšti sud, i
- specijalizovane sudove.

SUD PRAVDE

Sud pravde je najviša sudska instanca u pravosudnom sistemu Evropske unije. U okviru svoje nadležnosti Sud pravde odlučuje o:

- zakonitosti pravnih akata organa, službi i agencija Unije i njihovoj usklađenosti sa osnivačkim ugovorima i drugim propisima koji iz njih proizlaze,
- povredama obaveza iz osnivačkih ugovora od strane država članica,
- sporovima između država članica u vezi sa primenom osnivačkih ugovora,
- tumačenju osnivačkih ugovora i pravnih akata koje donose organi EU,
- žalbama protiv odluka Opšteg suda.

Sud pravde je sastavljen od po jednog sudije iz svake države članice. Sudije Suda pravde zajedničkom odlukom postavljaju predstavnici država članica. Za sudije mogu biti izabrana samo ona lica koja ispunjavaju uslove za imenovanje na najviše sudske funkcije u svojim državama ili koja su istaknuti pravni stručnjaci i čija je nezavisnost izvan svake sumnje. Sudije se biraju na period od šest godina, uz mogućnost ponovnog izbora. Članstvo Suda pravde se delimično obnavlja svake tri godine. Time se obezbeđuje kontinuitet rada suda i, što je veoma značajno, ujednačenost sudske prakse.

Sudijama Suda pravde u njihovom radu pomaže jedanaest opštih pravobranilaca. U skladu sa postojećom praksom šest najvećih država članica (Francuska, Nemačka, Italija, Velika Britanija, Španija i Poljska) daju po jednog opšteg pravobranioca, dok se preostalih pet biraju po utvrđenom redosledu iz manjih država članica. Postupak i uslovi za izbor opštih pravobranilaca su identični kao i za sudije Suda pravde. Osnovna funkcija opštih pravobranilaca je da na kraju postupka iznesu obrazloženo mišljenje o predmetu spora i tako pomognu Sudu u donošenju presude.

OPŠTI SUD

Ugovorom o funkcionisanju EU je predviđeno da se Opšti sud sastoji od po najmanje jednog sudije iz svake države članice, a da će tačan broj sudija biti određen Statutom suda pravde. Usvojeno rešenje je fleksibilno, jer omogućuje povećanje broja sudija bez komplikovanog postupka izmene Ugovorâ. Prema sada važećem rešenju, Opšti sud ima 47 sudija, a od 1. septembra 2019. svaka država članica će imati dvoje sudija u ovom sudu. Sudije Opšteg suda se biraju na period od šest godina, po istom postupku kao i sudije Suda pravde. Za sudije ovog suda mogu biti izabrana lica čija je nezavisnost izvan svake sumnje i koja ispunjavaju uslove za imenovanje na visoke sudske funkcije u svojim državama.

Nadležnost Opšteg suda je određena Ugovorom o funkcionisanju EU, s tim što je predviđena mogućnost da ona bude proširena Statutom Suda pravde. Opšti sud u prvom stepenu donosi rešenja u sledećim predmetima:

1. tužbe pojedinaca (fizičkih i pravnih lica) za poništaj pravnih akata organa, službi, tela i agencija Evropske unije,
2. tužbe pojedinaca protiv organa, službi, tela i agencija Unije zbog propuštanja obaveza da u odnosu na njih donesu pravne akte iz svoje nadležnosti, izuzev preporuka i mišljenja,
3. tužbe za poništaj i tužbe zbog propusta država članica protiv Evropske komisije, Evropske centralne banke, Evropskog saveta, agencija, službi i tela Evropske unije, kao i Saveta EU u odnosu na akte u oblasti državne pomoći, antidampinških mera i akte koje Savet EU donosi u okviru svojih izvršnih ovlašćenja,

4. tužbe pojedinaca protiv Unije za naknadu vanugovorne štete koju su pretrpeli zbog protivpravnih akata organa EU ili postupanjem njenih službenika u vršenju svoje funkcije,
5. protiv odluka Zavoda za intelektualnu svojinu Evropske unije i Službe za biljnu raznolikost,
6. sporovi na osnovu arbitražne klauzule sadržane u javnopravnim ili privatnopravnim ugovorima između Unije i trećih lica.
7. sporove između službenika i organa, tela, službi i agencija Evropske unije i Evropske zajednice za atomsku energiju.

Protiv presude Opšteg suda dozvoljena je žalba Sudu pravde. Žalba je ograničena samo na pravna pitanja i može se podneti zbog nenadležnosti Opšteg suda, povrede postupka ili povrede materijalnog prava.

U okviru drugostepene nadležnosti Opšti sud odlučuje po žalbama protiv odluka specijalizovanih sudova. Pravo žalbe Opštem sudu je takođe ograničeno samo na pravna pitanja. Drugostepena presuda Opšteg suda je pravosnažna. Međutim, u izuzetnim slučajevima, na predlog prvog opšteg pravobranioca, Sud pravde može da preispita presudu Opšteg suda u slučaju kada postoji ozbiljan rizik po ujednačenost sudske prakse u određenoj oblasti.

SPECIJALIZOVANI SUDOVI

Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije je predviđeno da Savet EU i Evropski parlament mogu u redovnom zakonodavnom postupku, na predlog Evropske komisije ili Suda pravde, doneti uredbu o osnivanju specijalizovanih sudova koji će biti pridodati Opštem sudu. Tako uspostavljeni sudovi bi imali nadležnost da u prvom stepenu odlučuju o predmetima iz posebnih oblasti prava Unije.

Od specijalizovanih sudova do sada je osnovan samo Tribunal za službeničke sporove 2004. godine i funkcionisao je do 1. septembra 2016 godine. Uredbom Evropskog parlamenta i Saveta br. 2016/1192 od 6. jula 2016. godine nadležnost za postupanje u službeničkim sporovima je ponovo prenet na Opšti sud.

ISTORIJSKI OSVRT

Sud pravde je osnovan 1952. godine kao Sud pravde Evropske zajednice za uglj i čelik. Nakon osnivanja druge dve zajednice (Evropska zajednica za atomsku energiju i Evropska ekonomska zajednica), koje su imale svoje sudove, bilo je neophodno da se oformi jedan sud za sve tri zajednice. Konvencijom o određenim organima zajedničkim za Evropske zajednice uspostavljen je samo jedan sud za sve tri Zajednice, a od 1959. godine Sud dobija naziv Sud pravde Evropskih zajednica. Prva velika reforma pravosudnog sistema EU je izvršena 1988, kada je Savet, na osnovu Jedinštenog evropskog akta iz 1986. godine, doneo odluku o osnivanju Prvostepenog suda. Odluka o osnivanju novog sudskeg tela je doneta radi rasterećenja Suda pravde od velikog broja predmeta i efikasnije pravne zaštite pojedinaca. Ugovorom iz Nice (2001) predviđena je mogućnost osnivanja specijalizovanih sudova. Na osnovu ugovora iz Nice, 2004. godine je osnovan Tribunal za službeničke sporove. Najzad, Lisabonskim ugovorom (2007) Prvostepeni sud je preimenovan u Opšti sud i stvoren je pravni osnov za dodatno proširenje njegovih nadležnosti.

SUSPENZIJA PRAVA DRŽAVA ČLANICA

(eng. *Suspension Clause*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 7. Ugovora o EU, član 354. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Vrednosti Evropske unije, Države članice Evropske unije, Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/suspension_clause.html

Države članice su dužne da poštuju osnovne vrednosti na kojima se temelji EU (detaljnije: *Vrednosti Evropske unije*). Trajno i ozbiljno kršenje osnovnih vrednosti Unije od strane države članice kao posledicu može imati suspenziju određenih prava koja proizlaze iz članstva za datu državu članicu. Postupak suspenzije je regulisan članom 7. Ugovora o EU, dok je članom 354. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije propisan način glasanja u organima koji učestvuju u tom postupku.

Postupak suspenzije se sastoji iz tri faze.

U prvoj fazi Savet EU, na predlog Evropskog parlamenta, Evropske komisije ili trećine država članica, može utvrditi da postoji očigledna opasnost od ozbiljne povrede osnovnih vrednosti EU. Takvu odluku Savet donosi većinom od četiri petine ukupnih glasova, uz prethodnu saglasnost Evropskog parlamenta. Pre nego što utvrdi postojanje opasnosti od ozbiljne povrede osnovnih vrednosti Savet EU daje priliku datoj državi članici da se izjasni o tome i može joj uputiti odgovarajuće preporuke čija bi primena vratila stepen poštovanja vrednosti Unije na zadovoljavajući nivo.

Ukoliko data država članica nastavi sa povredama osnovnih vrednosti Unije, Evropski savet (na predlog Evropske komisije ili trećine država članica), pošto pribavi saglasnost Evropskog parlamenta, donosi odluku o postojanju ozbiljne i trajne povrede osnovnih vrednosti EU od strane države članice. Evropski savet takvu odluku donosi jednoglasno, nakon što omogućiti datoj državi članici da se izjasni o tom pitanju.

Pošto Evropski savet utvrdi postojanje ozbiljne i trajne povrede osnovnih vrednosti EU, Savet EU može odlučiti kvalifikovanom većinom da suspenduje određena prava koje Ugovor o Evropskoj uniji predviđa za državu članicu, uključujući pravo glasa u Savetu Evropske unije. Suspenzija određenih prava ne umanjuje obaveze predviđene članstvom u Uniji. Država članica protiv koje postoji optužba za kršenje osnovnih vrednosti Unije ne učestvuje u glasanju u Evropskom savetu i Savetu EU tokom ovog procesa.

Postupak suspenzije je uveden Ugovorom iz Amsterdama. U tom periodu očekivan je prijem bivših socijalističkih država bez razvijenog demokratskog političkog sistema. Postupak suspenzije je predviđen kao instrument za osiguravanje izgradnje demokratskih institucija i poštovanje osnovnih vrednosti EU. Paradoks je bio što je Evropska unija 2000. godine bila blizu da pokrene postupak suspenzije protiv Austrije zbog ulaska Slobodarske partije u koalicionu vladu i zbog ksenofobičnih i rasističkih stavova koji su u suprotnosti sa osnovnim vrednostima EU. Međutim, države članice nisu pokrenule postupak nakon izveštaja „Odbora mudraca” da je stanje u pogledu ljudskih prava i demokratije u Austriji na zadovoljavajućem nivou.

„Novi okvir vladavine prava”

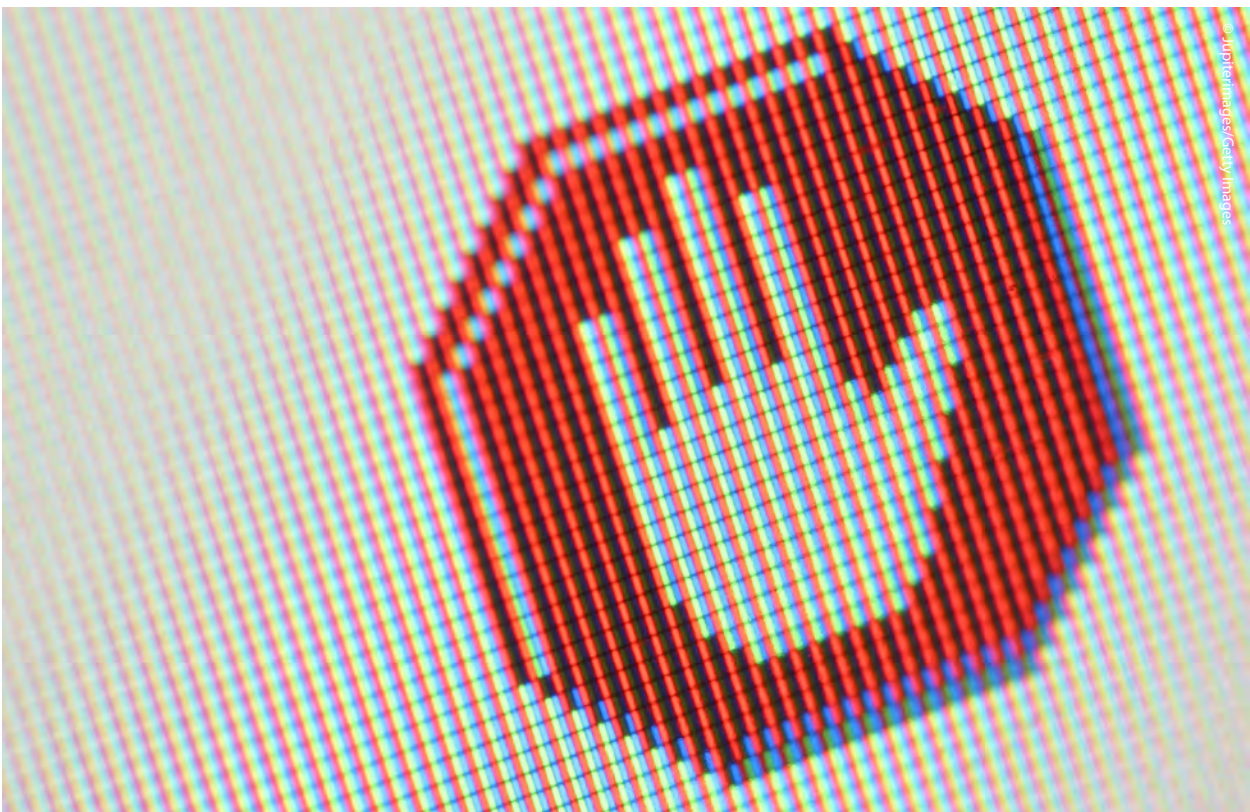
Dolazak na vlast populističkih, desničarskih partija u nekim istočnoevropskim članicama Unije imao je kao posledicu donošenje nacionalnih propisa upitnih sa stanovišta vrednosti Evropske unije. Ovo je bio razlog za uvođenje mehanizma za zaštitu evropskih vrednosti.

Evropska komisija je uspostavila mehanizam nazvan „novi okvir vladavine prava” (eng. *The New Rule of Law Framework*) 2014. godine radi sprečavanja sistematskog kršenja vladavine prava u državama članicama. Sistematsko kršenje vladavine prava podrazumeva niz odluka koje svojim karakterom podrivaju integritet, stabilnost i funkcionisanje nacionalnih institucija i mehanizama za obezbeđivanje vladavine prava. Kako bi se izbeglo aktiviranje pravnog mehanizma suspenzije članstva, Evropska komisija najpre stupa u dijalog sa državom članicom kroz „instrument za rano upozorenje” (eng. *Early Warning Tool*). Ovo je proces koji obuhvata tri faze:

- procenu Evropske komisije o stanju vladavine prava u državi članici, tzv. „mišljenje o vladavini prava” (eng. *Rule of Law Opinion*), za koju postoje jasni indikatori koji ukazuju na sistematsko kršenje vladavine prava; državi članici se daje mogućnost za objašnjenje i odgovor;

- „Preporuku o vladavini prava” (eng. *Rule of Law Recommendation*), koja će uslediti ukoliko izostane reakcija države članice u smislu ispravke sistematskog kršenja vladavine prava; preporuke sadrže i rok za njihovo ispunjenje;
- treća faza nastupa u slučaju da država članica ne ispuni preporuke Evropske komisije i tada se pokreće postupak suspenzije određenih prava države članice definisan članom 7. Ugovora o EU.

Evropska komisija je u svim fazama ključni akter, ali o svemu obaveštava Evropski parlament i Savet EU. Mehanizam je prvi put pokrenut nakon dolaska na vlast konzervativne stranke „Pravo i pravda” u Poljskoj 2015. godine. Razlog za pokretanje bile su izmene dva zakona kojima je ojačana uloga izvršne vlasti. Izmenama jednog zakona ograničena su ovlašćenja Ustavnog suda Poljske u odnosu na izvršnu vlast. Drugim zakonom je predviđeno da rukovodioce javnih televizijskih i radio-stanica postavlja izvršna vlast, čime su, po mišljenju Evropske komisije, ugroženi sloboda i pluralizam medija. To su bili osnovni razlozi zbog kojih je Evropska komisija pokrenula mehanizam u januaru 2016. godine.

Š

ŠENGENSKI PROSTOR

(eng. *Schengen Area*)

SEKCIJA: EU i države članicea

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 67. i čl. 77–80. Ugovora o funkcionisanju EU, Protokol br. 19 o šengenskim pravnim tekovinama integrisanim u okvir EU

POVEZANI POJMOVI: Četiri slobode, Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Liberalizacija viznog režima

INTERNET IZVOR: <http://europa.eu>
<http://ec.europa.eu>

Šengenski prostor (poznat i kao šengenska zona) podrazumeva teritoriju država koje su međusobno ukinule svoje unutrašnje granice kako bi njihovi građani mogli slobodno da se kreću bez podvrgavanja graničnoj kontroli. Šengenski prostor se smatra jednim od najvećih dostignuća EU i ostvarenjem slobode kretanja kao osnovnog prava EU (detaljnije: *Četiri slobode*).

Šengenski prostor je nastao na osnovu Šengenskog sporazuma, koji je potpisan 1985. godine između Francuske, Savezne Republike Nemačke, Belgije, Luksemburga i Holandije. Ovih pet država je 1990. godine potpisalo i Konvenciju o implementaciji Šengenskog sporazuma (eng. *Convention Implementing the Schengen Agreement*), koja je stupila na snagu 1995. godine.

Iako je Šengenski sporazum nastao kao rezultat međuvladine inicijative, vremenom se broj potpisnica povećavao, a Ugovorom iz Amsterdama 1997. godine su tzv. šengenske pravne tekovine (eng. *Schengen Acquis*) integrisane u pravni sistem Evropske zajednice. Trenutno, šengenski prostor se sastoji od 26 evropskih zemalja, od kojih su 22 države članice EU: Belgija, Češka, Danska, Nemačka, Estonija, Grčka, Španija, Francuska, Italija, Letonija, Litvanija, Luksemburg, Mađarska, Malta, Holandija, Austrija, Poljska, Portugalija, Slovenija, Slovačka, Finska i Švedska. Island, Norveška, Švajcarska i Lihtenštajn su se priključili šengenskom prostoru, iako nisu članice EU. Međutim, nisu sve države članice EU istovremeno i članice šengenskog prostora. Irska i Velika Britanija su odlučile da se ne priključe, dok su Bugarska i Rumunija u procesu priključivanja. Preostale članice EU koje nisu deo šengenskog prostora su Kipar i Hrvatska.

Za učešće u šengenskom prostoru države kandidati prolaze kroz proces evaluacije, koja se periodično sprovodi i nakon prijema kako bi se osigurala delotvorna primena zajedničkih pravila i procedura. Pre ulaska u šengenski prostor organi tih država moraju biti osposobljeni da:

- preuzmu odgovornost za kontrolu spoljnih granica u ime druge države šengenskog prostora i za izdavanje viza po jedinstvenim procedurama,

- efikasno saraduju sa nadležnim agencijama u drugim državama šengenskog prostora kako bi se održao visok stepen bezbednosti kad se ukinu unutrašnje granične kontrole,
- primenjuju zajednički skup pravila, tzv. „šengenske pravne tekovine” (eng. *Schengen Acquis*),
- koriste Šengenski informacioni sistem.

Šengenski sporazum obuhvata ukidanje unutrašnjih granica za slobodno kretanje građana država potpisnica, uz pojačanu zajedničku kontrolu zajedničkih spoljnih granica. Sporazum predviđa zajednička pravila i procedure u vezi sa dozvolama za ulazak i izdavanjem viza za kraće boravke građana trećih zemalja, zahtevima za azil i načinom sprovođenja granične kontrole. Na osnovu sporazuma su, takođe, pojačane saradnja i koordinacija između policijskih službi i pravosudnih organa država šengenskog prostora kako bi se garantovala bezbednost građana.

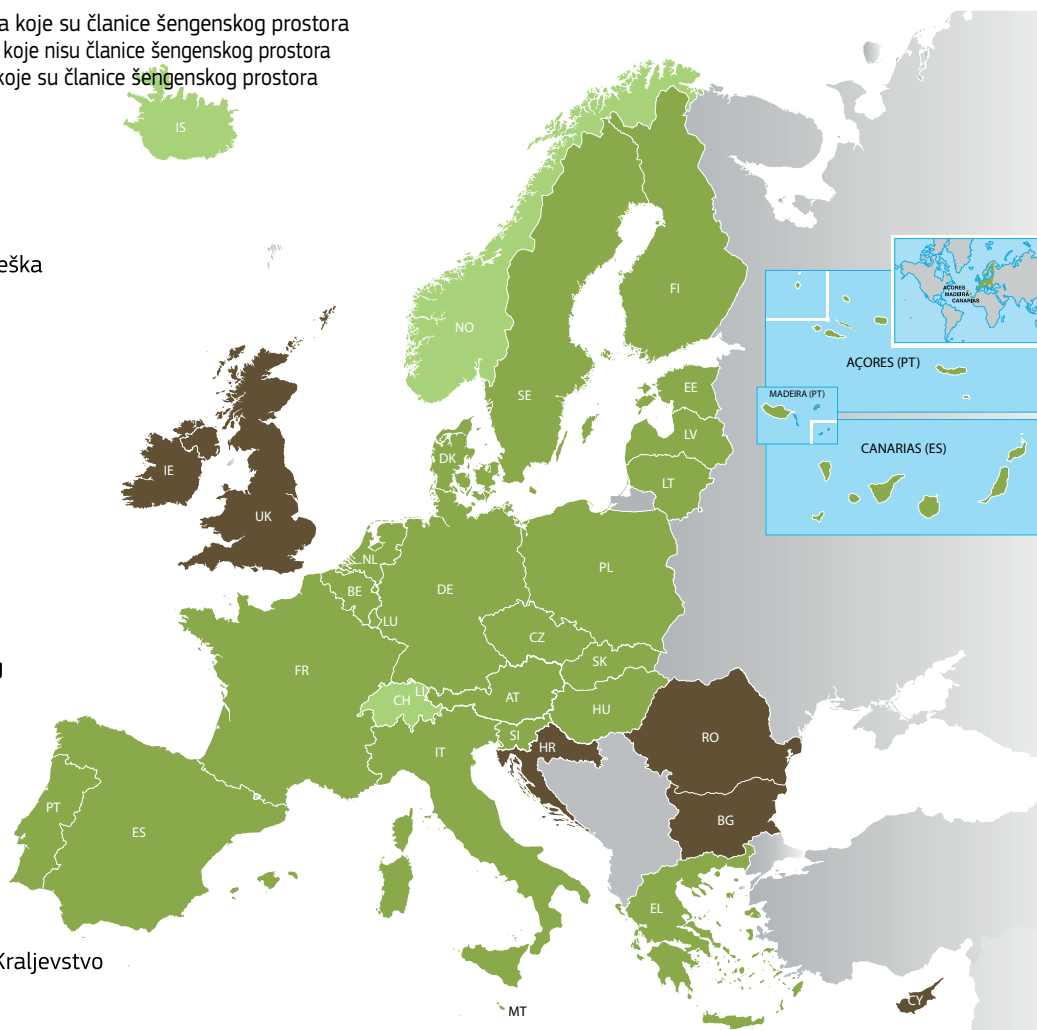
Ukoliko postoji ozbiljna pretnja javnom poretku ili unutrašnjoj bezbednosti država iz šengenskog prostora može u izuzetnim slučajevima i privremeno da ponovo uvede granične kontrole na svojim unutrašnjim granicama na period koji ne bi trebalo da bude duži od trideset dana. U slučaju ponovnog uvođenja granične kontrole, država koja je uvodi treba da obavesti ostale države šengenskog prostora, Evropski parlament, Evropsku komisiju i javnost.

Šengenskim graničnim kodeksom (eng. *Schengen Border Code*) definisana su pravila kontrole na spoljnim granicama EU i regulisan je način njihovog prelaska. Uredbom o viznom kodeksu (eng. *Visa Code*) uspostavljene su procedure i kriterijumi za izdavanje viza za kraće boravke i tranzitne vize građanima trećih zemalja. Uspostavljen je i poseban lokalni granični režim (eng. *Local Border Traffic Regime*) kako bi se regulisao i olakšao ulazak sa graničnih područja van šengenske zone za lica koja imaju potrebu da često prelaze spoljne granice EU.

Šengenski prostor

- države članice EU-a koje su članice šengenskog prostora
- države članice EU-a koje nisu članice šengenskog prostora
- države izvan EU-a koje su članice šengenskog prostora

AT	Austrija
BE	Belgija
BG	Bugarska
CH	Švajcarska
CY	Kipar
CZ	Republika Češka
DE	Nemačka
DK	Danska
EE	Estonija
EL	Grčka
ES	Španija
FI	Finska
FR	Francuska
HR	Hrvatska
HU	Mađarska
IE	Irska
IS	Island
IT	Italija
LI	Lihtenštajn
LT	Litvanija
LU	Luksemburg
LV	Letonija
MT	Malta
NL	Holandija
NO	Norveška
PL	Poljska
PT	Portugalija
RO	Rumunija
SE	Švedska
SI	Slovenija
SK	Slovačka
UK	Ujedinjeno Kraljevstvo

Napomena: Najnovije proširenje šengenskog prostora dogodilo se 19. decembra 2011, kada se pridružio Lihtenštajn.

Radi zaštite bezbednosti građana i putnika i kako bi se pojedincima kojima nije dozvoljen ulazak u šengenski prostor sprečila zloupotreba putnih isprava, uspostavljena su tri mehanizma za razmenu informacija:

- Informacioni sistem za vize (eng. *Visa Information System*), koji omogućava razmenu podataka o vizama;
- Šengenski informacioni sistem (eng. *Schengen Information System*), koji omogućava razmenu podataka o osobama osumnjičenim za kriminal, osobama koje iz nekog razloga nemaju pravo da uđu ili borave u EU, nestalim osobama i dr.;
- Sistem za identifikaciju podnosilaca zahteva za azil *EURODAC*, koji omogućava državama članicama da utvrđuju nadležnost u vezi sa zahtevima za azil.

Ovim mehanizmima upravlja Evropska agencija za operativno upravljanje velikim informacionim sistemima u prostoru slobode, bezbednosti i pravde (eng. *European Agency for the Operational Management*

of Large-scale IT Systems in the Area of Freedom, Security and Justice, „eu-LISA“).

U okviru zajedničke vizne politike (eng. *Common Visa Policy*) Savet EU je 2001. godine usvojio Uredbu br. 539/2001, kojom je definisao dve liste zemalja van šengenskog prostora: negativnu viznu listu, poznatu i kao „Crna šengenska lista“, i pozitivnu viznu listu, poznatu i kao „Bela šengenska lista“. Građanima zemalja koje se nalaze na tzv. Crnoj šengenskoj listi je neophodna viza za ulazak na teritoriju zemalja članica šengenskog prostora (u nekim slučajevima i za tranzit).

Građani zemalja koje su na tzv. Beloj šengenskoj listi mogu bez viza ulaziti u šengenski prostor i boraviti tamo najduže 90 dana u periodu od 180 dana. Srbija, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija i Crna Gora su 2009. godine prešle sa negativne na pozitivnu viznu listu, a 2010. godine je ista odluka doneta i za Bosnu i Hercegovinu i Albaniju.

ŠUMAN, ROBERT

(Schuman Robert, 1886–1963)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Adenauer, Konrad; Čerčil, Vinston; De Gol, Šarl; Delor, Žak; Mone, Žan; Spak, Pol Anri; Spineli, Altijero;

INTERNET IZVOR: <http://europa.eu/>

Robert Šuman je rođen 29. juna 1886. u Luksemburgu i smatra se jednim od glavnih zagovornika evropskog jedinstva. Zauzimao je niz pozicija na najvišim nivoima u francuskoj vladi: prvo kao ministar finansija, premijer 1947, ministar spoljnih poslova od 1948. do 1952, i ponovo kao ministar finansija od 1955. do 1956. Pored toga bio je i ključni pregovarač u okviru velikih sporazuma i inicijativa, kao što su Savet Evrope, Maršalov plan i NATO.

Odrastajući u graničnoj regiji između Francuske i Nemačke, verovao je da se dugoročni mir u Evropi može postići jedino kroz pomirenje ove dve države. Kao ministar spoljnih poslova Francuske, zajedno sa Žan Moneom, sačinio je predlog o zajedničkoj kontroli proizvodnje uglja i čelika, najvažnijih materijala za industriju naoružanja. Time bi rad između evropskih država postao praktično nemoguć. Predlog je objavljen 9. maja 1950. u tzv. Šumanovoj deklaraciji. Šuman je pozvao Nemačku i ostale evropske države da zajedno rade na usklađivanju svojih ekonomskih interesa. Saradnja na ekonomskom planu i formulisanje zajedničkih interesa evropskih zemanja doveli bi do njihove postepene političke integracije, što je preduslov za stvaranje trajnog mira u Evropi. Godinu dana kasnije, 18. aprila 1951. šest država osnivača je u Parizu potpisalo Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik. Time je otvoren put za dalji proces evropskih integracija i osnivanje Evropske ekonomske zajednice i Evropske zajednice za atomsku energiju 1957. godine. Zbog važnosti „Šumanove deklaracije“ od 9. maja 1950, ovaj dan je proglašen „Danom Evrope“.

Robert Šuman se zalagao i za stvaranje Evropske odbrambene zajednice, a bio je i predsednik Evropskog parlamenta od 1958. do 1960. godine. U čast njegovog pionirskog rada ka ujedinjenoj Evropi, četvrt u kojoj se nalazi sedište nekoliko institucija Evropske unije u Briselu nazvana je po njemu.

ŠUMANOVA DEKLARACIJA

(eng. *The Schuman Declaration*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska zajednica za uglj i čelik, Šuman, Robert

INTERNET IZVOR: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_en

Osnivanja SR Nemačke 1949. godine i inicijativa SAD i Velike Britanije za njeno ponovno naoružavanje i uključivanje u Severnoatlanski savez (NATO) izazvalo je primetnu nelagodu i zabrinutost u Francuskoj. Zbog toga su u francuskim političkim krugovima počele da se javljaju ideje o evropskim ekonomskim političkim integracijama kako bi se „pacifikovala” novoosnovana nemačka država i onemogućilo da ona ponovo postane pretnja za bezbednost Francuske. Na tragu takvih razmišljanja, francuski ministar spoljnih poslova Robert Šuman je 9. maja 1950. izneo plan u kojem je pozvao Francusku i Nemačku da svoju celokupnu proizvodnju uglja i čelika stave pod kontrolu nezavisne Vrhovne vlasti, koja bi bila osnovana u okviru međunarodne organizacije. To bi učinilo svaki budući rat između Francuske i Nemačke nezamislivim i materijalno nemogućim. Osim Nemačke i Francuske, nova međunarodna organizacija bi bila otvorena i za sve ostale evropske države koje bi želele da joj se pridruže. Šira integracija u oblasti proizvodnje uglja i čelika bi dovela do razvoja drugih industrijskih sektora koji su povezani sa proizvodnjom ovih sirovina, modernizacije industrijske proizvodnje, a samim tim i bržeg privrednog rasta i povećanja životnog standarda. Na taj način, ne samo da bi se sprečili novi ratovi između država članica već bi se stvorila čvrsta osnova za njihov privredni oporavak nakon razaranja u drugom svetskom ratu.

Osim konkretnih ciljeva, Šumanov plan je imao i dublju političku agendu. Zajednička kontrola proizvodnje uglja i čelika, pristup najvažnijim industrijskim sirovinama za sve države članice pod jednakim uslovima i isprepletanost međusobnih interesa bili bi osnova za dublje oblike ekonomskih i političkih integracija u Evropi. Prema Šumanovom planu, osnivanjem međunarodne organizacije čije bi odluke bile obavezujuće za Francusku i Nemačku, kao i za sve ostale države članice, stvorilo bi se prvo jezgro evropskog saveza, koje je neophodno za garantovanje mira. Krajnji ishod tako osmišljenog procesa bila bi jedinstvena Evropa. Do toga bi se došlo postepenom integracijom, kroz konkretna dostignuća koja stvaraju osećanje solidarnosti između država članica i njihovih naroda.

Posle postizanja dogovora između Francuske i Nemačke, kao dve ključne države, Šumanovoj inicijativi su se pridružile Italija, Holandija, Belgija i Luksemburg, nakon čega su svih šest država u Parizu 1951. godine potpisale Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik (detaljnije: *Evropska zajednica za uglj i čelik*).

Evropa ne može biti osnovana preko noći i biti cela zajedno, ona će izroniti iz konkretnih dostignuća koja će pre svega omogućiti iskrenu solidarnost. Da bi zajednica naroda mogla da bude stvorena, pre svega je potrebno suzbiti vekovno neprijateljstvo između Francuske i Nemačke. Zbog toga vlada Francuske predlaže da se aktivnost usmeri na ograničeno, ali odlučujuće područje.

Francuska vlada predlaže da se celokupna francusko-nemačka proizvodnja uglja i čelika podredi zajedničkom Vrhovnom organu vlasti u okviru organizacije kojoj bi mogle da se pridruže i druge evropske države.

Spajanje proizvodnje uglja i čelika omogućice nastanak zajedničkog temelja za razvoj privrede, prve faze evropskog saveza, i promeniće sudbinu zemalja koje su se dugo bavile proizvodnjom sredstava za uništavanje, čije su žrtve i same postale.

Odlomak iz Šumanove deklaracije, 9. maj 1950.

T

TELEKOMUNIKACIJE U EVROPSKOJ UNIJI

(eng. *Telecommunications in EU*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 56. i 170. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Jedinstveno digitalno tržište, Unutrašnje tržište Evropske unije, Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast, Transevropske mreže

INTERNET IZVOR: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/telecoms>

Oblast telekomunikacija u Evropskoj uniji obuhvata sve elektronske komunikacione mreže i usluge, uključujući transmisionu sisteme, opremu i druge izvore koji omogućuju prenošenje signala putem radija, žice ili optičkog kabla ili drugih elektromagnetnih sredstava, te satelitske mreže, fiksne (uključujući internet) i mobilne zemaljske mreže, elektronske kablovske sisteme, mreže za radio-televizijske mreže i kablovske mreže.

Ova oblast je, sa jedne strane, regulisana odredbama Ugovora o funkcionisanju EU koje se odnose na transevropske mreže (detaljnije: *Transevropske mreže*), a sa druge strane, u delu koji se odnosi na pružanje telekomunikacionih usluga, na nju se primenjuju odredbe o pružanju usluga na unutrašnjem tržištu (detaljnije: *Unutrašnje tržište Evropske unije*).

Dovršavanje jedinstvenog tržišta u oblasti elektronskih komunikacija obuhvata:

- pojednostavljivanje propisa za preduzeća
- koordinaciju spektra za širokopolosni bežični internet, investicije u 4G mreže i razvoj panevropskih mobilnih operatera
- standardizovani fiksni pristup proizvodima
- zaštitu otvorenog internet saobraćaja
- mrežnu neutralnost i zaštitu potrošača
- ukidanje naknada za roming.

U skladu sa tehnološkim razvojem i inovacijama, EU je pokrenula stvaranje jedinstvenog digitalnog tržišta (detaljnije: *Jedinstveno digitalno tržište*), čiji su ključni segment telekomunikacije kao osnova za dalji digitalni razvoj. Evropska komisija je 2013. godine pokrenula proces dovršavanja jedinstvenog tržišta za elektronske komunikacije (eng. *Single Telecom Market*). Predviđeno je da se ono temelji na slobodi pružanja i primanja (digitalnih) usluga bilo gde na teritoriji EU (detaljnije: *Četiri slobode*).

Oblast telekomunikacija obuhvata:

1. jedinstveno tržište za telekomunikacionu opremu i usluge, koje uključuje jedinstvena pravila standardizacije, testiranja i sertifikovanja informacionih tehnologija i telekomunikacija;
2. jedinstveno tržište usluga u oblasti telekomunikacija, medija i informacionih tehnologija, koje podrazumeva uklanjanje prepreka, monopolskog položaja nacionalnih vlasti i stvaranja konkurentnih uslova na evropskom tržištu bez nacionalnih provizija na telekomunikacionu terminalnu opremu; ovo tržište uključuje pristup fiksni, mobilni i digitalni radio-televizijskim mrežama, jedinstven telefonski broj za hitne slučajeve (eng. *Emergency Number 112*), smanjenje troškova rominga u EU i otvoren pristup internetu sa zajedničkim pravilima i nediskriminatorskim tretmanom internet saobraćaja;
3. uravnoteženi regionalni razvoj u transevropskim telekomunikacionim mrežama, koji obuhvata projekte u oblasti razvoja i unapređivanja infrastrukture; upravo tome je namenjen Instrument za povezivanje Evrope (eng. *Connecting Europe Facility*) u okviru Transevropskih mreža (detaljnije: *Transevropske mreže*);
4. tehnološki razvoj u oblasti telekomunikacija.

Generalni direktorat za komunikacione mreže, sadržaje i tehnologiju (eng. *Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, DG CONNECT*) Evropske komisije je nadležan za razvoj i unapređenje ovog sektora u Uniji u svrhe stvaranja univerzalnih usluga, zaštite potrošača i omogućavanja razvoja dinamičnog konkurentnog tržišta bez monopola. Evropska komisija je odgovorna za koordinaciju i realizaciju jedinstvenog digitalnog tržišta kako bi sektor digitalnih inovacija bio konkurentniji u svetu i omogućio ekonomski rast EU. Telekomunikacije, kao ključni stub razvoja digitalnih tehnologija, zahtevaju zajedničko delovanje Evropskih organa i tela za standardizaciju. U skladu sa tim, Generalni direktorat za komunikacione mreže, sadržaje i tehnologiju razvija program rada zajedno sa

Evropskim odborom za standardizaciju (eng. *European Committee for Standardisation*) i Evropskim odborom za standardizaciju u oblasti elektrotehnike (eng. *European Committee for Electrotechnical Standardisation*). U ovaj proces su uključeni brojni partneri iz javnog i privatnog sektora, kao i predstavnici industrije i potrošača radi efikasnije primene harmonizovanih standarda u svim državama članicama. Pored Evropske komisije, kao ključne institucije za razvoj zajedničke politike Unije u oblasti telekomunikacija, 2009. godine osnovano je Telo evropskih regulatora za elektronske komunikacije (eng. *Body of European Regulators for Electronic Communications*), koje se zajedno sa nacionalnim regulatornim telima stara o primeni pravila EU u oblasti telekomunikacija (eng. *EU Telecom Rules*). Ovo telo ima savetodavnu funkciju i dopunjuje nacionalne regulatorne vlasti na evropskom nivou. Telo evropskih regulatora za elektronske komunikacije čine predstavnici 28 država članica (predstavnici nacionalnih regulatornih vlasti), a sedište mu je u Rigi.

TEORIJE INTEGRACIJE

(eng. *Theories of Integration*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Koncepti

POVEZANI POJMOVI: Evropska unija; Spineli, Altijero; Evropska zajednica za uglj i čelik

Tri su preovlađujuća teorijska pristupa u procesu integracija u okviru Evropske unije: sistem međuvladine saradnje, federalizam i neofunkcionalizam. Nijedan od navedenih teorijskih pristupa nije dominantan, već je evidentna njihova međusobna isprepletanost u dosadašnjoj integracionoj praksi.

SISTEM MEĐUVLADINE SARADNJE (eng. *Intergovernmentalism*)

Nacionalna država, očuvanje suvereniteta i zaštita nacionalnog interesa su okosnice ovog teorijskog koncepta. Ključni akter je nacionalna država unutar koje se oblikuje nacionalni interes. Zaštita nacionalnog interesa je imperativ u konkurentnom međunarodnom okruženju, zbog kojeg su nacionalne vlade primorane da konstantno jačaju političku, ekonomsku i odbrambenu moć. Nemogućnost da samostalno zaštite nacionalni interes primorava države na sklapanje saveza. Ishod je ravnoteža snaga. U kontekstu Evropske unije ovaj koncept podrazumeva saradnju država članica bez prenošenja suvereniteta na nadnacionalne institucije. Minimum zajedničkog interesa se dogovora među predstavnicima država članica u formatu samita ili međuvladinih konferencija. Dakle, reč je o savezu država gde je uticaj nadnacionalnih institucija sveden na minimum. Očigledno oslanjanje na tradiciju realizma u svetskoj politici naročito kritikuju federalisti (detaljnije: *Spineli, Altijero*). Elementi ovog teorijskog pristupa se mogu prepoznati u radu Evropskog saveta (detaljnije: Evropski savet) i u javnim politikama tradicionalno vezanim za očuvanje suvereniteta, poput spoljne politike, bezbednosti i odbrane (detaljnije: *Zajednička spoljna i bezbednosna politika*).

FEDERALIZAM (eng. *Federalism*)

Stvaranje političke strukture sposobne da društvenim grupama omogući istovremenu artikulaciju interesa (na različitim nivoima) i zaštitu od centra političke moći predstavlja osnovno polazište federalizma. Očuvanje autonomije i raznolikosti je omogućeno primenom načela supsidijarnosti – odluke se donose na političkim nivoima koji najbolje mogu odgovoriti na potrebe različitih društvenih grupa. Struktura se stvara odjednom – donošenjem ustava. Njime se utvrđuju vrednosti zajednice, garantuju prava, definišu ciljevi zajednice i vrši horizontalna i vertikalna podela nadležnosti između demokratskih institucija. Ishod

je savezna država. Rani zastupnici federalističkog pristupa evropskim integracijama su zagovarali stvaranje „Sjedinjenih Država Evrope” po ugledu na SAD. Motiv su videli pre svega u očuvanju mira na evropskom kontinentu, čije narušavanje proizlazi iz praktikovanja koncepta ravnoteže snaga. Međutim, kasniji teoretičari federalizma su napravili otklon od stvaranja „superdržave” i od ideje o državi kao ishodu integracija. Usmerili su se na kreiranje modela izvandržavnog entiteta. Supsidijarnost kao opšte načelo uneta je u Evropsku uniju Ugovorom iz Mastrihta (1992). Pored navedenog, obrisi federalizma se u današnjoj Evropskoj uniji mogu nazreti u postupku kvalifikovanog odlučivanja u Savetu EU ili sve jačoj ulozi Evropskog parlamenta u institucionalnoj strukturi EU.

NEOFUNKCIONALIZAM (eng. *Neo-functionalism*)

Saradnja započeta u oblastima manje kontroverznim za nacionalne države trebalo bi da se širi i na druge oblasti, a očekivani krajnji ishod je postepena nadnacionalna integracija u formi političke unije. Opisani „efekat preliivanja” (eng. *Spillover Effect*) jeste polazište klasične teorije funkcionalizma. Neofunkcionalizam preuzima „efekat preliivanja” kao osnovni metod integracije, proširujući krug aktera nedržavnim subjektima (privredna društva, nadnacionalne institucije, lokalna samouprava itd.). Uspostavljene veze između aktera na jednom nivou ili u jednoj oblasti, primorale aktere na drugim nivoima na saradnju i umrežavanje. Dosadašnji tok evropskih integracija pratio je logiku neofunkcionalizma. Saradnja je uspostavljena u oblasti proizvodnje uglja i čelika, da bi, sledeći logiku integracije u ekonomskoj sferi, najpre rezultirala uspostavljanjem zone slobodne trgovine, zatim Carinske unije, unutrašnjeg tržišta i najzad Ekonomske i monetarne unije. Proces formiranja političke unije je počeo osnivanjem Evropske unije Ugovorom iz Mastrihta (1992). Dinamika integracije je nastavljena daljim proširenjem Evropske unije i proširivanjem njenih nadležnosti. Narasla međuzavisnost iznutra, pod uticajem globalizacije spolja, primorala je države članice na dalju integraciju. Današnja Evropska unija broji 28 država članica i ima regulatorna ovlašćenja u velikom broju klasičnih državnih javnih politika.

TRANSATLANTSKO TRGOVINSKO I INVESTICIONO PARTNERSTVO

(eng. *Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP*)

SEKCIJA: EU i i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Zajednička trgovinska politika, Međunarodni sporazumi između Evropske unije i trećih zemalja ili međunarodnih organizacija, Sporazumi o slobodnoj trgovini između Evropske unije i trećih zemalja

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/>

Evropska unija i Sjedinjene Američke Države vode pregovore o uspostavljanju transatlantskog trgovinskog i investicionog partnerstva (TTIP). Pregovori o TTIP-u otpočeli su 2013. godine i još uvek su u toku. Privredni rast, otvaranje novih radnih mesta i uspostavljanje pravila za podsticanje razvoja na globalnom nivou jesu glavni očekivani rezultati sporazuma. Pregovore u ime EU vodi Evropska komisija, dok Sjedinjene Američke Države zastupa američki predstavnik za trgovinu (eng. *United States Trade Representative*).

Pregovori su podeljeni u tri opšta poglavlja:

1. Pristup tržištu
2. Regulatorna saradnja
3. Pravila od globalnog značaja.

Cilj sporazuma u oblasti pristupa tržištu jeste smanjenje ili potpuno eliminisanje carina tamo gde je to moguće. Time će se pomoći u obezbeđivanju jednakih tržišnih pravila za obe strane. Prosečni nivo carina u transatlantskoj trgovini je relativno nizak i iznosi 3,5%. Ipak, u pojedinim oblastima (tekstil, vozila, poljoprivredni proizvodi) primenjuju se visoke carine, koje ograničavaju konkurenciju.

Učešće u javnim nabavkama postaće dostupnije (naročito kompanijama iz Evrope, koje zbog uredbe „Kupujmo američko“ (eng. *Buy American Act*) u ovom trenutku ne mogu da se takmiče na američkim tenderima) na svim nivoima vlasti.

U okviru pregovora o regulatornim pitanjima planiraju se aktivnosti koje će doprineti uklanjanju suvišnih regulatornih barijera kroz harmonizaciju tehničkih propisa i uzajamno priznavanje sertifikata, pojednostavljenje carinskih procedura i bolju koordinaciju između regulatornih tela. Regulatorno usaglašavanje u sektorima poput hemijske, farmaceutske i automobilske industrije pomoći će proizvođačima da izbegnu troškove usaglašavanja sa dvostrukim setom standarda, kakvi su danas na snazi.

Ujednačavanje propisa ne znači snižavanje standarda i „trku do dna“ već pojednostavljenje procedura koje rezultiraju istim standardima, ali istovremeno i pomoć učesnicima na tržištu da jeftinije i brže plasiraju svoje proizvode.

Potpisivanjem TTIP-a uticaće se na promenu pravila na globalnom nivou time što će uspostaviti pravila od značaja za strane direktne investicije, zaštitu prava intelektualne svojine, zaštitu životne sredine, ulogu državnih preduzeća i sl.

U periodu od 2013. do 2016. godine održano je 15 pregovaračkih rundi i pokrenuta inicijativa za uspostavljanje međunarodnog suda za rešavanje investicionih sporova kako bi se prevazišao zastoj nastao zbog sistema rešavanja sporova između investitora i države (eng. *Investor to State Dispute Settlement – ISDS*). Mehanizam *ISDS* podrazumeva uspostavljanje ad hoc arbitraže pri rešavanju sporova. Javnost se suprotstavljala unošenju klauzule o korišćenju ovog mehanizma u TTIP-u zbog mogućnosti da ovim putem transnacionalne kompanije tuže državu i utiču na donošenje akata koji su u javnom interesu.

PREPREKE I PRESEDANI

Početak pregovora o TTIP-u obeležile su brojne inicijative organizacija civilnog društva, građana, pa čak i Evropskog parlamenta i ombudsmana Evropske unije, za povećanje transparentnosti procesa pregovora. Inicijative su imale pozitivan ishod, a stepen transparentnosti procesa pregovora o TTIP-u podignut je na najviši nivo u poređenju sa svim ostalim trgovinskim pregovorima vođenim do danas. Pregovaračke strane se susreću sa brojnim problemima. Kompleksna pitanja poput hidrauličkog frakturisanja (eng. *Fracking*), genetski modifikovanih organizama (GMO), zaštite prava radnika, rešavanja investicionih sporova i bezbednosti hrane su usporila tok pregovora i uticala na iniciranje zahteva Evropske komisije za razjašnjenjima i odgovorima od predstavnika SAD-a.

TRANSEVROPSKE MREŽE

(eng. *Trans-European Networks – TEN*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 170–172. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Transportna politika Evropske unije, Transportna zajednica, Energetska unija, Regionalna politika Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/transport/index_en.htm

Transevropske mreže (*TEN*) uspostavljaju se radi skladnog funkcionisanja unutrašnjeg tržišta, kao i ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije. Evropska unija uspostavlja i razvija transevropske mreže u oblastima saobraćajne, telekomunikacione i energetske infrastrukture kako bi omogućila građanima EU, privrednim subjektima, regionalnim i lokalnim zajednicama da u potpunosti iskoriste prednosti prostora bez unutrašnjih granica. Cilj aktivnosti Evropske unije je da podstiču unutrašnju povezanost nacionalnih mreža, kao i pristup tim mrežama. Posebna pažnja je posvećena ostrvima i izolovanim i perifernim područjima. Radi ostvarivanja pomenutih ciljeva, Unija utvrđuje niz smernica koje obuhvataju ciljeve, prioritete, kao i opšte pravce mera predviđenih u oblasti transevropskih mreža i tim smernicama određuju se projekti od zajedničkog interesa. Unija takođe može sprovesti potrebne mere kako bi obezbjedila unutrašnju povezanost mreža, posebno u oblasti tehničke standardizacije. Osim toga, može podržati projekte od zajedničkog interesa koje podržavaju države članice (posebno kroz izradu studija o izvodljivosti), zajmove sa nižom kamatnom stopom, a može ih podržati i kroz Kohezioni fond finansiranjem posebnih projekata u državama članicama u oblasti transportne infrastrukture.

STRUKTURU TEN-a čine:

- *transevropska saobraćajna mreža (TEN-T)*, koja pokriva drumski i mešoviti transport, plovne puteve i pomorske luke, te mrežu evropskih brzih železnica;
- *transevropska energetska mreža (TEN-E)*, koja pokriva sektor električne energije i gasa;
- *transevropska telekomunikaciona mreža (eTEN)*, koja pokriva telekomunikacione mreže uspostavljene kao uslužne delatnosti.

Funkcionisanje transevropske mreže i ostvarivanje ciljeva

Države članice, u saradnji sa Evropskom komisijom, međusobno usklađuju svoje nacionalne politike koje mogu značajno uticati na ostvarivanje ciljeva transevropske mreže. Evropska komisija može, u tesnoj saradnji sa državama članicama, pokrenuti svaku inicijativu korisnu za podsticanje takvog usklađivanja. Evropska unija može odlučiti da saraduje sa trećim državama na podsticanju projekata od zajedničkog interesa i obezbeđivanju međusobnog funkcionisanja mreža.

Evropski parlament i Savet EU donose smernice i druge mere u skladu sa redovnim zakonodavnim postupkom, a nakon savetovanja sa Ekonomsko-socijalnim komitetom i Komitetom regiona. Smernice i projekte od zajedničkog interesa koji se odnose na teritoriju neke države članice mora da odobri ta država članica. Unija može da saraduje sa trećim državama i zaključuje potrebne međunarodne sporazume radi podsticanja projekata od zajedničkog interesa i obezbeđivanja interoperabilnosti mreža.

TRANSNACIONALNA SARADNJA

(eng. *Transnational Cooperation*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 174–178. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Instrument za pretprijetnu pomoć, Programi Evropske unije, Regionalna politika Evropske unije

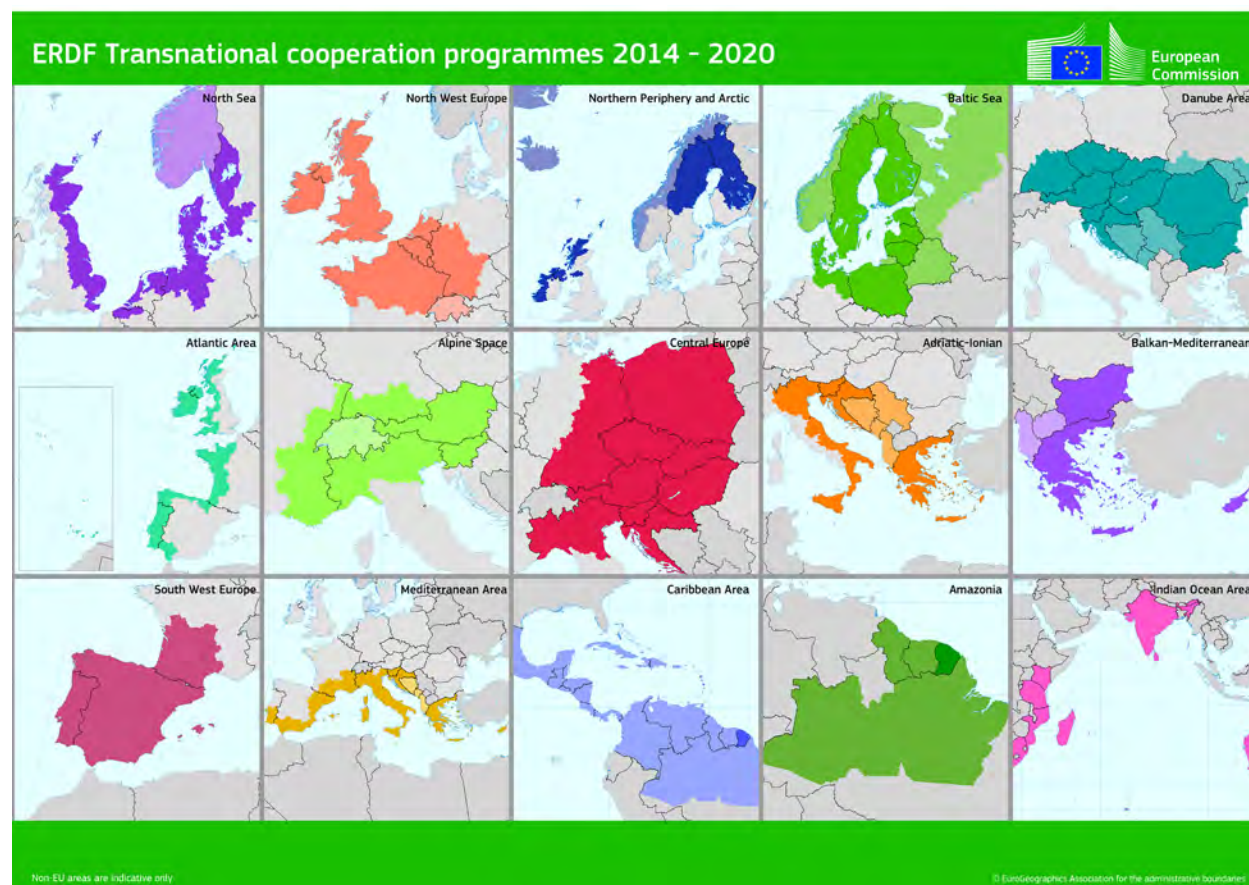
INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/maps/2015/transnational-cooperation-2014-2020

Transnacionalna saradnja uključuje regione nekoliko država članica EU koji formiraju veće oblasti s ciljem bolje saradnje i regionalnog razvoja kroz rješavanje pitanja od zajedničkog interesa. Ovi programi imaju veliki značaj za regionalni razvoj, unutar i van granica Evropske unije, jer dovode do zajedničkog usaglašavanja prioriteta i strateških opredeljenja na području većih prostornih celina.

Programi prate preporuke iz *Perspektive prostornog razvoja Evropske unije* i Teritorijalne agende Evropske unije sa ciljem podsticanja održivog i ravnomernog razvoja, doprinoseći i boljoj integraciji država članica EU i zemalja kandidata, kao i potencijalnih kandidata za članstvo u Uniji. Dijapazon tema kojima se ovi programi bave je širok

– od saobraćajnih koridora, upravljanja poplavama, veza između međunarodnog biznisa i istraživanja, do kulturne i ekonomske saradnje, turizma itd.

Aktuelni programi relevantni za Srbiju su Dunavski i Jadransko-jonski. Teritorije dva nova transnacionalna programa podudaraju se sa teritorijama koju obuhvataju makroregionalne strategije EU za Dunavski i Jadransko-jonski region (detaljnije: *Strategija Evropske unije za Dunavski region* i *Strategija Evropske unije za Jadransko-jonski region*). Osnovni ciljevi navedenih transnacionalnih programa jesu da se doprinese dugoročnom razvoju regiona Dunava, te jadranske i jonske oblasti, kao i da se ojača transnacionalna saradnja između regiona i zemalja

TRANSPORTNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Transport Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 90–100. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Transevropske mreže, Transportna zajednica

INTERNET IZVOR: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuld=FTU_5.6.1.html

Zajednička transportna politika je usmerena na poboljšanje funkcionisanja unutrašnjeg tržišta obezbeđivanjem bezbednosti, delotvornosti, dostupnosti i kvaliteta transportnih usluga, zaštite interesa korisnika tih usluga i zaštite životne sredine. Konkretno, ciljevi su:

1. stvaranje zajedničkog tržišta za transport, što obuhvata slobodu pružanja usluga i prodaju dobara i otvaranje transportnih tržišta država članica;
2. usklađivanje nacionalnih zakona i drugih propisa zarad otvaranja transportnih tržišta;
3. model održive mobilnosti (eng. *Sustainable Mobility*);
4. integriraniji pristup povećanju efikasnosti u transportu, njegovoj organizaciji i bezbednosti i smanjenje potrošnje energije i uticaja na životnu sredinu.

Zajednička transportna politika je regulisana Naslovom VI (Transport) Ugovora o funkcionisanju EU. U pogledu transporta, Ugovor unutar Unije zabranjuje bilo kakvu diskriminaciju i nametanje nejednakih uslova za prevoz iste robe prema državi porekla ili odredištu robe. Evropska komisija, na sopstvenu inicijativu ili na zahtev države članice, ispituje sve slučajeve diskriminacije i nakon konsultacija sa zainteresovanim državama članicama donosi odgovarajuće odluke. Isto tako, države članice ne mogu nametati putarine ili uslove za obavljanje transporta unutar Unije koji sadrži elemente pomoći ili zaštite interesa jednog ili više određenih preduzeća ili sektora, osim ako to ne dozvoli Evropska komisija.

Transportna politika spada u oblast podeljene nadležnosti Evropske unije i država članica. Propise u ovoj oblasti donose Evropski parlament i Savet EU u redovnom zakonodavnom postupku, nakon konsultacija sa Ekonomskim i socijalnim komitetom i Komitetom regiona. U skladu sa ovim postupkom Evropski parlament i Savet EU mogu doneti:

- zajednička pravila koja se primenjuju na međunarodni transport koji se obavlja na teritoriji ili sa teritorije države članice ili za prevoz preko teritorije jedne ili više država članica,

- uslove pod kojima nerezidentni prevoznici mogu pružati usluge transporta unutar države članice,
- mere za poboljšanje bezbednosti transporta,
- sve druge odgovarajuće propise.

Prilikom donošenja navedenih mera, Evropski parlament i Savet EU vode računa o posledicama koje bi njihova primena mogla imati na životni standard i stopu zaposlenosti u nekim regionima, kao i upotrebu transportne infrastrukture.

Odredbe Ugovora o funkcionisanju EU o transportnoj politici odnose se na železnički i drumski transport i transport unutrašnjim plovnim putevima. Evropski parlament i Savet EU mogu u redovnom zakonodavnom postupku i nakon konsultacija sa Ekonomskim i socijalnim komitetom i Komitetom regiona doneti odgovarajuće mere u oblasti pomorskog i vazdušnog transporta.

SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU (SSP) I TRANSPORT

SSP između Unije i Srbije iz 2008. godine sadrži odredbe koje regulišu pitanja transporta. U oblasti transportnih usluga SSP predviđa obavezu Srbije da uskladi svoje zakonodavstvo sa propisima EU u oblasti vazdušnog, pomorskog, rečnog i kopnenog transporta, u meri u kojoj je to potrebno za liberalizaciju i uzajamni pristup tržištima ugovornih strana i lakše kretanje putnika i robe. U skladu sa napretkom koji bude ostvaren, Savet za stabilizaciju i pridruživanje ispitaće načine za stvaranje uslova koji su neophodni za unapređenje slobode pružanja usluga u vazdušnom, kopnenom i rečnom transportu. Kopneni transport je regulisan posebnim protokolom uz sporazum (Protokol 4), kojim je predviđen neograničen drumski tranzitni saobraćaj preko teritorije ugovornih strana u skladu sa načelom nediskriminacije.

ISTORIJSKI OSVRT

Transportna politika EU je jedna od prvih zajedničkih politika predviđenih Ugovorom o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (EEZ) iz 1957. godine. Međutim, Ugovor o osnivanju EEZ nije definisao suštinu zajedničke transportne politike. Države su dugo imale otpor prema formulisanoj zajedničkoj transportnoj politici, kako zbog toga što su izbegavale da predaju kontrolu nad nacionalnim transportnim mrežama, tako i zbog toga što su ove politike bile različito formulisane u svakoj državi članici. Ovim pitanjem se posebno bavila Komisija u Beloj knjizi iz 1985. u kontekstu dovršavanja zajedničkog tržišta. Značajan pomak u pravcu uspostavljanja zajedničke transportne politike napravljen je zaključivanjem Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine, kojim je izmenjen način odlučivanja u ovoj oblasti. Umesto jednoglasnosti uvedeno je odlučivanje kvalifikovanom većinom u pitanjima koja se odnose na vazdušni i pomorski saobraćaj. Sa Ugovorom iz Maastrichta 1992. godine uspostavljene su transevropske mreže i integrisane su mere zaštite životne sredine u transportnoj politici. Ovo su bili temelji zajedničke transportne politike. Ugovor iz Amsterdama 1997. godine je dodao još elemenata zaštite životne sredine u politiku koje se odnose na transport.

Uprkos brojnim naporima, transportna politika Unije se i dalje suočava sa velikim izazovima u pogledu održivosti, i to naročito u borbi protiv klimatskih promena. Transport stvara skoro četvrtinu emisija koje dovode do efekta staklene bašte, te se čini da je i dalje, usled stalne potrebe za povećanjem saobraćaja, nedostižan klimatski cilj Evropske unije da se emisija ugljen-dioksida smanji za 20% u odnosu na nivo koji je postojao 1990. godine, i to do 2020. godine.

TRANSPORTNA ZAJEDNICA

(eng. *Transport Community*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Transportna politika Evropske unije, Transevropske mreže

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0032&from=EN>

Cilj osnivanja Transportne zajednice (TZ) jeste brža integracija transportnih sistema na Zapadnom Balkanu sa transportnim sistemom Evropske unije. Transportna zajednica bi takođe dovela do usklađivanja zakonodavstva u oblasti transporta, čime bi se omogućilo da građani i učesnici u transportu brže ostvare korist još u procesu pristupanja Uniji. Najzad, osnivanjem TZ i uspostavljanjem zajedničkih pravila u ovoj oblasti pravna sigurnost prevoznika i investitora bi bila podignuta na znatno viši nivo, što bi bio odličan podsticaj za dalji ekonomski razvoj i društvenu koheziju. Krajnji cilj je stvaranje zajedničkih pravila za sektor transporta u celini i dalje formiranje funkcionalnog transportnog tržišta koje bi uključivalo kako EU, tako i susedne države.

POČETAK PREGOVORA O TRANSPORTNOJ ZAJEDNICI ZA ZAPADNI BALKAN I NJIHOV DALJI TOK

Evropska komisija je, 5. marta 2008. u Briselu, usvojila paket mera namenjenih poboljšanju transportnih veza između Evropske unije i njenih suseda. Predloženo je započinjanje pregovora o Ugovoru o osnivanju Transportne zajednice sa Zapadnim Balkanom i

usvojene su *Smernice za transport u Evropi i susednim regionima*. U ovom dokumentu navedeni su prvi koraci sveobuhvatne politike za bližu integraciju transportnog sistema EU sa susednim državama. Važnost transportne politike dodatno je ojačana činjenicom da četiri od deset panevropskih koridora prolazi kroz Zapadni Balkan. Smernice su orijentisane na najbitnije stavke transporta, i to na međunarodnu trgovinu i odgovarajuće standarde i zakonodavstvo koje utiče na korišćenje određenih puteva za sve vrste transporta.

Transportna politika EU u regionu ima tri glavna cilja:

- poboljšanje i modernizaciju transportne mreže na Zapadnom Balkanu radi socijalnog i ekonomskog razvoja,
- poboljšanje transporta u okviru mreže sprovođenjem mekih/horizontalnih mera,
- pomoć regionu u procesu usklađivanja sa pravnim tekovinama u oblasti transporta.

Pregovori o zaključivanju Ugovora o osnivanju Transportne zajednice između EU i Zapadnog Balkana su još u toku.

TREVI GRUPA

(eng. *Trevi Group*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Prostor slobode, bezbednosti i pravde, Evropol

INTERNET IZVOR: <https://www.europol.europa.eu/content/page/history-149>

Trevi grupa je bila prvi oblik vaninstitucionalne i neformalne saradnje država članica Evropskih zajednica (EZ) u borbi protiv terorizma i u koordinaciji policijskih poslova. Glavni ciljevi ove ad hoc saradnje bili su stvaranje većeg poverenja i lakša razmena podataka između policije i drugih službenika nadležnih za bezbednost u okviru Evropske zajednice, bez uključivanja u rad bilo kog organa EZ.

Povod za osnivanje Trevi grupe su bili teroristički napadi na teritorijama država članica EZ (Italija, Nemačka). Nastala je 1975. godine u Rimu, po čijoj fontani Trevi je i dobila ime, na sastanku ministara unutrašnjih poslova država članica Evropske zajednice. Rad grupe je kritikovan zbog tajnovitosti rada i odsustva odgovornosti prema nacionalnim skupštinama i Evropskom parlamentu. Ugovorom iz Maastrichta 1992. godine Trevi grupa prestaje da postoji, a njene nadležnosti su prenete na treći stub Unije – Saradnju u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova. Prve rezultate te saradnje je predstavljalo osnivanje Evropske jedinice za borbu protiv droge (eng. *European Drug Unit*), a kasnije i Evropske policijske službe – Evropola (detaljnije: *Evropol – Evropska policijska služba*).

U radu Trevi grupe su učestvovali ministri unutrašnjih poslova i pravosuđa, visoki policijski i obavestajni službenici država članica EZ, koji su bili raspoređeni u okviru pet radnih grupa. Pored sastanaka radnih grupa, postojali su i sastanci visokih zvaničnika Trevi grupe i sastanci ministara, dva puta godišnje. Saradnja se odvijala u vidu međunarodnog pregovaranja, čiji su rezultati predstavljali klasične akte međunarodnog javnog prava.

TROJKA

(eng. Troika)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Evropska komisija, Evropska centralna banka, Savet Evropske unije, Zajednička spoljna i bezbednosna politika

INTERNET IZVOR: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/europe.htm>

Trojka predstavlja model saradnje između Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), Evropske centralne banke i Evropske komisije sa ciljem prevazilaženja krize javnog duga u evrozoni.

Model se zasniva na finansijskoj podršci MMF-a državama članicama evrozone koje su najviše bile pogođene krizom (Grčka, Španija, Kipar, Irska i Portugalija) kako bi im se omogućilo sprovođenje odgovarajućih reformskih programa i obezbedili makroekonomska stabilnost i održivi ekonomski razvoj. Sadržina reformskih programa je specifična za svaku državu članicu i uslovi i način sprovođenja se utvrđuju pregovorima između vlada država i Trojke.

Kriza javnog duga u Evropi je posledica ekonomske krize iz 2008. godine. Grčka je prva zatražila finansijsku podršku maja 2010. godine, zatim je sledila Irska novembra iste godine, Portugalija 2011, Španija 2012. i Kipar 2013. godine. Irska je uspešno sprovela reforme do 2013. godine, a Španija 2014. godine. Portugalija je odbacila predložene reforme nakon promene vlade 2014. godine, dok su vlade Kipra i Grčke i dalje u procesu pregovora sa Trojkom.

Termin Trojka se odskora, tj. od izbijanja krize javnog duga, upotrebljava u opisanom kontekstu. Međutim, termin se koristio za objašnjenje drugih aspekata funkcionisanja EU. Pre svega, dovođen je u vezu sa predsedavanjem Savetu EU (detaljnije: Savet Evropske unije). U tom kontekstu, Trojku čine države članice EU koje u vremenskom periodu od 18 meseci definišu i usmeravaju agendu EU, obezbeđujući joj nesmetano funkcionisanje i kontinuitet bavljenja određenim pitanjima. Danas je umesto Trojke u upotrebi termin Predsedavajući trio (eng. Presidency Trio).

U periodu između Ugovora iz Amsterdama (1997) i Ugovora iz Lisabona (2007) termin Trojka se upotrebljavao u okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP). Trojku su činili ministar spoljnih poslova države članice predsedavajuće Savetu EU, nadležni član Komisije i visoki predstavnik za ZSBP (detaljnije: Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku).

TVINING

(eng. *Twinning*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Uredba Saveta (EZ) br. 1085/2006; Uredba (EZ) br. 1638/2006 Evropskog Parlamenta i Saveta

POVEZANI POJMOVI: Politika susedstva Evropske unije, Politika proširenja Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/enlargement/tenders/twinning/index_en.htm

Twinning je instrument tehničke pomoći EU kojim se ostvaruje saradnja između administracija država članica Unije i zemalja korisnica. Kroz saradnju eksperti iz država članica svojim znanjem, iskustvom i primerima dobre prakse pružaju pomoć i savete državama korisnicama u izgradnji institucionalnih i ljudskih kapaciteta, i stvaranju moderne i efikasne javne uprave. Cilj je da se uspostavi unapređen sistem državne uprave koji će dugoročno i samostalno funkcionisati.

U zavisnosti od ugovora sa korisnicom, Evropska komisija priprema *twinning* projekte kojima države članice prenose svoja iskustva i sprovode obuku službenika u državi korisnici najmanje 12 meseci. Projekti se finansiraju bespovratnim sredstvima (grantovima), koje obezbeđuje Evropska komisija. Ključna karakteristika *twinninga* je koncept obaveznih rezultata (eng. *Mandatory Results*), koji podrazumeva specifičnu obavezu države korisnice. Obavezni rezultati moraju biti merljivi i precizni, a definišu se u zavisnosti od političkih prioriteta sadržanih u ugovoru, odnosno ciljevima konkretnog *twinning* programa. Samim tim, projekat ne predstavlja samo jednosmerno savetovanje i pružanje tehničke pomoći već zahteva i preuzimanje obaveze sprovođenja reformi od strane korisnice, koje su postavljene ugovorom. *Twinning* projektom upravljaju dva lidera projekta (jednog delegira Evropska komisija, a drugog država korisnica) i stalni *twinning* savetnik (eng. *Resident Twinning Adviser*) koji boravi u državi korisnici, poseduje relevantno iskustvo i koordinira projektne aktivnosti. U okviru projekta sprovode se različite aktivnosti koje obuhvataju radionice, obuke, ekspertske misije, studijske posete, savetovanje i stručnu praksu.

Misije za ocenu uspešnosti *twinninga* (eng. *Twinning Review Missions*)

Uspostavljaju se nakon završetka projekta radi analiza rezultata, dugoročnog uticaja i izvođenja zaključaka iz projekta. Ove misije ne vrše evaluaciju samog projekta već analiziraju održivost i situaciju pre i posle sprovođenja projekta, dajući preporuke za unapređenje *twinning* projekata.

KRATKI TVINING (eng. *Twinning Light*)

Pored opšteg *twinning* instrumenta, postoji i *kratki twinning*, koji služi za manje zahtevne projekte ili kao dopuna za opšti *twinning* program. Njega karakteriše kraće vreme trajanja (do 6 meseci, u izuzetnim slučajevima može biti produženo na 8 meseci) i manja vrednost projekta. Takođe, prisustvo stalnog *twinning* savetnika nije potrebno.

Postoje dve vrste *twinning* projekata:

- *Twinning* je namenjen istočnim i južnim partnerima u okviru politike susedstva EU (detaljnije: *Politika susedstva Evropske unije*). Uspostavljen je 2006. godine. Finansira se instrumentima politike susedstva EU. Cilj ovih projekata je izgradnja kapaciteta javne uprave partnerskih zemalja kroz različite programe obuka. Takođe, projekti podržavaju i približavanje nacionalnih zakonodavstava i standarda u okviru Sporazuma o partnerstvu i saradnji. Evropska komisija ima potpisane sporazume sa sledećim državama: Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Liban, Maroko, Tunis (*ENP jug*) i Jermenija, Azerbejdžan, Gruzija, Moldavija i Ukrajina (*ENP Istok*).
- *Twinning* namenjen državama kandidatima i potencijalnim kandidatima u okviru politike proširenja EU (detaljnije: *Politika proširenja Evropske unije*), koji se finansira instrumentima za pretpristupnu pomoć (*IPA II*). Projektima se pruža pomoć u usvajanju i primeni pravnih tekovina EU (detaljnije: *Pravne tekovine Evropske unije*). Cilj projekata je razvoj dugoročne saradnje između administracija država članica i potencijalnih članica preko koje se ne samo sprovodi reforma sektora javne uprave već se kandidati pripremaju za buduće članstvo u EU. Evropska komisija i države korisnice *IPA II* potpisuju dve vrste sporazuma: okvirni sporazum (eng. *Framework Agreement*), kojim se reguliše osnovni okvir za izvođenje projekata za sve oblasti koje obuhvata *IPA II*, i sektorski sporazum (eng. *Sectoral Agreement*) koji je usko povezan sa konkretnom oblašću u okviru *IPA II*.

ISTORIJSKI OSVRT

Nisu sve države imale usklađene pravne i političke sisteme sa članicama EU, što je posebno došlo do izražaja tokom pristupanja država centralne i istočne Evrope (bivših članica Varšavskog ugovora), koje su morale da usklade svoje ustavno-pravne i ekonomske sisteme sa pravnim tekovinama Unije. Na inicijativu Komisije, 1998. godine, promovisan je novi instrument pomoći usmeren na pripreme za članstvo u EU tadašnjih zemalja kandidata. Od 2002. godine twining je dostupan državama Zapadnog Balkana za određene programe jačanja administrativnih kapaciteta, državama Južnog Mediterana, da bi od 2004. godine i države nastale raspadom Sovjetskog Saveza sa kojima su potpisani sporazumi o partnerstvu i saradnji sa Unijom, dobile mogućnost da iskoriste prednosti ovog instrumenta.

TVRĐAVA EVROPA

(eng. *Fortress Europe*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Trendovi

POVEZANI POJMOVI: Četiri slobode, Zajednička trgovinska politika, Šengenski prostor

Tvrđava Evropa je izraz kojim se opisuje stav javnog mnjenja u vezi sa ograničenjima slobode kretanja ljudi, robe, kapitala i usluga koji dolaze iz trećih zemalja. Tumačenje uglavnom ima negativnu konotaciju i dolazi od strane kritičara Evropske unije, bilo iznutra (na primer, iz perspektive radikalne desnice, zagovornika federalnog uređenja EU itd.) ili spolja (na primer, predstavnici država zainteresovanih za unapređenje trgovinskih odnosa sa Unijom).

U današnjem tumačenju izraz se pojavio osamdesetih godina 20. veka u javnom mnjenju SAD-a. Dinamičnija evropska integracija u ovom periodu izazvala je zabrinutost među zvaničnicima Amerike. Jedinstveni evropski akt je stvorio preduslove za završetak procesa stvaranja unutrašnjeg tržišta. Viši stepen liberalizacije trgovine između država članica tadašnjih Evropskih zajednica protumačen je kao ugrožavanje interesa SAD kao tradicionalnog trgovinskog partnera država Evrope. Smeštajući ishod integracija na evropskom tlu u kontekst ugrožavanja slobode trgovine, evropskim zvaničnicima su upućivane kritike za pokušaj stvaranja „tvrđave Evropa”.

Aktuelni istorijski kontekst je uslovio premeštanje fokusa na ograničenja u oblasti kretanja ljudi. Entuzijazam u pogledu proširenja EU i produbljenja evropskih

integracija imao je paradoksalne posledice u praksi. Šengenskim sporazumima stvoreni su pravni okviri za veće slobode kretanja ljudi za države potpisnice. Međutim, strukturna neujednačenost ekonomija između starih i novih država članica izazvala je migracije stanovništva unutar EU, a zatim i ograničenja za građane iz novoprimitljenih država istočne i centralne Evrope. Povećani priliv migranata iz Azije i Afrike, naročito nakon izbijanja tzv. migrantske/izbegličke krize (2015), aktuelizovao je upotrebu ovog izraza.

UPOTREBA U DRUGOM SVETSKOM RATU

Tokom Drugog svetskog rata obe strane su koristile ovaj izraz u propagandne svrhe. Upotrebljavan je da označi ugao geostrateškog sagledavanja prostranstava kontinentalne Evrope koje je okupirala nacistička Nemačka. Za razliku od britanskog tumačenja, propaganda nacističke Nemačke je predstavljala „tvrđavu Evropa” u pozitivnoj konotaciji, aludirajući na svoju vojnu nadmoć i nemogućnost savezničkih snaga da stupe na tlo Evrope. Savremena upotreba izraza se odnosi na interpretaciju pojedinih politika Evropske unije.

U

UGOVOR IZ AMSTERDAMA

(eng. *Treaty of Amsterdam*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Ugovor iz Maastrichta, Ugovor iz Nice, Ugovor iz Lisabona

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>

Ugovor iz Amsterdama je međunarodni ugovor koji je 2. oktobra 1997. potpisalo tadašnjih 15 država članica EU, kojim su izmenjeni i dopunjeni Ugovor o Evropskoj uniji i Ugovori o osnivanju Evropskih zajednica (detaljnije: *Ugovor iz Maastrichta*). Amsterdamski ugovor je stupio na snagu 1. maja 1999.

Već je Ugovorom iz Maastrichta bilo predviđeno da se tokom 1996. održi međuvladina konferencija na kojoj bi se razmatrale dodatne institucionalne reforme, pojednostavljenje i konsolidacija Evropske unije kao nove političke i pravne tvorevine. Pregovori su trajali od 1996. do 1997. godine, a nacionalnim parlamentima država članica je bilo potrebno još dve godine za ratifikaciju uz održavanje dva referenduma (u Danskoj i Irskoj).

KLJUČNE IZMENE

Amsterdamskim ugovorom su izvršene značajne izmene u institucionalnoj strukturi Unije i pojednostavljen je postupak donošenja odluka. Evropski parlament je dobio dodatne nadležnosti. Postupak saodlučivanja je proširen na nove oblasti (detaljnije: *Zakonodavni postupci*). Predviđeno je i da Evropski parlament daje saglasnost za izbor predsednika Komisije (pored glasanja za izbor članova Komisije). Broj članova Evropskog parlamenta je ograničen na 700. Pitanja broja članova Komisije, preraspodele glasova u Savetu i odlučivanja kvalifikovanom većinom su takođe bila tema pregovora, ali su se države članice dogovorile samo o proširivanju politika kojima će se glasati metodom odlučivanja kvalifikovanom većinom. Ostala pitanja su odložena za narednu međuvladinu konferenciju (detaljnije: *Ugovor iz Nice*).

Klauzula o unapređenoj saradnji (detaljnije: *Unapređena saradnja*) uneta je u Ugovor kako bi se omogućila bliža saradnja više država članica i kao protivteža opt-out odredbi (detaljnije: *Pravo izbora*) koju su države koristile. Unapređena saradnja je predstavljala bližu saradnju većine članica koje žele da usklade politike u određenoj oblasti (koja nije u isključivoj nadležnostima Unije) i za to mogu koristiti mehanizme i tela EU, a da pri tome ne ugrožavaju postojeće pravne tekovine i primenu Ugovora. Takva mogućnost je uvedena prvenstveno zbog dovršavanja EMU (detaljnije: *Ekonomska i monetarna unija*) i zbog drugih oblasti, na primer pravosudne i policijske saradnje, gde nije moglo da se dođe do jednoglasnosti s obzirom na pozicije država članica i buduće proširenje na centralnu i istočnu Evropu.

Ugovorom je predviđena mogućnost uvođenja sankcija državi članici ukoliko ona krši osnovna načela na kojima je zasnovana EU. U skladu sa članom 6. Ugovora o EU „Unija je zasnovana na načelima slobode, demokratije, poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i vladavine prava.”

I Stub: Evropske zajednice – U Ugovor o osnivanju Evropske zajednice su unete odredbe u vezi sa borbom protiv diskriminacije i pristupom informacijama od javnog značaja, EZ je dobila nove nadležnosti u oblasti energetike, turizma i civilne zaštite, dok su postojeće proširene u oblasti zaštite životne sredine i javnog zdravlja. U prvi stub je prenet deo materije iz stuba III Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, koji se odnosio na politiku viza, azila, prelazak spoljnih granica, borbu protiv prevara, saradnju carinskih službi i pravosudnu saradnju u građanskim stvarima.

II Stub: Zajednička spoljna i bezbednosna politika – Ugovor iz Amsterdama je uneo velike izmene u zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku (ZSBP) kroz uvođenje funkcije visokog predstavnika Unije za spoljnu i bezbednosnu politiku (detaljnije: *Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku*), uvođenje novih instrumenta ZSBP (zajedničke akcije, stavovi i strategije) i inkorporaciju Petersberških zadataka (detaljnije: *Zajednička bezbednosna i odbrambena politika*). Takođe, stvoreni su novi mehanizmi za sprovođenje aktivnosti u ovoj oblasti: Jedinica za planiranje politike i rano upozoravanje (eng. *Policy Planning and Early Warning Unit*). Posebna pažnja je usmerena na institucionalno povezivanje sa Zapadnoevropskom unijom i korišćenje njenih mehanizama za izvođenje vojnih i policijskih akcija EU u inostranstvu (detaljnije: *Zapadnoevropska unija*), kao i mogućnost stvaranja zajedničke odbrane.

III Stub: Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova – Neke oblasti iz domena pravosuđa i unutrašnjih poslova su dobile komunitarni karakter i prenete u I stub kao sastavni deo domena slobode kretanja ljudi (detaljnije: *Četiri slobode*). Šengenski sporazumi (*sporazum i konvencija*) inkorporirani su u pravo Evropskih zajednica (detaljnije: *Šengenski prostor*). U okviru III stuba ostala je samo materija koja se odnosila na saradnju država članica u oblasti krivičnog prava. Shodno izvršenim izmenama, III stub je preimenovan u Policijsku i pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima.

UGOVOR IZ LISABONA

(eng. *Treaty of Lisbon*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Jedinstveni evropski akt, Ugovor iz Maastrichta, Ugovor iz Amsterdama, Ugovor iz Nice, Ugovor o ustavu Evropske unije, Primarni izvori prava Evropske unije, Osnivački ugovori Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF>

Lisabonskim ugovorom, potpisanim 13. decembra 2007, izmenjeni su Ugovor o Evropskoj uniji i Ugovor o osnivanju Evropske zajednice, koji je preimenovan u Ugovor o funkcionisanju Evropske unije. Današnja Evropska unija je zasnovana na dva ugovora iste pravne snage: Ugovoru o Evropskoj uniji i Ugovoru o funkcionisanju Evropske unije. Lisabonski ugovor je stupio na snagu 1. decembra 2009.

Izmenjeni Ugovor o Evropskoj uniji se sastoji iz preambule i normativnog dela, koji je podeljen na šest poglavlja. Prvo poglavlje nosi naziv „Opšte odredbe”. U njemu su definisani ciljevi i zadaci Unije, osnovna pravna načela, kriterijumi za podelu nadležnosti između Unije i država članica, kao i odnosi sa susedima. Drugo poglavlje je posvećeno „Demokratskim načelima Unije”. U trećem poglavlju, „Odredbe o organima Unije”, utvrđena je institucionalna struktura Unije. Četvrto poglavlje odnosi se na mogućnost uspostavljanja unapredene saradnje između država članica. U petom poglavlju sadržane su „Opšte odredbe o spoljnim aktivnostima Unije i posebne odredbe o zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici”. U poslednjem, šestom, poglavlju, nalaze se završne odredbe kojima se reguliše pravni status Unije, postupak izmene Ugovora i postupak za napuštanje Unije.

Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije su utvrđene nadležnosti Unije i način njihovog sprovođenja, politike Unije, međunarodne aktivnosti Unije, organizacija, sastav i ovlašćenja organa Unije, postupci za donošenje pravnih akata i njihovo pravno dejstvo.

Lisabonskim ugovorom je određeno pravno dejstvo Povelje EU o osnovnim pravima, koja je usvojena 2000. godine. Ona je po pravnoj snazi izjednačena sa dva osnivačka ugovora, čime je postala deo primarnog prava EU.

Ugovor iz Lisabona je uneo značajne novine u ustrojstvo Evropske unije. Ukinuta je struktura tri stuba Evropske unije. Stubovi (Evropska zajednica, Zajednička spoljna i bezbednosna politika i Policijska i pravosudna saradnja u krivičnim stvarima) objedinjeni su u jedinstvenu organizaciju, ali sa različitim ovlašćenjima organa u zavisnosti od oblasti delovanja. Oblast bivšeg trećeg

stuba (Policijska i pravosudna saradnja u krivičnim stvarima) uključena je u glavni korpus prava EU i na nju se, uz određene izuzetke, primenjuju pravila i postupci koji važe za ostale oblasti u nadležnosti Unije. Zajednička spoljna i bezbednosna politika je, međutim, ostala u okvirima međuvladine saradnje, budući da se najvažnije odluke i dalje donose, u skladu sa načelom konsenzusa, jednoglasno. Ona je i dalje regulisana posebnim pravnim instrumentima i, osim u posebno predviđenim slučajevima, u ovoj oblasti je isključena nadležnost Suda pravde.

Lisabonskim ugovorom Evropska unija je i formalno dobila status pravnog lica i subjekta međunarodnog prava. Evropska unija je zamenila i nasledila sva prava i obaveze Evropske zajednice koje proizlaze iz unutrašnjih propisa i međunarodnih sporazuma, kao i celokupnu imovinu Evropske zajednice, koja je prestala da postoji stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora. Od tog momenta delegacije Evropske komisije u trećim državama i međunarodnim organizacijama postale su Delegacije Evropske unije. Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju (Evroatom) nije izmenjen Lisabonskim ugovorom tako da je ovaj ugovor i dalje na snazi, a Evroatom nastavlja da postoji kao poseban međunarodnopravni subjekt, mada institucionalno povezan sa Unijom.

Ugovor iz Lisabona je, pored navedenih izmena, doneo i značajne novine u institucionalnom okviru EU i načinu donošenja odluka.

Povećan je demokratski legitimitet Unije. Evropski parlament je dobio nova, značajnija ovlašćenja. Zajedno sa Savetom EU, Evropski parlament obavlja zakonodavnu i budžetsku funkciju. Raniji postupak saodlučivanja, u kojem su Savet i Evropski parlament zajedno donosili propise, sada postaje pravilo i preimenovan je u redovni zakonodavni postupak. Lisabonskim ugovorom je povećan broj oblasti u kojima se primenjuje redovni zakonodavni postupak (na 40 novih oblasti odlučivanja), čime je više nego udvostručen broj oblasti u kojima se primenjuje ovaj postupak (pre Lisabona postupak saodlučivanja je primenjivan u 33 oblasti). Osim toga, povećana su politička ovlašćenja Evropskog parlamenta u postupku

izbora Evropske komisije. Evropski parlament bira predsednika Evropske komisije. Ovo, ipak, treba shvatiti uslovno, jer Evropski parlament ima mogućnost samo da se saglasi ili odbije predlog Evropskog saveta, koji predlaže samo jednog kandidata. Međutim, i Evropski savet prilikom predlaganja predsednika Evropske komisije mora da vodi računa o rezultatima izbora za Evropski parlament i odnosu snaga u ovom organu. Jačanje uloge Evropskog parlamenta predstavlja jasan nastavak trenda započetog još 1979. godine uvođenjem neposrednih izbora za Evropski parlament.

Ugovorom iz Lisabona je takođe predviđena veća uloga nacionalnih parlamenata u zakonodavnom procesu. Nacionalni parlamenti država članica se obaveštavaju o svim predlozima zakonodavnih akata u godišnjem zakonodavnom planu Evropske komisije, kao i o konsultativnim dokumentima Komisije, tzv. belim i zelenim knjigama (detaljnije: *Bela knjiga*, *Zelena knjiga*). Osim toga, parlamenti država članica su dobili značajna ovlašćenja u vezi sa primenom načela supsidijarnosti (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*), uključujući i pravo pokretanja postupka pred Sudom pravde u slučaju kršenja ovog načela.

Najviše političko telo Unije, Evropski savet, formalno-pravno je dobilo status jednog od glavnih organa EU. Uvođenjem funkcije predsednika Evropskog saveta povećane su kohezija i efikasnost u radu ovog organa. Predsednika biraju članovi Evropskog saveta kvalifikovanom većinom na period od dve i po godine. Prvi predsednik je bio Herman Van Rompej (2009–2014), bivši premijer Belgije, a sadašnji predsednik je Donald Tusk (od 2014), bivši premijer Poljske.

Uveden je nov način glasanja u Savetu EU koji je trebalo da omogući jednostavnije donošenje odluka, pri čemu se uzima u obzir broj stanovnika u svakoj državi članici. Umesto sistema odmeravanja (ponderisanja glasova), gde je svaka država imala određeni broj glasova, uveden je novi sistem, tzv. dvostruke većine, gde svaka država ima jedan glas. Odluka je doneta ako je za nju glasalo 55% članova Saveta (u pojedinim slučajevima 72%) koji zajedno predstavljaju 65% stanovništva EU. Takođe je povećan broj oblasti u kojima se odluka donosi kvalifikovanom većinom, tako da se ovaj način odlučivanja danas primenjuje na 114 oblasti.

Lisabonskim ugovorom učinjen je napor da se obezbedi veće jedinstvo spoljnog delovanja EU. U tom cilju visoki predstavnik za spoljnu i bezbednosnu politiku je postao potpredsednik Evropske komisije i predsedavajući Savetu za spoljne poslove. Time su objedinjene ranije funkcije komesara za spoljne poslove i visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku. Prva visoka predstavnica Unije nakon stupanja na snagu Lisabonskog ugovora je bila baronesa Ketrin Ešton (2009–2014) iz Velike Britanije, a sadašnja visoka predstavnica je Federika Mogerini (od 2014) iz Italije. Lisabonskim ugovorom je predviđeno osnivanje Evropske službe za spoljne poslove.

UGOVOR IZ MASTRIHTA

(eng. *Treaty of Maastricht*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Jedinstveni evropski akt, Ugovor iz Nice, Ugovor o ustavu Evropske unije, Ugovor iz Lisabona, Primarni izvori prava Evropske unije, Osnivački ugovori Evropske unije, Ugovor iz Amsterdama, Evropska unija

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:xy0026>

Ugovor o Evropskoj uniji je međunarodni ugovor koji je potpisalo 12 država članica Evropskih zajednica u Mاستrihtu (Holandija) 7. februara 1992. Stupio je na snagu 1. novembra 1993. Ovim ugovorom je stvorena Evropska unija. Ugovor je kasnije menjan ugovorima iz Amsterdama 1997, Nice 2001. i Lisabona 2007. godine.

Osnivanje Evropske unije je došlo kao prirodan nastavak procesa započetog zaključenjem Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine i Konvencije o sprovođenju Sporazuma iz Šengena 1990. godine. Kao i u ranijim slučajevima, pokazalo se da okončanje jedne faze neizostavno vodi ka otvaranju nove faze ekonomskih i političkih integracija.

Ugovor iz Mاستrihta određivao je Evropsku uniju kao „novu etapu u procesu stvaranja sve čvršćeg jedinstva između naroda Evrope”. Novostvorena Unija je trebalo da organizuje na usklađen i solidaran način saradnju između država članica i između njihovih naroda, kao i da obezbedi usklađenost svojih spoljnih aktivnosti u oblasti međunarodnih odnosa, bezbednosti, privrede i razvoja. Ugovor je formulisao ciljeve Unije, koji su, između ostalog, obuhvatali podsticanje ekonomskog i društvenog razvoja i visokog nivoa zaposlenosti, potvrđivanje identiteta na međunarodnoj sceni, jačanje i zaštitu prava i interesa državljana država članica kroz uvođenje građanstva Unije, očuvanje i razvoj Unije kao prostora slobode, bezbednosti i pravde i očuvanje pravnih tekovina EU (*Acquis communautaire*).

Evropska unija koja je proizašla iz tako složenog ugovora predstavljala je specifičan entitet koji se zasnivao na tri stuba: Evropskim zajednicama, Zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici i Saradnji u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova. Evropske zajednice su činile nadržavnu komponentu Unije, zasnovanu na primatu komunitarnog prava nad pravima država članica i direktnoj primeni i dejstvu komunitarnog prava. Sa druge strane, zajednička spoljna i bezbednosna politika i saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova su ostale u domenu međuvladine saradnje i međunarodnog prava. Mada u načelu odvojena, ova dva vida integracija međusobno su se preplitala. Funkcionisanje Evropskih zajednica bilo je uređeno njihovim osnivačkim ugovorima. Najveće promene je pretrpela Evropska

ekonomska zajednica, koja je promenila svoj naziv i prerasla u Evropsku zajednicu. Promena naziva je odražavala uvođenje novih ciljeva i nadležnosti van ekonomske sfere u oblastima obrazovanja, stručne obuke, kulture, javnog zdravlja, zaštite potrošača, razvojne pomoći trećim državama, telekomunikacija i transevropskih mreža. Takođe je stvoren pravni osnov za uspostavljanje monetarne unije i za uvođenje zajedničke valute. Na kraju, Revizorski sud, koji je osnovan Drugim budžetskim ugovorom (*Ugovor o izmenama određenih finansijskih odredaba*) iz 1975. godine, unapređen je u red glavnih organa Evropskih zajednica.

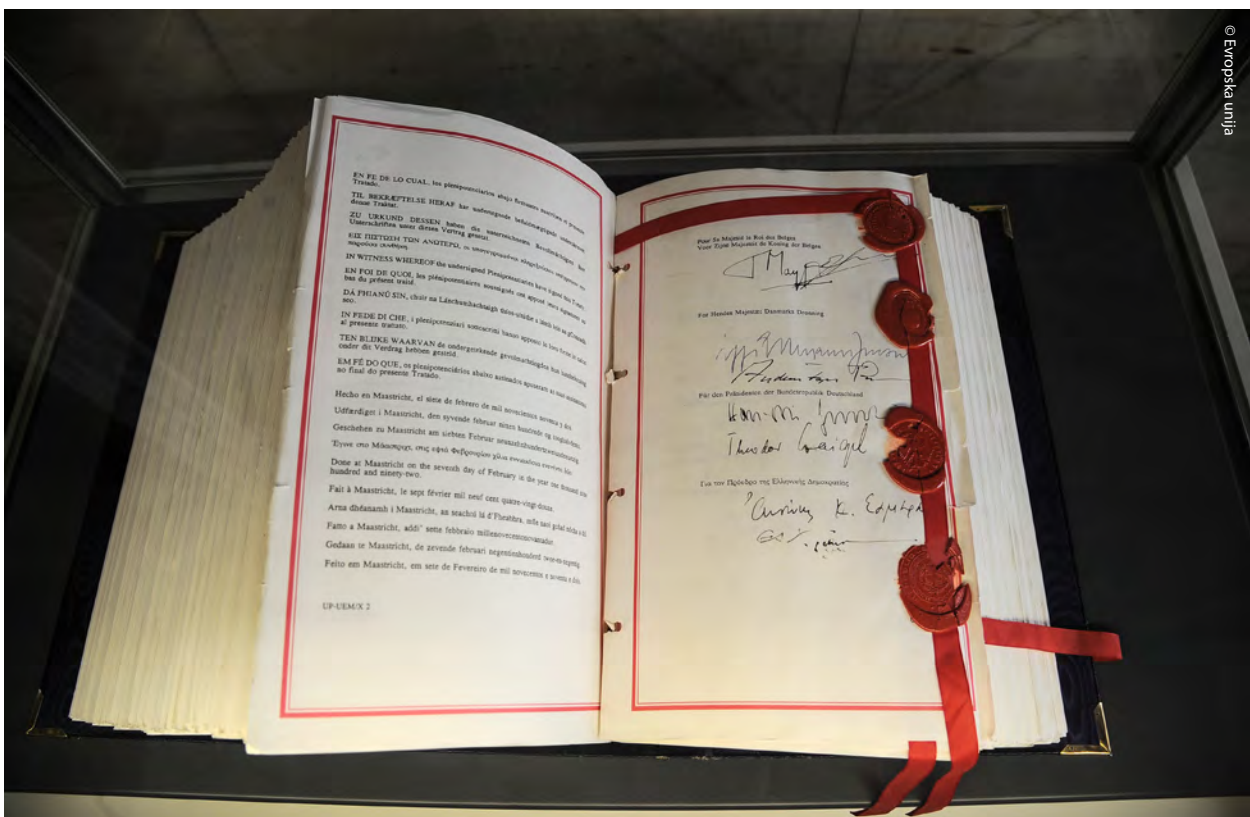
U tako složenoj strukturi Ugovor iz Mاستrihta je predviđao postojanje jedinstvenog institucionalnog okvira Evropske unije koji je trebalo da osigura jedinstvo i kontinuitet aktivnosti preduzetih radi ostvarivanja njenih ciljeva. Taj okvir su činili organi i pravni instrumenti Evropskih zajednica. Naime, kada je nastupala prema trećim subjektima, kao i u unutrašnjim postupcima, Unija je „pozajmljivala organe i pravne instrumente Evropskih zajednica”. Evropski parlament, Savet, Komisija, Sud pravde i Revizorski sud vršili su svoja ovlašćenja pod uslovima i u skladu sa ciljevima predviđenim ugovorima o osnivanju Evropskih zajednica, sa jedne strane, i odredbama Ugovora o Evropskoj uniji, sa druge strane. Jedini autentični organ Unije je bio Evropski savet, koji su činili šefovi država ili vlada država članica i predsednik Komisije. Zadatak Evropskog saveta je bio da pruži neophodan podsticaj za razvoj Unije i da određuje opšte političke smernice.

Ugovor iz Mاستrihta je ostavio otvoreno pitanje pravnog subjektiviteta Unije. Ovo pitanje je moralo da sačeka nove izmene Ugovora o Evropskoj uniji i konačno je razrešeno Ugovorom iz Lisabona iz 2007. godine, kojim je Evropska unija i formalno dobila status pravnog lica i subjekta međunarodnog prava.

Ugovorom iz Mاستrihta je uspostavljena formalno-pravna veza između Evropske unije i državljana država članica. Uveden je institut građanstva Evropske unije iz koga proizlaze međusobna prava i obaveze za državljanu država članica i EU.

Sam proces ratifikacije ovog Ugovora nije prošao bez zastoja, što će se ispostaviti kao praksa i u skoro svim kasnijim izmenama Ugovora. U Francuskoj je referendum o prihvatanju Ugovora prošao sa minimalnom većinom, budući da je za Ugovor glasalo svega 51,05% glasača. U Danskoj je Ugovor odbačen na referendumu zbog neprihvatanja građana Danske da u ponuđenom obliku prihvate stvaranje Evropske unije. Izlaz iz ovog problema je pronađen na samitu u Edinburgu 1992. godine, dodavanjem posebnog protokola o načelu supsidijarnosti uz Ugovor (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*) i uključivanjem

određenih dodatnih zahteva Danske (neuvođenje evra, neuključivanje Danske u zajedničku odbrambenu politiku Evropske unije i neprimenjivanje pravila Unije u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, sa izuzetkom šengskih pravila) u Ugovor. To je omogućilo da građani Danske na ponovljenom referendumu, juna 1993. godine, prihvate Ugovor. U Nemačkoj je pitanje ustavnosti Ugovora o Evropskoj uniji bilo razmatrano pred Ustavnim sudom Nemačke i tek je nakon pozitivne odluke Ustavnog suda, oktobra 1993. godine, Nemačka bila u mogućnosti da ratifikuje Ugovor iz Mاستrihta.

UGOVOR IZ NICE

(eng. *Treaty of Nice*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Ugovor iz Maastrichta, Ugovor iz Amsterdama, Ugovor iz Lisabona, Primarni izvori prava Evropske unije, Osnivački ugovori Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-03-23_en.htm

Ugovor iz Nice je potpisan 26. februara 2001, a stupio je na snagu 1. februara 2003. Ovim ugovorom izmenjen je Ugovor o Evropskoj uniji iz Maastrichta i Ugovor o osnivanju Evropske zajednice. Njime je omogućeno veliko proširenje Evropske unije na države centralne i istočne Evrope, koje se desilo 2004, odnosno 2007. godine.

Ugovor iz Amsterdama (1997) nije rešio neka od ključnih pitanja u vezi sa funkcionisanjem organa Evropske unije. Kako se polovinom prve decenije ovog veka očekivalo novo veliko proširenje Evropske unije, potreba za rešavanjem institucionalnih pitanja je bila utoliko veća. Stoga je posebnim protokolom uz Ugovor iz Amsterdama predviđeno da će se izvršiti reforma Ugovora o Evropskoj uniji pre nego što broj država članica Unije pređe dvadeset. To je bio razlog da je iste godine kada je stupio na snagu Ugovor iz Amsterdama (1999), odlučeno da se u toku 2000. godine sazove nova međuvladina konferencija koja bi trebalo da usvoji izmene Ugovora o Evropskoj uniji. Na sastancima održanim tokom 1999. godine u Kelnu i Helsinkiju Evropski savet je odlučio da dnevni red međuvladine konferencije bude ograničen na pitanja sastava organa, povećanja broja oblasti za većinsko odlučivanje u Savetu, kao i proširenja nadležnosti Evropskog parlamenta, povećanjem broja oblasti u kojima se odluka donosi u postupku saodlučivanja. Međutim, već početkom 2000. godine na sastanku u Feiri, Evropski savet je izmenio svoju prvobitnu odluku i dozvolio da se na dnevnom redu konferencije nađu i druga pitanja, kao što su unapređena saradnja između država članica i Povelja o osnovnim pravima. Međuvladina konferencija je otvorena u Nici 14. februara 2000. i bilo je planirano da se njen rad okonča do kraja te godine. Politički sporazum o izmenama Ugovora je postignut 11. decembra 2000, ali je odlučeno da svečano potpisivanje bude odloženo za 26. februar 2001.

Ugovor je doneo nekoliko bitnih izmena u načinu funkcionisanja organa Evropske unije. Zadržano je postojanje ponderisanih glasova u Savetu EU, s tim što je broj glasova povećan za sve države, kako bi se lakše odredila potrebna većina. Po Ugovoru iz Nice, četiri države sa najvećim brojem stanovnika, Nemačka, Francuska, Italija i Ujedinjeno Kraljevstvo, imale su

po 29 glasova, dok je najmanje imala Malta – tri glasa. Ukupan broj glasova u Savetu je bio 321. Uvedena je tzv. dvostruka većina prilikom donošenja odluka u Savetu, koja je zahtevala da za odluku glasa većina država članica, koje imaju 232 od ukupno 321 glasa u Savetu. Pri tome, na zahtev bilo koje države članice bi se pristupilo računanju da li države koje su glasale za odluku predstavljaju najmanje 62% populacije Unije. Ovakav način glasanja je počeo da se primenjuje 1. novembra 2004. Takođe, za 27 je bio povećan broj oblasti u kojima se odluke donose kvalifikovanom većinom.

Ugovorom je ograničen broj poslanika u Evropskom parlamentu na 732, pri čemu je Nemačka imala najveći broj poslanika – 99, a Malta najmanji – pet. Ova odredba je postala primenjiva nakon izbora za Evropski parlament održanih 2004. godine. U oblastima u kojima je uvedeno glasanje kvalifikovanom većinom u Savetu predviđeno je i donošenje odluka u skladu sa postupkom saodlučivanja (detaljnije: *Zakonodavni postupci*).

Takođe je predviđena reforma Komisije. Velike države članice (Nemačka, Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Italija i Španija) odrekle su se prava da imaju dva člana Komisije kako bi svaka država članica imala jednog člana Komisije, počevši od 1. novembra 2004. Dogovoreno je da broj komesara bude smanjen kada broj članica dostigne 27, s tim da će se sistemom rotacije obezbediti ravnopravna zastupljenost država članica. Konačan broj članova Komisije i način rotacije država članica trebalo je da utvrdi Savet jednoglasnom odlukom. Međutim, ova odredba Ugovora nikada nije primenjena. Izmenjen je i način izbora predsednika i članova Komisije. Predsednika i članove Komisije biraće Evropski savet, kvalifikovanom većinom, nakon što pribavi saglasnost Evropskog parlamenta, a ne više države članice konsenzusom.

Ugovorom je verifikovano postojanje Prvostepenog suda u okviru Suda pravde. Ovo sudsko telo je osnovano odlukom Saveta iz 1988. godine sa ciljem da se rastereti Sud pravde od rastućeg broja predmeta. Ugovorom iz Nice je omogućeno dalje širenje nadležnosti Prvostepenog suda i stvorena je mogućnost formiranja specijalizovanih panela za posebne vrste sporova, poput radnih sporova zaposlenih u institucijama Unije.

Olakšano je uspostavljanje unapredene saradnje uvedene Ugovorom iz Amsterdama tako što je snižen limit u pogledu broja država članica koje u njoj učestvuju na osam. Institut unapredene saradnje je proširen na oblast zajedničke spoljne i bezbednosne politike, uključujući pitanja sa vojnim ili odbrambenim implikacijama. Odluku o uvođenju unapredene saradnje u ovoj oblasti donosi Evropski savet jednoglasno.

U sklopu međuvladine konferencije u Nici je 7. decembra 2000. potpisana Povelja EU o osnovnim pravima. Povelja predstavlja jedinstveni dokument koji sadrži katalog osnovnih prava i sloboda koja Unija priznaje i poštuje. Zanimljivo je da prilikom potpisivanja nije bilo određeno pravno dejstvo i mesto Povelje u pravnom sistemu Unije. Ovo pitanje će biti rešeno tek Lisabonskim ugovorom 2007. godine. U međuvremenu, iako nije bila pravno obavezujuća, Povelja je postala

izvor inspiracije za Sud pravde u rešavanju predmeta koji su se ticali zaštite ljudskih prava.

Stupanje na snagu Ugovora iz Nice je bilo dovedeno u pitanje zbog neuspelog referenduma u Irskoj u junu 2001. godine, na koji je izašlo tek nešto više od 34% birača. Nakon što je dobila dodatne ustupke u pregovorima, u smislu posebnih garancija irske vojne neutralnosti, Vlada Irske je ponovila referendum 19. oktobra 2002, na koji je izašlo nešto preko 50% glasača, od kojih je više od 60% glasalo za Ugovor iz Nice. Ugovor iz Nice je konačno stupio na snagu 1. februara 2003. godine. U međuvremenu, 23. jula 2002, prestao je da važi Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik istekom perioda od 50 godina, na koliko je zaključen. Nadležnosti Evropske zajednice za uglj i čelik preuzela je Evropska zajednica.

UGOVOR O PRISTUPANJU EVROPSKOJ UNIJI

(eng. *Accession Treaty*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 49. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Proces pristupanja Evropskoj uniji, Pregovori o pristupanju Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties-accession.html>

Ugovor o pristupanju Evropskoj uniji je bilateralni međunarodni ugovor između država članica Unije i države kandidata za prijem u članstvo u Evropskoj uniji. Ugovor je rezultat pregovora o pristupanju EU (detaljnije: *Proces pristupanja Evropskoj uniji, Pregovori o pristupanju Evropskoj uniji*). Predmet ugovora su uslovi i modaliteti pristupanja nove države članice Uniji, što u izuzetnim slučajevima može uključivati rokove i prelazne periode za usklađivanje sa pravnim tekovinama EU u pojedinim oblastima. Ugovor takođe predviđa odgovarajuće izmene u institucionalnom okviru EU koje iziskuje pristupanje nove države članice. U tom smislu, ugovor o pristupanju sadrži izmene i dopune postojećih osnivačkih ugovora, što ga svrstava u primarne izvore prava EU.

Nacrt ugovora sačinjavaju predstavnici država članica, države kandidata i organa EU. Pre njegovog potpisivanja Evropska komisija daje mišljenje o zahtevu za članstvo i uspešnom završetku pregovora. Na osnovu mišljenja Evropske komisije i po dobijenoj saglasnosti Evropskog parlamenta, Savet EU jednoglasno donosi odluku o prijemu nove države članice. Nakon toga, postojeće države članice i država kandidat potpisuju ugovor o pristupanju.

Nakon potpisivanja ugovora otpočinje postupak njegove ratifikacije u državama članicama EU i državi kandidatu. Ratifikacija se sprovodi u skladu sa ustavnim odredbama svake potpisnice. U državi koja pristupa EU uobičajeno je da se organizuje referendum o članstvu, iako je bilo primera izostanka referenduma u prethodnim krugovima proširenja (Kipar, Bugarska, Rumunija).

Država kandidat postaje članica Unije datumom određenim u ugovoru, pod uslovom da do tog datuma bude okončan proces ratifikacije. Proces ratifikacije u državama članicama EU traje obično oko dve godine. Nakon potpisivanja ugovora, do njegovog stupanja na snagu, država kandidat ima status pristupajuće države, odnosno aktivnog posmatrača (eng. *Active Observer Status*). To joj omogućuje da učestvuje u radu organa EU, komentariše i daje predloge nacrta odluka, propisa i drugih akata, ali ne i da učestvuje u glasanju. Istovremeno nastavlja sa usvajanjem pravnih tekovina Unije u skladu sa dogovorenim prelaznim rokovima u okviru pojedinih oblasti.

UGOVOR O USTAVU EVROPSKE UNIJE

(eng. *Treaty Establishing the Constitution of Europe*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Ugovor iz Mاستrihta, Ugovor iz Amsterdama, Ugovor iz Nice, Ugovor iz Lisabona

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_establishing_a_constitution_for_europe/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_en.pdf

Ugovor o ustavu Evropske unije predstavlja međunarodni ugovor koji je 25 država članica Evropske unije potpisalo 29. oktobra 2004. Donošenje Ustava je trebalo da predstavlja krunisanje višedecenijskog procesa integracija država članica i procesa proširenja same Zajednice/Unije.

Sam naziv novog osnovnog akta Unije – Ugovor o ustavu Evropske unije, imao je simbolično značenje. On je sačinjen u formi međunarodnog ugovora, ali istovremeno nosi naziv „ustav”, što je na ilustrativan način odražavalo posebnu prirodu Unije, koja je u sebi sadržavala elemente međunarodne organizacije i složene države. Ovi poslednji su dodatno osnaženi novim nadležnostima Unije, povećanjem broja oblasti u kojima se odluke donose kvalifikovanom većinom, većim legitimitetom organa Unije, obraćanjem Ustava građanima Unije, a ne narodima država članica, uvođenjem zakonodavne inicijative građana itd.

Ugovor o ustavu EU je trebalo da zameni sve važeće osnivačke ugovore i protokole na kojima su se zasnivale Evropske zajednice i Evropska unija. Ugovorom o ustavu EU je bila predviđena radikalna izmena strukture EU. Tri postojeća stuba, Evropska zajednica, Zajednička spoljna i bezbednosna politika i Policijska i pravosudna saradnja u krivičnim stvarima, trebalo je da budu objedinjena u novu jedinstvenu Evropsku uniju. Time ne bi trebalo da nestanu sve razlike između pojedinih oblasti delovanja EU. Zajednička spoljna i bezbednosna politika bi i dalje bila regulisana posebnim pravnim instrumentima i ostala izvan glavnog korpusa prava Evropske zajednice. „Nova” Evropska unija bi nasledila sva prava i obaveze Evropske zajednice. Evropska zajednica za atomsku energiju bi i dalje postojala kao poseban subjekt međunarodnog prava.

Takođe je bilo predviđeno da Evropska unija i formalno dobije pravni subjektivitet. Povelja EU o osnovnim pravima, usvojena 2000. godine kao pravno neobavezujući dokument, postala bi sastavni deo ustava (Glava II), dobijajući time pravnu snagu. Takođe, prvi put je predviđen postupak za izlazak države članice iz Evropske unije.

Ugovor o ustavu EU je predviđao značajne novine u institucionalnom okviru EU. Uvedene su funkcije predsednika Evropskog saveta i ministra EU za spoljne poslove. Uvedena je i nova kategorizacija pravnih akata Unije. Pravi se razlika između zakonskih i podzakonskih akata Unije. Predviđeno je da organi Unije donose evropske zakone i evropske okvirne zakone. Kao podzakonski akti navode se evropske uredbe i evropske odluke. Uvedeno je pravo građana Unije na zakonodavnu inicijativu, i data je uloga parlamentima država članica u kontroli primene načela supsidijarnosti (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*).

Najzad, Ugovor o ustavu EU je predvideo zvanične simbole Unije: zastavu, moto i himnu.

ISTORIJSKI OSVRT

Pre Ugovora o ustavu EU postojale su još tri inicijative za donošenje akta sa sličnim ciljevima. Godine 1952. bilo je predloženo stvaranje Evropske političke zajednice, od koje se odustalo usled propasti ratifikacije Ugovora o osnivanju Evropske odbrambene zajednice 1954. godine. Zatim je 1984. godine Evropski parlament usvojio Nacrt ugovora o osnivanju Evropske unije, nazvan „Spinelijev nacrt”, prema Altijeru Spineliu, njegovom idejnom tvorcu (detaljnije: *Spineli, Altijero*), da bi 1994. godine bio usvojen drugi izveštaj Komiteta za institucionalna pitanja Evropskog parlamenta o Ustavu Evropske unije. Sve ove inicijative su doprinele radu na Ugovoru o ustavu EU.

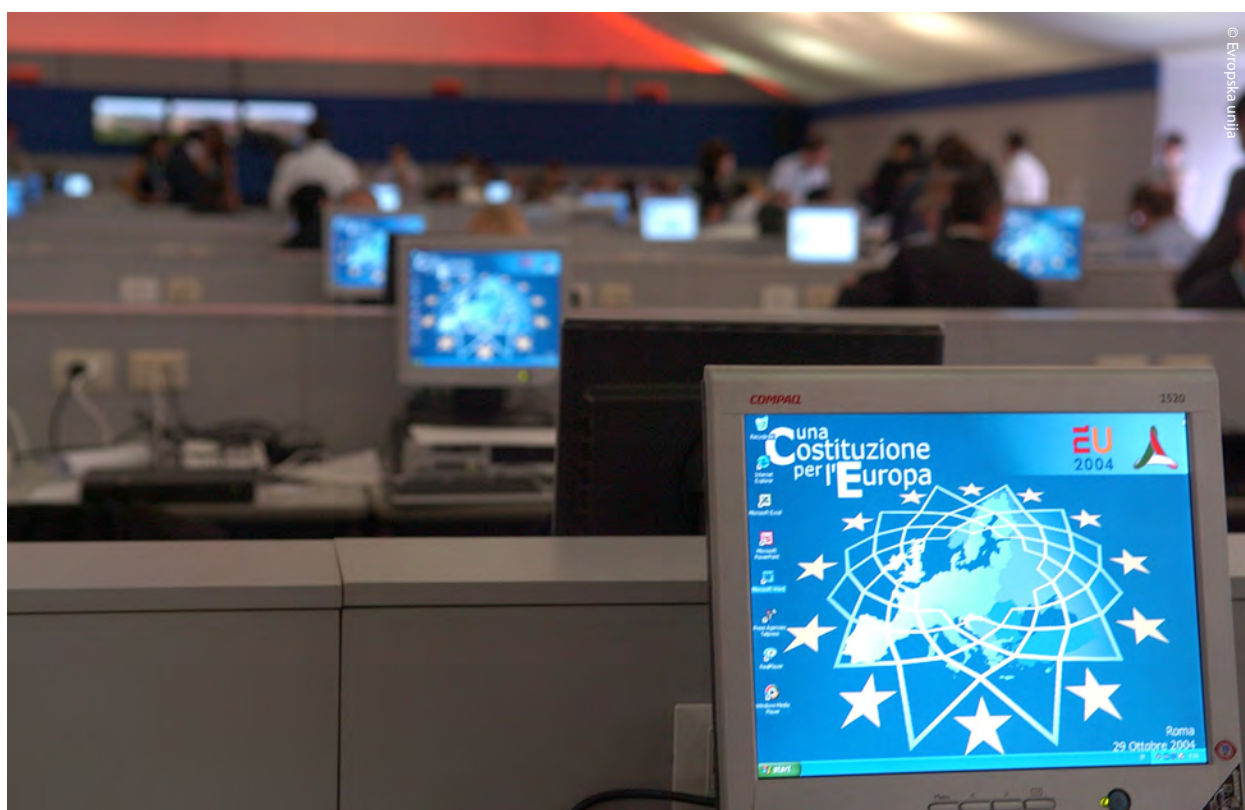
Pripreme za izradu Ugovora o ustavu EU su započele već prilikom potpisivanja Ugovora iz Nice 2001. godine, kada je usvojena Deklaracija o budućnosti Evropske unije, kojom je predviđeno sazivanje nove međuvladine konferencije za 2004. godinu. Na sastanku Evropskog saveta u Lakenu 15. decembra 2001. doneta je odluka o osnivanju Evropskog konventa, koji bi pripremio nacrt novog osnivačkog akta Evropske unije. Pred Evropski konvent su postavljeni sledeći ciljevi:

- jačanje demokratskog legitimiteta i približavanje Unije njenim građanima,
- povećanje efikasnosti odlučivanja,
- jačanje sposobnosti Unije da na međunarodnoj sceni deluje kao koherentna i jedinstvena snaga.

U zadatom okviru Konvent je trebalo da preispita ključna pitanja u vezi sa budućim razvojem Unije i da pokuša da identifikuje različite moguće odgovore i da izradi nacrt ugovora/ustava koji bi služio kao polazna tačka za pregovore na međuvladinoj konferenciji država članica. Predsedavajući Konventu je bio Žiskar D'Esten (bivši predsednik Francuske), a potpredsedavajući su bili Đulijano Amato (bivši premijer Italije) i Žan Luk Daen (bivši premijer Belgije). Članovi Konventa su bili još i 15 predstavnika šefova vlada ili država (praktično Evropski savet), 30 članova nacionalnih parlamenata (dva po državi), 16 poslanika Evropskog parlamenta i dva predstavnika Evropske komisije. Države kandidati (12 država) predstavljeni su na isti način kao i države članice, ali bez prava glasa.

Tekst nacrtu Ugovora o ustavu EU je predstavljen Evropskom savetu 14. juna 2003. na sastanku u Solunu. Evropski savet je podržao ponuđeni nacrt novog osnivačkog ugovora i sazvaio međuvladinu konferenciju za 4. oktobar 2003. Posle više rundi usaglašavanja, tekst Ugovora o ustavu EU je prihvaćen na sastanku Evropskog saveta u Briselu 17–18. juna 2004. i svečano potpisan 29. oktobra iste godine u Rimu.

Nakon potpisivanja, Ugovor o ustavu EU je trebalo da ratifikuju sve države članice. Međutim, ispostavilo se da su predviđene izmene bile isuviše radikalne da bi bile prihvaćene. U državama članicama je došlo do porasta evroskepticizma kao reakcija na prenošenje novih nadležnosti na Uniju i nagoveštaja stvaranja „evropske superdržave”. U toku 2005. godine u Francuskoj i Holandiji su održani referendumima u specifičnoj političkoj atmosferi, gde su se građani više izjašnjavali o poverenju aktuelnim vladama, a ne toliko o sadržini Ugovora o ustavu EU. Na oba referendumima građani su odbacili predlog ugovora, što je dovelo do odluke o obustavljanju daljeg procesa ratifikacije Ugovora o ustavu EU. Na osnovu teksta Ugovora o ustavu EU započet je rad na reformi Evropske unije, čiji je rezultat bio Ugovor iz Lisabona, potpisan 2007. godine, koji je preuzeo značajan deo rešenja koji je predviđao Ustav (detaljnije: *Ugovor iz Lisabona*).

UNAPREĐENA SARADNJA

(eng. *Enhanced Cooperation*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 20. Ugovora o EU i čl. 326–334. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Ugovor iz Amsterdama, Pravo izbora, Ugovor iz Nice, Ugovor iz Lisabona

INTERNET IZVOR: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/enhanced_cooperation.html

Unapređena saradnja predstavlja mehanizam koji omogućuje državama članicama koje to žele da uđu u dublje oblike integracija od onih koji su predviđeni osnivačkim ugovorima. Ovaj mehanizam je uspostavljen kako bi se rešio problem blokiranja predloga od strane jedne ili više država članica koje ne žele ili nisu u mogućnosti da učestvuju u dubljim procesima integracija. Takođe, bitno je istaći da ova procedura ne dozvoljava prekoračenje ovlašćenja koja su garantovana ugovorima i dozvoljena je samo u slučajevima kad se željeni ciljevi ne mogu postići putem redovnih procedura Evropske unije. Unapređena saradnja je moguća u svim oblastima koje nisu u isključivoj nadležnosti EU, uključujući i zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku. Države članice koje učestvuju u unapređenoj saradnji koriste postojeće institucionalne mehanizme EU, s tim da donete odluke obavezuju samo te države. One ne predstavljaju deo pravnih tekovina EU i ne moraju ih prihvatiti države kandidati u procesu pristupanja EU.

Unapređena saradnja se primenjuje od 2013. godine u oblastima razvoda braka i patenata, a odobrena je i u oblasti poreza na finansijske transakcije i imovinskog režima bračnih parova iz mešovityh brakova (obuhvaćena su, takođe, i registrovana partnerstva).

USLOVI ZA UNAPREĐENU SARADNJU

Unapređena saradnja treba da doprinese unapređenju ciljeva EU, zaštiti njenih interesa i produbljivanju integracionih procesa. Da bi države članice mogle da između sebe uspostave unapređenu saradnju potrebno je da se ispune sledeći uslovi:

- unapređena saradnja mora biti u skladu sa osnivačkim ugovorima i propisima EU;
- uspostavljanje unapređene saradnje je moguće samo u oblastima koje ne spadaju u isključivu nadležnost Unije pošto u tim oblastima samo Unija može delovati;
- najmanje devet država članica mora učestvovati u unapređenoj saradnji;
- uspostavljanje unapređene saradnje mora biti poslednja mera pošto se prethodno iscrpe sve mogućnosti ostvarivanja odgovarajućih ciljeva na nivou cele Unije u razumnom periodu;
- unapređena saradnja ne sme podrivati unutrašnje tržište, socijalnu i teritorijalnu koheziju, praviti prepreke i diskriminaciju u trgovini između država članica ili uticati na konkurenciju između njih;
- države članice koje učestvuju u unapređenoj saradnji moraju poštovati ovlašćenja, prava i obaveze onih država članica koje ne učestvuju u njoj; sa druge strane, države članice koje ne učestvuju u unapređenoj saradnji neće ugrožavati njenu realizaciju;
- unapređena saradnja mora biti u svako doba otvorena za sve države članice koje odluče da joj se naknadno priključe, pod uslovima predviđenim odlukom o uspostavljanju unapređene saradnje, što podrazumeva i poštovanje mera koje su već donete u okviru unapređene saradnje.

POSTUPAK ZA USPOSTAVLJANJE UNAPREĐENE SARADNJE

Države članice koje žele da učestvuju u unapređenoj saradnji Evropskoj komisiji podnose zahtev, u kom navode oblast i ciljeve te saradnje. Ukoliko smatra da su ispunjeni propisani uslovi Evropska komisija podnosi predlog Savetu Evropske unije za odobrenje unapređene saradnje. Savet EU donosi odluku o tome nakon dobijanja saglasnosti Evropskog parlamenta.

Ukoliko država članica želi da se priključi već postojećoj unapređenoj saradnji, ona podnosi zahtev Evropskoj komisiji i Savetu EU. Odluku o naknadnom priključenju države članice već postojećoj unapređenoj saradnji donosi Evropska komisija pošto utvrdi da su za to ispunjeni odgovarajući uslovi. U slučaju ponovljenog negativnog stava Evropske komisije o ispunjenosti uslova za priključenje neke države unapređenoj saradnji, konačnu odluku o tome donosi Savet Evropske unije.

Posebna pravila se odnose na unapređenu saradnju u okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Države članice koje žele da učestvuju u unapređenoj saradnji u ovoj oblasti podnose zahtev Savetu EU, koji ga dostavlja visokom predstavniku Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, kao i Evropskoj komisiji. Visoki predstavnik daje mišljenje da li je zahtev za unapređenu saradnju u skladu sa spoljnom i bezbednosnom politikom. Evropska komisija daje svoje mišljenje o usklađenosti zahteva sa drugim politikama EU i prosleđuje ga na uvid Evropskom parlamentu. Odluku o odobrenju unapređene saradnje u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike donosi Savet jednoglasno.

ISTORIJSKI OSVRT

Institut unapređene saradnje je uveden Ugovorom iz Amsterdama (detaljnije: *Ugovor iz Amsterdama*) za pitanja iz nadležnosti Evropskih zajednica i pravosudne saradnje u krivičnim stvarima. Ugovorom iz Nice (detaljnije: *Ugovor iz Nice*) mogućnost unapređene saradnje je proširena na oblast zajedničke spoljne i bezbednosne politike, izuzev pitanja odbrane. Lisabonski ugovor (detaljnije: *Ugovor iz Lisabona*) omogućio je uvođenje unapređene saradnje i na oblast odbrane i predvideo mogućnost trajne strukturirane saradnje u oblasti odbrambene politike.

UNIJA INOVACIJA

(eng. *Innovation Union*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 173. Ugovora o funkcionisanju EU, Uredba br. 1291/2013 Evropskog parlamenta i Saveta EU od 11. decembra 2013. godine

POVEZANI POJMOVI: Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/research/innovation-union/>

Unija inovacija je jedna od glavnih inicijativa EU u okviru Strategije Evropa 2020 (detaljnije: *Strategija Evropa 2020 za pametan, održiv i inkluzivan rast*). Glavni cilj je stvaranje okruženja koje olakšava da se velike ideje pretvore u proizvode i usluge kako bi došlo do rasta ekonomije i otvaranja novih radnih mesta.

Strategijom *Evropa 2020* podstiču se države članice da ulažu 3 % BDP-a u istraživanja i inovacije do 2020. godine (1% javnog finansiranja, 2% ulaganja iz privatnog sektora) i time se očekuje da će se otvoriti 3,7 miliona radnih mesta i povisiti godišnji BDP Unije za skoro 800 milijardi evra.

INSTITUCIONALNI OKVIR

U okviru Strategije *Evropa 2020* utvrđuju se i aktivnosti Evropske unije u oblasti inovacija. Strategiju donose Evropski parlament i Savet EU u skladu sa redovnim zakonodavnim postupkom nakon savetovanja sa Ekonomskim i socijalnim komitetom. Okvirni program Strategije prilagođava se ili dopunjava u skladu sa razvojem situacije.

Druga tela Evropske unije koja učestvuju u Uniji inovacija su:

- Zajednički istraživački centar – služba u okviru Komisije koja politikama EU osigurava nezavisnu i tehnološku podršku utemeljenu na dokazima;
- Evropski istraživački savet – podstiče posebno ambiciozna i nova istraživanja;

- Izvršna agencija za istraživanje – upravlja polovinom svih bespovratnih sredstava za istraživanja koja daje Unija;
- Izvršna agencija za mala i srednja preduzeća – upravlja raznim programima Unije za podršku malim i srednjim preduzećima;
- Izvršna agencija za inovacije i mreže – upravlja proverom transevropske saobraćajne mreže u Uniji;
- Evropski institut za inovacije i tehnologiju – uspostavlja partnerstva između visokoškolskih institucija i tela za istraživanje i inovacije pod nazivom „Zajednice znanja i inovacija”.

GLAVNI CILJEVI

- Usredsređivanje na inovacije koje se odnose na velike društvene izazove identifikovane u strategiji *Evropa 2020*, jačanje liderskih pozicija u ključnim tehnologijama, korišćenje potencijala za inovativno poslovanje i povećanje konkurentnosti Evropske unije;
- Usvajanje šireg koncepta inovacija, koji će obuhvatati i inovacije koje su proistekle iz istraživanja i inovacije poslovnih modela, dizajna, brendiranja, usluga koje stvaraju dodatnu vrednost za korisnike, a gde Evropa ima jedinstvene talente;
- Uključivanje svih učesnika i svih regiona u ciklus inovacije, ne samo velikih firmi već i malih i srednjih preduzeća u svim sektorima, uključujući i javni sektor, socijalnu ekonomiju i same građane;
- Bavljenje važnim socijalnim pitanjima povezanim sa klimatskim promenama, održivim razvojem, obnovljivom energijom, bezbednošću hrane i zaštitom, kao i starenjem stanovništva.

UNIJA TRŽIŠTA KAPITALA

(eng. *Capital Markets Union – CMU*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

POVEZANI POJMOVI: Unutrašnje tržište Evropske unije, Bankarska unija

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/finance/capital-markets-union/index_en.htm

Unija tržišta kapitala predstavlja inicijativu Evropske komisije da mobilise kapital u Evropi i usmeri ga ka malim i srednjim preduzećima, odnosno infrastrukturnim projektima sa ciljem otvaranja novih radnih mesta i pokretanja privrede. Svrha unije tržišta kapitala je da podrži razvoj alternativnih načina finansiranja, komplementarnih finansiranju koje pružaju banke.

Slobodno kretanje kapitala jedno je od osnovnih načela na kojima je izgrađena Evropska unija. Uprkos napretku koji je do danas postignut, tržišta kapitala u Evropi su i dalje relativno nerazvijena i fragmentirana. Cilj unije tržišta kapitala je da dubljim integrisanjem tržišta kapitala smanji troškove finansiranja i učini finansijski sistem otpornijim. Sve države članice imaju koristi od izgradnje pravog jedinstvenog tržišta kapitala.

Evropska komisija je 2015. godine donela Akcioni plan za uspostavljanje unije tržišta kapitala sa ciljem da pomogne izgradnju jedinstvenog tržišta kapitala u svim državama članicama Unije. Akcioni plan predstavlja program sastavljen od 33 mere za uspostavljanje ovako zamišljenog tržišta kapitala. Evropska komisija redovno objavljuje izveštaje u kojima se prati napredak u uspostavljanju ove unije.

Akcioni plan iz 2015. zasnovan je na četiri ključna načela:

1. Stvaranje više investicija iz Evropske unije i ostatka sveta – Unija tržišta kapitala treba da pomogne u mobilisanju kapitala u Evropi i usmeravanju kapitala ka preduzećima, infrastrukturi i dugotrajnim održivim projektima, kojima je potreban kapital kako bi se proširili i otvarali nova radna mesta.
2. Bolje povezivanje finansiranja sa investicionim projektima širom Unije – Države članice sa malim tržištima i velikim potencijalom za rast će imati koristi od boljeg kanalsanja kapitala i investicija u njihove projekte, dok će države članice sa razvijenim tržištima kapitala imati korist od većeg broja prilika za prekogranične investicije i uštedu.
3. Uspostavljanje stabilnijeg finansijskog sistema – Integrisana tržišta finansija i kapitala pomažu državama članicama, pogotovo unutar evrozone, da se raspodele efekti šokova na tržištu.
4. Produblјivanje finansijske integracije i veća konkurencija – Unija tržišta kapitala treba da dovede do veće prekogranične podele rizika, dubljih i likvidnijih tržišta, i veće diverzifikacije izvora finansiranja, što će produbiti finansijsku integraciju, sniziti troškove i povećati evropsku konkurentnost.

UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Internal Market*)

SEKCIJA: EU i politike

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 3. Ugovora o EU i član 26. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Četiri slobode, Evropski ekonomski prostor, Jedinstveno digitalno tržište

INTERNET IZVOR: <http://ec.europa.eu/>

Unutrašnje tržište Evropske unije predstavlja prostor bez unutrašnjih granica u kom postoji sloboda kretanja robe, usluga, kapitala i ljudi na teritoriji svih 28 država članica. Pored država članica, Sporazumom o evropskom ekonomskom prostoru (detaljnije: *Evropski ekonomski prostor*) u unutrašnje tržište Unije su uključene i države članice Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu (*EFTA*) – Island, Lihtenštajn i Norveška.

Članom 3. Ugovora o EU uspostavljanje unutrašnjeg tržišta je predviđeno kao jedan od ciljeva Evropske unije. Međutim, uspostavljanje unutrašnjeg tržišta nije cilj sam za sebe, već predstavlja faktor dalje ekonomske i političke integracije i, kao takav, predstavlja međufazu ka stvaranju potpune ekonomske i monetarne unije.

Izraz zajedničko tržište (eng. *Common Market*) odnosio se na Evropsku ekonomsku zajednicu (Ugovor iz Rima 1957) i u okviru njega su bile ukinute samo carinske barijere. Jedinstveno tržište (eng. *Single Market*) usko je povezan izraz sa Jedinstvenim evropskim aktom (1987), kojim su revidirani osnivački ugovori s ciljem uklanjanja svih fizičkih, tehničkih i fiskalnih barijera. Termin unutrašnje tržište (eng. *Internal Market*) koristi se u Lisabonskom ugovoru i predstavlja sinonim za jedinstveno tržište.

Evropska komisija na nivou EU i države članice nadgledaju i unapređuju unutrašnje tržište kroz politiku zaštite konkurencije, politiku zaštite potrošača, javne nabavke, sektorske politike, kao i kroz kontrolu primene načela međusobnog priznavanja standarda kao ključnog za funkcionisanje unutrašnjeg tržišta. Iako je ono uspostavljeno 1. januara 1993, postoje izvesna ograničenja i neusklađene oblasti (energetika, transport, finansijske usluge, nacionalni poreski sistemi, elektronska trgovina itd.). Evropska komisija radi na stalnom unapređenju unutrašnjeg tržišta i u te svrhe je 2015. godine sačinila novu krovnu Strategiju za jedinstveno tržište. Cilj je poboljšanje jedinstvenog tržišta, koje pruža više mogućnosti za građane i za

preduzeća. Ova strategija obuhvata više strategija, uključujući i strategije za jedinstveno digitalno tržište, uniju tržišta kapitala, investicioni plan za Evropu, Evropsku energetska uniju i reformu poreskih sistema.

ISTORIJSKI OSVRT

Još od osnivanja Evropske ekonomske zajednice (EEZ) 1957. godine države članice su težile ekonomskoj integraciji sa ciljem stvaranja jedinstvenog tržišta EEZ/EZ po ugledu na nacionalna tržišta. Ugovor o EEZ je predviđao stvaranje zajedničkog tržišta koje bi bilo zasnovano na carinskoj uniji i četiri slobode. Iako je carinska unija uspostavljena godinu i po dana pre roka, 1968. godine, pravni osnov za uklanjanje preostalih fizičkih, tehničkih i fiskalnih barijera je stvoren tek potpisivanjem Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine. Dovršenje jedinstvenog tržišta je ostvareno 1. januara 1993, nakon što je u međuvremenu usvojeno oko 280 novih propisa na nivou Evropskih zajednica. Ugovorom iz Mاستrihta 1992. godine stvorene su pravne pretpostavke za uspostavljanje ekonomske i monetarne unije. Funkcionisanje jedinstvenog tržišta je dodatno olakšano Ugovorom iz Amsterdama i integrisanjem Šengenskih sporazuma u pravni sistem Evropskih zajednica kao i dovršavanjem Evropske i monetarne unije (EMU) i uvođenjem evra kao zajedničke valute, koja je puštena u opticaj 2002. godine.

Švajcarska ima bilateralne odnose sa EU u pogledu učešća na unutrašnjem tržištu, sa potpisanih više od 120 bilateralnih ugovora. U okviru Evropskog ekonomskog prostora ima status posmatrača.

USKLAĐIVANJE ZAKONODAVSTVA

(eng. *Harmonisation of Laws*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 114–118. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Pravne tekovine Evropske unije, Pregovori o pristupanju Evropskoj uniji

INTERNET IZVOR: www.mei.gov.rs

Usklađivanje zakonodavstva predstavlja proces prilagođavanja nacionalnog zakonodavstva države sa propisima Evropske unije. Usklađivanje zakonodavstva sa pravom Unije sprovode kako države članice, tako i treće države koje se nalaze u procesu pristupanja EU ili su međunarodnim sporazumom preuzele takvu obavezu. Terminološki gledano, u osnivačkim ugovorima EU pominju se različiti pojmovi kad govorimo o usklađivanju (eng. *Harmonisation, Approximation, Alignment*), pri čemu se u praksi ne može uvek napraviti jasna suštinska razlika između ovih pojmova.

USKLAĐIVANJE PROPISA U DRŽAVAMA ČLANICAMA EU

U svom radu organi EU donose pravne akte sa kojima države članice treba da usklade svoje zakonodavstvo kako bi se obezbedilo skladno funkcionisanje Unije, koju čini 28 država članica sa različitim pravnim i institucionalnim tradicijama i ustrojstvima. Osnovno pravno sredstvo za harmonizaciju propisa predstavljaju direktive (detaljnije: *Sekundarni izvori prava Evropske unije*). Direktive su pravni akti koji su upućeni državama članicama. One obavezuju države članice u pogledu cilja koji se želi postići i rokova za njihovu primenu, dok im ostavljaju slobodu izbora u pogledu načina i sredstava za postizanje tog cilja. Na ovaj način se uklanjaju prepreke i omogućava efikasno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta Evropske unije. Usklađivanje propisa nije ograničeno samo na unutrašnje tržište Unije, već se odnosi i na ostale oblasti u nadležnosti EU.

Od pojma *usklađivanje propisa* treba razlikovati pojam unifikacija propisa koji se obavlja putem uredbi EU (detaljnije: *Sekundarni izvori prava Evropske unije*). Za razliku od direktiva, uredbi su upućene svim pravnim subjektima, imaju opšte pravno dejstvo i direktno se primenjuju u svim državama članicama.

USKLAĐIVANJE PROPISA U TREĆIM DRŽAVAMA

Obaveza trećih država da usklađuju propise može se pojaviti u dva konteksta: u procesu pristupanja treće države Evropskoj uniji ili na osnovu međunarodnog sporazuma između treće države i Evropske unije.

Od država koje pristupaju Evropskoj uniji očekuje se da usklade svoje zakonodavstvo sa pravnim tekovinama Unije (*EU acquis*). Pravne tekovine obuhvataju celokupno zakonodavstvo Unije koje je na snazi, uključujući instrumente tumačenja i primene prava EU. Imajući u vidu obim postojećeg zakonodavstva Unije, proces usklađivanja sa pravnim tekovinama Evropske unije u procesu pristupanja je vrlo zahtevan i dugotrajan posao. Pristupni pregovori se sastoje iz prilagođavanja i usklađivanja domaćeg pravnog sistema sa pravom EU. U toku pregovora se ne pregovara da li će treća država uskladiti svoje zakonodavstvo sa pravom EU ili ne, već o dinamici usklađivanja i eventualnim tranzicionim aranžmanima (derogacijama, prelaznim rokovima, određenim specifičnim rešenjima i slično) koji će obezbediti da treća država usklađivanje završi nakon što postane članica EU. Da bi zatvorila pregovore, država kandidat mora biti u stanju da primeni pravo Evropske unije nakon pristupanja. Sposobnost primene prava Unije je uslov za članstvo, a ne njegova posledica. Nakon pristupanja Uniji, nova država članica nastavlja dalje da usklađuje svoje zakonodavstvo sa pravom EU, ali po pravilima koja važe za države članice Unije.

Usklađivanje propisa sa pravom Evropske unije vrše i treće države koje su takvu obavezu preuzele međunarodnim sporazumom sa Unijom radi stvaranja zone slobodne trgovine ili carinske unije. Primera radi, takva obaveza je predviđena Sporazumom o evropskom ekonomskom prostoru između EU i država članica Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu (*EFTA*) i gotovo svim ostalim sporazumima o pridruživanju, uključujući Sporazume o stabilizaciji i pridruživanju. Obaveza usklađivanja zakonodavstva je predviđena i nekim sektorskim sporazumima ili organizacijama u kojima je Unija stožerna članica, poput Sporazuma o otvorenom nebu ili Ugovora o osnivanju Energetske zajednice.

Ponekad treće države i bez pravne obaveze pristupaju usklađivanju propisa sa pravom EU kako bi olakšale trgovinu i ujednačile svoje standarde sa onima koji postoje u Uniji.

SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU I USKLAĐIVANJE ZAKONODAVSTVA

Srbija je, prema odredbama Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), preuzela obavezu da postepeno usklađuje svoje zakonodavstvo sa pravnim tekovinama EU i pre nego što postane članica Unije kako bi se obezbedilo dobro funkcionisanje zone slobodne trgovine uspostavljene Sporazumom između EU i Srbije (detaljnije: *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju*). Srbija se takođe obavezala da će obezbediti da važeće i buduće zakonodavstvo bude pravilno primenjeno i sprovedeno. To podrazumeva obavezu za srpske sudove i upravne organe da usklađeno zakonodavstvo tumače i primenjuju u skladu sa standardima koje primenjuju organi Evropske unije. Usklađivanje će započeti na dan potpisivanja SSP-a i postepeno će se proširivati na sve elemente pravnih tekovina EU do kraja prelaznog perioda od 6 godina. SSP predviđa da će usklađivanje, naročito u ranoj fazi, biti usredsređeno na osnovne elemente pravnih tekovina EU o unutrašnjem tržištu, pravosuđu, slobodi i bezbednosti, kao i na druga područja vezana za trgovinu. U kasnijoj fazi će se usredsrediti na preostale pravne tekovine EU. SSP propisuje specifične obaveze i rokove za usklađivanja propisa u pojedinim oblastima prava: konkurencija, javna preduzeća, zaštita intelektualne svojine, javne nabavke, zatim standardizacija, meteorologija, akreditacija i ocena usaglašenosti, kao i zaštita potrošača. Obaveza usklađivanja sa propisima EU je predviđena i u oblasti pravde, slobode i bezbednosti.

Imajući u vidu da je Srbija započela usklađivanje svog zakonodavstva sa pravom Unije još 2004. godine, a da je SSP potpisan 2008. godine, Srbija je do sada već u poodmakloj fazi usklađivanja svog zakonodavstva sa pravom Evropske unije. To znači da Srbija već sada primenjuje pravo EU u pojedinim oblastima, u formi domaćeg zakonodavstva, a koje je prethodno usklađeno sa evropskim. Radi usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa propisima Unije, Srbija je 2008. godine usvojila Nacionalni program za integracije za period od 2008. do 2012. godine (detaljnije: *Dokumenta koja se donose u procesu evropskih integracija Srbije*). Sa početkom pregovora o članstvu Srbija je usvojila Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina EU (eng. *National Programme for the Adoption of the Acquis – NPAA*) za period 2014–2018. godine.

USLOVI I KRITERIJUMI ZA ČLANSTVO U EVROPSKOJ UNIJI

(eng. *Accession Conditions and Criteria for Membership in the EU*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 2. i 49. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Politika uslovljavanja, Vrednosti Evropske unije, Proces stabilizacije i pridruživanja, Zapadni Balkan

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/enlargement/policy/conditions-membership/index_en.htm

U načelu, svaka država može postati članica EU ukoliko ispuni uslove i kriterijume za prijem u članstvo. Postoje dve bitne razlike između uslova i kriterijuma. Prva se temelji na sadržini, a druga se ogleda u tome što su utvrđeni pravnim aktima različite prirode i različitog hijerarhijskog položaja u pravnom poretku EU. Uslovi su propisani Ugovorom o Evropskoj uniji, a kriterijumi odlukom Evropskog saveta.

Ugovor o Evropskoj uniji (član 49) propisuje da svaka evropska država može da podnese zahtev za članstvo ukoliko poštuje i promovise vrednosti Unije. Drugim rečima, Ugovor o EU postavlja dva uslova za prijem novih država članica: geografski i politički.

Geografski uslov podrazumeva da je država sa evropskog kontinenta. On je dosledno primenjen u slučaju zahteva za članstvo Maroka u Evropskim zajednicama, koji je odbijen 1987. godine, ali je još uvek otvorena debata o pitanju Turske, kao i aspiracija brojnih država bivšeg SSSR-a.

Politički uslov se odnosi na poštovanje i promovisanje vrednosti EU. Zainteresovana država mora da ispunjava odgovarajuće standarde u vezi sa poštovanjem ljudskog dostojanstva, sloboda, demokratije, jednakosti, vladavine prava, poštovanjem ljudskih prava, uključujući i prava manjina. Ovaj pristup se naziva „politika uslovljavanja“ (eng. *Conditionality Policy*).

Kriterijumi za članstvo su definisani na sastanku Evropskog saveta u Kopenhagenu 1993. godine. Njima se bliže određuju politički, ekonomski i pravni standardi i pravila za prijem države u članstvo EU. Obuhvataju sledeće:

- stabilne institucije koje su garant demokratije, vladavine prava i ljudskih prava, uključujući i poštovanje i zaštitu prava manjina;
- funkcionalnu tržišnu ekonomiju sa kapacitetom da se nosi sa konkurencijom na unutrašnjem tržištu Unije;
- sposobnost da se preuzmu prava i efikasno izvrše obaveze koje sa sobom nosi članstvo u Uniji, uključujući ciljeve političke, ekonomske i monetarne unije.

Ova tri kriterijuma, tzv. „kopenhagenski kriterijumi“, dopunjeni su na sastanku Evropskog saveta u Madridu 1995. godine tzv. „madridskim kriterijumima“, koji se odnose na postojanje efikasne javne uprave sposobne da primeni pravne tekovine EU (*Acquis communautaire*). Takođe, važan kriterijum je i „apsorpcioni kapacitet EU“, odnosno sposobnost EU da prihvati nove države članice.

Države Zapadnog Balkana imaju dodatne kriterijume definisane u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja (detaljnije: *Proces stabilizacije i pridruživanja, Zapadni Balkan*) i odnose se na punu i pravilnu primenu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, regionalnu saradnju i uspostavljanje dobrosusedskih odnosa, kao i definisanje specifičnih uslova (detaljnije: *Politika uslovljavanja*) za svaku državu posebno.

ISTORIJSKI OSVRT

Ugovorima o osnivanju Evropskih zajednica (Pariski ugovor i Rimski ugovori) bio je postavljen samo geografski uslov za pristupanje novih država članica. Potreba za definisanjem dodatnih kriterijuma za članstvo u Evropskoj uniji pojavila se nakon pada Berlinskog zida 1989. godine i prestanka Hladnog rata, kada su države centralne i istočne Evrope izrazile želju za prijem u članstvo u ovoj organizaciji. S obzirom na to da se radilo o državama koje su tek bile oslobođene sovjetske dominacije, bez duge demokratske tradicije i sa privrednim sistemom na početku tranzicije u tržišnu privredu, Evropski savet je 1993. godine usvojio kriterijume za članstvo u EU koje su ove države morale da dostignu. Četiri godine kasnije, Ugovorom iz Amsterdama (1997), uz postojeći geografski, postavljeni su politički uslovi za prijem novih država članica. U skladu sa ovim ugovorom, zainteresovana evropska država morala je da poštuje načela na kojima je zasnovana Evropska unija. Ugovorom iz Lisabona (2009) pojam „načela“ je preformulisan u „vrednosti“, dok je sadržinski deo ostao isti. Suštinski, odluka o prijemu zainteresovane države je i dalje politički motivisana i uslovljena istorijskim kontekstom, a ne samo ispunjenjem propisanih uslova i kriterijuma.

V

VISOKI PREDSTAVNIK UNIJE ZA SPOLJNE POSLOVE I BEZBEDNOSNU POLITIKU

(engl. *High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Institucije EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 18. i 27. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika, Evropska služba za spoljne poslove

INTERNET IZVOR: http://www.eeas.europa.eu/background/high-representative/index_en.htm

Za koordinaciju i sprovođenje zajedničke spoljne i bezbednosne politike Unije, kao i za obezbeđivanje doslednosti politike u odnosu na treće države zadužen je visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku. Visoki predstavnik predstavlja Evropsku uniju u pitanjima iz oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike, vodi političke razgovore sa trećim državama i iznosi stav Unije u međunarodnim organizacijama i na međunarodnim konferencijama. Visoki predstavnik prisustvuje redovnim sastancima lidera zemalja EU u Evropskom savetu. On je ujedno i potpredsednik Evropske komisije i predsedava Savetu za spoljne poslove (detaljnije: *Savet Evropske unije*). Takođe, učestvuje u radu Evropskog saveta, bez prava odlučivanja.

Visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku imenuje Evropski savet kvalifikovanom većinom. S obzirom na to da je visoki predstavnik istovremeno i potpredsednik Evropske komisije, neophodna je i saglasnost Evropskog parlamenta, koji takvu saglasnost daje za izbor celokupnog sastava Evropske komisije. Mandat visokog predstavnika traje pet godina, koliko i mandat Evropske komisije.

U vršenju svojih funkcija visokom predstavniku pomaže Evropska služba za spoljne poslove (detaljnije: *Evropska služba za spoljne poslove*), koja radi u saradnji sa diplomatskim službama država članica.

ISTORIJSKI OSVRT

Funkcija visokog predstavnika za zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku uspostavljena je Ugovorom iz Amsterdama (1997), koji je stupio na snagu 1999. godine. Ugovorom iz Lisabona (2007) promenjen mu je naziv u onaj koji trenutno ima (visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku) i uloga mu je znatno proširena dodavanjem novih odgovornosti. U funkciji visokog predstavnika objedinjene su funkcije potpredsednika Evropske komisije i predsednika Saveta za spoljne poslove, čime je omogućena bolja koordinacija spoljnih aktivnosti Unije koje su u nadležnosti ovih organa. Istog dana kada je Lisabonski ugovor stupio na snagu, 1. decembra 2009, za visoku predstavnicu Unije imenovana je Ketrin Ešton. Ona je na toj funkciji zamenila prvog visokog predstavnika Havijera Solanu, čiji mandat je trajao deset godina.

Po isteku mandata Ketrin Ešton 2014. godine, za novu visoku predstavnicu Unije izabrana je Federika Mogerini.

VREDNOSTI EVROPSKE UNIJE

(eng. *European Union Values*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Član 2. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji, Suspenzija prava država članica

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/scadplus/constitution/objectives_en.htm

Osnovne vrednosti na kojima se temelji Evropska unija su:

- poštovanje ljudskog dostojanstva;
- sloboda;
- demokratija;
- jednakost;
- vladavina prava;
- poštovanje ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina.

Osnovne vrednosti EU su propisane u članu 2. Ugovora o EU. Te vrednosti su zajedničke za sve države članice, u društvu u kojem vladaju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost muškaraca i žena.

Obaveza poštovanja osnovnih vrednosti Evropske unije ima poseban značaj u dva slučaja:

1. prilikom prijema novih država članica u EU jedan od uslova je poštovanje navedenih vrednosti i posvećenost njihovom promovisanju (detaljnije: Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji);
2. trajno i ozbiljno kršenje osnovnih vrednosti može dovesti do suspenzije određenih prava država članica koja proizlaze iz članstva (detaljnije: Suspenzija prava država članica).

Z

ZAJEDNIČKA BEZBEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA

(eng. *Common Security and Defence Policy – CSDP*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 42–46. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: EUFOR, Zajednička spoljna i bezbednosna politika, Evropska odbrambena agencija

INTERNET IZVOR: <http://www.eeas.europa.eu/csdp/>

Zajednička bezbednosna i odbrambena politika (ZBOP) sastavni je deo zajedničke spoljne i bezbednosne politike Evropske unije (detaljnije: *Zajednička spoljna i bezbednosna politika*). Ona obezbeđuje Evropskoj uniji operativnu sposobnost zasnovanu na civilnim i vojnim kapacitetima država članica. EU može da ih koristi za sprovođenje misija izvan EU u skladu sa načelima Povelje Ujedinjenih nacija. ZBOP uključuje progresivno kreiranje zajedničke odbrambene politike. To će dovesti do zajedničke odbrane kada Evropski savet jednoglasno donese takvu odluku.

Najvažniju novinu u oblasti ZBOP-a predstavlja klauzula o uzajamnoj pomoći u slučaju oružane agresije, koja je uvedena Ugovorom iz Lisabona (2007). Ovom klauzulom je predviđeno da: ukoliko je država članica žrtva oružane agresije na svojoj teritoriji ostale države članice imaju obavezu da joj pruže pomoć i podršku svim raspoloživim sredstvima, u skladu sa članom 51. Povelje UN. Ovo ne dovodi u pitanje specifičan karakter bezbednosne i odbrambene politike određenih država članica. Obaveza saradnje u ovoj oblasti (ZBOP) treba da bude usklađena sa obavezama u okviru NATO-a, koji za države koje su njegove članice ostaje osnov njihove zajedničke odbrane i forum za njenu primenu.

Tako formulisana klauzula o zajedničkoj odbrani predstavlja svojevrstni kompromis koji, sa jedne strane, uvažava vojno neutralni status pojedinih država članica, a sa druge strane, uzima u obzir bliske, ali i složene odnose između EU i NATO.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Odluke o zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici, kao i o pokretanju misija, Savet EU i Evropski savet donose jednoglasno, na predlog visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku (detaljnije: *Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku*) ili na inicijativu države članice. Visoki predstavnik može, u slučaju potrebe, zajedno s Evropskom komisijom, predložiti korišćenje resursa država članica i instrumenata EU. Savet EU

Stalna strukturirana saradnja je uvedena Lisabonskim ugovorom. Ova procedura omogućava državama članicama EU da bliže sarađuju i ulože veće napore u oblasti vojnih kapaciteta, u vojnim akcijama EU, kao i da učestvuju u zajedničkim misijama EU i UN. Na ovaj način se unapređuju operativne sposobnosti EU kroz saradnju manjeg broja država koje su voljne da se više angažuju na ovom polju.

može, u okviru Unije, poveriti izvršenje zadatka grupi država članica radi zaštite vrednosti Evropske unije i ostvarenja njenih interesa (tzv. *koalicija voljnih*).

Države članice čije vojne sposobnosti ispunjavaju više kriterijume i koje su preuzele veće obaveze jedne prema drugima u ovoj oblasti u vezi sa najzahtevnijim misijama, uspostavljaju stalnu strukturiranu saradnju u okviru Unije. Savet EU donosi odluku o uspostavljanju stalne strukturirane saradnje i utvrđuje listu država članica koje učestvuju u stalnoj strukturiranoj saradnji. Savet EU odlučuje kvalifikovanom većinom, nakon konsultacija sa visokim predstavnikom. Svaka država članica koja naknadno želi da se uključi u stalnu strukturiranu saradnju obaveštava Savet EU i visokog predstavnika o svojoj nameri.

Važnu ulogu u sprovođenju zajedničke bezbednosne i odbrambene politike ima Evropska odbrambena agencija (detaljnije: *Evropska odbrambena agencija*) koja je otvorena za sve države članice. Njen osnovni zadatak je da usklađuje i podržava razvoj vojnih kapaciteta na nivou EU i država članica.

SRBIJA I ZAJEDNIČKA BEZBEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA

Srbija je učestvovala u sledećim mirovnim operacijama Evropske unije (i UN): *EUTM Somalia*, *EUNAVFOR ATALANTA Somalia*, *EUFOR RCA* u Centralnoafričkoj Republici i *EUTM Mali*. Na poziv EU, Srbija je izrazila spremnost da učestvuje i u civilnoj misiji Unije u Maliju (*EUCAP Sahel Mali*). Decembra 2013. u Briselu je potpisan Sporazum o bezbednosnoj saradnji Srbije i EU, kojim se utvrđuje okvir saradnje Evropske odbrambene agencije i Ministarstva odbrane. Ovaj sporazum omogućava bližu saradnju sa EU u oblasti odbrambene industrije kroz uključenje Ministarstva odbrane u projekte i programe Evropske odbrambene agencije i predstavlja priliku da se unapredi interoperabilnost vojnih kapaciteta Srbije, omogući jačanje domaće namenske industrije i istraživačkih potencijala srpskih instituta, kao i tehnološka modernizacija oružanih snaga.

Evropska unija nema stalnu vojsku. Ona se, u skladu sa zajedničkom bezbednosnom i odbrambenom politikom, oslanja na *ad hoc* snage svojih država članica radi preduzimanja vojnih i civilnih akcija koje uključuju:

- zajedničke operacije razoružavanja,
- humanitarne zadatke i zadatke spasavanja,
- vojno savetovanje i pružanje tehničke pomoći,
- sprečavanje sukoba i očuvanje mira,
- borbene akcije u upravljanju krizama, na primer nametanje i očuvanje mira i stabilizacija nakon sukoba.

Evropska unija sprovela je od 2003. godine oko 30 civilnih misija i vojnih operacija na tri kontinenta. Odluku o slanju borbenih snaga EU donose ministri država članica koji se sastaju u Savetu EU.

ISTORIJSKI OSVRT

Kao deo zajedničke spoljne i bezbednosne politike Unije, ZBOP je unet u Ugovor iz Amsterdama 1997. godine. Od 2003. godine osnovni izazovi i zadaci u okviru ZBOP-a utvrđeni su Evropskom bezbednosnom strategijom. Ugovor iz Lisabona iz 2007. godine uveo je klauzulu o uzajamnoj vojnoj pomoći u slučaju oružane agresije i regulisao institucionalna pitanja u vezi sa koncipiranjem i sprovođenjem ZBOP-a.

Kao jedna od najvidljivijih politika EU i onih koje se najbrže razvijaju, ZBOP je u manje od deset godina dobila važno strateško usmerenje i operativni kapacitet. Evropski savet je usvojio Evropsku bezbednosnu strategiju 2003. godine. Po prvi put u njoj su utvrđena načela i postavljeni jasni ciljevi ostvarivanja bezbednosnih interesa Unije, koji se zasnivaju na njenim temeljnim vrednostima, a kao pet najbitnijih pretnji ističu se terorizam, regionalni konflikti, organizovani kriminal, državna nestabilnost i proizvodnja oružja za masovno uništenje. Posle Evropske bezbednosne strategije donet je Izveštaj o sprovođenju strategije za evropsku bezbednost 2008. godine pod nazivom *Pružanje bezbednosti u svetu koji se menja*. Globalna strategija za spoljnu i bezbednosnu politiku Evropske unije (detaljnije: *Globalna strategija za spoljnu i bezbednosnu politiku Evropske unije*) usvojena je 2016. godine i definiše spoljnopolitičke i bezbednosne prioritete Unije za naredni period.

ZAJEDNIČKA POLITIKA U OBLASTI RIBARSTVA

(eng. *Common Fisheries Policy – CFP*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 38–44. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Zajednička poljoprivredna politika, Evropski strukturni i investicioni fondovi

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/index_en.htm

Zajednička politika u oblasti ribarstva predstavlja skup mera koje se odnose na pitanja pristupa resursima, iskorišćavanja i zaštite bogatstava mora, unapređenje tržišta, strukturne mere i pitanja odnosa s trećim državama. Cilj politike je promocija održivog sektora ribarstva i akvakulture u zdravom morskom okruženju koje predstavlja oslonac ribarstvu, kao ekonomski održivoj ekonomskoj grani koja zapošljava ljude i stvara mogućnosti za opstanak i razvoj ribarskih zajednica.

Prema nekim procenama, četvrtina ulovljene ribe u EU baca se nazad u more, zbog čega je Evropska komisija predložila obavezu iskrcavanja sveukupnog ulova. Problem odbacivanja ulova je specifičan za severna mora, gde se i love najveće količine ribe.

Zajednička politika u oblasti ribarstva je područje u isključivoj nadležnosti Unije, što znači da se zajednička pravila usvajaju na nivou EU i primenjuju u svim državama članicama. Pravni osnov za delovanje u ovoj oblasti je definisan članovima 38–44. Ugovora o funkcionisanju EU. Savet EU i Evropski parlament postigli su dogovor o novoj zajedničkoj politici u oblasti ribarstva 2013. godine, a njen ključni prioritet je da se obezbedi da sektori ribolova i akvakulture budu ekološki, ekonomski i društveno održivi. Stoga su morski biološki resursi zaštićeni, te će se odbacivanje ulova postupno u potpunosti zabraniti do 2019. godine. Države članice, takođe, moraju da obezbede da kapacitet njihovih ribarskih flota bude u skladu sa mogućnostima za ribolov.

Glavni instrument finansiranja zajedničke politike u oblasti ribarstva je Evropski fond za pomorstvo i ribarstvo (eng. *European Maritime and Fisheries Fund*). Cilj Fonda je da podrži održivo ribarstvo i industriju akvakulture u Evropskoj uniji. Sredstva iz Fonda, u iznosu od 6,57 milijardi evra u novom budžetskom periodu od 2014. do 2020. godine, usmeravaju se na podizanje konkurentnosti i zaštitu životne sredine, te pomoć ribarskim zajednicama u prilagođavanju nastalim promenama u ribarskoj industriji i osiguranju

kvalifikovane radne snage. S obzirom na njihovu važnost u priobalnim zajednicama, podstiču se i podržavaju održiva mala ribarstva.

ISTORIJSKI OSVRT

Okvir za zajedničku politiku u oblasti ribarstva postavljen je Ugovorom o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (1957). Ribarstvo je imalo važnu ulogu u pregovorima o pristupanju Ujedinjenog Kraljevstva, Irske i Danske Evropskoj ekonomskoj zajednici 1973. godine. Savet je tek tokom sedamdesetih godina usvojio propise o osnivanju zajedničke organizacije tržišta ribljih proizvoda i uveo strukturnu politiku Zajednice u području ribarstva.

Prvobitni ciljevi zajedničke politike u oblasti ribarstva bili su očuvanje ribljeg fonda, zaštita morske sredine, osiguranje ekonomske održivosti evropskih flota i snabdevanje potrošača kvalitetnom hranom. Reformom ove politike iz 2002. godine ciljevima je dodato održivo i uravnoteženo iskorišćavanje živih vodenih resursa s ekološkog, ekonomskog i socijalnog aspekta i istaknuto je da se održivost mora zasnivati na pouzdanim naučnim mišljenjima i načelu opreznosti.

Zajednička politika u oblasti ribarstva prošla je kroz nekoliko reformi (1992. i 2002). Reformom iz 1992. godine pooštrena su pravila o kontroli broja ribarskih plovila i tehničke mere za sprečavanje prevelikog izlovljavanja ribe, a cilj reforme iz 2002. godine bio je da se osigura održiva eksploatacija morskih resursa. Evropska unija je 2003. godine počela primenu nove politike, kojom su uvedeni dugoročni pristup pri donošenju mera politike u oblasti ribarstva, nova politika za ribarske flote, bolja primena pravila i uključenost zainteresovanih strana u sprovođenje politike.

ZAJEDNIČKA POLJOPRIVREDNA POLITIKA

(eng. *The Common Agricultural Policy – CAP*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 38–44. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Zajednička politika u oblasti ribarstva, Evropski strukturni i investicioni fondovi

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/index_en.htm

Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) jedna je od najvažnijih politika Evropske unije, koja sadrži skup mera i programa usmerenih na razvoj poljoprivrede u državama članicama EU. Okvir za zajedničku poljoprivrednu politiku postavljen je Ugovorom o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (1957), a njena primena počela je 1962. godine. Osnovni razlog stvaranja ZPP-a jeste poboljšanje produktivnosti poljoprivredne proizvodnje kako bi se obezbedilo stabilno snabdevanje potrošača hranom po prihvatljivim cenama, a poljoprivrednicima obezbedila primerena zarada.

Ciljevi ZPP-a su:

- povećanje produktivnosti poljoprivredne proizvodnje kroz promociju tehničkog razvoja, racionalizaciju i optimalnu upotrebu faktora proizvodnje, posebno rada;
- obezbeđivanje adekvatnog životnog standarda za poljoprivrednike putem povećanja zarada u poljoprivredi;
- stabilizacija tržišta;
- obezbeđivanje redovnog snabdevanja hranom;
- obezbeđivanje snabdevanja potrošača po razumnim cenama.

U EU ima 12 miliona poljoprivrednika, dok prosečno poljoprivredno gazdinstvo iznosi 15 hektara. Poljoprivreda i poljoprivredno-prehrambena industrija imaju zajedno udeo od 6 % BDP-a u EU.

Zajednička poljoprivredna politika spada u oblast u kojoj Evropske unije i države članice dele nadležnost. Evropska komisija je nadležni organ za definisanje i sprovođenje ZPP-a. Savet EU i Evropski parlament svojim odlukama uspostavljaju zajedničku organizaciju tržišta poljoprivrednih proizvoda i donose ostale odluke radi sprovođenja ciljeva ZPP-a. Nakon stupanja na snagu Lisabonskog ugovora odluke u okviru ZPP-a se donose u redovnom zakonodavnom postupku.

Osnovna načela preko kojih se ostvaruju ciljevi ZPP-a su jedinstveno tržište, prvenstvo i finansijska solidarnost. ZPP se temelji na dva stuba: direktnom plaćanju i ruralnom razvoju.

Prvi stub obuhvata mere koje direktno ili indirektno obezbeđuju stabilan dohodak poljoprivrednim proizvođačima, uz stabilne i prihvatljive cene poljoprivrednih proizvoda na tržištu Evropske unije. U oblasti direktnih plaćanja, koja čine 70% budžeta zajedničke poljoprivredne politike, države članice ne mogu donositi nacionalne mere. Poljoprivredni proizvođači kroz direktna plaćanja dobijaju podršku u vidu subvencija, uglavnom bez obzira na vrstu proizvoda, ali uz obavezu da poštuju pravila koja propisuje Unija, a koja se odnose na zaštitu životne sredine, zdravlja ljudi, životinja i biljaka i dobiti životinja. Reformom ZPP-a iz 2013. godine predviđeno je da 30% direktnih plaćanja poljoprivrednicima iz država članica EU bude povezano s njihovim poštovanjem održivih poljoprivrednih praksi usmerenih na očuvanje kvaliteta tla, biodiverziteta i životne sredine.

Veoma značajna komponenta ZPP-a sadržana je u drugom stubu koji se odnosi na ruralni razvoj. Cilj mera podrške u okviru drugog stuba podrške je promocija održivog razvoja u ruralnim oblastima Unije. Polazi se od činjenice da 56% stanovništva Evropske unije živi u ruralnim sredinama koje obuhvataju 77% teritorije EU. Mere podrške ruralnom razvoju odnose se na povećanje konkurentnosti u poljoprivrednom sektoru, poboljšanje stanja životne sredine, unapređenje kvaliteta života u ruralnim područjima i podsticanje raznolikosti ruralne ekonomije. Drugi stub ZPP-a finansira se iz sredstava Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD) (detaljnije: *Evropski strukturni i investicioni fondovi*), čija su sredstva usmerena na smanjivanje razlika između regiona Unije kroz sufinansiranje projekata ruralnog razvoja. Ruralni razvoj u EU je fokusiran na sledećih 6 prioriteta:

- promovisanje prenošenja znanja i inovacija u poljoprivredi i šumarstvu;

- povećanje održivosti i konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede, promovisanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija i podrška održivom upravljanju šumama;
- promovisanje organizacije lanca proizvodnje hrane, dobrobiti životinja i upravljanje rizicima u poljoprivredi;
- obnavljanje, očuvanje i jačanje ekosistema koji se odnose na poljoprivredu i šumarstvo,
- promovisanje efikasnog korišćenja resursa i podrške tranziciji ka ekonomiji zasnovanoj na niskoj emisiji ugljenika;
- promovisanje socijalne inkluzije, smanjenje siromaštva i ekonomski razvoj.

ISTORIJSKI OSVRT

Prošlo je više od 50 godina od uspostavljanja zajedničke poljoprivredne politike, i do sada je ova politika nekoliko puta reformisana. Udeo ZPP-a u budžetu Unije je u stalnom opadanju u poslednjih 30 godina. Godine 1985. udeo ZPP-a u budžetu EU je iznosio 73% dok u periodu od 2014. do 2020. godine taj udeo iznosi 37,8 %. Evropski fond za garancije i usmeravanje u poljoprivredi (eng. *European Agriculture Guidance and Guarantee Fund*) osnovan je 1962. godine. Fond je 1964. godine podeljen na dva dela – prvi deo koji podržava garantovane cene na tržištu i drugi koji se odnosi na

podršku strukturnim reformama. Sve do 2005. godine zajedničku poljoprivrednu politiku je finansirao Fond, koji te godine zamenjuje dva fonda: Evropski fond za ruralni razvoj (detaljnije: *Evropski fond za ruralni razvoj*) i Evropski fond za garancije u poljoprivredi (detaljnije: *Evropski fond za garancije u poljoprivredi*). Zahvaljujući brojnim reformskim zahvatima u okviru ZPP-a, današnja zajednička poljoprivredna politika ide u korak s vremenom i ima višedimenzionalnu ulogu u društvu: proizvodnju zdravstveno ispravne hrane, razvoj seoskih područja, zaštitu poljoprivrednog okruženja i biodiverzitet. Najvažnije reforme ZPP-a su izvršene 1992. i 2003. godine i odnose se na prekid veze između subvencija i proizvodnje. Reforma iz 2013. godine je fokusirana na sledeća tri prioriteta:

- garantovanje održive proizvodnje hrane;
- obezbeđivanje održivog upravljanja prirodnim resursima;
- podsticanje uravnoteženog razvoja svih ruralnih područja u EU.

Strateški ciljevi ZPP-a do 2020. godine fokusirani su na održavanje vitalnih ruralnih zajednica kojima je poljoprivreda osnovna ekonomska aktivnost kako bi se povećala zaposlenost i ostvarili višestruki pozitivni efekti na privrednom i socijalnom planu i u pogledu životne sredine.

ZAJEDNIČKA SPOLJNA I BEZBEDNOSNA POLITIKA

(eng. *Common Foreign and Security Policy – CFSP*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 21–46. Ugovora o EU

POVEZANI POJMOVI: Zajednička bezbednosna i odbrambena politika, Evropska služba za spoljne poslove, Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku

INTERNET IZVOR: https://europa.eu/european-union/topics/foreign-security-policy_en

Zajednička spoljna i bezbednosna politika (ZSBP) je usmerena na zaštitu zajedničkih vrednosti, osnovnih interesa, bezbednosti, nezavisnosti i integriteta Unije; očuvanje mira i međunarodne bezbednosti u skladu sa načelima Povelje UN; podsticanje međunarodne saradnje, razvijanje i konsolidaciju demokratije i vladavine prava, poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i načela međunarodnog prava. ZSBP predstavlja jedan od segmenta spoljnih aktivnosti Unije koje obuhvataju i: zajedničku trgovinsku politiku, saradnju sa trećim državama i humanitarnu pomoć, restriktivne mere, međunarodne sporazume i odnose sa međunarodnim organizacijama i trećim državama. Shodno tome, na nju se primenjuju opšta načela i ciljevi spoljnih aktivnosti EU (detaljnije: *Spoljne aktivnosti Evropske unije*). Nadležnost Unije u okviru ZSBP-a obuhvata sve oblasti spoljne politike i sva pitanja bezbednosti Unije, uključujući postepeno kreiranje zajedničke odbrambene politike, što može dovesti do zajedničke odbrane (detaljnije: *Zajednička bezbednosna i odbrambena politika*).

Od budućih država članica EU očekuje se da budu sposobne da vode politički dijalog u okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike, da se usklađuju sa stavovima EU, da učestvuju u akcijama EU, kao i da primenjuju dogovorene sankcije i restriktivne mere. Sve države članice su se obavezale na zajedničku saradnju u oblasti spoljne i bezbednosne politike.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Evropski savet utvrđuje zajedničke strateške interese i ciljeve EU u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike i ostalim oblastima spoljnih aktivnosti Unije. Savet EU oblikuje ZSBP i donosi odluke koje su potrebne za utvrđivanje i sprovođenje ove politike, na osnovu opštih smernica i strateških pravaca koje je utvrdio Evropski savet. Savet EU i Evropski savet donose odluke jednoglasno. Savet EU i visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku (detaljnije: *Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku*) obezbeđuju jedinstvo, doslednost i delotvornost delovanja EU u ovoj oblasti.

Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku predstavlja Evropsku uniju u pitanjima iz oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Visoki predstavnik u ime Unije vodi političke razgovore sa trećim državama i iznosi njen stav u međunarodnim organizacijama i na međunarodnim konferencijama. Visoki predstavnik je ujedno i potpredsednik Evropske komisije i predsedava Savetu EU za spoljne poslove.

Svaka država članica, visoki predstavnik, samostalno ili uz podršku Evropske komisije, može Savetu uputiti na razmatranje bilo koje pitanje iz oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike i može mu podneti inicijative ili predloge. U slučajevima hitnog odlučivanja, visoki predstavnik na sopstvenu inicijativu ili na zahtev neke države članice, može da sazove vanrednu sednicu Saveta za spoljne poslove.

U obavljanju njegovih funkcija visokom predstavniku pomaže Evropska služba za spoljne poslove (detaljnije: *Evropska služba za spoljne poslove*), koja radi u saradnji sa diplomatskim službama država članica.

PRAVNI AKTI U OBLASTI ZAJEDNIČKE SPOLJNE I BEZBEDNOSNE POLITIKE

I nakon Lisabonskog ugovora oblast ZSBP-a je ostala izvan glavnog korpusa prava Evropske unije. U okviru ZSBP-a se donose posebni pravni akti:

1. opšte smernice i
2. odluke kojima se određuju:
 - akcije koja će Unija preduzeti;
 - stavovi koje je Unija zauzela;
 - aranžmani za sprovođenje tih akcija i stavova.

Navedeni pravni akti obavezuju organe EU i države članice. Ugovorom o EU je izričito isključeno donošenje zakonodavnih akata u oblasti ZSBP-a, odnosno mogućnost da donete odluke imaju direktno dejstvo. Posebnost ove oblasti delovanja EU ogleda se i u tome što nije predviđen mehanizam za kontrolu poštovanja i obezbeđivanje primene zajedničkih pravila. Sud pravde nema nadležnost u ovoj oblasti, osim u slučaju preispitivanja restriktivnih mera prema fizičkim i pravnim licima i kontrole da li akti doneti u oblasti ZSBP-a zadiru u nadležnosti EU u drugim oblastima i obrnuto.

ISTORIJSKI OSVRT

Prvi pokušaj usklađenog delovanja država članica na međunarodnoj sceni učinjen je Jedinstvenim evropskim aktom iz 1986. godine, kojim je uvedena evropska politička saradnja, a koja je trebalo da se odvija izvan institucionalnog okvira Evropskih zajednica. U okviru ove saradnje države članice je trebalo da formulišu i sprovedu jedinstvenu spoljnu politiku. Predviđeno je da se evropska politička saradnja odvija izvan institucionalnog sistema Evropskih zajednica. Međutim, ovakvo rešenje se pokazalo kao nedelotvorno u uslovima izbijanja novih međunarodnih kriza, posebno građanskog rata na prostorima bivše SFRJ. To je zahtevalo nov pristup ovom problemu i uvođenje

čvršće institucionalne strukture koja se pojavila u obliku Evropske unije, osnovane Ugovorom iz Maastrichta (1992). Tim je ugovorom uvedena zajednička spoljna i bezbednosna politika kao jedan od stubova Unije. Saradnja u ovoj oblasti, međutim, nije integrisana u nadnacionalnu strukturu Evropskih zajednica, već je ostala u okvirima međuvladine saradnje što je podrazumevalo jednoglasno odlučivanje u Evropskom savetu i Savetu Evropske unije. Ugovorom iz Amsterdama iz 1997. godine olakšan je proces odlučivanja uvođenjem instituta *pozitivne uzdržanosti* i glasanja kvalifikovanom većinom u Savetu u određenim slučajevima. Takođe je predviđeno uvođenje funkcije visokog predstavnika Unije za ZSBP. Ugovorom iz Nice (2001) uvedene su promene kako bi se dodatno pojednostavio proces odlučivanja i omogućila unapređena saradnja država članica u oblasti ZSBP-a. Ugovorom iz Lisabona (2007) ukinuta je struktura tri stuba EU. ZSBP je integrisana u ostale spoljne aktivnosti Evropske unije. Redefinisana je funkcija visokog predstavnika Unije, čime su stvoreni uslovi za skladno obavljanje spoljnih aktivnosti EU. Takođe su izmenjeni pravni instrumenti u okviru ZSBP-a. Raniji pravni instrumenti – zajedničke strategije, zajednički stavovi i zajedničke akcije, zamenjeni su odlukama. Promena u nazivu pravnih instrumenata trebalo je da naglasi snažniji pristup Unije u obezbeđivanju usklađenog delovanja u oblasti ZSBP-a.

ZAJEDNIČKA TRGOVINSKA POLITIKA

(eng. *EU Common Commercial Policy – CCP*)

SEKCIJA: Osnove EU

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Čl. 206–207. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Carinska unija, Sporazumi o slobodnoj trgovini između Evropske unije i trećih zemalja

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Aa20000>

Postojanje carinske unije (detaljnije: *Carinska unija*) prati i sprovođenje zajedničke trgovinske politike (ZTP). Osnovu za definisanje i sprovođenje ZTP-a pružaju članovi 206. i 207. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije. ZTP spada u spoljne aktivnosti Unije i sprovodi se u skladu sa načelima koja se odnose na spoljne aktivnosti EU (detaljnije: *Spoljne aktivnosti Evropske unije*).

Zajednička trgovinska politika je, između ostalog, usmerena na:

- podsticanje ujednačenog razvoja svetske privrede,
- postepeno ukidanje ograničenja u međunarodnoj trgovini,
- snižavanje carinskih stopa,
- stimulisanje priliva stranih direktnih investicija i sl.

Unutrašnje tržište EU zasnovano je na carinskoj uniji, koja podrazumeva zajedničku carinsku tarifu i jedinstvenu trgovinsku politiku Unije prema trećim državama. ZTP spada u isključivu nadležnost Evropske unije i zasnovana je na jedinstvenim načelima.

Zajednička trgovinska politika obuhvata:

- sva pitanja u vezi sa carinama u trgovini robom i uslugama,
- trgovinske aspekte prava intelektualne svojine,
- direktne strane investicije,
- izvoznu politiku,
- zaštitne mere u slučaju dampainga ili državnih subvencija.

Instrumenti za sprovođenje ZTP-a su:

- autonomne trgovinske mere: zajednička carinska tarifa, kontingenti i druga količinska ograničenja, prelevmani, zaštitne mere u slučaju dampainga ili državnih subvencija, autonomne mere koje regulišu trgovinu sa državama u razvoju u okviru „opšte šeme preferencijala”;
- trgovinski sporazumi koje EU zaključuje sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama u skladu sa članovima 207. i 218. Ugovora o funkcionisanju EU.

ZAKONODAVNI POSTUPCI

(eng. *Legislative Procedures*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA Oblast: Opšti termini

PRAVNI OSNOV: Čl. 289-294. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Savet Evropske unije, Evropski parlament, Evropska komisija, Ugovor iz Lisabona

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Aai0016>

Ugovor o funkcionisanju EU utvrđuje postupke po kojima se donose zakonodavni akti na nivou Evropske unije. Članom 289. predviđeno je postojanje redovnog zakonodavnog postupka (eng. *Ordinary Legislative Procedure*), u kom Savet EU i Evropski parlament zajedno donose propise. Ovaj naziv je uveden Ugovorom iz Lisabona (2007). Njime je dotadašnji postupak saodlučivanja preimenovan u redovni zakonodavni postupak kako bi se naglasio veći demokratski legitimitet EU. Član 289. takođe predviđa postojanje posebnih zakonodavnih postupaka u izuzetnim slučajevima koji su predviđeni posebnim odredbama Ugovora o funkcionisanju EU.

Zakonodavna funkcija u Evropskoj uniji je poverena Savetu EU i Evropskom parlamentu. U zavisnosti od njihovog međusobnog odnosa i stepena uključenosti u proces usvajanja propisa razlikuju se redovni zakonodavni postupak i posebni zakonodavni postupci. Evropska komisija je takođe učesnik u zakonodavnim postupcima. Po pravilu, ona jedina ima pravo zakonodavne inicijative i bitno utiče na konačnu sadržinu propisa. U suštini, ona rukovodi svojim predlogom, može ga izmeniti ili povući, što bi dovelo do obustavljanja zakonodavnog postupka. Ukoliko želi da usvoji propis u drugom obliku od predloženog, Savet EU može da ga izmeni samo jednoglasnom odlukom.

Redovni zakonodavni postupak

Tok redovnog zakonodavnog postupka je utvrđen članom 294. Ugovora o funkcionisanju EU. Redovni zakonodavni postupak se sastoji od najviše tri kruga razmene stavova (tri čitanja) između Evropskog parlamenta i Saveta.

Postupak započinje dostavljanjem predloga propisa Evropske komisije Evropskom parlamentu i Savetu EU.

Prvo čitanje

Evropski parlament usvaja stav o predlogu Evropske komisije na prvom čitanju i upućuje ga Savetu EU. Ako Savet odobri stav Evropskog parlamenta, akt će biti usvojen u obliku koji je usvojio Evropski parlament. Za ovakvu odluku potrebna je kvalifikovana većina u Savetu, a izuzetak su oblasti u kojima Ugovor o funkcionisanju EU izričito zahteva jednoglasnost. Ako Savet ne odobri stav Evropskog parlamenta, usvojiće zajednički stav (eng. *Common Position*) i proslediti ga, zajedno sa obrazloženjem, ovom organu. Evropska komisija informiše Evropski parlament o svom stavu.

Drugo čitanje

Tema razmatranja drugog čitanja je zajednički stav Saveta. Evropski parlament ima mogućnosti da u roku od tri meseca:

1. odobri zajednički stav Saveta ili ne usvoji nikakav stav, u kom slučaju će akt biti usvojen u obliku koji je predložio Savet;
2. odbije većinom glasova stav Saveta, u kom slučaju će se smatrati da akt nije usvojen;
3. predloži većinom glasova amandmane na stav Saveta; amandmani će biti prosleđeni Savetu i Evropskoj komisiji, koja može da usvoji mišljenje o amandmanima.

U prvom i drugom slučaju, proces odlučivanja je okončan bilo usvajanjem akta bilo njegovim neusvajanjem. U slučaju da Evropski parlament predloži amandmane, na Savetu je da u roku od tri meseca, odlučujući kvalifikovanom većinom, prihvati amandmane i time je akt usvojen, ili ne prihvati sve amandmane Evropskog parlamenta, u kom slučaju se osniva Odbor za usaglašavanje. U ovoj fazi Evropska komisija, ako nije zadovoljna predloženim izmenama, može da povuče akt iz postupka. Savet će jednoglasno odlučiti o amandmanima na koje je Evropska komisija dala negativno mišljenje.

Odbor za usaglašavanje čini jednak broj predstavnika Saveta i Evropskog parlamenta. Zadatak Odbora je da u roku od šest nedelja dođe do zajedničkog teksta koji se smatra usvojenim ukoliko za njega glasa kvalifikovana većina predstavnika Saveta i većina predstavnika Evropskog parlamenta. Ukoliko u roku od šest nedelja Odbor ne dođe do rešenja, smatraće se da predlog nije usvojen. Evropska komisija sve vreme učestvuje u radu Odbora.

Treće čitanje

Kada Odbor za usaglašavanje utvrdi predlog, Evropski parlament i Savet imaju rok od šest nedelja da ga usvoje, nakon čega se akt smatra usvojenim; u suprotnom će se smatrati da je predlog konačno odbijen.

Ne prolaze svi konačno usvojeni predlozi akata kroz sve faze redovnog zakonodavnog postupka, jer neki bivaju usvojeni na prvom ili drugom čitanju. Oko 25% svih akata bude usvojeno na prvom čitanju, preko 50% na drugom i tek oko 25% na Odboru za usaglašavanje.

Postupak konsultovanja (eng. *Consultation Procedure*)

Postupak konsultovanja takođe podrazumeva učešće tri aktera: Evropske komisije (u pojedinim slučajevima status ovlašćenog predlagača može imati i neki drugi organ EU), Saveta EU i Evropskog parlamenta. Postupak započinje podnošenjem predloga Evropske komisije Savetu, koji ga prosleđuje Evropskom parlamentu na mišljenje. Savet, u konsultaciji sa Evropskim parlamentom, određuje rok u kom Parlament treba da usvoji mišljenje o predlogu Evropske komisije. Mišljenje Evropskog parlamenta ne obavezuje Savet, ali on je dužan da pre donošenja konačne odluke sačeka mišljenje Parlamenta ili kraj roka za davanje mišljenja. U suprotnom, Evropski parlament može pokrenuti postupak pred Sudom pravde za poništenje donetog akta zbog nepoštovanja postupka. Postupak konsultovanja se primenjuje u u oblasti konkurencije (primena pravila o državnoj pomoći) i usklađivanja indirektnog oporezivanja.

Postupak saglasnosti (eng. *Consent Procedure*)

Po ovom postupku, Savet je dužan da zatraži i dobije pristanak Evropskog parlamenta da bi mogao da usvoji određeni propis. Stav Evropskog parlamenta je obavezujući. Ovaj postupak daje Evropskom parlamentu pravo veta na predlog odluke, ali bez mogućnosti predlaganja amandmana. On se primenjuje u ograničenom broju slučajeva, kao što su prijem novih država članica, borba protiv diskriminacije, sporazum o pridruživanju, jačanje prava građana EU.

Izuzeci od postupaka utvrđenih članom 289. Ugovora o funkcionisanju EU

Postoje i posebni zakonodavni postupci u kojima Evropska komisija ili Savet EU donose odluke bez učešća Evropskog parlamenta.

Evropska komisija samostalno donosi pravno obavezujuće akte u dva slučaja: akte o primeni pravila konkurencije na javna preduzeća i akte određivanju pravila o ostanku radnika koji nisu državljanji države članice nakon isteka perioda zaposlenja.

U određenim oblastima Savet EU donosi odluku na predlog Evropske komisije ili visokog predstavnika Unije. Iako je u prvim godinama postojanja Evropske ekonomske zajednice ovo bio dominantan postupak, danas je zadržan samo u određenim oblastima u kojima se očekuje brza reakcija ili u oblastima koje države članice žele da sačuvaju pod striktnom kontrolom. Ovaj postupak se primenjuje u oblastima kao što su utvrđivanje zajedničke carinske tarife, mere poljoprivredne politike, ograničenje kretanja kapitala iz trećih država, mere za sprečavanje terorizma, vođenje ekonomske politike, utvrđivanje postojanja prekomernog budžetskog deficita ili uvođenje restriktivnih mera.

ZAMOR OD PROŠIRENJA

(eng. *Enlargement Fatigue*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Trendovi

POVEZANI POJMOVI: Politika proširenja Evropske unije, Ugovor o ustavu Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://ec.europa.eu/enlargement/index_en.htm

Zamor od proširenja se odnosi na stav javnog mnjenja i političke i intelektualne elite u državama članicama kojim se zagovaraju procesi konsolidacije unutar EU nakon poslednja tri kruga proširenja, pa čak i zaustavljanje daljeg proširenja (detaljnije: *Politika proširenja Evropske unije*).

Fenomen zamora od proširenja nije nov u istoriji Evropske unije, ali je njegov intenzitet pojačan u aktuelnim socio-ekonomskim okolnostima. Prijem 12 novih država članica, 2004. i 2007. godine, stavio je na probu apsorpcione kapacitete Evropske unije i otvorio pitanje funkcionisanja EU sa gotovo udvostručenim brojem članica.

Potreba za funkcionalnom institucionalnom strukturom i čvršćom političkom unijom dovela je do potpisivanja Ugovora o ustavu Evropske unije 2004. godine, koji je trebalo da označi prelazak u novu fazu organizovanja EU sa izraženim državnim elementima. Odustajanje od projekta Ugovora o ustavu, nakon referenduma u Holandiji i Francuskoj 2005. godine, uvelo je Evropsku uniju u svojevrsnu ustavnu i političku krizu. Posledica toga je bilo stavljanje politike proširenja u drugi plan. Kriza je prevladana potpisivanjem Ugovora iz Lisabona 2007. godine. Iako je preuzeo veći deo odredbi Ugovora o Ustavu i donekle pojednostavio složenu strukturu Evropske unije, Ugovor iz Lisabona, opterećen različitim kompromisima, nije uspeo da reši sve probleme u funkcionisanju EU. Strukturni nedostaci Unije su posebno došli do izražaja nakon izbijanja svetske ekonomske krize 2008. godine.

Sa druge strane, prijem država iz istočne i centralne Evrope uzrokovao je znatne turbulencije na tržištu rada unutar EU. Migracija stanovništva iz ovih država u stare države članice oborila je cenu rada. Istovremeno je uzrokovala i značajne bezbednosne probleme, pa su se pojedine države članice suočile sa širenjem talasa kriminala. Najzad, manji troškovi proizvodnje i niža cena rada u istočnoevropskim državama imali su kao posledicu izmeštanje proizvodnih pogona u ove države, što je dodatno povećalo animozitete između građana iz starih i novih država članica. U javnosti Unije se otvorila debata o zaustavljanju daljeg proširenja EU, posebno na siromašnije istočnoevropske države, do trenutka prilagodavanja novih država članica

BREGZIT I PROŠIRENJE EU

Građani Velike Britanije su doneli odluku o napuštanju EU na referendumu održanom 23. juna 2016. Tokom referendumske kampanje pokret za izlazak Velike Britanije iz članstva u Evropskoj uniji (eng. *Vote Leave*) koristio je proširenje EU kao argument protiv ostanka u Evropskoj uniji. U njihovoj interpretaciji, proces pristupanja Albanije, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Crne Gore, Srbije i Turske bi bio dovršen do 2020. godine. Uvećanje za dodatnih 88 miliona građana EU, u uslovima aktuelnih ekonomskih i bezbednosnih izazova, proizvelo bi produbljanje socijalnih tenzija unutar Unije.

političkom i ekonomskom sistemu EU i konsolidacije postojeće institucionalne strukture EU.

Svetska ekonomska kriza, zatim kriza grčkog javnog duga (detaljnije: *Gregzit*), ukrajinska kriza, referendumska odluka o izlasku Velike Britanije iz EU (detaljnije: *Bregzit*) i najzad migrantska/izbeglička kriza jesu razlozi za konsolidaciju EU kako bi ona uspešno mogla da odgovori na ove izazove. Otuda je u političkom programu aktuelnog predsednika Evropske komisije Žan-Kloda Junkera naglašeno da u narednih pet godina neće biti proširenja Unije (2014–2018). Međutim, istovremeno je naglašeno da to ne znači odustajanje od daljeg proširenja EU, ali i da je EU odlučna u tome da izbegne greške iz prošlosti i da će insistirati na doslednom poštovanju ionako pooštrenih uslova za prijem novih država članica.

ISLAND I ZAMOR OD PROŠIRENJA

„Zamor od proširenja” se ne odnosi na evropske države sa privrednim sistemom karakterističnim za države članice EU i dugom demokratskom tradicijom usklađenom sa vrednostima EU. Island bi brzo postao država članica EU da njegova vlada nije obustavila proces pregovora za prijem u članstvo.

ZAPADNI BALKAN

(eng. *Western Balkans*)

SEKCIJA: EU i Srbija

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Berlinski Proces, Proces stabilizacije i pridruživanja, Solunska agenda za Zapadni Balkan, Politika proširenja Evropske unije, Regionalna saradnja

INTERNET IZVOR: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/7859/western-balkans_en

Zapadni Balkan predstavlja geopolitički pojam kojim se označava spoljnopolitički pristup EU prema državama nastalim na prostorima bivše Jugoslavije i Albaniji. Nakon što je Hrvatska postala članica EU 2013. godine, Zapadni Balkan čine Albanija, Bosna i Hercegovina, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Crna Gora, Srbija i Kosovo. EU je uspostavila ovaj sveobuhvatan regionalni pristup radi postizanja stabilnosti i normalizacije odnosa na Zapadnom Balkanu (detaljnije: *Proces stabilizacije i pridruživanja*).

Zvanična upotreba naziva je počela nakon sastanka šefova vlada i država članica EU i zemalja Zapadnog Balkana u Solunu 2003. godine, na kome su usvojeni strateški dokumenti (Solunska deklaracija i Solunska agenda) kojima su postavljeni okviri za buduću saradnju, sa perspektivom članstva zemalja Zapadnog Balkana u Uniji kao krajnjim ciljem (detaljnije: *Solunska agenda za Zapadni Balkan*).

ZAPADNOEVROPSKA UNIJA

(eng. *Western European Union – WEU*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

PRAVNI OSNOV: Ugovor o ekonomskoj, socijalnoj i kulturnoj saradnji i kolektivnoj samoodbrani iz 1948. godine

POVEZANI POJMOVI: NATO, Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika, Zajednička spoljna i bezbednosna politika

INTERNET IZVOR: <http://www.weu.int/>

Zapadnoevropska unija (ZEU) osnovana je kao vojni savez Ugovorom o ekonomskoj, socijalnoj i kulturnoj saradnji i kolektivnoj samoodbrani, potpisanim u Briselu 17. marta 1948. između Velike Britanije, Francuske, Holandije, Belgije i Luksemburga. Jedan od ciljeva Briselskog ugovora bilo je stvaranje zajedničke odbrane u Evropi i saradnje u bezbednosnim i odbrambenim pitanjima između država članica. Nakon osnivanja Severnoatlantskog saveza (NATO) 1949. godine članice Briselskog sporazuma su odlučile da integrišu svoje vojne kapacitete u NATO, sačuvavši pri tome svoj poseban identitet. ZEU je nastavila formalno da funkcioniše kao evropski stub NATO-a, sa ciljem da približi i produbi spoljnopolitičku, bezbednosnu i odbrambenu saradnju između država članica. U tom smislu, osnovni ciljevi ZEU su bili sledeći:

- stvaranje osnova za zajednički ekonomski oporavak u zapadnoj Evropi;
- zajednička saradnja i pomoć u borbi protiv spoljašnje agresije;
- podržavanje i ojačavanje evropskih integracija.

Članice: Belgija, Francuska, Nemačka, Italija, Luksemburg, Holandija, UK (1954), Španija, Portugalija (1990), Grčka (1995)

Pridružene članice (takođe i članice NATO-a): Island, Norveška, Turska (1992), Češka, Mađarska, Poljska (1999)

Posmatrači (članice EU, ali ne i članice NATO-a): Austrija, Danska*, Finska, Irska, Švedska

Pridruženi partneri (potpisnice Evropskih sporazuma, kasnije članice EU i NATO-a): Bugarska, Estonija, Litvanija, Letonija, Rumunija, Slovačka, Slovenija)

(*Danska je članica NATO-a)

Pariskim ugovorom iz 1954. izvršene su izmene Briselskog ugovora tako što su u članstvo ZEU primljene SR Nemačka i Italija, dok je ZEU dobila status međunarodne organizacije sa stalnim organima.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Zapadnoevropska unija je funkcionisala na međuvladinom principu sa sledećim stalnim organima: Savetom, Sekretarijatom i Parlamentarnom skupštinom. Savet ZEU je rukovodio organizacijom i organizovao njen rad u skladu sa ugovorima i protokolima. Savet su činili ministri odbrana ili ministri spoljnih poslova država članica. Sekretarijat ZEU na čelu sa generalnim sekretarom, bio je zadužen za obavljanje tekućih poslova organizacije. Parlamentarna skupština ZEU je imala savetodavnu funkciju, a činili su je delegati država članica u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope (detaljnije: *Savet Evrope*). Agencija za kontrolu naoružanja (eng. *Agency for the Control of Armaments*) uspostavljena je 1954. godine, kao nezavisno međunarodno telo za kontrolu zaliha naoružanja, koje je blisko saradivalo u različitim formatima sa NATO-om. Pored osnovnih institucionalnih tela, Savet je radi bliže saradnje osnivao i dodatna tela i organizacije sa ciljem da dopune i prodube saradnju u odbrambenim, spoljnopolitičkim i bezbednosnim pitanjima, a to su:

- Stalni odbor za naoružanje (eng. *Standing Armaments Committee*), kao telo koje zaključuje bilateralne ili multilateralne sporazume u vezi sa istraživanjem, standardizacijom, proizvodnjom i nabavkom naoružanja; odbor je funkcionisao u bliskoj saradnji sa NATO-om;
- Zapadnoevropska grupa za naoružanje (eng. *Western European Armaments Group*), koja je nastala 1993. godine kao forum za saradnju u oblasti naoružanja kako bi se harmonizovala pravila, otvorila nacionalna tržišta odbrane i ojačala saradnja u odbrambenim tehnologijama, industrijama, istraživanju i razvoju između država članica; članstvo u Zapadnoevropskoj grupi za naoružanje je obuhvatalo sve članice NATO-a i Zapadnoevropsku uniju, a kasnije se proširilo na potpisnice Evropskih sporazuma (detaljnije: *Evropski sporazumi*) i neutralne države u Evropi;

- Zapadnoevropska organizacija za naoružanje (eng. *Western European Armaments Organisation*), koja je osnovana kao stručno i istraživačko telo u okviru Zapadnoevropske unije 1996. godine;
- Institut za bezbednosne studije (eng. *The Institute for Security Studies*), koji je osnovan 1988. godine sa ciljem da sprovodi analize i istraživanja za potrebe Zapadnoevropske unije, ali i kao platforma za povezivanje strateških odbrambenih instituta država članica;
- Satelitski centar Zapadnoevropske unije (eng. *The WEU Satellite Centre*), uspostavljen 1991. godine radi pružanja satelitskih podataka za operacije i misije EU, ali i nacionalne vojne službe putem optičkih, infracrvenih i radarskih metoda prikupljanja podataka.

ZAPADNOEVROPSKA UNIJA I EVROPSKA UNIJA

Kao kolektivni član NATO-a, ZEU je dugo samo formalno postojala, bez veće praktične uloge u međunarodnim odnosima. U uslovima Hladnog rata NATO je postao stožer vojno-bezbednosne saradnje u zapadnoj Evropi. Međutim, i pored toga, ZEU je imala pozitivan uticaj na evropske integracije kroz jačanje poverenja između dva ključna člana – Francuske i Nemačke. Prestankom Hladnog rata u Evropi su se stekli uslovi za samostaliju spoljnu i odbrambenu politiku evropskih država. Devedesetih godina ZEU je sprovodila operativne misije na Bliskom istoku (operacija razminiravanja u Ormuskom prolazu), operacije na prostorima bivše Jugoslavije (zajednička pomorska operacija u Jadranskom moru, policijske operacije u Mostaru, na Dunavu, u Hrvatskoj i na Kosovu) i u Albaniji.

Osnivanjem Evropske unije 1992. godine i uspostavljanjem zajedničke spoljne i bezbednosne politike započela je postepena integracija ZEU u programe EU. Ugovorom iz Amsterdama iz 1997. godine stvoren je pravni osnov za uspostavljanje funkcionalnog i organizacionog jedinstva između ZEU i Evropske unije. EU je dobila ovlašćenje da prilikom planiranja i sprovođenja vojnih i bezbednosnih akcija u inostranstvu koristi postojeće kapacitete ZEU. Te akcije su definisane Petersberškom deklaracijom iz 1992. godine i obuhvatale su misije za očuvanje i nametanje mira, humanitarne i spasilačke misije. Amsterdamskim ugovorom je predviđeno da će visoki predstavnik za zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku Unije istovremeno obavljati funkciju generalnog sekretara ZEU u delu koji se odnosi na upravljanje krizama. Na zasedanju u Marseju 2000. godine Savet ZEU je doneo odluku o prenosu organizacionih i akcionih kapaciteta na EU s ciljem razvoja njene zajedničke bezbednosne i odbrambene politike. Na osnovu te odluke tela i agencije ZEU su počele da prelaze u strukturu EU. Tako je nastala Evropska odbrambena agencija 2004. godine (detaljnije: *Evropska odbrambena agencija*), kao i Satelitski centar EU i Institut EU za bezbednosne studije. Konačno, stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora 2009. godine, sa klauzulom o zajedničkoj odbrani u okviru EU, prestala je potreba za postojanjem ZEU. Države članice ove organizacije su 2010. godine donele odluku o raspuštanju ZEU najkasnije do juna 2011. godine. Zapadnoevropska unija je zvanično prestala da postoji 30. juna 2011.

ZDRAVSTVENA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

(eng. *EU Health Policy*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Politike EU

PRAVNI OSNOV: Član 168. Ugovora o funkcionisanju EU

POVEZANI POJMOVI: Politika Evropske unije u oblasti životne sredine, Socijalna politika Evropske unije

INTERNET IZVOR: http://europa.eu/pol/health/index_en.htm

Zdravstvena politika EU dopunjava nacionalne zdravstvene politike pomažući državama članicama Unije da ostvare zajedničke ciljeve i suoče se sa različitim izazovima (epidemije, hronične bolesti itd.) u oblasti javnog zdravlja. Posebno je usmerena na sprečavanje fizičkih i mentalnih oboljenja i otklanjanje njihovih uzroka. Aktivnosti koje se sprovode u okviru zdravstvene politike obuhvataju mere za borbu protiv najtežih bolesti podsticanjem istraživanja za utvrđivanje njihovog uzroka, načina prenošenja, kao i prevencije. Osim toga, one obuhvataju informisanje, edukaciju, mere kontrole i ranog upozorenja radi sprečavanja ozbiljnih prekograničnih pretnji javnom zdravlju. Evropska unija takođe dopunjuje delovanje država članica na smanjenju štetnih uticaja droga na zdravlje, uključujući informisanje i prevenciju.

Zdravstvena politika EU obuhvata:

- uvođenje evropskih propisa i normi za zdravstvene proizvode i usluge (na primer, lekove, medicinske uređaje i e-zdravlje) i zaštitu pacijenata (na primer, sigurnost i zdravstvene usluge u koje je uključeno više država EU);
- razvoj instrumenata koji će državama EU pomoći da sarađuju i utvrde najbolju praksu;
- finansiranje zdravstvenih projekata preko zdravstvenog programa Unije.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Organi Unije, države članice, regionalni i lokalni nadležni organi i razne organizacije doprinose sprovođenju zdravstvene strategije „Zajedno za zdravlje”. U okviru EU, Evropska komisija i njen Generalni direktorat za zdravlje i zaštitu potrošača jesu vodeća tela upravljanja zdravstvenom politikom, pri čemu takođe osnivaju komitete i ekspertske grupe za pitanja koja se odnose na ovu politiku. Evropski parlament i Savet EU mogu, u skladu sa redovnim zakonodavnim postupkom i nakon savetovanja sa Ekonomskim i socijalnim komitetom i Komitetom regiona, utvrditi i podsticajne mere za zaštitu i poboljšanje zdravlja ljudi, a naročito borbu protiv ozbiljnih prekograničnih opasnosti po zdravlje, mere koje se odnose na praćenje ozbiljnih

prekograničnih pretnji zdravlju, rano upozoravanje u slučaju takvih pretnji i njihovo suzbijanje, kao i mere kojima je neposredni cilj zaštita javnog zdravlja od duvana i zloupotrebe alkohola, pri čemu je isključena svaka harmonizacija zakona i drugih propisa država članica.

INSTRUMENTI

Evropska komisija je 2007. godine usvojila zdravstvenu strategiju pod nazivom „Zajedno za zdravlje”. Glavni ciljevi su jačanje saradnje država članica kao odgovor na izazove u oblasti zdravlja, kao i dopunjavanje nacionalnih politika zdravlja u skladu sa članom 168. Ugovora o funkcionisanju EU. Strategija obuhvata:

- prevenciju, prvenstveno promovisanjem zdravijeg načina života,
- jednak pristup zdravlju i kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti za sve,
- suzbijanje ozbiljnih zdravstvenih pretnji koje pogađaju više država članica EU,
- podržavanje rada na novim tehnologijama koje bi omogućile bolji pristup zdravstvenoj zaštiti.

Glavni instrument koji Evropska komisija koristi za sprovođenje zdravstvene strategije je *Treći zdravstveni program* (eng. *Third Health Programme 2014–2020*). Program obuhvata godišnje planove aktivnosti kojima se postavljaju prioriteta i predviđaju budžet i način finansiranja. Programom upravlja Komisija zajedno sa Izvršnom agencijom za potrošače, zdravlje i hranu (eng. *Consumers, Health and Food Executive Agency*) u okviru Unije. Drugi instrumenti su programi istraživanja, koji podržavaju projekte koji se odnose na biološku i medicinsku tehnologiju, kao i politika jedinstva EU, kojom se podržavaju ulaganja u zdravstvo država članica Unije i regiona.

Prava građana Evropske unije na lečenje u drugoj državi EU utvrđena su propisima Unije o pravima pacijenata u zdravstvenoj zaštiti u koju je uključeno više država članica. Time se:

- nacionalnim telima nadležnim za zdravstvo olakšava saradnja i razmena informacija,
- garantuje priznavanje recepata u drugim državama članicama EU,
- priprema uvođenje evropskih referentnih mreža – specijalizovanih centara znanja koji zdravstvenim stručnjacima iz čitave Europe omogućuju razmenu primera dobre prakse.

Evropska zdravstvena knjižica (eng. *European Health Insurance Card*) jeste besplatna kartica koja omogućava da tokom privremenog boravka državljani bilo koje od 28 država članica EU, Islanda, Lihtenštajna, Norveške i Švajcarske, koriste nužne zdravstvene usluge kod ugovornih pružalaca zdravstvenih usluga prema istim uslovima i po istoj ceni (besplatno u nekim državama) kao i osobe osigurane u toj državi. One nisu zamena za putno osiguranje, pa ne pokrivaju troškove planiranog lečenja, a knjižice se izdaju u nacionalnim zavodima za zdravstveno osiguranje.

ISTORIJSKI OSVRT

Rimski ugovor iz 1957. godine nije se posebno bavio pitanjem zdravstva. Tek potpisivanjem Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine nadležnosti Evropske ekonomske zajednice su proširene na oblast zaštite zdravlja, dok je Ugovorom iz Mاستrihta iz 1992. stvoren pravni osnov za vođenje zajedničke politike u ovoj oblasti. Generalni direktorat koji se bavi zdravljem i zaštitom potrošača Evropska komisija je osnovala 1999. godine.

Evropska komisija je 2007. godine usvojila „Strategiju zdravstva” kojom se objašnjavaju glavni ciljevi i prioritete u okviru zdravstvene politike EU. Ta načela i ciljevi takođe podržavaju konačne ciljeve evropske strategije za 2020. godinu za pametan i održiv razvoj. Do sada su postojala tri zdravstvena programa: *Akcionni program javnog zdravstva Zajednice 2003–2008*, i pod istim nazivom za period 2007–2013, i poslednji, *Treći zdravstveni program 2014–2020*. Evropska komisija je 2013. godine usvojila paket pod nazivom *Socijalna ulaganja za razvoj i koheziju*, čiji se jedan deo odnosi na ulaganja u zdravstvo.

EU blisko saraduje sa strateškim partnerima, poput Svetske zdravstvene organizacije, na poboljšanju zdravstvene zaštite u čitavom svetu kroz istraživanja, razvojnu pomoć, veću dostupnost lekova i slično.

ZELENA KNJIGA

(eng. *Green Paper*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Opšti termini

POVEZANI POJMOVI: Bela knjiga, Evropska komisija

INTERNET IZVOR: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/green_paper.html

Zelena knjiga Evropske komisije je naziv za dokumente objavljene sa ciljem podsticanja diskusije o određenim temama na nivou Evropske unije, u kojoj učestvuju sva relevantna tela i pojedinci. Ona sadrži koncept sa detaljnim informacijama o određenoj temi i mogućim pravcima delovanja u pogledu formulisanja politika i izmena zakonodavstva. Iako se često smatra prvim korakom ka promeni propisa, ključna karakteristika zelene knjige jeste da ona ne obavezuje organe na delovanje, već isključivo poziva na široku javnu raspravu. Međutim, ona može dovesti do konkretnih zvaničnih predloga za delovanje Unije koji se objavljuju u formi bele knjige (detaljnije: *Bela knjiga*).

PRIMERI SKORAŠNJIH ZELENIH KNJIGA:

- Okvir za klimu i energetska politiku do 2030. (2013)
- Zdravstvo uz pomoć mobilnih tehnologija mZdravstvo ('mHealth') (2014)
- Trgovina finansijkim uslugama: Bolji proizvodi, više izbora i mogućnosti za potrošače i privrednike (2015)
- Kreiranje unije tržišta kapitala (Building a Capital Markets Union (2015).

INDEKS

A

Adenauer, Konrad
 Agencija Evropske unije za osnovna prava
 Agencija za snabdevanje Evropske zajednice za atomsku energiju
 Agencije Evropske unije
 Apsorpcioni kapacitet

B

Bankarska unija
 Barselonski proces
 Bela knjiga
 Berlinski proces
 Bliža saradnja između država članica
 Bolonjski proces
 Bregzit
 Briselski sporazum
 Britansko budžetsko pitanje
 Budžet Evropske unije
 Carinska unija

C

CEFTA 2006 – Sporazum o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi
 Celoživotno učenje
 Centralnoevropska inicijativa
CETA – Sveobuhvatni ekonomski i trgovinski sporazum
 Civilna zaštita u Evropskoj uniji
 Crnomorska ekonomska saradnja

Č

Čerčil, Winston
 Četiri slobode
 Članstvo Evropske unije u međunarodnim organizacijama

D

De Gol, Šarl
 Delegacija Evropske unije
 Delor, Žak
 Demokratski deficit
 Diferencirana integracija
 Digitalna agenda za Evropu
 Direktive
 Dokumenta koja se donose u procesu evropskih integracija
 Države članice Evropske unije
 Državna pomoć
 Dunavska komisija
 Dunavska strategija
 Dunavski region

E

EFTA – Evropsko udruženje za slobodnu trgovinu
 Ekonomska i monetarna unija
 Ekonomski i socijalni komitet
 Ekonomsko upravljanje

Energetska unija
 Energetska zajednica
Erazmus +
 EU info centar
EUFOR – Snage Evropske unije
 EULEKS Kosovo – Misija Evropske unije za podršku vladavini prava na Kosovu
EUR-LEX
 Evro
 Evrobarometar
 EVRODŽAST – Jedinica Evropske unije za pravosudnu saradnju
 Evrofil
 Evrofob
 EVROKORPUS – Evropski vojni korpus
 Evromediterransko partnerstvo (Evromed)
 Evrooptimista
 Evropa a la kart
 Evropa jezgra
 Evropa koncentričnih krugova
 Evropa u više brzina
 EVROPOL – Evropska policijska služba
 Evropragmatista
 Evroprotivnik
 Evropska agencija za životnu sredinu
 Evropska agenda za bezbednost
 Evropska banka za obnovu i razvoj
 Evropska centralna banka
 Evropska ekonomska interesna grupacija
 Evropska ekonomska zajednica
 Evropska građanska inicijativa
 Evropska grupacija za teritorijalnu saradnju
 Evropska investiciona banka
 Evropska kancelarija javnog tužioca
 Evropska kancelarija za podršku tražiocima azila
 Evropska komisija
 Evropska kompanija
 Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
 Evropska mreža ombudsmana
 Evropska mreža potrošačkih centara
 Evropska mreža za ruralni razvoj
 Evropska odbrambena agencija
 Evropska okvirna konvencija o prekograničnoj saradnji između teritorijalnih zajednica ili vlasti
 Evropska povelja o lokalnoj samoupravi
 Evropska povelja za mala preduzeća
 Evropska pravosudna mreža
 Evropska privredna društva
 Evropska služba za spoljne poslove
 Evropska služba za statistiku
 Evropska služba za zapošljavanje
 Evropska strategija za zapošljavanje
 Evropska svemirska agencija

Evropska teritorijalna saradnja
 Evropska unija
 Evropska unija i verske zajednice
 Evropska zadruga / evropsko zadružno društvo
 Evropska zajednica za atomsku energiju
 Evropska zajednica za uglj i čelik
 Evropske ekonomske jedinice
 Evropske supervizorske vlasti
 Evropske zajednice
 Evropski biro za borbu protiv prevara – *OLAF*
 Evropski centar za praćenje rasizma i ksenofobije
 Evropski ekonomski prostor
 Evropski fond za prilagođavanje globalizaciji
 Evropski garantni fond za poljoprivredu
 Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava
 Evropski investicioni fond
 Evropski istraživački prostor
 Evropski izbori
 Evropski monetarni institut
 Evropski nalog za hapšenje
 Evropski odbor za sistemski rizik
 Evropski okvir kvalifikacija
 Evropski ombudsman
 Evropski parlament
 Evropski pokret u Srbiji
 Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
 Evropski razvojni fond
 Evropski samiti
 Evropski savet
 Evropski semestar
 Evropski simboli
 Evropski sistem centralnih banaka
 Evropski sistem finansijskih supervizora
 Evropski sporazumi
 Evropski stabilizacioni mehanizam
 Evropski strukturni i investicioni fondovi
 Evropski studentski forum
 Evropski sud za ljudska prava
 Evropski supervizor za zaštitu podataka
 Evropski zaštitni znak
 Evropsko nadzorno telo za bankarstvo
 Evropsko partnerstvo
 Evropsko upravljanje
 Evropsko zajedničko vazduhoplovno područje
 Evrorealista
 Evrosamit
 Evrosistem
 Evroskepticizam
 Evroskeptik
 Evrozona

F

Federalizam
 Finansijska pomoć EU državama članicama

Fleksibilna klauzula

FRONTEKS

E

Garancija za mlade
 Generalni direktorat
 Generalni direktorat za humanitarnu pomoć i civilnu zaštitu
 Globalna strategija za spoljnu i bezbednosnu politiku Evropske unije
 Građanstvo Evropske unije
 Gregzit
 Grupa afričkih, karipskih i pacifičkih zemalja

H

Humanitarna pomoć Evropske unije

I

Industrijska politika i politika preduzetništva
 Informacioni centri *Europe Direct*
 Inicijativa za saradnju u jugoistočnoj Evropi
 Inkluzivan rast
 Institucionalna ravnoteža
 Institucionalni okvir za primenu sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju
 Instrument za pretpristupnu pomoć (*IPA*)
 Integrativni procesi – produbljenje i proširenje
 Intelektualna svojina
 Investicioni okvir za Zapadni Balkan
 Investicioni plan za Evropu
 Istraživanje i razvoj
 Istupanje iz članstva EU
 Izmena osnivačkih ugovora
 Izveštaji o napretku

J

Jadransko-jonska inicijativa
 Jedinstveni evropski akt
 Jedinstveno digitalno tržište
 Jedinstveno tržište
 Junkerov plan

K

Kancelarija evropskog javnog tužioca
 Kandidati i potencijalni kandidati
 Klauzula o napuštanju Evropske unije
 Klauzula solidarnosti
 Koheziona politika
 Komitet regiona
 Komitologija
 Koncepti razvoja Evropske unije
 Koordinaciono telo za proces pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji
 Kopenhagenski proces
 Koreper – Komitet stalnih predstavnika

Kriterijumi iz Kopenhagena / Kopenhagenski kriterijumi
 Kriterijumi iz Madrida / Madridski kriterijumi
 Kriterijumi konvergencije
 Kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji
 Kriza prazne stolice

L

Liberalizacija viznog režima
 Luksemburški kompromis

M

Makroregionalne strategije
 Međuinstitucionalni sporazumi
 Međunarodna saradnja i razvoj
 Međunarodne evropske nevladine organizacije
 Međunarodni evropski pokret
 Međunarodni sporazumi
 Međuvladina konferencija
 Mešoviti sporazumi
 Ministarstvo za evropske integracije
 Mišljenje Evropske komisije o prijavi za članstvo
 Mladi koji nisu zaposleni i nisu u procesu obrazovanja i obuke
 Mladi
 Mone, Žan
 Monetarna politika Evropske unije
 Mreža računovodstvenih podataka poljoprivrednih gazdinstava

N

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji
 Nacionalni okvir kvalifikacija
 Nacionalni program za integraciju
 Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije
 Načela na kojima se zasniva pravo Evropske unije
 Načelo fleksibilnosti
 Načelo jednakosti (zabrane diskriminacije)
 Načelo legitimnih očekivanja
 Načelo participativne demokratije
 Načelo poštovanja osnovnih prava
 Načelo pravne sigurnosti
 Načelo predstavničke demokratije
 Načelo proporcionalnosti
 Načelo subsidijarnosti
 Nadležnosti Evropske unije
 Nadnacionalni karakter međunarodnih organizacija
 Nadnacionalnost
 NATO – Organizacija Severnoatlantskog ugovora
 Neofunkcionalizam
 Nomenklatura teritorijalnih statističkih jedinica

O

Obrazovna politika Evropske unije
 Odluke
 Održivi rast

OEBS – Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
 OECD – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
 Oporezivanje
 Opšta načela prava Evropske unije
 Organi Evropske unije
 Osnivački ugovori Evropske unije
 Otvoreni metod koordinacije

P

Pakt za stabilnost i rast
 Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope
 Pametan rast
 Panevropska unija
 Plan Fuše
 Plava karta
 Pojednostavlјivanje zakonodavstva
 Politička unija
 Političke partije na evropskom nivou
 Politički dijalog
 Politika Evropske unije u oblasti konkurencije
 Politika Evropske unije u oblasti krivičnog prava
 Politika Evropske unije u oblasti kulture
 Politika Evropske unije u oblasti zaštite potrošača
 Politika Evropske unije u oblasti životne sredine
 Politika Evropske unije za mlade
 Politika proširenja Evropske unije
 Politika susedstva Evropske unije
 Politika uslovlјavanja
 Porez na dodatu vrednost
 Postupak izmene osnivačkih ugovora
 Postupak konsultovanja
 Postupak saglasnosti
 Povelja Evropske unije o osnovnim pravima
 Pravne tekovine Evropske unije
 Pravni poredak Evropske unije
 Pravo intelektualne svojine
 Pravo izbora
 Pregovaračke grupe
 Pregovori o pristupanju
 Prekomorske države i teritorije
 Preporuke
 Pretpristupna pomoć
 Pretpristupna strategija
 Primarni izvori prava Evropske unije
 Pristupni pregovori
 Pristupno partnerstvo
 Proces pridruživanja
 Proces pristupanja Evropskoj uniji
 Proces proširenja
 Proces saradnje na Dunavu
 Proces stabilizacije i pridruživanja
 Proevropske međunarodne nevladine organizacije
 Program reformi u oblasti zapošljavanja i socijalne politike

Program SIGMA
 Programi Evropske unije
 Prostor slobode, bezbednosti i pravde
 Proširenje bez produbljenja
 Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju
 odnosa Beograda i Prištine

R

Radne grupe pri Savetu Evropske unije
 Redovan zakonodavni postupak
 Regionalna kancelarija za saradnju mladih
 Regionalna politika Evropske unije
 Regionalna saradnja
 Regionalni centar za životnu sredinu za centralnu i
 istočnu Evropu
 Regionalni savet za saradnju
 Registar transparentnosti
 Revizorski sud

S

Samit u Fontenblou
 Savet Evrope
 Savet Evropske unije
 Sekundarni izvori prava Evropske unije
 Simboli Evropske unije
 Sistem međuvladine saradnje
 Sloboda kretanja kapitala
 Sloboda kretanja ljudi
 Sloboda kretanja robe
 Sloboda osnivanja preduzeća
 Sloboda pružanja usluga
 Slobodan pristup informacijama u Evropskoj uniji
 Socijalna politika Evropske unije
 Socijalni protokol
 Socijalni sporazum
 Solunska agenda za Zapadni Balkan
 Spak, Pol Anri
 Spineli, Altijero
 Spoljna politika Evropske unije u oblasti vazduhoplovstva
 Spoljne aktivnosti Evropske unije
 Spoljnopolitičke nadležnosti Evropske unije
 Sporazum iz Kotonua
 Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
 Sporazumi između Republike Srbije i Evropske unije
 Sporazumi o pridruživanju
 Sporazumi o slobodnoj trgovini između EU i trećih država
 Stepenasta integracija
 Strategija Evropa 2020
 Strategija Evropske unije za Dunavski region
 Strategija Evropske unije za Jadransko-jonski region
 Strukturne reforme
 Strukturni i kohezioni fondovi
 Sud pravde Evropske unije
 Suspenzija prava država članica

Š

Šengenska konvencija
 Šengenski prostor
 Šengenski sporazum
 Šira Evropa
 Šuman, Robert
 Šumanova deklaracija

T

Telekomunikacije
 Teorije integracije
 Transevropske mreže
 Transnacionalna saradnja
 Transparentnost
 Transportna politika Evropske unije
 Transportna zajednica
 Treće države
 Trevi grupa
 Trgovinska politika Evropske unije
 Trojka
 TTIP – Transatlantsko trgovinsko i investiciono
 partnerstvo
 Tvining
 Tvrđava Evropa

U

Ugovor iz Amsterdama
 Ugovor iz Lisabona
 Ugovor iz Mاستrihta
 Ugovor iz Nice
 Ugovor iz Pariza
 Ugovor o Evropskoj uniji
 Ugovor o funkcionisanju Evropske unije
 Ugovor o pristupanju
 Ugovor o ustavu Evropske unije
 Ugovori iz Rima
 Unapređena saradnja
 Unija evropskih federalista
 Unija inovacija
 Unija tržišta kapitala
 Unija za Mediteran
 Unutrašnje tržište
 Uredbe
 Usklađivanje zakonodavstva
 Uslovi i kriterijumi za članstvo u Evropskoj uniji

V

Varijabilna geometrija
 Visoka vlast
 Visoki predstavnik Unije za spoljne poslove i
 bezbednosnu politiku
 Višegodišnji finansijski okvir
 Vizna liberalizacija
 Vrednosti Evropske unije

Z

Zajednička bezbednosna i odbrambena politika
Zajednička politika u oblasti ribarstva
Zajednička poljoprivredna politika
Zajednička spoljna i bezbednosna politika
Zajednička trgovinska politika
Zajedničko tržište
Zakonodavni postupci
Zamor od proširenja
Zapadni Balkan
Zapadnoevropska grupa za naoružanje
Zapadnoevropska unija
Zdravstvena politika Evropske unije
Zelena knjiga

BIBLIOGRAFIJA

ŠTAMPANA IZDANJA

- Bass Dragana, Dragojlović Nataša, Knežević Ivan, *Vodič kroz programe Evropske unije 2014–2020*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2014.
- Budimir Branko, Međak Vladimir, *Vodič kroz pristupanje Srbije Evropskoj uniji*, ISAC fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, Beograd, 2013.
- Budimir Branko, Međak Vladimir, *Vodič kroz pristupanje Srbije Evropskoj uniji*, ISAC fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, Beograd, 2015.
- Budimir Branko, Radić Ivana, Kahrmanović Vesna, *Vodič kroz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju*, ISAC fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, Beograd, 2008.
- Chalmers Damian, David Gareth, Monti Giorgio, *European Union Law*, Cambridge University Press, 2010.
- Craig Paul and de Burca Grainne, *EU Law*, Oxford University Press, Fifth edition, Oxford, 2011.
- Dinan Desmond (ur.), *Encyclopedia of the European Union*, Macmillan Reference LTD, London, 1998.
- Dinan Dezmon, *Menjanje Evrope, istorija Evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2010.
- Dinan Dezmon, *Sve bliža unija, Uvod u evropsku integraciju*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
- Đurić Ivana, Mrvaljević Nišavić Sanja, *Pregovaračka poglavlja 23 i 24: o čemu pregovaramo?*, GIZ projekat za pravnu reformu u Srbiji, Beograd, 2013.
- Evropojmovnik: dodatak Evrožargon*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2004.
- Grupa autora, *Knjiga preporuka Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji 2015/2016*, Evropski pokret u Srbiji, 2016.
- Hiks Sajmon, *Politički sistem Evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2007.
- Janjević Milutin, *Konsolidovani ugovor o Evropskoj uniji: od Rima do Lisabona*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
- Janjević Milutin, *Reformski ugovor EU iz Lisabona*, Službeni glasnik, Beograd, 2008.
- Jones Alistair, *A Glossary of The European Union*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2008.
- Knežević-Predić Vesna, Zoran Radivojević, *Kako nastaje i deluje pravo Evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
- Lazarević Milena, Engelman, Ristevska-Jordanova Malinka, Marović Jovana, *Coordination Requirements and Institutional Set-up in the EU Accession Process and Negotiations, Background Paper for the Regional Workshop of the Network of EU Integration Offices in South East Europe (23–25 April 2014, Bečići, Montenegro)*, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Boon and Eschborn, 2014.
- Lopandić Duško, *Osnivački ugovori Evropske unije: Ugovor o Evropskoj uniji, Ugovor iz Nice sa amandmanima na Ugovor o EU*, Kancelarija za pridruživanje Srbije i Crne Gore EU, Evropski pokret u Srbiji, Ministarstvo za ekonomske veze sa inostranstvom Republike Srbije, Beograd, 2003.
- Lopandić Duško, Kronja Jasminka, *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2010.
- Medović Vladimir, *Evropska unija posle Lisabonskog ugovora: pravo i institucije*, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, Novi Sad, 2013.
- Medović Vladimir, *Međunarodni sporazumi u pravu Evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
- Pregovaračka poglavlja: 35 koraka ka Evropskoj uniji*, drugo, izmenjeno i dopunjeno izdanje, Informacioni centar EU, Pregovarački tim za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji, Beograd, 2015.
- Pejović Andrija, Lazović Mirjana, Mirić Ognjen, Knežević Ivan, *Vodič kroz Instrument za pretpristupnu pomoć IPA II 2014–2020*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2014.
- Radić Ivana, Kahrmanović Vesna, Budimir Branko, *Vodič kroz pridruživanje Evropskoj uniji*, ISAC fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, Beograd, 2007.
- Radić Ivana, Živković Jelena, Damnjanović Katarina, Cvetković Vesna, Ivanković Zorana, Budimir Branko, *Vodič kroz proces stabilizacije i pridruživanja*, G17 Institut, Beograd, 2005.
- Samardžić Slobodan (ur.), *Srbija u procesu pridruživanja Evropskoj uniji*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
- Samardžić Slobodan, *Evropska unija – sistem u krizi*, Izdavačka kuća Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, 2016.
- Smith Karen E., *The Making of EU Foreign Policy – The case of Eastern Europe*, Second Edition, Palgrave Macmillan, 2004.
- Stojanović Gajić Sonja, Maravić Dražen, *Vodič kroz EU politike – Sloboda, bezbednost, pravda*, drugo izdanje, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2015.
- Stojović Jelena, Knežević Sanja, Bogdanović Aleksandar, Knežević Ivan, *Vodič kroz Dunavsku Strategiju*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2012.
- Vajdenfeld Verner, Vesels Wolfgang (ur.), *Evropa od A do Š: priručnik za evropsku integraciju*, BPB: Savezna centrala za političko obrazovanje, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, 2003.
- Vukadinović Radovan, *Uvod u institucije i pravo Evropske unije*, Udruženje za evropsko pravo, Kragujevac, 2014.
- Zbornik radova, *Ugovor iz Lisabona: sigurna luka ili početak novog putovanja?*, Službeni glasnik, Fondacija Fridrih Ebert, Beograd, 2010.

INTERNET

ČLANCI I DRUGI IZVORI

Balfour Rosa, *EU Conditionality after the Arab Spring*, IEMed Papers n° 16, European Institute of the Mediterranean, 2012.

Dostupno na: http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_2728_papersbalfour_for_euromesco16.pdf (pristupljeno januara 2016)

Chopin Thierry, *Eurocepticism and Europhobia: the threat of populism*, European issues n°375, 15th December 2015, Robert Schuman Foundation.

Dostupno na: <http://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0375-eurocepticism-and-europhobia-europe-under-the-test-of-populism> (pristupljeno avgusta 2016)

Kopecký Petr, Mudde Cas, *The Two Sides of Eurocepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe*, European Union Politics, Volume 3 (3): 297–326: 026076, SAGE Publications, London, 2002.

Dostupno na: https://works.bepress.com/cas_mudde/7/ (pristupljeno avgusta 2016)

Taggart Paul, Szczerbiak Aleks, *The Party Politics of Eurocepticism in EU Member and Candidate States*, Sussex European Institute Working Paper n° 51, Opposing Europe Research Network Working Paper n° 6, Brighton, 2002.

Dostupno na: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-6.pdf&site=266> (pristupljeno avgusta 2016)

Vasilopoulou Sofia, *Varieties of Eurocepticism: The Case of the European Extreme Right*, Journal of Contemporary European Research, Volume 5, Issue 1, 2009.

Dostupno na: <http://www.jcer.net/index.php/jcer/article/view/106/131> (pristupljeno avgusta 2016)

Wallace Helen, Wallace William, A. Pollack Mark (ur.) *Policy Making in the European Union*, Fifth Edition, Oxford University Press, Oxford, 2005.

Dostupno na: <http://www.bos.rs/ccb/uploaded/Politikas/Evropske%20integracije/2.pdf.pdf> (pristupljeno avgusta 2016)

Wouters Jan, Odermatt Jed and Ramopoulos Thomas, *The EU in The World of International Organizations: Diplomatic Aspirations, Legal Hurdles and Political Realities*, Working Paper No. 121 – September 2013, KU Leuven, Leuven Center for Global Studies, 2013.

Dostupno na: https://ghum.kuleuven.be/ggs/publications/working_papers/new_series/wp121-130/wp121-ramopoulos-odermatt-wouters-1.pdf (pristupljeno avgusta 2016)

INTERNET STRANICE

Agencija Evropske unije za osnovna prava
fra.europa.eu/en

Agencija za zaštitu životne sredine Republike Srbije
www.sepa.gov.rs

Beogradska otvorena škola
www.bos.rs

Centar za evropske politike
www.cepolicy.rs

Centralnoevropska inicijativa
www.cei.int

Centralnoevropska zona slobodne trgovine
www.cefta.int

Direktorat civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije
www.cad.gov.rs/

EFTA
<http://www.efta.int/eea>

EU info centar u Srbiji
www.euinfo.rs

EUR-Lex
www.eur-lex.eu

Evropedia
www.europedia.moussis.eu

Evropska agencija za životnu sredinu
www.eea.europa.eu

Evropska banka za obnovu i razvoj
www.ebrd.com

Evropska centralna banka
www.ecb.com

Evropska energetska zajednica
www.energy-community.org

Evropska investiciona banka
www.eib.com

Evropska kancelarija za podršku tražiocima azila
www.easo.europa.eu

Evropska komisija
<http://ec.europa.eu/>

Evropska mreža za ruralni razvoj
<https://enrd.ec.europa.eu/>

Evropska odbrambena agencija
<http://www.eda.europa.eu>

Evropska okvirna konvencija o prekograničnoj saradnji između teritorijalnih zajednica ili vlasti
<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/106>

Evropol – Evropska policijska služba
<https://www.europol.europa.eu>

Evropska pravosudna mreža
www.ejn-crimjust.europa.eu

Evropska svemirska agencija
www.esa.int/ESA

Evropski ekonomski i socijalni komitet
www.eesc.europa.eu

Evropski fond za finansijsku stabilnost
www.efsf.europa.eu

Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava
www.eidhr.eu

Evropski odbor za sistemski rizik
www.esrb.europa.eu

Evropski pokret u Srbiji
www.emins.org

Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
<http://europski-fondovi.eu/eafrd>

Evropski revizorski sud
www.eca.europa.eu/

Evropski stabilizacioni mehanizam
www.esm.europa.eu

Evropski studentski forum
www.aegee.org

Evrostat
<http://ec.europa.eu/eurostat/en>

Informacioni sistem za koordinaciju razvojne pomoći u Republici Srbiji
<http://www.evropa.gov.rs>

Institut za bezbednosne studije EU
www.iss.europa.eu

Investicioni okvir za Zapadni Balkan
<https://www.wbif.eu>

ISAC fond
www.isac-fund.org

Jadransko-jonska inicijativa
<http://www.aii-ps.org/>

Komitet regiona EU
<http://cor.europa.eu/en/Pages/home.aspx>

Evropska konvencija o ljudskim pravima
http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

Medijski servis Dojče Vele
www.dw.com

Međunarodni Evropski pokret
www.europeanmovement.eu

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji – NKEU
www.eukonvent.org

NATO – Organizacija Severnoatlantskog ugovora
www.nato.int

OEBS – Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi
www.osce.org

OECD – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
www.oecd.org

Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi
www.stability-pact.org

Panevropska unija
www.paneuropa.org/

Parlament Ujedinjenog Kraljevstva
www.publications.parliament.uk

Plava karta
<https://www.apply.eu/BlueCard/>

Portal Strategije Evropske unije za Dunavski region
www.danube-region.eu

Portal Evropske komisije – Agencije
http://europa.eu/about-eu/agencies/index_en.htm

Portal Evropske komisije – ECHO – Generalni direktorat za humanitarnu pomoć i civilnu zaštitu
<http://ec.europa.eu/echo>

Portal Evropske komisije – Evropska politika susedstva i pregovori o proširenju
www.ec.europa.eu/enlargement/

Portal Evropske komisije – Evropska unija
<https://europa.eu/european-union/about-eu/>

Portal Evropske komisije – Građanstvo Evropske unije
<http://ec.europa.eu/justice/citizen/>

Portal Evropske komisije – Jedinstveno tržište
<http://ec.europa.eu/growth/single-market/>

Portal Evropske komisije – Međunarodna saradnja i razvoj
http://ec.europa.eu/europeaid/policies/european-development-policy_en

Portal Evropske komisije – Mladi
www.ec.europa.eu/youth/

Portal Evropske komisije – Poljoprivreda i ruralni razvoj
http://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/index_en.htm

Portal Evropske komisije – Razvojna pomoć Evropske unije
<http://ec.europa.eu/europeaid>

Portal Evropske komisije – Ribarstvo
http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/index_en.htm

Portal Evropske komisije – Regionalna politika
http://ec.europa.eu/regional_policy/en

Portal Evropske komisije – Šengenski prostor
http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/index_en.htm

Portal Evropske službe za statistiku – EVROSTAT
<http://ec.europa.eu/eurostat/en>

Portal Evropskog instituta za Mediteran
www.iemed.org

Portal Evropskog parlamenta
www.europarl.europa.eu

Portal Evropskog saveta
<http://www.consilium.europa.eu/>

Program SIGMA
<http://www.sigmaweb.org/>

Regionalni savet za saradnju
<http://www.rcc.int/home>

Regionalni savet za životnu sredinu
<http://www.rec.org/index.php>

Savet Evrope
<http://www.coe.int/en/web/cm>

Savet Evropske unije
<http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/>

Savjet ministara Bosne i Hercegovine
 Direkcija za evropske integracije
www.dei.gov.ba

Strategija EU za Jadransko-jonski region
www.adriatic-ionian.eu

Udruženje prekomorskih zemalja i teritorija Evropske unije
<http://www.octassociation.org>

Unija evropskih federalista
www.federalists.eu

Vlada Republike Srbije
 Ministarstvo za evropske integracije
www.mei.gov.rs

Vlada Republike Srbije
 Ministarstvo spoljnih poslova
<http://www.mfa.gov.rs>

Vlada Republike Srbije
 Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva
www.socijalnoukljucivanje.gov.rs

Zapadnoevropska unija
www.weu.int

Za više informacija:

Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji

Delegacija Evropske unije
u Republici Srbiji

Avenija 19a, Vladimira
Popovića 40/V,
11070 Novi Beograd, Srbija
Tel: 011 30 83 200
Fax: 011 30 83 201
E-mail: delegation-serbia@eeas.europa.eu
Website: www.europa.rs
[@FabriziSem](https://twitter.com/FabriziSem)

EU info centar Beograd

info centar

Kralja Milana 7, 11000
Beograd, Srbija
Tel: 011 40 45 400
E-mail: info@euinfo.rs
Website: www.euinfo.rs
[f](https://facebook.com/EUinfocentar) EU info centar
[@EUICBG](https://twitter.com/EUICBG)
[i](https://www.instagram.com/EUICBG) EUICBG

EU info kutak Novi Sad

info kutak Novi Sad

Mihajla Pupina 17,
21000 Novi Sad,
Srbija
Tel: 021 45 16 25
E-mail: officens@euinfo.rs
Website: www.euinfo.rs
[f](https://facebook.com/euipnovisad) euipnovisad
[@EUinfoNS](https://twitter.com/EUinfoNS)

EU info kutak Niš

info kutak Niš

Vožda Karađorđa 5, 18000 Niš,
Srbija
Tel: 018 241 561
E-mail: officenis@euinfo.rs
Website: www.euinfo.rs
[f](https://facebook.com/euipnis) euipnis
[@EUinfoNis](https://twitter.com/EUinfoNis)

EU u knjigama:

DIGITALNA NARODNA BIBLIOTEKA SRBIJE

Kolekcija Narodne biblioteke Srbije sadrži publikacije koje su izdale Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji, Kancelarija za evropske integracije Vlade Republike Srbije i partnerske organizacije, a koje pružaju informacije o različitim aspektima evropskih integracija, nastanku i razvoju EU, kao i odnosima Srbije i EU: www.digitalna.nb.rs/sf/NBS/knjigeoEU

EU u bibliotekama:

Publikacije i knjige o Evropskoj uniji na srpskom jeziku možete naći u bibliotekama širom Srbije. www.euinfo.rs/euteka

DELEGACIJA EVROPSKE UNIJE U REPUBLICI SRBIJI

www.europa.rs

